ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1-2
SAMEDI-DIMANCHE
1er-2 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47.70.86.60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48.00.06.70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (սովորական առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.853 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17 853

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

67

Թերթի մը տարեդարձը, մեր - հայութեան - պայմաններուն մէջ, տարիներու վաստակի մը չեփորը հնչեցնել միայն ու խանդավառութեան պղպջակներով ողողել, ինքնախաբէութեան տրամադրութիւն մը պիտի մատնէր: Անշուշտ, պիտի ուզէինք որ պայմանները այդ պերճանքին թոյլատու ըլլային: Բայց չեն: Իրականութիւնը, անդին մղելով անիրատեսութեան ամէն միտում, այսօր, նոյնիսկ անողոք իրաւարարի մը ակնոցը կ'երկարէ մեր մամուլին:

Եւ եթէ ան ապարէզ իջած չէ հանդիսադրուածներու վարդագոյն պարուէզը ըլլալու մտայնութեամբ, չի կրնար մերժել այդ ակնոցը. յատկապէս այսօր երբ մեր իրականութիւնը սեւին ու ճերմակին սահմանագծին յստակութեամբ տեսնել կը հրամայէ ներկան. նաեւ անցեալը, նաեւ ապագան:

Յաճախ կը կրկնենք թէ լրասփիւռներու դարը կ'ապրինք. անոնց արշաւը ոչ մէկ սահման կը ճանչնայ: Ոչ հեռաւորութիւնը իմաստ ունի, ոչ միջոցները: Երկրագունդը կէտի մը ծաւալին փեղչուած է լուրերու ողողումին դիմաց: Այս իրավիճակին մէջ ո՞ւր է գոյութեան կոչքը հայ մամուլին, եթէ ոչ այն գիտակցութեան մէջ թէ լրասփիւռ առաւել ուրիշ բան է ինք. նոյնիսկ՝ լրասփիւռ ըլլալէ առաջ՝ տարբեր բան:

Այդ «տարբեր», «առաւել»ը կը նշանակեն ըլլալ ծառայ ու տէր, ականջ ու ձայն, աչք ու լեզու միեւնոյն ատեն:

Ներկան պատմական անկիւնադարձի մը - մեր փափաքածին - վրայ զետեղած է մեզ: Սակայն կարօտի պոռթկումներէ սթափելու հրամայականն ալ հասաւ միաժամանակ: Եկած ազատութեան շուքին նստած էր պատերազմը, մեր անփորձութեան դէմ լարուած հազար ծուղակով, փորձութիւններով:

Այս բոլորին վրայ աւելցած մեր մոլորումներուն, չահարկումներուն, հաշիւներուն, եսասիրական խաղերուն դէմ բռնուած հայելիի մը պէտք ունինք. որպէսզի անկիւնադարձը նոր անդունդ մը չբանայ մեր քայլերուն առջեւ:

Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ կայ, ունինք այդ վտանգէն զերծ մնալու ապահովութիւնը. թշնամիին ուսերին վրայ գումարուած մեր մեծերու անհեռատեսութիւնը, ահազանգը չլսելու յամառութիւնը ու նմանատիպ անցեալէ մը դաս չքաղելու յիմարութիւնը ամէն օր կը չեշտեն հայելիին անհրաժեշտութիւնը:

Հայելի մը որ չեղումին ահազանգը հնչեցնէ իշխանաւորին ու չմոռնայ, չմոռցնէ թէ միակ իրաւատէրը ժողովուրդն է, իր ապրածին ու չապրածին կշիռով:

Այսպէս փորձած է «Յառաջ» ու կը փորձէ համկնալ հայ մամուլին դերը. վճռած ենք հետեւորդ մնալ ա՛յս ճամբուն, նոյնիսկ ոմանք յուսախաբ ընելու կամ ուրիշներու մօտ սխալ տպաւորութիւններ քրքրելու գնով...:

Այսպէս էր երէկ. այսպէս կ'ըլլայ նաեւ վաղը եթէ նոյնիսկ դժուար է այդ ճամբան ու բաւական ամայի...:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԽՈՍՐՈՎ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՊԻՏԻ ԿԱՐԵՆԱՅ ԼՐԻՒ ԿԱՏԱՐԵԼ ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԸ

Յուլիս 30, Հինգշաբթի օր, Հանրապետութեան Նախագահը՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան հրամանագրով վարչապետի իր պաշտօնէն «ազատած» է Գագիկ Յարութիւնեանը եւ տեղը նշանակած է Գերագոյն Խորհուրդի Տեղական ինքնակառավարման հարցերու մշտական յանձնախումբի նախագահ՝ Խոսրով Յարութիւնեանը:

Այս փոփոխութեան պատճառը կը բացատրուի անով որ օրէնքով արդէն արտօնուած չեն երկու պաշտօններ (cumul) եւ ծանօթ է որ Գագիկ Յարութիւնեան արդէն փոխ - նախագահ էր, ուրեմն իր նշանակումը որպէս վարչապետ ժամանակաւոր բնոյթ ունէր եւ չէր կրնար վեց ամիսէն աւելի տեւել, մինչ արդէն այդ ժամանակաշրջանը անցած էր: Արդարեւ, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան զինք նախարարապետի պաշտօնին կոչած էր 1991, Նոյեմբեր 22-ին: Կը յաջորդէր Հրանտ Բագրատեանի որ այդ պաշտօնը կը վարէր Վազգէն Մանուկեանի հրաժարումէն ետք:

Նոր նախարարապետը՝ Խոսրով Յարութիւնեան ծնած է Երեւան 1948-ին, բանւորական ընտանիքի զաւակ է, աւարտած է Բագմարուեստից (փոլիթեքնիք) Հիմնարկը: 1987-էն 1990 քաղաքապետ էր Չարենցաւանի: 1990-ին ընտրուած է երեսփոխան, ապա դարձած Գերագոյն Խորհուրդի Տեղական ինքնակառավարման հարցերու մշտական յանձնաժողովի նախագահ, որու հանգամանքով Տէ Ֆաքթօ անդամ էր Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան:

Պարզ է, որ այժմ կը կորսնցնէ այս երկու պաշտօններն ալ: Աւելցնենք որ անկուսակցական է, ամուսնացած է եւ հայր երկու զաւկի:

Գալով Գագիկ Յարութիւնեանին, վարչապետի իր պաշտօնը պատճառ էր անշուշտ որ չկարենայ լրիւ կատարել փոխ-նախագահի իր պարտականութիւնները եւ կապն Նախագահութեան եւ կառավարութեան, Գերագոյն Խորհուրդի կապերը:

Հանրապետութեան Նախագահ՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Հինգշաբթի օր գացած է Զանգեզուր: Յուլիս 30-ին Սիսիան էր, 31-ին կ'անցնէր Կապան, նոյն իրիկունը կը վերադառնար Երեւան: Իրեն կ'ընկերանար Պաշտպանութեան Նախարար՝ Վազգէն Սարգսեան:

Ինչպէս գրած էինք Գորիսի մէջ հաստատուած է արտակարգ վիճակ եւ հրամանատար նշանակուած Պարոյր Հայրիկեան, Կրասնոսելսկի շրջանին համար ալ նոյն պաշտօնին կոչուած է Սմբատ Այվազեան, որ երեսփոխան է:

***

Յուլիս 29-ի գիշերը Քելբաջարի շրջանէն Ազերիները գնդակոծած են Լաչինի հայկական գիւղերը, որոնք կը պաշտպանեն Գորիս - Լաչին - Ստեփանակերտ կառուղին: Յուլիս 30-ին ալ, Ղուբաթլիէն արձակուած գնդակներէն մեռած է Կոռնիձորի պաշտպան ուժերու մարտիկ մը:

— ՍՈՒ 25 օդանաւով Ազերիները ռմբակոծած են Ասկերանի շրջանի Նորագիւղը:

— Մարտակերտի շրջանի դիրքային մարտերը կը շարունակուէին եւ գրեթէ բոլոր գիւղերը, գլխաւորաբար կրակակէտերը եւ առնուած էին, Ուրբաթ օր, ուր կռիւները աւելի կեդրոնացած էին ուղղակի Մարտակերտի վրայ:

— Ստեփանակերտ ժամանած է Յուլիս 30ին, Մեծն-Բրիտանիոյ լորտերու ժողովի փոխ նախագահ՝ Քարոլայն Քոքս, որ Արցախ կ'այցելէ 9րդ անգամ: Հետը տարած է 45 թոն ապրանք (դեղօրայք, սարքաւորումներ, մանկական սնունդ, եւլն.): Լէյտի Քոքսի հետ Արցախ ժամանած են Մեծն-Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ Խորհրդարաններու միջազգային իրաւական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, լրագրողներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ կրկին յաւելում կրած է Յունիսին, 0,4% համեմատութեամբ եւ այս ընթացքով 3 միլիոն գործազուրկներու հասնիլը անխուսափելի կը թուի, հակառակ Տիկին Մարթին Օպրիի հաւաստիացումներուն եւ նախարարապետ Պէրէկովուայի, որ յանձն առած էր որ 3 միլիոն գործազուրկ պիտի չունենայ Ֆրանսա մինչեւ տարւոյն վերջ: Ներկայի պաշտօնական թիւն է 2.924.700:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ միասնաբար դիմում մը կատարած են եւրոպական Համարակապետութեան բրիտանական նախագահութեան, որպէսզի ժողով մը գումարէ կազմակերպուած ոճիրին դէմ, այսինքն մաֆիային, պայքարին նուիրուած: Այս ժողովը, որ պէտք է համախմբէ Ներքին եւ Արդարադատութեան նախարարները պէտք է թոյլ տայ ամրապնդել Եւրոպայի ապահովութիւնը:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ դեսպանատունը բողոք ներկայացուց ընկերվարական կուսակցութեան, Մաասթրիխթի «այո»ին ի նպաստ իր մէկ հանրագիրին համար, ուր աշխարհը կը ներկայացուի ամերիկացի քաչէօր-ի մը եւ ճափոն սումոյի մը տիրապետութեան տակ: Ընկերվարականները կ'առարկեն թէ միրաւորական բնոյթ չունի որմնազդը, այլ կը ձգտի ցոյց տալ թէ Եւրոպա պէտք է իր տեղը ունենայ երկու հսկաներու բաղդատմամբ: Ուրբաթ օր, ամերիկեան պատուիրակութիւն մը պիտի ընդունուէր ընկերվարական ղեկավարութեան կողմէ: Գալով Ճափոնի, դեսպանատունէն ըսած են որ ...ըսելիք չունին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ մէջ առնէտները սկսած են բազմանալ, չարաթներէ ի վեր աղբերը կուտակուած ըլլալով փողոցներուն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՕԳՈՍՏՈՍ 8-ԻՆ

ՀԱՅԱՆՈՒՆ ԱԿՈՒՄԲ ՄԸ՝ ՎԱԼԱՆՍ ԱՐՀԵՍՏԱՎԱՐԺՆԵՐՈՒ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վալանս, ասանդաբար, ռկպիի քաղաք է. թերեւս աւելի ճիշդ ըլլայ գրել՝ էր: Ունեցած է ռկպիի մեծ խումբեր: Տեղացիները չէին հետաքրքրուեր ֆութպոլով: Ֆութպոլի կը հետեւէին օտարները, Հայերը մանաւանդ: Ասոնց շնորհիւն էր որ, հետզհետէ, այս մարզաձեւն ալ գտաւ ժողովրդականութիւն Տրոմ նահանգին մէջ:

Վերջին տասնամեակին, ֆութպոլի երկու կարեւոր ակումբներ՝ Հայ Մարզականը եւ Ֆութպոլ Քլէօպը կը գործէին զուգահեռաբար: Մրցակցութեան մէջ էին, քանի որ կը պայքարէին, երկուքն ալ, Ֆրանսայի 3-րդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ:

Մրցակցութիւն մը՝ որ հաշտ աչքով չէր կրնար դիտուիլ քաղաքապետութեան կողմէ, քանի որ երկու ակումբներուն ալ պիւտճէին մէկ կարեւոր մասը կը հայթայթուէր անոր կողմէ: Այս մակարդակի մէկ ակումբ մը միայն պէտք էր Վալանսի համար: Ու, ամէն գարնան, հարց կը դրուէր երկու ակումբներուն միաձուլման, նորի մը ծնունդին:

Մինչեւ այս տարի, ընդհանրապէս հայ վարիչներուն եւ գաղութին կրաւորական ընդդիմութեան պատճառաւ, միանալու ծրագիրը չէր վերածուած իրականութեան:

Այս տարի, սակայն, կացութիւնը տարբեր էր. նպաստաւոր էր Հ. Մ.-ին համար, ճիշդ անունով՝ Հայ Ծագումով Երիտասարդութեան Մարզական Միութիւն, բարդ անուն մը՝ որդեգրուած 1953-ին նահանգապետարանի որոշումով: Մինչ Ֆ. Ք.-ը, վատառողջ անտեսութեամբ մը, պարտքերու տակ կը մնար եւ տկար՝ դասաւորումին վրայ ալ, Հ. Մ.-ը, յարատեւօրէն յաղթական, իրաւունք կը ստանար մտնելու արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին մէջ: Առաջին անգամն է, Ֆրանսայի մէջ, որ հայանուն ակումբ մը կը հասնի այդ մակարդակին:

***

Աւելի քան երբեք Հ. Մ.-ը պէտք պիտի ունենար ուրեմն քաղաքապետութեան դրամական օժանդակութեանը: Քաղաքին երկու գլխաւոր ակումբներուն միացումը կը դառնար անխուսափելի: Տեղի ունեցաւ ան, ինչպէս «Յառաջ» տեղեկացուց արդէն, Association Sportive d'Ori-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱ 92

Ողիմպիական Խ.

Ֆրանսա կրցաւ վերջապէս իր առաջին ոսկի մետալը ձեռք ձգել շնորհիւ Քաթրին Ֆլէօրիի, որ ժիւտոյի մէջ (61 քիլոներէն վար դասակարգ) յաղթեց իսրայելացի Առատի: Ծնած է 1966-ին եւ համաշխարհային ախոյեան էր 1989-ին:

Լողի մէջ (50 մեթր) Քրիսթոֆ Գալֆայեան մրցանիշ կոտրելով հանդերձ միայն 4-րդ տեղը գրաւեց, բայց, իրմէ առաջ հասած երեք մարզիկները այնքան բարձր որակ ունին, որ ինք իսկ յայտարարած է. — «Պարտուած եմ միայն երեք հոռ քլաս լողորդներէ՝ Պոպով, Պիոնտի եւ Ժաժէր: Ինծի համար յաղթանակ կը նշանակէ»:

Ներկայիս (Յուլիս 30) Ֆրանսա 12 մետալ շահած է, մէկը ոսկի:

Յիշենք, որ երբ Միլիտոսեան եւ Իսկանտարեան ոսկի մետալի արժանացան եւ փոտիոմ բարձրացան «Մեր Հայրենիքով» ողջունուեցաւ յաղթանակը:

«ՔՈ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՍ ՀԱՅՐԵՆԻՔԴ»

Կ'ԸՍԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Արցախ զէնք ու զինուոր զրկողին, Արցախի համար մեռնողին ինքնութեան անհունօրէն տեղ վճռելու եւ հողամասին վրայ մղուող պայքարին հեռանկարին առընչուած անընդունելի վարկածներու աւելորդ ժխորին մէջ, հայաստանեան լրատուները արձագանգեցին նաեւ դրական կեցուածքներու: Որոշ նպատակի մղուած մարտավարութիւն մը նկատողներ ալ ըլլալով հանդերձ զայն, աւելի նորովի մօտեցումի ջանք մը կը մատնէ: Ատոր առաջին արտայայտութիւններն են վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ կառավարական պատուիրակութեան մը Արցախ մեկնումը ու Արցախի իշխանութեան գլխաւոր դէմքերէն խմբակի մը աշխատանքի հանդիպումը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, նաեւ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան նիստին մասնակցութիւնը:

Արցախի հանդէպ քաղաքական գործնական այս հետաքրքրութիւնը մերկացնելով ամէն կարգի յետին մտքերու կասկածներէն ու միասնութեան, նոյն ցաւով տառապելու, նոյն ցաւին դարման գտնելու կամքին յայտարար նշան նկատելով, հետաքրքրական է կարդալ «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յուլիս 15-ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյցը որ կատարուած է Գագիկ Յարութիւնեանի հետ:

Ան բացատրելով իրենց այցելութեան նպատակը, կ'ըսէ թէ զիրենք Արցախ տանողը եղած է «տնտեսական ու ռազմական զանգուածեղ խնդիրներ»ու գոյութիւնը: Այս կացութիւնը Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդը մղած է յանձնարարելու որ Արցախի մէջ ստեղծուի կառավարական ներկայացուցչութիւն: Ան պիտի բաղկանայ նախարարէ մը եւ շուրջ տասը փոխ նախարարներէ որոնք տեւական կայք պիտի հաստատեն հոն, աջակցելով տեղական կառավարութեան գործունէութեան: Այս միջոցառումին մղիչ ուժը եղած է այն երեւոյթը որ «Արցախում հիմնականում զբաղուած լինելով ինքնապաշտպանութեան խնդիրներով, տնտեսութեան հարցերն ըստ էութեան, անուշադրութեան են մատնուել»:

Տնտեսութեան կազմալուծուած վիճակին պատճառը անշուշտ ռազմական իրավիճակն է. գիւղատնտեսական բերքը կը պակսի 25–30 տոկոսի համեմատութեամբ: Անհետացած են ապրանքափոխանակման յարաբերութիւնները. չկայ առեւտուր, մարդիկ դրամ շահելու հետամուտ չեն, որովհետեւ չեն գիտեր թէ ստեղծուած պայմաններուն մէջ ինչպէս պիտի ծախսեն զայն:

Այս տողերը կարդալէ ետք մարդ կը պատրաստուի ցաւի զգացումով մը ծամածռել դէմքը, երբ յաջորդ պարբերութեամբ կը հասնի ցասումին տիրապետութիւնը. Գագիկ Յարութիւնեան կը շարունակէ. – «Պատուիրակութիւնն Արցախ մեկնեց մարդասիրական միջանցքով, եւ ցաւով պիտի նշեմ որ ճանապարհին մեզ դէպքեր հանդիպեցին երբ Հայաստանից ոմանք գնում եւ Արցախից բերում են զգալի թւով անասուններ, այլ ապրանքներ: Բայց չէ՞ որ դրանք այն պաշարներն են, հարստութիւնը, որոնց վրայ պէտք է ապրի Արցախի ժողովուրդը»: Մենք ալ ուրախացած էինք Լաչինի գրաւումով, ամէնէն աւելի անոր համար որ վերջապէս անարգել կարելի պիտի ըլլար ուտեստեղէն ու այլ պիտանի նիւթեր հասցնել զրկանքներու մէջ չարչրկուած Արցախցիին: Ո՞վ կրնար մտածել որ յուզումներու, խանդավառութեան, կարօտին հետ Լաչինէն Շուշի ու Ստեփանակերտ պիտի թրչէր նաեւ Հայուն ձեռներէցութիւնը առաջին առիթով: Հարցազրոյցին մխիթարական մասը այն է որ վարչապետը կը հաւաստիացնէ թէ Յուլիսի 12-ին Լեռնային Ղարաբաղի կառավարութեան հետ քանի մը որոշումներ մշակուած են որոնք ընդունուած են Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ եւ «այսօր արդէն որոշ բացասական գործընթացներ կասեցուել են»:

Ուրիշ ժխտական երեւոյթ մը դարձեալ կը վերաբերի օժանդակութեան հարցին. «չկայ համակարգ, որը տնօրինի առաքումը, կազմակերպի դրանց արդիւնաւէտ բաշխումը. աւազի մէջ ջուր լեցնելու պէս մի բան է ստացւում»:

Օգնութիւնը, աւելի ճիշդը՝ համագործակցութիւնը, մինչդեռ պէտք է ընդգրկէ արդիւնաբերական բազմաթիւ ճիւղեր: Ասկէ զատ Հայաստան պէտք է լրացնէ Արցախի քաղաքային պակասը. մանաւանդ որ «նրանցից շատերը՝ լաւագոյն տղաներ, ղեկավարներ, ինքնապաշտպանական մարտերում զոհւում են»:

Զրոյցին մէջ տեղ կը գրաւէ նաեւ վերջին գաղթականութեան հարցերուն: Որոշում տրուած է որ օգնութիւն ցոյց տրուի միայն Արցախի տարածքը գտնուող գաղթականներուն, ինչ որ հասկնալի միջոցառում մըն է, Հասկնալիին սահմաններէն քիչ մը դուրս կը մնայ, գոնէ մարդասիրական մօտեցումով, յաջորդ քայլը. այսինքն՝ այն որ «պէտք է փակուեն նրանց դէպի Հայաստան բերող բոլոր ճանապարհները. այնտեղ, իրօք, բոլոր առումներով անելիք չկայ»:

Ճիշդ է որ Արցախի ժողովուրդը պէտք է հողին վրայ գտնուի. բայց ի՞նչը մնայ, եւ ոչ թէ զանազան միջոցներով հոն պահուի: Արցախի պայքարին ամէնէն լուրջ հարուածը կ'ըլլայ տեղացիին վհատութիւնն ու տուն–տեղ լքելու տրամադրութիւնը: Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ խուսափիլ նման հարուածէ, այդ ժողովուրդը շօշափելի տուեալներու պէտք ունի. երբ կը տեսնէ թէ իրենին նման ծանրակշիռ հարցի մը գոյութեան իսկ մեծագոյն նեցուկ նկատած Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նիստեր կը նուիրէ ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ-ի դիւաններէն անցեալի մեղաւորները որսալու, ո՞ւր փնտռէ տոկալու ուժ:

Հակառակ հարցազրոյցով յայտնուած բացասական ազդակներու, դրական եւ ուրախալի է նոյնիսկ համագործակցութեան շօշափելի քայլը որուն ամէնէն ապահովութիւն ներշնչող մասն է Գագիկ Յարութիւնեանի գլխաւորած պատուիրակութեան այցը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԽՈՒՐ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ

(«ԿՈՐՈՒՍԵԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿ» ՇԱՐՔԻՑ)

ԵՈՒՐԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ (*)

1974 թուականին Երեւանում լոյս տեսաւ Աբրահամ Ալիքեանի բանաստեղծութիւնների եւ պոեմների «Նժար» խորագիրը կրող գիրքը: Դեռեւս այն ժամանակ ես այն կարծիքին էի, որ նա մէկն է մեր այն գրագէտներից, որոնց գրութիւնները հեռու են յաւուր պատշաճի լինելուց եւ արժանի են առանձնակի ուշադրութեան, հաւակցող վերաբերմունքի: Այս կարծիքս պահած եմ մինչեւ օրս: Ինչեւէ: «Գրքերի աշխարհ» պարբերականի (այն ժամանակ՝ ամսաթերթ) խմբագիր, գրող Անուշաւան Դեւկանցին առաջարկեցի յօդուած տպագրել իր թերթում այդ գրքի մասին: Խմբագիրը, որն, ի դէպ, հաստատապէս լաւ մարդ էր, չկամութեամբ լսեց առաջարկս. նրան շատ լաւ յայտնի էր գրական պաշտօնեաների եւ գրական գեներալների վերաբերմունքը Աբրահամի բանաստեղծութեան հանդէպ եւ ինքն էլ, չխօսկըն ասենք, անմասն չէր դրանից: Փորձեցի համոզել: Երկար խօսեցի, այդ օրերին «Գարուն» ամսագիրը տպագրել էր Աբրահամի բանաստեղծութիւններից մի շարք: Վկայակոչեցի այդ բանաստեղծութիւնները:

«Պետրոս Դուրեան»ը տպաւորուել եւ մտապահուել էր, մի քանի տող արտասանեցի «Պետրոս Դուրեան»ից.

Երբ ճիւղերի ծայրին բոյր է
մանում ու թոյր,
Երբ ճաքճքում երկրի
խճանկարն արդէն,
Երբ օրերն են թաքչում թաւուտ
մայրամուտում,
Որ վաղորդեան լոյսին չսպասելով
ցայտեն,

...Երբ զամփոփօրէն կածանն է
մեկնում դունչ ու թաթ,
Երբ որ ձիւնն է շրջում, ինչպէս
թութի կաթուկ,
Երբ յառնում է հողից մի ինքնամփոփ
ջութակ՝
Ես Դուրեան եմ կարդում:

Խմբագիրը կարծես թէ անակնկալի եկաւ, հաւանեց, եւ ի վերջոյ համաձայնեց, թէեւ՝ դժկամութեամբ: Մէջը այնուամենայնիւ վախ կար. «Միայն թէ կարճ կը գրես: Կարճ», – խստօրէն պատուիրեց խմբագիրը: Ես գրեցի մօտ երեք էջանոց մի նիւթ եւ ներկայացրի խմբագրութիւն: Գրեցի ընդհանուր խօսքերով, մի քիչ անհամարձակ: Փոքր – ինչ վեհերոտ, բայց՝ յստակ կողմնորոշումով, թէպէտեւ առանց մանրամասների ու վերլուծումների. մի խօսքով այնպէս՝ ինչպէս ենթադրում է ազդարար – գրախօսականը: Նիւթը ընդունեցին, կարդացին, ինչպէս վայել էր՝ «խմբագրեցին» ասել է, թէ՝ կրճատեցին, թողեցին մի էջից մի քիչ աւել, նորից մեքենագրեցին, այս անգամ՝ թերթի վերտառութեամբ, մատիտով ու գրիչով նորից անցան իրենց իսկ մեքենագրածի վրայով, հարցականներ ու զանազան այլ նշաններ շարեցին, ոլոր – մոլոր գծեր քաշեցին, բառեր ջնջեցին, բառեր փոխեցին այդ մէկ էջանոց նիւթի մէջ, ի վերջոյ՝ լուսանցքներում ստորագրեցին՝ դատական ատեանի փաստաթղթի պէս, ուղարկեցին տպարան եւ ... չտպագրեցին:

Չտպագրեցին, որովհետեւ մեր քաղաքական ու գրական պետերը, լեզուական քաղաքականութեան (սովետակա՛ն կեանք) վարող մեր գործիչները վաղուց արդէն արել էին իրենց սեւ գործը, հասել էին իրենց նպատակին. արեւմտահայ լեզուն կարդացւում եւ ընկալւում էր գրեթէ օտար լեզուի պէս, բառապաշարը օրըստօրէ դառնում էր աւելի խորթ ու անհասկնալի: 30-ական թուականների վերջերին եւ 40-ական թուականներին ծայրայեղ պարզունակացման հասցուած գրականութեան լեզուն տակնուվրայ էր արել բոլոր չափանիշները եւ բուն իսկ գրականութիւնը: Աւելի՛ն. այն դառնում էր անհրաժեշտ պայման, օրէնք եւ օրինաչափութիւն: Չտպագրեցին, ի հարկէ, հէնց Աբրահամ Ալիքեանի համար – Աբրահամ Ալիքեանի պատճառով: Երբ տեսայ, որ նիւթս չի տպագրուելու, խմբագրից խնդրեցի ինձ տալ այդ չարչրկուած բնագիրը: Նա մերժեց, եւ ես այն պահեցի մինչեւ օրս, մինչեւ Պօղոս Սնապեանին յանձնելս:

Ի դէպ, տարիներ անց համալսարանական մի թանձրամիտ «լեզուաբան» «Սովետական գրականութիւն» (այժմ՝ «Նորք») ամսագրին ներկայացուած մի «յօդուածի» մէջ (որը բարեբախտաբար չտպագրուեց), խօսելով Աբրահամ Ալիքեանի թարգմանութիւնների մասին, ասում էր, որ Աբրահամ Ալիքեանը թարգմանութեան մէջ համանիշներ ընտրելիս նախապատուութիւնը տալիս է արեւմտահայ բառապաշարին, հետեւապէս Աբրահամ Ալիքեանը, ոչ աւել, ոչ պակաս, «նացիոնալիստ» է, որ լեզուական «ԴԻՎԵՐՍԻԱ» է անում:

*

Երկրորդ յօդուածի պատմութիւնը նոյնպէս կապուած է «Գրքերի աշխարհ»ի հետ:

1978 թուականի Յուլիսի 20-ին լրանում էր ողբերգականօրէն զոհուած Մինաս Աւետիսեանի 50 տարին: Անուշաւան Դեւկանցը, որ Մինասի արուեստի երկրպագուներից ու ջատագովներից մէկն էր, կանչեց ինձ եւ առաջարկեց յօդուած կամ խօսք գրել այդ առիթով: «Ես որեւէ ձեւով պէտք է նշեմ դա: Անպայման: Մի բան գրիր, միայն՝ շուտ». – ասաց խմբագիրը: Եւ ես՝ գրեցի մի նիւթ՝ «Պայծառ մարդու մասին» խորագրով:

Խմբագիրը գրածս հաւանեց: Սա էլ մեքենագրեցին խմբագրութեան թղթերի վրայ, բայց նիւթը նորից կարդալիս խմբագիրը գլուխը օրօրեց. «Էս նիւթը չի գնայ»: Ասաց՝ «Ես չէ, գրաքննութիւնը թոյլ չի տայ: Լաւ ես գրել, բայց՝ չի գնայ: Նորը գրիր, – ասաց, – միայն արագ»: Գրեցի նորը, «Ընծայում» վերնագրով մի փոքրիկ յօդուած: Դա էլ մեքենագրուեց խմբագրութեան թղթերի վրայ, տպարան ուղարկուելիք գլխագրով, բայց ... նորից նոյն պատմութիւնը: «Սա էլ չի գնայ, – ասաց խմբագիրը: – Ջո՛հ, ողբերգութի՛ւն ... Չի՛ գնայ»: Եւ սա էլ մնաց իմ թղթերում:

Մինչ՝ դէս, մինչ՝ դէն, Յուլիսն անց կացաւ: Ի վերջոյ, գրեցի «Երեք դիմանկար» խորագրով մի փոքրիկ յօդուած՝ Մինասի նկարած երեք գրական դիմանկարների՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի, Պարոյր Սեւակի եւ ռուս գրող Ֆիոդոր Դոստոեւսկիի դիմանկարների պատմութիւնը, որը եւ տպագրուեց «Գրքերի աշխարհ» ամսաթերթում 1978 թուականի Օգոստոսին:

ՄԻՆԱՍ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆԻ 50-ԱՄԵԱԿԸ

ԸՆԾԱՅՈՒՄ

Ժամանակը, կեանքի թելադրանքով, արուեստին միշտ տալիս է իւրայատուկ իմաստ ու բովանդակութիւն: Մեր կեանքի ժամանակը, որ բնութագրւում է դարի մեծագոյն արատով՝ անհատապաշտութեամբ, արուեստին տալիս է թերեւս նրա մեծագոյն յատկանիշը՝ միաւորող, համախմբող ուժ ու բովանդակութիւն:

Մինասի գեղանկարչութեան մեծագոյն արժանիքը նրա միաւորող բովանդակութիւնն է: Այդ արուեստը միաւորում էր անցեալ ու ներկայ ժամանակները, միաւորում էր իրար անծանօթ ու իրարից տարբեր մարդկանց՝ ֆիզիկոսների, բժիշկների, գրականագէտների, փիլիսոփաների...

Եթէ մակդիր որոնուի նրա կեանքն ու գործը մի բառով բնութագրելու, թերեւս յարմար բառը ցնցողն է: Ցնցող էր նրա կեանքը՝ Ջաջուռից մինչեւ Լենինգրադ եւ այնտեղից մինչեւ Երեւան, ցնցող էր նրա արուեստը՝ հէքիաթային, տեսլական, այրող ու պայթուցիկ գեղեցկութեամբ, դրամատի՛կ գեղեցկութեամբ...: Այդ արուեստը իր դերով ու նշանակութեամբ էլ ցնցող էր. հազարաւոր արուեստասէրներ մէկէն արթնացան անտարբերութեան եւ ի միջի այլոյ նիրհից: Մինասը նրանց ստիպեց սիրել գեղանկարչութիւնը, յամենայն դէպս՝ գոնէ սիրահարուել գեղանկարչութեանը: Այսօր արդէն գաղտնիք չէ՝ ստիպեց նոյնիսկ ... նկարիչներին...: Մինասը ստիպեց այլ աչքով նայել կեանքի՛ն, երեւոյթնե՛րին, մեր ու աշխարհի միջեւ եղած կապերի՛ն, մե՛զ, մեր ստեղծածի՛ն...

Այս առումով նրա անունը իր մեծ ժամանակակցի՝ իրենից չորս տարով մեծ, բայց ետայսու ընդմիշտ իրեն հասակակից, քառասունեօթամեայ Պարոյր Սեւակի անուան կողքին է: Երկու մեծերը արուեստում, դժբախտաբար, չհանդիպեցին. Պարոյր Սեւակի մահից երկու տարի յետոյ Մինասը մի հարցազրոյցում կը գրի. «1962-ին ձեւաւորեցի Պարոյր Սեւակի «Մարդը ափի մէջ» ժողովածուն եւ արժանացայ կտրական մերժման: Իսկ երբ գիրքը լոյս տեսաւ, շատ ցաւեցի, որովհետեւ իմ կարծիքով, ձեւաւորումը վատն էր»:

Մինասը մի զարմանալի ուժով կարողացաւ միաւորել ազգայինն ու ժամանակակիցը, դարերի ու ժամանակների խորքից եկող էականը, արմատականն ու ձեռք բերովին, մշակուածը, ինքնեկը, մտածողութեան ու բանականութեան արգասիքը: Այսպէս նրա արուեստում համադրուեցին հայկական միջնադարից եկող էպիկական, միֆական սկիզբն ու ժամանակակից գեղանկարչութեան տեխնիկական ու արտայայտչական նուաճումները:

Բայց խորն էին նրա արմատները, նա մեր մէջ ապրող այդ պարզ մարդն ու մատչելի անձնաւորութիւնը, այնուամենայնիւ սերում էր մեր հին դարերից՝ մեր մանրանկարիչներից ու ծաղկողներից, որոնցից քանի՛սը նոյն Մինաս անունն են կրել:

Այդ ի՞նչ ներկերով է նկարուած նրա մեծագոյն սէրը՝ «Ջաջուռ»ը, ի՞նչ այրող

ներկերով ու զողանջող գոյներով: Այդ ի՞նչ կարօտ է տեւում «Իմ ծնողները» յիշողի միֆական կտաւում, ի՞նչ է ասում ... հողի ձայնը «Ագթամարի պատերի տակ» կամ թէ «Գաղթի ճանապարհին» կտաւներում: Ի՞նչ անկատար տենչեր են թաքնուած նրա գծանկարներում, էսքիզներում, էտիւդներում...: Ի՞նչ դաժան ու մերկ ճշմարտութիւն է, իր հայրենի լեռների պէս, որ բիրում է դիտողին «Փշով ինքնանկար»ում եւ «Խաչելութիւն»ում...

Մինասը մի կտաւ ունի, որը կոչւում է «Թորոս Ռոսլինի ծնունդը»: Կապոյտ հագած մայրը աշխարհին է ընծայում իր նորածին որդուն, ընծայում է՝ տառապանքների, զոհաբերութեան ու արարչագործութեան համար: Թորոս Ռոսլին արարչագործը իր ոսկեղնիկ գրչով պիտի միջնադարի «գիշերուայ խաւարը առեղնազործէր»...

Այդպէս, իբրեւ պարգեւ եւ իբրեւ զոհ, իրենց ժողովրդին ու աշխարհին են ընծայում բոլոր մեծ նկարիչները...

Մինասն էլ...

Օգոստոս 8, 1978
Երեւան

(*) Արուեստաբան եւ գրականագէտ Եուրի Խաչատրեան ծնած է 1948 Ապրիլ 15-ին, Արարատի շրջանի Քարախաչ գիւղը: 1966-ին կ'աւարտէ Արարատի շրջանի Ուրցաձոր գիւղի միջնակարգ վարժարանը եւ կ'ընդունուի Երեւանի պետական համալսարանի բանասիրական բաժանմունքը, զոր կ'աւարտէ 1971-ին: Ապա, 1974-ին, կ'աւարտէ համալսարանի արդի հայ գրականութեան ասպիրանտուրան՝ իբրեւ աւարտաճառ ներկայացնելով «Պարոյր Սեւակի քաղաքացիական քնարերգութիւնը» խորագրեալ աշխատասիրութիւնը:

1972 – 1979 տարիներուն Եուրի Խաչատրեան կը պաշտօնավարէ Մարտիրոս Սարեանի թանգարանին մէջ՝ իբրեւ գիտական աշխատակից — արուեստաբան, 1979 — 1981՝ Հայաստանի պետական պատկերասրահի մէջ՝ իբրեւ գիտական գծով փոխտնօրէն, իսկ (1981 – 1990 տարիներուն՝) Երեւանի պետական համալսարանի եւ «Մաշտոց» կրթական հաստատութեան մէջ՝ իբրեւ հայ գրականութեան դասախօս:

Ներկայիս կը զբաղի գրական աշխատանքով:

Երկու տասնամեակէ ի վեր, հայրենի մամուլի էջերուն Եուրի Խաչատրեան կը ստորագրէ հայ գրականութեան եւ արուեստի նուիրուած յօդուածներ:

1986-ին, արուեստաբան Վ. Մաթեւոսեանի հետ, Եուրի Խաչատրեան լոյս կ'ընծայէ «Մարտիրոս Սարեան. Արուեստի մասին» հատորը:

«Բագին», 1992

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ...

Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան Յուլիս 15-ի մէկ տեղեկագրէն.–

Շահումեանի եւ Մարտակերտի ազրպէջանական ներխուժումէն ետք, Լեռնային Ղարաբաղի գաղթականները կը շարունակեն հոսիլ դէպի Երեւան: Ազրպէջանական ուժերը վերջերս լայնածաւալ յարձակում մը շղթայազերծեցին այդ շրջաններուն մէջ, պատճառելով մարդկային մեծ կորուստներ, բռնի կերպով տեղահանելով հայկական աւելի քան 40 գիւղերու 30 հազար բնակիչները, որոնք այժմ կ'ապրին Երեւանի Հանրապետական Հրապարակին եւ Երեւանի փողոցներուն մէջ:

Մարիէթթա Յարութիւնեան, 7 ամսական յղի, սարսափահար ականատես եղած էր, թէ ինչպէս ազերի զինուորները գլխատած էին իր 24 տարեկան ամուսինը՝ Գէորգը: Լացակումած ան կ'ըսէ.– «Ինծի նման հազարաւորներ կան առանց ամուսինի, առանց ընտանիքի: Իմ պատմութիւնս տարբեր չէ այստեղ փողոցներուն մէջ ապրող շատերու պատմութիւններէն»:

Մարիէթթայի պատմութիւնը, իրօք, եզակի չէ: Ան մէկն է հազարաւոր այն գաղթականներէն, որոնք վերջին ամիսներուն խռնուած են Երեւանի մէջ: Ամենուրեք կը խօսուի տառապանքի նոր պատմութիւններու մասին: 7 տարեկան Ռուբէն Միրզոյեան, երբ կը մխիթարէր 3 տարեկան իր քոյրը, սեփական աչքերով տեսաւ իր մօր գազանային սպանութիւնը:

Լիւսա Մարտիրոսեան, 32 տարեկան եւ երեք զաւակներու մայրը, կը պատմէ Յունիս 12-ի Քարաչինար գիւղի ազրպէջանական օդային ռմբակոծութեան մասին: «25 վայրկեան տեւած անընդհատ ռմբակոծումէ ետք, զգացի թէ այս մէկը սովորականէն տարբեր է եւ պէտք է փախուստ տանք: Միակ բանը որ կրցայ ընել, բռնեցի երախաներուս ձեռքէն ու վազեցի, վազեցի: Երբ կը խորհէինք, թէ ապահով գիւղ մը հասած ենք, այդտեղ եւս սկսան ռմբակոծումները: Ուրիշ ելք չունէինք բացի փախուստ տալէ անտառներուն մէջէն: Օրերով ուտելիք չունէինք, ջուր չունէինք եւ ոչ ալ ապաստան մը՝ տեղատարափ անձրեւէն պաշտպանուելու համար: Հնարաւոր ամէն ինչ ըրինք վերապրելու համար»:

Յունիս 24-էն ի վեր, Լիւսա եւ իր երեք զաւակները կ'ապրին Հանրապետութեան Հրապարակի վրան գտնուող երկրագործական նախարարութեան քարէ ցուրտ յատակին, հարիւրաւոր ուրիշ գաղթականներու հետ: Անոնք հագած են այն նոյն հագուստները, որոնք կը կրէին ազերի ուժերու Շահումեանի շրջանի Յունիս 12-ի ռմբակոծութեան օրը:

Սվետա Պաղրամեան, 54 տարեկան, 34 տարիէ ի վեր բուժքոյր է: «Ամբողջ կեանքիս ընթացքին շատ ծանր աշխատած եմ: Բոլոր գաղթականները նոյնպէս: Պատերազմէն առաջ շատ լաւ կ'ապրէինք: Հանգստաւէտ բնակարաններ ունէինք եւ մեր ընտանիքները համախումբ էին: Տասը վայրկեանի մէջ, ամէն ինչ կորսնցուցինք եւ ամէն ինչ մեր ետին ձգեցինք: Ազերիները պարտադրեցին այնպէս, որ դառնանք մուրացիկներ»:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԽՈՍՔՈՎՈՅԻ Մշակոյթի Տան մէջ, Յունիս 12-ին, տեղի ունեցած է Մեսրոպեան Շաբաթօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան ամավերջի հանդէսը: Աշակերտները վարժ հայերէնով պատասխանած են ուսուցիչին հարցումներուն եւ քաղուածքներ ներկայացուցած իրենց սորված դասերէն: Վերջաւորութեան ուսուցիչը՝ Ֆիլիփ Տէր-Անտոնեան յայտնած է որ ծնողները անտարբեր են դպրոցին հանդէպ, նաեւ «Երեւան»ի վարչութիւնը:

**

ԽՈՍՔՈՎՈՅԻ (Պուլկարիա) «Երեւան» կազմակերպութեան տարեկան ժողովը տեղի ունեցած է Յունիս 12-ին հայկական ակումբին մէջ, սակաւաթիւ ներկաներով: Խօսք առած է «Երեւան»ի տեղւոյն մասնաճիւղին նախագահը Նուպար Եղէկէլեան, որ հակիրճ կերպով անդրադարձած է երկու տարուան աշխատանքին, չեշտելով թէ մանաւա՛նդ երկրորդ տարին ոչ ժողով, ոչ ալ որեւէ մշակութային ձեռնարկ կազմակերպուած է: Հակառակ այս կացութեան գովեստի արժանացած է միայն Բենիամին Տայլերեան որ լիովին կատարած է իրեն յանձնուած պարտականութիւնը՝ ակումբին եւ եկեղեցիին պարտէզը կարգի բերել: Ան յանձն առած է նաեւ վարժարանին շէնքին նորոգութիւնը մինչեւ նոր տարեշրջան: Ուրախալի երեւոյթ նկատուած է որ նորընտիր վարչութիւնը առաւելաբար երիտասարդներէ բաղկացած է:

**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Յուլիս 4-ին Հ.Օ.Մ.-ի վարչութիւնը թէյասեղան մը կազմակերպած էր: Բացման խօսքը արտասանած է Թ. Տօնիկեան, ապա խօսք առած է Հ.Օ.Մ.-ի Սոֆիայի կազմին փոխ-ատենապետուհի Հռիփսիմէ Փաչաճեան, որ ներկայացուցած է Սոֆիայի «Գ. Սունդուկեան» սիրողական թատրոնի անդամները, որոնք հատուածներ արտասանած են Պարոյր Սեւակի «Անլռելի զանգակատուն»էն: Հանդիսումը շարունակուած է «Զօրավար Անդրանիկ» երիտասարդական նուագախումբին կատարած ժողովրդական եւ յեղափոխական երգերով:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Յ.Դ. Միհրան Փափազեան Կոմիտէին եւ Հ.Յ.Դ. ԳԵՄ Լեւոն Շանթ մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ Յուլիս 12-ին դաշտագնացութիւն մը տեղի ունեցած է Խանասորի արշաւանքին 95-րդ տարեդարձին առթիւ «Լոնկ սոլ»ի զբօսավայրը, աւելի քան 2500 հոգիի մասնակցութեամբ: Ժողովրդական երգերը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

**

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Յուլիս 3-ին, Հ.Յ.Դ. Ս. Թէհլիրեան Կոմիտէն Արցախի զօրակցութեան հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր: Ներկայ եղած են 700 հոգի: Օրուան հանդիսավար Րաֆֆի Տէր-Պօղոսեանի բացման խօսքէն ետք, խօսք առած է «Հորիզոն»ի խմբագիր՝ Կիրօ Մանոյեան, որ անդրադարձած է Արցախի ներկայ իրավիճակին: Խօսք առած է նաեւ կոմիտէութեան անունով Մաթէոս Տէրտէրեան: Ցոյց տրուած է Շուշիի ազատագրման տեսերիզը:

**

ԹՈՐԸՆՍԻ (Գալիֆորնիա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունիս 12-ին տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի «Արաքս» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանին տարեվերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Տիկին Նուարդ Պարսումեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք ատենապետուհի Այտա Իւմիւրեան գնահատանքի նուէրներ յանձնած է ուսուցիչներուն:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

...իրիկունը դեռ հաճելի էր՝ երբ պտոյտի ելանք: Երկրի վրայ աւելի քաղցր ժամեր կրնա՞ն ըլլալ միթէ: Փողոցներուն մէջ չէին բազմութիւն մը խառնաղնաց կը հոսէր: Առաջին անգամ ըլլալով՝ այդ օրը, ան թեւս մտաւ ու այդպէս դեգերեցանք մինչեւ ուշ գիշեր, քրքջալով անցեալն ու ոգեկոչելով ապագան: Ու չեմ գիտեր ինչո՞ւ անցորդները անընդհատ կը դիտէին մեզ: Երբ տուն վերադարձանք, լսեցի մեծ-մայրս, որ կ'ըսէր.

– Եթէ մէկը կայ, որ կրնայ աստղուն վրայ շնորհք բերել՝ ան ալ դուն ես, աղջիկս...

Գէթ այդ օրը՝ այդ ծեր կինը չէր սխալած:

Անկողնիս մէջ անքուն կը տապլտկէի՝ յիշելով այդ յետ-միջօրէն, երբ միտքս հնչեց անոր երգերէն փշուր մը:

Քիչ մնաց պիտի արտասուէի կարօտէս ու արտմութենէս: Արեւը աչքերուս մէջ՝ կ'արթննայի ու այդ երգին քաղցրալուր հնչիւնները կարկաչուն ջրերու պէս կը հոսէին վրաս: Կ'ըսէր թէ նորվեկիացի երգահան մըն է, Կրիկ անունով: Աւելի մեղմ, աւելի դաշն, աւելի նուրբ ոչինչ լսած էի կեանքիս մէջ: Ո՛ւ այդ Սոլվեկին երգը, որ երակներուս մէջ կը հոսէր արեանս ջերմութեամբը: Կ'ըսէր թէ Սոլվեկ՝ հիւսիսի աղջիկ մըն էր, կապտաչուի ու խարտեշահեր: Ու երբ կ'երգէր անոր սէրը՝ ինծի կը թուէր թէ հիւսիսի ձիւները կը հալէին ու արեւը կը պաղնէր անտառներուն կատարները: Ողջ գիշերը արթուն մնացի այդ երգին պատճառաւ:

Ո՞վ կրնայ նախատեսել կեանքին խաղերը: Եթէ մէկը ըսէր ինծի, անցեալ տարի, թէ այս աստիճան լուրջ ու անժպիտ տղայ մը պիտի ըլլայի, հաւանաբար խնդայի քթին, խոշոր ու փաղաքուշ հայհոյութիւն մը արձակելով: Բայց այսպէս է կեանքը: Ես իսկ կը զգամ թէ խորին լրջութիւն մը կայ վրաս, լրջութիւն մը, որ կուգայ տրտմութենէս, որ միշտ հաճելի չէ: Օր չանցնիր, որ Արշամ կշտամբանքով չյիշեցնէ թէ նախկին կենսուրախութենէս, զուարթ պատանութենէս ոչ մէկ հետք մնացած է վրաս: Ոչ ընկերներուս խաղերը ոչ ալ անոնց պզտիկ հրճուանքները կը չահագրգռեն զիս: Ոչ թուղթ խաղալէ, ոչ հայհոյելէ, ոչ ալ ծխելէ հաճոյք կը զգամ այլեւս: Ու եթէ մէկը ներկայութեանս ամբարիշտ պատմութիւն մը ջանայ պատմել՝ ինծի կը թուի թէ կ'ուզէ անարգել զիս, աղարտել խորունկ զգացումս:

Ինչո՞ւ գիրքերը այս աստիճան փոխեցին զիս: Ինծի կը թուի թէ քունի մէջ էի, տարիներէ ի վեր ու այժմ աստիճանաբար կ'արթննամ: Ինծի կը թուի թէ հակառակ արկածալի, անհաւատալիօրէն սանձարձակ պատանութեանս՝ կեանքը չեմ ճանչնար դեռ: Ամէն օր կը բացուի միտքս՝ նոր աշխարհի մը վրայ ու պատուհանի մը պէս երկրին լոյսը կ'ընդունի: Ամէն օր հոգիս կը տեսնէ նոր ու տարբեր տառապանքով մը: Որքա՞ն ծարաւ ու անձկայրեաց է հոգիս: Ամէն առաւօտ նոր պատասխանի մը կը սպասեմ ու ամէն օր նոր վէճեր կ'ունենամ: Բայց ինչ որ զիս յուսահատութեան կը մղէ դրեթէ՝ անցեալին յաճախանքն է: Ու քանի նոր գաղափարներու լոյսին տակ միտքս կը զօրանայ, այնքան վէրքերս կը խորունկնան: Երբեմն, քունը նախորդող, գիշերային աղօտ պահերուն՝ երբ մեր մարմինը աստիճանաբար տեղի կուտայ ընդարմացումին՝ մինչ հոգին կը հսկէ, – մայրիկիս հետ կը խօսիմ այնպիսի քաղցր բառերով, որ աչքերս կը թրջին: Կարծես թէ ողջ ըլլար ու ես գլուխս դրած ըլլայի իր ծունկերուն վրայ: Կարծես թէ անոր ձեռքը շրջագայէր գլխուս ու դէմքիս վրայ: Հոգիս մահու չափ տրտում է այսօր:

Արդեօք ինչպէ՞ս մարդ մը պիտի ըլլամ ապագային: Գիտեմ թէ միշտ պիտի սիրեմ գիրքերը: Բայց այդ սէրը կը բաւէ՞ միթէ յաղթելու համար կեանքին, ինչպէս կ'ըսէ Արշամ: Կ'ուզէի արագութեամբ երեսուն տարեկան ըլլալ՝ վերջապէս ճակատագիրս որոշելու համար: Կ'ուզէի գէթ անգամ մը մեր քաղաքը երթալ՝ վերագտնելու համար հայրենի տունս, մեր դաշտերն ու մեր ծովը: Այս կարօտիս մէջ զարմանալի յոյս մը կը ծուարի: Ինծի կը թուի թէ ընտանի վայրերու մէջ, պարտէզին արահետին կամ ապակեպատ սենեակին խոր՝ յանկարծ պիտի հանդիպիմ հօրս հանդիսաւոր հասակին կամ պզտիկ քրոջս զանգուրահեր գլխուն, մօրս ծունկերուն վրայ: Գիտեմ թէ ապարդիւն, զուր, անտրամաբանական յոյս մըն է աւելի՝ բայց կրնա՞մ արգիլել որ ամիսներէ ի վեր ան բողբոջի հոգւոյս յետին անկիւններուն ու մարմնիս բոլոր բջիջներուն մէջ, ինչպէս աստանդական բոյսերու սերմերը, որ պատերու վրայ իսկ կը ծլին, եթէ զանոնք հալածես պարտէզներէն: Ոչ մէկ ուժ զայն կրնայ արմատախիլ ընել ինծմէ: Զարթօնքի առաջին ժամուն իսկ՝ ան ձայնիս մէջ է ու առաջին հրճուանքս անկէ կուգայ: Ու վայրկեաններ կան երբ այդ յոյսը ոչ միայն կարելի, այլ եւ ճակատագրական, անխուսափելի կը թուի, – կեանքի ուրիշ երեւոյթներու պէս, որ չեն կրնար տեղի չունենալ: Ինչպէս գարունը, որ ուշ կամ կանուխ շքեղօրէն կը ծաղկի, անոնց համար, որ երկրի վրայ կը յաջողին մնալ, ինչպէս առաւօտը, որ կը յաջորդէ բոլոր գիշերներուն, իր քաղցր լոյսովը: Ինծի կը թուի թէ այդ յոյսը պիտի մնայ վրաս, մաս կազմելով մարմնիս ու թէ երբեք, հեռաւոր ապագային իսկ, հոգիս պիտի չուզէ հրաժարիլ անոր անուշահամ մանանայէն: Կրնա՞յ ըլլալ միթէ, որ գարնան աստղածորան գիշերներուն, երբ զուարթ թռչուններ սկսին ճռուողել մեր ծառերուն վրայ, երբ նորաբողբոջ տերեւներուն զուարթութիւնը համակէ ողջ պարտէզը, տանը խորէն չլսուի մօրս աղու ձայնը: Ինծի կը թուի թէ ոչինչ ի սպառ կը կորսուի, քանի որ մեր մարմինը, արտակարգ կենդանութեամբ մը, կրնայ պահել կորսուեալ սիրելիներու պատկերը: Մարմնիս խորը արթուն են բոլորը, ինչպէս արթուն է անցեալը, բաբախուն է ու անկորնչելի:

(Շար. 54)

(Շար. Ա. էջէն)

gine Arménienne Valentinoise(A.S.O.A.V.) մակդիրին տակ: Գործնականապէս, ֆրանսական լուծուեցաւ հայանուն ակումբին մէջ: Հ. Մ.-ը կլլեց Ֆ. Բ.-ը, տեղային կարծիքով:

Նոր ակումբին նախագահ ընտրուած է Արթիւր Արթինեան՝ որ նախագահ էր արդէն Հ. Մ.-ին: Ֆ. Բ.-էն քանի մը անձեր մտած են վարչութեան մէջ: -- Միացումը տեւական պիտի ըլլա՞յ: Պատասխան՝ մէկ -- երկու տարիէն...

**

Նորակազմ վարչութիւնը ձեռնարկած է անմիջապէս յառաջիկայ մրցաշրջանին պատրաստութեանը:

Նախ պէտք էր ապահովել պիւտճէն: Կը նախատեսուի 15 միլիոնի (Ն. Ֆ.) տարեկան ծախք: Քաղաքապետութիւն եւ նահանգային խորհուրդ կը հայթայթեն այս գումարին մէկ երրորդը: Մնացեալը պիտի գայ, սփոնսորներէ եւ մուտքի տոմսերէն: Վարչութեան փոխ -- նախագահն է Պր. Լէօպարիլէ, ընկերութեան մը տնօրէնը՝ որուն աջակցութիւնը կարեւոր եղաւ անցեալ մրցաշրջանին: Նիւթական աջակցութիւն:

Երկրորդ եւ անմիջական պարտաւորութիւն մըն էր զօրացնել խումբին կազմը: Այդ մասին աշխատած է Փիէր Ֆէրածի, ակումբին մարզիչը 1982-էն ի վեր: Բախտաւոր եւ կարող մարզիչ մը՝ քանի որ կրցաւ, տասը տարուան մէջ, խումբը բարձրացնել լիկի ախոյենութենէն մինչեւ արհեստավարժներու 2-րդ բաժանումը:

Մարզիչին առաջարկով, ակումբին վարիչները Վալանս բերել տուած են հինգ նոր խաղացողներ՝ որոնց մէջն է՝ Սարաբաեւցի մը, Լազիչ: Նոր ուժեր՝ որոնք կը յուսացուի որ պիտի բարելաւեն առաջին խումբին կարողութիւնը, մանաւանդ յարձակողական մակարդակի վրայ՝ ուր անշուշտ պիտի փայլի վերստին հայաստանցի Համլէթ Մխիթարեանը, որ, անցեալ մրցաշրջանին, 3-րդ դասակարգի ախոյենութեան լաւագոյն ռմբարկուներուն մէջ դասուեցաւ:

Մխիթարեան եւ Միշէլ Թէրզեան, երկու հայ թեկնածուներն են մտնելու առաջին խումբին մէջ: Երկու Հայ միայն, ներկայիս:

Միացեալ ակումբը պիտի կրնայ ամէն շաբաթ դաշտ հանել քանիէն երեսուն խումբեր: Երկրորդ կազմը պիտի խաղայ Ֆրանսայի 4-րդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ, երրորդը՝ լիկի մէջ: Ուրիշներ պիտի մասնակցին Տիսթրիքթի առաջնութիւններուն:

Կը նախատեսուի որ երիտասարդական կազմերն ալ զօրաւոր ըլլան: Անցեալ մրցաշրջանին, արդէն, Հ. Մ.-ը փայլած էր լիկի մինիմ եւ cadet առաջնութիւններուն մէջ: Ֆ. Բ.-ն ալ լաւ խումբեր ունէր:

**

Ձենք սխալիր, հաւանաբար, եթէ գրենք թէ մօտ՝ հազար հոգի -- մարզիկ, վարիչ, համակիր -- պիտի անդամագրուին միացեալ հայանուն ակումբին: Հսկայ կազմակերպութիւն մը...

Ֆութպոլը նորութիւն մը չէ Վալանսի մեր գաղութին համար. քանի մը սերունդներ, գաղթականութեան առաջին օրերէն սկսեալ, խանդավառուած են այս մարզաձեւով: Զանազան անուններով հայ ակումբներ իրարու յաջորդած են կամ գործած են միաժամանակ՝ Հ. Մ., Հ. Մ. Ը. Մ., Արծիւ, Զափահաս Որբեր, եւ, աւելի վերջ, պատերազմի շրջանին, Union Sportive Arménienne, վերածուած ի վերջոյ U.S.J.O.A.-ի պետական առաջարկով, հաւանաբար նահանգապետութեան մէկ նախանձախնդիր պաշտօնեային միտքէն բխած թաղադրութիւն մը:

Եւ ահա, հիմա A.S.O.A. Valence...:

Հայ անունը պիտի շարունակուի յիշուիլ: Վալանսի մէջ, գոնէ: Իսկ դուրսը, մարզական մամուլին մէջ, հիմա որ քաղաքը Ֆրանսայի ախոյենութեան մէջ մէկ ակումբ միայն ունի, նշելու համար այդ խումբը, պիտի գործածուի միայն Վալանս կոչումը: Դժուար թէ կարելի ըլլա՞յ հակադրել ատոր:

**

Ախոյենական մրցաշարքը կը սկսի Շաբաթ իրիկուն, Օգոստոս 8-ին: Ինչպէս գրած ենք նախապէս, հայանուն ակումբը կ'երթայ Քորսիքա՝ խաղալու համար Պասթիայի դէմ:

Ֆրանսայի այս Երկրորդ բաժանումի առաջնութեան կը մասնակցին 36 ակումբներ՝ բաժնուած երկու խմբակներու մէջ: Պահելու համար իր տեղը, 1993 -- 1994-ին, այս դասակարգին մէջ, պէտք չէ դասուիլ, 1993-ի գարնան, աւելի վար՝ քան 10-րդ: Անկասկած դժուար մրցաշարք մը, մանաւանդ նորեկի մը համար:

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — **ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.**

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — **" 60 Ֆր.**

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — **" 60 Ֆր.**

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Ց Ա Ռ Ա Ջ »

Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 -- 59 -- 67 -- 03

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Պր. Ա. Պէյլէրեան 250 Ֆր. թերթին 67-րդ տարեդարձին առթիւ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիտրա-Մերիոթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան:

Սոյնը 77-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, -- հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. -- Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու):

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. -- Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻԶ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 4

MARDI
4 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.854
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — No 17.854

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն – Ա Ր Ց Ա Խ

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԸ ԵՏ ԱՌՆՈՒԱ՞Ծ

ԳՆԴԱԿՈԾՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՋՈՀԵՐ

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԸ

Շաբաթավերջին հակասական լուրեր կային Մարտակերտի շուրջ: Արդարեւ, «Լը Մոնտ»ն էր, առաջինը (Օգոստոս 2/3) որ կը հաղորդէր թէ Մարտակերտը ետ առնուած է հայկական ուժերու կողմէ, մինչ որ կը հաստատէր յաջորդ օրը «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» աւելցնելով թէեւ թէ կռիւներ կը շարունակուէին քաղաքին փողոցներուն մէջ: Օգոստոս 3-ի «Լիպերասիոն»ն ալ կը գրէր թէ հայկական ուժերը յաջողած են Մարտակերտ մտնել Շաբաթ (Օգոստոս 1) առտու, մինչ «Քոթիտիէն տը Փարի», նոյն օրը «Անլոյծ պատերազմը» խորագրին տակ հաստատելով հանդերձ թէ Մարտակերտը վերագրաւուած էր Ուրբաթ իրիկուն, կ'աւելցնէր թէ, ըստ ազերի Թուրան գործակալութեան, Հայերը կարեւոր գիւղ մը կորսնցուցած են:

Ամէն պարագայի մէջ, եթէ խոհեմ նըկատեցինք հարցական մը դնել մեր խորագրին մէջ, ինչ կը վերաբերի Մարտակերտի վերագրաւման, պատճառն այն է, որ Երկուշաբթի առտու, Օգոստոս 3, Երեւանի ժամով 10.30-ին, մեզի ըսուեցաւ Երեւանէն որ քաղաքը վերագրաւուած չէ հայկական ուժերու կողմէ, միայն բարձունքներու կրակակէտերը ձեռք ձգուած են եւ թէ քաղաքին համար մարտերը կը շարունակուին: Նոյն լուրը կուտար ԹԱՍ գործակալութիւնը, որ կ'ըսէր «Հայերը կը փորձեն վերագրաւել Մարտակերտը»:

Երկուշաբթի առտու, Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն գնդակոծումներ շարունակուած էին Վայքի շրջանը եւ մանաւանդ Տաւուշ, ուր Կիրակի, Օգոստոս 2, ժամը 12-էն կէս գիշեր կրակոցները չէին դադրած եւ Այգեձոր ու Թովուզ գլխաւոր թիրախներն էին: Այս վերջին գիւղին մէջ 5 մեռեալ կար եւ 20 վիրաւոր, որոնց 3-ին վիճակը անյոյս էր:

Նախապէս ալ Լաչինի կողմն է որ մարտեր տեղի ունեցած են Ղոչազ եւ Տիգիկ գիւղերու մօտ եւ շատ անհաւասար ուժերով: Այդ պատճառաւ հայկական ջոկատ մը ենթարկուելով անակնկալ գրոհի, շրջապատման մէջ ինկած է եւ զոհ գացած են 17 մարտիկներ, երեք ուրիշներու ալ ճակատագիրը յայտնի չէ: Այլ մարտի մը ընթացքին ալ մէկ մեռեալ եւ երկու վիրաւոր կայ:

Կիրակի առաւօտ, Օգոստոս 2-ին, Հռոմի Նախապատրաստական հանդիպումին (որ պէտք է կազմակերպէ Մինսկի ժողովը) Ազերիները ձգած հեռացած են ժողովասրահէն, որովհետեւ Նախագահը՝ Ռաֆայէլի խօսք տուած է Ղարաբաղի ներկայացուցիչին եւ այս վերջինն ալ յայտնած է որ միայն ինք կրնայ արտայայտուիլ Ղարաբաղի անունով: Ազերիներուն հետեւած է Թուրքիոյ պատուիրակութիւնը: Կէս օրէ ետք, երկու պատուիրակութիւններն ալ վերադարձած են ժողովին, որ պէտք է վերջ գտնէր Օգոստոս 4-ին:

Յուլիս 30-ին, Երեւանի մէջ Ժիրայր Լիպարիտեան մամուլին խօսած է Հռոմի ժողովին մասին եւ յոյս յայտնած է որ Թիւը կ'աւելնայ այն Պետութիւններուն, որոնք կը դատապարտեն Ազրբէջանը:

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ 92

Ողիմպիական Ին.

ՀԱՅԿ. ԵՐՐՈՐԴ ՈՍԿԵԱՅ
ՄԵՏԱԼԸ ԿԸ ԽԼԷ
Հ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Ուրբաթ, Յուլիս 31-ին, Հրաձգութեան (թիր) մէջ, Հրաչեայ Պետիկեան խլեց ոսկեայ մետալը, առիթ տալով նաեւ որ անգամ մը եւս (3-րդ) Եռագոյնը ծածանի եւ «Մեր Հայրենիք»ը հնչէ:

Այս ձեւով Հայերը 3 ոսկեայ մետալ եւ մէկ արծաթ ապահովեցին: Արդարեւ, Իսրայէլ Միլիտոսեան, Յուլիս 29-ին, ծանրաբարձութեան մէջ եւ Մնացական Իսկանտարեան յունահռոմէական ըմբշամարտի, մինչ նոյն ճիւղէն Ալֆրէտ Տէր-Մկրտչեան արծաթ մետալի մը արժանացած էր: Հինգ Հայեր կը մասնակցէին այս Ողիմպիականներուն, հինգերորդը՝ Սօս Հայրապետեան խումբի մէջ է (hoքէյ սիւռ կազոն):

Ֆրանսա ալ անսպասելի յաղթանակներու շարք մը ապահովեց եւ Երկուշաբթի, Օգոստոս 3-ին առաւօտը, տէր էր 22 մետալի, որոնց 5-ը՝ ոսկի:

Օգոստոս 3-ին, դասաւորման գլուխն էր միշտ ՀԱՊ-ը 69 մետալով (30 ոսկի, 21 արծաթ, 18 պրոնզեայ), կը հետեւէին Միացեալ-Նահանգները՝ 55 (18, 19, 18), Գերմանիա՝ 45 (14, 10, 21), Չինաստան՝ 32 (10, 15, 7): Ֆրանսա 6-րդ դիրքի վրայ էր:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սիւլէյման Տէմիրէլ Պետական նախարարի մը ու Արտաքին նախարարին ընկերակցութեամբ միօրեայ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարած է Թիֆլիս: Ան 2 ժամուան հանդիպում մը ունեցած է Վրաստանի Պետական Կոմիտէի նախագահ Շեվարնաձէի հետ ու վեց համաձայնագիր ստորագրած: Տէմիրէլ արտասանած ճառով ակնարկած է նաեւ Արցախի հարցին, ըսելով. – «Պատմական փորձառութիւնը ցոյց տուած է որ ուժի գործադրութեամբ ձեռք ձգուած շահերը մնայուն չեն կրնար ըլլալ: Անկէ մեկնելով անկեղծօրէն կը մաղթենք որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցն ալ տեսակցութիւններով շուտափոյթ լուծումի մը յանգի ու վերջ գտնէ այդ կռիւը որ կը խանգարէ կովկասեան երկիրներու փոխյարաբերութիւնները»:

**

ՔԻՒՐՏԵՐԸ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԵՑՈՒԿԻՆ
ՈՒ
ԶԻՆԵԱԼ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄԻՆ ՄԻՋԵՒ

Թուրք մամուլը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ վերջերս Քիւրտերու ցոյց տրուած ամերիկեան նեցուկին. ինչպէս ծանօթ է, երկու քիւրտ ղեկավարները Թալապանի եւ Պարզանի Ուաշինկթըն մեկնած էին Նախագահ Պուշի հետ հանդիպումի մը ակնկալութեամբ զոր կարեւորագոյն նեցուկ կը նկատէին իրենց դատին: «Միլլիյէթ»ի Օգոստոս 1-ի թիւով կատարուած տեղեկատուութեան համաձայն, առաջին անգամ ըլլալով անոնք բարձր մակարդակի ընդունելութեան մը արժանացած են, առանց սակայն Ճորճ Պուշի հետ տեսակցելու կարելիութիւն ունենալու: Զիրենք ընդունած են Արտաքին նախարարն ու Նախագահին Ազգ. ապահովութեան հարցերու խորհրդականը: Այս վերջիններս հաւաստիք տուած են քիւրտ ղեկավարներուն որ Միացեալ-Նահանգներ յանձնառու են ամէն տեսակի օժանդակութեան, թէեւ միշտ դէմ՝ քրտական անկախ Պետութեան մը կազմութեան: Ամերիկայի այս կեցուածքը կը նկատուի Իրաքի ղեկավարին վրայ ճնշում բանեցնելու նոր մարտավարութիւն մը:

Թալապանի մամուլի աւելիի մը ընթացքին յայտնած է թէ իրենք եւս անկախութեան կողմնակից չեն, այլ կը միտին Իրաքի սահմաններուն մէջ ինքնորոշման իրաւունք ունենալու: Ան հերքած է նաեւ Թուրքիոյ կցուելու մասին տրուած լուրերը, ճշդելով որ իր խօսքը «Նոր համաձայնութեան» մը մասին էր միայն:

Նոյն թերթը լրատուութեան բաժնին մէջ կը գրէ թէ Թրքական օդուժը ռմբակոծած է Իրաքի հիւսիսային շրջանը, քանդելու համար ՓԳՓ-ի բանակավայրերը: Սահմանամերձ գօտիի զօրաբաժիններուն ալ պատրաստ գտնուելու հրաման արձակուած է:

**

Մինչ այդ, նոյն շրջանին քիւրտ խմբաւորումներուն միջեւ բախումներու պատճառաւ 29 հոգի սպաննուած է: Ընդհարումները տեղի ունեցած են «Իսլամական շարժում»ին եւ «Քիւրտիստանի Հայրենասէրներու Միութեան» շարքայիններուն միջեւ: Սպաննուածներու 27-ը առաջին խմբաւորումին կը պատկանին: Տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, ցարդ արձանագրուած բախումներու ամենածանրը կը նկատուի այս մէկը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՆԻՈՒԶՏԷՅ» ամերիկեան թերթին համաձայն Սերպերը արգելափակման ճամբարներ հաստատած են Պոսնիա, ուր հաւաքած են Մահմետականներ եւ Խրուաթներ: «Մահուան այս արգելակայաններու մէջ» դիզուած քաղաքացիները կը մեռնին կամ սովէ, կամ չարչարանքի տակ: 45 նման կայաններու թիւ կը տրուի եւ 70 հազար բանտարկեալներու:

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ դժոխքէն ճամբայ ելած որբերու հանրակառքի մը վրայ կրակ բացած են Սերպերը, ապա նոյն հանրակառքէն (ուր երկու մանուկներ սպաննըւած էին կրակոցէն) 9 երախաներ ալ առած տարած էին անծանօթ ուղղութեամբ: Գերմանացիներն էին, որոնք 47 որբեր կը ջանային Գերմանիա տանիլ, երբ պատահած է այս յարձակումը: Կը թուի որ այս պարպումը այնքան ալ լաւ կազմակերպուած չէր:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով անկախութենէն ի վեր, նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի ունեցան: Ներկայ նախագահը՝ Թուժման լայն մեծամասնութիւն մը ապահոված էր եւ վերընտրուած:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ (286 ձայն 300 երեսփոխանի վրայ) «այո՛» ըսաւ Մաասթրիխթի դաշնագրին: Դէմ քուէարկած են միայն եօթը համայնավարները եւ մէկ կանաչ, վեց երեսփոխաններ ալ բացակայ էին:

«ԻՐԱՔ ԵՐԲԵՔ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ԻՐ 19-ՐԴ ԳԱՒԱՌԷՆ» յայտարարեց Պաշտպանութեան նախարարը, ի պատասխան Ուաշինկթընի նոր պատրաստութիւններուն: Արդարեւ, մինչ Միացեալ-Նահանգները 2400 զինուոր կը ղրկեն Քուէյթ, ապարէկ կարգալու համար Իրաքի եւ ըսելու՝ «միշտ հո՛ս ենք», Պաղտատ կը շեշտէ որ Քուէյթը՝ իրն է:

ՊԷՅՐՈՒԹ վերադարձած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախկին նախագահը՝ Ամին Ճեմայէլ, չորս տարուան «աքսոր»է մը ետք: Ամին Ճեմայէլ Նախագահ եղած էր 1982-էն 1988: Ծունիէհի նաւահանգիստը հասած է Կիպրոսէն, ուր գացած էր Ֆրանսայէն: Նկատի կ'առնուի որ այս վերադարձը կը զուգադիպի Լիբանանի վարչապետին Ֆրանսա այցելութեան աւարտին: Երբ, 1988-ին իր պաշտօնաշրջանը վերջացած էր, ինք զօրավար Աունը նշանակած էր զինուորական դահլիճի մը գլուխը: Ծանօթ է որ Աուն այսօր քաղաքական ապաստան կը վայելէ Ֆրանսա:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Կեդրոնական Դրամատունը որոշեց որ նոր դրամները պիտի կրեն ցարական խորհրդանիշը՝ երկգըլխանի արծիւը:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՈՐՈՇ ՍԱԿԵՐ յաւելում կը կրեն Օգոստոս 1-էն: Մինչեւ 20 կրամ նամակներու դրոշմաթուղթին սակը կը մնայ 2 Ֆր. 50, եւ 2 Ֆր. 20 (դանդաղ առաքման): 20 կրամէն մինչեւ 100 կրամ, նամակներու սակը 20 սանթիմ յաւելում կը կրէ եւ դանդաղ առաքման նամակներու համար յաւելումը 10 սանթիմ է:

ՎՐԱՍՏԱՆ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան 179-րդ անդամը դարձաւ Ազգաժողովին Յուլիս 31-ի որոշումով: Ապահովութեան Խորհուրդը Յուլիս 6-ին յանձնարարած էր ՀԱՊ-ի ոչ-անդամ այս Պետութեան անդամակցութիւնը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախկին Թագաւորը՝ Միքէլ պաշտօնապէս հաստատեց որ թեկնածու չէ նախագահական աթոռին, ինչպէս կ'առաջարկէր իրեն Ազատական Ազգ. կուսակցութիւնը՝ «ռումանացի ժողովուրդին ուղերձ»ի մը մէջ: Իրեն համար օրինաւոր միակ ճամբան՝ գահն է:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻՆ

1990 Յուլիս 20-ին աշխատանքի սկսաւ Հայկական նոր պետականութեան գերագոյն մարմինը՝ Խորհրդարանը. ան ընտրուած էր ժողովուրդին կողմէ: Օգոստոս 4-ին անոր առաջին նախագահ կը դառնար Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

[illegible] ինքնորոշումի հրաւէր կ'ուղղէ քաղաքական ոլորտին կարեւորագոյն անուններուն, տալով ինքնաքննադատութեան առիթ մըն ալ: Հետաքրքրական է կարդալ թէ անոնք -- Գերագոյն Խորհուրդի նախագահն ու միւսները - ինչ նկատում ունին կատարուածին, կատարելի անհրաժեշտին ու իրենց իսկ ընթացքին մասին:

Լիզա Ճաղարեան առաջին հարցումը կ'ուղղէ Բաբգէն Արարքցեանի. ան ամէնէն կարեւոր ձեռքբերումը կը նկատէ հանրային -- քաղաքական եւ տնտեսական ոլորտի փոփոխութիւնները. ստեղծուած է բազմակուսակցական, ժողովրդավարական համակարգ, սակայն հիմը դրուած է շուկայական յարաբերութիւններու անցքին: Այս կատարուածին քով ան չի բացառեր բազմաթիւ կարեւոր քայլերու անհրաժեշտութիւնը:

Գոհ է որ որքան ալ դժուարութիւններ ըլլան, մեծ աշխատանք տարուած է որուն գլխաւոր նպատակը նոր Սահմանադրութիւնն է: Այս Սահմանադրութիւնը որ իրաւական գետնի վրայ պիտի հուչակէ Հայաստանի կարգավիճակը, կը հանդիսանայ «Խորհրդարանի առաջնահերթ, մեծագոյն խնդիրը»:

Խորհրդարանի Նախագահը չուրանար որ գործելակերպի, աշխատակարգի, աշխատաձեւի, մակարդակի ու որակի մէջ կան թէ՛ թերացումներ, թէ՛ վրիպումներ, սակայն նկատի առնելով որ մէկ քանի անգամ Գերագոյն Խորհուրդը յաջողած է բաւական ծանր իրավիճակներէ փրկուիլ, կը վկայէ թէ «խորհրդարանը կայացել է»:

Իսկ այն հարցերէն որոնք տակաւին ձեռք առնուած չեն, ամէնէն կարեւոր -- ները կը նկատէ տեղական ինքնակառավարման, իրաւապահ մարմիններու բնագաւառներուն ու բանակին առնչուած համապարփակ խնդիրները:

Իրմէ ետք տրուած են պատասխանները Գերագոյն Խորհուրդի զանազան մշտական յանձնախումբերու նախագահ կամ անդամներուն. անոնցմէ առաջինը Լրատուական յանձնախումբի նախագահ Մերուժան Տէր - Գուլանեանն է. կատարուած ամենակարեւոր գործը կը նկատէ ազատ խօսքի ստեղծումը. այսինքն՝ ազատ մամուլի օրէնքը: Չեն կրցած հասցնել հեղինակի իրաւունքի, ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի օրէնքը:

Ընկերային հարցերու, առողջապահութեան յանձնախումբէն Աւետ Գրիգորեան տնտեսական բնագաւառի արագընթաց անկումը գլխաւոր պատճառ կը նկատէ իրենց աշխատանքին: Կատարուած կարեւորագոյն գործը գործազրկութեան օրէնքն է իր հայեացքով:

Անկախ պետականութեան յանձնախումբէն Եղ. Եգորեան, տնտեսական զարգացման յանձնախումբէն Ռուբէն Թորոսեան եւ բնապահութեան յանձնախումբէն Սամուէլ Շահինեան նոյն ձեւով կը յիշեն իրենց աշխատանքին արդիւնք պատրաստուած եւ ընդունուած օրէնքները:

Ինչ որ -- եղած գործէն զատ -- հասարակաց է պատասխան -- արտայայտութիւններուն մէջ, կը վերաբերի Գերագոյն Խորհուրդի ներքին մթնոլորտին. բոլորն ալ փոքրիկ փակագիծերով կուտան հոն տիրող մտայնութիւնը: «Շատ ենք խօսում, խօսքը շատ է, վէճը շատ է: Աւելի շատ քաղաքական բանավէճերով ենք զբաղուած, քան օրէնքների ընդունման խնդիրներով» կ'ըսէ Մ. Տէր - Գուլանեան: Ա. Գրիգորեան աւելի կ'անձնաւորէ վէճերու բնոյթը. «Գերագոյն խորհուրդն քաղաքականացուած է: Յատկապէս ընդդիմութիւնը շատ է սիրում խօսել ընկ. ծանր վիճակից՝ պայթիւնավտանգ է, եւայլն, եւայլն...»: Աւելի հետաքրքրական է Եղ. Եգորեանի մատնանշումը. «օրէնքները քննարկւում եւ ընդունւում են ոչ թէ ըստ որակի, այլ՝ թէ որ յանձնաժողովն է ներկայացրել, կամ որ կուսակցական խմբակցութիւնը»: Նոյն կարծիքը կը յայտնէ Սամուէլ Շահինեան այլ խօսքերով. -- «չեմ ուզում թաքցնել, կան ուժեր որոնք ձգտում են ցանկացած հարց քաղաքական վէճի, շահարկման նիւթ դարձնել, իսկ դրա հիմնական պատճառը մեր անբաւարար նախապատրաստական աշխատանքներն են»: Ան քիչ անդին կրկին վերադառնալով նոյն ցաւին, կ'ըսէ. «շատ մանր -- մունր հարցեր նստաշրջանում ուռճացնում՝ ճանճից փիղ ենք սարքում եւ անտեղի առճակատման գնում»:

Ս. Շահինեանի յետադարձ հայեացքին մէջ ցաւալի է կարդալ պետական անտարբերութիւն «վայելող» Սեւանայ լճին ու Խոսրովի 2000 տարուան անտառ--արգելանոցին մասին: Ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով մարդ կը մտածէ անկարողութեան, անփորձութեան ու անփութութեան պարագաներու զգուելու խաչաձեւումին մասին, որ յաճախակի կը բացուի մեր քայլերուն դիմաց:

Գերագոյն Խորհուրդի աշխատանքէն մեր երեսփոխաններուն քով նշմարուած գոհունակութեան ալ կ'արժէ անդրադառնալ: Մ. Տէր Գուլանեան իր պատասխանը կ'աւարտէ անդրադառնալով Գերագոյն Խորհուրդի արձակուրդին մասին բռուածներու. -- «շատերն ասում են՝ խառը ժամանակներ են, ինչո՞ւ ենք արձակուրդ գնում, բայց նախ Աստուած գիտի, թէ երբ է, որ Հայաստանում խառը ժամանակ չի լինելու: Եւ յետոյ, մեզ է ժողովուրդը, թող հանգստանայ, յոգնել է մեզանից»: Իսկ աւելի ինքնատիպ է Ս. Շահինեանի արժեւորումը. «փաստօրէն այնքան աշխատանք է կատարուել որ նոյնիսկ կարող ենք գալիք երեք տարիներին ոչինչ չանել»:

Որքա՜ն երջանիկ պէտք է ըլլայ Հայաստանի ժողովուրդը որ ունի իր հանդիսուն սիրոյն նոյնիսկ արձակուրդի գացող, կամ երկու տարուան մէջ հինգ տարուան աշխատանք կատարող իշխանաւորներ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՇՐՋԱՊՈՅՏ

Ա Յ Ն Թ Ա Պ

Երեք բլուրներու վրայ կառուցուած եւ չորս կողմէն այգիներով շրջապատուած Այնթապը, ներկայիս կը գտնուի Թուրքիոյ հարաւը, Եփրատի փակ Սաջուրի ափին, Կազիանթէպ վիլայէթին կեդրոնը:

Հակառակ որ քաղաքը շատ հինէն բնակուած է, աղբիւրները զայն կը յիշեն Ժ. դարէն սկսեալ:

Խաչակիրներու օրով, Այնթապը մտած է Եդեսիոյ կոմսութեան մէջ: 1266-ին, Կիլիկիոյ Հեթում Ա. թագաւորը երկու անգամ արշաւած է Այնթապի վրայ, սակայն չէ կրցած գրաւել զայն:

ԺԳ. -- ԺԴ. դարերուն, Այնթապը ինկաւ Եգիպտոսի սուլթաններուն տիրապետութեան տակ: 1404-ին, Լենկթիմուրի բանակները աւերեցին քաղաքը, իսկ 1516-ին՝ անիկա ինկաւ Թուրքերու ձեռքը:

ԺԸ. դարուն, Այնթապի չուրջը գտնուող աւելի քան հարիւր գիւղերը ամբողջովին հայաբնակ էին: Յետագային, Օսմանեան Պետութիւնը հոն բնակեցուց Քիւրտեր եւ Հայերը բռնի կերպով դարձուց Թրքախօս:

1915-ին, Թուրք ջարդարարները տեղահանեցին Հայերը եւ քշեցին Տէր Զօրի անապատը: 1918-ի զինադադարէն ետք, երբ Թուրքերը հեռացան Կիլիկիայէն, Այնթապ վերադարձան տեղահանուած Հայերու բեկորները, սակայն Թուրքերը վերստին յարձակեցան քաղաքին վրայ: Հայերը 314 օր ինքնապաշտպանութեան հերոսական կռիւներ մղեցին, իսկ Ֆրանսացիներուն Կիլիկիայէն հեռացումէն ետք, Թուրքերու վրէժխնդրութենէն վախնալով՝ տարագիր եղան ու գաղթեցին Սուրիա եւ Լիբանան: Տարագիր Այնթապցիներուն մէկ մաս հաստատուեցաւ Խորհրդային Հայաստան, ուր 1970-ի Սեպտեմբեր 10-ի մէկ հրամանագրով՝ Այնթապ վերանուանուեցաւ Մասիսի շրջանի Թազագիւղ բնակավայրը:

ԱՐՀԵՍՏՆԵՐ

Քսաներորդ դարուն Այնթապ ունէր 50 հազար բնակիչ, որուն շուրջ 20 հազարը՝ Հայեր: Անոնք կը զբաղէին առեւտուրով եւ արհեստներով, յատկապէս՝ մետաքսագործութեամբ եւ ոսկերչութեամբ: Հին ու տարածուած արհեստ էր ոստայնանկութիւնը՝ հիւսուածեղէնի պատրաստութիւնը: Զարգացած էր նաեւ ներկարարութիւնը, դրօշմագարդումը:

Այնթապը յայտնի էր նաեւ բուրդէ գործուածքներով, գոեգործութեամբ: Կարպետագործութիւնը հասած էր բարձր մակարդակի: Բայց Այնթապը մասնաւորապէս համբաւաւոր եղած է իր ասեղնագործութեամբ, որ կը կրէ քաղաքին անունը՝ Այնթապի գործ: Անիկա հայկական ասեղնագործութեան ամէնէն նուրբ ճիւղն էր: Այնթապի մէջ կ'ասեղնագործէին սեղանի ծածկոցներ, բարձի երեսներ, թաշկինակներ, կարովի ժանեակներ (օյա), որոնցմով կը զարդարէին լաչակները, հագուստները եւ բնակարանի կահոյքը:

Թրքական ջարդերէն ետք, եւրոպական կարգ մը երկիրներէն այդ վայրերը ժամանած բողոքական միսիոնարներ, բացի կրօնական գործունէութենէ, խրախուսած են հայկական ասեղնագործութեան տեղական ճիւղերը, որոնց արտադրութիւնը վաճառուած է եւրոպական եւ ամերիկեան շուկաներու մէջ:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Այնթապի վիլայէթին մէջ կիսաւեր եւ կանգուն վիճակի մէջ պահպանուած են հայկական բազմաթիւ եկեղեցիներ, վանքեր եւ բերդեր:

Քաղաքը ունէր հայկական վեց եկեղեցի, որոնցմէ Ս. Աստուածածին Մայր Եկեղեցին կառուցուած էր 1873 -- 1893-ին, ճարտարապետ Ս. Պալեանի կողմէ:

Կային նաեւ 17 վարժարան եւ մշակութային միութիւններ: Հայ երեխաները նաեւ կը յաճախէին ամերիկեան միսիոնարներու հիմնած «Կեդրոնական Թուրքիոյ Քոլէճ»ը եւ Օրիորդաց Ուսումնարանը: 1912-էն 1915, գործած է նաեւ Կիլիկեան Ճեմարանը՝ գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ բաժիններով:

Ներկայիս, Այնթապի մէջ կան հիւսուածեղէնի, կաշիէ իրերու, օղիի եւ օճառի արտադրութեան գործարաններ:

Քաղեց՝ Շ. ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ ԵՒ ԻՐԱՔԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒՄԸ

Լրատուները կը յայտարարեն թէ Միացեալ -- Նահանգներ օրէ օր աւելի վճռակամութեամբ կը պատրաստուի կասեցնել Իրաքի սպառազինումը: Կը խօսուի մինչեւ իսկ ամերիկեան զինեալ նոր միջամտումի մը մասին: «Ուաշինկթըն փոսթ» օրաթերթը ուշադրութիւն կը գրաւէ այն պարագային որ Սատտամ Հիւսէյնի նոր զինարշաւը զուգադիպած է ամերիկեան ընտրապայքարին: Մինչ Ճորճ Պուշ ամբողջ ժամանակն ու ջանքը կեդրոնացուցած է իր մրցակից Պիլ Քլինթընը ետ ձգելու նպատակին, Իրաքի նախագահը մեծ թափով կը վերազինէ իր բանակը: Ու հակառակ անցեալ ամսուան ձախողած պետական հարուածին, Հիւսէյն այսօր կարգ մը հիմնական կէտերու վրայ աւելի հզօր է:

Ան բացայայտօրէն չի յարգեր հրադադարին պայմանները. ոչ միայն սկսած է գործածել իր օդուժը, այլեւ կ'օգտագործէ յատկապէս արգիլուած ուղղաձիգներ, որսորդ օդանաւեր եւ հետախուզիչներ: Ըստ ամերիկեան լրահաւաք գործակալութիւններու հաղորդումին, իրաքեան օդուժը աւելի քան 300 առաքելութիւն կատարած է այս օդանաւերով: Անոնց մէկ մասը ուղղուած էին երկրին քիւրտ փոքրամասնութեան:

Հիւսէյնի ընթացքին յայտարար նշան եղած է իրաքեան զինակայանի մը վրայ Ապրիլին կատարուած իրանեան յարձակումի մը փոխադարձումը որուն ընթացքին գործի մղուած են վերոյիշեալ օդանաւերը: Ցայտնօրէն Հիւսէյն ուզած է ամէն գնով ունենալ ամերիկեան հակազդեցութիւնը: Երբ նշմարած է որ Ամերիկա չի հակազդեր, աւելի յանդուգն դարձած է: Գործի լծած է իր ռատարները, հետապնդելու համար ամերիկեան հետախուզիչ օդանաւերը: Ասկէ զատ, լծուած է կառուցումին երկու գործատուներու որոնցմէ մէկը կենսաբանական, միւսը քիմիական զէնք պիտի արտադրէ: Այս երկու գործատուները մասամբ քանդուած էին Ծոցի պատերազմին ընթացքին: Ըստ տեղեկութիւններու, Հիւսէյն գաղտօրէն ձեռնարկած է նաեւ «Սքիտ» հրթիռներու պատրաստութեանց որոնց համար հաւանաբար Հիւսիսային Քորէայէն քիմիական նախանիւթ ալ հայթայթած է: Նոյնպէս ձեռնարկած է ատոմական զէնքերը զարգացնելու ծրագրի մը իրագործումին:

Այս բոլորին զուգահեռ, Իրաքի նախագահը պէտք է պայքարի ներքին ընդդիմութեան դէմ. հարուածի վերջին փորձը ապացոյց է որ ընդդիմութիւնը գոյութիւն ունի. ձախողած հարուածին կ'ենթադրուի թէ մասնակցած էր հանրապետական պահակազօրքէն միաւոր մը. չորս սպաներու մահապատիժը արդէն գործադրուած է, երկու ուրիշներ ալ ձերբակալուած են հարուածին մասնակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

Ինքզինքը սպառնալիքի ենթակայ զգալով, Հիւսէյն կրկին հաղուած է իր զրահազգեստը. չի հանդուրժեր զինուած զօրացներ ունենալու գաղափարին. նոյնիսկ Յորդանանի թագաւորը կ'ամբաստանէ իրեն դէմ նիւթուած հարուածին մասնակցութեամբ: Դիպուածին նուազագոյն բաժինը ձգելու մտադրութեամբ ան կը հալածէ թէ՛ բանակը, թէ՛ պահակազօրքը:

Յստակ է որ Պուշ պէտք է ետ կեցնէ Սատտամ Հիւսէյնը սպառազինումի արխոյժակէն. եթէ թոյլատրէ իրաքեան օդուժին գործունէութիւնը, անիկա պիտի նշանակէ որ կ'ընդունի Հիւսէյնի իշխանութիւնը Իրաքի մէջ:

Նոյնպէս, Ուաշինկթըն պէտք է իր կեցուածքը փոխէ իրաքեան աքսորեալ ընդդիմութեան հանդէպ, աւելի քաջալերելով զայն ու ամերիկեան բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու հետ անոր հանդիպումները դիւրացնելով: Քրտական եւ շիիական ապստամբութիւններուն սպասել պէտք եղաւ, քիւրտ ընդդիմութեան պարագլուխները ընդունելու համար:

Եթէ Միացեալ -- Նահանգներ չարժման չանցնի, Հիւսէյն իրաւացի կերպով պիտի հետեւցնէ թէ անոնց արտաքին քաղաքականութիւնը հետեւողական չէ: Միւս կողմէ, Նախագահ Պուշ պէտք է ապահովութիւնը ունենայ որ այնքան դժուարութեամբ ձեռք ձգուած իր յաղթանակը պիտի կարենայ պահել, նոյնիսկ շրջանի մը երբ իրեն համար հիմնականը Քլինթընի դէմ տարուած պայքարն է:

Կարեւոր է այս կէտը թէ՛ շրջանին եւ թէ ամբողջ աշխարհին համար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԳԻՆ

Ամսագիր գրականութեան եւ արուեստի

Թիւ 7 -- 8 (Յուլիս -- Օգոստոս 1991)

Թիւ 9 -- 10 (Սեպտ. -- Հոկտ. 1991)

Թիւ 11 -- 12 (Նոյ. -- Դեկտ. 1991)

Թիւ 1 -- 2 (Յունուար -- Փետր. 1992)

Պէյրութ (Լիբանան)

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԹԱՓՕՆՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՖՐԱՆՍԱ

Բնապահպանութեան կողմնակիցները օրէ օր աւելի ուժգին հնչող ահազանգներով կը հրաւիրեն ուշադրութիւնը թափօններու հարցին. այս անգամ ամբաստանեալը Հոլանտան է ու ազդանշանը կուգայ Ամսթերտամ լոյս տեսնող թերթէ մը: Վերջին երկու տարուան ընթացքին աւելի քան 50 հազար թոն գործածուած լուծոյթներ ու խիղ ապօրէնի կերպով փոխադրուած են Ֆրանսայի հիւսիսային շրջանը: Այս թափօնները կրաղիսի փուռերու մէջ որպէս վառելանիւթ գործածուած են ընկերութեան մը կողմէ: Քաղուած տեղեկութիւններու համաձայն, այս փոխադրութիւնը մօտ ատենէն վերջ պիտի գտնէ, նոր հասցէատէր որոշուած ըլլալով Ռումանիան:

Բնապահպանական այս նոր գայթակղութեան առընչութեամբ Եւրոպական Խորհուրդի պելժ երեսփոխան մը յայտարարած է թէ անմիջապէս պէտք է վերջ տալ թափօններու միջազգային առեւտուրին եւ թէ Եւրոպայի մէջ սահմաններու ջնջումը պէտք չէ առիթ ըլլայ վտանգաւոր թափօններու ազատ շրջագայութեան: Կանանչներու այս ներկայացուցիչը հետաքննութիւն կատարելով յայտնած է թէ անկարելի չէ որ խնդրոյ առարկայ 40 հազար թոնը Ֆրանսա բերուած թունաւոր արտադրութեան կէսը միայն եղած ըլլայ: Անոնց հասած ու վար դրուած գիւղին երախաները կ'ըսուի որ քաղցկեղէ վարակուելու սպառնալիքին ենթակայ են: Երեսփոխանին պատկանած կուսակցութիւնը (Փլաման բնապահները) կը պահանջէ որ հոլանտական կառավարութիւնը վնասներու հատուցում կատարէ:

Հետաքրքրական է այն կէտը որ վտանգաւոր թափօններու ապօրէնի փոխադրութիւնը այսօր նոր ձեւերով տեղի կ'ունենայ. առաջ, կարեւորը թափօնները առանց ուշադրութիւն գրաւելու տեղ մը պարպելու ճարպիկութիւնը ունենալն էր: Այսօր փոխուած է մեթոտը եւ ջանք կը տարուի օրինաւորութեան երեւոյթները պահպանելու: Ձեռք կը ձգուին բոլոր հարկաւոր արտօնութիւնները, հիմնուած՝ կեղծ տուեալներու վրայ: Այս գործընթացին կ'օգնեն զանազան երկիրներու այս մասին իրարմէ տարբեր կանոնադրութիւնները: Թափօնները Հոլանտայէն ճամբայ կ'ելլեն որպէս թունաւոր արտադրութիւն, Ֆրանսա մուտք կը գործեն -- կեղծ արտօնագիրներով -- որպէս վառելանիւթ: Այս մեթոտը երկկողմանի շահ ալ կ'ապահովէ. մէկ կողմէն թափօններու կարգադրութեան համար յաճախորդէն վճարում կը ստացուի, միւս կողմէն անոնք որպէս վառելանիւթ կը ծախուին կրաղիսի փուռերուն:

Այս բոլորը հետեւեալ խորագիրը ներշնչած են թերթին. «Հոլանտա աղբանոց մը կը նկատէ Ֆրանսան»:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ճեմարանի 57-րդ հունձքի վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 21-ին, Ճեմարանին Ծաղկաձորի բակին մէջ: 22 շրջանաւարտներ կազմած են Համազգային Մելանքթոն եւ Հայկ Ասլանեան Ճեմարանի հունձքը: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է տնօրէնը՝ Հրաչ Տասնապետեան, որ յայտնած է ի մէջ այլոց, թէ Ճեմարանի զոյգ բաժիններուն՝ Մելանքթոն եւ Հայկ Ասլանեան եւ Նշան Փալանճեան աշակերտութեան թիւը եղած է 770, նախորդ տարուան 738-ի վրայ յաւելում արձանագրելով:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Նշան Փալանճեան Ճեմարանի Վասպուրական սրահին մէջ, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Բարսեղ Կանաչեան երաժշտանոցի աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն դասական երաժշտութեան համերգը, որ առաջինն էր իր տեսակին մէջ:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետարանական Շամլըեան -- Թաթիկեան Երկրորդական Վարժարանի վկայականներու բաշխումի հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 27-ին, վարժարանին հանդիսասրահին մէջ: Պատրաստուած էր գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Վկայականներու բաշխումէն ետք, տեղի ունեցած է նաեւ մրցանակներու բաշխում: Վարժարանին տնօրէնը՝ Եսայի Եսայեան Հուսկ բանքը արտասանած է իր գոհունակութիւնը յայտնելով որ այս տարի կարելի եղած է կանոնաւոր տարեշրջան մը բոլորել:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Եղիշէ Մանուկեան Վարժարանի շրջափակին մէջ, Յունիս 22-ին, տեղի ունեցած է Ազգային երկրորդական վարժարաններու վկայականներու բաշխումի հանդիսութիւնը նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ՝ Արամ Արքեպիսկոպոսի: Ազգային Ազգարեան, Գէորգ Զաթալպաշեան, Եղիշէ Մանուկեան, Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան եւ Սուրէն Խանամիրեան վարժարաններէն 91 շրջանաւարտներ կազմած են 1991 -- 1992 տարեշրջանի միացեալ հունձքը: Բացման խօսքը արտասանած է Ուսումնական Խորհուրդի վարիչ Երուանդ Տէմիրճեան: Խօսք առած է նաեւ Արամ Արք.:

**

ՊՈՒՐՃ -- ՀԱՄՈՒՏԻ Հայ Կաթողիկէ Մեսրոպեան Վարժարանի բակին մէջ, Յունիս 7-ին տեղի ունեցած է հայկական պարերու փառատօն մը, մասնակցութեամբ 16 վարժարաններու պարախումբերուն:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի Արեւմտեան -- Ամերիկայի Շրջանային Վարչութեան դաստիարակչական յանձնախումբի հինգ յաջորդական դասախօսութիւններուն նախավերջինը: Նիւթն էր «Հայ կինը Լեւոն Շանթի գործերուն մէջ», զոր ներկայացուցած է Սոնա Զէթլեան:

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Յունիս 17-ին ոգեկոչուած է Վասպուրականի հերոսամարտին 77 տարեդարձը: Հանդիսավարն էր Տիկին Արաքսիա Վարդերեսեան: «Մեր Հայրենիք»ի յոտնկայս ունկնդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին Յակոբ Յովհաննիսեան: Օրուան բանախօսն էր՝ Արմէն Տօնոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ ռումանահայ հայրենակցական Րաֆֆի Մշակութային Միութեան նորակառոյց «Սարգիս Սարուխի» սրահին բացումը կատարուած է Յունիս 3-ին: Ռումանահայերը Խաղաղականի այս ափերը հաստատուած են 1960-ական թուականներուն եւ այդ շրջանին Սարգիս Սարուխի եւ իր գործակիցները Միութեան մղիչ ուժը եղած են:

**

ՊՈԼՍՈՅ մէջ իր մահկանացուն կնքած է թրքական թատրոնի եւ օփերէթի անուանի դէմքերէն՝ Իրմա -- Թօթօ Գարաճա: Մարի -- Հրանոյշ Ֆէլէկեան ծնած էր 1912-ին եւ կանուխէն նուիրուած բեմական կեանքին: Թօթօ անունը ընտրելով սկսած է մասնակցիլ ներկայացումներու եւ դարձած է Զարլըթըլի թաղուհին: Ամուսնացած է դերասան Մէհմէտ Գարաճայի հետ եւ մեծ հռչակի տիրացած թրքական բեմի վրայ: Շրջան մը թուական դժուարութիւններ ունեցած է իր զաւկին ծանօթ յեղափոխական երգիչ՝ Ճէմ Գարաճայի պատճառով եւ հետը արտասահման մեկնած է, ապա, միասին վերադարձած են Պոլիս: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 25-ին, Գումգափուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուած է Շիշլիի հայկական գերեզմանատունը եւ ամփոփուած ընտանեկան դամբարանը:

**

ՊՈԼՍՈՅ Այա Իրինի յունական Եկեղեցին մէջ, Յուլիս 25-ին տեղի ունեցած է «Մոսկուայի վիրթիոզները» նուագահանդէսը, նուիրուած Վիվալտիի: Վարիչն է խումբին առաջին ջութակը՝ Հմայեակ Տիւլկէրեան: Խումբին մէկ միւս հայ անդամն է Վիգէն Սարգիսով:

**

ՊՈԼՍՈՅ Րէշտ Րէյ համերգասրահը, ծանօթ տաւղահարուհի Սուզանա Միլտոնեան համերգ մը տուած է Իսթամպուլի Արուեստի փառատօնի շրջագիծին մէջ, մեծ գնահատանքի արժանանալով:

**

ԷՆՍԻՆՈՅԻ (Գալիֆորնիա) Ֆերահեան դպրոցի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունիս 21-ին տեղի ունեցած է ամավերջի հանդէսը:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Ֆութ հիլ իւթէրմէտիըթ լանթերմէն» հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 21-ին տեղի ունեցած է «Վահան եւ Անոյշ Շամլեան» Ազգային Վարժարանի ամավերջի հանդէսը, հովանաւորութեամբ Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգիսեանի: Օրուան հանդիսավարը՝ հայերէնի դասատուներէն Նունիկ Ամիրեան տարեշրջանի շրջանաւարտները ամենաբախտաւորները համարած է, որովհետեւ անոնք առաջիններն են, որոնք վայելեցին ազատ, անկախ Հայաստանի աւետիսը: Խօսք առած է նաեւ Կրթական Մարմնի ատենապետուհի՝ Տիկին Յասմիկ Դանիէլեան, որ ներկայացուցած է «պատուոյ մրցանակի» արժանացող շրջանաւարտները: Խօսք առնելու հրաւիրուած է վարժարանի տնօրէնը՝ Վազգէն Մատէնեան որ ներկայացուցած է տարուան մը ձեռք ձգուած յաջողութիւնները:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ինչպէս մարդ մըն ալ որ ըլլամ, հեռաւոր ապագային, -- հաւատացած եմ թէ չութեանս բուն հարստութիւնը անյեղլի պիտի մնայ: Ուսիս վրայ կը զգամ անցեալին անջնջելի կնիքը: Հաւատացած եմ թէ անոնցմէ պիտի ըլլամ, որ ոչինչ կը մոռնան: Անցեալը շքեղ ապարանքի մը պէս է, որուն միակ բանալին գրպանս կը կրեմ: Անցեալը իմ պարտէզս է:

Նախաճաշէն անմիջապէս յետոյ, ծառի մը կռթնած կը դիտէի հեռանկարը, երբ խոշոր քայլերով Արշամ մօտեցաւ ինծի: Իր դէշ օրերու դէմքը ունէր՝ հաստ, գրեթէ կոպիտ: Իր մսեղ բերնին շուրջ անհաճելի ծամածռութիւն մը այդ դէմքին կուտար դաժան արտայայտութիւն մը: Զսպուած բարկութեամբ մը կեցաւ քովս ու մռլտաց:

- Մեր մեկնումը յետաձգուած է, առնուազն տասը -- տասնհինգ օր: Տեղաւորման դժուարութիւններ կան եղեր, իբր թէ...

- Ինչո՞ւ իբր թէ, ըսի մեղմօրէն, առանց ծածկել ջանալու յեղակարծ ու անակնկալ հրճուանքս:

- Ուրեմն կը հաւատաս այդ բոլոր պատճառաբանութիւններուն, ես ո՛չ, յարեց խստութեամբ:

Շրթունքներուն մէջէն սկսաւ սուլել արաբական սիրոյ եղանակ մը, որ շատ կը սիրէինք, ես եւ ինք, այն երազ օրերուն: Զգեցի որ դանդաղօրէն խաղաղի, որ հոգւոյն ալեկոծութիւնը հանդչի: Ու արդարեւ աստիճանաբար դէմքը կը վերստանար իր բնական ու առողջ գեղեցկութիւնը: Ցեռոյ բերնին ծամածռութիւնը անհետացաւ: Գլուխը դարձուց ինծի ու ժպտեցաւ:

-- Տովով ճամբորդելու հաճոյքին համար էր, ըսաւ խնդալով ու քանի մը օրուան ազատութեան: Վանդակի մէջ բանտարկուած զացանի մը պէս եմ, ողջ քաղաքը նեղ գալ սկսած է: Մարդ եթէ երկար մտածէ՝ կրնայ աքսորի այդ դէշ օրերը սիրով յիշել:

Ճիշդ այդ վայրկեանին էր, որ Զարեհ վազելով եկաւ զիս կանչելու համար: Անօրինակ ուրախութիւն մը կար աչքերուն մէջ:

-- Բարդէ՛ն, մօրաքրոյրդ եկած է քեզ տեսնելու...

-- Ծօ՛, ձե՞ռք կ'առնես զիս, ըսի դըժգոհ, այս ժամուն ի՛նչ մօրաքոյր...

Բայց ո՛չ, Զարեհ չէր կատակեր: Մէկէն ուրախութիւնս փլաւ կարծես: Իրենց բոլոր հրաւէրներուն չէի պատասխանած ու կը յուսայի, որ հանդիստ պիտի ձգէին զիս: Այդ ապաժամ ու անպատեհ այցելութիւնը իրապէս կը նեղէր զիս: Ակամայ քայլերս նետեցի առաջ ու զգացի, որ ընկերներս կը հետեւին ինծի: Աւելի լաւ, ըսի մտովի, գէթ տղոց ներկայութիւնը պատճառ կ'ըլլայ, որ աւելորդ տեսարանէ մը ազատիմ: Բայց երբ նշմարեցի զայն, այդ երիտասարդ ու քաղցր կինը, որ մօրս արիւնը կը կրէր երակներուն մէջ, մէկէն սիրտս եկաւ: Որքա՜ն գեղեցիկ էր առաւօտեան լոյսին մէջ ու որքա՜ն վայելուչ: Անպատմօրէն մօտեցաւ ինծի եւ ուզեց գրկել ու զուցէ համբուրել զիս: Բնազդաբար քաշուեցայ ես ու յիշեցի միջադէպ մը, որուն մասին չեմ կարծեր, որ ոչ ոքի կարենամ խօսիլ օր մը: Անզգալի դող մը կը ցնցէր մարմինս: Ու աչքերս չէի համարձակեր բարձրացնել: Բարեբախտաբար Արշամ մօտեցաւ համարձակութեամբ ու ձեռք երկարեց:

-- Բարե՛ւ ձեզ, տիկի՛ն, ըսաւ իր առողջ ձայնովը, ի՜նչ հաճելի անակնկալ, առաւօտեան այս ժամուն...

-- Կ'ուզէի վստահ ըլլալ թէ Բարդէնը հոս պիտի գտնեմ...

Ու մէկէն փղձկեցաւ ու բազուկները անգամ մը եւս պարզեց՝ զիս գրկելու համար: Մեղմութեամբ բռնեցի ձեռքերը, չգիտնալով թէ ի՛նչ կրնայի ըսել: Ի՜նչ անմխիթար վիճակ էր: Ես որ ոչ գորովս յայտնել գիտէի, ոչ ալ հաճութեամբ որեւէ խանդաղատանք ընդունիլ ու երիտասարդ մօրաքոյրս, որ զուցէ իրապէս կարօտցած էր զիս ... Վերստին Արշամն էր, որ կացութիւնը փրկեց՝ ներկայացնելով Զարեհը մօրաքրոջս: Ու զգացի թէ այս վերջինը անմիջապէս սիրեց այդ նուրբ տղան:

-- Պէտք է որ երեքդ ալ ճաշի գաք Կիրակի կէսօրին, ըսաւ արցունքները սրբելով, որո՞ւն պէտք է դիմել արտօնութիւն ստանալու համար...

-- Արտօնութեան մասին հոգ մի՛ ընէք, պատասխանեց Արշամ, մենք ամէն ինչ կը կարգադրենք...

Ու ես որ ոչ մէկ գնով կ'ուզէի վերադառնալ այդ ընտանիքին՝ ստիպուեցայ անձայն ընդունիլ այդ առաջարկը, նոյն պահուն իսկ որոշելով վերջին ժամուն երկտողով մը օձիքս ազատել: Ու վայրկեան մը իսկ չսպասեցի, մօրաքրոջս մեկնումէն յետոյ, որոշումս հաղորդելու համար ընկերներուս: Զարմանալին այն էր, որ Արշամ ընդունեց այդ յայտարարութիւնս չարաճճիօրէն ժպտուն: Իր զօրեղ ձեռքով ուսս ծեծեց ու խնդաց:

-- Ես քեզ նեղ վիճակէ մը ազատելու համար էր, որ աճապարանքով այդ հրաւէրը ընդունեցի: Մարգարէ ըլլալու պէտք չկար՝ համոզուելու համար, որ չէիր ուզեր երթալ: Ինչ որ է, յարեց փիլիսոփայօրէն, հաճելի օր մը կրնայինք անցընել: Բայց քանի որ այդ ճաշը ջուրը ինկաւ, ուրիշ ձեւով կրնանք զուարճանալ: Ընդհանուր հակիչին կ'ըսենք թէ մօրաքրոջդ տունը հրաւիրուած ենք ու կ'երթանք ճաշարան մը, երեքով, յարեց տարափոխիկ զուարթութեամբ մը, իր ուժեղ թեւերուն տակ պատսպարելով մեր ուսերը ու ցերեկէն յետոյ չարժանկարի: Հանրակառքի տոմսակներէն դեռ մնացուք կայ վրաս, յարեց աչքը քթթելով ու Զարեհը դեռ բնաւ չարժանկարի չէ գացած: Համաձա՞յն ես, Բարդէ՛ն, հօ՛ր, ձե՛ռքդ...

Հին օրերու պէս՝ զարկի ափին ու կարծես թէ ափինս ազատեցաւ մէկէն իր տրտմութենէն, իր ազուրէն, իր խոնջէնքէն: Ու ամիսներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, շինծու պատրուակով մը, սկսայ գզուըտիլ Արշամին հետ, տապըլտըկելով ցուրտ հողին վրայ, վերագտնելով մարմնիս յաղթական երիտասարդութիւնն ու արեանս ուժեղ ժայթքը:

(Շար. 55)

ԵՐԵՒԱՆ. — Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան տեղեկատուութեան գրասենեակը կը հաղորդէ. —

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը ցաւով կը գուժէ «Ազատագրական Բանակ» ջոկատի հրամանատար, ազատամարտիկ

ԼԵՈՆԻԴ ԱԶԳԱԳԱԼԵԱՆԻ

նահատակութիւնը՝ Մարտակերտի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն։

***

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը ցաւով կը գուժէ «Զելլօ» ջոկատի ազատամարտիկներէն՝

ԱՐԹՈՒՐ ԱԽԱՆԽՍԵԱՆԻ

նահատակութիւնը՝ Լենինաւանի ազատագրման կռիւներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 *տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ* 3–12 *տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր* 3-*ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր* 4–*ին։*

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)

43 – 59 – 67 – 03

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. — «Յառաջ»ի 67–*րդ տարեդարձին առթիւ, Պր. Նազարէթ Պչտիկեան* 100 *Ֆր.։*

***

Նոյն առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 1000 *Ֆր.։*

***

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ. – Տիկին Սիմա Հայգազեան 200 *Ֆր.։*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* » de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section

Visite Château — tour de la ville en petit train

Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone : 42 70 00 91 / 47 99 41 19

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ.

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 *Ֆր.* *Թղթատարի ծախքով՝* 90 *Ֆր.* 90

ԴԻՄԵԼ. –

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS

կամ՝

«ՅԱՌԱՋ»

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի –նախընտրաբար– հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց բնակին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «*Յառաջ*»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% *Թ.Վ.Ա.* (*տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը*)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 *տող*) *մահազդներու պարագային եւ* 1/8*րդ* (12-13 *տող*) *մնացեալին։*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — " 60 ՖՐ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — " 60 ՖՐ.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Ջ »

Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — *HARATCH*»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

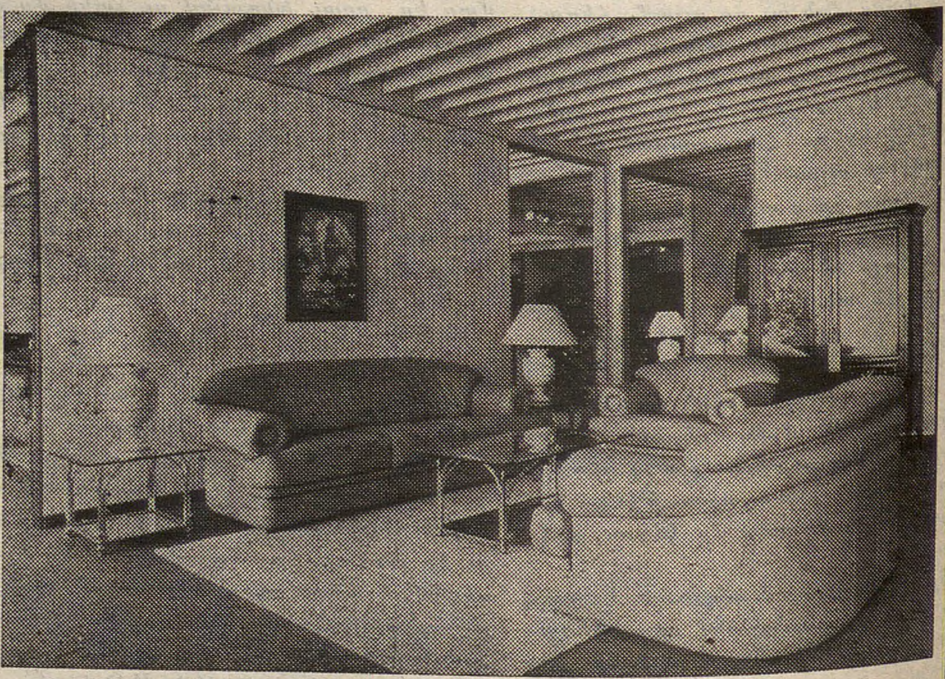

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 5
MERCREDI
5 AOUT
1992
LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամերիկեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

Կ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.855 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — No 17.855

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՈՒՐՋ

Երեքշաբթի, Օգոստոս 4-ին երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, Մարտակերտի գիւղերու կռիւները կը շարունակուէին, բայց, քաղաքը դեռ Ազրպէյճանցիներու ձեռքը կը մնար:

Նախապէս, Օգոստոս 1-ին հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը Մարտակերտի շրջանի Ազատաբան Զորեքթար գիւղերու ազրպէյճանական դիրքերու դէմ գործողութիւններու ընթացքին փճացուցած են հինգ հրասայլ, երեք զրահակառք եւ չորս հրանօթ, իրենց հսկողութեան ենթարկելով այդ գիւղերը: Ազրպէյճանցիները մարդկային ուժի մեծ կորուստ տուած են:

Նոյն օրը երեկոյին եւ Կիրակիի առաջին ժամերուն օդէն ռմբակոծուած են Ստեփանակերտի Արմենաւան բնակելի զանգուածները եւ Շուշիի Ղայբալու եւ Այգաւան գիւղերը:

Հայաստանի Արցախէն երեսփոխաններէն Ռ. Քոչարեան վախ յայտնած է թէ շրջանին մէջ ռազմական գործողութիւնները կրնան ծաւալիլ, որովհետեւ Ազրպէյճան նոր ուժ ու մարտական թէքնիք կը կուտակէ, ընդլայնելով վարձկան զինուորներու հիմնարկը:

⁂

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԸ

Մինսկի նախապատրաստական ժողովին որ սկսաւ Յուլիս 31-ին, Ֆրանսա, Միացեալ-Նահանգներ, Իտալիա, Գերմանիա եւ Ռուսաստան համդէս եկած են Մարտակերտի եւ Շահումեանի վրայ ազրպէյճանական յարձակումներն ու խաղաղ բնակչութեան դէմ օդուժով ռմբակոծումները դատապարտող առանձին յայտարարութիւններով: Անոնք ընդգծած են որ իրենք համաձայն չեն զինուիր կատարուած իրողութեան քաղաքականութեան եւ տարածքներու գրաւումին: Մասնակիցներուն ուղղուած Հայաստանի պատուիրակութեան յայտարարութեամբ երախտագիտութիւն յայտնուած է ազրպէյճանական գործողութիւններու դատապարտումին, այն ակնկալութեամբ որ նման դիրքորոշում կը նպաստէ յետագային Ազրպէյճանի ղեկավարութեան յարձակողական ընթացքին զսպումին:

Օգոստոս 4-ին, Հռոմի այս ժողովը կը շարունակուէր: Հայկական կողմը առաւելաբար կ'ուզէր որ ժողովը պատրաստէ Մինսկի հանդիպումը:

Ինչ կը վերաբերի Կիրակի օրուան Թուրք-ազերի «ելոյթին», որուն մասին խօսած էինք երէկ, հետեւեալ մանրամասնութիւններն ալ առինք: Ազերիներն ու Թուրքերը ձգած գացած են, երբ հագիւ Առուշանեանը (Ղարաբաղի ներկայացուցիչ) ոտքի ելած էր ու առաջին բառերը կ'արտասանէր: Առարկութիւնն այն է որ Ղարաբաղի ներկայացուցիչը միայն աշխատանքի յանձնախումբերու նիստերուն կրնայ արտայայտուիլ, ոչ՝ լիակատար: Ռաֆայէլի ալ բացատրած է որ նիստը լիակատար չէր, այլ՝ աշխատանքի նիստ էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ալ հաստատեցին թէ մահուան ճամբարներ կան

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ ՈՒ ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՐՑԵՐ

Հասան Ճէմալ «Սապահ» թերթին մէջ կ'անդրադառնայ Եփրատի վրայ կառուցուած ամբարտակին. բացումով յայտնըւած ջուրի հարցին: Ան կը գրէ թէ Թուրքիոյ վարչապետին «Ինչպէս որ Թուրքիա արաբական քարիւղէն իրաւունք չի պահանջեր, դուք ալ չէք կրնար մեր ջուրէն իրաւունք ուզել» խօսքը լուրջ հակազդեցութեան տեղի տուած է յատկապէս սուրիական քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Այս հակազդեցութիւնը մանաւանդ նկատուած է երբ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Դամասկոս այցելութեան չատ անպատշաճ ձեւով դիմաւորուած է: Սուրիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը այս ընթացքին որպէս բացատրութիւն, հաւկըցուցած է թէ Տէմիրէլի վերոյիշեալ խօսքերը մեկնաբանուած են որպէս Սուրիոյ ջուրին արգելք ըլլալու մտադրութիւն ու զայրոյթ պատճառած:

Այս միջադէպէն մեկնելով Հասան Ճէմալ կը խորհրդածէ Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքին ու անոր յարուցած անպատեհութիւններուն, հարցերուն մասին. անոնց չարքին Հայաստանի մասին կ'ըսէ. — «Հանրապետութեան Նախագահ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի պէ՞տք է զօրակցիլ, թէ ոչ:՝ Եթէ ան իշխանութիւնը կորսնցնէ ու դաշնակցական մը գայ տեղը, աւելի գէշ չըլլա՞ր արդեօք: Դիւանագիտական յարաբերութեան հաստատումը Ղարաբաղով պայմանաւորուեցաւ: Լաւ, սակայն, ներկայիս շփումներու շարունակութիւնը Ազրբէջանի եւ Նախագահ Էլչիպէյի տեսանկիւնէն տեղի՞ն է: Օրինակ, Արտաքին նախարարութեան կցորդի օգնական աւագ դեսպան Պիլկին Ունանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութեան մը յաջորդ շաբաթ Հայաստան մեկնումը լա՞ւ բան մըն է թէ գէշ»:

Պոսնիա - Հերզեկովին, Նախապէս Խորհ. ուսթներու եւ մահմետականներու այս արգելակայաններու գոյութեան մասին խօսած էին Կարմիր Խաչը եւ ՄԱԿ-ի գաղթականաց բարձր - մարզպանութիւնը: Մինչ շատեր անհրաժեշտ կը գտնեն որ անմիջական միջամտութիւն մը ըլլայ, ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Պութրոս Ղալի յայտարարած է անգլիական «Թիը Ինտէփընտընթ» օրաթերթին. — «Եուկոսլաւիա միջամտութիւն մը պիտի նշանակէր տեսակ մը Վիէթնամ ՄԱԿ-ի համար»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Նախարարաց Խորհուրդը քուէարկած է Նախիջեւանի մէջ հիւպատոսարան բանալու որոշում մը. հիւպատոսարանը կապուած պիտի ըլլայ Բաքուի Թրքական դեսպանատան:

ԻՖՈՓԻ կատարած հարցախոյզի մը համաձայն, 57%-ի համեմատութեամբ «այո» է Ֆրանսացիներուն պատասխանը Մաաստրիխթի դաշնագրին:

ՄԻՇԷԼ ՊԷՐԺԷ արդի երգի տաղանդաւոր յօրինողներէն, որ հեղինակն է Ճոնի Հալիտէի, Ֆրանսուազ Հարտիի եւ մանաւանդ իր կնոջ՝ Ֆրանս Կալի երգերուն, զոհ գնաց սրտի տագնապի մը 44 տարեկանին իր ամարանոցը՝ Ռամաթիւէլ: Անցեալ Փետրուարին է միայն որ կորսնցուցած էր իր հայրը հանրածանօթ վիրաբոյժ, երիկամունքի մասնագէտ՝ փրոֆէսէօր Ժան Համպիւրժէրը:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՐՁ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒԼԻՍ 30 / ՕԳՍ. 3)

ՇՈՒՇԻՆ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ԾԱՂԿԻ

Շուշիի մէջ արդէն բնակութիւն հաստատած են մօտ 7 հազար հոգի որոնց երկու հազարը նախկին Շուշեցիներ են, 1988-ին բռնի վտարուած իրենց հարազատ տուներէն: Բնակարաններու բաշխումին ընթացքին նախապատուութիւն կը տրուի Բաքուէն, Սումգայիթէն, Շահումեանի շրջանէն գաղթածներուն: Արդէն գործի լծուած են ընկերային տնտեսութեան ծառայութիւնները, վերականգնուած են ելեկտրահաղորդման գիծերը, հացի գործատունը, առեւտուրի կէտեր, բուժարաններ եւայլն:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Օգոստոս 1-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունած է «Հայկական համագումար»ին ներկայացուցիչ Ռոզ Վարդեանը եւ Միացեալ-Նահանգներու գաղթականներու ոչ կառավարական կազմակերպութեան ներկայացուցիչը որ Հայաստան կը գտնուէր քննելու համար Շահումեանի գաղթականներուն հարցերը: Քննարկուած են նաեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի յառաջիկային Միացեալ-Նահանգներ կատարելիք այցին պարագաները: Այցելութեան գլխաւոր նպատակն է ՄԱԿ-ի ազգաժողովին առջեւ ելոյթ ունենալ:

Նոյն օրը Նախագահը ընդունած է Ռուսաստանի Գանատայի դեսպանը որ իր հաւատարմագիրը յանձնած է. այսուհետեւ ան Հայաստանի մէջ եւս իր երկիրը կը ներկայացնէ: Գանատայի դեսպանը ընդունուած է նաեւ Խորհրդարանի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի կողմէ:

⁂

«ՏԱՅՔԻ ԱՐԾԻՒ»

Երեւանի «Տայքի արծիւ» բարեսիրական հիմնադրամին վարչութիւնը երեկոյթով մը մեծարած է Արտաշէս Գէորգեանն ու Պետրոս Տէր-Պօղոսեանի յիշատակները: Տայքի Խոտջուր գաւառէն այս երիտասարդները 70 տարի առաջ, յուլիսեան նոյն օրերուն Թիֆլիսի մէջ սպաննած էին հայ ժողովուրդի դահիճներէն Ճէմալ Փաշան: Երեկոյթին ներկայ գտնուած են Ա. Գէորգեանի զաւակները: Այս հիմնադրամին նպատակն է օգնել նահատակ մարտիկներու ընտանիքներուն:

⁂

ԱՐՑԱԽԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ՝ «ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ Է ՅԱՂԹԵԼՈՒ»

Արկադի Տէր Թադեւոսեան Արցախի ուժերուն հրամանատարն է: Մասնակցած է Աֆղանստանի պատերազմին: Շահումեանի ու Մարտակերտի անկումը ան կը բացատրէ նախկին խորհրդային փորձառու սպաներու եւ զինուորներու մասնակցութեամբ: Ինք վճռական կը յայտնէ թէ անպայման կը վերագրաւուին այդ շրջանները ու հոն վերստին կը ծաղկի հայկական կեանքը:

⁂

ԱՐԺԱՆԹԻՆՑԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԷՐԸ

Արժանթինահայ դպրոցականներու պատուիրակութիւնը Կոտայքի հիւծախտի հիւանդանոցը այցելած ու դեղօրայք նուիրած է: Այցելութեան ներկայ գտնուած են Առողջապահութեան նախարարութենէն ղեկավարներ:

⁂

ՎՐԱՑԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Լոյս տեսած է Վրաստանի հայ գրողներու ընկերակցութեան 1992-ի «Կամուրջ» տարեգիրքը, խմբագրութեամբ՝ Անահիտ Բոստանջեանի. անոր աշխատակցած է Բենիկ Սէյրանեանի գլխաւորած խմբակը: Տարեգիրքը ունի բանաստեղծութեան, արձակի, մանկական գրականութեան, քննադատութեան, գրախօսութեան, թարգմանական բաժիններ:

⁂

ՍՓԻՒՌՔԷՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՆԱԽԱԳԱՀԷՆ

Յուլիս 27-ին Պուէնոս-Այրէսի Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարի Մանուկեան Վարժարանի շրջանաւարտները ընդունած է Հայաստանի Նախագահը: Պատանիները իրենց հաւատարմութիւնը յայտնած են հայ պետականութեան, իսկ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մաղթած է որ անոնք ըլլան Արժանթինի ու Հայաստանի լիարժէք քաղաքացիներ: Հանդիպումին ընթացքին Նախագահին յանձնուած է շրջանաւարտներու հանգանակած 1000 տոլարի գումարը:

⁂

ՏԷՐԵԱՆԻ ՏՕՆԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս, Թիֆլիսէն, Երեւանէն, այլ շրջաններէ հասած հիւրերու, մեծ թիւով տեղացիներու մասնակցութեամբ, Հայաստանի ու Վրաստանի սահմանակից Գանձա գիւղին մէջ նշուած է Վահան Տէրեանի ծննդեան տօնը: Ներկաները ողջունած է Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահ՝ Արա Սահակեան, ապա ելոյթ ունեցած են Տէրեանի Տուն-Թանգարանի տնօրէնը՝ Վազարշակ Թանգամեան ու հայ գրողներ:

⁂

ՄԱՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԹՕՃԱԽ

«Գոհար» ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Մոսկուայի մէջ սկսած է հայկական վարժարանի մը շինարարութիւնը: Կը նախատեսուի որ ան գործունէութեան կը սկսի 1993-1994 տարեշրջանին:

ՏԻՐՈՒՀԻ ԱԶԱՐԵԱՆ-ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(1891 – 1964)

ԽՄԲ.- Սոնա Զէյթլեանի «Հայ կնոջ դերը հայ յեղափոխական շարժման մէջ» հատորէն կ'արտատպենք Տիրուհի Միսաքեանի նուիրուած այս էջերը:

«Իմ սուրբ արիւնակիցներ, Սփիւռքի՝ յատկապէս երիտասարդութի՛ւն, հոգեւին սեղմում եմ ձեզ սրտիս սրտին, համբուրում եմ ձեր հայկական չաղարտուած ոգիները, գիշերն ի բուն մտաշխարհիս մէջ աղօթում եմ, որ միշտ ու հանապա՛զ հա՛յ մնաք՝ մինչեւ ողջ ազգի խմբուելը մեծ հայ՝ Մասիսի շուրջ...»:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

Տիրուհի ծնած է Պոլիս, 1891 Օգոստոս 25-ին: Ուսումը ստացած է Էսայեան Վարժարանին մէջ, յետոյ ալ հոն ուսուցչութիւն ըրած: Բոլորէն սիրուած էր իր եռանդուն, գործունեայ եւ մհատիկ չգիտցող բնաւորութեան համար: Առաջին Համաշխարհային Պատերազմէն առաջ, երբ կղզիացած եւ մանաւանդ Թրքախօս գաւառներու մէջ հոգեմատոյր պատրաստութեան կարիք կար, իր ընկերուհիին Զարուհի Փեշտիմալճեանի հետ Տէօրթեոլ մեկնեցաւ:

Տիրուհի կ'ուզէր նուիրուիլ գաւառացի աղջկան կրթութեան: Ան կ'ըսէր, որ երբ տղայ մը ուսում առնէ, լոկ անհատ մը դաստիարակուած կ'ըլլայ, սակայն երբ աղջիկ մը ուսում ստանայ, յայտնապէս ապագային իր կազմելիք ընտանիքն ալ դաստիարակուած կ'ըլլայ: Եթէ յեղափոխական ոգիով սերունդ մը պիտի դաստիարակուի, նախ պէտք է կրթել ու պատրաստել այդ սերունդին մայրերը: Իսկ մայրերուն նուիրուածութիւնն ու անձնազոհութիւնը աւելի մեծ կ'ըլլան, եթէ այս առաքինութիւնները մարզուած բանականութեան մը ենթակայ ըլլան, եթէ գիտակցուած ըլլան: Ուրիշ խօսքով, անգիտակից առաքինութիւնները կրնան անհետանալ, մինչդեռ գիտակից արժանիքները ազգային կռուանները կը զօրացնեն:

Տիրուհի Ազարեան եւ Զարուհի Փեշտիմալճեան աշխատեցան Տէօրթեոլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով աղջկանց վարժարան մը հիմնել եւ այս ուղղութեամբ մեծ դժուարութիւններ դիմագրաւեցին: Կար հոսանք մը, որ կը մտածէր, թէ ուսումը աղջկան մը պարկեշտութիւնն ու ամօթխածութիւնը կը փճացնէր: Ուրիշներ կը մտածէին, թէ կին մը պէտք էր դաստիարակել կեանքի մէջ ունեցած պարտականութիւններուն համաձայն, իսկ այդ պարտականութիւններն էին՝ օգտակար եւ հաճելի ըլլալ ամուսինին, հոգ տանիլ զաւակներուն եւ կատարել տանին գործերը: Այս բոլորը մայր մը կրնար լաւապէս սորվեցնել իր աղջկան, հետեւաբար դպրոց բանալու կարիք չկար, կը մտածէին այս տեսակէտին կողմնակիցները: Կար նաեւ ուրիշ խոչընդոտ մը. Ատանայի կոտորածէն անմիջապէս ետք, Թուրք խուժանը յարձակած էր Տէօրթեոլի վրայ: Թէեւ ժողովուրդը մօտ 13 օր հերոսական դիմադրութիւն ցուցաբերած էր, սակայն շատ զոհեր տուած էր ու շրջանը աւերուած: Ուրեմն շատեր կը մտածէին, թէ նոր դպրոց բանալը, հայ լեզուն ու գիրը տարածելը, ազգային ոգիին ուժ տալը գրգռութիւն կրնար ստեղծել եւ վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ: Ընդհակառակը՝ պէտք էր գոյութիւնը ձեւով մը քարշ տալ, մինչեւ որ կացութիւնը հանդարտէր եւ վտանգը չքանար:

Հակառակ այս աննպաստ պայմաններուն, անընկճելի կամքի տէր պոլսեցի ընկերուհիները իրենց երիտասարդական խանդով ու աւիւնով գործի ձեռնարկեցին: Նախ իբրեւ աշակերտուհի արձանագրեցին դպրոցի հիմնադրութեան կողմնակից ծնողներուն զաւակները: Յետոյ մտան հակառակորդներուն տուները եւ սկսան անոնց բացատրել աղջկանց դաստիարակութեան օգուտները: Տիրուհիի եւ Զարուհիի լեզուն այնքան համոզիչ էր, վերաբերումը այնքան քաղցր ու յարգալիր, որ դժուար էր անոնց դիմադրել: Շուտով մօտ երկու հարիւր աշակերտուհի ունեցան եւ որոշեցին դպրոցը հիմնել, յետագային ալ իրենց աշխատանքով ու ձեռք բերած արդիւնքով իրենց կողմը շահիլ թերահաւատները, նոյնիսկ հակառակորդները:

Այդպէս ալ եղաւ եւ ժամանակի ընթացքին յեղաշրջումը կատարուեցաւ: Երկու ուսուցչուհիները ձեռնարկեցին նաեւ Կոմիտասեան երգերու քառաձայն երգչախումբի մը կազմութեան՝ հայ ժողովրդական երգը մտցնելու համար Թրքախօս հայ տուներէն ներս: Անոնք կը հաւատային, որ հայ երգին ստեղծած հմայքին տակ, ժողովուրդը իր մայրենի լեզուն աւելի պիտի գործածէր: Սխալած չէին եւ հետզհետէ երկու օրիորդները ժողովուրդի բոլոր խաւերուն ջերմ համակրանքը սկսան վայելել: Իրենց սորվեցուցած երգերը կ'երգուէին ոչ միայն դասարաններէն, այլեւ տուներէն ներս, ոչ միայն կիրակնօրեայ լաւարաններուն, այլեւ ժողովրդական հանդէսներուն եւ կ'արձագանգէին մինչեւ նարնջենիներու պարտէզները:

Տիրուհի միայն այս աշխատանքով չէր գոհանար. կազմակերպած էր աղջիկներու եւ կիներու խումբեր եւ անոնց կը դասախօսէր յեղափոխական նիւթերու մասին: Ան կը պատմէր ուրիշ շրջաններու մէջ գործող նշանաւոր Հայերու եւ հայուհիներու մասին, որոնք ազգին «մայրն» էին եւ նոյնիսկ նահատակութենէ ետք, կը շարունակէին հազարաւորներ ներշնչել եւ որպէս կեանքի ուղեցոյց ծառայել: Այս ձեւով, Տիրուհի իր ունկնդիրներուն ազգային ոգին կ'արթնցնէր, ազգային հպարտութիւն կը ներշնչէր եւ Հայոց ապագային մասին յոյսերը վառ կը պահէր:

Համաշխարհային Ա. պատերազմին, Տիրուհի մինչեւ Հալէպ աքսորուեցաւ եւ իր հայրենակիցներուն հետ ամէն տեսակ դառնութիւն ճաշակեց: Սակայն երբ Պոլիս վերադարձաւ, հին եռանդով անգամ մը եւս ուսուցչութեան նուիրուեցաւ եւ պաշտօնավարեց Էսայեան Վարժարանին մէջ: Զինադադարին՝ «Ճակատամարտ»ի վարչական գործերու պատասխանատուութիւնը ստանձնեց. Թերթի խմբագրին՝ Շաւարշ Միսաքեանի հետ ծանօթութիւնը խորացաւ եւ 1923-ին անոնք ամուսնացան Սոֆիայի մէջ:

1925-ին Միսաքեանները Փարիզ հաստատուեցան եւ սկսան հրատարակել «Յառաջ» թերթը: Տիրուհի ունեցաւ երկու զաւակներ, սակայն երկրորդը կորսնցուց 1929-ին: Ան սկսաւ «Յառաջ»ի վարչական գործերը վարել 1945-ին, իսկ ամուսինին մահէն ետք, թերթին «Օրը Օրին» սիւնակին համար գրութիւններ պատրաստեց՝ Սօսի եւ Նոճի ստորագրութեամբ:

Փարիզի մէջ Տիրուհի ունեցաւ հանրային լայն գործունէութիւն: Ան ամուր հիմերու վրայ դրաւ Կապոյտ Խաչը եւ երկար տարիներ որպէս ատենապետուհի՝ հետեւեալ նպատակները հետապնդեց. — հայ գաղթականներուն ու տարագիրներուն կարիքներուն բաւարարութիւն, դարմանատուներու ցանցի հաստատում, հայ լեզուի ու պատմութեան դասաւանդութիւն: Տիրուհիի ջանքերով հայ մանուկին համար օդափոխութեան կամ կազդուրման կայան մը հիմնուեցաւ՝ ոչ միայն հայ մանուկին առողջութեան հոգ տանելու, այլեւ զուտ հայեցի մթնոլորտի մէջ զայն քանի մը ամիս պահելու եւ ազգային ինքնութիւնը զօրացնելու համար: Ան ջերմօրէն կը հաւատար, թէ օժանդակութեան եւ ազգապահպանման գործերը կողք-կողքի պէտք է ընթանան եւ թէ Հայը՝ Հայ պահելը Օգնութեան Խաչին, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի բոլոր հայկական կազմակերպութիւններուն ու միութիւններուն նպատակն էր, մինչեւ որ Հայրենիքի մէջ համայնավար բռնակալութիւնը տապալէր եւ քաղաքական նոր իրավիճակ ստեղծուէր:

Ամուսինին մահէն ետք, իր ալ առողջութիւնը քայքայուեցաւ, իսկ 1963 Նոյեմբեր 27-ին արկածի մը հետեւանքով, անկողին մնաց մինչեւ իր մահը՝ 1964 Դեկտեմբեր 9-ին:

Բոլոր անոնք, որոնք ճանչցած են Տիրուհի Ազարեան-Միսաքեանը, խորապէս տպաւորուած են անոր գաղափարական նուիրուածութենէն եւ անսպառ եռանդէն: Ուրիշ մեծ Հայուհիներու կարգին, ինք ալ ծառայած է որպէս «մայր»՝ գաղափարապաշտ եւ անձնազոհ սերունդներ պատրաստելու համար:

Այսօր Փարիզի մէջ կը շարունակուի հրատարակուիլ Միսաքեաններու հիմնած «Յառաջ» թերթը իրենց աղջկան Արփիկի ղեկավարութեամբ: Իսկ մեծ մասամբ Տիրուհիի ջանքերով կազմակերպուած Կապոյտ Խաչը այսօր ոչ միայն Հայութեան տեղական կարիքներուն կը հասնի, այլեւ Հայաստանի մէջ կը գործէ եւ անկախութեան ճանապարհը բռնած Հայրենիքի վերելքին կը նպաստէ:

ՍՈՆԱ ԶԷՅԹԼԵԱՆ

ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՀԸ ԿԱՄ ԳԱՂՏՆԻ ՊԱՀՈՒԱԾ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

Մոսկուայէն 60 քմ. հեռաւորութեան վրայ փոքրիկ գիւղ մըն է Կորքին. հոն, այդ անկիւնին մէջ անկողնին դամուած է բոլշեւիկութեան հայրը, մատնուելով երկարատեւ հոգեվարքի մը: Երբ մահը վրայ կը հասնի այն բժիշկները, մերձաւորները, քարտուղարներն ու դեղջուկները կը սարսափին տեսած ու լսած ըլլալով բաներ որոնց ոչ մէկ մահկանացու տեղեակ պէտք չէ դառնար:

Լենինի մահուան բուն պատճառներն ու պարագաները ծածուկ պահուեցան համայնավարութեան ամբողջ շրջանին: Մոսկուայի մէջ այսօր արդէն զրոյցներ կը շրջին թէ լենինականութեան 70 տարիներու դատաստանը տեսնելու գործին ձեռնարկած պատասխանատուն՝ զօրավար Վախթագանով պատրաստութեան սկսած է գիրքի մը ուր պիտի ներկայացնէ «իսկական» Լենինը: Ան պիտի օգտագործէ Կեդրոնական Կոմիտէի եւ մարքս-լենինեան հիմնարկի դիւաններուն փաստաթուղթերը: Անոնց միջեւ են Կեդրոնական Կոմիտէի ներքին տեղեկատուին. վեց թիւերը ուր 1924ին Լենինի քոյրը՝ Մարիա Ուլիանովա «Պրաւդա»յի ընդհանուր քարտուղարը, մանրամասն կը պատմէ եղբօր վերջին ամիսները:

Պաշտօնապէս աստիճանական անդամալուծութիւն մըն էր եղածը որուն առաջին կաթուածը պատահած էր 1922-ին: Կը յիշուէր նաեւ 1918-ի մահափորձը որուն ընթացքին երկու գնդակ ստացած էր ան. մէկը խրած էր ուսին, միւսը՝ ձախ թոքին: Այդ գնդակները մարմինէն հանուած էին առաջին կաթուածին ընթացքին:

Վերջին օրերու ականատեսները ծայր աստիճան զգուշաւորութիւն ցոյց կուտան. միայն քանի մը տարի ետք բժիշկը որ դիագնոսութիւնը կատարած էր, Միւնիխի համալսարանի իր մէկ ուսանողին կարգ մը յայտնութիւններ ըրաւ, ըսելով թէ Լենինի ուղեղը աննման, հսկայական եւ ձեւազեղծուած բազմաթիւ բջիջներ ունէր:

Ասկէ զատ ռուս բժիշկ մը Ստալինի կողմէ լռութեան դատապարտուելէ առաջ յայտնած էր գաղտնիքը: Յեղափոխութեան հայրը մեռած էր Ֆրանկախտէ որմէ վարակուած էր 1902-ին փարիզեան իր աքսորին շրջանին ու ախտը յամրօրէն կրծած էր անոր ուղեղը:

Աստիճանական անդամալուծութիւն, ջղային պրկումներ, լսողութեան նոպաներ, յիշողութեան կորուստ, յիմարութիւն... Լենին եւս անցաւ այն ճամբէն որուն հետեւած էր ուրիշ մեծ մը՝ Կի Տը Մօփասան: Ան մահացած էր քանի տարի առաջ:

Տարիներէ ի վեր մեծ յեղափոխականը գլխու սաստիկ ցաւերէ, անքնութենէ, անդիմելի դալրոյթներէ կը տառապէր արդէն. սակայն նոյնիսկ 1922-ի կաթուածէն ետք տակաւին կը փորձէր չյուսալքուիլ: Պատճառն այն էր որ երեւութապէս ապաքինած էր:

Երկու կիներ մինչեւ վերջին պահը հսկեցին անոր. քոյրը եւ կինը: 1922 Դեկտեմբերին սկիզբը ինքզինքը բաւական զօրաւոր կը զգար Կեդրոնական Կոմիտէի համագումարին նախագահելու եւ Խորհուրդներու ժողովին բացումը կատարելու համար: Սակայն ամսոյն 16-ին հանդիսութենէն երկու օր առաջ նոր կաթուած մը անդամալուծեց մարմնին աջ կողմը:

Քոյրը կը պատմէ թէ արցունքոտ աչքերով տեղեկացուց Ստալինի թէ չէր կրնար Մոսկուա երթալ: Նոր տարիէն ետք վիճակը վատթարացաւ. իր քարտուղարներէն մէկէն խնդրեց որ սիանիր ճարէ իրեն գաղտնօրէն, առանց ամէնօրեայ գործունէութեան իր տեղեկատուութեան մէջ նշելու այդ խնդրանքը:

Անշուշտ, Ստալին վայրկեանապէս տեղեակ դարձաւ ատոր. Լենինի գրագրուհին ու սղագրուհին արդէն անոր յաջորդին ծառայութեան մէջ կը գտնուէին: Ապրիլին «Ժողովուրդներու հայրիկը» պաշտօնապէս յայտարարած էր թէ Լենինի առողջական վիճակին վերաբերող բոլոր տեղեկութիւններուն քաղաքական հակակշիռին պատասխանատուն ինքն էր: Անմիջապէս սկսաւ պարպել հիւանդին շրջապատը, անոր մասին սկսելով առասպել մը հիւսել: Ենթական զրկուեցաւ արտասահմանեան իր թերթերէն. ըսուեցաւ իրեն թէ բժիշկներու թելադրանքն էր: Իրականութեան մէջ Ստալին այդպէսով Լենինի առջեւ կը փակէր լուր առնելու բոլոր ճամբաները:

Հիւանդին գտնուած տաչային մէջ կինն ու քոյրը անոր ժամանց հայթայթելու համար սկսան լուսանկարչութեամբ զբաղիլ. անոնց այս նախասիրութեան կը պարտի աշխարհ այն լուսանկարները որոնք ամբողջ յիսուն տարի ամէնէն լաւ պահուած գաղտնիքներէն եղան Խորհրդային Միութեան:

Ամէն կաթուածէ ետք երկու կիները 52 տարեկան այդ ծերուկին կը վերսկսէին սորվեցնել մատիտ բռնել... սակայն 1923 Մարտի կաթուածէն ետք Լենին իր գիտակցութիւնը չվերագտաւ. յիմարացած էր: Ձայնային անկապ վանկեր միայն կ'արտաբերէր, երբեմն մեքենական կերպով բառեր ալ արտասանելով: Կինը կը ջանար կարճ նախադասութիւններ կրկնել տալ անոր, սակայն ի զուր. Լենին կը փորձէր կրկնել բայց չէր յաջողէր. վանկերը իրարու կը խառնուէին ու աղաղակներ կ'արձակէր:

1924 Յունուար 21-ին նոր արիւնախողում մը ունեցաւ: Երեք օր եւս քաշքշեց կեանքի ստուեր մը, իսկ Յունուար 24-ին իր փոքր սենեակին մէջ մահացաւ: Երեք ժամ ետք Ստալին ընկերակցութեամբ Կամենեւի եւ Զինովիեւի կը մեկնէր Կրեմլինէն: Երկար ատենէ ի վեր արդէն բոլոր միջոցառումներուն դիմած էր. իր դրասենեակին մէջ ապահովութեան մէջ էին Լենինի վերջին գրութիւնները որոնք կը կրէին «պէտք է բացուին մահէս ետք միայն» մակագրութիւնը, քաղաքական իր կտակը, Ազգերու ժողովին ուղղած խօսքը: Ստալին տէր էր աւելի քան լաւագոյն առողջական վիճակի մը ու 44 տարեկան էր. իր առջեւ կը բացուէր իշխանութեան երեք տասնամեակի շրջանը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՐԱՇ

Ջահան (Ճիհան) գետի ձախ ափին, Անդիտաւրոսեան լեռնաշղթային Անէր կոչուած լեռնամասին լանջերուն վրայ կառուցուած Մարաշը Կիլիկիոյ մաս կը կազմէ եւ Մարաշի վիլայէթին վարչական կեդրոնն է:

Մարաշը շրջան մը կոչուած է նաեւ Գերմանիկ-Կեսարիա: Բերրի դաշտերով շրջապատուած, առողջարար օդով օժտուած Մարաշը ունի նաեւ պատուական ջրբատաններ: Նշանաւոր է մանաւանդ Քըրք Կէօզը՝ Քառասուն Ակնը:

Մարաշի շուրջ կատարուած են պեղումներ եւ երեւան հանուած՝ զանազան հնութիւններ, յիշատակարաններ, իրեր եւ արձանագրութիւններ հիթիթեան, ասորական եւ այլ շրջաններէ մնացած:

Քաղաքը իր մէջ ունի երեսունէ աւելի հին մզկիթներ, որոնցմէ նշանաւոր է Ուլու մզկիթը, որ նախապէս քրիստոնէական տաճար եղած է: Կան նաեւ հանրային տասը բաղնիք: Եւրոպացի միսիոնարներ հոն հիմնած են եկեղեցական եւ կրթական հաստատութիւններ:

Մինչեւ 1915, Մարաշի բնակչութեան թիւը եօթանասուն հազար էր: Բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմուած էր Հայերէ. կային նաեւ Թուրքեր, Արաբներ, Յոյներ, Մելքիթներ եւայլն:

Մարաշի Հայերուն նախնիները գաղթած են գլխաւորաբար Կովկասէն եւ Հե..

[illegible] աճած ու բազմացած: Տեղահանութենէն առաջ, Հայերուն թիւը շուրջ քառասուն հազար էր: Անոնք վարպետ արհեստաւորներ ու առեւտրականներ էին. կը զբաղէին նաեւ հողագործութեամբ եւ պտղամշակութեամբ: Մինչեւ օրս նշանաւոր են Մարաշի կարպետներն ու ձեռագործները:

Մարաշի մէջ, Հայերը ո՛չ միայն քանակով եւ տնտեսապէս, այլեւ՝ բարոյապէս գերակշիռ դիրք կը գրաւէին: Հայերը ունէին 11 եկեղեցի. ոմանց կից կը գտնուէին դպրոցներ:

Մարաշցի Հայերը եղած են նախանձախնդիր՝ իրենց ազգային մշակոյթին հանդէպ եւ ջանացած են տեւաբար յառաջդիմել: Միւս կողմէ, Մարաշի քաջակորով հայութիւնը միշտ ալ ջանացած է ինքնապաշտպանութեան դիմել՝ Թրքական բռնութեանց եւ յարձակումներուն դիմաց: Այսպէս եղաւ 1895-ին եւ կիլիկեան հայկական կոտորածներուն թուականներուն, երբ Մարաշի Հայերը ինքնապաշտպանուելով՝ ի գին մեծ զոհերու նուազ կերպով տուժեցին, բաղդատած այլ շրջաններու Հայերուն: Դժբախտաբար, պարագան նոյնը չեղաւ 1915-ի ջարդերուն ժամանակ:

Ներկայիս, Երեւանի արեւելեան կողմը հիմնուած է Նոր Մարաշ աւանը, ուր կը բնակին ներգաղթած Մարաշցիներ: Միւս կողմէ, Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը եռանդով կը գործէ եւ կ'օգնէ մարաշցի կարօտեալներուն: Նոյն միութիւնը Նիւ-Եորքի մէջ կը հրատարակէ «Գերմանիկ» հանդէսը, իսկ Պուէնոս-Այրէսի մէջ 1954-էն 1966 լոյս տեսած է «Մարաշ» թերթը:

Լիբանանի մէջ եւս, Մարաշցիներ ունին իրենց հայրենակցական միութիւնը, որ մարաշցի սաներու կրթաթոշակ կը յատկացնէ եւ կը զբաղի միութեան կալուածներուն տնօրինութեամբ:

Մարաշի աղէտէն ետք, Լիբանան հաստատուած Մարաշցիները հիմնեցին Մարաշ Թաղամասը Պուրճ Համուտի մէջ եւ ուր կառուցեցին նաեւ Մարաշի Մայր Եկեղեցւոյ անունով Սուրբ Քառասնից Մանկանց Եկեղեցին, որուն կողքին նաեւ համանուն վարժարան մը:

Քաղեց՝ Շ. ՄԱԻՍԱԳԱԼԵԱՆ

**

ՄԱՐԱՇԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Մարաշի Ճեմարանը հիմնուած է 1891-ին, Մարաշ քաղաքին մէջ, միսիոնար Թոմըս Տէյվիտսըն Քրիսթի նախաձեռնութեամբ եւ աւետարանական երեք եկեղեցիներու նիւթական աջակցութեամբ: Ճեմարանին նպատակն էր ուսանողներ պատրաստել Թուրքիոյ կեդրոնական քոլէճին:

Մարաշի Ճեմարանին մէջ դասաւանդուած են հայերէնը, թրքերէնը եւ անգլերէնը, ինչպէս նաեւ՝ ընդհանուր եւ ազգային պատմութիւն, հանրահաշիւ, գիտական նիւթեր, երգ, երաժշտութիւն, ճարտասանութիւն եւ կրօն:

Հոն կ'ուսանէին թոշակաւոր եւ կիսաթոշակաւոր սաներ: 1893-էն 1895, ճեմարանը տուած է 82 շրջանաւարտ:

1910-ին, Մարաշի Ճեմարանը միացուեցաւ 1880-ին հիմնուած Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին եւ վերանուանուեցաւ Միացեալ Կեդրոնական Վարժարան:

Մարաշի Ճեմարանէն շրջանաւարտած են բազմաթիւ հայ մտաւորականներ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԱՓՐԻԿԵՑԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՑԵՂԱՊԱՇՏ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

Ուկրանիոյ արեւելեան շրջանին՝ Դոնպասի Դոնեցկ քաղաքին մէջ կինեցի ուսանող մը սպաննուեցաւ. պատահարը ոճիր արկածի շրջանակը պիտի չյանցէր եթէ ուսանողը սեւամորթ մը չըլլար ու դէպքը չառընչուէր ցեղապաշտութեան երեւոյթին:

Կինեցի ուսանողը երիտասարդներու խմբակի մը յարձակումին ենթարկուեցաւ երբ բարեկամներու հետ կը պատրաստուէր թաքսի մը մտնել: Նոյն օրը քաղաքին համալսարանին օտար ուսանողները որոնց 85%-ը կը կազմեն Ափրիկեցիները, երկու սպիտակամորթ պատանդ առին ու խոստացան զանոնք ազատ արձակել մարդասպաններուն ձերբակալութենէն ետք միայն: Բանակցութիւններ կատարուեցան համալսարանին փոխ-տեսուչին ու ապստամբ ուսանողներուն միջեւ:

Սեւամորթները յաճախ խոշտանգումներու եւ գողութեան զոհ են հոն. անոնց դէմ ամէն օր դրամաշորթութեան դէպքեր տեղի կ'ունենան, որոնց նախաբանը կ'ըլլայ հետեւեալ խօսքը. «սեւամո՛րթ, շապիկդ ինծի ծախէ, թէ ոչ պիտի կորսնցնես զայն...»: Այսուհանդերձ, փոխ-տեսուչը յաջողած է համոզել իր խօսախոստացան զանոնք ազատ արձակել մարներու գոյութեան փաստ է,, բայց չառընչուիր Դոնպասի ամբողջ բնակչութեան:

Ատով հարցը լուծուած չէ սակայն: Այդ շրջանին մէջ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնները հազուադէպ են ու ծանօթ է որ արտասահմանցի ուսանողներու տեղ յատկացնելով կ'անտեսուէր տեղացի երիտասարդութեան մէկ մասը: Կան օտարականներու դէմ թշնամութիւնը հրահրող այլ պատճառներ եւս. քաղաքին մէջ սկսած են յայտնուիլ կաթով սուրճի գոյն երախաներ որոնք արտամուսնական ծնունդներ են: Կայ սիտայի սպառնալիքը: Դոնեցկի մէջ, օրինակ, յայտնի դարձած է որ սեւամորթ ուսանող մը ախտը փոխանցած է հիւանդանոցի հիւանդապահուհիներէն մէկուն որ յետագային ուրիշներու հետ յարաբերութիւն ունեցած է:

Հարցին ծանրագոյն պարագան սակայն դրամի նեղութիւնն է: Համալսարանը 120 միլիոն ռուբլիի պիւտճէին 10 միլիոնը որպէս կրթաթոշակ կը յատկացնէ արտասահմանցի ուսանողներու: Յաւելեալ կը վճարէ անոնց ճամբորդութիւնը. ներկայի գիներով մէկ տոմսը 150 հազար ռուբլի կ'արժէ, ինչ որ շուրջ հարիւր ուսանողի համար 15 միլիոն ռուբլիի գումար մը կը պահանջէ: Այս պատճառով քառասուն ուսանողներ որոնք անցեալ տարի պէտք է մեկնէին համալսարանէն, հոն մնացած են:

Այս կացութիւնը ափրիկեան երիտասարդ պետութիւններն ալ կը զրկէ իրենց երիտասարդ քաղաքացիներուն մտքի ուժէն, քանի որ անոնք տարի մը եւս հանրակացարանի 140 ձրի սենեակներուն մէջ պիտի մնան սովահար ու անէծք կարդալով ամբողջ աշխարհին:

Մեծ դժուարութիւններու բախած է նոյնիսկ սպաննուած ուսանողին փոխադրութիւնը իր ծննդավայրը. դագաղը բերող օդանաւը երբ Մոսկուա հասած է, երաժիշտներէն մէկը զգուշացուցած է անոր ընկերացողները որ պահ մը իսկ առանց հսկողութեան չձգեն, քանի որ դիակը կրնայ գողցուիլ փրկագին ստանալ փորձողներու կողմէ: Դիակը գողցուած չէ, սակայն դագաղը օդակայանի պահեստանոցէն Կինէ փոխադրող օդանաւը դնելու համար 1500 ռուբլի պահանջուած է. իսկ Մոսկուայի մէկ օդակայանէն միւսը փոխադրելու համար վճարուած է 5000 ռուբլի:

Քաղաքական շրջանակները օգտակար կը նկատեն ափրիկեան երկիրներու դեսպանատուներու բացումը Կիեւի մէջ որպէսզի բոլորովին անտէր չմնան սեւամորթ ուսանողները: Առանց ատոր, տիրող կարծիքն այն է թէ Ուկրանիա որ համատարած դժուարութիւններու, թշուառութեան պատկեր մը կը պարզէ, պիտի չկարենայ շուտով դարման գտնել արտասահմանցի ուսանողներու խնդրին:

Ա. Թ. Թ.

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԿԻՊՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինչ կը լրանայ Թրքական ներխուժումին 18-րդ տարին, Նիւ-Եորքի մէջ եռակի բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարին, Կիպրոսի նախագահ Վասիլիուի եւ Թուրք համայնքի պետ Տէնքթաշի միջեւ: Օրակարգի վրայ է հողային բաժանումի հարց մը, երկու համայնքով դաշնակցութեան մը ձեւով ու ապաստանեալներու խնդիրը: Յոյները բաւական լաւատես են յաջողելու յոյսով: Խնդրայարոյց միակ կէտը կը վերաբերի պետութեան նախագահութեան, կ'առաջարկուի յոյն եւ թուրք նախագահներու յաջորդութեան դրութիւն մը զոր վճռապէս կը մերժէ յունական կողմը:

**

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՊՈՌՆԻԿՆԵՐԸ

Պարսելոնայի քաղաքապետութիւնը համաձայնութեան մը յանգած է պոռնիկներուն հետ. Ողիմպիական խաղերու ընթացքին անոնք պիտի հեռանան համալսարանի թաղամասէն որ իրենց սովորական վայրն էր: Իրենց առաջարկուած է քաղաքին ճարտարարուեստական գօտին ուր հաճելի միջավայր մը ստեղծելու համար քաղաքապետարանը դիմած է միջոցառումներու: Քաղաքապետարանը կը փափաքի հետզհետէ քաղաքին կեդրոնէն դէպի ծայրամասերը մղել:

**

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՆԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Անգրագիտութիւնը ահաւոր ողբերգութիւն մըն է, յատկապէս գործի մարզին մէջ: Ամերիկացիներու տեսականօրէն ամբողջութիւնը կարդալ-գրել գիտէ. այսինքն գրել իր անունը ու կարդալ պատկերազարդ պատմութիւն մը: Սակայն, թէ՛ գործատուներու, թէ գրասենեակներու մէջ կը շեշտուի անգրագէտներու ներկայութիւնը: Նախակրթարանի ուսում մը առաջ լայնօրէն բաւարար էր գործաւորի մը համար. Այսօր չէ:

Հակասական երեւոյթով մը, մինչ մարդիկ նուազ կը կարդան այսօր, գրագիտութեան պահանջքը կ'աւելնայ գործի ասպարէզին մէջ: Անգրագիտութեան համար խնդրոյ առարկայ բնակչութեան տոկոսը 20%-ի կը հասնի. յատուկ կարգադրութիւններով պետական յատկացումներ կը տրուին որպէսզի վիճակը դարմանուի:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Նոյն օրը, ուշ գիշերին

Անկողնիս խորը կծկտած, մոմիս դողահար լոյսին տակ, կը ջանայի հինցած Նարեկի մը էջերուն վրայ՝ կրօնաշունչ բանաստեղծին գաղտնիքը կորզել, երբ Արշամ դողունի մօտեցաւ անկողնիս ու գետինը ծալապատիկ նստաւ: Նայելով դէմքին, զգացի թէ շուտով հեռանալու միտք չունի: Արդարեւ դրացի անկողնի մը վրայէն վերարկու մը վերցուց ու նետեց ուսերուն, մերկ ոտքերը ծածկեց գիշերանոցին տակ ու ձեռքերը պահեց անութներուն ներքեւ:

- Քունս չի տանիր կոր, ըսաւ ակռաներուն մէջէն: Երանի քեզի, որ այս ցուրտին կրնաս կարդալ: Ի՞նչ է կարդացածդ...

- Նարեկ, բայց դժուար է հասկնալը:

- Քիչ մը ձգէ, յարեց ծառայութիւն մը խնդրելու պէս, քուն բնաւ չունիմ այս գիշեր, ոչ ալ կարդալու փափաք:

Դէմքը ոչ միայն իր սովորական բերկրութիւնը չունէր, այլ եւ աչքերուն խորը անորոշ անձկութիւն մը կար: Իր հեշտասէր բերանը տառապագին կծկում մը ունէր: Ճակտին վրայ ինկած մազերուն խուրձը հաճելի մթութիւն մը կը ձգէր կիսադէմքին վրայ:

-- Կը կարծե՞ս որ բնական ըլլայ այս կեանքը, ըսաւ մեղմիւ: Երբ շատախօս լրագրողներ ու բարերարներ մեզ կը նմանցնեն արմատախիլ տունկերու՝ քթերնուն կը խնդանք: Բայց մեր ծիծաղը՝ մեր խորունկ ցաւը ծածկելու համար է: Արմատախիլ տունկեր, կրկնեց գլուխը օրօրելով, ի՛նչ սարսափելի ու ճիշդ նմանութիւն: Բայց այս երկու բառերէն աւելի սահմռկեցուցիչ գիւտ մը ըրած են վերջերս, -- մեր խլեակները, կ'ըսեն ակնարկելով որբերուն ու այրիներուն: Գութ ալ կայ, արհամարհանք ալ կայ այս բառին մէջ: Կը յիշեմ հայրս, որ Հայերէն կ'աւանդէր վարի կարգերուն մէջ ու տղոցը յատկացուցիչ -- յատկացեալը բացատրելու համար՝ իր խոշոր ձայնովը կ'աղաղակէր, -- Սարգիսին կօշիկները, -- որո՞ւն կօշիկները, -- Սարգիսին: Ծառին պտուղները, -- ի՞նչ բանին պտուղները, ծառին: Փոթորիկէն զարնուած նաւուն խլեակները; ահա նախադասութիւնը, որ ժամէ մը ի վեր մտքէս չեմ կրնար խլել: Խլեա՛կ, կը յարէր դառնութեամբ: Խլեակները այդ ապուշներն են, աղէտին պատասխանատուները...

Առաջին անգամն էր, որ մեր վերադարձէն ի վեր, նման խօսակցութիւն մը տեղի կ'ունենար մեր միջեւ: Արշամին նախադասութիւնը ռումբի մը պէս պայթեցաւ վրաս ու մէկէն կարծես ամէն ինչ պայծառացաւ. Այո՛, այդ անտեղի, կպչուն, այդ արհամարհանքով խառն գթութիւնն էր անտարակոյս, որ արիւնս կը պղտորէր ամիսներէ ի վեր: Աքսորի մէջ չէինք գիտեր թէ ի՛նչ է այդ գթութիւնը, առողջ անասուններու պէս կը զօրանայինք ու Արաբներուն կամ Թուրքերուն անտարբեր անգթութիւնը չէր վիրաւորեր մեզ: Ճակատաբաց ու բարձրագլուխ կ'անցնէինք քաղաքներէն ու գիւղերէն, մեր գդակները ծռած ու մեր զուարթ հոգիները մեր աչերուն մէջ: Մեր արիւնը կը խայտար կեանքին չէնութենէն: Երբ պարտէզի մը եզերքը՝ մեր ձայները կը ձգէինք, ողջ երկիրը կը մասնակցէր մեր խորին հրճուանքին: Վարունգով մը կամ լաւաշի կտորով մը կրնայինք պատրել մեր անօթութիւնը որ կը բուէր, որ լուսնկան բարձրանար, որպէսզի մեր սրտերը հնչէին ծնծղաներու պէս: Ու ոչ ոք կը համարձակէր գթալ մեր վրայ, մեր ցնցոտիներուն պատճառաւ, որովհետեւ մեր երիտասարդութիւնը կը պայթէր վրանիս: Որքա՜ն յաճախ հանդիսաւոր արաբ հարուստներու նայուածքին մէջ կը նշմարէինք նախանձի հեռաւոր շեշտ մը: Կեանքին յաւիտենական զուարթութիւնը մեր վրան էր: Փողոցի պատանի իշխաններ էինք, որոնց վրայէն արհամարհանքը կը սահէր առանց որեւէ հետք ձգելու:

-- Խլեակնե՛ր, կը մըլտար Արշամ, մենք որ հասուն պտուղի պէս պիտի ճաթէինք կարծես մեր երիտասարդութենէն: Այլեւս բացարձակապէս [illegible] չեմ տար այդ խնամակալներուն ըսած բոլոր իշութեանց: Խեղճ մարդիկ, որ գուցէ տունը իրենց կնոջ յանդիմանական հայեացքէն տերեւի պէս կը դողան, յաւակնութիւնը ունին մեզ կրթելու: Ի՞նչ կրթութիւն: Մեր դպրոցը կեանքն է: Դժբախտաբար հարկ եղածին չափ զինուած չենք՝ մեր կարծիքը ունենալու համար: Ու դեռ քանի մը տարի պէտք պիտի ունենանք իրենց: Ես իրենց դրամին...

Որքա՜ն առողջ ու գեղեցիկ էր դէմքը այդ պահուն: Վարի շրթունքը կծկուած էր քէնի սիրուն արտայայտութեամբ մը ու մութին մէջ աչքերը կը շողային: Կարելի չէր, որ մարդ ապագայէն երկնչէր՝ այդ տղուն հետ:

-- Պէտք չէ բոլորը մէկ ջրով լուալ, ըսի մեղմօրէն: --

-- Անշուշտ, հաւանեցաւ անմիջապէս, օրինակ ընդհանուր հսկիչը, որ հաւանաբար մեզի չափ կ'արհամարհէ այդ վնասակար խեղկատակները: Բայց ան անգամ ստիպուած է լռել ու լռութեամբ մեղսակից ըլլալ...

Գիշերը ուշ էր, շատ ուշ: Տանը մէկ անկիւնէն ժամացոյց մը հնչեց:

-- Այս կեանքը մեզի վայել չէ, յարեց ոտքի ելլելով:

Բայց գիշերը վերստին ծածկեց մեր անհանգիստ հոգիները՝ իր վերարկուին տակ: Քունը որքա՜ն անոյշ էր վրաս:

(Շար. 56)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Խաչիկ Քէօշկէրեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Օգոստոս 9, Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին,

6 Ավրնիւ Գուրկէն

իր ամուսնոյն՝

ԽԱՉԻԿ ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

*

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Քէօշկէրեան իր ամուսնոյն յիշատակին 500-ական Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝

ՇԱՀԱՆ ՎԱՀԱՆԵԱՆԻ

մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ (Օգոստոս 4, 1987) Տիկին Շուշան Շ. Վահանեան 3000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Տիկին Ուզունեան -- Թերլեքի 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նատիրեան 500 Ֆր., Տիկին Ա. Գեւոնեան 200 Ֆր. :

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	Գին՝	70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	"	60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	"	60 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « Յ Ա Ռ Ա Ջ »

Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport 4600 Frs
Aller Retour
Aller ou retour simple 2750 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double 5875 Frs
En chambre individuelle 6120 Frs
Semaine supplémentaire en double 950 Frs
Semaine supplémentaire en ind. 1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne
En chambre double 8250 Frs
Supplément chambre individuelle 1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents 4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans) 825 Frs
Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Քանի մը շաբաթ է, սովորականէն աւելի բողոքներ կը ստանանք մեր բաժանորդներէն -- մանաւանդ գաւառէն -- որոնք շատ անկանոն կը ստանան «Յառաջ»ը (3 -- 4 թիւը միասին կամ պակաս թիւեր եւայլն, եւայլն) :

Կ'ուզենք կրկին անգամ շեշտել թէ բոլոր անկանոնութիւնները կուգան միայն Թղթատարէն եւ գլխաւորաբար ցրուումի կեդրոններէն (այսինքն՝ ստացող շրջանի) : Ամէն օր, նոյն ժամուն «Յառաջ»ի առաքման ընկերութիւնը բոլոր թերթերը կը յանձնէ Թղթատարի կեդրոնը, ուրկէ հազիւ ժամ մը ետք բոլորն ալ կ'առաքուին զանազան ուղղութիւններով : Շրջաններ կան որ կանոնաւոր կը ստանան (ի մասնաւորի արտասահմանի կարգ մը երկիրներ), ուրիշներ՝ ոչ : Արձակուրդի շրջանն ալ չի բարելաւեր կացութիւնը :

Ինչպէս կը ցաւինք, քանի այս անկանոնութիւնները կը վնասեն մեր աշխատանքին եւ ապարդիւն կը դարձնեն մեր բոլոր ճիգերը օրը օրին լուր հասցնելու մեր ընթերցողներուն :

Կ'ապաւինինք մեր բաժանորդներուն ներողամտութեան մեր կամքէն բոլորովին անկախ այս անհամ կացութեան համար :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

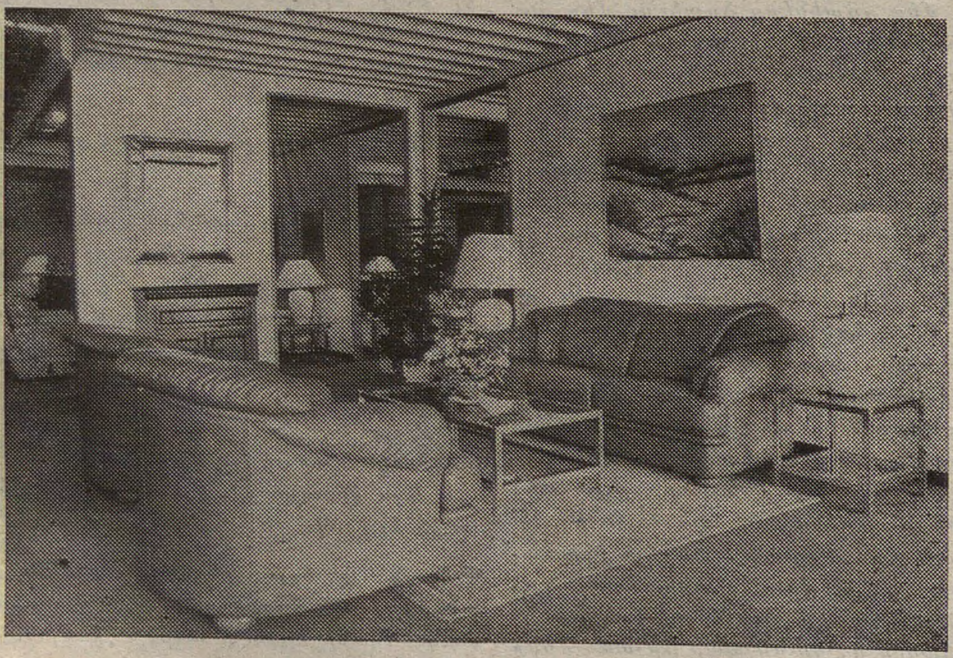

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

· ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ ·

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի ծախքով՝ 90 Ֆր. 90

ԴԻՄԵԼ --
«ՅԱՌԱՋ»

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 6

JEUDI
6 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68-րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.856 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — No 17.856

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՔՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԼԱՐՈՒԱԾ

Օգոստոս 4-ի «Միլլիյէթ»ը այս խորագրով կ'անդրադառնայ Ազրպէյճանի քաղաքական կեանքի վերջին զարգացումներուն։ Ըսուածը այն է որ Ղարաբաղի մէջ հայկական վերջին յաջողութիւնները բաւական լարուած վիճակ մը ստեղծած են Բաքուի մէջ, ուր օրէ օր կ'աւելնան Հանրապետութեան նորընտիր Նախագահին ուղղուած քննադատութիւնները։ Անոնք ագրիր ունին թէ՛ ընդդիմադիր ուժերը, եւ թէ նոյն ինքն Էլչիպէյի գլխաւորած «Ժողովրդական ճակատը»։ Ընդդիմադիր կազմակերպութիւնները խմբուելով միացեալ ճակատ մը կազմած են արդէն։ Անոնցմէ Իթիպար Մէմէտով որ ղեկավարն է «Ազգ. Անկախութիւն» կուսակցութեան ու ընտրապայքարի սկզբի շրջանին իր թեկնածութիւնը ներկայացուցած էր նախագահական ընտրութեան, ապա հրաժարած, կը քննադատէ իշխանութիւնը. կ'ըսէ թէ Էլչիպէյ անկարող եղած է Ղարաբաղի հարցը լուծելու եւ սխալ է վարած քաղաքային քաղաքականութիւնը։

Պառակտումներ կը նշմարուին իշխանութեան գլուխ գտնուող «Ժողովրդական ճակատ»ին շարքերուն մէջ. վերջերս բազմաթիւ կուսակցականներ ժողով մը գումարելով քննադատած են Էլչիպէյը։

«Միլլիյէթ» կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Ազրպէյճանի եւ Ռուսաստանի միջեւ կնքուած համաձայնագրով մը որոշուած է ռուս զօրամասերու պաշտպանութեան ենթարկել Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմանները։ Այս որոշումին որպէս պատճառ ցոյց կը տրուի այն պարագան որ Ազրպէյճան տակաւին ազգային բանակ կազմած չէ։

Նոյն թերթը կը գրէ տակաւին թէ Ռուսաստանի հեռատեսիլը կրկնած է այն պնդումները թէ Ղարաբաղի մէջ կը գործեն նաեւ Թուրք վինուորականներ։

**

Իթիպար Մէմէտով 1989-ին «Ժողովրդական ճակատ»ի կազմութեան նախաձեռնողներէն մէկն էր. 1990 Յունուար 20-ին խորհրդային զօրքերու Բաքու մուտքէն ետք ձերբակալուեցաւ ու քանի մը ամիս արգելափակուած մնաց։ Ազատ արձակուելէ քիչ ժամանակ ետք յայտարարեց թէ կը խզէ իր կապերը «Ժողովրդական ճակատ»ին հետ։ Իսկ նախագահական թեկնածութենէն հրաժարումը բացատրած էր որպէս բողոք՝ «Ժողովրդական ճակատ»ի ղեկավարութեան «բռնատիրական քաղաքականութեան» դէմ։

«Նեզավիսիմայա Գազետա»յի տրուած եւ «Երեկոյեան Երեւան»ի Յուլիս 23-ի թիւին մէջ արտատպուած հարցազրոյցի մը մէջ ալ ան կը քննադատէր երկրին իշխանութիւնը եւ նախագահը, ըսելով. – «Որոշ նախարարներ մինչեւ այսօր կը հանդիսանան խորհրդարանի Կոմիտէներու եւ յանձնաժողովներու նախագահներ. ատկէ զատ, խախտելով վերջերս ընդունուած օրէնքները, «ժողովրդական ճակատ»ի պարագլուխները որոնք պետական բարձր պաշտօններ կը գրաւեն, զանոնք կը միացնեն «Ճակատ»ի ղեկավար պետերուն հետ։ Նախագահ Էլչիպէյ վերջերս յստակօրէն ըսաւ թէ մտադիր չէ հրաժարելու «ժողովրդական ճակատ»ի ղեկավարութենէն»։

Ինչպէս կ'երեւի, Ազրպէյճանի մէջ եւս ժողովրդավար կարգերու անցքը Վրաստանի ու որոշ չափով նաեւ Հայաստանի մէջ դիտարկուած իշխանութիւն – ընդդիմութիւն յարաբերութիւնը կը կրկնէ։ Իրերամման են նոյնիսկ քննադատութիւնները. մենատիրական հակում, քաղաքային սխալ քաղաքականութիւն որ կը մեկնի համախոհներ, կուսակիցներ գործի գլուխ բերող մտայնութենէն, կարեւորագոյն հարցերու անտեսում, եւայլն։

Իրա՛ւ, դրօշակ ու փառերգ փոխելու չափ դիւրին պիտի չըլլայ մտայնութիւններու փոփոխութիւնը. կամ այլ խօսքով՝ եօթը տասնամեակի ընթացքին կամայ-ակամայ կոփուած նկարագիրներու յեղաշրջումը յուսալի բան չէ ակնթարթի մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐԾՈՒԱՇԷՆ

Չորեքշաբթի (Օգոստոս 5) առտու Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն կացութիւնը շատ ծանրակշիռ էր Արծուաշէն եւ Կրասնոսելսկ (առաջինը հայկ. գիւղ Ազրպէյճանի տարածքին վրայ)։ Այս գիւղերու վրայ գնդակոծումները չեն դադրիր եւ 24 ժամէ բոլորովին շրջափակուած են եւ Արծուաշէնի Հայաստանի հետ կապը խզուած։ Այս իսկ պատճառով, ստոյգ տեղեկութիւններ չկան, բայց ծանօթ է որ նիւթական մեծ վնասներէ զատ, վիրաւորներ ալ կան։

Ինչ կը վերաբերի Մարտակերտի, քաղաքը դեռ Ազերիներու ձեռն էր Օգոստոս 5-ին, դիրքերու կռիւները կը շարունակուէին։

**

Արտաշատի մէջ ներքին գործերու բաժնի աշխատակիցներուն վարպետ գործողութիւններուն շնորհիւ յայտնաբերուած եւ գրաւուած էին մեծ քանակութեամբ գողցուած զէնք, զինամթերք եւ անոնց ապօրինի վաճառքէն գոյացած քանի մը միլիոն ռուբլի։ Ներքին Գործերու Նախարարին հրահանգով գործողութիւնը կատարող խումբը պարգեւատրուած է, 50 հազար ռուբլիով. իսկ բաժնի պետը աստիճանի բարձրացում ունեցած է։ Անոնք իրենց պարգեւէն բաժին հանած են նաեւ Ոսկեպար գիւղի կռիւներուն նահատակուած երկու ընկերներու ընտանիքներուն։

ԵՐԲ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԻՆ...

Չէր բաւեր որ կրակ բացուէր մանուկներ փոխադրող հանրակառքի մը վրայ, սպաննելով երկու մանուկներ, որոնց միակ յանցանքն էր Պոսնիա ծնած ըլլալ, հարկ

(Տար.ը Դ. էջ)

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱ 92

Ողիմպիական Իե.

ԱՄՓՈՓ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

Ողիմպիական խաղերը վերջ կը գտնեն Օգոստոս 9-ին, Կիրակի։ Մինչ այդ, կարելի է արդէն ընդհանուր գաղափար մը ունենալ այս հսկայ մարզահանդէսին մէջ պայքար մղող լիրաքանչիւր պետութեան մարզական կարողութիւններուն մասին։ Ոչ վերջնական եզրակացութիւն մը, անշուշտ, քանի որ մրցումներուն յայտատախտակին վրայ կան տակաւին բաց տողեր, կան բաժնուելիք մրցանակներ։

Առաջին տպաւորութիւն մը՝ Չինաստան վերջնականապէս «արթնցած է» եւ մտած մարզական մեծ պետութիւններու շարքին մէջ։

Երկրորդ՝ Հ.Ա.Ն.-ը կրցած է առաջին, եւ հաւանաբար վերջին անգամ ըլլալով, հրապարակ հանել ամբողջական կազմ մը որ, նման նախկին Խորհրդային Միութեան, կը հաւաքէ մրցանակներու տպաւորիչ քանակ մը։

Միացեալ – Նահանգները եւս, մետալներու համրանքով, շատ հեռու չեն Հ.Ա.Ն.-էն, թէեւ առաջին անգամ ըլլալով իր սեւամորթ մարզիկները կորսնցուցին աշխարհի ամենաարագ մարդերը ըլլալու իրենց համբաւը, ի նպաստ բրիտանացիի մը, ան ալ, բնականաբար, սեւամորթ։

Միացեալ Գերմանիան կը ջանայ հետապնդել երկու մեծերը, թերեւս յաջողի համնիլ անոնց մինչեւ Կիրակի օր, բայց չունեցաւ այնքան յաջողութիւն, որքան կը սպասուէր։ Մեծ էր արդարեւ նախկին Արեւելեան – Գերմանիոյ մարզիկներուն համբաւը։

Ֆրանսան, ընդհակառակը, գերազանցեց նախորդ Ողիմպիականներու ընթացքին ունեցած արդիւնքները, խլելով մրցանակներ, մանաւանդ ժիւտոյի, սուսերամարտի եւ ջուրի մարզաձեւերուն մէջ։ Համապոլի – ձեռնագնդակի – իր խումբն ալ Պարչելոնայի խաղերուն անակնկալ յայտնութիւններէն մէկը եղաւ։

Քանի մը համաշխարհային, ողիմպիական կամ ազգային մրցանիշներ կոտրեցան, հեռացան, մտան մարզական պատմութեան մէջ, շնորհիւ լաւ պատրաստուած տղաներու, աղջիկներու։ Այդ պատրաստութեան ձեւերն ու գործածուած միջոցները սակայն խնդրոյ առարկայ են աւելի քան երբեք։ Անշուշտ, բազմաթիւ մարզիկներ, ամէնէն աչքառուները մանաւանդ, կ'ենթարկուին մէզի քննութեան, ստուգելու համար թէ զօրացուցիչ դեղեր, քիմիական ներարկումներ գործածած են թէ ոչ, լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերելու նպատակաւ։ Կան սակայն անկասկած ուժադեղեր՝ որոնց հետքերը անտեսանելի են քննութեան ժամանակ։

Տօփինկը պիտի ըլլայ 21-րդ դարու մարզաշխարհին քաղցկեղը, բառին կրկնակի իմաստով, թերեւս։

**

Բայց ինչ որ աւելի մտերմօրէն կը հետաքրքրէ ներկայիս մեզ – կը յուսանք, մեր ընթերցողներն ալ – Հայաստանցի մարզիկներուն արդիւնքներն են։

Անոնց հաշուեկշիռը վերջնական է արդէն։ Անակնկալօրէն փայլուն հաշուեկշիռ մը, ինչպէս հաղորդեց արդէն «Յառաջ». երեք ոսկի եւ մէկ արծաթ մետալ եւ այդ՝ միայն հինգ մրցորդներով։

❦

ՀԱՅ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐԸ

Առաջին անգամն է որ Ողիմպիական խաղերուն մէջ, Հայաստանցի, հայածնունդ, մարզիկներ ձեռք կը բերեն, միասնաբար, երեք ոսկի մրցանակ։ Առաւել, հատ մըն ալ՝ արծաթ։ Ուրիշ խօսքով՝ երկրորդ մրցանակ։

Հայ ախոյեաններէն ամէնէն տպաւորիչը եղած է դասական ըմբիշ Մնացական Իսկանտարեանը։ Շահած է առաջնութիւնը 74 քկրմ. քաշային դասակարգին մէջ։

Իսկանտարեան կը պատկանի Գիւմրիի տաղանդաւոր մարզիկներու շարքին՝ ուր յաճախ կը յայտնուին միջազգային կարգի ախոյեաններ, հակառակ կեանքի դժուարութիւններուն, թերեւս այդ իսկ պատճառաւ...

Մնացական 25 տարեկան է։ Կը հետեւի ըմբշամարտի շուրջ 15 տարիներէ ի վեր, Կորիւն Մովսիսեանի ղեկավարութեան տակ։

Եղած է աշխարհի ախոյեան 1990-ին Հռոմի մէջ եւ, անցեալ տարի՝ Վառնայի մէջ, բայց այս տարի, Ապրիլին, Քոփէնհակ, Եւրոպայի ախոյեանութեան, գոհացաւ միայն երկրորդ մրցանակով, շատ հաւասար պայքարէ մը յետոյ, 0 – 0, դատաւորներու ենթակայական մէկ որոշումով։

Ախոյեան Ողիմպիականի, Իսկանտարեան իր տեղը կը վերագտնէ իբրեւ լաւագոյն ըմբիշ համաշխարհային մակարդակի վրայ, իր դասակարգին մէջ։ Պարչելոնա, իր զոհերէն մէկն եղած է նաեւ ֆրանսացի ծանօթ ըմբիշ Ռիէմէր։

**

Իսրայէլ Միլիտոսեան, ծանրաբարձութեան ախոյեան, աշխարհահռչակ անուն մըն է այս մարզաձեւին մէջ։ Քանի մը անգամներ Միլիտոսեան անունը անցած է եւրոպական կամ համաշխարհային մրցանիշներու տախտակին վրայ, շնորհիւ Իսրայէլի եւ նաեւ՝ անոր ազգական, Վարդանի՝ որ արծաթ մրցանակ ստացած էր Մոնրէալի Ողիմպիականին, 1976-ին։

Պարչելոնայի մէջ, Իսրայէլ շահեցաւ առաջնութիւնը 67,5 քկրմ. դասակարգի մարզիկներուն միջեւ, բարձրացնելով, երկամարտի հաշուով 337,5 քիլօկրամ (155+182,5) ինչ որ նուազ է Հ.Ա.Ն.-ի այս տարուան ախոյենական մրցումներուն ընթացքին իր ձեռք բերած արդիւնքէն՝ 342,5 քիլօկրամ։

Միլիտոսեան ալ երկրորդ էր այս տարի Եւրոպայի ախոյենութեան մէջ. յաղթըւած էր իր պուլկար աւանդական մրցակիցէն, Եօթովէ՝ որուն յաղթեց այս անգամ, սուր պայքարէ մը յետոյ, եւ, ի հեճուկս անոր մարզիչ Նորայր Նուրիկեանի։ Յիշենք որ այս վերջինը եղած է ծանրաբարձութեան պուլկար առաջին ախոյեանը Միւնիխի Ողիմպիականին եւ կրկնած է իր յաջողութիւնը չորս տարի վերջ։

Իսրայէլ Միլիտոսեան կը մարզուի 1981-էն ի վեր. ան ալ Գիւմրիցի է. ծնած է 1968 Օգոստոս 17-ին։ Իր գլխաւոր խորհրդատուն է Վարդան Միլիտոսեան։

Յաջորդով՝ Հրաչեայ Պետիկեան եւ Ալֆրէտ Տէր – Մկրտիչեան։

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ, ԳՐԱԳԷՏ ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Պ. Շահինեանի գործունէութեան նըրկայի կարեւորը կը ամփոփուի Պէյրութի համալսարանին մէջ ֆրանսական գրականութեան դասաւանդութեամբ ու [illegible] պաշտօնով: Անկախ իր «ընտանիքը», ինչպէս կ'ըսէ ինք, ծննդավայրն է ուր դպրոց աշակերտ եւ ուսուցիչ 40 տարի մնացած է:

Իր ուսումը շարունակած է Փարիզ (1952 — 1956) [illegible]: Ցետոյ 1979-ին Սորպոնի մէջ [illegible] կը պատրաստէ «Drame et poésie de l'exil dans l'œuvre de A. Lubin» խորագրով: Հեղինակ է տասնեակ մը հատորներու, [illegible] «Oeuvres vives de la littérature arménienne»:

Ուսուցչական, գրական ու մանկավարժական [illegible]:

*

Հ. — Պէյրութի մասին խօսիլ [illegible] Պէյրութի մէջ:

Պ. — Կարելի է ըսել որ Պէյրութը Սփիւռք [illegible] աշխարհի վրայ ուր նախկին արեւմտահայ եւ յատկապէս Պոլսի հայ կեանքը եւ մշակոյթը կը շարունակուին, Պէյրութը ըլլալու է ատիկա:

Հ. — Ի՞նչով կը բացատրէք այս երեւոյթը:

Պ. — Պէյրութի մէջ համախումբ հայկական կեանք կայ. առոր առաջին արտայայտութիւնը այն է որ արեւմտահայերէնը հոն առօրեայ գործածութեան լեզու է տուներու, գործատեղիներու եւ փողոցին մէջ, եթէ նոյնիսկ տեղական լեզուին կնիքը կը կրէ:

Ցետոյ, մշակութային եւ կենցաղային որոշ սովորութիւններ կային որոնք կը յարատեւեն: Դպրոցական ցանցը պոլսական նախկին դպրոցներու ցանցին վրայ չափուած — ձեւուած է: Աղօթելու, հայհոյելու մեր ձեւերը Պոլիսէն կուգան:

Այն Պոլիսը որ մեզի ծանօթ է գիրքերէն, կրնանք ըսել որ կը վերապրի Պէյրութի մէջ: Ցետոյ պարտի կապ մըն ալ կայ. 1863-ին Պոլսի մէջ կիրարկութեան դրուած Ազգ. Սահմանադրութիւնը կը գործադրուի Լիբանանի մէջ, գոնէ սկըզբունքով: Կիրարկումի ձեւերը կրնան այսօր այնքան գործնական չըլլալ, բայց ժողովները որոնք կը գործեն, Սահմանադրութենէն կուգան: Լօզանի դաշնագրին պայմանները կը կիրարկուին Լիբանանի մէջ ուր համայնքի ամբողջ կառոյց մը ունինք: Հայ առաքելական համայնքը երկրին 7-րդ կարեւոր համայնքը կը նըկատուի:

Այս բոլորը կը նշանակեն սակայն թէ որոշ չափով մեծ կէթթոյական բան մը կայ. այն բացումը որ Հայը ունի Արեւմուտքի մէջ դէպի օտար կեանքը, Պէյրութի մէջ նուազ ունինք: Այս կացութեան առաւելութիւնը այն է որ մենք մօտ կը մնանք մեր արմատներուն. իսկ թերութիւնը՝ կը ծալուինք մեր վրայ եւ ուրիշ շատ մը պատուական բաներու քովէն կ'անցնինք, չենք տեսներ:

Հ. — Կրնա՞ք ըսել թէ պատերազմը իր հետեւանքներով — գաղթը, նիւթական տագնապը եւայլն — արմատական փոփոխութիւններ բերաւ Պէյրութի համար: Եթէ այո, ի՞նչեր եղան անոնք:

Պ. — Կարելի է ըսել որ երկու ձեւի եւ հակադրական փոփոխութիւններ եղան. առաջինը գաղթն է եւ հետեւաբար՝ կորուստ: Երկրորդը՝ մնացողներու աւելի սերտ շփումը իրարու հետ, ինչ որ շահ մըն է: Անշուշտ, պէտք է ըսել որ գաղութը տնտեսապէս ալ շատ աղքատացաւ պատերազմէն: Գաղթին ալ գլխաւոր պատճառը տնտեսական էր:

Բայց հիմնական կառոյցները պահպանուեցան. պատերազմը իր բարիքն ալ ունեցաւ եւ մեր չորս կողմ գաղութը պարձաւ միակտուր եւ միակամ: Դաս քաղելով 1958-ի դէպքերէն, որպէս միասնական կեցուածք դրական չէզոքութիւնը որդեգրուեցաւ: Եւ փաստօրէն ամենէն լաւ Լիբանանցիները մենք դուրս եկանք: Դպրոց, թերթ, ակումբ պահպանուեցան թիւի նուազումով. հոս թերեւս ակումբները աւելի կարեւոր դեր ունեցան քան դպրոցները, պաշտպանական տեսակէտէ: Օրինակ, Պուրճ Համուտի մէջ արտայայտուեցաւ միակամ կեցուածքը. անոնք երբեմն պարտաւորուեցան պաշտպանուիլ թէ՛ փաղանգաւորներու, թէ՛ Պաղեստինցիներու դէմ, մինչեւ որ վերջիններս համոզուեցան որ մերը անկողմնակալ կեցուածք էր: Շատ անգամ ալ մենք իրենց միջեւ կապ եղանք, երբ օրինակ, կ'ուզէին գերիներ կամ դիակներ փոխանակել:

Համալիբանանեան եւ այդ իսկ պատճառով մեզի նպաստաւոր մեր դիրքը, մեզի հանդէպ յարգանք ստեղծեց ամէնուն քով: Անկէ ետք, հայ ըլլալը անցագրի պէս բան էր երբ Լիբանանի մէկ կողմէն միւսը կ'անցնէինք:

Հ. — Ի՞նչ է ներկայի տնտեսական կացութիւնը:

Պ. — Հիմա կը դտնուինք տնտեսական անհաւոր կացութեան մէջ: Սղաճը գրծուարացուցած է անհատական եւ հաւաքական կեանքը: Պետութիւնը կ'որոշէ ամսականները բարձրացնել, ինչ որ ահաւոր դժուարութիւն կը ստեղծէ դըպրոցներուն որոնք կը դիմեն ծնողքներու օրպէսզի իրենց կարելին ընեն:

Հ. — Դպրոց, մամուլ, կուսակցական կեանք. առանցմէ առաւելաբար ո՞ր մարզն է որ դէմք կուտայ ներկայի հայ Պէյրութին:

Պ. — Ինչպէս ըսի, վերջին տարիներու ամէնէն ուրախալի երեւոյթը հայկական համաձայնական եւ միակամ կեցուածքն է: Երեք կուսակցութիւնները կը գործեն. կան նաեւ համայնավարներ: Զորսն ալ մօտ 20 տարիէ ի վեր, հակառակ գաղափարական հակադրութիւններու, պատմական տարակարծութիւններու, ազգային հարցերու մէջ միակամ կեցուածք կը ցուցաբերեն: Ասիկա մեծ բարիք է գաղութի մը համար ուր կուսակցական միջոցները հարիւրաւոր զոհեր խլած են ժամանակին:

Կարելի է ըսել որ լիբանանեան հայկական կեանքին գոյնը տուողը ազգային յարանուանական մարմիններէն աւելի կուսակցութիւններն են.. այն իմաստով որ նաեւ յարանուանական կեանքը ենթակայ է կուսակցական ազդեցութիւններու: Օրինակ, ազգ. մարմինները կը գտնուին Հ. Յ. Դ.-ի ազդեցութեան տակ: Բարեգործականն ու մշակութային որոշ մարմիններ Ռ.Ա.Կ.-ի ազդեցութեան տակ են: Հնչակեանները որ երրորդ դիծի վրայ կուգան, ունին իրենց դպրոցները: Ամէն կուսակցութիւն ունի իր մշակութային մարմինները, թերթերը, դպրոցները: Այս պայմաններուն տակ բացարձակ անկախ կեցուածք երեւակայել դժուար է:

Այսպէս, մենք ունինք երեք օրաթերթ. «Ազդակ», «Զարթօնք», «Արարատ»: Երեքն ալ կուսակցական են: Ունինք երկու գրական պարբերաթերթ՝ «Բագին»ն ու «Շիրակ»ը, երկուքն ալ կուսակցական ազդեցութեան ենթակայ. առաջինը դաշնակցական, երկրորդը՝ անուղղակի ենթակայ ՌԱԿ-ի: Ունինք նաեւ շաբաթաթերթեր՝ «Մասիս»ը, «Ազգ», «Մշակոյթ»ը, «Նոր Կեանք»ը եւ պարբերաբար «Սփիւռք»ը::

Հ. — Ի՞նչ կ'ըսէք դպրոցներու մասին:

Պ. — Ունինք ազգային եւ յարանուանական դպրոցներ. կաթողիկէները եւ աւետարանականները իրենց թիւին համեմատ աւելի դպրոց ունին: Կան Բարեգործականի դպրոցները: Ունինք երեք «անկախ» դպրոցներ որոնք կուսակցութեան ազդեցութեան ենթակայ են. Ճեմարանը (Հ. Յ. Դ.), Սահակեան Լեւոն Մկրտիչեանը (Հնչակեան) եւ Թէքէեան վեցամեայ նախակրթարանը (ՌԱԿ):

Շուրջ 40 նախակրթարան ունինք, տասնեակ մը երկրորդական: Երկու հայագիտական հաստատութիւն ունինք. Հայկազեանի եւ Համազգայինի հայագիտականները: Կան՝ Դպրեվանքը, Խաչեր Գալուստեան մանկավարժական կեդրոնը, Հայկազեան քոլէճը:

Հ. — Կրթական հաստատութիւնները ի՞նչ հակակշիռի ենթակայ են որպէս ուսումնական հաստատութիւն:

Պ. — Լիբանանի մէջ ունինք կրթական ինքնավարութիւն. պետական ծրագիրը կը գործադրենք, անոր քով ալ հայկականը, ինչ որ կը ծանրաբեռնէ: Դըպրոցները իրենց պատկանած յարանուանութեան կամ կուսակցութեան ուսումնական կամ կրթական խորհուրդին ենթակայ են:

Հ. — Մակարդակի հարցեր կա՞ն:

Պ. — Որոշ անկում կայ նաեւ մակարդակի. պատերազմի պատճառաւ մեկնումներ, մահեր պարապներ ստեղծեցին. հիմա վերակառուցումի ճիգ մըն է որ կը կատարուի:

Հ. — Ուսուցիչներու մասին ի՞նչ կ'ըսէք:

Պ. — Կրթական օրէնքով լիսէ աւարտը նախակրթարանի մէջ կրնայ դասաւանդել. լիսէի համար համալսարանի վկայական պէտք է. Հայերէնի համար նոյնը չէ: Որպէս ուսուցիչ պատրաստող հաստատութիւն կան՝

ա. — Հայկազեանի հայագիտականը,

բ. — Ճեմարանի հայագիտականը,

գ. — Խաչեր Գալուստեանը որ միայն ուսուցիչներու կազմաւորումով կը զբաղի: Երկրորդական աւարտած աշակերտներու ուսուցումի մեթոտ կը սորվեցնէ: Կ'ընտրենք անոնք որոնք բաւարար հայերէն գիտեն: Ունինք նաեւ հայերէնի բարելաւման դասեր:

Հ. — Առհասարակ մեր դպրոցներուն կը վերագրուի պահելու, պահպանելու դեր մը. պէտք է պահպանել լեզուն, մըշակոյթը...: Պէյրութի կրթական հաստատութիւններուն համար կա՞յ մտայնութիւնը զանոնք ժամանակաշրջանը ապրող հաստատութիւններ նկատող:

Պ. — Աւելի զօրաւոր է պահպանելու ձգտումը: Օրինակ, արտադասարանային գրաղումները հիմա շատ են. մենք ալ սկսած ենք, բայց աղքատ ազգականի հանդամանքով: Գեղարուեստական պահերը, մարզականը, նոյնիսկ համակարգիչները չեն մտած մեր կրթական համակարգին մէջ:

Հ. — Ի՞նչ եղաւ վերջին երկու տարուան Հայաստանի փոփոխութիւններուն ազդեցութիւնը Պէյրութի հայ կեանքին վրայ:

Պ. — Կարելի է ըսել որ վերջին տարիներուն Հայաստանի եւ Պէյրութի հայութեան կապը աւելի հարազատ է: Այս կապը առաւել կը զօրանայ յաճախակի փոխ այցելութիւններով: Օրինակի համար վերջին տարուան ընթացքին մօտ տասնեակ մը խումբեր կամ արուեստագէտներ եկան Պէյրութ: Միայն Համազգայինը հրաւիրեց Մարաթուկը, Կոմիտաս քառեակը, Գուսանական խումբ մը ... եւ իր մասնաճիւղերը փաստօրէն անգործութեան դատապարտուեցան: Կրկին Երեւանէն Յարութիւն Թոփիկեանի կողմէ երեք ամսուան մէջ հրաշալի երգչախումբ կազմուեցաւ եւ համերգ մը տուաւ: Բայց անոր քով սխալ ընտրութիւններ ալ եղան: Կարելի է ըսել որ Հ. Յ. Դ.-ի «դէպի երկիր» կոչը որոշ չափով լաւ ազդեցութիւն ունեցաւ բայց եւ պատճառ եղաւ որ Սփիւռքը իր ինքնութիւնը կորսնցնէ:

Դրական ուրիշ հետեւանք մըն ալ այն է որ մարդիկ ընդհանրապէս աւելի գիտակից կերպով սկսան ապրիլ իրենց հայութիւնը. չեչտուեցաւ որ լիբանանեանէն զատ պատկանելիութիւն մըն ալ ունինք:

Գալով ժխտական հետեւանքներու, կը կարծեմ որ Լիբանան որ մինչեւ այսօր Սփիւռքը կը մատակարարէր մշակութային տեսակէտէ, հիմա սկսած է Հայաստանը մատակարարել: Սակայն պէտք չէ կորսնցնէ հինէն եկած բնոյթը, արեւմտահայերէնի պաշտպանի դերը զոր կրնայ ասկէ ետքն ալ կատարել եթէ ուժերու ցրուում չըլլայ:

Ժամանակին Սունդուկեան Թատրոնը Պէյրութ եկած էր. գլխաւոր ուժերէն մէկը՝ Ֆ. Մկրտչեանը տան մը մէջ յայտարարութիւն մը ըրաւ. — «Մեր դեկավարները մեզ խաբեցին» ըսաւ: Սարսափեցանք որ քաղաքական կաֆ մը պիտի ընէ. ան ըսաւ. — «Մեզի ըսին որ Հայաստանէն դուրս պիտի տանին, նորէն Հայաստան բերին»:

Լիբանանը պէտք է մնայ Հայաստանէն դուրս, Հայաստանի համար. ուրիշ Հայաստան մը. ա՛յս է սփիւռքեան իր կոչումը:

Տեսակցեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԱՆՀԵԹԵԹՈՍՏԱՆ

Ցամիկ Մարկոսեան յանդգնած է նախկին Խորհրդային Միութեան աւերակներուն ընդմէջէն ճամբայ, փոխադրամիջոց ճարել ու Երեւանէն հասնիլ մինչեւ Խատոնիայի մայրաքաղաքը. ապա իր ոդիսականը պատմած է «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի մէջ:

Փորձեցին համոզել որ հրաժարիմ Երեւանէն Տալլին երթալու ծրագրէն. կատարեալ խենթութիւն կը նկատուէր ատիկա: Հոս գնդակոծումներ կային, հոն ռումբ կը պայթէր...: Օդանաւո՞վ մեկնիլ: Բայց վառելանիւթը հազուագիւտ բան է եւ ուղղակի թռիչք ալ չկայ: Ցետոյ աւելի դիւրին էր կապիկ մը գտնել հիւսիսային բեւեռը, քան Երեւանի մէջ սաւառնակի տոմս մը: Շոգեկա՞ռք. հապա սպանութիւննե՞րը, ռմբարկումնե՞րը, գողութիւննե՞րը...:

Ամբողջ խնայողութիւնս տալով տոմս մը ճարեցի. պէտք էր անպայման էստոնական սահմանը անցնիլ Յուլիս 1-ի կէսգիշերէն առաջ, քանի որ այդ թուականին երկիրը մուտքի վիզա պիտի պահանջէր:

Երեւանի օդակայանը երբ ճամբորդները սկսան օդանաւ մտնել, լուր կը հասնի որ օդաչուները եւ թէքնիք անձնակազմը գործադուլի դիմած են ու երկու ժամ յապա-

ցումով ճամբայ կ'ելլեն եթէ իրենց պահանջները բաւարարուին։ Այս կացութեան մէջ, ճամբորդները կը մերժեն օդակայանի սրահը վերադառնալ ու որպէս բողոքի նշան, նստած կը մնան էջքի դաշտին վրայ։ Միջնորդներու խմբակ մը անդադար կ'երթեւեկէ։ Վերջապէս, չորս ժամ ետք լուր կը հասնի որ ճամբորդներուն միջեւ գտնուող երեսփոխանի մը շնորհիւ կարելի եղած է օդաչուներուն բողոքի շարժումին վերջ տալ։ Ժողովուրդը կը խուժէ դէպի օդանաւ։ Հրմշտուքին, իրարանցումին մէջ Ցամիկ կը կորսնցնէ իր ծրարներէն մէկը որուն մէջ կոնեակի երկու շիշեր դրած էր։ Վերջապէս կը տեղաւորուի օդանաւի նստարանին վրայ, ծալուած սրունքներով որովհետեւ ճամբորդներու եւ առանց տոմսի օդանաւ բարձրացողներու խճողումը շարժելու տեղ չէ ձգած։ Օդանաւիչը ժամ մըն ալ կորսնցնել կուտայ ճամբորդները համբերելով։ Ճամբան վառելանիւթ առնելու համար երբ օդանաւը էջք կը կատարէ, Ցամիկ Մոսկուայի Լենինկրատսկի կայարանը ժամուն հասնելու բոլոր յոյսերը կը կորսնցնէ։

Հազար դժուարութեամբ Վնուկովոյի օդակայանէն մինչեւ քաղաք կ'երթայ, հոն մեթրոյի տոմս մը գնելու համար կէս ժամ պոչ բռնելէ ետք ճամպրուկները շալկած կը բարձրանայ կայարանին սանդուխներէն ու կը փախցնէ շոգեկառքը։ Կը մնայ Ս. Պետերբուրգի ճամբով հասնիլ Տալլին։ Ռուբլի մնացած կը սպասէ շոգեկառքին, մինչ այդ հաշմանդամ մուրացիկ մը փէշերուն կառչած ողորմութիւն կը խնդրէ, հասուն տարիքի պարոն մը կը յամառի ճաշի հրաւէր ուղղել։ Շոգեկառքին մէջ որպէս նոր նեղութիւն, դիմացը կուգայ նստիլ թաքուցի Ազերի մը…։ Նկատի առած հայ — ազրպէջանական յարաբերութիւններու պարզած պատկերը, Ցամիկ ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս վրացուհի։ Սակայն այս զգուշութիւնը նոր փորձանք կը բերէ գլխուն, երբ քիչ ետք երկրորդ Հայ մը կը հասնի ու բաւական լայնախոհութեամբ խօսքի բռնուելով Ազերիին հետ, երկուքը միասին անընդհատ հարցումներ կ'ուղղեն իրեն … Նախագահ Գամսախուրդիայի, Շեվարնաձէի, Ռուսթավելի պողոտային եւ Օսեթիոյ բախումներուն մասին։ Ինք միավանկ պատասխաններ կուտայ սարսափով մտածելով թէ ինչ դիրք պէտք է բռնէ, երբ իրեն հետ փորձեն վրացերէն խօսիլ։

Առտուն կը հասնի Ս. Պետերսբուրգ, կայծակի արագութեամբ կը դիմէ Բելառուսիոյ կայարանը … տեղեկանալու համար թէ Տալլինի առաջին շոգեկառքը կը մեկնի երեկոյեան 22.30-ին։ Առանց յուսահատելու կը շտապէ օդակայանի տոմսավաճառներուն. այդ օրը Տալլին մեկնող օդանաւ չկայ։ Ճարահատ կը մտնէ շոգեկառք մը, յուսալով վերջ դնել չարչարանքին։Սակայն իրենց վակոնին մէկ անիւը խնկած է, իրենց ծախուած տոմսը այդ օրուան համար չէ, յաւելեալ կը սպասուի տեղը տալ կնոջ մը որ երախայ մը ունի հետը։ Երկար առեն կը շրջի նրբանցքներուն մէջ հանգարտ անկիւն մը գտնելու յոյսով։ Ամբողջ գիշերը անքուն կը մնայ, չարչրկուելով դէչ նախազգացումներէ։ Առաւօտեան ժամը 5-ին կը հասնին էստոնական սահմանի Նարվա քաղաքին կայարանը։

Պատուհանէն դիտելով տեսարանը, Ցամիկ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ Բ. աշխարհամարտին մասին ժապաւէնի մը հերոսուհին է. ամայի կայարան մը, փշալարեր ու կառամատոյցին վրայ ինքնաշխատ զէնքերով զինուորներու շարք մը որոնք անմիջապէս կը ցրուին բաժանմունքներուն մէջ։ Սեւ մազերով թուխ երիտասարդուհի մը անշուշտ էստոնացի չի կրնար ըլլալ ու այս պարագան չի խուսափիր անոնց ուշադրութենէն։ Ան կը ջանայ բացատրել թէ շոգեկառքը փախցուցած է, թէ ունէր նախորդ օրուան համար տոմս մը եւայլն, սակայն այս բոլորը ոչ մէկ ազդեցութիւն կ'ունենան։ Զինուոր մը իր անցագիրը գրպանը դրած կը հեռանայ. ուրիշ մը ճամպրուկը վար առնելով իրեն կը հրահանգէ հետեւիլ։ Զէնքն ու սահմանէն առանց արտօնութեան ուրիշ մուտք գործողներ գինեալ զինուորներու հսկողութեան տակ հանրակառք մը կը լեցնեն. ամէն մարդ կը գանգատի. մէկը կը ջանայ խօսիլ ու համոզել, ուրիշ մը կուլայ, անդիինը էստոնական կառավարութիւնը կը մեղադրէ կամ Գորբաչովը, Ելցինը, նոյնիսկ Աստուածը։ Երիտասարդ մը լեզու կը թափէ հաւատացնելու համար թէ կ'երթայ կինն ու զաւակը տեսնելու եւ որպէս անժխտելի ապացոյց կը ցուցադրէ ճամպրուկին մէջի պանիրներն ու խաղալիկները։ Զինուոր մը Հայուհին կ'առաջնորդէ իր պետին մօտ որ չատ արհամարհական կեցուածք մը ցոյց կուտայ։ Անկէ Տալլին հեռաձայնելու արտօնութիւն խնդրելէ ետք, Ցամիկ նոյն հանրակառքով ետ, կրկին ռուսական սահմանագլուխը կը ճամբուի։

Հոն առտուն մնդեղէնի վաճառատունը կը բացուի. առատութիւն չի տիրեր, բայց գոնէ հաց կայ։ Կը վազէ հոն, սակայն չի բաւեր 11 ռուբլի ունենալ, վաճառորդը կը խնդրէ քաղաքին բնակիչ ըլլալու իր փաստաթուղթը։ Առանց ատոր կարելի չէ հաց գնել։ Տասը վայրկեանէն, անշուշտ, կարելի չէ տեղացի ամուսին մը ճարել. բայց կը յաջողի 56 ռուբլիով վեց քառակուսի մեթրի չափ խուց մը գտնել։ Եւ այսպէս կը յաջողի գնել հաց մը որ 67 ռուբլիի կուգայ իրեն։ Ու երբ կայարանին մէկ անկիւնը գրաւած է այդ թանկագին հացը կրծելով, կը հասնի քեռայրը։ Բանտին մէջ այցելութիւն ընդունողի մը նման հառաչանքներով կը նետուի անոր թեւերուն մէջ։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԳՐԱԳԷՏ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԸ

Համակարգիչներու գերիշխանութեան ենթարկուած աշխարհին մէջ բնական է որ տեղ չըլլայ անգրագէտներու։ Սակայն իրականութիւնը տարբեր երեւոյթ կը պարզէ։ Փոխանակ աշխատաւորներու գրագիտութեան մակարդակը բարձրացնելու, համակարգիչները կը պատշաճեցուին կարդալ — գրել չգիտցողներու գործածութեան։ Ատիկա կ'օգնէ նաեւ օտար բանուորներու որոնք երկրին լեզուն չեն գիտեր։

Անշուշտ այս բոլորին հայրենիքը Միացեալ — Նահանգներն են։ Հոն, կարդալ — գրել չգիտցող բանուորներու համար արդէն պատրաստուած են փոքր համակարգիչներ որոնք ամրացուած կ'ըլլան անոնց գօտիին ու բերանացի կը թելադրեն ըլլալիք գործը։

Հաստատութիւններու աւելի ձեռնտու է այս ձեւը, քան պայքարը՝ անգրագիտութեան դէմ։ Սակայն, եթէ այս մտայնութիւնը շարունակուի, յառաջ պիտի գայ բանուորական դանգուած մը որ պիտի վարժուի օրէ օր աւելի նուազ մտածելու։ Ու այդ բանուորը այլ աշխատանք ճարելու մեծ դժուարութիւն պիտի ունենայ եթէ իր գործատեղին դռները փակէ։

Կարգ մը մասնագէտներ կը հակառակին այս կարգադրութեան, առարկելով որ ընկերութիւնները փոխանակ իրենց պաշտօնէութեան մակարդակը բարձրացնելու, կը նախընտրեն ապրանքին որակին վնասել։

Նոր համակարգիչներ կան որոնք արտադրութեան քննութեան արդիւնքները բերանացի կ'արձանագրեն առանց թուղթի, գրիչի հարկ ձգելու։ Ամերիկեան ընկերութիւն մը գործադրութեան դրած է համակարգիչներ որոնց շնորհիւ, այդ քննիչներէն մէկը որ վիէթնամցի մըն է ու անգլերէն նոր սորված, կը յաջողի արձանագրել իր տեղեկագիրը։ Քննիչը «սորվեցուցած է» համակարգիչին նոյնիսկ իր առոգանութիւնը հասկնալ, անշուշտ այն պայմանով որ նոյն բառը միշտ նոյն ձեւով արտասանէ։

Համակարգիչներու մասնագէտի մը համաձայն, արհեստագիտութիւնը այն աստիճանի հասած է որ ձայնական տուեալներով գործող համակարգիչներ ամէնուն մատչելի պիտի ըլլան։

Այս մարզին մէջ յայտնուած դժուարութիւն մըն է անգրագէտներու կողմէ համակարգիչներու գործածութեան տոկոսը որոշել։ Ընկերութիւններու մեծ մասը կը մերժեն ընդունիլ որ իրենց պաշտօնեաները կարդալ չեն գիտեր. իսկ անգրագէտները միշտ կը յաջողին ձեւ մը գտնել, ծածուկ պահելու համար իրենց թերութիւնը։

Ընկերութիւն մը ստեղծած է հպելի համակարգիչներ, պանդոկներու սենեկապանուհիներուն կողմէ գործածուելու համար։ Այս վերջինները պիտի կարենան սենեակին համար հարկաւոր ապրանքը ապսպրել, պարզապէս պաստառին վրայ նկարուած առարկաներուն հպելով։

Այսքան պարզացումէ ետք, չի դադրիր սակայն գոյութիւն ունենալէ հարցումը թէ գիտութեան յառաջընթացը արդե՞օք միշտ օգտակար է մարդուն։

Ա. Թ. Թ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տիթրոյիթի «Միութիւն» հանդէսի խմբագրութիւնը տարի է մը ի վեր ձեռնարկած է գրական հաւաքածոյի մը պատրաստութեան։ Ուստի, երկրորդ անգամ ըլլալով կոչ կ'ուղղէ սփիւռքահայ բանաստեղծ եւ նորավիպագիրներուն, որպէսզի իրենց լաւագոյն ստեղծագործութիւններով մաս կազմեն «Հատընտիր Երկեր Սփիւռքահայ Արդի Բանաստեղծութեան եւ Պատմուածքներու» (1940 — 1992) հատորին, որ պիտի պարունակէ նաեւ հեղինակներուն կենսագրութիւնները, գրախօսականներ եւ հարցազրոյցներ։

Սոյն հատորը միեւնոյն ատեն պիտի ընդգրկէ անհետացած դէմքերու անմահ գործերը, նաեւ գաւառական գրականութեան բաժին մը։

Որեւէ լուսանկար պիտի չդրուի այս հաւաքածոյին մէջ։

Դիմում չկատարելու պարագային, խմբագրութիւնս որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ։ Պայմանաժամը յետաձգուած է մինչեւ 1992-ի տարեվերջին։ Չհրատարակուած գրութիւնները ետ չեն վերադարձուիր։

Դիմումները պէտք է կատարել հետեւեալ հասցէին. —

SEDA DEMIRDJIAN,
Editor of «Mioutyun» Publication
3106 GLENVIEW, ROYAL OAK,
MI 48073, U.S.A.

Յուլիս 13

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Դեկտեմբեր տասներուք

Մեր քաղաքին աղբիւրներուն պէս՝ ողջ գիշերը կը կարկաչէ կարծես այդ ծածուկ ձայնը։ Մեր քաղաքին սլացիկ ծառերուն պէս՝ ողջ գիշերը կը սարսռայ այդ պատկերը հոգւոյս ջրերուն վրայ։ Ինչպէ՞ս պիտի բուժուիմ այս տրտմութենէն։ Ու ինչո՞ւ միշտ զարնուած թռչունի մը պէս եմ, որ արշալուսային երկինքին խորը կ'ուզէ իր վերջին գեղգեղանքը արձակել՝ իր շունչը աւանդելէ առաջ։

Ինծ կը թուի թէ դէմքս հայելիի պէս է ու կը բաւէ աչքերուս խորը նայիլ, կարդալու համար անոր չքնաղ պատկերը։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ ընկերներս չեն նշմարեր զայն։ Կրնա՞մ միթէ, օրն ի բուն, գաղտնի սիրով մը իր անունը չարտասանել. Իր անունը երգի մը պէս է, որ կը ծածանի վրաս, երգի մը պէս, որ իր վանկերուն մէջ կը պահէ կեանքին ամբողջ բանաստեղծութիւնը։ Կ'երգես իր առաջին խաղերը ու կը զարմանաս թէ ինչպէ՞ս հեռաւոր յիշատակներ, մէկէն, իրենց սիրուն գլուխները կը ցցեն։ Եղբեւանի մը կը ծաղկի պատի մը վրայ, դաշտային ճամբէ մը կը լսուի բոժոժի մը ձայնը ու մարմինդ կը զգայ չարականի մը բուրումը։ Իր անունը մոգական բառի մը կը նմանի, որով կրնաս յեղակարծօրէն անցեալին վարագոյրը վերցնել ու յիշել է՛ն չնչին մանրամասնութիւնները։ Ահա՛ կը պատռի մշուշը ու ան կը քալէ հանդարտօրէն քովէդ։ Անոր բուրումը կ'օծէ դէմքդ։ Արեւի փշուրներ կան իր մազերուն մէջ ու իր չէն կուրծքերը կարծես պիտի պատռեն թեթեւ կրծկալը։ Կարծես թէ պիտի ծռի վրաս ու աչքերս պիտի համբուրէ։ Ինչո՞ւ այժմ իսկ երեւակայութիւնս չի համարձակիր զայն իր անունովը սիրել։ Ինչո՞ւ բազուկներս չեն համարձակիր գրկել զինքը իր ուսերէն։

Մանուկի մը պէս երեւակայութիւնս կը դեգերի իր փէշերուն շուրջ, առանց շըրթունքները բանալու։ Արդարեւ մանուկ մըն եմ միայն, որ իր հասակէն վեր ցաւով մը կը տառապի։ Կ'ուզէի, որ շուտով գարունը գար ու ծառերը ծափէին, առտուան հովին մէջ։ Կ'ուզէի որ մայիսեան վարդերը կարմիր նշոյլներով լուսաւորէին պարտէզները։ Աչքերս կը թրջին ու հոգիս կուլայ, մեղմօրէն, ճիշդ բարի մանուկի մը պէս։

Որքա՜ն հեռու է գարունը դեռ։ Հակառակ անզսպելի կարօտիս՝ կարելի չէ, որ ան ոստոստելէն գայ, ծմակներէն ու պուրակներէն, մարտէն առաջ։ Ամիսներ հոգիս պիտի հայցէ զայն, մինչեւ որ օր մը առաջին ծաղիկները բողբոջին, առաջին ծիծեռնակները վերադառնան։

Յիշատակնե՜ր, որքան անոյշ է ձեր գինին։ Ու գինովութիւնը, որ ձեզմէ կուգայ գլխս կը ձգէ՝ երջանիկ ու վաստակաբեկ։ Յիշատակնե՜ր, կ'ուզէի, որ պահէիք միշտ ձեր առաջին թարմութիւնը, կ'ուզէի որ կեռասենիի ծաղիկներու պէս, ձերմակ չաքիլներով, տեղայիք ուսերուս։

Մեր քաղաքին վերջին գարուններէն մէկն էր ատիկա։ Երբ ազմկարար, որոտագոռ, գարնան առաջին աւետիսը բերող հեղեղները սկսան խուժել՝ վերի անդերէն դէպի թաղին կեդրոնական մասը, ես արթնցած էի արդէն ի սէր։ Ու կեանքին վրայ սկսած էի ձգել նոր ակնարկ մը։ Արբունքի վերջին կրակները կը վառէին արիւնս ու ձեռքերուս վրայ՝ անձկութիւնը տրտում ու զուարթ էր միաժամանակ։ Ի՜նչ փոյթ թէ մեծերը կը շարունակէին գլխս դիտել իրենց հին աչքերովը, — մանուկ մը, որ կ'արթննար, սակայն։ Մանուկ մը, որ ամէն առաւօտ վերստին գիւտը կ'ընէր երկրի ողջ գեղեցկութեան։ Յիշատակնե՜ր, որքան թեթեւ է ձեր շղարշը վրաս։ Կարելի՞ է մոռնալ միթէ առաջին խուզարկու հայեացքը, որ կը ձգես մօրդ վրայ։ Ու այդ տարին որքա՜ն սիրով շողշողուն էր մայրս։ Դէմքը լուսնային անոյշ լխութիւն մը ունէր ու աչքերուն խորը, իմ սիրած ծաղիկներս կը բուսնէին։ Եւ ուրտեղէն ալ որ գայիր, ո՛ր ժամուն ալ որ իյնայիր տուն՝ չրթունքներուն վրայ երգի փշուր մը կար։ Կը կոթնէր պարտէզին ծառերէն մէկուն ու երկար գորովով մը կը դիտէր զինքը։

— Ինչո՞ւ միշտ ինծի կը նայիս, տղա՛ս, ըսաւ օր մը՝ բարձրացնելով իր խորունկ աչքերը։

Իսկ ես, որ հպարտութենէ կը դողդոջէի արդէն, բայց որ ոչ մէկ գնով կ'ուզէի նոբազարթ գորովս ըսել, որ ոչ մէկ գնով կ'ուզէի խոստովանիլ թէ նոր կը տեսնէի զինքը, նոր կը զգայի իր մայրական քաղցրութիւնը, — ստահակ անտարբերութեամբ մը պատասխանեցի իրեն։

— Որո՞ւ կ'ուզես որ նայիմ…

Ժպտեցաւ ու շարունակեց իր աշխատանքը։

Երեկոն կը հոսէր պարտէզին վրայ անձայն քաղցրութեամբ մը։ Ածուէ մը ալիք — ալիք ծաղկի բոյրեր կ'ելլէին ու կը պարուրէին զիս։ Ծաղիկները անգամ նոր էին ու զարմանալիօրէն թրթռուն։ Երբեմն գլուխս կ'առնէի ու մինակս կ'իյնայի դաշտերը, մերձենալով մինչեւ մեր ցորենի արտերուն։ Որքա՜ն սիրուն ու փափուկ էին ցորենի նորաբոյս ճղիկները։ Ծաղարի մը պէս կ'ուզէի ոստոստել կանաչին մէջ կամ պառկիլ՝ իրիկունը աչքերուս խորը։ Կը վերադառնայի խոտի թել մը ծամելէն, դէմքիս վրայ գարնան հովն ու նաշիհը, բայց ոչ ոք կը զգար թէ մանուկ մը չեմ այլեւս։ Մեր դրացի ինձմէ տարէց աղջիկներն անգամ՝ չէին նշմարեր աչքերուս մէջ այդ նոր լոյսը։ Մինչեւ որ օր մը՝ անոնցմէ է՛ն սիրունը թակարդը իյնկաւ։

(Շար. 57)

(Շար. Ա. էջէն)

եղաւ որ ռումբեր տեղան նաեւ երբ կը թաղուէին այդ մանուկները։

Երկու որբեր էին, հայիս 13 ամսու մէկը եւ 3 տարեկան միւսը։ Եւ երբ սպիտակ դագաղները փոսը պիտի դրուէին, երկու հրադունդեր ինկան։ Գերեզմանափորը անցան ու 17–ամեայ միակ աղջնակի մը ներկայութեան թաղեց մանուկները, բայց քիչ յետոյ, երբ ուրիշ մանուկներ եւ զոհերէն մէկուն մեծ – մայրիկը ծաղիկներ կը դնէին, նոր ռումբեր տեղացին, վիրաւորելով մեծ – մայրիկը։ Եւ այսպէս վարողները քրիստոնեաներ են…։ Այլեւս տեղ մը կուգայ, ուր ոչ մէկ խորհրդածութիւն կարելի է ընել։ 1915 չէ, 1992 է, Տէր – էլ - -Զորի հեռաւոր անապատները չենք, Եւրոպայի սրտին վրայ ենք, ԹՐՔԱՎԱՐԻ մարունելակերպ կարելի չէ մկրտել այս անորակելի բարբարոսութիւնները, քանի, ինչպէս ըսինք քաղաքակրթուած քրիստոնեաներ են հեղինակները։ Բայց, մարդը … ուր որ ալ ըլլայ, ինչ ազգի ալ պատկանի, նոյն գայլն է։ Գալով Արեւմուտքի, Եւրոպայէն Ուաշինկթըն, աւելի քան երբեք բոլոր ղեկավարները կրնան մասնակցիլ կեղծաւորութեան ողիմպիականներու եւ բոլորն ալ տիրանալ ոսկի մետալներու…

Օ՜հ քարիւղ, ո՞ւր ես … Քուէյթ

***

«Քանար Անշէնէի» մէջ (Օգոստոս 5) Պերնար Թոմա որ քանի մը ամիս առաջ չահեկան գրութիւն մը ստորագրած էր փիղերու փղոսկրին եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին զուգահեռ ընելով, նմանօրինակ գրութիւն մըն ալ ունի այս շաբթու, աւելի ընդհանուր թեմայով եւ ուր կը յիշէ սակայն, անգամ մը եւս, որ հոն՝ Ղարաբաղ ժողովուրդ մը կը ջարդուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ պաշտօնավարող երկու ազերի դիւանագէտներու բնակարանը մտնող անծանօթներ գնդակահարած են մէկուն կինը, խել միւսին աղջիկը։ Իրաքի դիւանագիտական ու պաշտօնական շրջանակներէն ոչ մէկ բացատրութիւն տրուած է պատահարին մասին։

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ այլեւս տարակարծութիւն չունին Եփրատի ջուրերուն շուրջ։ Այս յայտարարութիւնը ըրած են երկու երկիրներու Արտաքին նախարարները Դամասկոսի մէջ, Օգոստոս 2–ին։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ սաստկացուցած են իրենց գործողութիւնները Քիւրտերուն դէմ արեւելեան – Անատոլու։ Կ՚ըսուի թէ Քիւրտերը նոր յարձակողական մը կը պատրաստեն Օգոստոս 15–ի համար, որ 6–րդ տարեդարձն է ՓՔՔ–ի (Աշխատաւորական Կուսակցութիւն) զինեալ պայքարի սկիզբին։ Մարդկային Իրաւանց Միութիւնը քննադատած է «հակա - կեռիլլան» զինուորման կազմակերպութիւն մը, որ կախում ունի Թուրք բանակին սպայակոյտէն, որպէս՝ «գլխաւոր պատասխանատուն քիւրտ խաղաղասէր զինուորեալներու սպանութեանց»։ Ապրիլէն ի վեր վեց լրագրողներ սպաննուած են Անատոլու, մէկը միայն Քիւրտերու կողմէ։

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ վախճանած է ծիրանաւոր Թոմաշէք, Փրակայի նախկին Արքեպիսկոպոս, որ խորհրդանիշն էր չեխ դիմադրութեան համայնավար վարչակարգին դէմ։ 93 տարեկան էր եւ եպիսկոպոսի աստիճան ստացած էր 1949–ին առանց իշխանութեանց արտօնութեան։

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ մէջ ռմբափորձ մը գործուած է «առանց սահմանագլուխի բժիշկներ»ու կառքի մը դէմ եւ վարորդը վիրաւորուած է թեւէն։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ճեմայէլ յայտարարած է «Ալ Հայաթ» օրաթերթին, որ համաձայն է Թայէֆի համաձայնագրին, զոր այլեւս «ներկայ վարչակարգին հիմը կը նկատէ»։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Մարոնի Եկեղեցւոյ Պատրիարքը՝ գերպ. Սֆէյր յայտարարեց թէ դէմ է խորհրդարանական ընտրութեանց։ Ան կը շեշտէ՝ «Կողմնակից չէի ազատագրման պատերազմին Սուրիոյ դէմ (Աունի նախաձեռնած), որովհետեւ ի յառաջագունէ կորսուած էր։ Դէմ էի բանակին եւ լիբանանեան ուժերու միջեւ պատերազմին, ծանրակշիռ հետեւանքներուն համար քրիստոնեայ կողմին։ Դէմ էի Սուրիոյ հետ դաշինքին (բարեկամութեան եւ գործակցութեան), որ 30 - -40 հազար զինուոր ունի Լիբանան։ Այսօր՝ դէմ եմ ընտրութիւններուն»։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալեքսանդր Օհանեան իր կնոջ՝
ՄԱՐԻԷԹ ՕՀԱՆԵԱՆԻ
մահուան եօթներորդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77–րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10–ին, Լիտրա-Մերիոթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան։

Սոյնը 77–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գըտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, -- հասցընեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3. -- Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5. -- Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — " 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — " 60 Ֆր.

ARMEN LUBIN
LES LOGIS PROVISOIRES
Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի գինը՝ 14 Ֆր.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

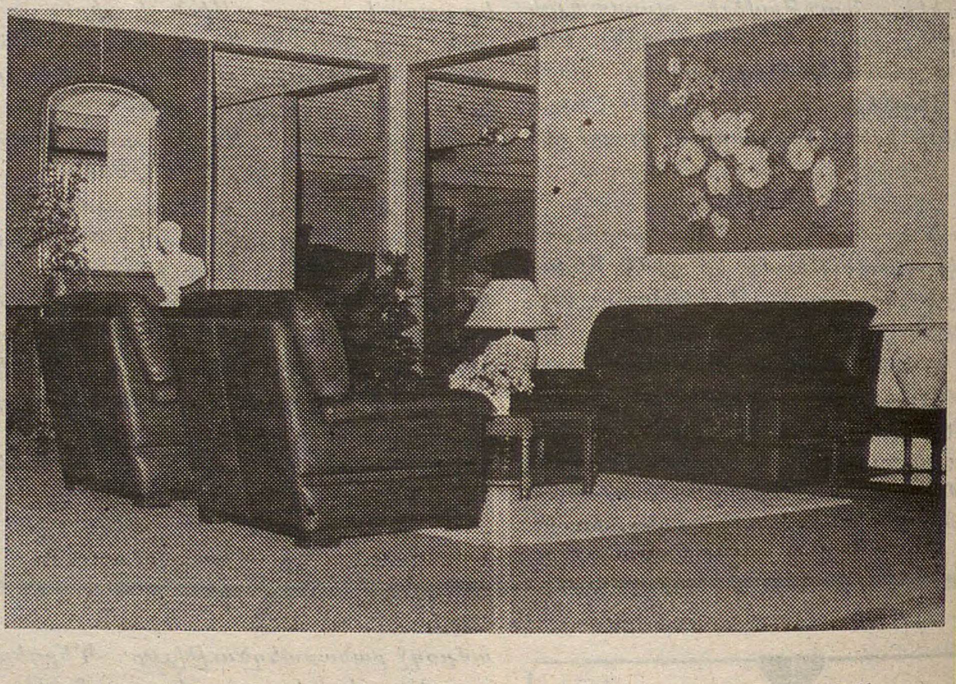

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 7
VENDREDI
7 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.857 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.857

ԱՐԾՈՒԱՇԷՆ՝ ՄԻՇՏ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՎԻՃԱԿ

ՀՌՈՄԻ ՃԱՄԲԱՆ... ՀՌՈՄ ԿԸ ՏԱՆԻ

Օգոստոս 6, Հինգշաբթի առտու, Երեւանէն մեր առած լուրերը նոյնքան մտահոգիչ էին, ինչ կը վերաբերի Արծուաշէնի, որ ինչպէս բոլորը հայաբնակ գիւղ մըն է (46 քառակուսի քիլոմեթր, այժմ շուրջ միայն 2000 բնակիչով) Սեւանայ լիճէն հիւսիս — արեւելք Ազրպէյճանի տարածքին վրայ: Կապը միշտ խզուած կը մնայ Հայաստանի հետ եւ ոչ մէկ լուր կարելի էր առնել, մինչ Ազերիները կը շարունակեն ռմբակոծել:

Ղարաբաղի մէջ, մասնաւոր փոփոխութիւններ չկան եւ Մարտակերտի շուրջ կռիւները կը շարունակուին նաեւ աւելի հիւսիս Մատաղիս գիւղի շուրջ: Ընդհանրապէս ալ, ռմբակոծումները չեն դադրիր եւ Ամիրանլարի ազերի ռազմակայանէն ռմբակոծուած եղած է Մարտունիի շրջանի Խնուշինակ գիւղը, ուր մէկ բնակիչ վիրաւորուած է:

Օգոստոս 5-ին Ստեփանակերտն ալ ռմբակոծուած է օդանաւով եւ բազմակին հրթիռներ կային:

Մոսկուայի հեռատեսիլէն խօսելով Ազրպէյճանի Խորհրդարանի նախագահը՝ կամպարով բաւական սեւ պատկեր մը գծած է կացութեան, գլխաւորապէս շեշտելով երկրին տնտեսական ահաւոր վիճակը: Յայտնած է թէ շատ վնասներ ունին զինուորական գետնի վրայ. — 28 հրասայլ, 37 զրահակառք եւ մարդկային կորուստներ, որոնց թիւը չէ տուած: Ըսած է թէ մեծ ազմուկ կայ արտասահման ալ Թուրքիոյ եւ Իրանի ընձեռած օգնութեան, բայց շատ չնչին բան մըն է, որ ոչ մէկ հարց կը լուծէ:

Ազրպէյճանի Ժողովրդական Ճակատի Գործադիր Կոմիտէի Նախագահն ալ Թոֆիկ Սէյտով մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ըսած է. — «Ժողովրդական Ճակատը կողմնակից է Ղարաբաղի լեռնային շրջանը շարունակուող հակամարտութեան միայն ռազմական լուծումի»: Աւելցուցած է թէ Հայաստանի հետ կարելի է բանակցութիւններ վարել միայն ու միայն անոր գրաւած հողերու մասին:

**

Գալով Հռոմի ժողովին, որ սկզբունքով Մինսկի ժողովը պէտք է պատրաստէ անգամ մը եւս (երրո՞րդ, չորրո՞րդ) պատրաստեց ... Հռոմի յաջորդ ժողովը, Սեպտեմբերի կէսերուն: Երեքշաբթի, Օգոստոս 4-ին, Ղարաբաղի երկու ներկայացուցիչները ձգած էին ժողովը եւ Ռաֆայէլի այս անգամ զիրենք համոզած էր որ վերադառնան: Խնդրոյ առարկայ էր Ղարաբաղի օրինաւոր, ընտրեալ ներկայացուցիչներուն իրավիճակը, որ կը սահմանափակուէր, նման Ղարաբաղի ազերի փոքրամասնութեան «շահակից կողմ» տարազին....:

Այս ժողովը վերջ գտած է ուրեմն, շեշտը դնելով հրադադարի անմիջական գործադրութեան վրայ: Կը ստեղծուի աշխատանքի յանձնախումբ մը (Քլեմանսօ կ'ըսէր որ եթէ կ'ուզէք հարց մը չլուծել՝ յանձնախումբ մը կազմեցէք) եւ Ռաֆայէլի ալ պիտի այցելէ շրջանը: Նոր հանդիպում մը նախատեսուած է Սեպտեմբերի կէսերուն, Հռոմ, խորհրդակցութիւններու համար:

— Օգոստոս 3-ին Վատիկանի Արտաքին

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

«Նեզավիսիմայա Գազետա» (Անկախ թերթ) Յուլիս 17-ի եւ 18-ի թիւերով տեղ տուած է Ղարաբաղի հարցին: Յուլիս 17-ի թիւին մէջ Արմէն Խանբաբեանի յօդուածը ուր կը նշուի «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւն» անունը, կը շօշափէ միջազգային ատեաններու մէջ Արցախեան հարցին քննարկումի պարագաները. ըսուածն այն է որ Հայաստան այլեւս յոյս չունի Եւրոպական Ապահովութեան եւ համագործակցութեան խորհուրդէն եւ կը փափաքի հարցը ՄԱԿ-ի օրակարգին նիւթ դարձնել: Այլ տեղեկութիւն մը կ'ըսէ թէ նախագահ Էլչիպէյ չքանչաններով պարգեւատրած է այն ռուս զինուորները որոնք մասնակցած են Շահումեանի շրջանի պահեստանոցին հրդեհը մարելու աշխատանքին:

Իսկ ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի մէջ զինեալ ուժերու կարողութեան ու ռազմական յետագայ հաւանական զարգացումներու, այդ մասին է Պավել Ֆելգենաուէրի գրութիւնը որ լոյս տեսած է թերթին Յուլիս 18-ի թիւին մէջ, զոր ամփոփուած կու տանք ստորեւ.

**

ՎՃՌՈՐՈՇ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Յունիս 12-ին սկսած ազրպէյճանական յարձակումը Յուլիս 4-ին աւարտեցաւ Մարտակերտի գրաւումով: Աւելի առաջ ամբողջովին գրաւուած էր Շահումեանը ուրկէ շուրջ 40 հազար հոգի խոյս տուաւ: Անոնց հիմնական մասը ներկայիս կը գտնուի Ստեփանակերտ — Շուշիի շրջանը:

Նախապէս Մարտակերտ ու Շահումեան համեմատաբար հանդարտ էին. միսի գինը աւելի ցած էր քան Երեւանի շուկան եւ ընդհանրապէս գիւղերու մեծամասնութիւնը պատերազմէն չէր ազդուեր:

Այսօր երկրամասը քայքայուած է, բնակչութիւնը գաղթական ու ազրպէյճանական բանակին կողոպուտները այնքան չեչտակի դարձան որ նախագահ Էլչիպէյ Յուլիս 15-ին ստիպուեցաւ հրապարակային ելոյթով դատապարտել «ազատագրուած» շրջաններու թալանը:

Ազրպէյճանական վերջին յարձակումին հայկական զինեալ դիմադրութիւնը թէ՛ բարոյապէս, թէ՛ մարտավարութեամբ անպատրաստ դուրս եկաւ այնքան մեծղի հարուածի մը դէմ որ կը կատարուէր զըրահապատ կառքերով. յատկապէս երբ անոնց ղեկին առջեւ նստած էին արհեստավարժ զինուորականներ (վարձուած

(Շար.ը Դ. էջ)

յարաբերութիւններու ղեկավարը՝ Ժան-Լուի Թորան ընդունած է Լեռնային Ղարաբաղի պատուիրակութեան ներկայացուցիչները եւ ապահովութիւն տուած է որ ամէն ջանք պիտի թափէ (Վատիկանը) Ղարաբաղի բնակչութեան մարդասիրական օժանդակութիւն հասցնելու համար:

**

Աւելցնենք որ «Ֆիկարօ» (Օգոստոս 6) կ'արձագանգէր լուրի մը ըստ որուն Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Կոզիրեւ Ղարաբաղի հարցի լուծման համար կ'առաջարկէ Հայաստան — Ազրպէյճան հանդիպում մը, իր մասնակցութեամբ (եւ ոչ՝ Ղարաբաղի...):

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱ 92

Ողիմպիական Իե.

ՊԵՏԻԿԵԱՆ՝ ՎԱՐՊԵՏ ՆՇԱՆԱՌՈՒ ՄԸ

Երրորդ անգամ ըլլալով Հայաստան անունը յիշուած է Պարսելոնայի մէջ, շնորհիւ Հրաչեայ Պետիկեանի: Եռագոյնը ծածանած:

Պետիկեան վարպետ է նշանառութեան մէջ: Չորս տարի առաջ, Սէուլի Ողիմպիականին, մաս կը կազմէր արդէն Խորհրդային Միութեան խումբին: Հոն, անակնկալօրէն, ձախողած էր: Վեցերորդ միայն իր մասնագիտութեան մէջ:

Պետիկեան Երեւանցի է. 32 տարեկան: Իր մարզաձեւին մէջ, համաշխարհային մակարդակի վրայ ծանօթ մարզիկ մը: 1988-ին արդէն, Եւրոպայի ախոյեան էր: Պարսելոնա, շահած է ոսկի մրցանակ, խլելով առաջնութիւնը թէեւ կարճ հըրացանով նշանառութեան մէջ, carabine 3×40 (պառկած ծունկի եւ ոտքի, հաւաքելով 1267,4 կէտ, երկու կէտ աւելի, քան իր գլխաւոր մրցակիցը՝ Ֆօթ, Միացեալ — Նահանգներէն:

Պետիկեան կարեւոր յաջողութիւններ ունեցած է Հ. Նիկողոսեանի ղեկավարութեան տակ, 1987-էն սկսեալ:

**

Ալֆրէտ Տէր Մկրտչեան, անկասկած, մեծ հիասթափութեան մատնուեցաւ Պարսելոնայի մէջ, թէեւ իր շահած արծաթ մետալը սքանչելի վարձատրութիւն մըն է, բայց հայ մարզիկը կը յուսար ոսկին:

Տէր Մկրտչեան դասական ոճի ըմբիշ է. իր մարզիչները եղած են Հ. Խաչատրեան եւ Ա. Մնացականեան՝ որոնք յաջողած են պատանի մարզիկը հասցնել եւրոպական մակարդակի: Ապրիլին, Քոփընհակի մէջ, եղած է Եւրոպայի ախոյեան, այս տարի: Պարսելոնայի մէջ, առաջնութիւնը մնաց Նորվեկիացի Ռոնինկէնի որ Սէուլ ալ ախոյեան էր արդէն: Տէր Մկրտչեան կը պայքարի 52 քիլոկրամ դասակարգի մէջ:

Ալֆրէտ Տէր Մկրտչեան, Երեւանցի, երիտասարդ է տակաւին, 21 տարեկան, բայց, հաւանաբար պիտի չնշմարենք այլեւս այս արժէքաւոր մարզիկը Հայաստանի խումբին մէջ, որովհետեւ իր ընտանիքը գաղթած է Գալիֆորնիա եւ ինքն ալ յայտնած է թէ մտադիր է երթալ միանալ իր ծնողաց, խաղերէն յետոյ: Կը յուսար ոսկի մրցանակ մը պարգեւել Հայաստանի, մեկնելէ առաջ...

**

Հայաստանցի 5-րդ մարզիկը, ՀԱՊ-ի կազմին մէջ, Սօս Հայրապետեանն է, ան ալ ծանօթ խաղացող մը խոտի վրայ հոքէյի մէջ: Շատ անգամներ անդամակցած է Խորհրդային Միութեան ներկայացուցչական խումբին: Պետն էր Հրազդանի ակումբին, բայց անկէ առաջ, խաղացած է քանի մը մրցաշրջաններ, Ալմա Աթայի ակումբին ի հաշիւ, երբ ան Խորհրդային Միութեան ախոյեանն էր: Հայրապետեան մասնակցած էր Սէուլի Ողիմպիականին:

Երբ կը գրենք, Հ.Ա.Պ.-ի խումբը, Պարսելոնայի մէջ չի թուիր ի վիճակի ըլլալ մրցանակ շահելու:

**

Պրպտելով արդիւնքներու երկար ցանկը, ներկայացնենք, Միացեալ — Նահանգներու պատուիրակութեան մէջ, «եան» մը, Գոստիկեան: Մասնակցած է արդիական հնգամարտի, դասուած է 9-րդ 65 մրցակիցներու միջեւ: Հայկական անուն մը, բայց տեղեկութիւն չունինք իր հայկական ծագումին մասին: Կան «եան»եր որոնք հայ չեն:

**

Ինչպէս նախորդ Ողիմպիականին, կըռփամարտի փետուր դասակարգին մէջ Պուլկարիան կը ներկայացնէր Գրիգոր Գրիգորով: Պարտուած է 1 / 16-րդ աւարտականին գերմանացի Թէւսէ, կէտերու տարբերութեամբ: Սէուլի մէջ հասած էր քիչ մը աւելի առաջ:

Գրիգորովի լաւագոյն տարին եղաւ 1991-ը, երբ շահեցաւ աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը Սիտնէյի մէջ: Ծնած է Վառնա, 1968, Մարտ 4-ին: Իր հայրն ալ, Պուլկարիոյ մէջ ծանօթ մարզիկ մը եղած է:

**

Հ.Ա.Պ.-ի կազմին մէջ ալ կար Գրիգորեան մը, ան ալ կռփամարտիկ. ան կը բնակի Տաշքենտ: Եթէ ախոյեան ըլլար, պիտի լսուէր, ըստ օրինի, Ուզբեկ փառերգը ... պարտուած է, թէեւ ծանրութիւն դասակարգին մէջ, 1 / 8-րդ աւարտականին, Քորէացիէ մը:

**

Մեզի աւելի մօտիկ, լողորդ Քրիսթոֆ Գալֆայեան լայնօրէն արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը: Մասնակցեցաւ 100 մեթր ազատ լողի, 50 մեթրի եւ 4×100 փոխարշաւի:

100 մեթրի երկրորդականներու աւարտականին, դասուած է 3-րդ, իսկ 50 մեթր զօրաւորագոյններու աւարտականին՝ 4-րդ, բարելաւելով Ֆրանսայի մրցանիշը՝ որ իրն էր արդէն: Նոր մրցանիշ՝ 22''.50:

Գալֆայեան փոքր է կազմով. հասակ՝ 1.72 միայն ինչ որ անսովոր է բարձր կարգի լողորդի մը համար: Այդպիսի մարմինով մը իր ձեռք բերած արդիւնքները կը զարմացնեն լողի մասնագէտները: Քրիսթոֆ կը մեկնի Պարսելոնայէն, առանց մրցանակի, բայց գոհունակ:

Հայերն ալ, մարզասէր կամ ոչ, կրնան մեծապէս գոհ ըլլալ Պարսելոնայի արդիւնքներէն: Երեք ոսկի մրցանակները, անկասկած խանդավառութիւն ստեղծած են Երեւանի եւ Գիւմրիի մէջ մանաւանդ:

Հայաստան, ներկայիս աւելի քան երբեք պէտք ունի, կը կարծենք, ուրախութեան, խանդավառութեան: Այս տեսակէտով ալ, մարզական յաջողութիւնները կարեւոր են:

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

**

Ֆրանսացիները ոսկի 8-րդ մետալ մը տիրացան, Օգոստոս 5-ին, շնորհիւ Մարի-Ժոզէ Փէրէքի, 400 մեթրի մէջ, զոր կտրեց 48''53-էն: Արդէն համաշխարհային ախոյեանի տիտղոսը խլած էր անցեալ տարի, Թոքիօ: Օգոստոս 5-ին, ընդհանուր դասաւորման գլուխն էր միշտ Հ.Ա.Պ.-ը 84 մետալով (35 ոսկի, 29 արծաթ, 20 պրոնզեայ), կը հետեւին Միացեալ — Նահանգները 74 (21, 29, 24), Գերմանիա՝ 57 (18, 16, 23), Չինաստան՝ 50 (16, 20, 14): Ֆրանսա՝ 8-րդ դիրքի վրայ է:

ՄԱՀ ԲԻՒԶԱՆԴ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

Փարիզեան իր բնակարանին մէջ, Օգոստոս 5-ին սրտի տագնապի մը զոհ գացած է Բիւզանդ Արապեան, ընտանի դէմք մը գաղութին մէջ, որ շրջան մը Լիբանան փոխադրուած էր եւ 1985-էն ի վեր կրկին վերադարձած Փարիզ:

Ծնած էր 1914-ին, Կեսարիոյ Ագշեհիր գիւղը եւ հազիւ մէկ տարեկան էր, երբ ընտանիքին հետ կ'աքսորուէր: Յետագային պիտի ճանչնար տեղահան հայութեան ապրած ծանօթ հանգրուանները՝ Պէյրութ, Փարիզ, ուր յաճախած է Էքոլ Սանթրալ: Հիմնադիրներէն էր Ֆրանսայի Հայ Երիտասարդութեան (ԺԱՖ) եւ ազատագրումէն մինչեւ Լիբանան վերադառնալը բեղուն գործունէութիւն ունեցած է գաղութին մէջ:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ԵՐԲ ՉԵՆ ԼՌԵՐ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

Հայաստանի վերջին իրափոխութիւններուն սկիզբէն իսկ ուշագրաւ էր մտաւորականութեան գրական թեւին բացակայութիւնը: Եղան անշուշտ շարժումին յարող դէմքեր. գրական մարզէն կուգան, օրինակ, Ներկայի պաշտպանութեան ու Ներքին նախարարները. սակայն անոնք չեն զօրեր ընդհանրացումի ժխտական պատկերը փոխելու: Չեն փոխեր, քանի որ ազատութեան շունչը դիմաւորելու համար ոչինչ դուրս եկաւ մեր գրողներուն դարակներէն եւ ոչ իսկ եօթը տասնամեակով պարտադրուած անընդունելիները մէկդի դնելու տրամադրութիւն յայտնեցին անոնք: Միակ ձայնը որ բարձրացաւ հայ գրողներու ցանդուածէն, եղաւ բողոքի, դժգոհութեան աղաղակ. ի զուր էր նոր իրավիճակին յարմարագոյն ձեւակերպումին մասին վիճարկումներ յուսալ, կամ պարտադրաբար մեծարուած ոչնչութիւնները աղբիւս տանելու շարժումներու սպասել: Անոնք բողոքեցին նոր վերիվայրումով աւերուած իրենց ջուրերուն պղտորումով. ո՞վ, ի՞նչ իրաւունքով կը խռովէր անոնց հանգիստը նոր պարտաւորութիւններու ենթարկելով:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ ուրախալի է տեսնել որ «Գրական Թերթ»ի Յուլիս 3-ի թիւին մէջ «Կլոր սեղան» խորագրուած սիւնակներով տրուած է գրողներու զրոյց մը, Արցախի մասին: Ուրախալի է տեսնել որ փափաքելի ուղղութեամբ շարժում կայ գոնէ խօսքի մակարդակին վրայ:

«Գրական Թերթ»ի յանպատրաստից զրոյցին մասնակցած են Սեւակ Արզումանեան, Բագրատ Ուլուբաբեան, Վահագն Գրիգորեան, Զորայր Խալափեան, Լեւոն Միրիջանեան, Մարգօ Ղուկասեան, Բոգդան Ջանեան: Իրենց հակազդեցութիւնը մարմին առած է տեսնելով Արցախի հարցին հանդէպ գրեթէ համայնական անտարբերութիւնը. ատիկա զիրենք մղած է գիտակցելու եւ արժեցնելու գրողի իրենց հանգամանքը: Սեւակ Արզումանեանի, Մարգօ Ղուկասեանի, Վահագն Գրիգորեանի արտայայտութիւններուն մէջ տեղ գտած է անտարբերութեան, անպատասխանատու ընթացքի մը մատնանշումը: Աւելի՛ դառն, անոնք ցաւ կը յայտնեն որ պետական միջոցառումներն ալ անհրաժեշտին սպասարկութեան չեն դրուիր: Այս մասին արդար ափսոսանքով կը յիշուի լրատուական բազմալեզու կեդրոն ունենալու ծրագիր մը որ ճշմարտութիւնը պիտի հասցնէր աշխարհին. ծրագիր որ այնքան անհրաժեշտ է ներկայի կղզիացուած Հայաստանին, մինչ Ազրպէյճան օգտագործելով Թուրքիոյ ամէն տեսակի կարելիութիւնները, «իր ճշմարտութեամբ» կ՚ողողէ համաշխարհային լրատուիչները: Այս թերացումին ի՞նչպէս չհակադրել պարագայ մը որ աւելի առաջ ալ քննադատութիւններու նիւթ եղած էր. ատիկա, ինչպէս կ՚ըսէ Զորայր Խալափեան, «խորհրդարանի ամէնօրեայ աշխատանքի տեսահաղորդման պատուոր առվորութիւնն է: Իր տանը նստած թշնամուն մատուցում ենք մեր քաղաքական մտքի զարգացման ուղղութիւնը, պետական խոհանոցի գաղտնիքները...»:

Գրողներու զրոյցին մէջ կը քննադատուի հայկական բանակի կազմութեան յապաղումը: Վահագն Գրիգորեան կ՚ըսէ. — «Որքան էլ անհրաժեշտ լինի նրքին զօրքը, նախ եւ առաջ ազգային բանակ պիտի ստեղծուի: Հանրայայտ ճշմարտութիւն է որ նոյնիսկ շատ վատ զինուորը յաղթում է, իսկ կամաւորը՝ ոչ»:

Նոյն ցաւը կը յայտնէ Սեւակ Արզումանեան. — «Մեր Պաշտպանութեան նախարարն ամէն անգամ խօսքին մտերմիկ երանգ մը տալով ասում է՝ տղերքը լաւ են կռւում, տղերքը այսպէս, այնպէս...: Մինչդեռ նա պարտաւոր է խօսել ոչ թէ տղերքի անունից, ոչ թէ տղերքի մասին, այլ ազգային բանակի անունից եւ ազգային բանակի մասին»:

Գրողներու զրոյցին հետաքրքրական է այն փակագիծը որ կ՚առնչուի իրենց կացութեան. մինչեւ հիմա մամուլը բազմաթիւ տրտունջներու արձագանգեց այն մասին թէ նոր իշխանութիւնները պէտք եղած ձեւով չեն զբաղիր գրողներու, արուեստագէտներու հետ եւայլն: Իսկ Գրողներու Միութիւնը ազատութեան շունչը գործածեց անմիջապէս երկուքի բաժնուելու եւ նոյն երդիքին տակ երկու միութիւն պատսպարելու առիթը չփախցնելով, երբ ամէն մարդ հարց կուտար թէ ինչի պիտի ծառայէր այսուհետեւ այդ միութիւնը նոր իրավիճակին մէջ...:

Վերադառնալով զրոյցին, գրական կեանքի վերջին տարիներու տեղքայլին մասին խօսելով Վահագն Գրիգորեան կը յիշէ հանդիպում մը. շուրջ տարի մը առաջ խումբ մը գրողներ հանդիպում կ՚ունենան շրջանի վարչապետի տեղակալ Կորիճ Սարգսեանի հետ. ան արդարօրէն պարզաբանելով հարցը կ՚ըսէ. — «Գրողի համար ի՞նչն է կարեւորը՝ գրելը. ուրեմն լուծարէք ձեր գրողների միութիւնը, նստէք տանը ու գրէք»: «Միութիւնը լուծարել ու տանը նստել գրել»ը որ ամէնէն կարուկ ճամբան է աշխարհի այլ անկիւններու գրողներէն տարբեր չըլլալու, յայտնապէս, որպէս այդ չընկալուիր մեր գրողներուն կողմէ: Անոնք մէկի տեղ երկու միութիւնով ալ չեն յաջողիր իրենց ճամբան հարթել դէպի ստեղծագործական կեանք: Այս առումով ուշագրաւ է Մարգօ Ղուկասեանի հետեւեալ արտայայտութիւնը որ ապացոյցը կուտայ իրավիճակը ճիշդ արժեւորած մըտաւորականին. ան կ՚ըսէ. — «Ոչ մի ժողովուրդ չէր դիմանայ զրկանքներին, իսկ մենք դիմանում ենք՝ յանուն Արցախի: Ամէն մէկս իր գործը պէտք է լաւ անի. ես հիմա նստած՝ ռատիոյի մանկապատանեկան հաղորդումների համար յօդուածաշար եմ գրում: Դա՛ եմ կարողանում, դա էլ կ՚անեմ՝ ինչ իոգեվիճակում էլ գտնուեմ»:

Վերջին կէտ մը գրողներու այս խումբին զրոյցին մէջ, նախագահին ուղղուած քննադատութիւններու բաւական սուր չէշտն է. տուր գլխաւոր պատճառները կը թուին ըլլալ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Յունիս 23-ին Գերագոյն Խորհուրդի բեմէն արտասանած ճառով յայտնած կարգ մը մտքերը եւ քատրերու նշանակումներու հարցը. առաջինը, որով ան կը պարզէր իշխանութիւններու մօտեցումը Արցախի հարցին, բաւական հաստ շեղում մը կը մատնէր այդ դատին համար ոտքի կանգնած ամբողջ ժողովուրդի մը սպասումէն: Այդ ճառին մէջ (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունիս 27 / 28) ան ակնարկելով զիջումներու չհամաձայնելու, զինեալ պայքարը շարունակելու ընդդիմութեան տեսակէտին, կը ջանար պարզել այդ ուղիին վնասաբեր բնոյթը: Ան կ՚ըսէր. — «Եթէ մենք չհաշուարկենք բոլոր հնարաւոր տարբերակները եւ գլխապատառ մղուենք պատերազմի մէջ, մենք կը կրկնենք նոյն արկածախընդրութիւնը որը տեղի ունեցաւ 1920-ին եւ մենք կը կորցնենք մեր Հայրենիքին կէսը: ... Եթէ մեզ կոչ է արւում արհամարհել միջազգային վարուելակերպի նորմերը, յոյս դնել մեր ուժերի վրայ, անտեսել ամբողջ աշխարհը ու վարել, այսպէս կոչուած, ազգային քաղաքականութիւն, ես կարծում եմ աւելի կարճ ճանապարհ դէպի ազգային կործանում՝ գոյութիւն չունի»: Յատկապէս այս խօսքերը ուժգին հակազդեցութիւններու տեղի տուած են նաեւ զրուցակիցներուն մօտ. Բոգդան Ջանեան կ՚ըսէ. — «Երբ Նախագահը ամբողջ հանրապետութեան եւ աշխարհի առաջ յայտարարում է թէ միջոցներ չունենք եւ պատերազմը տանուլ կը տանք, յաղթել չենք կարող, դրանից յետոյ ի՞նչ լաւատեսութեան մասին է խօսքը»: Իսկ Լեւոն Միրիջանեան աւելի խիստ է. «Գերագոյն խորհուրդի վերջին քննարկման ժամանակ ոմանք վերլուծելով կացութիւնը, շարունակ շեշտում էին որ եթէ առճակատում լինի՝ մենք կը պարտուենք: Նման հարցադրումը բարձրաձայն ասողին ես կը զրկէի ձայնի իրաւունքից»:

Քննադատութիւններու Բ. պատճառը որ գրողներու շրջանակէն տարբեր ոլորտներ եւս հակազդեցութեան մղած է, նշանակումներու երեւոյթն է. այս մասին դժգոհութիւնները բաժնելով Մարգօ Ղուկասեան թելադրական շեշտով մը կ՚առաջարկէ. «Եթէ այսօր Նախագահը պաշտօնների է նշանակում ոչ մասնագէտ, բայց իրեն նուիրուած մարդկանց, թող գոնէ նրանց օգնականները, տեղակալները լինեն տուեալ ասպարէզում իրազեկ, հմուտ մասնագէտներ»:

Գրողներու բաւական երկար այս զրոյցը եթէ նոյնիսկ հեռու է տակաւին գործնական հարկաւոր քայլերու շրջանակէն, յուսադրող երեւոյթ է նախ որպէս խրդուած լռութիւնը տարրի մը որմէ ժողովուրդը իրաւունք ունի ակնկալելու աւելի աշխոյժ ներկայութիւն ու յանձնառութիւն: Ապա կայ նախընթացի մը պարագան, հոգ չէ թէ կենսական կէտերը պէտք ունին առաւել շեշտումի որպէսզի յաճախ ճահճացումով ամբաստանուած գրողներու աշխարհը չքարանայ իր ամլութեան մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՒԴՈԿԻԱ

Եւդոկիա (Թոխաթ, Թոքատ) քաղաքը ներկայիս Թրքական վիլայէթին վարչական կեդրոն է: Ալիս (այժմ՝ Եշիլ Իրմաք) գետին Թոքատ սու վտակին ձախ ափին գտնուող այս քաղաքը շրջապատուած է Ղժըլժ, Թոփչամ, Քեմալ, Ճեմալ եւ Խաչ լեռներով: Ունի գեղեցիկ դիրք, շրջապատուած է այգիներով ու պարտէզներով: Կլիման առողջարար է, աղբիւրները՝ սառնորակ եւ քաղցրահամ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Եւդոկիոյ պատմութիւնը սկսած է Ք. Ա. Գ. հազարամեակին: Շատ հին ժամանակներէն հոն բնակած են նախախեթական, խեթական եւ ապա՝ հայկական ցեղեր:

Ք. Ա. 546-էն 322 թուականներուն քաղաքը անցած է Աքէմէնեան Պարսկաստանի, իսկ 322-էն 190՝ սելեւկեաններու տիրապետութեան տակ:

Ք. Ա. 190 թուին անիկա մտած է Փոքր Հայքի թագաւորութեան մէջ: Աւելի ուշ միացուած է հռոմէական կայսրութեան եւ Դ. դարէն մինչեւ 1071 թուականը ենթարկուած է բիւզանդական կայսրութեան:

Կ՚ենթադրուի, որ Եւդոկիան իր անունը ստացած է բիւզանդացի կայսր Թէոդոսիոս Ա.-ի մօր՝ Եւդոքսիայի անունէն:

Արաբները յարձակած են Եւդոկիոյ վրայ, բայց չեն կրցած գրաւել զայն: Աւելի ուշ, քաղաքին տիրած են սելճուք Թուրքերը, ապա՝ Մոնկոլները:

1398-ին, Եւդոկիան միացուեցաւ Օսմանեան կայսրութեան եւ վերանուանուեցաւ Թոքատ: Հնագոյն ժամանակներէն քաղաքը բնակուած էր հայ հոծ բնակչութեամբ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

1914-ին, Եւդոկիան ունէր մօտ 50 հազար բնակիչ: Հայերու կողքին կային Թուրքեր, Յոյներ, Լազեր, Չերքէզներ եւայլն: Մեծ Եղեռնէն առաջ, Հայերուն թիւը շուրջ 14 հազար էր: Անոնք կարեւոր դեր կը խաղային քաղաքին տնտեսական եւ մշակութային կեանքին մէջ: Հայ քաղաքացիները կը զբաղէին արհեստներով — պղնձագործութիւն, ջուլհակութիւն, ոսկերչութիւն, կօշկակարութիւն եւայլն: Կային նաեւ առեւտուրով, շերամապուծութեամբ եւ այգեգործութեամբ զբաղող Հայեր:

Առաքելական Հայերը ունէին եօթը եկեղեցի եւ հինգ վարժարան: Առանձին եկեղեցիներ եւ դպրոցներ ունէին հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական համայնքները:

Եւդոկիոյ Հայերը ունէին մէկէ աւելի թատերախումբեր, որոնք կը ներկայացնէին հայ եւ օտար թատերագիրներու գործերէն: 1912-ին, Դանիէլ Վարուժանի գլխաւորութեամբ, բեմադրուած է Յ. Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը:

Հայերը ունէին նաեւ երկու տպարան, ուր հրատարակուած են ամսաթերթեր ու պարբերաթերթեր:

Եւդոկիան եղած է հայ գրչութեան նշանաւոր կեդրոններէն մէկը, ուր ընդօրինակուած են բազմաթիւ ձեռագիրներ:

Եւդոկիոյ Հայերուն տնտեսական, հոգեւոր, եւ մշակութային կեանքը դժբախտաբար ծանր հարուած ստացաւ Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն, երբ կոտորուեցան բազմաթիւ եւդոկահայեր եւ տեղահանուեցան Եւդոկիոյ գաւառին 23 հայկական գիւղերուն բնակիչները:

1939-ին, Եւդոկիոյ Հայերուն ընդհանուր թիւը 400 էր:

1923-ին, Եւդոկիոյ Հայրենակցական Միութեան ջանքերով՝ Հայաստանի մէջ հիմնադրուեցաւ Նոր Եւդոկիան:

Եւդոկիա ծնած են տաղասացներ Մինաս Թոխաթցին, Ստեփանոս Թոխաթցին, Խաչատուր Թոխաթցին, Ղազար Թոխաթցին եւ Յակոբ Թոխաթցին:

Թոխաթցի է նաեւ մեր երկրորդ տպագրիչը եւ հայ ազատագրութեան պայքարի գործիչներէն Աբգար Դպիրը:

Քաղեց՝ Շ. ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

***

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԹՈԽԱԹՑԻ

Հայ բանաստեղծ, տաղասաց եւ գրիչ: Ականատես եղած է Օսմանեան Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ յառաջացած Ջալալիներու շարժումին, ինչպէս նաեւ՝ Թուրք-պարսկական պատերազմի հետեւանքով հայ ազգաբնակչութեան զանգուածային տեղահանութեան: Ան եւս տարագրուած է իր հայրենակիցներուն հետ:

Ստեփանոս ձգած է պատմագրական արժէք ներկայացնող գրական հարուստ ժառանգութիւն մը՝ ողբ, երգիծական տաղ, նուէր, ներբող, յիշատակարան եւայլն:

Անոր ստեղծագործութեան հիմնական նիւթը օսմանեան լուծին տակ կքած հայ ժողովուրդին ողբերգական վիճակն է, ազգային ու ընկերային կեղեքումը, տարագրութեան մէջ կրած զրկանքները:

Անոր գործերէն յատկանշական է «Ողբ ի Վերայ Եւդոկիա Մեծի Քաղաքին» ծաւալուն բանաստեղծութիւնը, ուր նկարագրուած են վաճառաշահ քաղաքին անցեալի բարգաւաճ կեանքն ու աւերումը:

Ս. Թոխաթցիի գործերը շատ են: Անոր ստեղծագործական պարզ ու անպաճոյճ ոճը, ինչպէս նաեւ քնարականութիւնն ու պատմական հաւաստիութիւնը պատճառ դարձած են, որ գործերը մեծ ընդունելութիւն գտնեն ու տարածուին:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ.-

ԱՆՑԵԱԼԻՆ՝ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՍԸ ԿԱՐ...

Նախկին Խորհրդային Միութեան պարզած պատկերը աւելի քան ողբերգական է եւ թղթակիցներու նկարագրութիւններն ալ աւելի հասկնալի կը դարձնեն ժողովուրդի մը յուսալքումը: Արդարեւ, ուսանողուհին որ կը բացագանչէ. — «Թող գոնէ ոսկոր մը տան, որ կրծենք», շատ հարազատ պատկեր մը կուտայ կացութեան, երբ կ՚աւելցնէ, ակնարկելով անցեալին. — «Ամէն ինչ յստակ էր: Լաւերը եւ գէշերը կային եւ մանաւանդ յոյսն ունէինք որ օր մը կը փոխուի»: Այս ուսանողուհիին դառն խօսքերուն կ՚արձագանգէ «Լը Մոնտ»ի թղթակիցը (Յուլիս 29) շեշտելով կացութեան անհեթեթ եւ անկապակից երեւոյթը: «Չեմ տեսներ, կ՚ըսէ եւրոպացի դիւանագէտ մը ինչպէս Ռուսաստան կրնայ

եա երթալ, բայց չեմ տեսներ նաեւ թէ ինչպէս կրնայ յառաջանալ: Եւ որովհետեւ անկարելի կը թուի որ ներկայ կացութիւնը տեւէ, ի՞նչ կրնանք ընել...»:

Օտարական մը պիտի ըսէր թէ «ամէն ինչ փոխուած է» որովհետեւ առանց որեւէ քննութեան, որեւէ արտօնութեան կրցա՛ է Մոսկուայէն 100 քիլոմեթր հեռու քաղաք մը երթալ: Մինչ ուրիշի մը համար՝ «ոչինչ փոխուած է» քանի նոյն օրը, նոյն տեղը հրաւիրուած էր եւ կէս ճամբէն ըստիպուած եղած է ետ դառնալ..., լուր տուած չէր իշխանութեանց թէ Մոսկուայէն պիտի բացակայի:

Ռա գիւղացին իրաւունք ունի իր հողը ազատօրէն մշակելու, բայց, որովհետեւ այլեւս կոլխոզի գրութեամբ չէ, ամէն անգամ որ վառելանիւթի կարիք ունենայ քաղաքապետարանէն արտօնութիւն պէտք է առնէ:

Ելցին ուքազ մը ստորագրած է հողի սեփականատիրութեան համար, բայց, սա տարեց կինը երբ դիմումներ կ'ընէ պատառ մը հող գնելու համար, անսպասելի պատասխան մը կ'առնէ «ճեռնհաս» պաշտօնատարէն. -- «Ես այդ օրէնքին ծանօթ չեմ: Եթէ դրամ ունիք, ուրիշ տեղ ծախսեցէ՛ք»: Ամէն օր, իր գէշ լուրերու տըրցակն ունի: Բանուորներ, որոնք «պարտադիր արձակուրդ»ի կ'ենթարկուին, գործատեղիներ որոնք կը փակուին, աշխատավարձքերու վճարումը որ չի կատարուիր բազմաթիւ շրջաններու մէջ, գիներու յաւելում, ոճրագործութեան աճ եւ ամէն վայրկեան կը լսէք՝ «հիմա՛, պիտի պայթի»:

Ճիշդ է, ամէն բան կարելի է, կը գրէ «Մոնտ»ի թղթակիցը եւ հոգերու տակ կքած բնակչութեան մը կրաւորականութիւնը անսահման չէ: Եւ սակայն, իրողութիւնը հո՛ս է, ոչինչ կը պատահի: Թուլամութիւնը ընդհանուր է, բացի քանի մը հազար կարօտախտէ տառապողներէ, որոնք երբեմն -- երբեմն Մոսկուայի եւ Ս. Պետերսբուրգի փողոցները կ'իջնեն, Ստալինի նկարներով եւ խորհրդային դրօշով: Անմիջապէս, քանի մը հազար դեմոկրատներ ցոյց կ'ընեն առաջիններուն չզիջելու համար փողոցին մենաշնորհը:

Եթէ փուչին ձախողութիւնը դեռ թոթով ժողովրդավարութեան մը հաստատումը բերաւ, միաժամանակ նուիրագործեց կայսրութեան քայքայումը: Տարի մը ետք, Ռուսերը, մեծամասնութեամբ, չեն «մարսած» այդ քայքայումը:

Այս հակասական կացութեան մէջ, պատրանք պիտի ըլլար հաւատալ որ յստակ քաղաքականութեան մը կարելիութիւնը կայ:

Եւ ժամանակը կարճ է, որովհետեւ ինչ որ երկրին ասարը կը կոչուի, կը չարունակուի: Ամէն բան ծախու է եւ յաճախ ամէն բան արդէն ծախուած է: Սրբանկարներէն մինչեւ քարիւղը, հազուագիւտ մետաղներէն հալածիչ օդանաւները, պատերազմական նաւերը: Ինչպէ՞ս կասեցնել նման արիւնահեղում մը: Եւ այս պայմաններու մէջ, ելք չի տեսնուիր:

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍ

«ՀԱՐԱՒ» հայ մամուլի նոր անունը

Հայ մամուլի պատմութիւնը արձանագրած է «Հիւսիսափայլ»ի, «Արեւմուտք»ի, «Արեւելք»ի անունները: Յունիս 1992--էն ան իր մէջ պիտի հաշուէ «Հարաւ»ը, որ լոյս կը տեսնէ Պուէնոս -- Այրէս:

«Հարաւ» անկախ պարբերաթերթ մըն է, որ իրագործուած է «Արմէնկրաֆ» հրատարակչականի կողմէ: Հրատարակիչ - խմբագիրներն են երկու երիտասարդ համալսարանաւարտներ՝ Յակոբ Կիւլլիւճեան եւ Վարդան Մատթէոսեան: Առաջին թիւը լոյս տեսած է Յունիսի սկիզբը, Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի Պուէնոս -- Այրէս այցելութեան նախօրեակին, եւ ուղարկուած է 3·000 հասցէներու (տեղւոյս հայ մամուլի բաժանորդներու ցուցակը):

Այս նոր պարբերականը (ըստ իրենց հաւաստիացումին, հրատարակիչները պիտի աշխատին ամսաթերթի վերածել զայն) մեծ արձագանգ մը ունեցած է գաղութէն ներս, մեծերու թէ երիտասարդներու մօտ, իր շքեղ ներկայացումին, ճոխ բովանդակութեան համար: Գունաւոր կողքով եւ 20 էջ tabloid ծաւալով, «Հարաւ»ը յատկապէս տպաւորած է ընթերցողները իր ատրկայական մօտեցումով եւ արդիական չափանիշերով:

Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանին նուիրուած դիմանկարային յօդուած է մը ետք, կուգան զանազան բաժինները, -- Հայաստան, Սփիւռք, գաղութային լուրեր, համապատկեր, տեսակէտներ, խմբագրականներ, ընկերութիւն, մշակոյթ, կինը, մարզական: Վերջին էջը նուիրուած է խմբագիրներու բացատրագրին, զոր թարգմանաբար առանձին կուտանք:

Այս առաջին թիւը լոյս տեսած է ամբողջութեամբ սպաներէն: Հայերէն բաժին մը պիտի աւելցուի երբ տպագրական տառեր ձեռք բերուին:

Յօդուածագիրներու կարգին են Եղուարդ Սեֆէրեան (Հայ Կեդրոնի նախագահ, Սփիւռք -- Հայաստան յարաբերութիւններու մասին), Պետրոս Հաճեան (Սփիւռքի դիրքը Հայաստանի փոփոխութիւններու հանդէպ), Մարթին Քէշիշեան (Հայաստանեան տպաւորութիւններ, անցեալ Մայիսին կատարած իր 23--րդ այցելութենէն ետք), Ջաւէն Կնեապեան (հայկական հրատարակութիւններու ամօթալի վիճակի մասին), Խուարտօ Գարսպէլեան (Երիտասարդութեան անտեսումը), Նայիրի Մատթէոսեան (Հայ երիտասարդուհիի իրավիճակը): Կ'արժէ վեր առնել հինգ էջնոց մշակութային բաժինը, ուր այլ նիւթերու կարգին թարգմանաբար տրուած են Մարկ Նշանեանի եւ Վահէ Օշականի յօդուածներ (առնուած՝ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»էն), ինչպէս եւ Յակոբ Կարապենցի մէկ պատմուածքը (հատուած մը):

Մշակութային այս բաժինը, իր լուրջ եւ որակաւոր մատուցումով, ցոյց կուտայ թերթին հիմնական ուղղութիւններէն մէկը, -- այսօրուան մտաւորական պատկերը բերել ընթերցողին, առեղծել իմացական եռուզեռ մը (գաղութին հիմնական պակասներէն մէկը) եւ ապրող մտածողութեան դաշտ մը բանալ:

«Հարաւ» յանդուգն քայլ մըն է, գաղութի մը մէջ ուր մամուլը չեչտուած ճըգնաժամ մը կ'ապրի, եւ պէտք է յուսալ, որ երիտասարդ նախաձեռնողները կը յաջողին իրենց նպատակին մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հասցէ. --

HARAV
CASILLA DE CORREO 2
SUCURSAL 53
1453 BUENOS AIRES ARGENTINA

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան Կոմիտէին, Յուլիս 20--ին քաղաքական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, որուն ընթացքին Կիրոյ Մանոյեան զեկուցում մը կատարած է Հայաստանի եւ Արցախի կացութեան մասին:

***

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, վախճանած է Օշական Ա. քահանայ Գլըճեան, որ 25 տարիներու հոգեւոր հովիւն էր իրաքահայոց թեմին: 75 տարեկան, Օշական քահանայ զոհ գացած է սրտի կաթուածի: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յուլիս 7--ին, Պաղտատի Առաջնորդանիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին: Օծման խորհուրդը կատարած է թեմին առաջնորդը՝ Աւագ Եպիսկոպոս Ասատուրեան:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Յուլիս 23--ին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Հ. Բ. Ը. Մ.--ի եւ Հ. Ե. Ը.--ի Լիբանանի շրջանի հանրային գործիչ մէթր Հրաչեայ Սեդրակեանի: Հանդիսավար Գ. Սաթամեանի խօսքէն ետք, յաջորդաբար խօսք առած են Հ. Բ. Ը. Մ.--ի Հարաւ --- Գալիֆորնիոյ Շրջանակային յանձնաժողովի ատենապետ՝ Ե. Պալիկեան, տոքթոր Մ. Սիմոնեան, Ռ. Ա. Կ.--ի Արեւմտեան -- Ամերիկայի Շրջանային վարչութեան ատենապետ՝ Ա. Համալեան եւ Հ. Բ. Ը. Մ.--ի Արեւմտեան -- Ամերիկայի վարչական ժողովի ատենապետ՝ Պ. Պօյաճեան: Շիրակի թեմին առաջնորդ՝ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան կարդացած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը նուիրուած մէթր Սեդրակեանի ազգ. յիսնամեայ գործունէութեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ջապէլ Մովսէսեան սրահը, Յունիս 24--ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան Լեւոն Կ. Նազարեան կրթական օճախին ամավերջի հանդէսը: Բացման խօսքը ըրած է Օրիորդ Լ. Թապագեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Վկայականներու բաշխումին յաջորդած են երկու շրջանաւարտներու ուղերձները, մէկը հայերէն, մէկը արաբերէն: Հուսկ բանքը արտասանած է տեսուչը՝ Անրի Ուրֆալեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ջապէլ Մովսէսեան Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունիս 28--ին կատարուած են Հ. Բ. Ը. Միութեան Դարուհի -- Յակոբեան աղջկանց եւ Յովակիմեան -- Մանուկեան մանչերու երկրորդական վարժարաններու ամավերջի հանդէսը եւ վկայականներու տուչութիւնը: Զոյգ վարժարաններու տնօրէնութեանց անունով խօսք առած է Յովակիմեան -- Մանուկեանի տեսուչը՝ Ժիրայր Դանիէլեան: Կատարուած է նաեւ աւարտական դասարաններու մրցանակաբաշխութիւնը: Հայերէնի մասնաւոր մրցանակ մը հաստատած է այս տարի Լեւոն Թորոսեան ի յիշատակ իր հօրը՝ Յակոբ Թորոսեանի (մահացած՝ 1991 Դեկտեմբերին), որ երկար տարիներ եղած է ուսուցիչ Դարուհի Յակոբեան Վարժարանը:

***

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ, Յունիս 6 -- 7--ին տեղի ունեցած է Ռումանիոյ Հայոց Միութեան երկրորդ համաժողովը: Նախագահը՝ Վարուժան Ոսկանեան բացած է ժողովը, ապա կարդացուած են զանազան ուղերձներ: Վ. Ոսկանեան ներկայացուցած է 1990 Մայիս --- 1992 ժամանակաշրջանի գործունէութիւնը: Ժողովին վերջաւորութեան ընտրուած է նոր վարչութիւնը:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Անշուշտ տասնըեօթը տարեկան մը կար, քանի որ կուրծքերուն զունդերը կազմուած էին ու թիկունքները կիներու հաստուն ունէին արդէն: Հաճելի անմեղութիւն մը կար վրան ու կապոյտ աչքերուն մէջ մեր գարնան զուարթութիւնը: Հողին վրայ ծունկի եկած՝ եռագոյն մանիշակի մը տնկիկը կը զննէր, երբ պարտէզին խորէն լսեցի իր երգող ձայնը:

- Բարե՛ւ, մայրիկդ տո՞ւնն է...

Չէր ուզեր պատասխանել թէ տունը չէր, վախնալով որ կրնայ մեկնիլ: Որքա՛ն լի էր կանացիութեամբ եւ որքա՛ն անոյշ էր երիկնային լոյսը դէմքին վրայ: Ծուլօրէն մօտեցաւ ինծի ու ուսերէս բռնեց, կրկնելով իր հարցումը:

- Հանգիստ կեցի՛ր քա՛, ըսի, դարձնելով գլուխս, չէ՛ ձեռ կը դըջաս...

- Սրտոր նայէ, գոչեց զրգռիչ ծիծաղ մը արձակելով ու խառնելով մազերս, ինչ կենաս աճել քի...

Անտարակոյս, բնազդաբար կը սպասէի այդ ազդանշանին: Արագութեամբ ելայ ոտքի ու ջանացի բռնել զայն, բայց հագիւ կրցայ հպիլ ճերմակ շրջազգեստին: Անսպասելի ճկունութեամբ մը վազեց ծառերուն ետին ու ես սկսայ հալածել զայն: Ինք եւս հաճոյք զգալու էր սկիզբը այդ վազքէն, քանի որ փոխանակ դրսի դրան կողմը երթալու, պարտէզին խորը կը դիմէր: Թզենիին տակ, մարմանդին վրայ էր, որ յաջողեցայ կառչիլ իրեն ու բախումը այնքան սաստիկ էր, որ երկուքս ալ թաւալեցանք խոտերուն մէջ: Կ'ուզէր ոտքի ելլել, բայց յաջողեցայ ուրուներէն բռնել զինքը:

-- Զգէ՛ ծէ, կը պոռար, հազուստս պըտռ աղտոտի...

Ոչ միայն չէի ձգեր զինքը, այլ տարիքէս վեր ուժով մը կ'աշխատէի զայն խոտին վրայ պառկեցնել: Ու այդ ճիգս պատճառ կ'ըլլար, որ զգամ իր մարմնին մատղաշ ճոխութիւնը: Բայց երբ ձեռքս զգաց կուրծքին վրայ, բուռն շարժումով մը թօթվեց զիս ու ելաւ ոտքի: Կը կարծէի թէ վշտացած էր:

-- Արջու ուժ ունիս էղէր, յարեց ժըպտուն, մազերը շտկելով:

Ողջ մարմնովս կը դողայի ու ես իսկ ապշած էի յանդգնութենէս ու ուժէս: Ամօթահար ու շուար՝ լռութեամբ կը դիտէի զինքը: Երբ յեղակարծօրէն երկու ձեռքերուն մէջ սեղմեց գլուխս ու զիս համբուրեց:

Այդ անակնկալ արկածին վրայ զարմանալու դեռ ժամանակ չունեցած՝ ճապուկ քայլերով հեռացաւ սակայն ու պահեւոին խորէն լսեցի իր զուարթ ծիծաղն ու ձայնը, որ կ'ըսէր.

- -Մայրիկիդ ըսէ չմոռնաս թի զինքը տեսնելու էկայ...

Եթէ աչքերս փակեմ՝ ինծի կը թուի թէ կը նշմարեմ իր ճերմակ շրջազգեստը, մեր գարնանային պարտէզին արահետին խորը:

Ամէն օր նոր գիւտ մը ունի՝ այս զարմանալի տղան: Զարեհին հետ արեւին մէջ նստած էինք ու կիսաձայն կը խօսակցէինք, երբ հեւ ի հեւ եկաւ ցցուեցաւ մեր դիմաց, ճակտին քրտինքը սրբեց ու պոռալով՝

-- Ի՞նչ նիւթի մասին կը խօսէիք կոր...

Կարելի՞ էր միթէ անմիջապէս պատասխանել: Զարեհ իր մանկութիւնը կը պատմէր ինծի ու ես խմինս՝ իրեն: Այնքան գուրգուրանք կար անոր ձայնին մէջ՝ որ ինծի կը թուէր թէ կրնայ լալ: Լսելով զինքը՝ հոգւոյս խորը կ'ապշէի թէ ուրիշ մէկը եւս կրնար այդքան անոյշ յիշատակներ ունենալ իր մանկութենէն ու այդքան զօրութեամբ յիշել զայն: Իր բոլոր ընդհատ բառերուն մէջէն՝ կը նշմարէի իր մօրը պատկերը, նուրբ ու գրաւիչ: Մըտովի կ'ըսէի, -- կրնա՞յ ըլլալ, որ բոլոր մայրերը գեղեցիկ թուին իրենց զաւակներուն: Ու հոտկէ կասկածը անմիջապէս կը սպրդէր հոգւոյս խորը, -- գուցէ մայրս իրապէս գեղեցիկ չէր, գուցէ իմ զօրովս էր, որ կը գեղեցկացնէր զայն:

Երբ Արշամ իր հարցումը կրկնեց, մըտածումս, ու կասկածս ըսի իրեն: Յուրտ հողին վրայ ծալապատիկ նստաւ ու անվարան պատասխանեց.

- Իմ մայրս ալ գեղեցիկ էր: Հետեւաբար պէտք է ենթադրել թէ՝ բոլոր մայրերը գեղեցիկ կը թուին իրենց զաւակներուն: Արդէն իրական գեղեցկութիւն գոյութիւն չունի, քանի որ ամէն մարդ գեղեցկութեան տարբեր մտատիպար մը ունի: Կը բաւէ, որ մէկը սիրես, որպէսզի ան գըրաւիչ թուի աչքերուդ...

-- Ո՛չ պատասխանեց Զարեհ, անակնկալ վճռականութեամբ մը, ըսածդ ճիշդ է հոգեկան գեղեցկութեան համար, բայց միւսը իր յաւիտենական գծերն ու իր մնայուն պատկերն ունի ... Իրական գեղեցկութեան շուրջ վէճ անգամ տեղի չի կրնար ունենալ: Կը բաւէ նայիլ՝ շլանալու համար...:

Արշամ ելաւ ոտքի ու սկսաւ ըմբիշի մը պէս կռուի պատրաստուիլ:

-- Երէկուան լակոտը գեղեցկութեան յաւիտենական գծերուն մասին կը խօսի: Ծօ՛, յարեց ծաղրածութեամբ, քանի անգամ քեզի ըսի, որ բոլոր կարդացածներդ թութակի պէս չկրկնես: Ի՛նչ յաւիտենական գծեր, ի՛նչ մնայուն պատկեր: Կը բաւէ որ պատմութեան գիրք մը առնես ձեռքդ ու բաղդատես յունական արձանի մը նկարը՝ Ասորեստանեան որեւէ քանդակի հետ, համոզուելու համար, որ գեղեցկութեան ըմբռնումը կը տարբերի երկրէ երկիր, ժամանակէ ժամանակ ու անձէ անձ...

(Շար. 58)

(Շար. Ա. էջէն)

նախկին խորհրդային զինուորականներ, նաեւ սպաներ)։

Ղարաբաղի պաշտպանութիւնը հիմնըւած էր «շրջանի ամբողջութեան» սկզբունքին վրայ. իւրաքանչիւր գիւղ կը պաշտպանուէր տեղական զինեալներու միջոցով։ Հրասայլերու հաւանական յարձակումներու ուղղութիւններուն վրայ կան ականապատ դաշտեր եւ դաշտային ամրութիւններ։ Ոչ շատ ծանր զինամթերքը (թնդանօթ, զրահապատ կառք...) կը գտնուի կեդրոնական հրամանատարութեան տրամադրութեան տակ։ Այսօր պարզ է որ նման ուժերով Ղարաբաղ չի պահուիր։ Տեւական պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ է քանի մը զրահաւոր հրասայլերու ջոկատ։

Սակայն թշնամիին գերակայութեան պայմաններուն տակ անգամ հայկական ուժերը պէշ չկոտրեցան. Ազրպէյճանցիներուն գրեթէ ամիս մը պայքարիլ պէտք եղաւ Մարտակերտը գրաւելու համար։ Մանաւանդ անոնց խելացի եւ կազմակերպուած գիմադրութիւնը առիթ տուաւ մարտի գօտիէն դուրս բերելու խաղաղ բնակչութիւնը եւ նոյնիսկ անասուններու մէկ մասը։ Այդ ամբողջը այն կացութեան մէջ, երբ գլխաւոր ուժը կեդրոնէն հոն փոխանցել կարելի չեղաւ, քանի որ վախ կար որ Ասկերանի ուղղութեամբ հրասայլերով յարձակում կը կատարուի։

Եթէ պերի գործերը յաջողին պաշտպանութիւնը ճեղքել այդ կէտին վրայ, ամբողջ Ղարաբաղի պաշտպանական համակարգը կը քանդուի։

Ազրպէյճանական ուժերը պէտք ունին հանգիստի, վերակազմաւորումի ու ռազմավարական նոր հեռանկարի։ Անկարելի չէ որ տարբեր ուղղութեամբ տրուի յաջորդ հարուածը։

Ինչպէս յայտնեցին ռուսական գլխաւոր հրամանատարութենէն, Յուլիսի սկիզբին Ելցինի ու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի անձնական համաձայնութեամբ Հայաստանին տրուած են հրասայլեր, զրահակառքեր, հրանօթներ, թնդանօթներ ու այլ զինամթերք։ 7-րդ բանակի այլ մասերու փոխանցումին մասին բանակցութիւնները բարդացան Գիւմրիի մէջ տեղի ունեցած պատահարին պատճառով։ Սակայն Ռուսաստանի Պաշտպանութեան փոխ նախարարը կը շարունակէ այս մասին Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի հետ շըփում ունենալ. արդէն ներկայ իրավիճակին մէջ, ցամաքային զօրքերու ծանր զէնքերը անխուսափելիօրէն կ'անցնին տեղական ուժերուն։

Եթէ նոյնիսկ Երեւանի բաժնին միայն մէկ մասը փոխադրուի Ղարաբաղ, կողմերու ուժային յարաբերակցութիւնը էապէս կը փոխուի։

Հայկական անխուսափելի հակայարձակումը Ղարաբաղի մէջ, կրնայ ամբողջովին յաջողիլ։ Կարելի է որ կորսուած տարածքներուն մեծ մասը ետ առնուի։ Հաւանական է նոյնիսկ որ գրաւուին ազրպէյճանական բնակավայրեր ու նախ եւ առաջ Աղդամ քաղաքը։

Ցամաքային կռիւներուն ընթացքին եթէ հաւասարակշռութիւն հաստատուի, օդուժի օգտագործումի հաւանականութիւնը կ'աւելնայ։

Օդուժի գլխաւոր հրամանատարին համաձայն, Ազրպէյճան եւ Հայաստան բանակին պատկանող օդանաւեր չունին։ Ղարաբաղը ռմբակոծող ՍՈՒ-25-ը որ հարուած ստացած էր, ըստ հայկական աղբիւրներու նորոգուած է եւ կարելի է կըրկին գործածել։ Ատկէ զատ, Ազրպէյճան սեփականացուցած է հետախուզական օդանաւեր զորս սակայն չի կրնար գործածել մարտական նպատակներով, նոյն հրամանատարին կարծիքով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ իր պայքարին շրջագիծին մէջ, կառավարութիւնը նոր քաղաքականութեան պիտի դիմէ «աշխատանքի բաժանումը». այլ խօսքով կանխաւ հանգստեան կոչուիլը (55 տարեկանէն) քաջալերել, երիտասարդներու աշխատանք հայթայթելու համար։ Միւս կողմէ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գրիգոր Չէրվիշեանի մահուան առթիւ, Տիկին Լիլիան Լաւարոն 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ս. Ճամուսեան 300 Ֆր.։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի --նախընտրաբար-- հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 - 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամրան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէի փոփոխութիւն չըկատարուի։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

30%-ի դէպ պիտի ըլլայ գործատիրոջ սակերուն վրայ ընկերային ապահովագրութեան, երբ մասնակի ժամանակի աշխատանք ստեղծեն։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ իրենց մտահոգութիւնը յայտնեցին ի լուր արդելակայաններու գոյութեան Պոսնիա - Հէրցեկովին։ Նախագահ Միթերան հաւաքոյթ մը կը պահանջէ։ Ամերիկա ալ կ'ուզէ որ քննութիւն բացուի եւ կը սպառնայ պատժական միջոցներու դիմել Սերպիոյ դէմ...։

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ դատավարութիւնը վերջ գտաւ Օգոստոս 5-ին եւ պատժական առեանը վճիռները պիտի արձակէ Հոկտեմբեր 23-ին։ Դատախազը 4 տարի բանտարկութիւն ուզած էր Կառեթթայի համար, որ, ըստ փաստաբաններուն քաւութեան նոխազ մըն է, պատասխանատուութիւնները այլ տեղեր են։ Այս դատավարութեան առեն, պաշտպան այլ փաստաբաններ ալ գլխաւոր յանցաւորները նկատեցին դատաւոր, դատախազ եւ մետիա։ Կան նաեւ քաղաքական դէմքերը՝ Հէրվէ, Ժորժինա Տիւֆուա, Լ. Ֆապիուս որոնք միայն իբրեւ վկայ կանչուեցան...։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Բարձրագոյն Ատեանը առկախեց վիժումի օրէնքը, զոր հակասահմանադրական նկատեց։ Վիժումի ազատութեան օրէնքը, որ քուէարկուած էր Յունիս 26-ին, շատ աղատական կը նկատուէր Քրիստոնեայ - Դեմոկրատ 247 երեսփոխաններուն կողմէ, որոնք բողոք ներկայացուցին Գառլսռուհէի Ատեանին առջեւ, հիմնուելով Սահմանադրութեան այն յօդուածին վրայ, ուր կ'ըսուի՝ ամէն ոք ապրելու իրաւունք ունի։

VOYAGE ARMENIE 1992
(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԽԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. Թղթատարի ծախքով՝ 90 Ֆր. 90

ԴԻՄԵԼ .- «ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — *HARATCH*»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 8-9

SAMEDI-DIMANCHE
8-9 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.858 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.858

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

26 ՄԵՌԵԱԼ, 65 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԱՐԾՈՒԱՇԷՆԻ ՃԱՄԲԱՆ ԲԱՑՈՒԱԾ

Ուրբաթ առտու (Օգոստոս 7) Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին, դժբախտաբար, «Արմէնփրէս»ի եւ Ֆրանսական մամուլին տուած լուրերը ինչ կը վերաբերի Ստեփանակերտի ռմբակոծումներուն հետեւանքներուն: Արդարեւ, Զորեքշաբթի գիշեր, Ազրբէջանցիք ՍՈՒ - 25 օդանաւերու օգնութեամբ ռմբակոծած են Արցախի մայրաքաղաքը եւ Ուրբաթ առաւօտեան տուեալներով մեռեալներու թիւը 26 էր եւ 65՝ վիրաւորներու թիւը: Նիւթական վնասներն ալ շատ մեծ են, աւելի քան տասը բնակութեան տուներ քարուքանդ եղած են: Բազմաթիւ վիրաւորներ կան նաեւ Հադրութի եւ Մարտունիի շրջանը ինկած գրադներէն:

Ազերիները Ջանգելանի շրջանէն ալ ռմբակոծած են Հայաստանի Մեղրիի շրջանը: Նախիջեւանէն ալ, խախտելով հրադադարի համաձայնութիւնը, գնդակոծուած են Եղեգնաձորի շրջանի Խաչիկ եւ Վայք գիւղերը:

Ստեփանակերտի ռմբակոծութեան եւ Հռոմի ժողովի ձախողութեան մասին ամէնէն աւելի տեղ տուողն էր Օգս. 7-ին «Լիպերասիոն», որ կը խորագրէր թէ առաջին ազամ ըլլալով ազերի օդանաւ մը կը ռմբակոծէ Ղարաբաղի մայրաքաղաքը եւ կ'աւելցնէր, իր լուրին մէջ, թէ Ազերիներու յարձակումներու այս սաստկացումը կը պատահի, երբ Հռոմի մէջ Ղարաբաղի պատուիրակութիւնը ձգեց գնաց ժողովը Երեքշաբթի օր (Օգոստոս 4) բողոքելու համար իրեն գլացուած ներկայացուցչական հանգամանքին դէմ: Նախապէս, կը յիշէ, Ազրբէջանի եւ Թուրքիոյ պատուիրակութիւններն էին, որոնք ձգած գացած էին ժողովը որովհետեւ չէին ուզեր Ղարաբաղի անկախ Հանրապետութեան բնոյթը: Հայկական պատուիրակութեան պետն ալ - Քրիսթիան Տէր - Ստեփանեան - այս ընդհատումը որակեր է որպէս «անանկութիւնը խաղաղութեան գործընթացին որու նախաձեռնած էր ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը»-ն եւ ամբաստաներ է Ազրբէջանը որպէս ամբողջական պատասխանատուն:

Միւս կողմէ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի Արտաքին Նախարարները Մոսկուայի մէջ կը խորհրդակցին Հ.Ա.Պ.-ի միջնորդ ուժեր ղրկելու կարելիութեան մասին:

«Իւմանիթէ»ն ալ նոյն օրը (Օգոստոս 7), կ'անդրադառնար Ղարաբաղի հարցին եւ Հռոմի ժողովին (քաղաքին պէս՝ յաւիտենական, պիտի աւելցնէինք...) որ անել մէջ է: Կ'արձագանգէ նաեւ Ստեփանակերտի ռմբակոծութեան, զոհերուն, նաեւ Մարտունիի շրջանը ինկած գրադներուն: Կ'ըսէ նաեւ թէ Հայերն ալ իրենց կարգին կրակած են Ղարաբաղի արեւելեան կողմէն եւ Ազերիները մէկ մեռեալ եւ երեք վիրաւոր ունին:

❦

Հինգշաբթի, Օգոստոս 6-ին հայկական ուժերը յաջողած էին բանալ Կրասնոսելսկ - Արծուաշէն կառուղին եւ քիչ ետք ալ մտնել Արծուաշէն, որ ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ երկու թիւերով, շատ ծանրակշիռ պատկեր մը կը պարզէր, քանի որ բոլորովին կղզիացած էր:

Հինգշաբթի, Օգոստոս 6-ին, կարճատեւ գնդակոծումներ ալ եղած են Տաւուշի շրջանի Չինար եւ Պառավաքար գիւղերու վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՄԱԼԻ դժոխքէ աւելի բան մըն է եւ տոքթոր Քուշնէր կը յայտարարէ. «Պիաֆրայէն ի վեր ասկէ աւելի գէշը չեմ տեսած: Մահը տեսայ, երկրի մը մահը եւ մանաւա՛նդ ճամբաներուն վրայ սա մանուկներուն մահը»: Օրը 200 Սոմալիցի կը մեռնի սովէ եւ հեռատեսիլէն սփռուած նկարները, ուր մարդ ու մանուկ, ահաւոր կմախքներ են իսկապէս անհանդուրժելի են: Եւ տոքթոր Քուշնէր ընդվզումով կ'անդրադառնար ասոնց վիճակին, մինչ Եւրոպա Ողիմպիական կը խաղցնէ:

ՊԱՂՏԱՏ կրկին ձայն բարձրացուց եւ ապարէգ կը կարդայ Միացեալ - Նահանգներուն, բացարձակապէս մերժելով որ ՄԱԿ-ի փորձագէտները այցելեն իր նախարարութիւնները: Մշակոյթի եւ Լրատուութեան նախարարը յայտարարած է. - «Զենք ընդունիր որ ՄԱԿ նախարարութիւն մը մտնէ, բայց կրնայ որեւէ այլ տեղ երթալ: Զենք թոյլ տար այցելութիւնը վայրերու, որոնք դաս մեղի մեր ինքնիշխանութիւնը կը խորհրդանշեն: Այցելութիւնը քաղաքական է եւ ոչ՝ թեքնիք»: ՄԱԿ-ի տեսակէտն այն է որ այդ նախարարութիւնները զինամթերքի բերդեր են: Նախագահ Պուշ ալ, որ ամէն օր քանի մը կէտ կը կորսնցնէ հարցախոյզերուն մէջ, յայտարարեց Սատտամ Հիւսէյնի մասին. «բաւական ատեն է որ պզուած եմ իրմէ»...:

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ, համաշխարհային ախոյեան ճատրակի, Զորեքշաբթի օր (Օգոստոս 5) Պարչելոնայի մէջ միաժամանակ խաղերու ներկայացում մը տուած է ընդդէմ 31 խաղացողի ողիմպիական ընտանիքէն: Ողիմպիական Կոմիտէին նախագահը՝ Սամարանչ դիտակով հետեւած է խաղերուն եւ յայտարարած է թէ «Պարչելոնայի խաղերը առաջիններն են որոնք համաշխարհային ախոյեանի մը ներկայութիւնը կը վայելեն»:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ պատերազմ մը ծայր առած է, կը գրէ «Իւմանիթէ», Մոսկուայի մէջ մոսկովեան «միլիէօ»ին եւ կովկասեան խմբակներուն (քլան) միջեւ որոնք իրարու ձեռքէ խլել կ'ուզեն ամէն տեսակ շահատակութիւն:

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՏՈՄՍԵՐ

ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱԽՈՅԵԱՆ

Պարչելոնայի ողիմպիականները կրկին օրակարգի բերած են ոսկեայ մետալները, մրցանիշները, այս կամ այն մարզէն ներս ձեռք բերուած ախոյենութիւնները: Այս առթիւ կը պատմուին հինէն նորէն յուշեր ալ, կը յիշուին հին օրերու ախոյեաններն ու անմոռանալի մարզիկները այս կամ այն մարզէն ներս:

Այսպիսի խօսակցութեան մը ընթացքին է, որ բարեկամ մը յիշեցուց դրուագ մը: Մօտիկ անցեալի մեր Հայ մարզիկներէն Վարդանեան անուն մէկը այս երկրին մէջ վազքի ախոյեան հանդիսացած էր: Այդ օրերուն Վարդանեանին երկու բարեկամները կը խօսակցին իրարու հետ:

Մէկը կ'ըսէ.

- Լսեցի՞ր, Վարդանեանը ախոյեան եղաւ:

Միւսը կը զարմանայ.

- Ի՞նչ կ'ըսես: Ի՞նչ պէտք ունէր այսքան տարուան Վարդանեան մականունը Ախոյեանի փոխելու:

Այս դէպքը պատահած էր տարիներ առաջ, երբ անտարակոյս տակաւին շատ աւելի մեծ թիւով Հայեր բաւական գոհացուցիչ մակարդակով հայերէն գիտէին ու կը խօսէին: Այսօր շատ աւելի նուազած պէտք է ըլլայ թիւը բոլոր անոնց, որոնք գիտեն, թէ ախոյեան բառը հայերէն լեզուի մէջ չամփիոն կը նշանակէ, եւ թէ մականուն չէ: Իսկ վաղը ի՞նչ պիտի ըլլայ, Աստուած գիտէ:

Ամէն անգամ, որ այսպիսի նիւթ մը մէջտեղ նետուի, պիտի սկսինք յանկերգել. մեր դպրոցները, մեր ուսուցիչները, մեր ծնողները, մեր...

Այս բոլորը բնականաբար արդելք պիտի չըլլան, որ մեր հիանալի լեզուն օրէ օր մոռացումի տրուի, սպաննուի, գործածութենէ իյնայ: Ո՛չ ոք կրնայ կասեցնել այս ընացքը, արդէն ո՛չ ոք բան մը կ'ընէ կասեցնելու համար այդ ընացքը: Եւ հեռու չէ այն օրը, երբ այլեւս հայերէն լեզուի «ախոյեան» պիտի հռչակենք այն անձը, որ տասնեակ հազարաւորներու միջեւ միակը պիտի հանդիսանայ գիտնալու, թէ «ախոյեան» կը նշանակէ «չամփիոն»:

Ռ.

«Մարմարա»

ԵՐԵՒԱՆ — ՀՆՈՒԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՈՍՏՈՍ 5 / 6)
ԵՐԵՒԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Միջկուսակցական հարցերու նախագահական խորհրդական Վ. Փափազեան Օգոստոս 6-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է թէ տակաւին յստակ ձեւաւորուած բազմակուսակցական համակարգ չկայ Հայաստանի մէջ: Ան արտայայտուած է նաեւ նախագահին առընթեր բազմակուսակցական խորհրդակցական մարմին կազմելու հարցին մասին, ըսելով թէ այդ գաղափարը նոր չէ, սակայն խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ ոչ թէ նախագահին քաղաքական լուծումներ թելադրող, այլ իսկապէս խորհրդակցական մարմին մը:

Ան բաած է պատասխանելով հարցումներու թէ Հ.Հ.Շ.-ական հինդ - վեց նախարարներու գոյութեան պատճառով կարելի չէ կառավարութիւնը Հ.Հ.Շ.-ական նկատել:

Խօսելով Նախագահին Յունիս 29-ի յայտնի ելոյթին մասին, Վ. Փափազեան նշած է որ անոր ծանօթ է միայն մամուլէն եւ բնաւ այն տպաւորութիւնը չէ ստացած որ ան ուղղուած է Հ.Յ.Դ.-ի դէմ, այլ նկատի ունեցած է անձը եւ անոր գործը:

***

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՈՋԸՆԴՈՏ

Յուլիս 30-ին Միացեալ - Նահանգներէն մեկնած ռազմափոխադրական օդանաւ մը որ դեղօրայք կը տանէր Հայաստան, Երեւան կը հասնի Օգոստոս 7-ին: Օդանաւը հարկադրուած է փոխել ուղեգիծը եւ էջք կատարել Գերմանիա, որովհետեւ Թուրքիա պահանջած է որ օդանաւը իր տարածքին վրայ վայրէջք կատարէ եւ բեռները քննութեան ենթարկուին:

***

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Օգոստոս 5-ին Հանրապետութեան Նախագահին գլխաւորութեամբ գումարուած նիստին քննարկուած են ռազմավարական նշանակութիւն ունեցող կամուրջներու, փապուղիներու, ջրամբարներու պահպանման ուժեղացման վերաբերող հարցեր, ինչպէս նաեւ սահմանամերձ շրջաններու իրադրութիւնը: Մշակուած են որոշակի միջոցառումներ:

***

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 4-ին Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունած է պարոնուհի Քոքսը որուն կ'ընկերանային Գերմանիոյ Խորհրդարանէն Մարկօ Ֆոն Ռյօնէգ եւ Միացեալ - Նահանգներու Քոնկրէսի Մարդկային Իրաւանց Կոմիտէէն Գարոլայն Գրոֆդ: Անոնք 43 թոն օգնութիւն հասցուցած էին Ստեփանակերտ:

Նոյն օրը վերենք ընդունած է նաեւ Խորհրդարանի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան:

Իսկ վարչապետ Խոսրով Յարութիւն-

(Շար. ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱԼԷՊԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆ Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

Օգտուելով առիթէն որ արձակուրդի ազատութիւնը Վենետիկի ճամբուն վրայ փարիզեան կարճատեւ կայք մը տուած էր Հ. Յարութիւն Պզտիկեանի, ուզեցինք որպիսութիւնը հարցնել գլխաւորաբար Հալէպի գաղութին: Պարզուած պատկերը ուրախալի կողմերուն քով, ունի բացասական կէտեր ալ զորս հաւանաբար պէտք է վերագրել հայութեան աւանդական գիծին ու անցնիլ: Կարեւորը այն է որ Հալէպը կը պահէ աշխոյժ գաղութի մը յատկանիշը եթէ նոյնիսկ այդ աշխուժութիւնը իր տիրականութիւնը կը տարածէ նախանձի երեւոյթներէ մինչեւ սրճարանային վիճարկումներու վրայ···

Հ. -- Կրնայի՞ք մեզի ամփոփ համայնապատկեր մը գծել Սուրիոյ Հայութենէն, նկատի առած թիւը, զբաղումները, նկարագիրը եւայլն:

Պ. -- Կարելի չէ յստակ վիճակագրական պատկեր մը տալ Սուրիահայ գաղութի մասին. Նախ որովհետեւ յարատեւ փոխադարձ երթեւեկ կայ Լիբանանի հետ յատկապէս. երկրորդ՝ Բերիոյ Թեմի հայ երեք եկեղեցական Առաջնորդարանները (Առաքելական -- Կաթողիկէ եւ Բողոքական) որոնցմէ կրնար ճշգրիտ տեղեկութիւններ դուրս գալ, (ծուխերու արձանագրութիւններէն) այս մասին որեւէ հրատարակութիւն չեն կատարած: Ներկայիս արտագաղթի շարժումը դրեթէ կեցած է: Ընդհանրապէս 80 -- 100 հազարի մօտ գաղութ մը կը համարուի, որուն 60 -- 65 հազարը խմբուած է Հալէպի մէջ:

Տնտեսական գետնի վրայ, հայ գաղութը մակարդակի զգալի ոստում մը կատարած է, արհեստի մարզէն անցնելով վաճառականութեան եւ գործարանային արտադրութեան. սակայն կարգ մը հիմնական արհեստներ, (մեքենագիտութիւն, ոսկերչութիւն, հիւսնութիւն) կը մնան Հայերու մենաշնորհ:

Սուրիահայը, յատկապէս Հալէպի գաղութը, ունի շատ զօրաւոր ազգային զգայնութիւն. չեմ կարծեր որ իր նմանը ունենայ Սփիւռքի մէջ: Է. վեհանձն. առատաձեռն. կենսուրախ. դպրոցասէր, եկեղեցասէր, բայց դերդայուն, շուտով վիրաւորուող, դիտողութիւն չտանող, շոյուիլ սիրող, կէտ մը որ բաւական դիւանագիտութիւն կը պահանջէ պատասխանատուութեան գլուխ գտնուող անձերէ եւ յաճախ բաւական գլխու ցաւ կը պատճառէ:

Հ. -- Ի՞նչ կ'ըսէիք դպրոցական մարզին մասին:

Պ. -- Դպրոցական մարզին մէջ ալ, կը համարիմ որ Սուրիան գաղութներու մէջ ամէնէն աւելի նախանձելի պատկերը կը ներկայացնէ. բաւ է յիշել որ Սփիւռքի մեծագոյն երկրորդական հաստատութիւնը, Ազգային Քարէն Եփփէ Ճեմարանը, իր 1200--ի մօտ աշակերտութեամբ, կը գտնուի Հալէպի ամէնէն հայահոծ, Նոր Գիւղ, թաղամասին մէջ: Կայ ուրիշ հսկայ մը եւս, Հ.Բ.Ը.Մ.--ի Լազար Նաճարեան վարժարանը, որուն դասարանները մանկապարտէզէն մինչեւ պաքալորիա, նոյն թիւին շուրջ կը դառնայ: Երրորդ երկրորդական հաստատութիւնը Կիլիկեան Ճեմարանն է, որ կը վայելէ Հնչակեան կուսակցութեան հովանաւորութիւնը, թիւով նուազ միւսներէն բայց տասնամեակներէ ի վեր կը տանի ազգօգուտ գործունէութիւն մը իր մանկապարտէզի, նախակրթարանի, միջնակարգի եւ երկրորդականի բաժիններով: Չորրորդը Մխիթարեան Վարժարանն է, հիմնուած՝ 1936--ին, եղած է Միջին - Արեւելքի առաջին երկրորդական հայ վարժարանը որ մինչեւ 1967 թուականը տուած է բազմաթիւ մտաւորականներ, արհեստավարժներ եւ ղեկավարներ Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղութին, սակայն 1967 -- 1978 տասնամեակի ընթացքին, երկրին ընկերային յեղաշրջումներու առեն, պարտադրաբար փակ մնացած է եւ անկէ վերջ է որ կրկին կրցած է բանալ իր դռները նախ մանկապարտէզի, քանի մը տարի վերջ նախակրթարանի եւ հուսկ միջնակարգի բաժիններով, հասնելով նախանձելի վիճակի մը հազիւ տասնամեակի մը ընթացքին: Այժմ աշխատանք կը տարուի Պետական իշխանութիւններու մօտ Երկրորդականի արտօնագիրն ալ ձեռք ձգելու: Փայլուն դեր կը կատարեն Ազգային Հայկազեան, Զաւարեան, Սահակեան, Մեսրոպեան եւ Կիւլպէնկեան Նախակրթարանները որոնց աշակերտութիւնը, հուսկ կը հաւաքուի Ազգային Քարէն Եփփէ Ճեմարան, միջնակարգի եւ երկրորդականի ընթացքը կատարելու: Կան տակաւին «Կրթասիրաց»ը եւ «Զուարթնոց»ը երկուքն ալ ընտիր նախակրթարաններ, որոնցմէ առաջինը Այնթապցիներու Հայրենակցական Միութեան հոգատարութիւնը կը վայելէ, իսկ երկրորդը՝ սեփականութիւնն է Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան:

Այս տարուան վերամուտին պաշտօնապէս կը փակուի տասնամեակներ ամբողջ Հալէպի գաղթական հայութեան ծառայած «Վարդանանց» վարժարանը, մատակարարուած՝ Յիսուսեան միաբանութեան հայազգի կրօնաւորներէ (Հայր Սահակ Քէչիչեան եւ Հայր Յարութիւն Ճապուրեան). կան տակաւին Հայերու սեփականութիւն 5 վարժարաններ (Allepo College, Էմմանուէլ, Փէթէլ, Ս. Թէրէզ եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ) ուր դժբախտաբար հայ աշակերտներու թիւը դարձած է աննշան փոքրամասնութիւն եւ հետեւաբար հայերէնի ուսուցումը ջնջուած կամ նուազագոյնի հասած:

-- Հալէպէն դուրս երկու վարժարան ունի Դամասկոս (5 -- 8 հազար հայութիւն) Գամիշլի եւ վարժարան մը (շատ փոքր) Լաթաքիա, Հ.Բ.Ը. Միութեան:

Հ. -- Աշակերտութեան ի՞նչ թիւ կը ներկայացնէ այս բոլորը:

Պ. -- Աշակերտութեան (հայ վարժարանին մէջ) տրամաբանական թիւը պէտք է 7 -- 8 հազարի մօտ ըլլայ: Վստահաբար մեծ պէտք չէ ըլլայ պետական դպրոցներ յաճախող հայ աշակերտներու թիւը, բացի պետական համալսարանէն ուր Հայերուն թիւը տարուէ -- տարի զգալի աճում մը կ'արձանագրէ:

Հ. -- Ի՞նչ վիճակ կը պարզէ դպրոցներու տնտեսական ճակատը:

Պ. -- Տնտեսական գետնի վրայ ամէնէն աւելի լաւ պաշտպանուածները ազգային վարժարաններն են անտարակոյս. այնինքն անոնք որ կապուած են Ազգային Առաջնորդարանին, քանի անոր եկամուտի աղբիւրները շատ աւելի հզօր են եւ զանազանեալ քան բոլոր միւսները. Հարկ է ըսել որ գաղութը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ թիկունք կանգնած է Ազգային Առաջնորդարանին եւ անոր բոլոր ձեռնարկներուն:

Միւս բոլոր վարժարանները ընդհանուր առումով իրենց տարեկան պիւտճէն կը փակեն հանդէսներով, նուիրատուութիւններով, ներքին եւ արտաքին շրջանաւարտներու եւ Հայրենակցական Միութիւններուն օժանդակութեամբ:

Հ. -- Հայկական վարժարաններու ուսուցիչները եւ հայերէնի ուսուցիչները ի՞նչ պատրաստութիւն կ'ունենան:

Պ. -- Համաձայն սուրիական պետական օրէնքին բոլոր ուսուցիչները պէտք են վկայեալ ըլլալ. մինչեւ նախակրթարան բաւարար է պաքալորէան -- միջնակարգի եւ երկրորդականի համար անհրաժեշտ է համալսարանական տիտղոս մը: Իսկ հայերէնի համար ոչ մէկ կարգադրութիւն կայ: Իւրաքանչիւր տնօրէն իր դատողութեամբ կ'ընտրէ հայերէնի ուսուցիչը որ ընդհանրապէս շրջանաւարտ մըն է հայ երկրորդական վարժարանէ մը: Կան մի քանի ընտիր հայերէնի ուսուցիչներ Երեւանէն շրջանաւարտ:

Հ. -- Ուսուցչութիւնը առ հասարակ հիմայիչ ասպարէզ մը կը նկատուի՞ սուրիահայ երիտասարդութեան համար:

Պ. -- Ուսուցչութիւնը միակ տարածուած ասպարէզն է իգական սեռին համար մինչեւ ամուսնութիւն, իսկ բոլորովին անհրապոյր՝ տղաքներուն համար, որոնք ընդհակառակն կը նախընտրեն աւելի շահութաբեր ասպարէզներ: Այդ իսկ պատճառով մատի վրայ կը հաշուուին ուսուցիչները եւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն ուսուցչուհիները (Հայոց մօտ):

Այդ է նաեւ պատճառը որ բացի հայերէնէն, գրեթէ բոլոր միւս նիւթերը հայ երկրորդական վարժարաններու մէջ, տեղացիներ կը դասաւանդեն:

Հ. -- Ի՞նչ է հայերէնի ուսուցման պատկերը. ի՞նչ է հետաքրքրութեան աստիճանը հայերէնի ու հայագիտական նիւթերու հանդէպ:

Պ. -- Հայերէն լեզուով շաբաթական եօթը պահի իրաւասութիւն ունի հայ վարժարան մը. որոնցմէ չորսը՝ յատկացուելու է լեզուին եւ երեքը՝ կրօնքի դասաւանդութեան: Գաղութին հայկականութիւնը փրկողը առ հասարակ հայախօսութիւնն է, տարածուած, իւրայատուկ եւ հետզհետէ աւելի խառնուած արաբերէնի. (Իզաւի պարնամաճէն մուսալսալը դիտեցի՞ր -- կը նշանակէ հեռատեսիլի յայտագիրէն պատմուածքը դիտեցի՞ր). Մեծ դեր ունին նաեւ հարիւրաւոր շրջանաւարտներ Երեւանի հաստատութիւններէն. բայց հաւատք չունիմ որ այդ 8.000-ի մօտ աշակերտութենէն 8 հատ գրագէտ դուրս գայ, քանի իսկապէս անբաւարար է ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը հանդէպ հայերէնի, մանաւանդ ծնողքներու կողմէ որոնք ամէնէն շատ մտահոգուած են, հիւանդագին կոչուելու չափ, իրենց զաւակներուն պետական Պրըվէի եւ պաքալորէայի ձեռք բերելիք արդիւնքներէն, որոնց համար աներեւակայելի գումարներ կը ծախսուին, յաճախ բոլորովին անտեղի, «առանձնական դասեր» տիտղոսին տակ:

Կայ նաեւ փտտառողջ մթնոլորտ մը, Հալէպի յատուկ, ուր միութիւններ եւ ակումբներ, գրեթէ ամբողջ տարուան ընթացքին, տեղի -- անտեղի, հիւանդագին արշաւի մը կը ձեռնարկեն վարկաբեկելու եւ մրոտելու հայ վարժարան մը որ «իրենց»ը չէ զանազան անվայել տիտղոսներով, կամ ընդհակառակն դերիրական յատկութիւններ շնորհելով «իրենց» հաստատութեան:

Եթէ Հալէպի «գաւառական» քաղաքի հանգամանքը որոշ բացատրութիւն մը կրնայ տալ այս իրողութեան, սակայն շատ մտահոգիչ կը գտնեմ պատասխանատուներու լռութիւնը այս կէտին մէջ, որոնց «էնէրժիք» վճռական եւ անկեղծ միջամտութիւնը վերջ կրնար տալ այս հետզհետէ տարածուող ախտանշանին:

Հ. -- Կարելի՞ է ըսել թէ Սուրիոյ մէջ կայ կուսակցական ներկայութիւն:

Պ. -- Սուրիոյ մէջ հայ կուսակցութիւնները գոյութիւն ունին de facto կը գործեն իրենց բոլոր ճիւղաւորումներով (մարզական, մշակութային եւայլն), սակայն de jure (իրաւականօրէն) կառավարութիւնը կը ճանչնայ միայն համայնքները իրենց պետերով (Օսմանեան համայնքային դրութիւնն է մօտաւորապէս) եւ մարզա -- մշակութային միութիւններ Հ.Ե.Մ. (Հայ Երիտասարդաց Միութիւն) որուն հովանիին տակ կը գործէ Համազգայինը եւայլն -- Հ.Ե.Ը. (Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութիւն) = Հ.Բ.Ը.Մ. կամ Ն.Ս.Մ.Մ. (Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւն) = Հնչակեան կուսակցութիւն: Բնականաբար անուրանալի է այս Միութիւններուն կատարած դերը մշակութային մարզէն ներս, յատկապէս պէտք է շեշտել Համազգայինի կատարած դերը այս վերջին տարիներուն, գրական, մշակութային, թատերական բազմաթիւ ձեռնարկները, դժբախտաբար ոչ միշտ բարձրորակ, սակայն բացառիկ աշխուժութիւն եւ ներդրում մը կը կատարեն գաղութէն ներս մեծապէս նպաստելով անոր ազգային դիմագիծը վառ պահելու եւ զարգացնելու:

Հալէպի 12 հայ դպրոցներէն 7 հատը «ազգային» տիտղոսը կը կրեն, քանի իրաւականօրէն կապուած են Ազգային Առաջնորդարանին ուր Հ.Յ.Դ.--է գերիշխողը ամբողջութեամբ. մնացեալ 5--ին արդէն ակնարկեցի:

Հ. -- Այլ գաղութներէ հայ մամուլ կը ստանա՞յ սուրիահայը:

Պ. -- Սուրիա ազատօրէն կը մանեն բոլոր հայ թերթերը. մեծ մասը անհատներու հասցէով «Յառաջ», «Քուլիս», «Սուրբ Փրկիչ» եւայլն, իսկ շուկայի վրայ ամէն օր կրնաք գտնել Պէյրութի երեք օրաթերթերը («Ազդակ», «Զարթօնք» եւ «Արարատ»), որոնք ամէնօրեայ տեղեկատուութեան միակ աղբիւրներն են շատերու համար. երեքն ալ կուսակցական օրկաններ ըլլալով մեծ դեր կը կատարեն այդ «ոգին» վառ պահելու գաղութին մէջ, որոնց արծարծած հարցերը սոէպ նիւթ կը դառնան արհեստաւորներու աշխատանոցներու եւ խանութներու առջեւ եւ քաղաքին զանազան սրճարաններուն մէջ, ուր Հայերուն ներկայութիւնը գերակշիռ է:

Հ. -- Տեղական հայ մամուլի մը մասին կարելի՞ է խօսիլ:

Պ. -- Շուրջ տարի մը եւ քիչ մը աւելի է որ Հալէպի մէջ ալ լոյս կը տեսնէ «Գանձասար» անունով պարբերաթերթ մը որ աւելի գրական, քիչ մը ժամանակավրէպ, հակումներ ունի, փոխանակ սուրիահայ համայն գաղութին ներքին կեանքին հայելացումն ըլլալու. եթէ կան երբեմն այդ ուղղութեամբ գրութիւններ, ատոնք ընդհանրապէս միակողմանի են եւ չեն պատկերացներ ամբողջ գաղութը. ափսոս. ցանկալի պատեհութիւն մըն էր գաղութին համար որ սեփական մամուլէ զրկուած է, եւ փառաւոր յուշարձան մը պիտի ըլլար զայն հիմնողին:

Հ. -- Դուք պաշտօնով գտնուած էք նաեւ ուրիշ գաղութներու մէջ. ի՞նչպէս կ'արժեւորէք Հալէպի հայ գաղութը:

Պ. -- Պատասխաններուս մէջ քիչ թէ շատ յայտնեցի կարծիքս վերջին հարցումի մասին: Ամփոփեմ. --

Ֆրանսայի, Միացեալ -- Նահանգներու, Արժանթինի համալսարանները տուած են ոչ մեծ թիւով սերունդ մը, որ իսկական պատրաստուած անձեր կրնանք նկատել (Պըլտեան, Նշանեան, Մութաֆեան, Թէօլէօլեան, Շալեան) եւայլն, քանի երկրին ընդհանուր մակարդակը ունի այդ կարողութիւնը ընկալողին համար. Նոյնը չենք կրնար ըսել Հալէպի պարագային. օրինակ չեմ լսած որ 500--ի մօտ Հալէպի հայ բժիշկներէն որեւէ մէկը կամաւոր ծառայութեան գացած ըլլայ Հայաստան երկրաշարժէն վերջ ... անոր հակառակ գաղութը ամբողջութեամբ առնուած առինքնող ջերմութիւն մը ունի, իր բոլոր պակասութիւններով եւ nouveau - riche մտայնութեամբ կը տիրուի, կը գրաւէ քեզ: Արեւմուտքի գաղութներուն գոյութենական մտահոգութիւնները եւ անկէ բխող պաղութիւնը չունի Հալէպցին. ինքնահաւան է, որովհետեւ գիտակից է իր կարգ մը առաւելութիւններուն. արգահատանքով կը նայի արեւմտեան գաղութներուն՝ որովհետեւ վերլուծող չէ առ հասարակ. յաճախ վճիռներ կ'արձակէ գործի համառօտ ճամբորդութեան մը կամ լսուած խօսքերու տպաւորութեան տակ. տեսակ մը primitif բան մը կայ Հալէպցիին մէջ որ մինչեւ տեղ մը միայն Պահաճելի է կիրթ մտքի մը համար: Պատիւի, պարկեշտութեան, արժանապատուութեան գաւառական տիրող զգացումներ ունի տակաւին, որոնք երկիր կը բուրեն. եթէ հարստութիւնը չշլացնէ զիրենք եւ գաղութին պատասխանատուները կարենան միասնական ոգի մը ստեղծել կարգ մը անհրաժեշտ հարցերու շուրջ, փառաւոր Հալէպ դեռ երկար ատեն կը մնայ որպէս լաւագոյն եւ օրինակելի գաղութը Սփիւռքին, ուրկէ ելած են Օշականներ, Ծառուկեաններ...:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ո՛Վ ՄԵԾԱՍՔԱՆՉ, ԵՒ ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԵՐԱԶԱՆՔՈՎ

Երանելի հարազատներս, Հրաշանուն նահապետին՝ Հայկի, քիչ ենք թէեւ մեր համրանքով, որ կը հասնի հազիւ 7 միլիոնի, սակայն մեծ ենք մեսրոպեան յորդառատ տառերով, որոնք երեսունեւվեց գիրերով, որքան կը գերազանցեն լատինական այբուբենի խմբակը, այս միայն մեծ մխիթարանք մըն է մեզի համար: Պարզ օրինակ մը միայն: Մեր ապրած երկրին ժողովուրդը, իր 50 միլիոնով, լեզուին քսանեւվեց տառերով, եթէ ուզէ գրել, չ, խ, ղ, ց, ղ տառերով հնչիւնները, պիտի հարկադրուի առնուազն երկու կամ նոյնիսկ երեք տառերը իրարու կցել տալու համար այդ գիրերուն համապատասխան հնչիւնները, իսկ մենք մեր մէկ գիրով, կրնանք տալ առոգանութիւնը այն գիրերուն, չինարէնէն, ճափոներէն, կամ ռուսերէնէն, գերմաներէն...: Բայց այս պահուն, չեմ գիտեր ինչու, մտածումս սաւառնեցաւ դէպի անցեալի օրերուն, մինչեւ 1936, երբ Փարիզի Ժէոկրաֆի սրահին մէջ, Մեծասքանչի երկու կալուածներուն՝ Գրաբարի եւ Աշխարհաբարի անխոնջ երկրպագու հօրս եւ նոյն ատեն ուսուցչիս յոբելեանը կը տօնուէր մտաւորականներու պատկառելի փաղանգին ներկայութեամբ: Այո, սարսուռ մը կը զգամ, երբ կը խորհիմ թէ այդ մտաւորականներու հոյլը գրեթէ ամբողջութեամբ չկայ այսօր եւ ժողովուրդի բաղմութեան ալ մեծագոյն մասը: Կուգամ այն եզրակացութեան, որ տարիներու դաժան թաւալումով, երկու ամբողջական սերունդներ, գրեթէ իրենք ալ անհետացած են այսօր, եւ արդեօք հետեւանքը չէ՞ այդ դառն եղելութեան, որ Փարիզ, երբեմնի այդ հայ շողշողուն հայ հնոցը, ներկայիս քնաթաթախ վիճակ մը կը զգենու: Ո՞ւր են արդարեւ, այն օրերու խայտաբղէտ խանդավառութիւնները հայկական տօնախմբութիւններու, Սորպոնի, Սօսիէթէ Սավանթի, Սալ Կավօյի, Միւթիւալիթէ եւայլն սրահներուն, որոնք այսօր հայկ. բացակայութեամբ նսեմ կուլան...: Փարիզ, հայկական կեանք ներշնչելու համար, ստիպուած է կարծես, հայրենիքին օգնութեան դիմել, ապսպրելու համար արուեստագէտներու խումբեր, պակասած չէնութիւնը փոխարինելով, անշուշտ ուրախալի երեւոյթ մըն է այդ եւ առոր ալ փառք տանք: Բայց անվիճելի իրողութիւնը այս է որ քանի մը տարիներէ ի վեր, ոչ մէկ համաժողովրդային հանդիսութիւն կը կատարուի, բոլորովին հակապատկեր հին օրերու: Եւ ընդհակառակն, առաջ դատուն էր որ կը ցանկար Փարիզի, հիմա հոն ալ աւելի հայկական հաւաքոյթներ տեղի կ'ունենան, յիշենք միայն Լիոնը՝ իր Վիլէօրպանով: Կարելի է արդեօք եզրակացնել ... գաղթանշանին հակակողմը: Ներեցէք խնդրեմ երբ յայտնեմ թէ, Փարիզի մէջ պարահանդէսները եւ ճաշերն անգամ նուազած են, սա վերջին տարին:

Բայց թողունք այս յուսալքիչ երեւոյթը եւ երթանք ողջունել մեր անզուգական Մեծասքանչը, ու երգել հրճուալից՝ Ո՛վ Մեծասքանչ դու լեզու, ո՛վ հեշտ բարբառ մայրական, բայց ինչո՞ւ չէ նաեւ՝ Ո՛վ Մեծասքանչ դու լեզու, ո՛վ անսպառ չտեմարան, գոհարազարդ տառերու...:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ -- ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԹՈՅԼ ԿՈՒՏԱ՞Ք

ԾԱՆՕԹ. -- Այս մօդուածին սպանիէն բնագիրը լոյս տեսած է Պուէնոս -- Այրէսի «Հարաւ» պարբերաթերթի անդրանիկ թիւին մէջ (Յունիս, 1992), իր խմբագիրներուն ստորագրութեամբ: Բացատրագիրէ մը աւելի, Սփիւռքի ներկայ կացութեան բնորոշում մըն է նաեւ:

Թոյլ կուտա՞ք:

(Հարցումը քաղաքավարական բնոյթ ունի միայն):

Թոյլ տուէք մեր պատմութիւնը պատմել ձեզի:

Դուք երբեւէ անծանօթի մը ուսին վրայէն աչք մը նետա՞ծ էք օրուան թերթին:

Մենք ոչ:

Հանդիպա՞ծ էք խորագրի մը ուր Հայաստանի դժուարութիւններու մասին կը խօսուէր: Եւ, նոյնիսկ եթէ անծանօթը չուտով ֆութպոլի բաժնին անցած ըլլայ, սարսուռ մը զգացա՞ծ էք միայն այդ երկրին անունը տեսնելով:

Մենք՝ այո՛:

Եւ ինքզինքնիդ տարբեր զգացա՞ծ էք ատոր համար:

Դուք երբեւէ քալա՞ծ էք, աշխատանքով ծանրաբեռնուած, Մեծն Պուէնոս -- Այրէսի կորսուած մէկ արուարձանին կամ Սանթա Ռոսա տէ Գալամուչիթայի փողոցներէն, հանդիպելով յանկարծ «Մինասեան» անունով ինքնաշարժներու աշխատանոցի մը ժանգոտած ցուցանակին: Եւ պահ մը յուզուա՞ծ էք, մինչեւ իսկ թեթեւօրէն:

Մենք՝ այո՛:

Եղա՞ծ էք Փարիզ: Մոսկուա՞: Լոս -- Անճըլըս, Սիեռա Լէոնա կամ Կալկաթա՞:

Եւ ինքզինքնիդ տարբեր զգացա՞ծ էք:

Եղա՞ծ էք Հայաստան: Հոն եղբօր նման վարուա՞ծ են ձեզի հետ: Եւ զգացա՞ծ էք հազուադէպ սէր մը, ձեզի հանդէպ եւ անոնց հանդէպ: Եւ անցա՞ծ էք այդ բոլորէն իբրեւ սեփական, խորապէս անձնական բա՞ն մը:

Մենք ոչ:

Եւ ինքզինքնիդ կրկին անգամ տարբեր զգացա՞ծ էք:

Մենք՝ այո՛: Միայն քիչ մը:

Այդ քիչը կը բնորոշէ Սփիւռքը: Մենք չենք վախնար զգալէ տարբերութիւնը ընդունելէ տարբերութիւնը, յայտարարելէ տարբերութիւնը: Որովհետեւ այդ է մեր ինքնութիւնը:

Սրտանց պիտի ուզէինք չզգալ զայն: Որովհետեւ չենք սիրեր աշխարհով մէկ թափառիլ եւ գտնել որ մեր բարբառը ոչ մէկ տեղ կը խօսուի: Որ հայրիկի կամ մեծ հայրիկի չեշտով ոչ մէկ ոստիկան պիտի յանդիմանէ մեզ:

Զգալ զայն կը նշանակէ ինքնութիւն մը կրել որ մերը չէ եւ կարծել որ ենք ինչ որ չենք:

Ընդունիլ զայն կը նշանակէ հասկնալ որ Սփիւռքը մնայուն է եւ որ, նոյնիսկ եթէ մենք վերադառնանք, միշտ Հայեր պիտի ըլլան հայրենիքէն դուրս: Որ լինելութեան եւ հայութիւնը ապրելու այլ ձեւ պիտի ունենան: Այդպէս պիտի շրջանցենք մեր շրջապատի այնքան յատկանշական ինքնութեան բախումները, որոնց եզրայանգումը արուեստական Հայն է, այն՝ որ Հայ է inertie-ով, ի հակադրութիւն անոր որ հայ է գիտութեամբ, որոշումով եւ համոզումով եւ որ, սփիւռքահայու վերագիւտէն ի վեր, պատասխանատուութեան զգացումով կը ստանձնէ Հայաստանի հանդէպ իր յանձնառութիւնը:

«Հարաւ» կը խարսխուի այս իմացումին վրայ: Հայաստանի հանդէպ պատասխանատու յանձնառութիւն, որուն վախճանական նպատակը կրնայ կատարելագործուիլ, նոյնիսկ պայմանական օճախ վերադառնալով:

Հրատարակելով «Հարաւ»ը --- Հարաւի Հայոց պարբերականը --- կ'ըմբռնենք որ ձայն մը եւ արտայայտութեան միջոց մը կը ստեղծուի լռութեան մէջ: Որովհետեւ Հարաւը --- Հարաւ -- Ամերիկան --- Սփիւռքի հայկական գաղթօճախներու շարքին միշտ եղած է անծանօթ վկան: Ասիկա ըսելը համազօր է յայտնելու, որ այս գաղութները լուռ մնացած են իրենց իսկ կամքով: Չեն գիտցած անգամ մտաւորականներու եւ գրագէտներու փոքրաթիւ խումբ մը արտադրել, որ սփիւռքեան եւ հայրենական մակարդակի վրայ յայտնի դառնար:

«Հարաւ» ազատութեան միջավայր մը պիտի ըլլայ: Մտածելու եւ ստեղծելու ազատութիւն: Ամէն բանէ աւելի, գաղափարներու նորոգումի վայր մը, ուր նորը եւ անտեսուածը առաջնահերթ պիտի ըլլան, աւանդութեան շարունակականութիւնը ապահովելու՝ գիտակից իւրացումի ծիրին մէջ: Մեր ազատութիւնը պիտի երաշխաւորուի քաղաքական կամ որեւէ այլ հաստատութենէ բացարձակ անկախութեամբ:

Մեր նպատակը չէ հայութեան առկախ հարցերը լուծել, այլ միայն՝ տեղեկացնել: Իրականութեան տուեալները բերել որոշումներու սեղանին: Եւ նորէն բերել իրականութեան տուեալները երբ վրայ կը հասնի ձախողութիւնը՝ այդ նոյն տուեալները հաշուի չառնելու պատճառով:

Որեւէ սրբազան առաքելութիւն նպատակադրած չենք: Միայն կ'ուզենք դառնալ վերաջամբումի (réalimentation) միջոց մը բոլոր փափաքողներուն համար:

Երկար տարիներ տեւող հրատարակութիւններէն չէ ասիկա. պիտի տեւէ մինչեւ որ մեր շունչը հատնի, կամ խօսքը հիմնաւորող նիւթը սպառի, եւ կամ ընելու յամառութիւնը ներշնչող կրակը մարի:

Բայց, մինչ այդ, պիտի ընենք:

ՅԱԿՈԲ ԿԻՒԼԼԻՒՃԵԱՆ
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԹԷՈՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Յուլիս 18--ին տեղի ունեցած է կիպրացի Յոյներու Թորոնթոյի գաղութին կողմէ կազմակերպուած քաղաքական հաւաքոյթ մը նուիրուած հիւսիսային -- Կիպրոսի Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած հողերու 18--րդ տարեդարձին: Մասնակցողներու կարգին եղած է հայ դատի Թորոնթոյի յանձնախումբի ներկայացուցիչը՝ Արիս Պապիկեան, որ նաեւ խօսք առած է:

**

ՍԱՆ -- ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 20--ին դասախօսութիւն մը տրուած է «Արցախի տագնապին շուրջ» կազմակերպութեամբ Ռ.Ա.Կ. Հրաչ Երուանդ ակումբի եւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Օրուան դասախօսն էր՝ Փանոս Թիթիզեան:

**

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան Վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Յունիս 30--ին «Արցախի եւ Հայաստանի վերջին իրադարձութիւնները» նիւթին շուրջ ժողովրդային հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Տուման» եւ «Ռոստոմ» կոմիտէներուն: Նիւթին շուրջ արտայայտուած են Կարօ Գամարեան եւ Փիէր Զրախչեան:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Զարեհ անհամբերութեամբ շարժում մը ըրաւ ու փորձեց պատասխանել:

-- Մի՛ ընդմիջեր զիս, գոռաց, ու վիճիլ սորվէ, թոյլ տուր որ նախադասութիւնս աւարտեմ: Տե՛ս, գոռաց վերստին, խօսքիս թելը կորսնցնել տուիր ... Ամէն ինչ գեղեցիկ է երկրի վրայ, չարունակեց իր յաղթական ձայնովը ու ամէն ինչ իր տարբեր գեղեցկութիւնը ունի: Գեղեցկութիւն լուրիս՞ կարծեցիր, որ նժարով կշռես...

-- Բարդէնը իրաւունք ունի, համարձակեցաւ ընդմիջել միւսը, նիւթը միշտ կը տեղափոխես...

Բարդէնին ալ, քեզի ալ, որոտաց Արշամ: Բարդէնը միշտ իրաւունք ունի, որովհետեւ անճարարութեամբ կը վիճի, թակարդը կը ձգէ քեզ: Անմիջապէս դիմադարձել դժուար է, բայց գիշերը անկողնիս մէջ տասնեակներով պատասխաններ կուգան միտքս: Արդէն որոշած էի ձեզի հետ վէճի չբռնուիլ...

Իրապէս վշտացած կը թուէր: Գլուխը դարձուց ու իր զօրեղ ուսերը սարսելէն՝ սկսաւ հեռանալ: Սակայն քանի մը քայլ հազիւ ըրած՝ մէկէն ետ եկաւ, նոյն տարափոխիկ զուարթութեամբ ու երկուքիս միջեւ նստաւ:

-- Մտի՛կ ըրէք, յարեց լրջութեամբ, եկէ՛ք գրաւոր վիճինք...

-- Ինչպէ՞ս գրաւոր, ըսինք միաբերան:

-- Աւելի ճիշդը՝ հարցումներ տանք ու գրաւոր մեր կարծիքը ըսենք: Վիճելը բանի մը կը ծառայէ՝ եթէ հանդարտ կարծիքներու փոխանակութիւն մը ըլլայ: Մինչդեռ կռուելով կը խօսինք ընդհանրապէս ու իրար մտիկ չենք ըներ անգամ: Իւրաքանչիւրս հինգ հարցում կ'առաջարկենք, կ'ընէ տասնըհինգ հարցում: Ու անոնց իրարմէ լուր ունենալու, գրաւոր կը պատասխանենք այդ տասնըհինգ հարցումներուն, որքան կարելի է հակիրճ ու սեղմ:

Խանդավառութեամբ ընդունեցինք այդ առաջարկը: Ու որոշեցինք նաեւ, որ ես վերստին գրի պիտի առնեմ տասնըհինգ հարցումները, որպէսզի միւս երկուքը չգիտնան, թէ անոնցմէ տասը անծանօթները որո՞ւ կողմէ ուղղուած են:

-- Գրաւի կուգամ; կ'ըսէր Արշամ Զարեհին, թէ պիտի չկրնաս իմ հարցումներս դանազանել Բարդէնին գրածներէն...

-- Իսկ ես գրաւի կուգամ, կը պատասխանէր Զարեհ՝ զայն գրգռելու համար, թէ հինգ վայրկեան եթէ մտածեմ, այժմէն իսկ, կրնամ տալիք հարցումներդ գուշակել:

Զարմանալի էր, ես եւս նոյն յաւակնութիւնը ունէի:

Դեկտեմբեր տասնրինը

Երազիս մէջ՝ հիւանդ էի, երէկ գիշեր: Մեր տանը ապակեպատ սենեակին մէջ՝ աչնան կարմիր երեկոյ մըն էր: Արեւը կը հրդեհէր բոսոր բոցավառումներով՝ երկինքի այն պատառը, որ կ'երեւէր անկողնէս: Ակնարկս կառչած մնացած էր երկնից այդ հրավառ կտորին ու խոշոր ողկոյզի մը, որ նոյնպէս կը վառէր սարփինային աշնանահար տերեւուտքին մէջէն: Կ'ուզէի ոտքի ելլել՝ վստահ ըլլալու համար թէ հայրենի տանս մէջ եմ, բայց մարմինս չէր հնազանդեր ինձ: Ու կուրծքիս խորը հաճելի ցաւ մը կար:

Հաւանաբար աչքերս փակած էի, քանի որ երբ վերստին նայեցայ չուրջս՝ լուսընկայ գիշեր էր: Վտակ մը խոխոջելէն կը վազէր մարգագետնի մը մէջէն: Ջրին եզերքը ուռիներ կային: Ես ու Արշամ՝ մեր տաբատները հանդրիճած, կը ջանայինք խեչափառ ու գորտ որսալ: Արշամ կը պնդէր թէ գորտերուն ազդրերը ճերմակ ու համեղ էին: Իսկ ես կը նախընտրէի խեչափառները, որոնց գորշ պատեանները՝ կրակին բոցէն արագութեամբ կը կարմրին: Անհանգիստ շարժումներով Արշամին հետ վիճելու վրայ էի, երբ մայրս մօտեցաւ ինձ, ծռեցաւ անկողնիս վրայ ու ճակատս համբուրեց: Աչքերուն խորը արցունքի կաթիլներ կային:

-- Մայրի՛կ, ճչացի ցաւով, կը կարծէի թէ մեռած էիր...

-- Մայրերը բնաւ չեն մեռնիր, տղա՛ս, աղուոր տղաս, ըսաւ բազուկներուն մէջ գրկելով զիս, ու օրօրելով, քիչ մը քնացիր...

Դողահար ձեռքերով կը շօշափէի ուսերն ու յետոյ իր դէմքը, վասնզի, չէի ուզեր հաւատալ թէ կրնայ ողջ ըլլալ: Բայց երբ ռունգերս զգացին իր մուշկէ բուրումը՝ խորին գորով մը ցնցեց մարմինս: Վիզը նետուեցայ ու երկարօրէն համբուրեցի զայն: Արտասուքի կաթիլները աչքերէս առատութեամբ կը հոսէին ու կը թրջէին այտերս ու բերանս: Երբեք կեանքիս մէջ այդքան երջանիկ չէի եղած: Գլուխս դրած էի անոր կուրծքին վրայ, ու իր ձեռքերը կը սեղմէի ափերուս մէջ:

-- Մայրի՛կ, հծծեցի, միայն ինծի համար երգեհոնիկ նուագէ...

Մայրս գլխ մեղմօրէն հանգչեցուց բարձին վրայ ու ոտքի ելաւ: Յանկարծ միայն նկատեցի թէ ճակտին վրայ խորշոմներ կային ու իր հարուստ վարսերը սպիտակած կամ թափած էին: Բերանը եւս ծեբացած էր ու ձեռքերը թարմշամած: Սարսափելի ցաւ մը, դաշոյնի մը պէս խրեցաւ կուրծքիս ու ինձ թուեցաւ թէ պոռացի:

Արշամ ոտքի՝ անկողնիս մօտ էր ու քաղցրօրէն կը ժպտէր ինձ:

(Շար. 59)

(Շար. Ա. էջէն)

եան ընդունած է Ջուիցերիոյ Ս. Օ. Ս. -- Արմէնիի նախագահ Աւետիս Գպիրեան ու վարչական Ա. Մեսրոպեանը: Զրոյցը ընթացած է Վանաձորի մանկական հոգեբուժարանին շինարարութեան նիւթին մասին:

**

ՐԱՖՖԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին Գործերու Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան Օգոստոս 5-ին հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի իր պաշտօնակից Ա. Կոզիրեւի հետ: Երկու նախարարները քննարկած են Ղարաբաղի հարցին քաղաքական լուծումին եւ ստորագրելի պայմանագրերուն առընչուող հարցեր:

**

Հունգարիոյ Ռուսաստանի դեսպանն ալ նախորդ օրը պաշտօնական ընթրիք մը տուած է հայ նախարարին ի պատիւ:

**

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊՐԻՖԻՆԿԸ

Օգոստոս 5-ին Արտաքին նախարարութեան մէջ օտարերկրեայ ներկայացուցիչներուն տրուած պրիֆինկի մը ընթացքին շեշտուած են Հայաստանի ու Հ.Ա.Պ.-ի այլ երկիրներու հայ քաղաքացիներու իրաւունքներու ոտնահարման եւ բռնութեան պարագաներ: Մասնաւորապէս վերջերս քանի մը տասնեակ Հայեր առեւանգուած են Վրաստանի մէջ ու ապա ուղարկուած Բաքու եւ Ղազախ, Ղարաբաղի մէջ գերի ինկած Ազրպէյճանցիներու հետ փոխանակուելու կամ անոնց ընտանիքներէն մեծ փրկագիններ պահանջելու նպատակով:

**

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ՄԵԿՆԱԾ

Օգոստոս 2-ին Ամերիկա մեկնած է Հանրապետութեան փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան ուր շարք մը պաշտօնական հանդիպումներ կ'ունենայ ղեկավար շրջանակներու, միջազգային տարադրամի ֆոնտին եւ միջազգային դրամատան ղեկավարութեան հետ. ան կը մասնակցի նաեւ Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան միջազգային խորհրդաժողովին որուն լիագումար մէկ նիստին եւս բանախօսութիւն կ'ունենայ: Հայաստանի փոխ-նախագահը կ'օժանդակէ տեղւոյն վրայ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին մարմիններուն կազմութեան: Այս հիմնադրամով առաւելագոյնս զբաղելու հարցին պատճառաւ էր նաեւ որ Գագիկ Յարութիւնեան դադրեցաւ կառավարութիւնը գլխաւորելէ:

**

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Արփաթուր» նորաստեղծ զբօսաշրջական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ սկսած են Երեւան-Թեհրան թռիչքները. անոնք տեղի կ'ունենան ամիսը 2 անգամ:

**

Արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը մեծ քանակութեամբ մանկական սնունդ, օճառ, վիրակապեր ղրկած է Արցախի համար: Նախարարութեան 16 ձեռնարկութիւններ եւս միացած են այդ օգնութեան 1 միլիոն 700 հազար ռուբլիի արտադրութեամբ:

**

Երեւան ժամանած է «Եւրոպայի Երխտասարդ Միութիւն» կազմակերպութենէն պատուիրակութիւն մը. անոնք գացած են նաեւ Արցախ, նպատակ ունենալով քննել Մարդկային Իրաւունքներու Պաշտպանութեան հարցը:

**

Վարդավառը ոգեւորութեամբ նշուած է Երեւանի փողոցներուն ու Գառնիի հեթանոսական տաճարին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

«Յառաջ»ի 67-րդ տարեդարձին առթիւ.-

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Էլիզ Տարօնեան 500 ֆրանք:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Դր. Ստեփան Իյնէճեան եւ Այրի Տիկին Ազնիւ Գէորգեան Գրիգոր Ջերվիշեանի մահուան առթիւ 500-ական Ֆր. կը նուիրեն «Ազնաւուր փուր լ'Արմէնիի» (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տոքթ. Յարութիւն Եուսիֆ Սահակեան (Լոս-Անճըլըս) կը փնտռէ իր բարեկամը՝ Գէորգ Մանկիկ, որուն կնոջ անունն է՝ Անահիտ: Գաղթած են Լոնտոնէն՝ Նիս:

Գրել կամ հեռաձայնել հետեւեալ հասցէին.--

Dr. H. Sahaguian
1980 Ashangton Road, GLENDALE
Calif. 91206 U.S.A.
tél. office: 818 241 8477
home: 818 952 1629

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Տօն է Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

**

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին, հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15, ժամը 10-ին, տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատ. Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

«Տօն Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնի» առթիւ:

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատ. փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի:

Ղեկավարութեամբ՝

Դր. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին:

**

ՊԱՏԱՐԱԳ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, ժամը 10-ին:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին:

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45-ին, «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Վերափոխման Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ՝ Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյս դպրուհիներու կողմէ:

Պատարագի աւարտին աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, յիշատակ է Մեռելոց, կը կատարուի ժամերգութիւն որու աւարտին Հոգեհանգիստ -- վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Երկուշաբթի, պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Քարոզ՝ ժամը 11-ին:

Խաղողօրհնէք ժամը 11.45-ին:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

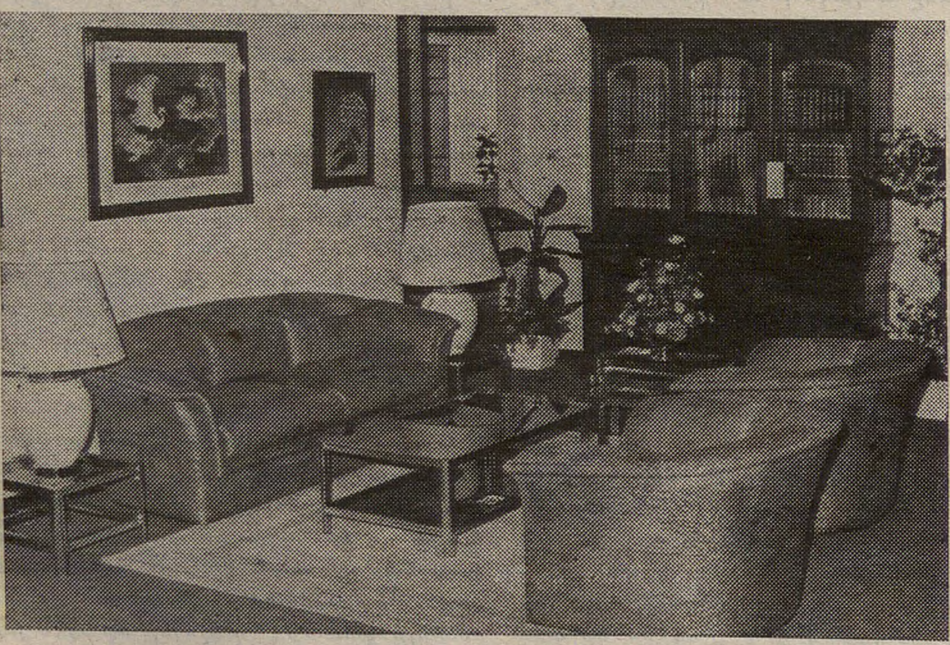

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱՀԱՆ ՇԱՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — " 60 Ֆր.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — " 60 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»

Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 11
MARDI
11 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.859 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.859

ԱՐԾՈՒԱՇԷՆԸ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՒ

22 ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐ ԶՈՀ ԳԱՑԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեր վերջին թիւերուն մէջ կը գրէինք արդէն այն մտահոգիչ կացութեան մասին որու մատնուած էր Արծուաշէն հայկական գիւղը (Ազրպէյճանի տարածքին վրայ) եւ հակառակ վերջին օրուան փրկարար գործողութեան, որու շնորհիւ բացուած էր կառուղին, կարելի չեղաւ տէր մնալ գիւղին ազրպէյճանական բուռն հակայարձակման հետեւանքով: Շաբաթ օր, Օգոստոս 8-ին, հարկ եղաւ պարպել գիւղին 1500 – 2000 բնակիչները եւ փոխադրել Կրասնոսելսկ: Կռիւները շատ բուռն եղած են մինչեւ հայկական ուժերու նահանջը եւ 22 հայ մարտիկներ զոհ գացած են: Յիշենք որ Արծուաշէն 46 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ հայկական գիւղ մըն է: 12 քիլոմեթր կառուղի կայ սակայն Ազրպէյճանի տարածքին վրայ: Հանրապետութեան եւ Խորհրդարանի նախագահները հեռագրեր ղրկած են ՀԱՊ-ի Պետութեանց իրենց պաշտօնակիցներուն հողային այս բռնաբարման առընչութեամբ, քանի որ Տաշքենդի համաձայնութեամբ, անդամ որեւէ Պետութեան դէմ յարձակումի պարագային, ՀԱՊ-ը պէտք է պաշտպանէ այդ երկիրը:

**

Արցախի մէջ, գլխաւորաբար Մարտակերտի շրջանը, մարտերը կը շարունակուին նոյն ձեւով: Անցեալ շաբթուան ընթացքին Մաղաւուզի վրայ ազրպէյճանական յարձակման հետեւանքով 68 մեռեալ կար (60 Ազերի, 8 Հայ): «Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Օգոստոս 8-ին թէ նախորդ իրիկուն Մարտակերտի շրջանի հայկական ուժերը կրակ բացած են ազրպէյճանական ՄԻԿ – 24 օդանաւի մը վրայ, որ 30 հրասայլերու եւ բազմաթիւ զրահակառքերու հետ կը մասնակցէր Մաղաւուզի եւ Մոխրաթաղի վրայ կատարուած յարձակումներուն:

Նոյն օրը Աղդամէն ռմբակոծուած են Մարտունիի շրջանի Բերդաշէն եւ Նորշէն գիւղերը, ուր 3 մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կայ, որոնց մէջ կիներ եւ երախաներ:

Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան հետեւեալ ուղերձը կատարած է Լեռնային Ղարաբաղի ժողովուրդին. –

«Սիրելի հայրենակիցներ, վերջին ամիսներին Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը կտրուկ *ակտիւացրել* է Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան Հայաստանի սահմանամերձ շրջանների դէմ ուղղուած ռազմական գործողութիւնները: Ադրբեջանական բանակի յաջողութիւնները բացատրւում են նախկին խորհրդային բանակից ստացուած ժամանակակից ռազմա*տեխնիկայի* մեծ քանակով: Հակառակ դրան, Ղարաբաղի ինքնապաշտպանական ուժերը մեծ ջանքերի եւ զոհողութիւնների գնով կարողանում են դիմակայել կանգնեցնելով ադրբեջանական ուժերի յառաջխաղացումը եւ ազատագրելով Մարտակերտի շրջանի գրաւուած հայկ. բնակավայրերի զգալի մասը: Սակայն ադրբեջանական բանակը փորձում է ռազմի դաշտում կրած պարտութիւնները [illegible] դրան, Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան հանդէպ վայրագ գործողութիւններով: Օգոստոսի 6-ին Ստեփանակերտի հրթիռակոծման հետեւանքով զոհուել եւ վիրաւորուել են քաղաքի տասնեակ խաղաղ բնակիչներ: Ադրբեջանի գործողութիւնները ուղղուած են հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման վիժեցմանը: Հայաստանի իշխանութիւնները կողմ լինելով հարցի քաղաքական լուծմանը եւ խրախուսելով Ռուսաստանի եւ միւս երկրների միջնորդական ջանքերը, ինչպէս նաեւ ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը-ի շրջանակներում հարցի կարգաւորման փորձերը, միաժամանակ չեն կարող անտարբերութեամբ վերաբերուել Ղարաբաղի ժողովրդի դէմ ուղղուած բարբարոսական գործողութիւններին:

«Ես հպարտանում եմ հայրենի հողի վրայ ապրելու իրենց իրաւունքը պաշտպանող Ղարաբաղցիների քաջութեամբ եւ տոկունութեամբ:

«Խորապէս ցաւակցում եմ զոհուածների ընտանիքներին եւ մտերիմներին»:

**

Ռազմաճակատէն ետք Արցախցիին գըլխաւոր հարցն է գաղթականներու պարագան. միայն վերջին երկու ամսուան մէջ [illegible] Ստեփանակերտը շուրջ 30 հազար գաղթական ընդունած է ոչ միայն Ազրպէյճանցիներու գրաւած ու պարպած շրջաններէն, այլ նաեւ՝ Մարտունիէն եւ Հադրութէն ուր չեն դադրիր խաղաղ գիւղերու զանգուածային ռմբակոծումները: Ստեփանակերտի իշխանութիւնները անոնց տրամադրած են դպրոցներու եւ մանկապարտէզներու շէնքերը: Այս ձեւով տեղաւորուած են ութ հազար հոգի, իսկ մնացեալը պատսպարուած է առ այժմ պատսպարուելու ապաստաններու, ծանօթներու տունը, երբեմն ալ վարչական շէնքերու մէջ: Քաղաքին գերբնակեցման պատճառով չի բաւեր հացը, մանաւանդ որ գիւղատնտեսական աշխատանքները այս տարի փաստօրէն չեն կատարուած: Բացի ատկէ, հացահատիկի արտերուն հիմնական մասը վերածուած է ռազմական գործողութիւններու գօտիի: Արցախցին համոզուած է որ գաղթականներու խնդիրը պէտք է լուծում գտնէ մարտադաշտին վրայ. պէտք է ազատագրել թըշնամիին գրաւած հողերը որպէսզի անոնց տէրերը վերադառնան իրենց տուները:

**

Ռմբակոծումները կը շարունակուին Կապանի եւ Մեղրիի վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆՆԵՐԸ կը խորհին զինուորական միջամտութեան մը մասին Պոսնիա – Հերցեկովինա, որ սակայն նպատակ ունենայ միայն մարդասիրական օժանդակութիւնը պաշտպանել: Ամէն կողմէ ճնշում կայ եւ շատ կը ծաղկուի արեւմուտքի կրաւորական դիրքը, բայց, Պուշ կողմնակից չէ ամերիկացի զինուոր ղրկելու, որովհետեւ կ'ըսէ. – «Ես ինքնիքս խնդրոյ առարկայ չեմ դներ քաղաքական ներքին ճնշումներէն: Նախքան զինուորներու կամ մարինզներու մասնակցութիւնը ճակատամարտի մը, կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչպէս մէջէն պիտի ելլեն եւ մենք զմեզ կեռիլլայի մը մէջ մխրճուած պէտք չէ գտնենք»: Անշուշտ, այսքան երկար արդարացումի մը տեղ, Նախագահ Պուշ կրնար մէկ խօսքով պոռթկալ. – «Հոն, քարիւղ չկայ, կը հասկնա՞ք»: Փրոֆ. Մինքովսկի, որ նոր կը վերադառնայ Եուկոսլաւիայէն, խորապէս վրդոված է ի տես ցեղասպանութեան, զոր կը գործեն «Պալքաններու կարմիր Խմերները»: Թուրքիա կ'ուզէ որ օդանաւային յարձակումներ կատարուին սերպ դիրքերու վրայ, ի պաշտպանութիւն տեղւոյն մահմետականներուն:

ՎՐԱՍՏԱՆ անդամակցեցաւ Համաշխարհային Դրամատան: 6-րդ նախկին խորհրդային Հանրապետութիւնն է (Ռուսաստան, Էստոնիա, Լիթուանիա, Բելառուսիա եւ Ղազախստան):

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐ, ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՒ ԿԱՐԿՈՒՏ աւեր գործեցին Շաբաթ օր հարաւ – արեւմտեան Ֆրանսայի շրջանները, վնասելով այգիներուն (գըլխաւորաբար՝ Պորտոյի համբաւաւոր Մատօ–ին): Այլ շրջաններն ալ վնասները մեծ են, Թուլքէի մէջ Հոլանտացի մը կայծակնահար եղած է: Արկածներ պատահած են լեռները յանկարծական ձիւնհալի հետեւանքով:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐԸ ԿԸ ԴԱՍՈՒԻՆ ՈՐՊԷՍ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

«*Մարմարա*»ի Օգոստոս 3-ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ իսկապէ՛ս շահեկան «կարգադրութիւնը» որ խորհրդածութեան ալ չի կարօտիր:

«*Կիւմհուրիյէթ*» օրաթերթին մէջ, Օգոստոս 1-ին Մուսթաֆա Էրտողան յօդուած մը ստորագրած է որու խորագիրն է. – «*Թուրք մշակոյթին մէջ Թուրքէն ուրիշին անունը չկայ*» ու կը գրէ հետեւեալը. –

**

«*Այն շրջանին, երբ գործի գլուխ եկաւ Մշակոյթի նախարար Ֆիքրի Սաղլամ, մեծաշուքով կերպով յայտարարուեցաւ, որ այլեւս մէկդի պիտի դրուէր բաւական վէճի նիւթ դարձած՝* «Հին Թուրք – Իսլամ մշակոյթի հասկացողութիւնը» *եւ* «կարելիութիւն ստեղծուէր, որպէսզի ազատ հետազօտութեան ու զարգացումի ենթարկուին Անատոլուի մէջ ապրած բոլոր ժողովուրդներուն մշակոյթները»: *Հակառակ այս յայտարարութեան, Մշակոյթի նախարարութեան կապուած Ժողովրդական Մշակոյթի Հետազօտման եւ Զարգացման Ընդհանուր Տնօրէնութիւնը կը շարունակէ Թրքական անունով դասաւորել Անատոլուի մէջ ապրող Չէրքէզներու, Քիւրտերու, Լազերու եւ Հայերու ժողովրդական արուեստի գործերը: Մշակոյթի նախարարութեան լրագրերը այս նիւթը լուսաբանելու ատեն ըսին, որ «Բոլոր էթնիք խմբակներուն մշակոյթը Թրքական մշակոյթ կը նկատուի»:*

Մինչդեռ այն օրերուն, երբ Մշակոյթի նախարար Ֆիքրի Սաղլամ պաշտօնի կը ձեռնարկէր, ըսուած էր որ «Թրքապաշտ» մշակութային քաղաքականութիւնը պիտի լքուէր եւ անոր տեղ պիտի ընդունուէր «ժողովուրդներու մշակոյթներ»ու հասկացողութիւն մը եւ այս կերպով Պետութիւնը տէր պիտի կանգնէր Անատոլուի հարստութիւններուն: Սեպտեմբեր 12-էն ի վեր Ժողովրդական Արուեստներու Հետազօտման եւ Զարգացման Տնօրէնութիւնը իր իրաւասութեան հետ անուն փոխեց, բայց երբեք չփոխեց մշակութային հետազօտութիւններու նկատմամբ իր հայեցակէտը: Այսօր եւս այս կազմակերպութիւնը իր վերջին եօթը ամիսներու գործունէութեան մասին արտայայտուելով յայտնած է, թէ Անատոլուի մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներուն ստեղծագործութիւնները կը դասաւորուին ու արխիւներու մէջ կը դրուին թըրքերէն լեզուով ու «Թրքական Մշակոյթ» անուան տակ: Անոնք կը պնդեն, թէ Թուրքիոյ մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներուն մշակոյթը Թուրք մշակոյթ պէտք է նկատուի: Այսպիսի ըմբռնումի մը համաձայն, Թոքատի, Գարամանի, Քըրքլարէլիի, Էտիրնէի, Թէքիրտաղի, Մանիսայի, Մէրսինի, Զուքուրօվայի ու Ատանայի շրջաններուն մէջ ապրող Չէրքէզ, Յոյն, Լազ, Քիւրտ եւ Հայ ժողովուրդներուն ձեռարուեստները, ժողովրդական պարերը, ժողովրդական երգերն ու ճարտարապետական գործերը դասաւորուած են որպէս Թրքական ժողովրդական արուեստի գործեր:

Այս մտայնութիւնը, որ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներուն մշակոյթները Թրքացնել կը ջանայ, միւս կողմէ ալ իր ակնարկները կ'ուղղէ դէպի Միջին Ասիա ու գրեթէ կը փնտռէ իր հին գեղեցիկ օրերը: Ժողովրդական Արուեստներու Հետազօտման Ընդհանուր Տնօրէնութիւնը Փոլքլորի մասնագէտներ պիտի ղրկէ դէպի Միջին Ասիոյ հանրապետութիւնները եւ հոն նոր գետին պիտի փնտռէ իրեն համար: Այս գաղափարախօսութիւնը որ ճամբայ կ'ելլէ «Թուրքերուն Մայր Հայրենիքը» կարգախօսով, պիտի ջանայ «Թրքացնել» այս շրջաններու ժողովուրդներուն մշակութային գործընթացները, որոնք Անատոլուի Թուրքերէն հեռու մնացած են միշտ եւ որոնք ստեղծուած են իրենց սեփական օրէնքներով: Այս աշխատանքին վերջնական նպատակն է նոր համադրութիւն մը ստեղծել Միջին Ասիոյ Թուրքերուն հետ, որոնք մշակութային տեսակէտէ Թուրքերուն երբեք այնքան մօտիկ չեն եղած, որքան եղած են Քիւրտերը, Չէրքէզները, Յոյները, Լազերը ու Հայերը»:

ՊԱՐՍԷԼՈՆԱ 92

Ողիմպիական Իե.

ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻԷՆ՝ ԱԹԼԱՆԹԱ

Խուան Կարլոս Թագաւորի եւ 65 հազար հանդիսականներու ներկայութեան է, որ Կիրակի իրիկուն, Օգոստոս 9-ին փակուեցան, Ողիմպիական 25-րդ խաղերը, Պարսելոնայի մէջ:

Դասաւորման գլուխն է Հ.Ա.Պ.-ը 112 մետալով (45 ոսկի, որուն 3-ը՝ Հայերու կողմէ, 38 արծաթ, մէկը՝ Հայ եւ 29 պրոնզեայ): Կը հետեւին. – Միացեալ – Նահանգները 108 մետալով (37, 34, 37), Գերմանիա՝ 82 (33, 21, 28), Չինաստան՝ 54 (16, 22, 16), Կուպա՝ 31 (14, 6, 11), Սպանիա՝ 22 (13, 7, 2), Հարաւային – Քորէա՝ 29 (12, 5, 12), Հունգարիա՝ 30 (11, 12, 7), Ֆրանսա՝ 29 (8, 5, 16) եւայլն, եւայլն:

Հարկ է նշել որ Ֆրանսա շատ աւելի լաւ դիրքի վրայ է, քան՝ չորս տարի առաջ Սէուլ, եթէ նոյնիսկ կարգ մը ճիւղերու մէջ շատ տկար էր:

Պարսելոնայի քաղաքապետը Ողիմպիական դրօշը յանձնեց Աթլանթայի քաղաքապետին, ուր տեղի կ'ունենան յաջորդ Ողիմպիականները 1996-ին:

ՊՈԼԻՍ 1958 — 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Դ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Պոլիս հասնելուս երկրորդ օրն իսկ, հօրեղբօրս տան հեռաձայնը երբ հնչէր, բոլոր տնեցիները ժպտելով նախ ինծի կը դառնային, յուսալով որ կանչուողը ես կրնայի ըլլալ: Բայց խկոյն, սետիրին վրայ ոտքերը ծալապատիկ նստող էննէս ցաւերն ալ կը բռնէին եւ ինծի դառնալով աղաչողական չեչտով մը կ'ըսէր.

— Սէ՛րգիս հերի՛ք է տոր — անոր տունը երթաս. այսօր ալ իմ քովս տի նստիս: Դեռ աղուոր մը չպատմեցիր թէ Պօղոսս (իմ հայրս, իր տագրոջը տղան) եւ Մէննիչս (մայրս) ի՞նչ ըսին ինծի: Արթինիս (եղբօրս) Ամատունիէն չալակով բերած խաղողը չա՛տ եմ կերեր:

Իրականին մէջ, բոլորն ալ կը պատմէին որ Ամատունիի Պէյիկանց այգիներէն մօրս հաւաքած խաղողը եւ եղբօրս չալակը տուած, երեք քիլոմեթր ձորեր ելլել իջնելէ ետք, երբ Պաղ աղբիւրի բարձունքը այնքան չարչրուած վիճակի մէջ գիւղ կը մտնէր, մեր էննէն ալ անհամբեր դրան սեմին նստած՝ Արթինին տնքտնքոցը լսելուն պէս, (պէ՛լ վէր, Ալլահըմ: Մէջք տուր, Աստուա՛ծ իմ) տեղէն կ'երթար ցնծութեան ծիծաղ մը ձգելով: Եւ Արթինին չալակէն քանի մը ո՛վ գիտէ ի՞նչ վիճակի մատնուած ողկոյզ չվերցուցած՝ ներս չէր մտներ:

Էննէս ալ, ուրիշներուն գութը շարժելու համար, մանկական խորամանկութեամբ մը իր խօսքերուն լալկան ու երկար չեչտ մը կ'ընկերացնէր ըսելով.

— Չե՛մ ձգեր որ այսօր դուրս ելլաս: Աս սետիրին վրայ քովս տի նստի՛ս, ես հիւանդ եմ, ամբողջ գիշերը մզմզացեր եմ: Պատմես պիտի Մարսէյլի մէջ Մարթա Խալան ինտո՞ր մեռաւ:

Մէյ մըն ալ անդին Ծաղիկ հարսիկս ծործրայէն կը ձայնէ անոր.

— Անա՛մ, քիչ մ'ալ ձգէ որ ես լամ: Ամբողջ գիշերը աչքերս չեմ խփեր. դուն տահա մեզ ալ կը թաղես:

— Աղջի՛, բերանդ կղպանք դիր. աս ալ ըսելիք խօ՞սք է, կ'աւելցնէ էննէն դառնութեամբ ինծի նայելով: Տեսնա՞ս է, Սէրգիս, չաղաս, իս մեղքցող չկա՛յ:

Նոյն պահուն անոյշ ժպրացումով մուտք կը գործէ իմ պճիամուս Խաչիկը՝ լայն թիկունքը վեր բարձրացուցած.

— Հէրի՛ք է պէ, օսանմիշ եղանք այդ Ամպրկայի հինցած պատմութիւնները մըտիկ ընելէն: Այդ թափօնները ձգէ՛ տէ, քիչ մը ինծի Ֆրանսայի տիկիններու մասին խօսէ:

Այս թափօն բառը Զահրատէն ալ լսած էի: Յետոյ աջէն — ձախէն հասկցայ անոր նշանակութիւնը խակական, մասնաւորաբար Դպրոցասէրի ճիճիներուն հաւաքումներէն վերադարձիս:

Իսկ մեր էննէին դառնացած տրամադրութիւնը մեղմացնելու միակ միջոցը՝ անոր քաղցրահամ բան մը հրամցնելն էր, ինչ որ նման պարագաներուն տասնամեայ Սուրէնը խկոյն յանձն կ'առնէր դէպի խոհանոց վազելով եւ անոր ընկերացնելով դաւաթ մը գով կազոզ:

Վերադառնալով մեր ամէնօրեայ հեռաձայնային հնչումներուն, անոնց միջոցով է որ ժամադրութիւններ կ'առնուէին ամէն տեսակի հաւաքոյթներու համար, անձնական հրաւէրներ, գրական, գեղարուեստական հանդիպումներ, վարժարաններու այցելութիւններ, ինչպէս թէյապար մըն ալ, 1958 Մարտ 9-ին, Կիրակի, կէսօրէ ետք, Կէտիկ Փաշայի Մեսրոպեան Սանուց Միութեան կողմէ պատրաստուած, Թաքսիմի Թաղապետական պրոտարանին մէջ: Որո՞ւ մաքէն կ'անցնէր որ վեց հարիւր Պոլսեցիներ կրնային հաւաքուիլ թէյ խմելու եւ .. պարելու, մանաւանդ ժրաջան տիկիններուն տեսակ — տեսակ կարկանդակները համտեսելու եւ զանոնք գովաբանելու:

Բայց, պահ մըն ալ, մեծ ու պզտիկներուն ճռուողն ու նուագախումբին խաղերը դադրեցնելով, օրուան նախագահ Յակոբ Սիվասլեան՝ առիթը ընծայեց որ ես ալ երկու ժողովրդական կտորներ հրամցնեմ ներկաներուն, որոնց, հանդէսի վերջաւորութեան, դեռ մայթերուն վրայ, իրարմէ դժուարութեամբ բաժնուելու երկարատեւ փորձերն եւս հմայեցին զիս:

Արդէն, ինչպէս որ մեր ընթերցողներն ալ նկատեցին, Պոլսոյ Ֆրանսական վարժարաններուն այցելութիւնները աւարտած ըլլալով, կարգը եկած էր այլեւս հայկականներուն, եւ առաջին առթիւ, քայլերս ու աչքերս ուղղուեցան 1958 Մարտ 8-ին, պատանեկութենէս այնքան երազած ու փայփայած դէպի Կեդրոնական վարժարանի հինաւուրց շէնքը: Կ'ուզէի առանց ուղեցոյցի, մէս մինակս երթալ ու շրջիլ Ղալաթիոյ քարափէն մագլցող ծուռ ու մուռ փողոցներուն մէջ, կորսուիլ եւ յանկարծ կանգ առնել Կեդրոնականի սիւնազարդ դրան առջեւ, տեսնել անոր բակին մէջ Ներսէս Վարժապետեանի մահարձանը եւ Պոլսոյ ամէնահին Եկեղեցին՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, ուր ամէն Հինգշաբթի առաւօտ հայ էսնաֆներ եւ աշխատաւորներ, գործի երթալէ առաջ, կուգան մոմ մը վառել: Իսկ կանգո՞ւն էր արդեօք Ղալաթիոյ համբաւաւոր Օճախը, որ ԺԹ. դարուն, ալեկծեալ հաւաքավայրը եղած էր գաւառներէն Պոլիս ժամանող անտունի դուրպէթ համալներուն:

Վերջապէս բաւական մը շրջելէ ետք, պահ մըն ալ կանգ առի նշանաւոր Փախր Էֆտիմի յունական մատուռին առջեւ եւ յանկարծ ինքզինքս գտայ Կեդրոնական Վարժարանի դրսի դրան շէմին եւ սկսայ արագօրէն բարձրանալ անոր ցցուն աստիճանները, հասնելու համար տնօրէնութեան գրասենեակը: Տնօրէնն ալ խարբերդցի Համբարձում Յարութիւնեանն էր, բանաստեղծի անունով՝ Ջահական, որու կողքին նստած էր նաեւ իր կինը, նախկին Էսաեանցի, մասնաւորաբար այդ օր վարժարան եկած:

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, պզտիկուց արդէն, ուսուցիչներու հանդէպ սնուցած եմ անվերապահ յարգանք եւ ականջիս օղ էր դարձած Եղիա Տէմիրճիպաշեանի գոհար մէկ խօսքը.

«Գառանց դիեցումն որքա՜ն սրտառուչ, որքա՜ն վեհ է. կաթ ծծելու համար՝ գառնուկը ծունկի կուգայ, որպէս ի հնումն ուսանողն ուսուցչին առջեւ ծունկի կուգայ»:

Անտարակոյս, այս վսեմ գաղափարը եւս կուգար մեր սիրելի արեւելեան բնաշխարհէն եւ ի՛նչպիսի ապականութիւն անկէ ի վեր ... Այս առթիւ, շատ պարզ օրինակ մը մեր անցեալի կենցաղէն որ կրնայ մեր ներկայի երիտասարդներուն ծիծաղը գրգռել: Թող ծիծաղին, բայց լաւ է որ գիտնան, թերեւս անցեալի ուրիշ ընկերային նման առեղծուածներ լուսաբանելու նպատակաւ:

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն արդէն ծանօթ երեսունական թուականներու սկիզբին, Մարսէյլի զանազան նախակրթարաններու աշակերտներս՝ մեր շատ ընտանեկան պահանջները՝ գրօսանքի կամ հազուադէպ պարագային, դասարանային բացառիկ արտօնութեամբ կը կատարուէին: Բայց, շատ յատկանշական երեւոյթ, բնաւ մեր դաստիարակները չտեսնելով նոյն պահանջին ենթակայ՝ մեզի այնպէս կը թուէր որ անոնք տարբեր աշխարհի մը էակներն են: Այս ուղղութեամբ, անգամ մը, 1910-ին Վանայ Յանկոյեաններու ծխական վարժարանի աշակերտ՝ սանահայրս ալ խոստովանեցաւ նոյնիսկ որ ժամանակին, ինք եւ իր ընկերները այն գաղափարը սնուցած էին որ իրենց ուսուցիչները տեսակ մը վերացական մարդիկ են...

Այս բիւրեղեայ նախապաշարութեան ոգեկոչումէն ետք, վերադառնանք Կեդրոնական վարժարան: Տնօրէն Ջահականի կողքին կանգնած էր նաեւ Կեդրոնականի զմայլելի Աշխէն մայրիկը, իր համբաւաւոր վերէն — վար կոճկուած գոգնոց — շրջազգեստով, անպայման, դիւրութեամբ հանել — հագուելիք: Ան՝ պաշտօնապէս, Ֆրանսերէնի դասատու էր, բայց առաւել, մեծ ու պզտիկ անխտիր բոլոր տղոց յուզումներուն փրկարար լաստն ու խորհրդատուն, նոյնիսկ անոնց փրթած կոճակները կարողն ալ: Այսօր շատ հասարակ բան է լսել՝ խոնարհինք անոր յիշատակին: Բայց կարելի՞ է յուսալ անոր նմաններուն երեւումը մեր վարժարաններուն վերջալուսային երկնակամարին վրայ: Թէ չէ, ամբողջ ուսուցչական սերունդ մըն էր՝ Օր. Աշխէններու լուսաշող փաղանգով պսակուած՝ որոնք տարիներ ամբողջ կամովին զոհուելէ ետք, ի խնդիր լեզուասիրութեան եւ ազգային նուիրման, մեզի թողուցին միայն անուններ:

Այդ տարիներուն փիլիսոփա — բանաստեղծ մըն էր Կեդրոնականի եւ Էսաեանի բարձր դասարաններու գրականութեան ուսուցիչը, յանձին Զարեհ Խրախունիի, որ գաղափարը յղացած էր տասնեակ մը մեծ տղոց միջեւ կազմակերպել արտասանական մրցում մը, որուն միակ դատաւորը ես պիտի ըլլայի: Ճակատագրական ահաւոր պահ մը: Սփիւռքի մեր երիտասարդները դժուար թէ երեւակայեն 18–20 տարեկան տղոց հոգեկան ալեկոծութիւնը, երբ անոնք իրարու ետեւէ բեմ կուգային, իրենց տնօրէնին, ուսուցիչներուն, ընկերներուն եւ բեմին վրայ փոքրիկ սեղանի մը առջեւ նստող քննիչին նայուածքներուն դիմաց՝ արտասանելու իրենց դաստիարակին սերտել տուած հայ բանաստեղծութեան մէկ գոհարը: Այդ ժամուան ընթացքին, ո՞վ կրնար ըմբռնել սրտիս ճզմումը, դատաստանական այս անգութ պաշտօնին մէջ գտնուելու ճգնաժամը: Քիչ կը մնար փղձկէի, լքելով ամէն ինչ եւ հեռանայի: Բայց ի՛նչպիսի դրժանք հանդէպ այն արուեստին, որուն ներկայացուցիչն էի այս պահուն:

Երկրորդ, երրորդ թեկնածուներու ունկնդրութենէ ետք, սկսայ կատարուած իրողութեանը տիրապետել: Փորձեցի ամէն մէկ աշակերտին համար նօթագրել գնահատութիւնս եւ վերջաւորութեան ալ հաղորդել արդիւնքը, որոշ փափկութիւններ նկատի առնելով: Մելքոն Էրամեան էր առաջնութիւնը տարողը, Ռուբէն Որբերեանի «Գիւղիս ճամբան» կտորով: Փարիզ վերադարձիս, երբ բանաստեղծի այրիին եւ զաւակներուն՝ Յարութիւնին եւ Արուսեակին հաղորդեցի այս լուրը, Ռուբէն Որբերեանի ձեռքով ստորագրած «Ովասիս» հատորը ղրկեցին մեր պսակաւոր երիտասարդ Կեդրոնականցիին:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ

Ամերիկեան չկարծէք: Գանատական տոլար:

Թուղէ ոմանք ըսեն թէ այս պատմութիւնը պէտք չէ գրուէր: Իսկ ես, հակառակը մտածելուս համար կը գրեմ:

Ըստ երեւոյթին դրամը սկիզբէն ի վեր գայթակղիչ բնոյթ ունեցած է. իսկ մեր դարուն առաւել եւս: Գիտութեան զարգացման զուգահեռ, մարդոց կեանքին բարելաւման զուգահեռ, մարդոց՝ գիտութեան ու արուեստներու վեհութեամբը հարստանալուն զուգահեռ, թուաբանական նոյն ճշգրտութեամբ կը զօրանայ նաեւ ագահութիւնը, ի՞նչ բանի նկատմամբ ... դրամի:

Եւ դրամներու բազմանուն աշխարհին մէջ՝ տոլարի, մանաւանդ ամերիկեան տոլարի:

Այս է իրերու դրութիւնը:

Ինչ կարեւորութիւն ունի երբ Դոստոյեւսկին կրնաս հրաշալի վերլուծել եւ տուփ մը սիկարէթ գնելու դրամ չունիս:

Ինչ կարեւորութիւն ունի, որ Պախի մէկ համանուագը կրնաս նօթ առ նօթ թէ՛ երգել, թէ՛ բացատրել, բայց գրպանդ ծակ է:

Ուր այսպէս շարունակաբար:

Հարուստ ե՞ս, մանաւանդ տոլարով, բայց Նարեկացիի անունը չես լսած, Պրըեխթի թատրոնին փոխարէն Նասրէտտին Հոճայի պատմութիւնները գիտես, կը բաւէ, առաջին աթոռները քուկդ են:

Կ'ըսեն թէ ստրկութիւնը Ամերիկայի մէջ վերջ գտած է այսինչ թուականին: Անգլիոյ մէջ, Թուրքիոյ մէջ Հնդկաստանի մէջ, Սպանիոյ մէջ այնինչ, այնինչ թուականներուն...

Ստրկութիւնը, մինչդեռ, կը շարունակուի բովանդակ աշխարհի մէջ, ճշգրիտ թուական կ'ուզէ՞ք, այսօր եւս, 1992 Ապրիլ 25-ին, եւ պիտի շարունակուի վաղը եւս ... ստրկութիւն տոլարի առջեւ:

Մինչդեռ ե՞րբ պիտի հարցնէք:

Այդ հարցումը ես ալ ձեզի պիտի ուղղեմ: Ես մէկ հոգի եմ, կրնամ սխալիլ, դուք միլիոններ էք, հանգստացուցէք աշխարհը ձեր պատասխանով:

Եւ ահա օր մը բարեկամս պատմեց գրելիքս ու ցնցուած մնացի պահ մը եւ նոյնիսկ չուզեցի հաւատալ լսածիս: Ամէն օր ցնցիչ եղելութիւն մը լսելը զո՞վ կրնայ ուրախացնել:

Զարգացած համալսարանական տիկին մը ժամադրութեամբ կուգայ յայտնի նկարիչի մը արուեստանոցը: Կը դիտէ նկարները, կ'ուրախանայ, կարծիքներ կը յայտնէ, Բանտինսքի, Փիքասօ, Տը Լա Բրուա, էլ Կրէքօ խօսակցութեան ընթացքին տողանցք մը կը կատարէ կարծէք եւ սուրճի հիւրասիրութենէ մը ետք տիկինը կը մեկնի:

Կարճ միջոց մը ետք արուեստագէտին տանը մէջ կը հնչէ հեռախօսազանգը:

Արուեստասէր տիկնոջ ձայնն է հեռախօսարէն կարկաչողը. թէ՛ ամուսինին խօսած է, թէ՛ շատ հաւնած է իր գործերուն, թէ ամուսինը եւս կ'ուզէ դիտել, վայելել իր արուեստը:

Ժամին մասին կը համաձայնին:

Ահա զոյգը արուեստանոցէն ներս: Կը դիտեն դաշտեր ու լեռներ, կը դիտեն ջուրի կարօտ բնանկարներ, աշխատանքէ սպառած դէմքեր, անապատի աւազին մէջ ծիլ մը ծաղկեցնել փորձող մարդը, լուսամուտէն կախուած սխտորի հիւսքեր ու այդպէս շարունակաբար:

Ամուսինները, պիտի ըսէի Տէր եւ Տիկին երջանիկ են: Բառեր չեն գտներ, յայտնելու համար իրենց ուրախութիւնը: Ըսի, տիկինը համալսարանական էր: Իսկ ամուսի՞նը, ոչ միայն համալսարանական այլեւ մեր գաղութներուն դաս տուող ղեկավար:

Կը կանգնին նկարի մը առջեւ ու դարձ շատ հաւնած ըլլալնին կը կրկնեն առաջարկելով գնել:

Արուեստագէտը կ'ըսէ թէ ինք նկար չի վաճառեր:

Լաւ: Ինչպէ՞ս լուծել հարցը: Չորս տարի առաջ պատահող այս հարցը դիւրաւ կը լուծուի: Դիմորդը ղեկավար մարդ է: Աւելի ճիշդը դիմորդը ինքզինք միշտ ղեկավար նկատած է:

Մարդիկ կան որոնք ի ծնէ ղեկավար են: Ի՞նչ կրնաք ընել:

Ահա լուծումը — արուեստագէտը կ'ըսէ, ես նկար չեմ վաճառեր, բայց եթէ շատ սիրեցիք այս գործս եւ անպայման կ'ուզէք ունենալ, սիրով կը նուիրեմ:

Անշուշտ տէր եւ տիկին ոչ ու ոչ կ'ըսեն, բայց ի վերջոյ կ'ընդունին:

Նուէրին կը յաջորդէ հիւրասիրութիւնը, արուեստի մասին հաճելի խօսակցութիւն ու ... բարի գիշեր, լոյս բարի:

Մինչեւ այստեղ ամէն ինչ բարի:

Բարիին կրնայ յաջորդել բարին: Կրնայ: Ու արուեստագէտը երջանիկ առիթ կ'ունենայ արձակուրդով Գանատա մեկնելու: Հոն, ունի հարազատներ, ծանօթներ: Ուրախ հանդիպումներ:

Բայց ո՛վ ըսաւ թէ ուրախութիւնը կը յաջորդէ ուրախութեան՝ միշտ:

Ահա ծանօթ մը արուեստագէտը կ'առաջնորդէ անծանօթի մը տունը: Ո՛վ անակնկալ .. պատէն արուեստագէտին կը նայի իր մէկ գործը:

Լաւ չէ՞, որ հայ արուեստագէտի մը գործը զարդարէ հայ տուն մը հեռաւոր Գանատայի մէջ: Անշուշտ թէ լաւ է:

Բայց այս գործը ճիշդ այն նկարն է, որ ղեկավար մարդը նուէր ստացաւ արուեստագէտէն: Նկար մը, որ պիտի զարդարէր իր տունը:

Ու հիմա, արուեստագէտին պարզ հարցումը նկարի նոր տէրերուն — կը ներէք, այս գործը ինչպէս հասաւ ձեր մօտ:

Այդ ալ խօ՞սք է, կ'ըլլայ պատասխանը, այսինչեաններէն գնեցինք երեք հազար տոլարով:

Այո՛, երբ լսեցի պատմութիւնը, սարսռացի:

Չուզեցի հաւատալ: Ստուգեցի: Ափսո՛ս, ճի՛շդ էր:

Յիշեալ իւղանկարը հայրենի սիրուած արուեստագէտ՝ Յակոբ Յակոբեանին գործն էր:

Յակոբեանը երբեւիցէ չաղքատանար երեք հազար տոլար չունենալով:

«Արուեստասէր» ամոլը կը կարծէք որ կը հարստանա՞յ այդ երեք հազար գանատական տոլարով:

Անիծեալ տոլար, որքան փորձանք կը բերես մարդոց գլխուն:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

ՈՒԱԿՊԷՐԻԻ ԿԵՆԴԱՆԻ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐԸ

Սոֆիա Աւէն հողագոյն դէմքով ու պարպուած ատինքներով կին մըն է. մէկ ձեռքին մէջ բռնած է տակաւին շնչող արտակարգօրէն թեթեւ պզտիկ բան մը որուն հսկայ գլուխը մարդկային սաղմ մը կը յիշեցնէ: Փխրուն այդ կմախքին աջ բազուկէն կարմիր փլաստիքէ ապարանջան մը կը կախուի, ինչ որ կը նշանակէ թէ երախան մէկն է անսնունդ մնացածներու մեծ բանակէն: Երիտասարդ կինը անապաստան քանի մը քայլ առնելէ ետք յարդով ու ճիւղերով շինուած խրճիթէն ներս, գետինը մերկ աւազին վրայ կը ձգէ մանուկը:

Այդ շրջանին մէջ որ Քենիայի հիւսիս-արեւելքը կը գտնուի, հողին մէջ կ'երեւին այծի եւ ուղտի ոսկորներ որոնք տեղւոյն թափառաշրջիկ կրօնաւորներու վերջին ճաշերուն մնացորդներ են: Նոյն ատեւոր վիճակը կը պարզուի բարձրաւանդակին հազարաւոր խրճիթներու մէջ:

Սոֆիա ամիս մը առաջ հեռացած է Սոմալիի սահմանամերձ իր տնակէն, զաւակներուն հետ ապաստանելու համար տեղափոխուածներու Ուակպէրիի բանակատեղին: Ամուսինը մնացած անասուններուն հետ պէտք է դէպի հարաւ իջնէ քիչ մը զալարիք գտնելու: Անոնց երեք զաւակներէն մէկը արդէն մեռած է. մնացածները, ո՞վ կրնայ ըսել թէ որքան ժամանակուան կեանք ունին: Այդ բանակավայրին մէջ շուրջ 10 հազար մարդ կ'ապրի օրական 5 - 6 մեռեալ տալով: Զոհերուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ փոքր տարիքի երախաներէ: Բոլոր այս թափառականները սոմալիցի են բայց բրիտանական գաղութատիրութիւնը այնպէս յարմար տեսած է որ քենիացի նկատուին երկու երկիրներու միջեւ իր հաստատած հիւսիսային սահմանագլուխին պատճառով:

Ամէն առաւօտ, դողդոջուն քայլերով, Սոֆիա կ'ուղղուի դէպի սննդեղէնի մօտակայ կեդրոնը ուր գետինը նստած երախաներու խումբեր կան: Մէկ մասը կաթի տուփեր կը բանայ, ծծելու համար սպիտակ խիւս մը: Ուրիշներ որոնք թանչքէ վարակուած են, կը փսխեն խաշած եգիպտացորենի ճաշը, մեղմօրէն լալով:

Բարեսիրական միջազգային կազմակերպութիւններ կը ջանան ահազանգ հնչեցնել, ըսելով որ շուրջ 280 հազար Քենիացիներ սովամահ պիտի ըլլան թէ' օտար նուիրատուներու եւ թէ տեղական իշխանութեան անտարբերութեան մէջ: Քենիայի իշխանութիւնները միշտ կը կրկնեն թէ սովահար բազմութիւններու նկարները որոնք լոյս կը տեսնեն մամուլին մէջ, սոմալիցի ապաստանեալներու կը պատկանին եւ ոչ քենիացի: Միւս կողմէն, բրիտանացի հիւանդապահուհի մը կը պնդէ թէ սովը ոչ մէկ կապ ունի Սոմալիի քաղաքացիական պատերազմին հետ, այլ հետեւանքն է երաշտին:

Անտարբերութեան գլխաւոր կեդրոնը մայրաքաղաք Նայրոպիի արհամարհանքն է. մեծ քաղաքի, արդիական քաղաքի արհամարհանքը: Ապա, կայ նաեւ սովի զոհերու յատուկ միջազգային օրինավիճակի մը բացակայութիւնը երբ սովահարը կը գտնուի իր իսկ երկրին մէջ: Եւ կայ տակաւին, 1984 - 1985-ի եթովպական մեծ սովէն ի վեր, արեւմուտքցի բարերարներու «յոգնութիւնը» եւ տեղւոյն կառավարութեան իսկական անզօրութիւնը: Տարիէ մը ի վեր, Քենիա որ կը ջանայ ցուցնել արդիական ու ճարտարարուեստականացած Ափրիկէի մը պատկերը, ամէն կողմէ սովահար բազմութիւններու ներխուժումին ենթարկուած է: Ի՞նչպէս տոկալ ատոր: Շրջակայ երկիրները գրեթէ բոլորն ալ նման կացութեան մէջ են. Սուտանի, Եթովպիոյ, Սոմալիի մէջ ուր քաղաքացիական պատերազմը ծանրացուցած է ահաւոր երաշտին հետեւանքները, հարիւր հազարաւոր դժբախտներ կը ջանան քաշկռտել իրենց կեանքը:

Հասարակածին միւս կողմն ալ կացութիւնը մխիթարական չէ. մինչեւ Ափրիկէի հարաւային սահմանագիծը, ժողովուրդները անձրեւի բացակայութենէն կը տառապին: Մասնագէտներու կարծիքով, կացութեան հիմնական պատճառը մթնոլորտի ապականումն է: Համատարած նման աղէտ աննախընթաց է այս հողամասին համար: Կ'ըսուի թէ 18 միլիոն մարդ սպառնալիքի տակ է: Եգիպտացորենի գիները օրէ օր կը բարձրանան, հակառակն ըլլալով միսին. հարցը այն է որ անասնատէրերը արօտավայր չգտնելով, կը նախընտրեն ձեռքէ հանել իրենց կենդանիները: Անոնք կը լքեն իրենց հողերն ալ ու քաղաք կ'երթան սննդեղէն գտնելու: Բազմաթիւ երկիրներու մէջ հացահատիկի հունձքը կիսով միայն պիտի կատարուի, ինչ որ կը նշանակէ շուրջ հինգ միլիոն թոն. նոյնն է եգիպտացորենի պարագային: Հարաւային Ափրիկէն որ սովորաբար եգիպտացորեն կ'արտադրէր սովորական բերքին միայն մէկ երրորդը պիտի ունենայ:

ՄԱԿ-ը 4,5 միլիառ ֆրանքի գումար մը պահանջած է դիմագրաւելու համար կացութիւնը: Հաւանաբար դժուար պիտի ըլլայ զայն գոյացնել քանի որ Միացեալ - Նահանգներն ու Եւրոպական համաբակապետութիւնը բաւական կարեւոր յանձնառութիւն ստանձնած են չարիքին դարման գտնելու գործին մէջ: Եւ տակաւին պէտք է կատարելի օժանդակութիւնը հասնի ճիշդ հասցէին:

Ա. Թ. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ազգային Ֆերահեան Վարժարանի Աւետիսեան սրահին մէջ, Յուլիս 27-ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչը՝ Հրայր Մարուխեան հրապարակային ելոյթ ունեցած է, ապա, պատասխանած ներկաներու հարցումներուն: Ան նախ անդրադարձած է Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի կատարած ամբաստանութիւններուն Հ. Յ. Դ.-ի դէմ (Յունիս 29-ի ելոյթ) եւ ծանրացած Հ. Յ. Դ.-ի ըստանձնած դերին Հայաստան եւ Արցախ, նաեւ Հ. Յ. Դ. -- Հ. Հ. Շ. քառամեայ յարաբերութեանց, անցեալի խորհրդային Հայաստանի եւ Հ. Յ. Դ.-ի խօսակցութեանց եւայլն, եւայլն: Նախորդ օրն ալ, Յուլիս 26-ին, Հրայր Մարուխեան մամուլի ասուլիս մը տուած էր:

***

ՇԵՐՄԸՆ ՕՔՍԻ (Գալիֆորնիա) Մերտինեան վարժարանի ամավերջի հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են Յունիս 20-ին (մանկապարտէզ եւ նախամանկապարտէզ), Յունիս 26-ին (մրցանակաբաշխութիւն) եւ Յունիս 27-ին (նախակրթարան եւ միջնակարգ): Խօսք առած են, վերջին հանդիսութեան, Զաւէն Խանճեան եւ տոքթոր Ժան Խանճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հիւսիսային Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Միութեան կողմէ, փոխ -- նախագահը՝ Լուիս Քիւրքճեան շնորհաւորած է վարժարանին տասնամեակը:

***

ՇԻՔԱԿՈՅԻ Կլէնվիու «Շահնազարեան» սրահին մէջ գինեձօն մը տեղի ունեցած է Յունիս 13-ին, նուիրուած Արամ Այվազեանի « Armenia Usurped by Genocide and Treachery » հատորին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին: Հեղինակին տարած աշխատանքին մասին խօսած են Վարդգէս Սինանեան, Շահէ Վարդապետ Փանոսեան, Պարգեւ Տարագճեան:

***

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 26-ին, աւանդական շուքով տօնուած է Վարդավառը, քանի այս գեղեցիկ Եկեղեցին շարունակութիւնը կը նկատուի Մշոյ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ: Այս անգամուան տօնակատարութեան կարեւոր պահերէն եղած է դպրութեան չորս աստիճաններու տուչութիւնը պատրիարքարանին կողմէ հաստատուած դպրաց յսարանին պատրաստած ինը երիտասարդներու: Յաւարտ պատարագի Սուրբ Կարապետի ընդարձակ պարտէզին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը: Խօսք առած է Սկիւտարի Ճեմարանին հիմնադիր՝

ՄԱՄՈՒԼ

«La Cilicie turquifiée par la France»
— 1919 - 1939 —

Գլօտ Մութաֆեանի ստորագրութեամբ եւ վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը լոյս տեսած է «Historiens et géographes» պարբերականին Յունիսի թիւին մէջ (հրատարակութիւն Պատմութեան եւ Աշխարհագրութեան փրոֆէսէօրներու Միութեան):

Շահեկան յօդուածը, ճոխացած նկարներով, կը պատմէ Կիլիկիոյ ողիսականը, մանաւանդ 1918-էն ետք, երբ Ֆրանսացիք եւ Անգլիացիք իրենց միջեւ կը բաժնուէին արաբական Մերձաւոր -- Արեւելքը: Ֆրանսա որոշակի քաղաքականութիւն մը չունի եւ փոխանակ Կիլիկիա վերածելու անկախ Պետութեան մը, ինչպէս ըրած էր Լիբանան կամ զայն կցելու Սուրիոյ, հոգատարարական իր իրաւունքներէն անդին կ'անցնի եւ հանդրուան առ հանդրուան ամբողջ հողամասը Թուրքիոյ կը յանձնէ, 1915-ի ցեղասպանութենէն վերապրող ամբողջ Հայ բնակչութեան նոր գաղթ մը ստեղծելով:

Տիկին Անի Քիւրտեան որ բացատրութիւններ տուած է վարժարանին մասին եւ յայտնած թէ կողմնակից չէն բոլոր անոնց որոնք կ'ուզեն փակել Ճեմարանը եւ խիստ ոճով պախարակած է վարժարանը փակել ուզողներու տարած աշխատանքները:

***

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ Ֆորթ Լոտըրտէյլ քաղաքը, Յուլիս 16 -- 19 տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.-ի հիւսիսային Ամերիկայի պատգամաւորական 72-րդ ժողովը, մասնակցութեամբ 28 մասնաճիւղերու եւ 40 պատգամաւորներու:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ քաղաքային գոլէճի ընդարձակ սրահին մէջ, Յունիս 14-ին, տեղի ունեցած է Մխիթարեան Վարժարանի մանկապարտէզի եւ մանկամսուրի ամավերջի հանդէսը: Հանդէսի աւարտին խօսք առած է Մեսրոպ Վրդ. Թօփալեան:

***

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ (Գալիֆորնիա) «Մինասեան» Վարժարանի Նախակըր -- թարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 18-ին, «Ղուկասեան» սրահին մէջ: Հանդէսը վարած է Հուրի Մանճիկեան: Աշակերտները ներկայացուցած են հետաքրքրական յայտագիր մը: Թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արքեպիսկոպոս շնորհաւորած է հանդէսին յաջող ընթացքը եւ խօսած հայրենասիրութեան մասին:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Դեկտեմբեր քսան

Այս գիշեր եւս երազ մը տեսայ, բայց չեմ համարձակիր զայն գրի առնել այս տետրակին մէջ: Անշուշտ յանցաւորը Արշամն էր: Չեմ գիտեր ո՞ւրկէ յաջողած էր Բոկաչչոյի Տասնօրեակը ձեռք ձգել: Ճաշէն յետոյ, աչքով նշան ըրաւ ու զիս առաջնորդեց պարտէզի վարի յարկը անկիւն մը: Քարէ սանդուխի մը տակ էր, պատսպարուած հովէն ու սակաւիկ մը արեւը, որ ուղիղ կուգար վրանիս, կը բաւէ որպէսզի չդողդոջէինք ցուրտէն: Յաճախ լսած էի այդ գրքին մասին, բայց բնաւ ջանք չէի թափած զայն գտնելու համար: Ու իրողութեան մէջ հետաքրքրութիւնս նոյնքան անհամբեր էր, որքան Արշամինը: Երկուքս ալ կը դողայինք առօթէ ու հաճոյքէ: Ու այն ատենէն մխրճած էինք մեր ընթերցումին խորը, որ զանգակին ձայնը չլսեցինք:

Ու այս ակամայ զանցառութիւնը առիթ տուաւ նոր յանդիմանութեանց, -- որոնց մասին աւելորդ է խօսիլ հոս:

Տղաքը բոլորը կը ննջեն: Հսկիչին մեկնելէն յետոյ, զգուշութեամբ մոմս վառած էի ու այս տողերը կը գրէի, երբ ննջարանցքին մէջ քայլերու նոր աղմուկ մը ելաւ:

Հապճեպով մարեցի լոյսս, բայց քայլերը հեռացան ու ինծ թուեցաւ թէ այդ հսկիչը բարեմտութեամբ աչք կը գոցէր անկարգապահութեանս վրայ: Ուրեմն, կրնամ վերջապէս սկսիլ գրի առնել մեր հարցումներն ու անոնց պատասխանները:

Որոշած եմ զանոնք արտագրել առանց խորհրդածութեան ու առանց աւելորդ լուսաբանութեանց: Նախ, որովհետեւ հարկ եղածին չափ ժամանակ չունիմ ու երկրորդ՝ վստահ եմ թէ կարճ պատասխանները աւելի ազդու են, աւելի յատկանշական: Մարդ քանի քրքրէ, մանրամասնէ իր կարծիքը, այնքան կը հեռանայ իր մտածման առաջին ժայթքումէն: Անակնկալ պատասխաններն են միայն, որ կրնան լիովին անկեղծ ըլլալ:

Որոշած եմ չըսել նաեւ թէ որո՛նք են մեզմէ իւրաքանչիւրին հարցումներն ու պատասխանները, որպէսզի աւելի ուշ, եթէ անշուշտ այս տետրակը օր մը չփճացնեմ, բոլոր նախորդներուն պէս, -- կարենանք երեքով զուարճանալ, որոնելով մեր երիտասարդական գաղափարները:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ի՞նչ յատկութիւններ պէտք են, յաջողելու համար կեանքին մէջ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Ա) Ո՞ր յաջողութեան մասին է խօսքը: Նախ պէտք է ճշդել թէ ի՛նչ կը նշանակէ կեանքի մէջ յաջողիլ բացատրութիւնը: Ամէն մարդ իր յաջողելու եղանակը ունի ու իր ըմբռնումը կեանքի մասին: Չեմ կարծեր, որ ընդհանուր յատկութիւններ ըլլան, որ արտօնեն ամէն կալուածի մէջ յաջողութիւնը: Մեծ զօրական մը ու հանճարեղ բանաստեղծ մը նոյն յատկութիւններով չէ որ կը յաջողին: Երբեմն ի՛նչ որ մէկը յաջողութիւն կը կոչէ, ուրիշ մը արդահատանքի արժանի կը գտնէ լոկ: Բացի այս բոլորէն՝ յաճախ արտաքին պայմաններն են, շրջապատը եւ ուրիշ ազդակներ, որ կ'որոշեն անհատի մը յաջողութիւնը: Բնական կամ ստացական յատկութիւններու դերը յաճախ կը սահմանափակուի՝ պայմաններու բերումով: Բայց եթէ անպայման ուզենք այս անորոշ հարցումին ընդհանուր պատասխան մը տալ, կրնանք ըսել թէ՝ կեանքի մէջ յաջողած է ան, որ կրցած է իր երիտասարդական խանդավառութիւններն ու գաղափարները իրագործել: Իսկ իրագործման գլխաւոր պայմանը իր անխախտ հաւատքն է կեանքին վրայ ու իր գաղափարականին:

Բ) Կեանքի մէջ յաջողած մարդիկը համակրելի չեն: Ու ոչինչ կը նշանակէ կեանքի մէջ յաջողիլը: Իրապէս մեծ անհատները ո՛չ մէկ յաջողութենէ կը գոհանան ու միշտ կը վերսկսին, քանի որ ամէն ինչ կիսատ ու անաւարտ է կեանքի մէջ: Հարցումը շահեկան չէ: Իսկ եթէ խնդրոյ առարկան նիւթական յաջողութիւնն է, է՛ն ճարտար ու է՛ն մեծ գողը է՛ն յաջողակը կարելի է համարել: Բոլոր գրքերս գրաւ կը դնեմ, որ այս հարցումը Արշամի խելապատակէն ելած է:

Գ) Կեանքի մէջ յաջողիլ կը նշանակէ՝ յաղթել մարդոց ու շրջապատի պայմաններուն: Արդ՝ չկայ յաղթանակ մը առանց պայքարի, առանց զոհի, առանց խղճի խայթի: Ո՛վ որ կ'ուզէ յաղթել՝ պէտք է ընդունի զօրաւորներուն բարոյականը, այն է առաջ անցնիլ՝ առանց գըլուխը ետ դարձնելու: Յաջողելու առաջին պայմանը հետեւաբար՝ շեշտակի նպատակին դիմելն է: Ու այդ կարելի է յաղթելու անդրդուելի կամքով մը, որ ոչինչէ կը տկարանայ: Դժուարութիւնները ընդհակառակը, կը խթանեն՝ յաջողութեան մեր բուն ծարաւը: Ո՛չ միայն պէտք է յաղթելու անողոք կամք մը յայտնաբերել, այլ պէտք է նաեւ, որ այդ կամքը կամակոր ու հետեւողական ըլլայ, որ խոչընդոտներուն վրայէն ցատքէ: Ո՛չ թէ շրջապատի պայմաններն են որ պէտք է ազդեն մարդուն վրայ, այլ մարդուն կամքն է, որ պէտք է պատռշաճեցնէ զանոնք իր պայքարին: Որպէսզի կեանքը ճամբայ տայ մեր քայլերուն, պէտք է որ յանդգնութիւնը մեր օրէնքը ըլլայ:

(Շար. 60)

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Տօն է Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին, հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգս. 16, տօն է Վերափոխման Աստուածածնի: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ

Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ՝ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15, ժամը 10-ին, տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատ. Փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի

Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Քանի մը շաբաթ է, սովորականէն աւելի բողոքներ կը ստանանք մեր բաժանորդներէն — մանաւանդ գաւառէն — որոնք շատ անկանոն կը ստանան «Յառաջ»ը (3 – 4 թիւը միասին կամ պակաս թիւեր եւայլն, եւայլն):

Կ'ուզենք կրկին անգամ շեշտել թէ բոլոր անկանոնութիւնները կուգան միայն Թղթատարէն եւ գլխաւորաբար ցրուումի կեդրոններէն (այսինքն՝ ստացող շրջանի): Ամէն օր, նոյն ժամուն «Յառաջ»ի առաքման ընկերութիւնը բոլոր թերթերը կը յանձնէ Թղթատարի կեդրոնը, ուրկէ հազիւ ժամ մը ետք բոլորն ալ կ'առաքուին զանազան ուղղութիւններով: Շրջաններ կան որ կանոնաւոր կը ստանան (ի մասնաւորի արտասահմանի կարգ մը երկիրներ), ուրիշներ՝ ոչ: Արձակուրդի շրջանն ալ չի բարելաւեր կացութիւնը:

Խորապէս կը ցաւինք, քանի այս անկանոնութիւնները կը վնասեն մեր աշխատանքին եւ ապարդիւն կը դարձնեն մեր բոլոր ճիգերը օր օրին լուր հասցնելու մեր ընթերցողներուն:

Կ'ապաւինինք մեր բաժանորդներուն ներողամտութեան մեր կամքէն բոլորովին անկախ այս անհամ կացութեան համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

«Տօն Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնի» առթիւ:

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատ. փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի

Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի:

Ղեկավարութեամբ՝

Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին:

**

ՊԱՏԱՐԱԳ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, ժամը 10-ին:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին:

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45-ին, «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Վերափոխման Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ՝ Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյս դպրուհիներու կողմէ:

Պատարագի աւարտին աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, յիշատակ է Մեռելոց, կը կատարուի ժամերգութիւն որու աւարտին Հոգեհանգիստ — վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Երկուշաբթի, պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Քարոզ՝ ժամը 11-ին:

Խաղողօրհնէք ժամը 11.45-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգս. 16, Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Պատարագի աւարտին Խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15-ին պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին՝ պատարագ ժամը 10ին, խաղողօրհնէք ժամը 11.45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԷՅՐԷՕ. — Պր. Մկրտիչ Փէթէնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Վիքթորիա Կարապետեանի յիշատակին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51C27317 A R.C. Paris

SIDON TRAVEL FRANCE
PRESENTE

ARMENIE '92
VOL DIRECT PAR AEROFLOT PARIS-EREVAN-PARIS

voyage organisé à la carte
départ chaque semaine

• Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

PRIX PAR PERSONNE

Pour une semaine		Pour deux semaines	
Chambre double	6.250 Frs	Chambre double	7.300 Frs
Chambre individuelle	6.950 Frs	Chambre individuelle	8.700 Frs

NOTRE PRIX COMPREND
• Le transport aérien en classe économique
• Les transferts: Aéroport-Hôtel-Aéroport
• Hébergement à l'hôtel ARMENIA avec petit-déjeuner
• Les frais de visa.

VOYAGE ORGANISE EN GROUPE
MINIMUM 15 PERSONNES

CALENDRIER ET PRIX PAR PERSONNE
— Du 19 Août au 02 Septembre — Du 16 Septembre au 30 Septembre
— Du 02 Septembre au 16 Septembre — Du 30 Septembre au 14 Octobre

14 JOURS — PENSION COMPLETE — 7.950 Frs
Supplément chambre individuelle 1.400 Frs
Réduction enfant (02-12 ans) 50% — Réduction bébé (moins de 2 ans) 90%

transport aérien seul

• Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

PRIX DU TRANSPORT
Aller-Retour : 4.600 Frs — Aller ou Retour simple : 2.750 Frs
Réduction enfant 50% — Réduction bébé 90%

Pour tous renseignements et inscriptions contacter: Sonia ACHDJIAN

SIDON TRAVEL FRANCE
34, Av. DES CHAMPS-ELYSEES
ESCALIER A, 2e ETAGE, 75008 PARIS
TEL: 42 56 40 30 — FAX: 42 25 41 21

OFFICE A EREVAN
HOTEL ARMENIA - CHAMBRE 611
TEL.58-25-52 — FAX 56-40-60

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — „ 60 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — „ 60 ՖՐ.

ARMEN LUBIN
LES LOGIS PROVISOIRES
Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « ՅԱՌԱՋ »
Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 12

MERCREDI
12 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.860 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — № 17.860

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ «ՀԱՊ»ԻՆ

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ 300 ՀԱՅ «ԱՒԱԶԱԿ» ՍՊԱՆՆԵՐ ԵՆ...

«Արմէնփրէս» հեռաձայնեալ մանրամասնութիւնները կուտար այն տեղեկութիւններուն մասին զորս կը հաղորդէինք մեր նախորդ թիւով :

Օգոստոս 9-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան նամակով դիմած է ՀԱՊ-ի այն երկիրներուն որոնք ստորագրած են միասնական ապահովութեան պայմանագիրը. ան նշած է որ Ազրպէյճան յարձակում կատարած է գրաւելով հայկական տարածք Արծուաշէնը եւ ռմբակոծելով Հայաստանի օդային տարածքը, քանի որ սահմանակներէ ռմբակոծած է Գորիսի շրջանը :

Հայաստանի Նախագահը այս ամբողջը որակելով չյայտարարուած պատերազմի սկիզբ, ՀԱՊ-ի ղեկավարներուն կոչ ուղղած է Հայաստանի հանդէպ իրենց պարտաւորութիւնը կատարել ու քաղաքական, ռազմական եւ այլ միջոցներով կանխել պատերազմը :

Նոյնպիսի բովանդակութեամբ հեռագիր յղած է նաեւ Բաբգէն Արարքցեան ՀԱՊ-ի երկիրներու Խորհրդարանի նախագահներուն :

Օգոստոս 10-ին Նախագահի մամլոյ քարտուղար Ռ. Շուգարեան յայտնած է որ ձեռնարկներ կ'ըլլան Ազրպէյճանի յարձակումին մասին ՄԱԿ-ի ապահովութեան խորհուրդի արտահերթ նիստ հրաւիրելու :

Նոյն ատեն Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը բողոքագիր ներկայացուցած է Ազրպէյճանի Արտաքին Նախարարութեան, իրենց կողմէ կատարուած լայնածաւալ ռազմական գործողութիւններուն առնչութեամբ :

Արծուաշէնի գրաւման զուգահեռ, ազրպէյճանական ՍՈՒ-25 ռազմական սաւառնակով ռմբակոծելով Հայաստանի օդային տարածքը ռմբակոծուած է Գորիսի Կոռնիձոր գիւղը ուր տասնեակ խաղաղ բնակիչներ սպաննուած են ու հարիւրաւոր մարդիկ անօթեւան մնացած :

Բողոքագրին մէջ նշուած է որ Հայաստան իրեն իրաւունք կը վերապահէ բոլոր անհրաժեշտ միջոցներուն ձեռնարկելու, պաշտպանելու համար հողային իր ամբողջականութիւնը եւ քաղաքացիներուն կեանքի ապահովութիւնը :

**

Օգոստոս 6-ի Ստեփանակերտի ուժգին ռմբակոծութենէն ետք ազրպէյճանական միաւորներ լայնածաւալ նոր գործողութիւններու ձեռնարկած են Ղարաբաղի բոլոր շրջաններուն դէմ : Ամիրանլարէն ռմբակոծուած է Մարտունի կեդրոնը, իսկ Աղդամէն՝ Ասկերան գիւղը եւ Ասկերան քաղաքը, Եխսուլուէն՝ Հադրութ : «Գրադ»ի հարիւրաւոր արկեր արձակուած են որոնց հետեւանքով Մարտունիի մէջ հինգ տուն քանդուած է, կան վիրաւորներ :

Մարտակերտի Մաղաւուզ գիւղի մարտերուն Օգոստոս 8-ին չորս մարտիկ բախտաւորուած են, կան ութ վիրաւորներ : Մահացած են այն 11 վիրաւորները որոնք

Ստեփանակերտի ռմբակոծութեան հետեւանքով տեղւոյն եւ Երեւանի հիւանդանոցները փոխադրուած էին :

Օգոստոս 10-ին յարաբերական հանդարտութիւն տիրած է սահմանամերձ շրջանները :

**

Օգոստոս 10-ին Նախագահական հրամանագրով Նորատ Տէր Գրիգորեան Հայաստանի Զինեալ Ուժերու հրամանատար ու Պաշտպանութեան Նախարարի Ա. տեղակալ նշանակուած է :

**

Փարիզեան մեր տեսած օրաթերթերէն միայն «Լը Մոնտ» եւ «Լիպերասիոն» (Օգոստոս 11) տեղ կուտային Արծուաշէնի կապակցութեամբ Հայաստանի նախաձեռնութիւններուն :

Վերոյիշեալ մեր տուած լուրերուն, «Լը Մոնտ» կցած է նաեւ (աղբիւրներն են՝ Ռոյթըր, Ա.Ֆ.Փ., ԵՈՒ-ՓԻ-ՔՅ) Բաքուի Պաշտպանութեան Նախարարութեան կողմէ տրուած նոյն լուրը, որ սա բնոյթը առած է. — «Ազրպէյճանական ազգային բանակը ազատագրած է Արծուաշէնի գօտին մեռցնելով շուրջ 300 հայ աւազակներ» : Պատմութիւնը կը գրուի միշտ, բառ գիտողին...:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ չորս տարիէ տեւող այս կռիւը, որ դէմ առ դէմ կը հանէ Բաքու եւ Երեւան 2000 մեռեալներու գնով, թոյլ չտուաւ Հայաստանի որ ամբողջէ զարնանային իր զինուորական յաջողութիւնները :

«Լիպերասիոն»ն ալ կ'արձագանգէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դիմումին, ՀԱՊ-ի, լուրը խորագրելով՝ «Հայաստան օգնութեան կը կանչէ ՀԱՊ-ը» : Կ'ըսէ թէ Ազրպէյճան արդարացուցած է Արծուաշէնի գրաւումը օգտագործուած. - «Որպէս զինուորական կայան» Հայերու կողմէ ազրպէյճանական հողի վրայ :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ ԿԸ ՄԱՐԶՈՒԻՆ ԱԶԵՐԻ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ

«Ճօզլիւր Կիւնտէմ» (անկախ օրակարգ) օրաթերթը Օգոստոս 8-ի թիւին առաջին էջին վրայ ուշագրաւ խորագիրով կը մատնանշէ Սարըքամըշի (Էրզրում) մէջ քոնթրկերիլլայի կայանի մը գոյութիւնը ուր ազրպէյճանցի ազգայնական երիտասարդներ կը մարզուին :

Զինակայանի մէկ լուսանկարին տակ տեղ գտած տեղեկատուութեան համաձայն, Սարըքամըշի Լեռնային գումարտակին մէջ գաղտնաբար Ազերիներ կը մարզուին. իսկ մաս մը Թուրք եւ ամերիկացի զինուորներ ալ որոնք Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններուն մէջ ՕԹԱՆ-ի հրամանին տակ են, գաղտնօրէն Ազրպէյճան անցնելով զանազան գործունէութիւններ ցոյց կուտան : Թերթը կը գրէ թէ տեղեկութիւնները քաղած է երեք Թուրք երիտասարդներէ որոնք եւս նոյն վայրին մէջ կատարած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը :

Անոնցմէ մէկը կը պատմէ թէ Լեռնային գումարտակին զինուորներու մեծ մասը Մայիսին այլուր կը փոխադրուին. տեղւոյն վրայ կը մնան ամէն բանէ անտեղեակ ու բոլորովին տղէտ զինուորներ որոնց մէջ կան նաեւ Քիւրտեր : Օր մը զնդապետը կը յայտնէ թէ մեծ խումբի մը կը սպասեն մարզելու համար ու ամիս մը ետք կը տեսնեն որ գիշեր ատեն «Մերսէտէս» ինքնաշարժերով 80-ական հոգինոց խումբեր կուգան գումարտակին միանալու. Նախ տեղացիներուն կ'արգիլուի նորեկներուն հետ յարաբերութիւն ունենալ, նոյնիսկ խօսիլ : Յետոյ, հետզհետէ կը վերնան արգելքները ու կը սկսին բարեկամանալ, միասին գնդակ խաղալ եւայլն : Շէնքին մէջ կախուած են թրքական եւ ազրպէյճանական դրօշակներ : Կը տեղեկանան թէ ազերի կամաւոր երիտասարդները ճամբայ կ'ելլեն կարծելով թէ լեռնային շրջաններ կը տարուին մարզուելու ու իրենք զիրենք Թուրքիա կը գտնեն : Տեղեկատու զինուորները կ'աւելցնեն թէ թէեւ փաստեր չունին, սակայն լսած են թէ Ազերիները մարզելու համար հարիւր զօրամասերը կը տրուին Սասունի Արաբիոյ կողմէ, իսկ զէնքերն ու դաստիարակութիւնը կ'ապահովէ Թուրքիա : Մարզիչ սպաները նոյն գումարտակին չէին սպաներ, այլ եկած էին այլ վայրերէ :

Ազերի կամաւորներու թէ՛ տեսական գիտութիւններ կ'ուսուցանուին եւ թէ զինավարժութիւն կ'ընեն : Մինչ Թուրք զինուորները քանի մը փամփուշտով նշանառութիւն կը փորձեն, Ազերիներուն գրեթէ ամբողջ օրը կրակել կը սորվեցնեն : Կ'աշխատին յատկապէս Քալաշնիքով-ի եւ հրասանդի նման զէնքերով, իսկ մէկ մասն ալ 105 եւ 155 միլիմեթրնոց թնդանօթներու վրայ : Իսկ տեսական ուսուցումը կ'ընդգրկէ թրքական պատմութեան, թրքական միութեան, Թուրք-իսլամ միութեան նման նիւթեր : Երկար քայլարշաւներու կը տարուին որոնց ընթացքին թրքական քայլերգներ կ'երգեն ու ազերի զինուորներու հերոսութիւնը կը գովերգուի. իսկ երբ մարզումի շրջանը կ'աւարտի, առողջական քննութեան կ'ենթարկուին Սարըքամըշի զինուորական հիւանդանոցին մէջ :

Ազրպէյճանցի այս երիտասարդները 18-30 տարեկանի միջեւ են. մեծ հիացում ունին Աթաթիւրքի հանդէպ. կ'ատեն Ռուսերը :

Տեղեկատու երիտասարդներուն հետաքրքրութիւնը կը կեդրոնանայ մարզիչ Թուրք սպաներուն վրայ. մէկ մասը լըրջախոհ անձեր են, ուրիշներ մարդասպանի տիպարով մարդիկ որոնցմէ մէկը կ'ըսէ օրինակ. — «Քսան օրէ ի վեր մարդ չեմ սպաննած, սիրտս կը նեղուի...» : Երիտասարդները կ'ըսեն նաեւ թէ իրենց յանձնարարուած է զինակայանին անցուդարձին մասին դուրսը չխօսիլ, սակայն Սարըքամըշի եւ Խորասանի շուկաներուն մնայուն նիւթերէն մէկն է ազերի երիտասարդներու մարզումը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը առաջին անգամ ըլլալով Միացեալ-Նահանգները կ'այցելէ : Կառավարական ոչ մէկ անձնաւորութեան հետ պիտի տեսնուի, միայն՝ կուսակցական գաղափարակիցներու : Մեկնելէն առաջ, յայտարարած էր թէ այցելած էր Եւրոպայէն զատ, Ասիան եւ Ափրիկէն, բնական է որ կարգը Ամերիկայի գար, որու ժողովուրդին դէմ ոչինչ ունի :

ՊԱՐՈՆՈՒՀԻ ՔՈՔՍԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Անգլիացի ու ամերիկացի ներկայացուցիչներէ բաղկացած պատուիրակութեամբ մը Ղարաբաղ այցելելէ ու 43 թոն դեղօրայքի ու սնունդի օժանդակութիւն կատարելէ ետք, Պարոնուհի Քոքս, Լոնտոն վերադարձին մամուլի հաղորդագրութեամբ մը պարզած է շրջանի տագնապալի վիճակը : Ըսելէ ետք թէ բոլորովին վատթարացած է տարածքին հայ բնակչութեան կացութիւնը շարունակական օդային ու ցամաքային ծանր յարձակումներու պատճառով, կը շեշտէ թէ ամէն տեսակի չգոյութեան պայմաններով հայութիւնը պիտի դիմաւորէ դաժան ձմեռ մը : Իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը կոչ կ'ընէ միջազգային մարդասիրական կազմակերպութիւններուն որ օժանդակութեան իրենց գործունէութեան մէջ տեղ տան Ղարաբաղի, ամէն տեսակ օգնութեան համար ուղղակի հասցէ ընտրելով Ղարաբաղի ժողովուրդը : Պատուիրակութիւնը կը ծրագրէ Սեպտեմբերէն սկսեալ դիմել Միացեալ-Նահանգներու, Գերմանիոյ, Անգլիոյ որպէսզի խաղաղական լուծում մը գտնուի խնդիրին :

Օգոստոս 3-ին պատուիրակութեան հինգ անդամները այցելած են նաեւ Մեղրի, ուրկէ ինչպէս ծանօթ է, Ազրպէյճան կ'ուզէ անցք մը ունենալ դէպի Նախիջեւան : Պատուիրակութեան անդամները քաղաքական, տնտեսական եւ մարդասիրական տեսակէտներով կը հակառակին Ազրպէյճանի մտադրութեան, պատճառաբանելով որ նման կարգադրութեան մը պարագային 75 հազար Հայեր պիտի հարկադրուին տեղափոխուելու, Հայաստան պիտի կորսնցնէ Իրանի հետ սահմանակից ըլլալու իրավիճակը ու պիտի զրկուի հանքային կարեւոր հարստութենէ մը որ տնտեսական ուշագրաւ իմաստ ունի իրեն համար :

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՕԳՈՍՏՈՍ 5 / 10)

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայաստանի փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեան հանդիպումներ ունեցած է Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին Նախարարին պաշտօնակատարին, Ազգ. ապահովութեան հարցերու Նախագահի խորհրդականին, կարգ մը խորհրդարանականներու եւ միջազգային տարադրամի հիմնարկին ու համաշխարհային դրամատան նախագահներուն հետ : Քննարկուած են հայ-ամերիկեան յարաբերութիւնները եւ ամերիկեան կողմը յայտնած է թէ որոշակի ներդրումներ ընելու մտադիր է, կայունացնելու համար Հայաստանի տնտեսութիւնը, ինչպէս նաեւ ՄԱԿ-ի շրջանակին մէջ գործօն քայլերու ձեռնարկելու, Ղարաբաղի հարցին խաղաղօրէն կարգաւորումին համար :

ՊՈԼԻՍ 1958 – 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Դ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Զարեհ Խրախունիի [illegible]

Մէկը կ'ուզէր որ խօսէի ժամ Մանէի մասին, ուրիշ մը ժերար Ֆիլիփի, [illegible]

[illegible] տաքքրքրութեանը գոհացում տալ իմ կենդանի յիշատակներովս. մանաւանդ մանկամարդ աղջիկներու խումբը Ժ. Ֆիլիփի վրայ եւ անոր ալ վեհանձն անտարբերութիւնը, չըսելու համար սառնօրակ: Գալով Պի -- Պի-ին կուռքին՝ անմատչելի, միայն ֆիլմերու մասին փորձեցի խօսիլ:

Մէյ մըն ալ նշմարեցի անկիւնը դրուած պոչաւոր դաշնակը եւ ամէնքը միաբերան գոչեցին որ Կոմիտաս Վարդապետինն էր: Հաւատալս չէր գար: Իսկոյն երեւակայեցի լուսանկարները Բանկալթիի Թէրլէմէզեանի տան մէջ քաշուած, ուր վարդապետը կ'երեւէր իր վեղարով: Ի՜նչ հիանալի անակնկալ: Անմիջապէս բացի զայն եւ սկսայ անմահ վարպետին երգերը նուագել ու մրմռալ ալեկոծեալ սրտով մը: Սահիլ այն ստեղնաշարին վրայ ուր հանճարեղ մատներ ելեր իջեր էին հեզիկ -- հեզիկ: Նման յուզումնալից վայրկեան մը ետք ի՞նչպէս բաժնուիլ իրարմէ: Անխուսափելի դրութեան մը մատնուած էի. կէս ժամէն հարկ էր յարգել Խաչեան վարժարանի հետ առնուած ժամադրութիւնը:

Կեդրոնականէն բաժնուելու ատեն, որպէսզի առանց սայթաքելու հասնէի Բեւայի բարձունքը, մէկ -- երկու տղոցմէ խնդրեցի որ զիս առաջնորդեն մինչեւ Խաչեանի փողոցին անկիւնը: Եւ երբ սկսայ համբաւաւոր վարժարանին առաջին յարկի աստիճանները զոյգ -- զոյգ բարձրանալ եւ մուտք գործել տեսչութեան գրասենեակը, իսկոյն տնօրէնուհին, Օր. Գալուստեանը ներս մտաւ ըսելու համար որ աշակերտները Փիզիքի գրաւոր քննութեան մէջ էին եւ մեծ դժուարութեամբ կրցած էր անոնց յուզումը մեղմացնել տասը վայրկեանուան համար եւս, մինչեւ մեր հաւաքոյթը վերի մեծ սրահին մէջ:

Փարիզեան ազի՛զ ընթերցողներ, Խաչեան Վարժարանի այս յիշատակներուս ողեկոչումի սկիզբին, հնարաւոր չէ անտեսել Օրիորդ Գալուստեանի անցուցած վերջին տարիները այս լուսապայծառ քաղաքի «անհիւրընկալ» մայթերուն վրայ, երբ ան՝ երբեմն քայլերով կ'երթար ամէն տեսակի հայկական հաւաքոյթներուն, գոնէ իր հայերէնը լսելու կարօտը յագեցնելու համար: Այդ պահերուն, ճեղմէ քիչեր կրնային գիտնալ, որ տասնօք, տասնեակ տարիներ, ամբողջ պոլսահայ հաղութին հայալ պատիւն վայելող եւ Կալաթա Սարայէն մինչեւ Խաչեան՝ իր անհամար աշակերտներուն ակնածանքին առարկան եղող Հերմինէ Գալուստեանը չէ՛ր ան, այլ անհարազատ երկինքի մը տակ, մոլորեալ ուրուական մը, իր բնական աշխարհէն արմատախիլ գաղթականուհի աքսորեալ մը, ամէն ինչի նայող բայց չտեսնող, որ միայն երբ մօտենար Ռիւ տը Բուրսէյի Բարեգործականի սրահին, անոր կողքի ցուցափեղկին մէջ, վեհերոտ ժպիտով մը կը դիտէր երկարօրէն բանտարկուած չան լակոտներուն մանկական խաղերը յարդին վրայ եւ զարմանազան թռչուններուն սոստումը նեղ վանդակին մէկ ցօղունէն միւսը, դէպի

[illegible] ուրութիւնը ձգելով դիտողին վրայ:

Խաչեան Վարժարան մ'ըսեր մ'անցնիր: Ժամանակին, Կոմիտաս Վարդապետն իսկ, անոր աշակերտուհիները ԷՐՔԷՍԻՆ ԷԼԷ անուանած էր ճամբորդութենէ մը գրկած մէկ քառթին եռեւը: Այս պարզ օրինակը ցոյց կուտայ թէ Խաչեանի աղջիկները ինչպէս բացառիկ քաղաքավարութեան տէր էակներ ըլլալու էին արդէն վաղօրօք: Սահմանադրական տարիներուն իսկ, երկու պաշտելի ուսուցիչներու դասարան մուտքէն առաջ, Լեւոն Շանթ եւ Եղիշէ Դուրեան, ամպիոնի սեղանին վրայ արագօրէն փռուած կ'ըլլար արդուկուած ծածկոց եւ աթոռին ալ՝ թեթեւ բարձ, առանց մոռնալու ծաղկի փունջն ու ջրամանը: Քանի մը երեւելի Խաչեանցիներ միայն յիշենք, Հայկանոյշ Մառք, Արուս Ոսկանեան, Գոհարիկ Ղազարոսեան, Սիրարփի Տէր -- Ներսէսեան … փարիզեան մեր գաղութն ալ երկար տարիներ վայելեց շնորհալիութիւնն ու պչրանքը եռեակ Խաչեանցիներ՝ Արշալոյսի, Զապէլի եւ Շահանդուխտի:

Այսպէս, Խաչեան վարժարանի համբաւի մասին համառօտակի խօսելէ ետք, անցնինք ինդրոյ առարկայ մեր հաւաքոյթին, ուր առաջին կարգին վրայ տեղ գրաւած էին ուսուցիչ -- ուսուցչուհիներ. -- Ոսկի Տաղաւէլեան, Զարեհ Խրախունի, փաստաբան Վահէ. իսկ ես ալ Օր. Գալուստեանի եւ Տիկին Մեսրոպեանի կողքին նստած: Նախ, ինչպէս որ բնական էր, Օր. Գալուստեանի բարի եկարի հինգ վայրկեան տեւող ափյափոյ խօսակցութիւնը լսեցաւ, ինքնաբուխ ջերմութեամբ մը տոգորուն:

Ճառախօսութեան արուեստին մէջ, Օր. Գալուստեանը մնացած էր 1931-ի Խաչեանի դեռափթիթ շրջանաւարտը: Երբ ան խօսէր, դասը ուշիմութեամբ սորված պարկեշտ ու պարտաճանաչ աշակերտի մը նման իր գոց սերտածը կ'արտասանէր ո՛չ միայն առաջուց ընտրուած եւ ճշգեալ բառերով, այլ՝ կէտն ու ստորակէտը, երկարն ու ոլորակը կ'երթային գտնել իրենց տեղերը: Երբեմն ունկնդիրը վախը կ'ունենար որ հիմա թելը կրնար փրթիլ, բայց ո՛չ երբեք. ան իւրայատուկ վարպետութիւն մը ունէր մինչեւ իր խօսքին ծայրը անսայթաք երթալու: Անտարակոյս, այս վարժութեանը հետամուտ եղած էր Սորպոնի մէջ անցուցած տարիներու ընթացքին, 1932 -- 1935:

Եւ ահա՛, այս գովաբանական հակիրճ ներկայացումէն ետք, իմ ալ կարգս եկաւ «պատմութիւն»ներ պատմելու առջեւը խմբուած անրախտ աղջկանց աքնաջան քննութեան տառապանքին պահը մոռցնելու ցանկութեամբ: Եթէ բանաստեղծութեան մասին եղած ըլլար հիւսելիքնին, ի՞նչ ուզես չարէ իրարու ետեւ, էջերը կը լեցուին, բայց անողորմ Փիզիքը combinazion չի կրնար հանդուրժեր … Եւ ինչպէս ուրիշ անգամներ, եւս mini-récital մը հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներու: Հաւաքոյթի վերջաւորութեան, դարձեալ Տիկին Մեսրոպեանի հովանիին տակ, յուշատետրեր ստորագրելու արարողութիւնն ալ տեղի ունեցաւ, առանց Կեդրոնականի տղոց նման հարցումներու տեղատարափի մը ենթարկուելու: Միայն սփոփուեցայ բանաստեղծութեամբ շատ մօտէն հետաքրքրուող աշակերտներուն փոխ տալ քանի մը էջեր, արտագրութեան խնդրանքով եւ որոնք փութով վերադարձուցին զանոնք:

Կեդրոնականի եւ Խաչեանի համազօր՝ Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանին ալ այցելութիւն մը վիճակուեցաւ Մարտ 25-ին: Ի՞նչ մեղքս պահեմ, հայ վարժարաններուն այցելութեան ամենահաճելի պահը ինծի համար, նախ անոր փողոցը գտնելն էր, յետոյ անոր դռնէն ցնծութեամբ մտնելը, դասարանային աղմուկները իմանալը, տեսչատան դուռը զարնելը եւ ներսը ըլլալէ ետք տեղւոյն եռուզեռը գտնելն էր:

Ուրեմն Հաղիւ Մխիթարեանի տեսչատան մէջ էի, լուր եկաւ որ աշակերտի մը քիթը սկսեր էր արիւնիլ: Հետաքրքիր էի գիտնալ այս հարցին լուծումը: Կը ճանչնայի մեծաւոր Հայր Սարգիսը եւ Հայր Գրիգորիսը, բայց այստեղ կար աւելի երիտասարդ դուսպ դէմքով մէկը, որ հրաման տուաւ ծնողքին լուրը հաղորդել: Եւ որպէսզի ամէն Հայու նման, ես ալ բան մը ըսած ըլլամ, խորհուրդ տուի որ տղու ծոծրակին բանալի մը դնեն: Զպատասխանեց ան: Քանի մը վայրկեան ետք տղեկը ներս կը մտցնեն որ պատուհանին առջեւ բարի մը կը նստի: Յետոյ Հայր Գրիգորիսը եկաւ զիս առաջնորդելու եւ այդ առիթով իմացայ որ ինծի անծանօթ մարդը բժի՛շկ է եղեր: Ամօթէս կարմրած՝ արագօրէն դուրս ելլել կը փորձեմ:

Քիչ ետք, վարժարանի սրահին մէջ, սկզբնաւորութեան, Հայր Գրիգորիս իր սովորական տանթելալը եւ սրամիտ խօսքերով զիս ներկայացուց, իսկ վերջաւորութեան ալ, տնօրէն Կարապետ Քիրքճեան եւ Հրանդ Անդրէասեան, վարէն, հակիրճ կերպով արտասանութեան արուեստին միջոցով գրականութիւնը ճանչնալու եւ զգալու օգուտներուն վրայ ծանրացան: Առիթէն օգտուելով, նորէն մը կարդացի այն քերթուածէն, զոր տարի մը առաջ, Վիէննայի մայրավանքին մէջ, երիտասարդ վանական մը, Վարդունի ծածկանունով, յետագային՝ Կոմիտաս Վարդապետ Քէրթէշեան, տուած էր ինծի: Իսկ հաւաքոյթը փակելու համար, իրենց հայերէնի ուսուցիչ՝ տարաբախտ Օննիկ Ֆըչըճեանի թելադրութեամբ սորված ոտանաւորներ արտասանեցին, վարձատրուելով ծնուած պատկերներով:

Պոլսոյ այս երեք պատկառելի հայկական օճախներուն յուզումնալից այցելութենէն ետք, նոյնքան յուզիչ, եթէ ոչ աւելի պիտի ըլլան անցեալին մէջ, ափսո՜ս, միայն յիշատակութիւն ձգած ուսումնարանները, ինչպէս՝ Պալաթ, Խասգիւղ, Թօփգափու, Օրթագիւղ, Սկիւտարի Ճեմարան, մինչեւ ամայացածն Պէրպէրեան, մեր այլեւս գոհեալներու փաղանգ մը, մեր վտարանդի սրտերը ընդմիշտ ճմլող…

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Շար Բ. եւ վերջ)

Փ ա ր ի զ
Օգոստոս 1, 1992

«ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ
ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ»

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԽՄԲ. -- Սոնա Զէյթլեանի հատորէն, Տիրուհի Միսաքեանէ ետք («Յառաջ», Օգոստոս 5) յաջորդաբար պիտի տանք այլ դէմքեր, ի մասնաւորի անոնք որոնք ծանօթ են (էին…) այս գաղութին եւ որոնք գրեթէ մոռացութեան տրուած են: Այդ իսկ պատճառաւ մասնաւոր գնահատանքի արժանի է Սոնա Զէյթլեանի տարած այս նուիրական աշխատանքը:

***

Պերճուհի ծնած է Խտիրնէ, 1886-ին: Նախնական եւ միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է Ֆիլիպէ, իբրեւ ուսուցիչ ունենալով Ռոստոմն ու Տիկին Եղիսաբէթ կամ Լիզա Զօրեանը: Վառ երեւակայութեան ու վարակիչ եռանդի տէր՝ պատանեկութեան օրերէն կ'երազէր Սուլթան Համիտը ահաբեկել, սակայն ոչ թէ գաղտագողի, այլ նախքան դաշոյնը բարձրացնելը՝ կ'ուզէր երեսն ի վեր զարնել գործած բարբարոսութիւնները, եւ հաշիւ պահանջել՝ թափած արիւնին համար:

Պերճուհի առիթ կ'ունենար հանդիպելու բազմաթիւ յեղափոխական գործիչներու, որոնք կա՛մ Երկիր կ'անցնէին կամ ալ Ֆիլիպպէէն Եւրոպա կ'երթային եւ իր կեանքը կը հարստանար անոնց ներշնչած գաղափարներով ու պարզած տեսիլքով:

Իր ապագայ ամուսինին՝ Սարգիս Բարսեղեանի հանդիպեցաւ 16 տարեկանին, երբ ան կը պատրաստուէր Երկիր անցնիլ: Առաջին իսկ հանդիպումէն Պերճուհի ինկաւ անոր բարոյական արժանիքներուն հմայքին տակ: Արդարեւ, երիտասարդ յեղափոխականը բացառիկ դէմք մըն էր: Երբ Քրիստափոր Միքայէլեան առաջին անգամ ըլլալով հանդիպեցաւ ուսանող Սարգիս Բարսեղեանին Լօզանի մէջ, Աւետիս Ահարոնեանի ըսաւ. -- «Ճակատին լաւ նայե՞լ ես … մազերը յօնքերի մօտիկից են սկսւում եւ աչքերում սարսափելի կրակ կայ: Նա յեղափոխական է ծնուած, վաղ արի նրա սովորելուց եւ ի զուր տեղը տղային մի փչացրու, թող ճամբայ դնենք գնայ» (տե՛ս Ա. Ահարոնեան, «Քրիստափոր Միքայէլեան», էջ 119 -- 120): Քրիստափոր գծած էր Սարգիսի կեանքի ուղին, ուրկէ պիտի քալէր ինքնավստահ ու հաստատ քայլերով:

Սարգիսի թելադրութեամբ Պերճուհի օրիորդներու խմբակ մը կազմեց՝ հայ գիրը, գրականութիւնը, պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ յեղափոխական գաղափարախօսութիւնը տարածելու համար: Իսկ անոր մեկնումէն երկու տարի ետք, Պերճուհի վերջապէս կրցաւ ծնողքը համոզել եւ Ժընեւ գնաց՝ գրականութիւն ու մանկավարժութիւն ուսանելու համար:

Ուսանողութեան շրջանէն իսկ սկսաւ բանաստեղծութիւններ գրել՝ Խանա ստորագրութեամբ: Յետագային գրեց նաեւ պատմուածքներ, որոնք հաւաքուած են «Փոթորիկէն Վերջ» հատորին մէջ:

Ուսումը աւարտելէ ետք, ուսուցչութիւն ըրաւ Կիրասոնի եւ Վանի մէջ՝ Սարգիսի տեսչութեան շրջանին եւ 1909-ին ամուսնացան: Այնուհետեւ, այր եւ կին կողք -- կողքի քալեցին՝ հասարակական ծառայութեան ուղիէն:

Կեանքի այս «ոսկեշրջանը» շատ կարճ տեւեց: 1914-ին Կարնոյ մէջ գումարուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան 8-րդ Ընդհանուր Ժողովը Հայաստանի Բիւրոյի անդամ ընտրեց Սարգիսը եւ ան ստանձնեց Պոլսոյ հաստատուծի գործավարութիւնը: Երբ Համաշխարհային պատերազմը սկսաւ եւ միջազգային քաղաքական կացութիւնը փոխուեցաւ ի վնաս հայութեան: Սարգիս եւ իր ընկերները առիթը ունէին Պոլիսէն հեռանալու, սակայն անոնք նախընտրեցին մնալ իրենց պարտականութեան գլուխը, իրենց ժողովուրդի կողքին: 1915 Ապրիլ 24-ին հարիւրաւոր մտաւորականներու եւ ազգային գործիչներու կարգին՝ Սարգիս Բարսեղեանն ալ ձերբակալուեցաւ եւ չարաչար սպաննուեցաւ: Մեծ էր հարուածը ու շշմեցուցիչ. «Հայրենիքս» բանաստեղծութեան մէջ Պերճուհի հետեւ-

եալ տողերով կը նկարագրէ ամուսինին ժանուան յաջորդող լքումը. —

«Ուզեցի տառել, ուզեցի անիծել քեզ,
Հայրենի՜քս արիւնոտ,
Անիծել քեզ վշտի գալարումներուս,
Մենակ օրերուս,
անհայր զաւակիս համար,
Անիծել արեան հեղեղներդ, որ ողջ
երազներս քշեցին տարան.
Բայց դու քու վէրքդ ցոյց տուիր ինձ,
քու մե՛ծ վէրքդ դարաւոր,
Եւ ես, անիծելու փոխան,
լա՛ցի քեզ համար
Ու կուլամ քեզ հետ...»:

Պերճուհի կեանքը նուիրեց զաւկին՝ հին օրերէն մնացած «փոքրիկ կայծ»ին եւ ան եղաւ «այդ փրկարար ձայնը», իր «պապակած» հոգիին «հրաշք — վտակը» եւ թրծեց անոր հոգին իր մայրական «անմար հնոցին մէջ»: Զաւակը հայրը չէր կրնար յիշել. «Խանձուած Օրեր» իր ինքնակենսագրական գրութեան մէջ, Պերճուհի կը պատմէ հետեւեալ յուզիչ դրուագը: Տղուն տարեդարձին առթիւ, թէյասեղան մը կը կազմակերպէ անոր հասակակիցներուն ու խաղընկերներուն համար: Սեղանը շուկած ատեն, չկարենալով ինքզինք զսպել, կ'ըսէ. — «Ո՞ւր է հայրիկդ, ձագուկս, մեզի հետ ըլլար հիմա, տեսնէր որ մե՛ծ, պարո՛ն տղայ ունի»: Իսկ զաւակը ամենայն լրջութեամբ աթոռը կը հրէ պատին մօտ, կը բարձրանայ ու հօրը նկարը առնելով մօրը կուտայ ու կ'ըսէ. — «Ահա հայրիկը» ու զարմացած կը նայի, թէ մայրը ինչո՞ւ կրկին տխուր է, քանի որ հայրիկը միշտ հոն է:

Պերճուհի զաւկին հետ Պուլկարիա փոխադրուեցաւ, անկէ ալ Թիֆլիս, ուր ուսուցչութիւն ըրաւ Յովնանեան եւ Գայեանեան վարժարաններուն մէջ: Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին Երեւան գնաց եւ Խորհրդարանի անդամ ընտրուեցաւ: Ան կարեւոր աշխատանք տարաւ մանաւանդ Ամերիկեան Նպաստամատոյց Կոմիտէին մէջ եւ լիովին արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը:

Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն ետք, ինք ալ բռնեց օտարութեան ու գաղթի ճամբան: Ատեն մը Սոֆիա մնալէ ետք, Փարիզ հաստատուեցաւ եւ պաշտօնավարեց Նանսէնեան գրասենեակի մէջ:

Պերճուհի շարունակեց իր գրական աշխատանքները: Իր պատմուածքներէն ոմանք թարգմանուած են ֆրանսերէնի եւ անգլերէնի: Իսկ «Արփիկը» եւ «Օղակ մը ճղթայէ» պատմուածքները, որոնք տպուած են «Հայրենիք» ամսագրի անգլերէնով հրատարակուող բաժնին մէջ, միջազգային արժանացած են անգլիացի գրական քննադատ եւ «Տարուան Լաւագոյն Պատմուածքներ»ու հրատարակիչ՝ է. Օպրայրնի կողմէ: Պերճուհիի պատմուածքներուն ու քերթուածներուն մթնոլորտը միշտ տխուր է, իսկ հերոսները հեզ են ու ենթակայ բախտի անողոք հարուածներուն: Իր հերոսուհիներուն զուրգուրանքի, սիրոյ, կեանքի վայելքներու ծարաւ հոգիները կը խամրին մութ ու լուռ դամբանի մէջ: Անոնց ճակատագիրը իր ալ ճակատագիրն է՝ անժպիտ տարիներու պայքար մը, որ կը յոգնեցնէ մարմինն ու հոգին:

Պերճուհի մեռաւ 1940 Մայիս 18-ին, տարիներով ուղեղի խլիրդէ տառապելէ ետք: Իր երէց քոյրը՝ Սաթենիկ, բժիշկ Յովսէփ Տէր — Դաւթեանի կինը, հանրային ջիղ ունեցող, գաղափարական կին էր: Կրտսեր քոյրը՝ Գեղեցիկը ամուսնացաւ Հայաստանէն գիւղատնտեսի մը հետ եւ Լենինական հաստատուեցաւ: Իսկ Սարգիսի եւ Պերճուհիի զաւակը՝ Արմէն փաստաբանութիւն ուսանեցաւ Փարիզի մէջ:

ՍՈՆԱ ԶԷՅԹԼԵԱՆ

ԵՐԲ ՑԱՒԸ ՀԵՌՈՒ Է

Վիէննայի «Փրոֆիլ» շաբաթաթերթը տեղին մատնանշումով մը կ'անդրադառնայ պոսնիացի երկու միլիոն ապաստանեալներու պարագային: Այդ մատնանշումին մէջ կայ կեղծաւորութեան արդար պախարակում մը: Արդարեւ, ինչպէս կը գրէ թերթը, երբ ցաւը, դժբախտութիւնը հեռուն են, դիւրին է մարդկային արժանապատուութեան հարց դարձնել պատճառներու անգութ վերաբերումը: Այդպէս չէ՞ր Հոնկ Քոնկի իշխանութեան կողմէ վտարուած Վիէթնամցիներու պարագային: Նմանապէս, յիշեցինք թէ ըդվզացումներ ունէինք երբ դժբախտ Ափրիկէցիներ խոյս կուտային խելագար բռնատիրոջ մը իշխանութենէն: Կային Թամուլները, Քիւրտերը, բոլոր հալածուած փոքրամասնութիւնները: Մենք՝ Եւրոպացիներս մեր ողորմութիւնը կուտայինք, քանի մը ապաստանեալ կը հիւրընկալէինք ու մեր խիղճը հանդարտած, հպարտ կը մնայինք մեր գիրքերուն վրայ:

Սակայն տարիէ մը ի վեր միջոցը որ մեզ կը բաժնէ հալածական բազմութիւններէ, վտանգաւոր կերպով կրճատուած է. անոնք մեր դրան առջեւն են: Վերջ գտած է մեր անդորրութիւնը:

Այսօր շուրջ 600 հազար ապաստանեալներ կան Խրուաթիոյ մէջ. ամէն օր 25 հազար հոգի խոյս կուտան Պոսնի — Հերցեկովինէն դէպի Խրուաթիա, կամ այլուր: Արեւմուտքը, յատկապէս Աւստրիոյ Ներքին նախարարութիւնը կը ծրագրէ ապաստանեալներու վրանաքաղաք մը հաստատել անդունի վրայ, որ կարենայ 100 հազար հոգի պատսպարել: Կարեւորը այն է որ տեղահանուած այդ ժողովուրդը մեզի չմօտենայ: Սլովէնիայէն եւ Հունգարիայէն զատ եւրոպական միւս երկիրները փակած են անոնց առջեւ իրենց սահմանները: Այն օրէն ի վեր երբ պարտադիր դարձաւ մուտքի արտօնագիրը 3000 ապաստանեալներ ետ մղուեցան աւստրիական սահմանագլուխէն: Անոնցմէ շատ քիչեր միայն կրցան երկիր մտնել, ցոյց տալով պաշտօնական հրաւիրագրեր:

Այս կացութիւնը ցոյց կուտայ որ Եւրոպա պատրաստ չէ դիմագրաւելու ապաստանեալներու հարց մը ու պալքանեան նոր պատերազմ մը կրնայ երկար տեւել: Այսուհանդերձ, դիւանագէտները կը խուսափին իրականութիւնը տեսնելէ ու կը նախընտրեն աժան ու համեմատաբար դիւրին զօրակցութիւն մը յայտնել. գրամական յատկացումներ կ'ընեն ու պիտանի ապրանքներ կը ղրկեն տուժածներուն:

Ազգամիջեան ներդաշնակութեան դիմաց հաւաստներու ծանօթ կեցուածքն է առիկա. նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ ծագած պատերազմը արեւմտեան Եւրոպայի քաղաքականութեան սնանկացումին խորհրդանշանն է: Մինչդեռ երկար ատենէ ի վեր նախատեսելի էր ժողովրդական նախկին այս Հանրապետութեան քայքայումը: Խնդիրը հոս հասնելէ առաջ թերեւս կարելի էր պատասխանողներու առաջքը առնել: Բայց որոշ քայլեր առնելու տրամադրութիւնը մեծ յապաղումով հասաւ: Մինչ Խրուաթիա կ'այլեկոծէր, Եւրոպայի աչքերը յառած էին Սլովէնիոյ. իսկ երբ անցեալ գարնան ՄԱԿ-ը զօրամասեր կը ղրկէր Խրուաթիա, պատերազմ կը ծագէր Պոսնիոյ մէջ: Այդ շրջանին Եւրոպական համաքաղաքապետութիւն ու ՄԱԿ-ը կրնային գինեալ միջամտութիւն մը պատրաստել:

Անվճռականութեան հետեւանքը այն եղաւ որ այսօր արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները դէմ յանդիման կը գտնուին կրկնակի աղէտի մը: Պոսնիոյ մէկ մասը քարուքանդ է, հազարաւոր զոհեր կան ու հարուստ Եւրոպայի դրան առջեւ հարիւր հազարաւորներ մարդկային վերաբերումի մը կը սպասեն:

Պալքանեան շրջանին մէջ երկու միլիոն հոգի պատերազմէն խոյս կուտայ, մինչ արեւմտեան Եւրոպա մինչեւ այսօր 100 հազար ապաստանեալ հիւրընկալած է միայն:

Եթէ կարելի չեղաւ պատերազմին արգելք ըլլալ, գոնէ այսօր հնարաւոր է սահմանները բանալ ու տեղ տալ անկէ խոյս տուող դժբախտներու:

ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Երեւանցի նկարիչ Վան Սողոմոնեան կը մասնակցի ամերիկեան շրջուն ցուցահանդէսին որ կը կոչուի «Արեւելեան Եւրոպայի խեցեգործութիւնը»: Ֆիլատելֆիայէն սկսելով ցուցահանդէսը երկու տարուան մէջ կը շրջի Միացեալ — Նահանգներու բոլոր նահանգները:

***

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վազգէն Ա. շնորհաւորական հեռագիր ղրկած է փոխ — Նախագահ Գ. Յարութիւնեանի եւ գոհունակութիւն յայտնած որ ան ստանձնած է «Հայաստան» հիմնադրամին ղեկավարութիւնը:

Վազգէն Ա. շնորհաւորած է նաեւ Խորէն Յարութիւնեանի վարչապետ նշանակումը:

***

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հիմնուած է «Կանանց համերաշխութեան կոնգրես» շարժումը որուն նպատակն է նեցուկ կանգնիլ անգործ մնացած կիներու. Նախատեսուած է ձրի ճաշարաններ բանալ ու արտադրական փոքր ձեռնարկութիւններ հիմնել գործազուրկ կիներու համար:

***

«Սապֆիր» ժամացոյցի գործատունը Ֆրանսայի եւ Գանատայի հետ պայմանագրեր ստորագրած է իր արտադրութիւնը արտածելու համար:

***

Աւելի քան տարիէ մը իվեր Մանկական հիւանդանոցին վերակենդանացման բաժինը եւ զուիցերացի մասնագէտներ կը գործակցին: Հիւանդանոցը Զուիցերիայէն ստացած է ժամանակակից սարքաւորումներ եւ բժշկական գործիքներ:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Այս բոլորը չեն նշանակեր թէ պէտք է անտես առնել պատեհ առիթները: Արդարեւ, յանդգնութեան ու յաղթելու կամքին պէտք է ընկերանայ ճկունութիւնը: Վերջին ու լրացուցիչ յատկութիւն մըն է պաղարիւնութիւնը, որ թոյլ կուտայ մեզի վտանգի պահուն մեր մտքի հանդարտութիւնը չկորսնցնել ու յաղթանակի ատեն՝ առաւելագոյն արդարութիւնը ցոյց տալ:

Իրա՞ւ է թէ հարստութիւնը կրնայ փոխել մարդուն նկարագիրը:

Ա) Ամէն հարստութիւն նոր տարր մը կ'աւելցնէ մարդուն կեանքին մէջ, հետեւաբար կրնայ փոխել անոր նկարագիրը: Կ'ենթադրեմ թէ հարցապնդողը կենճքի իրական հարստութեանց չակնարկեր, այլ միայն, - դրամի հարստութեան, որ ոչ թէ կը փոխէ, այլ կը խաթարէ ու կ'աղարտէ մարդուն նկարագիրը: Թէեւ այս հարստութեան տէր եղողները գրեթէ միշտ բարոյական նկարագիր չունին: Հարստութիւն չահելու եղանակ մը չկայ, որ ազատ ու արդար մարդը կարենայ ընդունիլ առանց նուաստանալու: Հարուստ ըլլալու զուգէ ամէնէն անմեղ ձեւը ժառանգութիւն ընդունելն է: Բայց ժառանգութիւնը ինքը անիրաւութիւն է: Վասնզի ի՞նչ է դրամը. — Միլիոնաւոր մարդոց աշխատանքին ու արտադրութեան խորհրդանըշանը: Արդ՝ ան որ դրամի կոյտ մը կը պահէ՝ գանձարկղի մը կամ դրամատան մը մէջ, իրողութեան մէջ, օգտուելով գոյութիւն ունեցող անիրաւ օրէնքներէն՝ կը բռնագրաւէ ուրիշին ստեղծած իրական հարստութիւնը: Եթէ նոյնիսկ յետոյ բաշխէ զայն՝ առով չի կրնար քաւել իր մեղքը: Քանի որ ո՛չ մէկ օրէնք իրաւունք կրնայ տալ իրեն՝ հոգեկան դիւրին գոհացումի մը տիրանալու, ուրիշին ճակտին քրտինքովը: Հարստութիւնը լոկ կ'ոչնչացնէ մարդուն իրական ներքին հարստութիւնները, զայն վերածելով խողի մը, որ անաշխատ կը պարարտանայ:

Բ) Հարստութիւնը ուժ մըն է, որ համաձայն գործածութեան եղանակին, կըրնայ հրաշքներ գործել եւ կամ անիրաւութեան մղել մարդը: Զկայ ու ժմը աշխարհի վրայ, որ երկսայրի սուրի չնմանի, — օրինակ ելեկտրականութիւնը, որ մէկ վայրկեանի մէջ՝ կրնայ ածուխի վերածել մարդը եւ կամ ամբողջ քաղաքներ լուսաւորել: Վերջին ապուշն իսկ կը գգայ հետեւաբար թէ հարստութեան դերը կախում ունի զայն գործածող ձեռքերէն: Հարստութիւնը ձեռք ձգելու եղանակին մէջ իսկ արդէն՝ կը յայտնուի մարդը, ստրճանաբար փոխուելով, զօրանալով կամ յղփանալով: Աղքատութենէ բարձրացումներ կան, որ մարդուն կը պարգեւեն երկաթեայ նկարագիր մը: Աղքատութիւնը բորոտութիւն է արդէն ու աղքատ մարդը գերին է իր թշուառութեան: Ու թերն ու դէմը հաշուելէ յետոյ, լաւագոյն է հարստութեան ապականութիւնը՝ աղքատութեան ստրկութենէն: Ո՛վ որ ուզածը գնելու ազատ հաճոյքը չէ ունեցած չի կրնար գիտնալ արդէն հարստութեան իրական բնոյթը:

Գ) Հարուստներուն նկարագիրը անորակարգիր ըլլալն է: Ամէն հարուստ իր հարստութեան նկարագիրը ունի: Ազատատենչ ու գեղեցկապաշտ մարդը՝ ուրիշ աւելի հիմնական խնդիրներով կրնայ զբաղիլ: Ահա հարցում մը եւս, որ Արշամին խելապատակէն ելած ըլլալու է: Ինծի ի՞նչ հարուստներուն չունեցած բարոյականը: Մէկ առած սիրած եմ կեանքիս մէջ, հետեւեալը, — դրամը ձեռքի աղտ է:

Ի՞նչ է կարծիքդ Աստուծոյ մասին:

Ա) Հարցում չէ ասիկա, այլ թակարդ: Երբ մանուկ էի, զայն կը դիտէի մօրս աչքերով, ու ան կ'երեւէր որպէս աղբիւր ներողամտութեան ու անսպառ սիրոյ: Երբ մեր դարաւոր եկեղեցին ոսկեշառայլ լոյսերուն մէջ, բուրվառին հանած քաղցըր ալիքին, զանգակներու ղօղանջին ու շարականին հազած տղոց մեղանոյշ ձայներուն մէջէն, պատարագիչ քահանան, սրբօրէն հանդերձեալ, կը մերձենար խորանին, ինձ կը թուէր թէ իրապէս Քրիստոս կը պատարագէր, ինչպէս կ'ըսէ Վարուժան: Ան կը յառաջանար, յաւերժական լոյսերու պսակ մը ճակտին շուրջ՝ բերելով խաղաղութիւն մարդոց: Այժմ իսկ հոգիս խորունկ գորովով մը կ'ուզէ մատչիլ Աստուծոյ ու Լուսաւորչի ու Նարեկացիի Աստծուն, որ կ'արտասուէ մեր ազգին նուաստութեան պատճառաւ: Երկրի վրայ մեր չարականներէն անոյշ երգ չկայ ու կրնա՞յ ըլլալ, որ մարդիկ դարերով ծնրադիր հայցած ըլլան իր սկզբնական լոյսը՝ առանց նախազգացումը ունենալու անոր հրաշափառ լինելութեան: Ինչո՞ւ մարդը, հակառակ իր ամբողջ գիտութեան, իրիկուան հովերէն սարսուռն ու երփներգեան ծաղիկ մը չէ կրցած ըստեղծել դեռ: Իմացականութիւնս կը մերժէ զայն, այլ հոգիս խորին գուրգուրանքով մը կը տենչայ, որ անոր լոյսը ճառագայթէ մեր վրան ու լուսայ մեզ մեր աղտերէն:

Բ) Ո՞ր Աստուծուն: Աստուած չէ, որ մարդը ստեղծած է համաձայն իր պատկերին, այլ մարդն է, որ կերտած է զայն, դարէ ի դար, իր սարսափին կամ իր կըրքերուն գեղեցկութեամբ: Եթէ անհրաժեշտ ըլլայ Աստուած մը ընտրել՝ Հրեաներու զառամած ու ոխերիմ Եհովային ու բագերուն մէջէն վազող ու կրակէ մօրուքով մեր Վահագնին միջեւ երկվայրկեան մը իսկ չեմ վարանիր: Արդի մարդը պէտք է որ յաղթէ այդ հին կուռքերուն ու անոնց փլատակներուն մէջէն բարձրանայ, աւետելու համար իր զօրութիւնն ու հրճուանքը:

(Շար. 61)

Դր. Կարապետ Արապեան,
Դր. Գէորգ Արապեան
եւ ընտանեկան պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ եղբօր՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, Օգոստոս 5-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Օգս. 14-ին ժամը 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօն-Փարիզէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար Հայ մտաւորականներու դամբարանը:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ Ազգային հաստատութեանց եւ Հայ մամուլին:

Դր. Յակոբ Համբարեան,
Տիկին Մարգրիտ Տէրտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խօլմէզեան
ցաւով կը ծանուցանեն

ՅՈՎԱԿԻՄ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 3-ին, 64 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Օգոստոս 13, ժամը 14.30-ին Իսի-ի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին

6, Ավընիւ Պուրկէն

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ի յիշատակ Բ. պատերազմի, 1944 Օգոստոս 15-ի ռմբակոծութեամբ զոհերուն եւ ի մխիթարութիւն անոնց սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն Շաբաթ, Օգոստոս 15-ին կը մատուցանէ հոգեհանգստեան պաշտօն առաւօտեան ժամը 10-ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Դր. Էտուար Խրտրեան 500 Ֆրանք ի գնահատութիւն Դր. Տիգրան Հաճեանի յօդուածին (Յուլիս 31):

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour 4600 Frs
Aller ou retour simple 2750 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double 5875 Frs
En chambre individuelle 6120 Frs
Semaine supplémentaire en double 950 Frs
Semaine supplémentaire en ind. 1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne
En chambre double 8250 Frs
Supplément chambre individuelle 1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents 4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans) 825 Frs
Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

– ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Տօն է Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին, Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Խաղողի օրհնութիւն ժամը 11.45-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգս. 16, տօն է Վերափոխման Աստուածածնի: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ՝ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ՝ պատարագ ժամը 10-ին: Յետ պատարագին պիտի կատարուի աւանդական խաղողօրհնութիւն:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15, Մատաղի պատրաստութիւն ժամը 15-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին:

Պատարագ ժամը 10.15-ին:

Մատաղօրհնէք եւ Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին:

Ուխտաւորի սեղան Պարսամեան համալիրի մէջ ժամը 12.30-ին մինչեւ ուշ գիշեր, երաժշտական մթնոլորտի մէջ: Ցերեկ -- իրիկուն խորոված:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15, ժամը 10-ին, տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատ. Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

«Տօն Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնի» առթիւ:

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատ. փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի:

Ղեկավարութեամբ՝
Դր. ԽԱԶԻԿ ԵԼԼՄԱԶԵԱՆԻ

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին:

*

ՊԱՏԱՐԱԳ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, ժամը 10-ին:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45-ին, «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Վերափոխման Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ՝ Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյս դպրուհիներու կողմէ:

Պատարագի աւարտին աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, յիշատակ է Մեռելոց, կը կատարուի ժամերգութիւն որու աւարտին Հոգեհանգիստ - վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Երկուշաբթի, պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Քարոզ՝ ժամը 11-ին:
Խաղողօրհնէք ժամը 11.45-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգս. 16, Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Պատարագի աւարտին Խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւը՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15-ին պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին՝ պատարագ ժամը 10ին, խաղողօրհնէք ժամը 11.45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 13
JEUDI
13 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.861 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.861

ԱՐՑԱԽ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օգոստոս 12-ին մեր առած լուրերու համաձայն, Ղարաբաղ մարտեր չկային ... ժամ է, գլխաւորաբար տեղատարափ անձրեւներուն պատճառաւ։ Հայաստան-եան սահմանամերձ շրջանները ռմբակո-ծումները կը շարունակուին։ Ազերիները յարձակած են Կարմիրի վրայ, երկու հր-թիռային եւ երկու զրահակառքով, Հա-յերը երկու մեռեալ եւ չորս վիրաւոր ու-նեցած են։ Նման յարձակումներու հե-տեւանքով երկու մեռեալ եւ երեք վի-րաւոր ալ Տաւուշ, յարձակում գործուած է նաեւ Վարդենիսի վրայ գրադներով եւ ռմբակոծուած է շրջկեդրոնի շէնքը։

Նախապէս ալ Օգոստոս 10-ի գիշերը հրետանիով եւ «գրադ» կայաններէ ռմ-բակոծուած է Կրասնոսելսկի շրջանային կեդրոնը, սահմանամերձ շարք մը բնա-կավայրեր ինչպէս նաեւ Գորիսի Կոռնի-ձոր գիւղը։ Կրասնոսելսկի շրջանի սահ-մանին վրայ մարտեր տեղի ունեցած են որոնց ընթացքին թշնամին աւելի քան 30 զոհ տուած է։ Հայկական կողմէն կայ ... զոհ եւ վեց վիրաւոր։

Ֆիզուլիի շրջանէն ալ կրակ բացուած է Մարտունիի Կարմիր շուկայ աւանը ուր մեծ աւերներ կան։

***

Նուշի - Լաչին ճամբուն Զարիսլուի հատուածին նորոգութեան աշխատանքը աւարտեր է երբ Ստեփանակերտ ելեկտր-ականութիւն տրուած է, թէեւ կան շատ գիւղեր որոնք տակաւին հոսանք չունին։ Պատերազմը, անընդմէջ ռմբակոծումները կը խոչընդոտեն, սա-կայն մօտացումեան չեն մտներ արտադ-րական եւ ընկերային խնդիրները։ Նորոգ-ուած է եւ լրիւ տարողութեամբ սկսած է գործել Ստեփանակերտի մետաքսի գոր-ծատունը։

***

Ստեփանակերտ ապաստանած գաղթա-կաններու վիճակը քիչ մը թեթեւցնելու համար քաղաքային խորհուրդը սկսած է անոնց յանձնել 6 ամիսէն աւելի ժամանա-կով Ստեփանակերտը լքած քաղաքացինե-րու բնակարանները։

***

Մարտակերտի Մէհմանա յունարնակ գիւղէն տասնեակ ընտանիքներ արտասահ-մանէն քաղաքական ապաստան խնդրած են։ Ղարաբաղի իշխանութիւններուն, Մոսկուայի յունական դեսպանատան ուղղուած դիմումին մէջ ըսուած է որ միջազգային հանրութիւնը տակաւին ան-տարբեր կը մնայ իր անկախութեան հա-մար մարտնչող Ղարաբաղի հանրապետու-թեան դէմ ազրպէյճանական յարձակում-ներուն նկատմամբ։ Այդ քաղաքականու-թիւնը յանդեցուցած է ինչպէս հայ բը-նակչութեան, այնպէս ալ ռուս եւ յոյն փոքրամասնութիւններուն բռնի տեղահա-նութեան։

***

Հետաքրքրական է նշել որ «Լը Մոնտ» (Օգոստոս 12) իր կարճ լրատուութեան մէջ, ուր կ'արձագանգէր Ազրպէյճանի «արդարացման» Արծուաշէնի գրաւման համար, կ'աւելցնէր նաեւ «Էօզկիւր - Կիւնտէմ»ի լուրը ինչ կը վերաբերի Ա-զերիներու մարդումին Սարըղամըշ եւ զոր թարգմանաբար, մանրամասնօրէն տը-ւած էինք մեր նախորդ թիւով։ Թերթը կ'ըսէր նաեւ թէ «Թուրք բանակի սպայա-կոյտը Երկուշաբթի իրիկուն չէր հերքած այդ լուրը», ինչ որ շատ կարեւոր հաս-տատում մըն է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նոր վարչապետը առաւելա-գոյնը ձեռք ձգեց Միացեալ -- Նահանգ-ներէն, գլխաւորաբար այն երաշխաւորու-թիւնը որու պէտք ունէր տասը միլիառ տոլարի փոխառութեան համար զոր կ'ընէր Ամերիկայէն։ Կը մնայ անշուշտ որ Պուշի այս որոշումը վաւերացուի ամերիկեան Ներկայացուցիչներու (Քոնկրէս) կողմէ։ Ռա-բին յանձնառու կ'ըլլայ, որ այլեւս խրա-խուսէ նոր գաղթողներ չտեղաւորուելին գրաւուած հողերուն վրայ։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքին՝ Գա-պուլի մէջ կացութիւնը ժամէ ժամ կը խաթարուի։ Մրցակից մուճահէտին-ներու բախումներէն եւ ռմբակոծութիւն-ներէն արդէն աւելի քան հազար մեռեալ եւ վիրաւոր կայ։ Օտարականներն ալ մնա-ցած ըլլալով Գապուլ աշխարհէն կտրը-ւած է։ Կողմերը դէմ առ դէմ հանած են իսլամական ծայրայեղ կուսակցութեան ուժերը, քաղաքին հարաւը քաշուած եւ կառավարական ուժերը։

ՇՎԱՐՆԱՏԷ յայտարարեց թէ թեկնա-ծու է նախագահական ընտրութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 11-ին։ Շեւարնածէ երկաթեայ բռունցքով վարած էր Վրաստանի կուսակցական Ա. քարտու-ղարի պաշտօնը 1972-էն 1985, նախքան Խորհրդային Միութեան Արտա-քին նախարարն ըլլալը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ շրջագայութեան ե-լած են կեղծ 100 տոլարնոցներ, գլխաւո-րաբար Մոսկուա եւ Ս. Պետերսբուրգ։ Ներքին նախարարութիւնը հրապարակած է թիւերը եւ յայտնած թէ նոյն ծագումն ունեցող 300 հազար կեղծ տոլար գրաւ-ուած են Թուրքիա։

ՀԱՊ-Ը երթալով կը մխրճուի տագնա-պին մէջ։ Արտադրութեան նուազումը եւ գիներու յաւելումը աւեր կը գործեն։ Վիճակագրութեանց Պետութեան Կոմի-տէի հաշուեկշիռին համաձայն, ճարտա-րարուեստական արտադրութիւնը 13,7% նուազում արձանագրած է 1992-ի առաջին վեցամսեային։ Երեք շրջաններ՝ Ղազա-խըստան, Տաճիկիստան եւ Կիրգիզստան ամէնէն աւելի խնդրոյ առարկայ են այդ առընչութեամբ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ չորս գլխաւոր քաղաքնե-րուն (Անգարա, Պոլիս, Իզմիր եւ Տրա-պիզոն) ազբահաւաքներու գործադուլը աղէտալի հետեւանքներ ունի եւ չորս քա-ղաքներն ալ կառուններու եւ առնէտներու արշաւանքին ենթակայ են։ Յուլիս 31-էն ի վեր, ազբահաւաքները աշխատավարձի յաւելում կը պահանջեն։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ արժանի հոլտ-ըփ մը տեղի ունեցած է Օգոստոս 11-ին Պա-թիա - Փորեթթայի (Գորսիքա) օդակա-յանը, որ հազիւ երկու վայրկեան տեւած է։ Զոյգ գողերու խումբը մը թօան մը վարձած էր եւ դիմակաւոր գլուխներով ու զէնքի սպառնալիքի տակ ստիպած օդաչուին որ էջք կատարէ օդակայանը, ուր խ-- ընթէոի Մեռքիւրը, որ Սեքիւրի-թեթի դրամը կը փոխադրէր կը պատ-րաստուէր օդը բարձրանալ։ Անմիջապէս ձեռք ձգած են 7 միլիոն պարունակող ծրարները ու մեկնած։ 50 քիլոմեթր հե-ռու գտած են իրենց մէկ մեղսակիցը եւ ազատ արձակելով իրենց պատանդը խոյս տուած։ Կը թուի որ լաւ տեղեկացած էին, ինչ որ այլ մեղսակցութիւններ կ'են-թադրէ։

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՕԳՈՍՏՈՍ 7 / 11)

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՈՒԹ ՕՐԷՆ

Վերջապէս Օգոստոս 8-ին Երեւան վայ-րէջք կատարած է Հայկական Միացեալ Ֆոնտին կողմէ ուղարկուած 35-րդ օդա-նաւը որ բժշկական կազմածներ եւ դե-ղօրայք բեռցած էր։ Ինչպէս ծանօթ է, ան պէտք է Երեւան հասնէր Յուլիս 31-ին, սակայն Թուրքիա էջք կատարելու եւ բեռը քննարկելու թրքական պահանջքին պատ-ճառով շաբաթ մը մնացած էր Ֆրանք-ֆուրթ։ Ամերիկեան ռազմական փոխադ-րական օդանաւը ձրի տրամադրած է Միացեալ -- Նահանգներու կառավարու-թիւնը, օգնութեան կազմակերպիչնե-րուն 250 հազար տոլարի խնայողութեան կարելիութիւն տալով։

***

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ԴԻՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ Գիտութիւններու ակադեմիա-յին հրաւէրով Հայաստանի Ակադեմիային փոխ -- նախագահ Գալուստ Գալոյեան երկու ամիս աշխատած է լոնտոնեան դի-ւաններուն վրայ, պրպտելով Հայկական Հարցի, Առաջին Հանրապետութեան եւ հայ -- թրքական պատերազմին մասին փաստաթուղթեր։ Ան յայտնաբերած է բազմաթիւ վաւերաթուղթեր որոնք մինչեւ այսօր գիտական շրջանառու-թեան մէջ չեն դրուած։

***

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Օգոստոս 9-ին Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի նախագահութեամբ տեղի ունեցած նիստին քննարկուած է Կրաս-նոսելսկի շրջանին իրավիճակը. նախա-գահը յանձնարարած է կառավարութեան եւ յատկապէս Պաշտպանութեան նախա-րարութեան որ փութով միջոցներու ձեռ-նարկուի շրջանին պաշտպանութիւնն ու սահմաններու ապահովութիւնը զօրացը-նելու համար։

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Գենադի Մելիքեան նշանակուած է Ռու-սաստանի Աշխատանքի նախարար։ Ան Մոսկուայի հեռատեսիլէն ելոյթի մը ըն-թացքին ըսած է թէ մտադիր է առաջ քա-շել շարք մը ծրագրային հարցեր որոնք կը բարելաւեն մարդոց նիւթական ծանր վիճակը։

***

ԿԻՊՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Օգոստոս 6-ին Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ընդունած է Կիպրոսի հայ համայնքի ներկայացուցիչներ՝ Յակոբ Աթուրեանն ու Զաւէն Դաւիթեանը։ Անոնք նախագա-հին յանձնած են 550 հազար տոլարի չէք որ կիպրահայութեան մասնակցութիւնն է «Հայաստան» հիմնադրամին։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարը եռօր-եայ պաշտօնական այցելութեամբ մը Անգարա կը գտնուի. Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին հետ հանդիպում մը ունենալէ ետք Քասըմով յայտարարած է թէ իրենք առաջարկած են որ Հայաստան ու Ազր-պէյճան փոխադարձաբար ճանչնան իրարու անկախութիւնը ու որպէս այդ կարգաւո-րեն իրենց փոխ - յարաբերութիւնները։

Թուրք Արտաքին նախարարն ալ կրկնած է թէ Հայաստան պէտք է ետ քաշուի գրաւած հողերէն որպէսզի խաղաղութիւն հաստատուի։ Ան հաւաստիք տուած է որ Թուրքիա իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ որպէսզի Ազրպէյճան բացուած նոր շրջանը յաջողութեամբ բոլորէ։ Ա-զերի Արտաքին նախարարին այցելու-թիւնը նպատակ ունի նախապատրաստա-կան աշխատանք կատարելու նախագահ Էլչիպէյի Անգարա այցելութեան։

Օգոստոս 12-ի Թուրք մամուլը կ'անդրա-դառնայ նաեւ Հայաստանի դիմումին որ ուղղուած է ՀԱՊ-ի երկիրներուն, որոնք պէտք է Ազրպէյճանական յարձակումնե-րուն դէմ միջոցառումներու դիմեն Հա-յաստանի կողքին։ Կ'ըսուի թէ Մոս-կուայի չէզոք դէտերու կարծիքով, ՀԱՊ-ի երկիրները Երեւանի իշխանութեան դիմումին ուշադրութիւն դարձնելու մը-տադիր չեն։

Իսկ նոյն դիմումին մասին ազրպէյճան-եան կողմը ըսած է. -- «Ադրբեջան իր ար-դար դատին բնթացքին ոչ մէկ կասկած ունի թէ իր բարեկամ նկատած երկիր -- ները Հայերու թիկունք պիտի կանգնին, կամ ինք դէմ առ դէմ պիտի գտնուի հա-ւանական միջամտութեան մը որուն հե-դինակները պիտի ըլլան Ուզբէկստան, Տաճիկստան եւ Թիւրքմէնստան»։ Այս առթիւ Թուրք մամուլը կը յիշեցնէ թէ Մայիսին Ուզբէկստանի մայրաքաղաքին՝ Տաշքենդի մէջ ստորագրուած «Հաւաքա-կան ապահովութեան» համաձայնագիրը Ազրպէյճան ստորագրած չէր։

***

Իգդիրի տրուած քաղաքի օրինավիճա-կին առթիւ տեղի ունեցած հանդիսութեան վարչապետ Տէմիրէլ իր ճառին մէջ տե-ղացիներուն ըսած է. - «Իրանի, Նախի-ջեւանի ու Հայաստանի հետ դրացիներ էք այսուհետեւ»։ Այս տեսնելով բազմու-թեան բողոքի հակազդեցութիւնն ու «Հայաստան մեր դրացին չէ» աղաղակ-ները, աւելցուցած է. -- «Ձեր բարեկամը չըսի, այլ դրացին. մենք կը փափաքինք որ խաղաղութիւն տիրէ Կովկասի մէջ ու վճռակամ ենք զայն իրագործելու»։ Այս հանդիսութեան մասնակցած է Նախիջե-ւանի Հանրապետութեան նախագահը։

***

«ՀՈՂ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՐՇԱԿՈՒՐԴԸ

Երրորդ տարին է որ կազմակերպու-թեան անդամ 35 երիտասարդներ -- Ֆը-րանսայէն, Գանատայէն, Պելժիքայէն, Իտալիայէն, Արժանթինէն, Ռումանիայէն եւ այլ երկիրներէ -- Հայաստան կը գըտ-նուին աշխատելու համար։ Այս տարի ա-նոնք բաժնուած երկու խումբի, կ'աշխա-տին Սպիտակի Գոգարան եւ Թալինի Մաստարա գիւղերուն մէջ։ Առաջինին մէջ կը նորոգեն վաղ միջնադարեան եկեղե-ցին, իսկ Թալինի մէջ տուներ կը կառու-ցանեն Ազրպէյճանէն գաղթած Հայերուն համար որոնց հոն շուրջ 130 ընտանիք կը կազմեն։

ՀԵՌԱՒՈՐ «ՓԱՐՈՍ»Ը

Ախալքալաքէն նամակ մը օրին մէկը «Յառաջ»ի ընթերցող ըլլալու թեկնածուի մը գոյութիւնը կը նշէ: Այդ թեկնածուն կը գրէ թէ շատ կը փափաքի թերթ ստանալ, առանց ըսելու թէ ո՛ւր, ի՛նչ առիթով տեսած է «Յառաջ»ի թիւ մը, կամ թիւեր: Զանազան հասցէներով Հայաստան ղրկուած թերթերու ծանօթ ճակատագիրը — մեծ յապաղում, յաճախակի կորուստ եւայլն — թերահաւատութիւն կը ներշնչէ եղած դիմումին հանդէպ, յատկապէս նկատի առած Վրաստանի փոթորկոտ խառնիճաղը: Սակայն, ամէն պարագայի կ՚արժէ փորձել, եթէ նոյնիսկ ովկէանոսին մէջ ձգուած շիշի մը նմանին տառապանքները:

Ա. տրցակին մեկնումէն հազիւ ամիս մը ետք նոյն անունէն նոր պահարան մը կը հասնի: Զարմացնող եւ ուրախալի երկտող մը ու երկու փոքրածաւալ թերթեր կան մէջը: Առաջինը կը հաղորդէ թէ «Յառաջ»ի իրերայաջորդ տրցակները կանոնաւոր կերպով կը ստացուին. իսկ թերթերը փոխանակումի լուռ ու եզակի համաձայնութիւն մը կը մատնեն. կը կրեն «Փարոս» անունը եւ «Վրաստանի Հանրապետութեան Ախալքալաքի շրջանային թերթ» արձանագրութիւնը:

Դատելով երկու իրերայաջորդ թիւերու (33 + 34 եւ 35 — 36) թուականներէն (Յունիս 26 եւ Յուլիս 10), կը հետեւցնենք թէ երկշաբաթեայ մըն է ան: Զորս էջնոց թերթին Բ. էջը ամբողջութեամբ վրացերէն է, մնացեալը՝ հայերէն: Ա. էջին վրայ տեղ գրաւած է պաշտօնական տեղեկատուութիւնը: Այսպէս, Յունիս 26-ի թիւին առաջին էջը տեղ գրաւած են Վրաստանի Պետական Խորհուրդին մէկ որոշումը եւ Ախալքալաքի քաղաքային վարչութեան հերթական նստաշրջանին լուրերը որոնց մէջ տրուած անունները բոլորն ալ հայկական են: Չէ՞ որ Ախալքալաք մաս կը կազմէ Ջաւախքի որ գրեթէ ամբողջութեամբ հայաբնակ շրջան մըն է:

Այս պարագան կը մէջբերուի նոյն էջին վրայ, Ախալքալաքի շրջանային վարչութեան նախագահ Սամուէլ Պետրոսեանի հետ կատարուած համառօտ հարցազրոյցի մը մէջ. ան կ՚ըսէ. — «դրսից առանձին ուժեր փորձեցին ինչ — որ կերպ շեղել վրացաբնակ ու հայաբնակ գիւղերի բնակչութիւնը ... նոյնիսկ փորձեցին Հայերին եւ վրացիներին բացայայտօրէն մղել ճակաճակցիական անհնազանդութեան...»: Ապա կ՚ապահովցնէ Ս. Պետրոսեան. «մեզ մօտ այդ հիմնահարցը չի եղել եւ չի լինի: Ախալքալաքցի հայի եւ վրացու ուրախութիւնն էլ մէկ է, տխրութիւնն էլ»:

Համած երկու թիւերուն Գ. էջերը մեծ մասով յատկացուած են Ջաւախքցի աշուղ Ջիւանիին, որուն ծննդեան 146—ամեակը նշուած էր Յունիս 27-ին:

«Փարոս»ի այս թիւերուն մէջ ամէնէն լայն տեղը յատկացուած է Արցախին. Նապարէթ Կիրակոսեան «Արցախեան հերոսապատում» խորագրուած երկար գրութեամբ մը կը պատմէ Ջաւախքէն Արցախ մեկնած շարասիւնին երթուղարձը: Անոնք արհամարհելով ամէն դժուարութիւն, Լաչինի ճամբէն կը դիմեն Շուշի ու Ստեփանակերտ:

Զգացական գրուագներ ալ տեղ գտած են այս թղթակցութեան մէջ, ինչպէս օրինակ հետեւեալները.

«7 — 8 տարեկան մի մանուկ մօտենում է մեզ:

— Անունդ ի՞նչ է:

— Աշոտ:

— Աշո՞տ, թէ Աշոտիկ:

— Աշոտիկ փոքրին են ասում:

— Դու էլ փոքր ես չէ՞ որ:

— Ընճան էլ չէ, գիտում չես, ձյաձյա, ճանի՛ ճանի անգամ մարտնչողներին հաց ու ջուր եմ տարել եւ լուրեր...:

— Ո՞ր դասարանում ես սովորում, Աշոտիկ:

— Եթէ սովորելու թողնէին՝ երրորդում կը լինէի...»:

**

«Կրծքից ատամնատ կախած մի 13 — 14 տարեկան պատանու հարցնում եմ.

— Որտեղի՞ց կարող ենք ճարել էդ խաղալիք ատամնատներից:

— խաղալիք չէ, խնկական է, — ասաց պատանին եւ դէպի վեր արձակեց գնդակներ:

Մեզ ուղեկցողը շշնջաց՝ այստեղ բոլորս զինուորներ ենք, հայրենիքի պաշտպաններ, մեծից փոքր մարտական վիճակում ենք...»:

**

— «Ինչո՞ւ Ստեփանակերտի կանայք սեւ — սպիտակ են, օդի՞ց է:

— Գիտում չէք, մի տարուց աւելի է որ մեր կանայք արեւի երես չեն տեսել, ապրել են նկուղներում ահ ու սարսափի մէջ»:

**

Տարասխմը իր առաքելութիւնը կատարելէ ետք հանդիպում կ՚ունենայ Ղարաբաղի վարչապետ Օ. Եսայեանին ու Գործիներու Միութեան Նախագահ Վարդան Յակոբեանին հետ. ապա կը վերադառնայ Ջաւախք հոն եւս պարտականութիւնը, պարտքը կատարած մարդու գոհունակութիւն առթելով շրջանի հայութեան:

«Փարոս»ի տեղական լրատուութեան մէջ կը կարդանք թէ Ախալքալաքի Գ. Դեմիրճեան միջնակարգ վարժարանը այս տարի 54 շրջանաւարտ տուած է որոնց 38-ը բարձրագոյն նիշերով անցուցած են աւարտական քննութիւնները:

«Փարոս»ի խմբագիրն է Գրիգոր Վարդիկեան. թերթը լոյս կը տեսնէ 1931-էն ի վեր: Պէտք է ըսել որ բարելաւման կը կարօտին թուղթին որակն ու տպագրութիւնը: Սակայն, Հայաստանի ամէն օր նոր անունով հարստացող մամուլին բազմաձայն ու բազմագոյն աշխարհին ներկայութեան իսկ, միշտ ուրախալի է նոր մը ճանչնալ. ճանչնալ անով բացուած աշխարհը: Նոյնիսկ եթէ բուն առումով նոր մը չըլլայ ան ու տասնամեակներու անցեալ մը ունենայ իր ետին, ինչպէս՝ Ախալքալաքի «Փարոս»ը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻՆ (*)

Մեծայարգ բարեկամ,

Ոչ ոք կարող էր գուշակել՝ բացի ձեզանից որ ձեր գրչին պատկանող գծերն ու վրձնի ամէնօրեայ շարժումները տասնեակների ընթացքում զանազան թերթիկների վրայ թողած իրենց հետքերով ու գոյներով ձեր հեղինակած տողերի պէս մէկ օր լոյսին կ՚առնուեն եւ շրջանակուած ցուցադրութեան կը հանուեն:

Եւ ո՛վ գարմանք...

Ձեր գրչի ու վրձնի պարզ ու անմիջական շարժումների մէջ, շատ աւելի արդիական շունչ, իմաստ, խորք ու արուեստ կայ, քան մեզ ծանօթ հանրայայտ յաւակնոտ արդի արուեստագէտների կամ նկարիչների գործերում:

Հակառակ այն պարագային, որ այսօր ընդհանուր առմամբ միջազգային ընթերցողը ձեր գրութիւնների մասին շատ աւելի քիչ գիտէ, քան՝ երեսնական եւ պատերազմական տարիների ընթերցողը, ոչ մի կասկած կայ ձեր գրական վաստակի՝ ամերիկեան գրականութեան մէջ ճիշդ ժամանակին ներմուծած իւրայատուկ ու ճշմարիտ համամարդկային տիպարների եւ դրանց կենսունակ արժէքի մասին...

Ձեր արուեստի խորունկ, սակայն թեթեւ բաղնահատուած ուժը գալիս է կեանքի հանդէպ ունեցած պարզ հայեացքից, անկեղծ շարադրանքից, ճշմարիտ էութիւնից եւ մանկական անմեղ խաղերի անմիջականութիւնից:

Ձեր պատմուածքները, վէպերը, օրագրերն, յուշագրութիւններն, թատերախաղերն ու դրանց կցուած խօսուն յառաջաբաններն՝ Good Job-ը եւ այժմ ուշադրութեան յանձնուած գծուածքներն ու ջրաներկները, մեզ միշտ մէկ բան են յուշում. դուք իրացրել եւ մարդկային էք դարձրել ժամանակի անդուլ ամէն մէկ փոքրիկ ու փախուստի ենթակայ վայրկեանը:

Աւելի քան քսան տարի է, որ յարմար առիթ էի փնտրում ձեր արուեստի անդաստանի ճշմարիտ մէկ պահին, շնորհակալութիւն յայտնելու ժամանակին թատերական արուեստանոցում ձեր ներկայութեամբ մեզ պարգեւած «իմաստութեան» համար:

Շնորհակալութիւն, որ երկար տարիներ հաւատարիմ մնացիք այն մանուկին, որ էիք եւ գրիչ ու գոյն ձեռք առած չասատանուեցիք թղթին յանձնելու կեանքի պարզ ու գգայուն հոսանքը...

Ձեր արուեստը ճէյմս Ճոյսի «Երիտասարդ գեղարուեստագէտի դիմանկար»ի հեգնական «մաքուր հոսանք»ի Պերնար Շոյի «սրամիտ ու իմաստուն» կատակների անմիջական «անմեղ» բարեկամն ու համբորդակիցն է: Այդ արուեստը սիրուած է նաեւ ձեզ ծնող ժողովրդի այն իմաստուն ակունքից ուր ծաւալային կառուցուածքը դերադասւում է պատկերային նմանողութեանը:

Աւազի վրայ գծուած ու հովին յանձնուած «իմաստուն» գծերի նման, ձեր գծային ու վրձնային շարժումները կառուցուածքային իմաստութեամբ կապակցւում են այն ալրուրենին, որն գծուեց աւազի վրայ եւ իմաստն արտայայտուած շարժումի անմիջական վարիքի մէջ գրանելով կցուեց հովին ու շնչին եւ այդ ճամբով միայն յաւերժացաւ գիտակցութեան մէջ:

Ձեր ներկայութեամբ, մեր ճշմարիտ արուեստագէտներին յատկացուած մնայուն անկիւնը, մասամբ ապրուած ու մի որոշ ներկայութեամբ, յաղեցուած է թուում:

Երանի ամէնուր ձեր յիշատակն յարգող տախտակներն եւ արձանները ձեր բուն էութիւնն յիշեցնել կարողանային ու ղաղարէին պղնձեայ պատկերային ծաւալ ներկայացնող կառուցուածքային գիտակցութիւնից զուրկ գուեհիկ դիմագծային դիմակներ ու կրկնակներ լինելուց:

Դուք ձեր արուեստով ու կատակով, մեզ էք թողել չարունակական կեանքի գարկերակն եւ մանկան հայեացքի պարզութիւնը. սակայն չգիտեմ ինչո՞ւ ձեզ մեզ են հրամցնում կոպիտ ու քարացած բեխերով: Դուք ձեր բեխերը ձեր էութեամբ, շնչով ու արուեստով թղթին դպչող թեթեւ ու զգայուն վրձինների էք վերածել իսկ ոմանք դեռ այն չփոխում են մեծահամբաւ «մեխակեաներ»ի դիմապատկերների հետ ու այդպիսի նմանակութեամբ՝ «արձաններ» են կերտում:

Ի՜նչ մեծ թիւրիմացութիւն:

Երանի ձեզի հանդէպ ցուցաբերուած այս կոպիտ սխալը, ձեր զգայունութեամբ, ուղղել տալ կարողանայիք...

Ձեր գրութիւնները կարիք ունեն էապէս ընթերցուելու,

Ձեր խաղերը՝ էապէս բեմ հանուելու,

Ձեր շարժարուեստը՝ էապէս գիտուելու.

Եւ վերջապէս,

Ձեր գծածները՝ էապէս լոյսի տեսնուելու:

Ճոյս ու Շօ իրենց ընթերցողների կողմից արժանացան այդ բախտին. մինչեւ անգամ Շօն իր ծննդավայրից բաւական հեռու մի հողամասում՝ Օնթարիոյում, ունեցաւ իր տարեկան մնայուն թատերական փառատօնը. ձեր խաղերը ոչ միայն պատշաճ կերպով բեմ չհանուեցին ու զանազան ածականներ ստանալով մոռացութեան յանձնուեցին՝ մնացին նաեւ մեծ մասամբ անտիպ...

Մենք դեռ կոյր ու անզգայուն ենք ձեր ճշմարիտ վաստակի հանդէպ:

Բնաւ զարմանալի չէր, որ Փարիզ կայացած ցուցահանդէսում ձեր «գծերով» անմիջապէս գրաւուողները ճանիճնացիներն եղան...

Նրանք լաւ գիտեն անիմաստ շարժումների իմաստուն լեզուն եւ անմիջապէս ընթերցեցին այդ ճշմարիտ ու կեդրոնացած լեզուն. նրանք ձեզ հետ հաղորդակցուեցին շատ աւելի խորունկ ճամբով քան այն «Ամերիկացի»ն, որ դեռ մինչ օրս ձեզ «սանտիմանտալ» է համարում եւ այն «Հայ»ն, որ ձեզ «յաջողած որբ» է բնորոշում...

Վերջերս՝ ամրան այս տաք օրերին, Փարիզ կատարած ձեր այցը բարի էր ու մեզ համար խիստ ուսանելի:

Բարի ճանապարհ...

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Օգոստոս 4, 1992

(*) Փարիզ կայացած Ուիլեըմ Սարոյեան — Անծանօթ Արուեստագէտը ջրաներկների եւ գծագրութիւնների անդրանիկ ցուցահանդէսի առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան Նախաձեռնութեամբ, աշխատանքով եւ նիւթական զոհողութիւններով, Յուլիս 24-ին Մարինիանի օդանաւակայանէն մեկնեցաւ «Իլիուշին 76» հայկական օդանաւ մը երեսուն թոն մթերքով եւ դեղօրայքով:

Օդանաւը մէկ օր առաջ հասած էր: Անձնակազմի ութ անդամներուն մէջ կար Երեւանի Զուարթնոց օդակայանի տնօրէնը՝ Օտապաշեան: Հայ Արենոյշներու Միութիւնը ընդունեց եւ հիւրասիրեց զանոնք եւ սարքեց ճաշ մը՝ «Փրիմ» պանդոկի մէջ: Հայ օդաչուները եւ Օտապաշեան յայտնեցին թէ երբեք չէին սպասեր նման ջերմ եւ սիրալիր ընդունելութեան մը: Չէին երեւակայեր թէ այս առիթով պիտի հանդիպէին խանդավառ հայրենասէր եւ ազգանուէր Հայերու որոնց առօրեայ մտահոգութիւններուն մաս կը կազմեն Հայրենիքի օգնութեան գործողութիւնները: Երկար խօսուեցաւ, հրանաւորութեան սահմաններուն մէջ, օդանաւային կապ հաստատելու Երեւանի եւ Սփիւռքի հայակեդրոն քաղաքներու միջեւ շարունակելու համար նման ձեռնարկները կանոնաւոր կերպով: Հարկ է ըսել թէ Երեւանի քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալստեանի կարգադրութեամբ է որ հայկական այս օդանաւը եկաւ Մարսէյլ — Փրովանսի օդանաւակայանը, որուն թռիչքի վերադարձի ծախք հարիւր հազար ֆրանք վճարուեցաւ Հայ Արենոյշներու Միութեան կողմէ: Այս գումարը կարելի եղաւ գոյացնել նուիրատուութիւններով, Միութեան անդամներու կողմէ եղած փոխառութիւններով, ինչպէս նաեւ մաս մըն ալ, անհատական երաշխաւորումով, փոխ առնուած է գրամատունէ մը: Միութիւնը, անշուշտ, զանազան ձեռնարկներով պիտի վերադարձնէ փոխ առնուած գումարները:

Այս նիւթական յանձնառութեան կողքին Միութեան անդամուհիները, բարեկամներն ու համակիրները երկար օրեր, շաբաթներով աշխատեցան: Դիմեցին ուր որ պէտք էր հաւաքելու, ձեռք ձգելու, գնելու համար քսան երեք թոն ուտեստեղէն: Փիէռ Ղազարեանի գործատունը երկար ամիսներէ ի վեր կը ծառայէ որպէս պահեստանոց եւ բոլոր անոնք որոնք բան մը ունին Հայաստան ղրկելիք կ՚ամբարեն հոն: Անձնեղէնին հետ օդանաւին մէջ զրուեցան նաեւ եօթը թոն դեղօրայք եւ բժշկական գործիքներ:

Նոյն օդանաւով Հայաստան մեկնեցան Ալիս Տուրեան — Շամիրեան, Շաքէ Եավեր, Յարութ Եավեր եւ Տիկին Նազարեան: Հայ Արենոյշներու Միութեան այս ղեկավարները արդէն Յուլիս 26-ին սկսած են բաժնել բոլոր պարէններն ու դեղօրայքը՝ Մանկական փոնտին, Առողջապահութեան նախարարութեան, Ղարաբաղի ազատամարտիկներուն, Երեւանի Օփերայի եւ Ռատիօ Կայանի արուեստագէտներուն, որբանոցներու եւ հիւանդանոցներու:

Գնահատելի են ջանքերը բոլոր անոնց որոնք կը սատարեն նման ձեռնարկներու իրագործման: Եւ Հայ Արենոյշներու Միութիւնը որ կը խոստանայ «միշտ պատրաստ» ըլլալ օգտակար հանդիսանալու Հայրենիքին պիտի շարունակէ այս ուղղութեամբ քանի իր կողքին ունի նաեւ նախկին Հայ Արի եղբայրներ, ինչպէս՝ Սարգիս Թօքաթլեան, Մասիս Շամիրեան, Միրաքեան եղբայրներ, փառքալ Ստամբոլեան եւ ուրիշներ որոնք ճգնաջան աշխատեցան: Այլուհանդերձ Հայ Արենոյշներու Միութիւնը կը գիտակցի թէ, ինչպէս կ՚ըսէր իր վաստակաւոր հիմնադիրը՝ Մանուշ Շամիրեան «մարդասիրական մասնակի այս օգնութիւնները հիմնական ոչ մէկ հարց կը լուծեն: Սփիւռքը որպէս մէկ ուժ պէտք է կազմակերպուի բան մը բերած ըլլալու համար Հայրենիքի ծովածաւալ կարիքներուն»:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՆԱԼԸԻ Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը եւ անոր յաջորդող սիրոյ սեղանը արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծած են այս տարի, Կիրակի, Օգոստոս 2-ին: Աւելի քան 300 հրաւիրեալներ իրենց գնահատանքը յայտնած են թաղային խորհուրդին եւ Մատաղի յանձնախումբին: Օրուան խօսնակը՝ Պարոն Նալպանտի բացման խօսքով՝ Եկեղեցիներուն Եկեղեցին հռչակուած Գնալըի եկեղեցին փայլուն էջ բացած է այդ օրը, իր 135 տարուան պատմութեան մէջ: Խաչիկ Թաշճըի կարդացած տեղեկագրէն ետք, գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Խօսք առած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան, որ ծանրացած է միասնական ապրումի կարեւորութեան վրայ: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս: Սիրոյ սեղանի ընթացքին եղած են ինքնաբուխ նուիրատուութիւններ, այնքան շատ, որ ընթերցումը շատ երկար տեւած է, խանդավառութիւն ստեղծելով հանդերձ:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան գոլէճի կազմակերպած տարեվերջի հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 25-ին Յակոբ Տէր -- Մելքոնեան սրահին մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ուսանողուհիներ կարդացած են զանազան ուղերձներ:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ. Լիբանանի Օգնութեան Խաչի (ԼՕԽ) «Արաքսի Պուլղուրճեան» ընկերա -- բժշկական կեդրոնի Թնճուկեան սրահին մէջ, Յուլիս 3 -- 5-ին տեղի ունեցած է ԼՕԽ-ի 40-րդ պատգամաւորական ժողովը, 26 մասնաճիւղերէն ընտրուած 66 պատգամաւորներու եւ խորհրդակցական ձայնով հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ: Երեք օրուան ընթացքին քննարկուած են զանազան հարցեր, հուսկ ընտրուած է նոր Շրջանային վարչութիւնը:

**

ՆՈՐ ՄԱՐԱՇԻ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ Յուլիս 1-ին պաշտօնական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Նախագահութեամբ Մերձաւոր -- Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան եւ Նոր Մարաշի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատկան մարմիններուն: Հանդիսութեան ընթացքին նշուած է հայ աւետարանական համայնքին հիմնադրութեան 146-րդ տարեդարձը եւ տեղի ունեցած է պաշտօնական բացումը մօտ երկու տարի առաջ աւարտած նորակառոյց եկեղեցւոյ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է շրջանին հոգեւոր հովիւը՝ վերապատուելի Աբրահամ Սարգիսեան: Մուտքի ժապաւէնը կտրած է վերապատուելի Աւետիս Հանէսեան:

**

ԷՇՐԷՖԻԷԻ Աւետարանական երկրորդական բարձրագոյն վարժարանի հիմնադրութեան 70-ամեակին առիթով, Յունիս 25-ին Ժըրէյտէի «Լա Սաժէս» հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Վարժարանի տնօրէնուհին Սոնա Նաշեան գնահատումը կատարած է այս օճախի 70-ամեայ գործունէութեան:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Աքսոր Գասպարճեան Վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 27-ին, Վարժարանին սրահին մէջ: Զոյգ փառերգներուն յաջորդած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու աւարտին շրջանաւարտներու անունով հրաժեշտի ուղերձ մը կարդացուած է: Ապա, տնօրէնը՝ Արիս Մանուկեան ներկայացուցած է Վարժարանէն ներս տարուած աշխատանքները:

**

ԹՐԻՓՈԼԻԻ Ազգային Նուպարեան Խրիմեան միջնակարգ վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 27-ին վարժարանի հանդիսասրահին մէջ: Զոյգ փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, աշակերտները կենդանի պատկեր մը ներկայացուցած են (Շղթայուած է Հայաստանը, իսկ Հայաստանը եւ Արցախը կը հովանաւորէ Արարատը: Քանի մը վայրկեան ետք, շղթաները կը խորտակուին եւ անոնց ընդմէջէն կը բարձրանայ Եռագոյնը): Հանդէսին բացումը կատարած է տնօրէնը՝ Վաչէ Հարմանտայեան, որ կարդացած է 1991 -- 1992 շրջանի տեղեկագիրը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ տեղի ունեցած է վկայականներու բաշխումը:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՅԿ. ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ԼՈՆՏՈՆ. -- («Յառաջ»). --

«Աքթըն Թաուն Հալ Սքուլ»ին անգլիական ամէնօրեայ դպրոցին բակը հայկական եռուզեռ մը կը սկսէր Յուլիս 4-ի երեկոյեան կանուխ ժամերուն: Հայ ծնողք ու երախաներ ծանրաբեռնուած ծրարներով եւ կողովներով խմիչքի եւ ուտելիքի տեսակներ կը փոխադրէին հանդիսասրահ, հիւրասիրելու համար ամառնային հանդէսին հիւրերը: Եւրոպայի մէջ սովորութիւն դարձած գեղեցիկ գաղափար մըն է նման հաւաքոյթներու առթիւ հիւրասիրել ներկաները, տրուած ըլլալով որ անոնք հեռաւոր վայրերէ կու գան ու մանաւանդ կերուխումի ընթացքին ծանօթանալով նոր բարեկամութիւններ կը ստեղծեն օտարութեան մէջ:

Հանդիսասրահին մէջ երթեւեկն ու խօսակցութիւնները հետզհետէ դադրեցան. ծնողքները անհամբեր կը սպասէին իրենց զաւակները տեսնելու բեմին վրայ ու լսելու անոնց հայերէն արտայայտութիւնները: Ի՜նչ երջանկութիւն, ճիշդ յայտարարուած ժամուն վարագոյրը բացուեցաւ: Ամբողջ աշակերտութիւնը եռագոյն տարազներ հագուած, հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը, յատկապէս մասնակցութեամբ ներկաներու: Պատին վրայ ուշագրաւ էր Հայաստանի գունաւոր քարտէս մը, ներկայ ու պատմական սահմաններով: Հանդիսականները ուշի ուշով կը դիտէին զայն, մանաւանդ այս օրերուն խօսակցութեան հրատապ նիւթ դարձած Ղարաբաղը, Թուրքիայէն պահանջելի հողամասերը որոնք գծագրուած էին Տիկին Ի. Աղիզեանի կողմէ: Բեմին ձախին զետեղուած էր Եռագոյնը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանը. գրուած էր նաեւ դպրոցին կարգախօսքը՝ «Դէպի Երկիր»:

Օրուան խօսնակին՝ Իսրայէլ Աւագեանի հրաւէրով բացման խօսքը արտասանեց գաղութին առաջնորդ Եղիշէ Եպիսկոպոս Կիզիրեան, յորդորելով ներկաները ամուր կառչիլ հայկական դարաւոր մշակոյթին եւ աւանդութիւններուն:

Այնուհետեւ բեմ բարձրացան մանկապարտէզի փոքրիկները որոնք երգերով ու արտասանութիւններով երկարատեւ ծափեր խլեցին: Յաջորդաբար հանդէս եկան նախակրթարանի աշակերտները, յաջող ընթերցումներով ու ոտանաւորներով, հաճելի պարերգներով: Մեծ յուզում պատճառեցին ազգային եւ ժողովրդական երգերը: Ստեղծուած հայադրոշմ մթնոլորտին շնորհիւ շուրջ 250 հանդիսականները իրենք զիրենք տեղափոխուած զգացին արեւելեան հայաշատ գաղթօճախները:

Անշուշտ հայ երախաներու հայեցի դաստիարակութեան աշխատանքն ու նոյն երեկոյեան յաջողութիւնները կը պարտինք զոհաբերող տնօրէնին, ուսուցչական կազմին որոնք ամէն Շաբաթ օր երկար ճամբորդութիւններ կը կատարեն, չնչին վարձատրութեամբ կ'աշխատին օտարութեան մէջ հայ պահել մեր երախաները: Կարելի չէ հոս, չյիշել անունները տնօրէն՝ Պր. Աղասի Աղիզեանի, ուսուցչուհիներ՝ Ա. Հէնտըրի, Վ. Գաբրիէլեանի, Հ. Անթառնուեանի, Ն. Հայրապետեանի, Ա. Խուտավերտեանի, Յ. Գըրմէթլեանի, Ա. Գոճայեանի, Է. Աղիզեանի, Յ. Մանուէլեանի, Լ. Ներսիսեանի, Յ. Օհանեանի, Մ. Զալեանի, Զ. Ազոյեանի, Թ. Գազանճեանի, Ա. Թամրազեանի եւ ուսուցիչ Պր. Վ. Խաչատրեանի: Անոնց նեցուկ կը կանգնին հոգաբարձութիւնն ու ծնողական յանձնախումբերը:

Յայտագրին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէին գրագէտներու անուններ որոնք տրուած են դպրոցի դասարաններուն, ինչպէս՝ Աղայեան, Թումանեան, Պարոնեան, Շիրազ, Շահնուր, Սիամանթօ, Րաֆֆի, Զարեանց, Պ. Սեւակ, Լ. Շանթ, Աղբալեան:

Դպրոցին հիմնադիր -- տնօրէնը ներկայացուց տարեկան տեկոյցը որմէ իմացանք թէ դպրոցին ութերորդ տարին էր ասիկա, ներկայիս դասընթացքներու կը հետեւէին 130 աշակերտներ: Խառն ամուսնութիւններու պատճառաւ կան ծնողքներ որոնք հայերէն կը սորվին իրենց զաւակներուն հետ, ինչ որ խրախուսիչ երեւոյթ է: Դպրոցին ծախքերուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին հետեւեալ ազգայինները. -- Մանուէլ Սասունեան, Պարգեւ Գասպարեան, Սագօ Մարտիրոսեան, Տիկին Օտէթ Պագըլ: Դպրոցը իր կարգին զանազան ձեռնարկներէ եւ ուսուցիչներու նուէրներէն գոյացած գումարներով օժանդակած է Հայաստանի աղէտեալ շրջաններուն, Ղարաբաղի, նաեւ Լիբանանի Ազգային Վարժարաններուն: Մեզի կը մնայ յաջողութիւն մաղթել շաբաթօրեայ դպրոցին ազգանպաստ գործունէութեան:

ՄՈՎՍԷՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Գ) Իսրայէլացիներու Աստուածը պարզ մըն է, որ քանի դարերէ ի վեր՝ պատժական կուտայ զօրաւորներուն իշխելու տկարներուն վրայ, կեղեքելու զանոնք: Մարդոց բոլոր աստուածները գործիք եղած են միշտ՝ բոլոր ուժեղ սրիկաներուն ձեռքը: Որքան ատեն որ մարդկութիւնը չյաջողի կործանել այս բոլոր խրտուիլակներուն պատուանդանները՝ [illegible] է գահընկէց ընել թագաւորները: [illegible] հրեաներու Ջըհեղեղեան պա[illegible] գէթ գեղադէմ ըլլալու առաքինութիւն իսկ չունի: Կը ցաւիմ միայն, որ [illegible] այս հանդիսաւոր խրտուիլակներու կարասնին կը խառնեն նաեւ կապոյտ աչքերով Նազովրեցին, մարդու որդին, [illegible] եղբայրը: Ահա՛ միակ թագաւորը, որուն գահը՝ ոսկեայ ամպերուն մէջ է ու [illegible] թիւնը մեր հոգիներուն խորը: [illegible], որ ձիթենիի ճիւղերով Երուսաղէմ [illegible] եւ որ կը սիրէր իր մայրը:

Շէյքսփիրի ՕԹԵԼԼՕ թատերախաղին մէջ համակրութիւնդ որո՞ւն հետ է, -- Տեզտեմոնայի՞ն թէ Օթէլլոյին եւ ինչո՞ւ.

Ա) Օթէլլոյին, որովհետեւ քաջ զինուորական մըն է ու արժանի չէ բնաւ տառապելու: Կարելի չէ, որ տղամարդը նախանձէ տառապի՝ առանց անհաւատարմութեան անվիճելի բայց բացայայտ նախանշաններուն: Ցանցանքին չափ տաժանելի է այն զգացումը, թէ կինը ընդունակ է անհաւատարմութեան:

Բ) Օթէլլոյին կ'երթայ համակրութիւնս, որովհետեւ իր սէրը զօրաւոր է մահէն աւելի: Ո՛վ որ իր սիրածը կը սպաննէ սիրոյ համար՝ արժանի է ներողութեան: Օթէլլոյի արարքը ազնուական տարր մը չէ՞ պարունակեր միթէ: Չկրնալով այլեւս յարգել Տեզտեմոնան՝ կրնա՞ր ընդունիլ միթէ, որ ան նուաստութեամբ ապրի: Օթէլլօ կ'ուզէր, որ իր երեւակայութեան մէջ Տեզտեմոնա պահէր իր առաջին գեղեցկութիւնն ու մաքրութիւնը: Ու մահն է միայն, որ կրնայ գեղեցիկ պահել մարդկային էակները:

Գ) Օթէլլոյին, բայց չեմ գիտեր ինչո՞ւ: Գուցէ որովհետեւ աւելի զգայուն եմ տղամարդոց տառապանքին:

Ի՞նչ է կարծիքդ ամուսնութեան մասին.

Ա) Ի՞նչ կրնայ ըլլալ սպանդանոց երթալու նախատահմանուած խոյի մը կարծիքը դահիճին մասին: Տղամարդիկը նոյնքան անմիտ են, որքան այդ խոյը: Ծերերը սովորութիւն ունին ըսելու՝ թէ երիտասարդներու կարծիքները անարժէք են, քանի որ դեռ չեն ճանչնար կեանքը: Իսկ ես վստահ եմ, թէ փորձառութիւնը նախորդող կարծիքներն են, որ իրապէս արժանի են ուշադրութեան: Փորձառութեան հետ՝ մարդուն հոգւոյն խորը կը սպրդին բոլոր վախերն ու բոլոր խղճի խայթերը: Ամուսնութիւնը գէշ առուտուր մըն է տղամարդուն համար, վասնզի կինն է որ ստեղծած է զայն, շղթայ զարնելու համար վաչկատուն ու ազատատենչ մարդուն: Որ անկիւնէն ալ որ մարդ մօտենայ այս հարցին՝ ստիպուած է եզրակացնել թէ ամուսնութիւնը կը զեղչէ իր երիտասարդութիւնը: Ու է՛ն զօրաւոր մարդն իսկ՝ ուշ կամ կանուխ կը մաշի կնոջ կրաւորական ու լուռ յամառութենէն: Կին ըսածդ ծովու պէս է, անյեղլի ու միայուն: Անընդհատ կը բախի իր եզերքներուն, մերթ մեղմօրէն, մերթ շառաչելով ու կը յաջողի կլորցնել ադամանդեայ խիճերն իսկ: Ամուսնացած կինը ոչ խոյանք ունի իր հոգւոյն խորը, ոչ ալ բանաստեղծութիւն: Ընտանեցած թռչունի մը պէս է, որ իր վանդակէն դուրս ուրիշ հորիզոն չի գիտեր: Պարապ տեղը չէ, որ զայն նմանցուցած են հաւու մը, որ օրն ի բուն իր վառեակներուն շուրջ կը կտկտայ: Իր միակ երազը այն է, որ տղամարդուն եւս կտկտալ սորվեցնէ ու տարաբախտաբար մարդիկ կան, որ կ'ընդունին այս ճակատագիրը: Ու գէթ արուարթ քաջութիւնը չունին, այգուն, աղբակոյտին վրայ ելլելու, աքաղաղի պէս ու իրենց զօրութիւնն ու հրճուանքը աղաղակելու արար աշխարհին, -- կուկուլիկու...

Բ) Ինծի կը թուի թէ գէշ ընկերակցութիւն մըն է ամուսնութիւնը: Կնոջ համար ան ապահով կայան մըն է, իսկ մարդուն համար ընկերային պարտադրութիւն մը: Կինը տկարութիւն է ու բեռ: Բոլոր մեծ իրագործումները՝ առանց իրեն կամ հակառակ իրեն տեղի ունեցած են միշտ: Առաւելագոյն պարագային լոկ յուշնեցուցիչ օժանդակ մը եղած է ան, զապելով միշտ մարդուն յանդգնութիւնները, զայն միշտ մօտեցնելով երկրին: Ու ամուսնացած կինը՝ կիներուն վատթարագոյնն է, քանի որ կը կռթնի օրէնքին, բարոյականին ու հանրային կարծիքին: Ու այս բոլորէն զատ, սարսափելի զօրութիւն մը ունի մարդուն վրայ՝ իր յղացած զաւակներուն պատճառաւ: Երբեք կարելի չէ իրաւունք ունենալ կնոջ դէմ, ինչպէս որ մարդ իրաւունք չի կրնար ունենալ մահուան դէմ: Քանի որ կինը դաժան իրականութիւնն է, երկրին ծածուկ ու աւանդական ուժն է, որ ուշ կամ կանուխ կը կոտրէ մարդուն սլացքը: Հաւատացած եմ թէ մարդը պիտի կարենար աստղերը գետին ձգել՝ եթէ կինը իր քղանցքներէն վար չքաշելու քաջութիւնը ունենար: Երիտասարդ աղջիկ մը, որ դեռ ժանիքներ չունի, որ իր ուսին դեռ ուսկան չունի, ահա ի՛նչ որ կը տենչայ հոգիս: Բայց բոժոժը կապած թիթեռին պէս՝ երիտասարդ աղջիկը կը դիմէ իր կատարելութեան: Արդ՝ կնոջ կատարելութիւնը՝ մարդուն անկման սկիզբն է: Տղամարդը եթէ կ'ուզէ իր ճակատագիրը լրութեան տանիլ՝ պէտք է ամուսնանայ յիսուն տարեկանէն յետոյ, երբ ստեղծագործական կարողութիւնները կը քաշուին իրմէ ու երբ բեղուն կեանք մը յետոյ հանգիստը իր իրաւունքն է:

(Շար. 62)

Պր. Կարապետ Արապեան,
Պր. Գէորգ Արապեան
եւ ընտանեկան պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ եղբօր՝

ԲԻՒԶԱՆԴ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, Օգոստոս 5-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Օգս. 14-ին ժամը 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօն — Փարիզէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար Հայ մտաւորականներու դամբարանը:

Մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ Ազգային հաստատութեանց եւ Հայ մամուլին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի յիշատակ Բ. պատերազմի, 1944 Օգոստոս 15-ի ամբակոծութեամբ զոհերուն եւ ի մխիթարութիւն անոնց սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն Շաբաթ, Օգոստոս 15-ին կը մատուցանէ հոգեհանգստեան պաշտօն առաւօտեան ժամը 10-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. —

Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան (Փարիզէն) 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ոսկեան 300 Ֆր., Պր. Երուանդ Գէպքին 1000 Ֆր.:

Տիկին Նազելլի Զալըքեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի Եկեղեցւոյ: Տէր եւ Տիկին Զալըքեան եւ Տէր եւ Տիկին Գասպարճեան ընտանիքներ 1000 Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ 1000 Ֆր. Տիգրան եւ Հոփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ դպրոցին,

Կարմիր Խաչի Լիոնի մասնաճիւղ 1000 ֆրանք դպրոցին:

Պր. Մանուկ Փամպուքեան 1000 ֆրանք Եկեղեցւոյ: Մտերիմ բարեկամները եւ բարեկամուհիներ 750 ֆրանք, Տիկին Պրիժիտ Գասպարճեան 500 ֆրանք, Տիկին Ժիւլէն Կարապետեան 300 ֆրանք, Տիկին Հայկուհի Զալըքեան 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զիւլէմեան 300, Պր. Ջաւէն Պասմաճեան 250, Տէր եւ Տիկին Սերժ Գապազճեան 200, Տէր եւ Տիկին Զալճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարպետեան 100 ֆրանք:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

RADIO AYP

COMMUNIQUE

PARTAGE DE FREQUENCE RADIO AYP et FRANCE MAGHREB

Depuis le 1er août 1987 RADIO AYP a émis sans interruption selon la dérogation accordée par la CNCL. Elle a partagé la fréquence avec son partenaire TIWIZI BERBERE, selon la décision de la CNCL. Mais notre partenaire n'a pas pu respecter ses engagements, et pour éviter des remous sur la bande FM, RADIO AYP a continué à payer la part due à la Société de Diffusion par son partenaire, qui sur cinq ans s'élève à une somme très importante, ce qui a entrainé d'énormes sacrifices financiers pour notre budget. Il faut ajouter à cela la baisse des revenus résultant, depuis le séisme de l'Arménie, en 1988, ainsi que la persécution et la déportation au Kharabakh, et la sortie de l'Arménie de l'Union Soviétique. Le CSA est au courant de tous ces éléments.

En mai 1992, RADIO AYP/FRANCE MAGHREB ont été dérogées. RADIO AYP doit partager la nouvelle fréquence avec un nouveau partenaire, sur un pied d'égalité. Le CSA, service des Radios, nous a communiqué qu'il avait tranché pour le partage horaire et il nous accordait sur les 24 heures, la tranche horaire *6 heures 14 heures*. Etrange partage égalitaire! Nous avons protesté verbalement, comme la décision nous était communiquée verbalement. Il nous a été dit que notre demande était transmise à la Présidence du CSA.

Cette décision a provoqué un vif émoi auprès des responsables à qui nous avons communiqué la décision. La communauté arménienne dans sa totalité, organisations et associations réunies, n'accepteront pas une telle décision qui défavoriserait une Radio dont elle a besoin et qui lui a rendu des services dans les moments les plus douloureux de son histoire contemporaine.

Nous attendrons la décision écrite qui nous sera transmise. Nous avons demandé la révision de la décision, en tenant compte aussi du fait que nous avions annoncé notre volonté d'accorder des heures à deux autres communautés, et en demandant aux responsables de se montrer tolérants compte tenu des efforts que nous avons consentis.

Nous communiqerons cette décision aux responsables communautaires et à nos auditeurs. Eux, ils sont lésés. Mais aussi la Radio est lésée car cette perte des heures se traduira aussi par une perte des revenus, qui ne fera qu'accentuer les difficultés d'une radio communautaire.

Nous espérons que le CSA se penchera avec une plus grande justice sur la situation. Nous voulons travailler avec notre partenaire sans nous laisser déposséder.

Nous espérons que le CSA saura se montrer tolérant envers RADIO AYP faisant ainsi acte de justice. Nous sommes disposés à travailler avec notre partenaire sans pour autant nous laisser déposséder.

le Directeur de Radio AYP,
H. Balian

Paris, le 29 juillet 1992

— ՖԿԽ — — ՖԿԽ —

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ՊԷԼՖՕՆԹԷՆԻ ՄԵՐ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16 ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ
— ԳԱՂՈՒԹԻՍ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ Է —

— CBAF — — CBAF —

Fête Champêtre
Bénédiction du raisin

DANS NOTRE CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE
DIMANCHE 16 AOUT TOUTE LA JOURNEE

— *VENEZ NOMBREUX* —
— *TOUTE LA COMMUNAUTE ARMENIENNE EST INVITEE* —

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Տօն է Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:

Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

*

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին, հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը 10-ին:

Խաղողի օրհնութիւն ժամը 11.45-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգս. 16, տօն է Վերափոխման Աստուածածնի: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ՝ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ՝ պատարագ ժամը 10-ին: Յետ պատարագին պիտի կատարուի աւանդական խաղողօրհնութիւն:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15, Մատաղի պատրաստութիւն ժամը 15-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին:

Պատարագ ժամը 10.15-ին:

Մատաղօրհնէք եւ Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին:

Ուխտաւորի սեղան Պարսամեան համալիրի մէջ ժամը 12.30-ին մինչեւ ուշ գիշեր, երաժշտական մթնոլորտի մէջ: Ցերեկ — իրիկուն խորոված:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15, ժամը 10-ին, տօն Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատ. Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

«Տօն Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնի» առթիւ:

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատ. փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ

Երգեցողութեամբ՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի:

Ղեկավարութեամբ՝
Պր. ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին:

**

ՊԱՏԱՐԱԳ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, ժամը 10-ին:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին:

Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.45-ին, «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Վերափոխման Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ՝ Եկեղեցւոյս մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյս դպրուհիներու կողմէ:

Պատարագի աւարտին աւանդական խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, յիշատակ է Մեռելոց, կը կատարուի ժամերգութիւն որու աւարտին Հոգեհանգիստ — վասն համօրէն ննջեցելոց:

Կիրակի, պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Երկուշաբթի, պատարագ ժամը 10-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.30-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Քարոզ՝ ժամը 11-ին:

Խաղողօրհնէք ժամը 11.45-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգս. 16, Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10.15-ին:

Պատարագի աւարտին Խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը՝

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15-ին պատարագ եւ խաղողօրհնէք:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին՝ պատարագ ժամը 10ին, խաղողօրհնէք ժամը 11.45ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ձեռամբ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱՆՁՆՏԷՐԵԱՆԻ

որ կը քարոզէ:

Երգեցողութիւնք՝ Եկմալեան եղանակաւ, ընկերակցութեամբ երգեհոնի:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Խաղողօրհնութիւն:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10-ին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 14

VENDREDI
14 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.862
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNÉE — No 17.862

Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻՆ

«ՀԱՊ»Ը ՁԵՌՔԵՐԸ ԿԸ ԼՈՒԱՅ

Ըստ երեւոյթին, մենք մեր անբուժելի միամտութեամբ կը խորհինք որ ՀԱՊ-ի, ՄԱԿ-ի, ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ի հեռագրեր եւ բողոքներ տեղացնելով, լուծում մը կը գտնուի մեր հարցերուն: «Մեծ»երը բան մը կ'ընեն ... «Մեծ»երը բան մըն ալ չեն ըներ եւ եթէ աղմուկը (առ այժմ՝ միայն աղմուկը) մեծ է Եուկոսլաւիոյ համար, պատճառը այն է եւ քանիցս կրկնուեցաւ որ ան Եւրոպա է եւ օդանաւով երկու ժամ է ... Պրիւքսէլէն:

Ի հարկէ, մեր այս առարկութեան պատասխանն է՝ լա՛ւ, ուրեմն՝ ի՞նչ ընել: Եւ որովհետեւ այս հարցումին չենք կրնար պատասխանը գտնել, ճարահատ պիտի յարատեւենք մեր հեռագրերը...

Ինչպէս գրած էինք կրկնակի (Օգոստոս 11, 12) Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը եւ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը դիմած էին ՀԱՊ-ի անդամ Պետութեանց իրենց պաշտօնակիցներուն որպէսզի նեցուկ ըլլան Հայաստանի, ընդդէմ Ատրպէյճանի յարձակումին:

Այս դիմումը հիմք ունէր եւ համապատասխան էր Տաշքենդ ստորագրուած դաշինքին, ըստ որուն անդամ որեւէ Պետութեան դէմ յարձակման մը պարագային, միւսները պէտք է օգնութեան հասնին, նաեւ զինեալ օժանդակութիւն բերեն: 48 ժամ «մտածելէ» ետք, Ռուսաստան շատ «խոհեմ» պատասխան մը բերած է, որուն կարճ արձագանգ մը կուտար «Լը Մոնտ» (Օգոստոս 13): Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Ա. Ռոգանով յայտնելով հանդերձ Ռուսաստանի «մտահոգութիւնը» Լեռնային Ղարաբաղի կացութեան վատթարացման ի տես, շեշտած է որ «Տաշքենդի դաշինքը չի նախատեսեր զինուորական արագ միջամտութիւն մը: Այս դաշինքը կը նախատեսէ նախ քաղաքական խորհրդակցութիւններ»: Այս առընչութեամբ՝ «Արմէնփրէս» յաւելեալ մանրամասնութիւններ ալ կուտար: Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը կը գտնէ որ պայմանագիրը կը գործադրուի միայն անդամ բոլոր պետութիւններու կողմէ վաւերացուելէ ետք: Ապա՝ ՀԱՊ-ի պետութիւններու եւ կառավարութիւններու աշխատանքի խումբի համադրող՝ Կորոշէնկօ յայտարարած է որ՝ «պայմանագիրը կրնայ գործադրուիլ ՀԱՊ-ի պետութիւններու ղեկավարներու համապատասխան որոշում ընդունելէ ետք»: (Հարկ է՞ յիշել որ Տաշքենդի այդ պայմանագիրը ստորագրողներու մէջ են Կեդրոնական Ասիոյ մահմետական Հանրապետութիւնները...): Իսկ Անդրկովկասի զինուորական շրջանի մամլոյ քարտուղարի Մանիլովի կարծիքով, Հայաստան իրաւունք ունի ՀԱՊ-էն ակնկալելու ռազմական օգնութիւն, բայց, մինչ այդ անհրաժեշտ է ի գործ դնել քաղաքական լուծումի բոլոր հնարաւորութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, յաւելեալ ըլլալու մասնաւոր տրամադրութիւն անհրաժեշտ չէ: Երբ բոլորին հաւանութիւնը անհրաժեշտ է, եւ հոն կան երեք մահմետական Հանրապետութիւններ, սովորականէն ալ աւելի միամտութիւն պէտք է ունենանք կարծելու համար թէ անոնք պիտի հաւանին զօրավիգ ըլլալ մեզի ընդդէմ Ատրպէյճանի իրենց եղբայրներուն...:

***

ՏԱՒՈՒՇԻ շրջանի վրայ ռմբակոծումներէն վիրաւորներու թիւը 14 է (երէկ միայն 3 գրած էինք), մէկ մեռեալ եւ երկու վիրաւոր ալ Վարդենիսի շրջանը կայ:

Կռիւները կը շարունակուին բուռն կերպով Մարտակերտի շրջանը եւ ազերի ուժերը կրկին կը յառաջանային դէպի Հաթերք եւ Ջափար: Հինգշաբթի, (Օգոստոս 13) առաւօտ մեր առած լուրերը Երեւանէն շատ դէշ էին այս շրջանին վերաբերեալ եւ կը հաստատուէր որ Գետաւան, Հաթերք, Մեծշէն, Զագլիկ կրկին անցած են Ատրպէյճանցիներու ձեռքը:

***

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը դիմում կատարած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին քարտուղար՝ Տոքթ. Էմիլիօ Կաստրոյի, ուր կը շեշտէ թէ Ատրպէյճանի վերջին զինեալ գործողութիւնները ոտնակոխ կ'ընեն միջազգային բոլոր սկզբունքները եւ նպատակ ունին Հայաստանը պատերազմի մղելու:

***

Հ. Յ. Դ. Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր խոր մտահոգութիւն կը յայտնէ Ազերիներու վերջին յարձակումներու եւ Արծուաշէնի կորուստին առթիւ եւ հաստատելով որ իշխանութիւնները անկարող են կացութիւնը փրկելու, յայտարարութեան վերջաւորութեան կ'ըսէ. -- «... ներկայ իշխանութիւնները պէտք է հրապարակը թողնեն նրանց, ովքեր կը կարողանան ժողովրդի գործօն ուժերը համախմբել ազգային անյետաձգելի խնդիրների շուրջ, կ'ապահովեն Հայրենիքի ամբողջականութիւնը, ժողովուրդի անվըտանգութիւնը եւ պետականութեան հիմքերի ամրացումը»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԹՈՒՐՔԵՒԱԶԵՐԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ատրպէյճանի Արտաքին նախարարը որ Անգարա կը գտնուի, «Միլլիյէթ» օրաթերթին յայտնած է թէ Միացեալ -- Նահանգներէ եւ արեւմտեան չորս մը այլ երկիրներէ բողոքագրեր ստացած են Թուրքիոյ եւ Ատրպէյճանի զինուորական համագործակցութեան մասին: Ազերի նախարարը Գասըմով հերքած է այդ պնդումը ըսելով. -- «Այս լուրերը բոլորն ալ սուտ են. ազերի զինեալ ուժերուն մէջ Թուրքերու տեղ չկայ»: Ան աւելցուցած է թէ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը սահմանափակուած է միայն մասնագէտներու եւ խորհրդականներու ներկայութեամբ. ան կտրականապէս մերժած է նաեւ Թուրքիայէն զէնք ու զինամթերք ստանալու տարաձայնութիւնները:

Գասըմով պատասխանելով Թուրքիայէն իրենց ակնկալութիւններուն մասին հարցումի մը, բացատրած է թէ միշտ Թուրքիոյ նեցուկը ունին եւ թէ կը փափաքին յետագային միջազգային հանդիպումներու ընթացքին Թուրքիոյ հետ միասնաբար գործել, հասարակաց դիրքորոշումներով:

Ատրպէյճանի Արտաքին նախարարը խօսելով բանակ կազմելու իրենց պատրաստութիւններուն ու Թուրքիոյ օժանդակութեան մասին, յայտնած է թէ կ'ուզեն օգտուիլ այս հարցին մէջ Թուրքիոյ ունեցած փորձառութենէն ու օժանդակութիւնը կրնայ զինուորական պաշտօնէութեան դաստիարակութեան ուղղութեամբ ըլլալ:

Այս այցելութեան ընթացքին Գասըմով եւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը հիւպատոսարաններու համաձայնագիր մը ստորագրած են, որով կը նախատեսուի Պոլսոյ մէջ ատրպէյճանական, իսկ Նախիջեւանի մէջ Թրքական հիւպատոսարաններու բացումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Սիւտ -- Ուէսթ թերթին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, կը յայտարարէ թէ «զինուորական գործողութիւն մը Պոսնիա վտանգաւոր փորձութիւն մը կ'ըլլայ»: Ասիկա պատասխան մըն է ընդդիմութեան որ կը պահանջէ Ֆրանսայի յանձնառութիւնը այդ ահաւոր կացութեան որպէս նեցուկ: Միթերան կ'ուզէ շարժիլ միայն «ՄԱԿ-ի շրջագծին մէջ: Ոչ մէկ ձեւով առանձին միջամտութեան մը հարց կրնայ ըլլալ»:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ (Սերպիա եւ Մոնթենեկրօ) վարչապետը՝ Միլան Փանիք ապահովութիւն տուած է Անգարայի, որ Հինգշաբթի իսկ (Օգոստոս 13) պիտի բանայ Զաղրէպէն Պելկրատ եւ Պելկրատէն Սարայեւօ գացող ճամբաները: Ընդունուած իր իսկ դիմումին վրայ, Մ. Փանիք առաջարկած կ'ըլլայ որ ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժի առաքման պարագային, ան ղեկավարուի «Թուրք հրամանատարի մը կողմէ»:

ՇԵՎԱՐՆԱՏԶԷ ձայնը բարձրացուց եւ հրահանգեց որ անմիջապէս «մաքրագործումը կատարուի» Նախկին Նախագահ Զվիատ Գամսախուրդիայի ուժերուն, որոնք առջի օր ալ առեւանգած են Ներքին Նախարարը եւ Նախարարութեան չորս բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք Զուգդիդի հաւաքուած էին բանակցութիւններ տանելու համար Գամսախուրդիայի կողմնակիցներուն հետ:

ԺՈՐԺ ՄԱՐՇԷ եւ համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութիւնը, որ իրեն կ'ընկերանայ ընդունուած են, Օգոստոս 11-ին, ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար՝ Պութրոս -- Պութրոս Ղալիի կողմէ, Նիւ -- Եորքի Ապահովութեան Խորհուրդին շէնքը: Գոլոմպիա համալսարանին ալ ունեցած իր ելոյթին մէջ, Մարշէ յայտարարեց թէ ի մօտոյ պիտի անհետանայ կուսակցութեան «ժողովրդավար կեդրոնացումը»: Աւելցուց թէ «Խորհրդային Միութեան ձախողութիւնը մեզի համար չի նշանակեր ընկերվարութեան ձախողութիւնը: Այդ երկիրները ընկերվարութեան զոհերը չեղան, այլ՝ ընկերվարութեան լքումին զոհերը»: Ինչ կը վերաբերի «Դեմոկրատ կեդրոնացման» մերձաւոր անհետացման, Ֆրանսայի համայնավարներէն ոմանք (Ժաք Ռալիթ, օրինակ) զարմացան որ նման խնդրագրուիլ յայտարարութիւն մը ըլլայ, ան ալ Ամերիկա: Օգոստոս 13-ին, «Իւմանիթէ» մեծ վրդովում կը յայտնէ անոնց եւ ֆրանսական մեդիաներու հակազդեցութեան առթիւ: Կը յիշուի որ նոր բան չէ ըսածը: Ինք ալ, Ուաշինկթընի մէջ, ճըշդեց որ իր գիրքին (Տեմոքրասի) մէկ հատուած է զոր կարդացած է:

ՄԵՀՏԻ ԶԱՆԱ Տիարպէքիրի նախկին քաղաքապետը, Պետութեան ապահովութեան ատեանին առջեւ քաշուեցաւ, Պոլիս, այն ամբաստանութեամբ որ համակիր մըն է Քիւրտիստանի աշխատաւորներու կուսակցութեան եւ դրամ կը հաւաքէ այդ ապօրինի կազմակերպութեան ի նպաստ: Արդէն բազմաթիւ տարիներ անցուցած է բանտը, 1980-ի զինուորական - պետական հարուածէն ետք:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ կը շարունակէ իր արշաւը ի նպաստ Մաասթրիխթի: «Մոնտ»էն եւ այլ թերթերէ ետք, Օգոստոս 13-ին «Ֆիկարօ»ի մէջ ստորագրած էր յօդուած մը, ուր կը շեշտէ թէ պէտք չէ վախնալ՝ «Եւրոպան չի պաշտպաներ ընկերվարութիւնը, այլ մեզ կը պաշտպանէ անկէ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ նախագահական ընտրութիւնը կը շարունակէ կեդրոնանալ «գօտիէն վար» ինչպէս կ'ըսեն եւ դեմոկրատ թեկնածուին՝ Պիլ Քլինթընի յարաբերութիւններուն պատմութենէն ետք սթրիփ -- թիզէօզի մը հետ (այս վերջինը «յուշերը» ծախած էր մամուլին), այս անգամ Պուշն է խնդրոյ առարկայ: Մամուլի ասուլիսին ընթացքին, Ռապինի կողքին, պարտաւորուած է պատասխանել լրագրողուհիի մը (ՍԻ-էՆ-էՆ-ի) հարցումին, որ մանրամասնութիւններ ուզած է «իր նախկին գործակցուհիներէն մէկուն հետ իր ունեցած սեռային յարաբերութիւններէն»: «Զզուելի հարցում» պատասխանած է Պուշ, մինչ լրագրողուհին բացատրած է թէ իր լուրը քաղած է «Նիւ -- Եորք Փոսթ»էն, ըստ որուն Ամերիկայի մէկ դեսպանը (այսօր՝ մեռած) ըսած կ'ըլլայ, որ Պուշի խնդրանքով ստիպուեր է 1984-ին, Պուշն ու գործակցուհին հաղորդակից սենեակներու մէջ տեղաւորել, աւելցնելով՝ «յստակ է որ կապ մը ունէին»: Ըստ երեւոյթին, Միացեալ -- Նահանգներուն մէջ, թեկնածուի մը երկիր մը (դժբախտաբար նոյնիսկ՝ աշխարհը...) կառավարելու արժանիքները այնքան կարեւոր չեն, որքան իր սեռային գործունէութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՐՁՈՒԱԾԸ ԿՐԿԻՆ ՓՈՐՁԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կարդացինք Ռատիօ Այբ-ի տնօրէնութեան Յուլիս 29 թուակիր հաղորդագրութիւնը որով նեղը մնացած ամէն կազմակերպութեան նման կը փորձէ գաղութին նեցուկին ապաւինիլ: Կը խորհի թէ այդ նեցուկը պիտի օգնէ իրեն, սրբագրութեան համար ստեղծուած աննպաստ կացութեան մը:

Հնգամեայ առաջին շրջան մը բոլորելէ ետք, սփռումի արտօնութեան վերանորոգումին հետ հայկական ձայնասփիւռը տեղեկացած է թէ ոչ թէ նախատեսուածին պէս 12, այլ միայն օրական ութ ժամ կը տրամադրուի իրեն: Ու տնօրէնութիւնը այս կարգադրութիւնը ի յառաջագունէ անընդունելի կը նկատէ հայ գաղութին ամբողջութեան կողմէ, սպասելով պաշտօնական գրաւոր որոշումին:

Փարիզի հայութեան ձայնասփիւռի առաջին փորձառութիւնը չէ Այբ-ը. ոչ ալ հայկական ձայնասփիւռի մը ի նպաստ զօրակցութեան սա կոչը: Հինգ տարի առաջ նոյն կացութեան մէջ էր գաղութին առաջին ձայնասփիւռը՝ Ազգ-ը որուն ոչ թէ ժամերու կրճատումին, այլ գոյութեան պահպանումին համար զօրակցութեան հրաւիրուած էր ամբողջ գաղութը: Ու գրեթէ աննախընթաց միակամութեամբ մը յայտնուած էր զօրակցութիւնը, նախ ժողովներու ընթացքին, ապա նաեւ պատկան իշխանութեան մօտ:

Այնուհանդերձ, տնօրինող մարմինը յամառեցաւ իր որոշումին վրայ եւ առ ոչինչ համարելով Փարիզի հայութեան գրեթէ համախումբ փափաքը, ձայնասփռումի մենաշնորհը փոխանցեց Այբ-ին:

Այսօր, գաղութին դիմելու կարգը անորն է. չենք գիտեր, գաղութէն, ամբողջական ապաւէն գտնելու ի՛նչ վստահութեամբ, ան եւս կը կրկնէ քայլը զոր առաւ Ազգ-ը երբ փաստօրէն ունէ՛ր փափաքելի նեցուկը:

Մինչդեռ Ազգ -- Այբ մրցակցութեան յաղթականը ունենալով այդ քայլին ապարդիւն բնոյթին օրինակը, պէտք է ուրիշ միջոցներու դիմէր ակնկալուած սրբագրութեան համար:

Ի՞նչ իմաստ կ'ունենայ ձախորդ փորձի մը կրկնութիւնը:

Աւելի արդիւնաւոր ըլլար հաւանաբար, այն մարտավարութիւնը որով 1987-ին, ի հեճուկս ամբողջ գաղութի մը փափաքին, ձայնասփռելու արտօնութիւնը կարելի եղաւ Այբ-ին վերապահել...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՊԱՏՈՒՀԱՆ

ԺԲ.

Հակառակ անոր որ քիչ – շատ կանոնաւոր կերպով կը հասնի Հայաստանեան մամուլը, բայց ամէն անգամ անդանէն հիմնական ճաշատեսակ մը պակաս կերածի անբաւարարութեամբ կը փակեմ թղթածրարը երբ ան չի պարունակեր «Կանչ»ի թիւեր: Այդ բացակայութիւնը միշտ մըտածել կուտայ մամուլի մարզին տիրող անիշխանութեան մասին, քանի որ գիտեմ թէ «Կանչ»ը երբ չի հասնիր, առիկա մեծ մասով հետեւանք է «ազատութեան չունչ»ին: Այդ շունչը մամուլի աշխարհին մէջ կը փչէ ընդհանրապէս նիւթական միջոցներու բարձունքէն, հոգ չէ թէ յաճախ հանդրուաններու համար ցամաք տախտակներու վրայ: Եւ «Կանչ»ը որ Հայաստանի պատանեկան թերթն է, ունի իր պարտականութեան գիտակից, լուրջ խմբագրական կազմ, պատանիներու մեծ հետաքրքրութիւն – մասնակցութիւն, օրինակելի պատկերացում մը «մամուլ» հասկացողութեան, չունենալով «ազատութեան» հայաստանեան շունչը իր պարտէզը բերելու միջոցը – նիւթականը – անհաւասար պայքար կը մղէ: Պայքար՝ ստեղծուած անիշխանութեան մէջ անպէտ ատարկայի նմանմէկնչի չդրուելու. պայքար՝ հասկցնելու երկրին մեծերուն թէ անհրաժեշտութիւն մըն է պատանեկան թերթը ու պէտք է պաշտօնական հովանաւորութիւն վայելէ, տոկալու համար գինեւրու սանձարձակ արշաւին. յատկապէս միջավայրի մը մէջ ուր ո՛րեւէ աղբիւրի ջուրով ամէնէն ճարպիկները կը յաջողին իրենց շատ անգամ մգլոտած ցորենը աղալ··· : Եւ վերջապէս, «Կանչ» պէտք է պայքար մղէ տակաւին ծնողներու եւ նաեւ երբեմն ուսուցիչներու անտարբերութեան դէմ որոնց նորօրեայ ճաշակներուն զօնադեղութիւնը պարտկելու նեղ կուգան իր համեստ էջերը: Եւ այսպէս, սկզբունքով երկօրեայ թերթին հրատարակութիւնը կը կաղայ, կ՚ուշանայ, սըրտաբեկում պատճառելով պատանիներու որոնց մեծագոյն զանգուածին միակ ընկեր – ժամանցն է ան հաւանաբար: Սակայն տիրող խաժամուժին մէջ ուր դըրամն է միակ չափանիշ ու որոշիչ եւ երբ դրամ ունեցողը թերթի թուղթ ալ կը ճարէ, մելան ալ, չէնք, տպարան, խմբագիր, թղթակից ու մինչեւ իսկ ըսելու, գրելու բան, ի՞նչ կշիռ կը ներկայացնէ պատանեկան թերթ մը: Որո՞ւն հոգ թէ ան կը տքնի անկարելին կարելի դարձնել վաղուան Հայուն պատրաստութեան ամէնէն առողջ շաղախը դնելու համար: Ո՞վ կը հետաքրքրուի թերթով մը որ ո՛չ իշխանութեան փանթերն է, ոչ ալ ընդդիմադիր թմբկահար մը:

Այս մտածումները ունեցայ, վերջապէս «Կանչ»երու տրցակ մը ստանալով, քանի մը ամսուան լռութենէ մը ետք. հասածները Մայիս 13-էն Յուլիս 29-ի թիւեր են, ոչ լման շարքով. թուականներուն եւ թիւերուն նետուած ակնարկ մը անմի – ջապէս կ՚ըսէ թէ ան վերածուած է շաբաթաթերթի. այս թիւերուն ընթերցումով կարելի չէ սորվիլ թէ ի՛նչ եղած է անոր ճակատագիրը Մայիս 13-ի նախորդող շրջանին:

Այսքան դժուարութիւններու շրջանի մը խիկ «Կանչ»ը չէ շեղած իր ճամբէն. հոն հասակ առած փուշերուն ներկայութիւնը ոչինչ փոխած է ծաղիկ ունենալու վճռակամութենէն: Թերթը միշտ մտերիմ գրուցակիցն է, գրօսանքի ընկերը, զաղտնապահ խօսակիցը, լայնախոհ խորհրդատուն ու ի հարկին խրախուսողը հայ պատանիներուն: Անոնց հետ խօսակցութիւն կը ծաւալէ առօրեայ հարցերու մասին կամ կը պատմէ ու պատմել կուտայ հեռուն անցած դարձածը. կ՚արձագանգէ անոնց նեղութիւններուն, խանդավառութեան, իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ անոնց բարձրախօսը ըլլալով:

Հայաստանի պատանիներուն ամառնային արձակուրդը ուրախութեան շրջան մը ըլլալու շատ բան չունի ընդհանրապէս. ի՞նչպէս ունենայ ներկայ կացութեան մէջ. ու ինչպէս կը գրէ Երեւանէն Աստղիկ Յովհաննիսեան՝

«Ամառ է, արձակուրդ եւ ··· ոչ մի հետաքրքիր բան: Ես եւ իմ շատ ու շատ հասակակիցներ պարզապէս չգիտենք ինչով զբաղուել: Ճամբարներն էլ այս ամառ հաւանաբար մեզ չեն սպասում: Զբօսայգի կամ որեւէ կինօթատրոն գընալն էլ իմաստ չունի: Որտեղի՞ց այդքան դրամ որ գոնէ պաղպաղակ գնես, էլ չեմ ասում կարուսելների մասին···»:

Պաղպաղակը որ շատ շատերու համար գլխաւոր պերճանքն է ամառուան, մտած է դժուարամատչելի բարիքներու անտառը. քանի՞ներ կը յանդգնին մուտք գործել անկէ ներս: Ու «Կանչ»ին ուղղուած երկտողներու մէջ պաղպաղակի նիւթը միօրինակը ընկերային – տնտեսական ամբողջ պատկեր մը կը գծէ: Երեւանի Վահան Տէրեան դպրոցէն Ա. Գ.-ի տողերը կը լրացնեն առաջին մէջբերումը.

«Արդէն շոգ է Երեւանում եւ ի հարկէ բոլորը եւ բոլորից շատ երեխաները հաճոյքով պաղպաղակ են ուտում: Վաճառում են կոոպերատորները: Վերջերս մեր դպրոցի մօտ էլ վաճառքի կէտ դրուեց, մէկ պաղպաղակը՝ 10 ռուբլի: Ի հարկէ գնողներ կան, իսկ ինձ եւ էլի շատ ու շատ երեխաների պարզապէս մնում է նախանձել այդ երջանիկներին:

Գոնէ դպրոցի մօտ չվաճառէին»:

Պաղպաղակի անմեղ տրտունջէն աւելի լուրջ ու լուրջի առնուելիք մտանանշումներ ալ ունին Հայաստանի տղաքը. այս մարզին կը պատկանին Լրագրողներու վարժարանէն 2 աշնուհիներու նամակները. առաջինը Լուսինէ Բունիաթեան կը գրէ ազատութեան մէկ չարիքին մասին.

«Մայիսի մէկին պատահաբար «Այրարատ» կինօթատրոնի մօտով չե՞ս անցել: Տեսա՞ր մարդկանց բազմութիւնը որ գընալով ստուարանում էր: ··· Մի խաղ էր գնում, մի թէժ խաղ···: Դէ, քաղաքի բանուկ փողոցներում եռացող մոլախաղերը հիմա ինչ որ զարմանալի բան չեն: Անսովորն այն էր որ խաղավարը մի երիտասարդ աղջիկ էր: Նա այնպէս վարպետութեամբ էր զառ գցում՝ կը նախանձէին ամենահմուտ տղաներն անգամ: ··· Ոչ հեռաւոր անցեալում մոլախաղերի սիրահարները աշխատում էին աչքից հեռու, իսկ հիմա ··· ազատութի՛ւն է»:

Լուրջի առնուելիք այլ պարագայ մըն ալ Եւգենիա Մեղրունիի մատնանշածն է.

«Ձմեռուայ «հովահարային» դասերից յետոյ մեր գլխում դատարկութիւն է: Ուսուցիչները ձեւացնում են թէ բան են սովորեցնում, մենք էլ ձեւացնում ենք թէ սովորում ենք: Դասագրքերում բաց ենք թողնել ամբողջական գլուխներ, հսկայական թեմաներ: Թռչելով անցնում ենք Երուանդ Օտեանի, Սիամանթոյի ու այլ հեղինակների վրայով···»:

Ահա՛, 10 ռուբլինոց պաղպաղակին կարօտով ու մոլախաղերու, չկայացած դասերու ցաւով արձակուրդի եկած ա՛յս զանգուածն է որ «Կանչ»ի նեղութիւններով կը գրկուի նաեւ իր ընկերակիցէն, որուն պէտք ունի յատկապէս ամառուան օրերուն:

Հասած թիւերուն մէջ արձակուրդի բարիքներէն օգտուածներ ալ կան: Սակայն նախանձ շարժելու ոչ մէկ տուեալ ունի անոնց վիճակը. ի՞նչպէս երանի տալ ծառազարդ անկիւն մը նետածղութիւն փորձող պատանիի մը ··· որուն աղեղը սըրկող թեւը արմուկէն վար փրոթէզ է, կամ աղջնակի մը որ խնամուած դաշտի մը վրայ թէնիս կը խաղայ սրունքներուն ծունկէն վարի մասը փոխարինած քառանիւ աթոռակով մը···: Անոնք սաներն են «Փինիկ» մարդական ընկերակցութեան որ հիմնուած է 1988-ի երկրաշարժէն ետք. անոր գործունէութիւնը համառօտակի կը ներկայացնէ Նմանուէլ Մարգարեան, թերթին Մայիս 6-ի թիւին մէջ:

Այս ցաւերն ու ցաւալիներու մատնանշումը ոչինչ է սակայն հայկական առօրեային հպարտութիւն եւ նաեւ անսահման վիշտ բերող Արցախի մարտերուն քով. անոնց մէկ փակագիծին՝ Շահումեանի ծանօթ պատահարներուն յատկացուած ամբողջ էջ մը կայ Յուլիս 1-ի թերթին մէջ ուր կը տրուին ականատեսներու վկայութիւնները: Հետեւեալ մէջբերումները առնուած են այդ էջէն.

«ՄԱՐԻԷՏԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆ – ··· Հայրիկս մեքենայ ունէր, համարեա 50 հոգով, ես էլ՝ երեք ամսական փոքրիկիս՝ Անահիտի հետ լցուեցինք – գնացինք Մադաղիս, յետոյ ոտքով՝ մինչեւ Հաթերք: Յետոյ ուղղաթիռ նստեցրին մեզ: Մեզ հետ մի կին կար՝ Շողիկը: Ծննդաբերեց հէնց ճանապարհին, անտառում ··· Ու երեխային թողեց այնտեղ ··· Ի՞նչով էր կերակրելու երբ ինքը սոված էր: Բոլորս էլ սոված էինք: Ինքն էլ չկարողացաւ շարունակել ճանապարհը, անձրեւի տակ ընկաւ, մահացաւ ··· Յետոյ պատմեցին որ Թուրքերն էլ ամուսնուն են մորթել···»:

«ԱՇԽԷՆ ՎԵՐՏԵԱՆ. – Ես վերիշէնից եմ: Այստեղ դաւաճանութիւն կայ: Ախր, գիւղը ականապատուած էր: Ոչ ոք չէր կարող տանկով մտնել գիւղ: Ուրեմն մատնել են: Անկաններն հանել են տուել որ երբ մենք յարձակուենք: Մենք չյարձակուեցինք, այլ ··· Թուրքերը: ··· Մեր հողը յանձնեցին առանց պայքարի»:

*Նոյն էջին վրայ կայ նաեւ Սաշա Դաւթի Աւանեսեանի ողբականը որ կարծէք կուգայ 1915-էն: Ան 1977 Յուլիս 14-ին ծընած է Շահումեանի Ղարաչինար գիւղը: Ամէն բան տակնուվրայ կ՚ըլլայ իրեն համար այն օրը երբ չորս տարուան շրջափակումը ապրելէ ետք օր մըն ալ «Ազա*տարար ռուսական բանակը՝ մինչեւ ատամները զինուած, հրասայլերով, զրահամեքենաներով մտաւ Ղարաչինար, տակնուվրայ արեց գիւղն ու կեղծ փրկարարի կեցուածքով ռուս զինուորները սկսեցին մարդկանց զգուշացնել թէ՝ փախէ՛ք, օմոնն է գալիս: Ծնողների ու հարազատների մի խմբի հետ էլ Սաշան նստեց մեքենայ, բայց դեռ մի քանի մեթր չէին հեռացել, երբ ···

Եւ քանի որ արհաւիրքից խուսափող մայր թռչունի պէս ծնողները փակել էին փոքրամարմին տղային, նա միայն քիչ անց, երբ կրակահերթերը լռեցին, հասկացաւ կատարուածը: Զոհուել էին բոլորը: Մի կերպ դուրս սողաց մեքենայից ու հասաւ մօտակայ խրամատը: Չէր կարող հեռանալ՝ ընդամէնը մի քանի քայլ հեռու իր ծնողներն էին, ինքը՝ ներկուած նրանց արիւնով: Իսկ անազգ ու անհայրենիք ռուս զինուորները, հրասայլի վրայ կանգնած, գիւղի նորահաս կեռասն էին խփշտում ու թւում է, ի միջի այլոց, կրկին ու կրկին կրակահերթեր տեղում զոհուած մարդկանց վրայ:

Առաւօտը սեղմած հեռացաւ դէպի փրկարար անտառը: Եթէ ձեռքին գոնէ մի հրացան լինէր: Նկատեցին, յետեւից կրակահերթեր տեղացին. մի կերպ փրկուեց, մեծ դժուարութեամբ, օրեր անց հասաւ Երեւան»:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն մխիթարականը ա՛լ անյայտացումի եզրին հասած այն գիծն է որ կը յայտնուի տակաւին, ցաւը ապրածին ականջալուր Հայուն մէջ. այսպէս, «Կանչ»ի յաջորդ թիւին (Յուլիս 8) առաջին էջին վրայ կայ արդէն Սաշային պատմութեան արձագանգը. Երեւանէն Տիգրանուհի Մարկոսեան կը գրէ խմբագրութեան. «Կարդացի Սաշայի տըխուր, դժուար ու դաժան ճակատագրի մասին: Ես անչափ յուզուած եմ ու ինձ անհանգստացնում է տղայի ճակատագիրը: Ինքս մանկավարժ եմ, Հայոց լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ, բայց արդէն թոշակառու. ունեմ զաւակներ, թոռներ: Ես ուզում եմ որ Սաշան դառնայ մեր ընտանիքի անդամը: Ես արդէն սիրում եմ նրան, առանց տեսնելու»:

Այսպէս կ՚ընթանայ կեանքը ազատ, անկախ Հայաստանի մէջ ուր մամուլի մեծ – մեծ անունները քաղաքական ուրախ «կարեւոր» անցքերու եւ անձերու արձագանգելէ ժամանակ չեն ունենար անդրադառնալու նաեւ պաղպաղակի կարօտ, դըպրոցական ընթացքէն դժգոհ պատանիներու գոյութեան:

Ի՞նչ լաւ կ՚ըլլար եթէ Հայաստանի «կարեւոր» անձերն ալ պատանութեան կարօտով, կամ պարզապէս անհեթեթ ժամանցի մը քմայքով երբեմն աչքէ անցընէին «Կանչ»ի թիւեր···:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ՏԷՐԵՐԸ

Կրեմլինէն երկու քայլ անդին, Մեթրոփոլ պանդոկին ոսկեզօծ ձեղուններուն տակ ամէն մէկը 150 տոլար արժող կոնեակի շիշեր իրարու կը յաջորդեն. խաւցի մը որ երկար ատենէ ի վեր Ռուսաստան հաստատուած է, կը խայտայ. «Մոսկուա 30-ական թուականներու Շիքակոյին վերածուած է»: Արդարեւ, հաշուեյարդարներ, գինեալ յարձակումներ, քաղաքա-դրամական դայթակղութիւններ թերթերու առաջին էջերը կը դրաւեն: Նոր հարուստներ ունին իրենց թիկնապահները, քանի որ այլեւս ոչ ոք վստահութիւն ունի ոստիկանութեան վրայ. ու այդ թիկնապահներուն գրեթէ բոլորն ալ ՔԱ. – կէ – Պէ-ի նախկիններ են:

Սեղաններու շուրջ կրքոտ սակարկութիւններ կ՚ըլլան ռուբլիով կամ տոլարով որոնք միշտ միլիոններով կը ներկայացուին: Ներածում – արտածումով զբաղող ֆրանսացի մը «Նոր աշխարհ»ը կը կոչէ Մոսկուան ուր մարդ եթէ գիտնայ կըտտողներ աչք առնել, ամէն բան կարելի է:

«Կարելի»ն կ՚ըլլայ ափ մը ռուբլիով ոստիկաններ, խաւեարի տուփով մը մաքսատուն քննիչներ կամ դէպի Արեւմուտք ճամբորդութեամբ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ գնելով: Հարցախոյզի մը համաձայն ուսանողուհիներու 70%-ը կ՚երազէ պոռնիկ դառնալ: Մինչ փողոցներուն մէջ ծերունիներ կը ջանան 4 – 5 վետնախնձոր կամ երկու տուփ սիկարէթ ծախել իրենց թոշակին վրայ բան մը աւելցնելու մտահոգութեամբ, անդին 25 տարեկան միլիոնատէրներ հարիւրաւոր տոլարներ կը ծախսեն խաղարաններու կամ գինետուներու մէջ: Միջին ամսականը 2000 ռուբլիէն (100 Ֆրանք) աւելի չէ թէեւ, սակայն Մոսկուայի մէջ 6 Ռոլս – Ռոյս, 4 Փորշ, 8 – 10 հազար Մէրսէտէս եւ 7 հազար Պէ – էմ – Տուպլըվէ կայ, բոլորն ալ ռուսական ցուցանակներով:

Ամէնէն նշանաւոր հարուստներէն է Հերման Սթերլիկոֆ. ամբողջ մայրաքաղաքը կը ճանչնայ զայն: Կը ճանչնայ անոր ինքնաշարժին ճչակը որ կը կեղծէ իր շան հաչոցը···: Ան 600 տոլար կը պահանջէ տեսակցութիւն մը ունենալու համար: Դրամատան հաշիւին մէջ քանի մը միլիոն տոլար ունի, Նիւ – Եորքի մէջ գրասենեակներ ու Լոնտոնի մէջ ցուցասրահ մը: Երկու տարուան մէջ հիմնած է առեւտրական կայսրութիւն մը. կայ ունի ամէն բանի հետ զոր կարելի է գնել ու ծախել Ռուսաստանի մէջ – բենզին, վակոն, քարիւղ, տախտակ, բամպակ–:

Իրեն նման ուրիշ դէմք մըն է Իլիա Մէտքով. տեսակցութեան համար գին չի պահանջեր: Հագուստ – կապուտէն բրիտանական շունչ մը կը ծաւալի. թեւին վրայ ուշադրութիւն կը գրաւէ լանակիկ ու ադամանդներով զարդարուն ժամացոյցը որուն համար կ՚ըսէ թէ 25 հազար տոլար կ՚արժէ:

Ան եւս գերարդիական, 800 քառակուսի մեթր գրասենեակի տէր է ուր 4 հեռաձայններ անդադար կը հնչեն: Իր դրամատունը մասնագիտացած է այլ դրամատուներու վարկեր բանալու գործին մէջ: Կիրարկուած տոկոսներով որ 2000%-ի կը հասնին երկու ամիս առաջ, շահաբեր է անշուշտ գործը: Անցեալ տարուան գործառնութիւններու գումարը հասած է 800 միլիոն ռուբլիի. Մէտքով կը յուսայ որ այդ թիւը «բազմաթիւ միլիառ ռուբլիներու» բարձրանայ 1992-ի ընթացքին: Ան տէր է հարիւրի չափ խորհրդային ինքնաշարժերու, Մէրսէտէսի մը, Պէ – էմ – Տուպլըվէի եւ Վոլվոյի մը. 25 հոգինոց օդանաւ մը ունի գործի ճամբորդութիւններուն համար եւ ուրիշ մը որ վերապահուած է արձակուրդներու եւ զոր ինք կը ղեկավարէ:

Գործի սկսած է սեւ շուկայի մէջ առեւտրեան համակարգիչներու առուծա-

...ով։ Առիկա ըրած է խորհրդային առա... միլիոնատէր Արտեմ Տարասովի հաշ... անոր որ իր «Հոգեւոր հայր»ը կը ...ւ նկատէ եւ որ այսօր Միացեալ – Նա... ...ներ ապաստանած է։ Մէջտեղ իր ...ելով կը հաստատէ թէ եթէ մարդ ...ամար չէ, կարճ ժամանակէն ... ...թեամբ կրնայ հարստութիւն դիզե... ...ի յանկարծ գիներու եւ օրէնք... ...ւ յարափոփոխ վիճակէն։ Կայ նաեւ ...ք չկճարելու գրեթէ ապատութիւնը։ ...գիտակից է թէ երկիրը քաոսային ...կի մէջ է այսօր, սակայն 2 – 3 տա... ...ն ամէն բան պիտի կանոնաւորուի ու ...ն առեւտրական պիտի պատկանի ա... ..., որոնք յաջողած են կայուն կառոյց... ...ր ստեղծել։

Երիտասարդ մեծահարուստներու այս ...մբին մաս կը կազմէ նաեւ Ֆրանսացի ...ր. Ալիօ Լըքլէր որ նոյնպէս 25 տարե... ...ն է։ Ան Մոսկուա գրկուած էր վալ... ...ային հսկայական ծրագրի մը նախա... ...պատրաստական աշխատանքին համար։ ..., որոշեց հիմնել իր ընկերութիւնը։ 300 հազար ռուբլի դրամագլուխ ունի այդ ...ընկերութիւնը որ կը գրաւէ գրասենեակ... ...ր վարձու տալով կամ ծախելով։ Մոս... ...ի մէջ ուր շատ մը ձեռնարկութիւն... ...ր իրենց գրասենեակները հաստատած ...ն պանդոկի սենեակներու մէջ, պահանջքը ...ծ է։ Այսօր ժամերուն ալ ան կը գրաւէ ...րածում – արտածումի գործով։ Տեղ ...մը 10 հազար ենթ կը ծախէ, քիչ անդին՝ 20 հազար, չիչ անուշահոտ։ Կը խոստո... ...նի որ մինչեւ արկածախնդրական ոգի ...ունեցած է եւ Մոսկուայի մէջ արկա... ...խնդրութիւնը փողոցին անկիւնը կը ...պասէ։

Ուրիշ Ֆրանսացի մը՝ Ժան – Միշէլ ...ուն եւս Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի ...միջեւ արտածում – ներածումի գործով ...կը զբաղի։ Եղբայրը կը ղեկավարէ Փա... ...րիզի գրասենեակը, իսկ ինք կը մնայ Մոսկուա, զոր շատ լաւ կը ճանչնայ. իր ...համոզումով, Ռուսաստանի հետ կարելի ...է գործ ընել առանց տեղւոյն վրայ գտ... ...նուելու։ Ստորագրուած պայմանագիր մը ...ինչ կը ներկայացնէ հոն, եթէ մարդ... ...յարաբերութիւններու եւ փոխադարձ վըս... ...տահութեան ցանց մը հիւսած չէ։ Իր ձեռ... ...նարկութեան պատկանող տասնեակ մը ...բեռնակառքեր անդադար կ՚երթեւեկեն Մոսկուայի ու Փարիզի միջեւ, ամէն ...տեսակ ապրանք բեռցած։

Կարելի է բազմացնել գործի մարդոց ...այս օրինակները, ունենալու համար նոր ...կացութեան պատշաճած ու անկէ առա... ...ջացող օգտուողներու սերունդին պատ... ...կերը։

Ա. Թ. Թ.

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ

Շապին Գարահիսարը ներկայիս Թուրքիոյ Կիրեսունի վիլայէթին Շապին – Գարահիսար գաւառին կեդրոնն է։ Շրջապատուած է բարեբեր դաշտերով, լեռնային թաւ մարգագետիններով։ Շապին – Գարահիսարի մօտ կայ պաղլեղի հարուստ հանք, որ կը շահագործուի հին ժամանակներէն ի վեր։ Քաղաքին բարձունքը եւ շուրջը, Բուրխ կոչուած վայրին մէջ կը գտնուին, բլուրներու վրայ շինուած, պատմական բերդեր եւ մարտկոցներ, որոնք պաշտպանողական մեծ դեր կատարած են օտար հորդաներու արշաւանքներուն դէմ։ Այդ ամրութիւնները ներկայիս աւերուած վիճակի մէջ են։

Շապին – Գարահիսարը շինուած եւ բերդերով ամրացուած է Պոմպէոսի կողմէ, Քրիստոսէ մօտ դար մը առաջ։ Շրջանը հռոմէական պաղթավայր մըն էր եւ կը կոչուէր Կողոնիա։ Բիւզանդացիք յետագային նոյն վայրին մէջ կառուցած են նոր բերդեր եւ ամրութիւններ, որոնք Յոյներուն կողմէ կոչուած են Մաւրօ – Քասթրոն, այսինքն՝ Սեւ բերդ։ Օսմանցիները զայն գրաւեցին 1465–ին։

Շապին – Գարահիսարի բնակչութիւնը կը հաշուէր շուրջ 20 հազար բնակիչ, բաղկացած Հայերէ, Թուրքերէ, Յոյներէ եւ այլ տարրերէ։ Բնակչութեան թիւը նուազած է 1915–էն ետք, Հայերու եւ Յոյներու բռնի տեղահանումով եւ ջարդով։

Քաղաքը խճուղիներով կապուած է Կիրասոնի, Սեբաստիոյ, Երզնկայի եւ Կարնոյ հետ։ Թրքական Շապին Գարահիսար անունը ծագում առած է պաղլեղի («Շապին») հանքերէն եւ քաղաքին մթագոյն քարերէն շինուած բերդերէն («Քարա Հիսար»)։ Անունը նաեւ թարգմանութիւնն է յունական «Մաւրօ – Քասթրոն»ին՝ Սեւ Բերդին։

Հայերը միշտ մեծամասնութիւն կազմած են Շապին – Գարահիսարի մէջ։ Անոնց թիւը շուրջ 13 հազար էր։ Քաղաքին մէջ Հայերը ունէին երեք եկեղեցի եւ երկու դպրոց։ Անոնք վարպետ առեւտրականներ եւ արհեստագործներ էին։

Շապին – Գարահիսարցիք փայլած են իրենց ազգային կեանքով եւ հերոսական ինքնապաշտպանութիւններով։ Շապին – Գարահիսարէն, հայ առիւծներու այս բոյնէն, զանազան ժամանակներու ընթացքին, ծնունդ առած են ազգային քաջ յեղափոխական գործիչներ, մարտիկներ, հերոսներ, որոնց գլխաւորագոյնը կը հանդիսանայ զօրավար Անդրանիկը։ Շապին Գարահիսարէն է նաեւ հայ անուանի ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը։ Շապին գարահիսարցի է նաեւ Արամ Հայկազը, որ գրած է Շապին - Գարահիսարի հերոսամարտին մասին։

1915–ին, Շապին – Գարահիսարի հայութեան մեծ մասը կոտորուեցաւ, իսկ սակաւաթիւ փրկուածները ցիր ու ցան եղան։

Համադրեց՝
Շ. ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

❦

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շապին Գարահիսարցիները ունին իրենց ժողովրդական բանահիւսութիւնը, յօրինուած՝ զանազան առիթներու համար։ Ահաւասի՛կ նմոյշներ.

● *Հարսանեկան – հարսը մօր տունէն տարած ժամանակ։*

Հարսուկ, մի՛ լար, մի՛ լար,
Աչքդ կը ցաւի.
Քեզ պզտիկ կարգողին,
Տնակն աւրի։

● *Սիրային. –*

Ախ, վարդի փուշ բլլայի,
Դուռդ բուսնէի.
Անցած դարձած առենդ ալ,
Փէշիդ քռուէի։

● *Մեծ մօրը երգը թոռնիկներուն. –*

Մանչս կայնէր կարմունեին,
Ոսկի օղեր անկըճին.
Խապար արէք զոքանչին,
Մեռնի ասանկ կտրիճին։

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ ՄԱՐԻ-ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այլեւս աւանդական դարձած սովորութեան մը համաձայն, Հ. Բ. Ը. Միութեան Պուէնոս – Այրէսի Մարի Մանուկեան կրթական հաստատութեան շրջանաւարտները ամէն տարի Հայաստան կ՚այցելեն, իրենց պապերու օրրանին ծանօթանալու եւ հայկականութեամբ տոգորուելու գոյգ նպատակներով։

Այս տարի, արժանթինահայ շրջանաւարտներու խումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Խոսէ Թապագեանի եւ Օր. Դչխոյ Կիւլլիւճեանի, Հայրենիք մեկնեցան Յուլիս 22–ին Փարիզ – Երեւան ուղղակի թռիչքով եւ վերադարձաւ նոյն ձեւով Օգոստոս 5–ին։

Թէ երթի եւ թէ դարձի ժամանակ խումբը քանի մը օրով Փարիզ մնաց եւ ծանօթացաւ լոյս քաղաքի տեսարժան վայրերուն։ Յուլիս 21–ի երեկոյեան, Մարի Մանուկեան հաստատութեան շրջանաւարտները հիւրասիրուեցան Փարիզի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց Մարմնի վարչութեան կողմէ։

Յուլիս 27–ին, արժանթինահայ շրջանաւարտները ընդունուած են Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի կողմէ, որուն յանձնած են 1000 տոլարի գումար մը իբրեւ մասնակցութիւն «Հայաստան» հիմնադրամին։ Անոնք իրենց հետ տարած էին նաեւ 50.000 տոլար արժողութեամբ դեղօրայք Ղարաբաղի վիրաւորներուն ու ժողովուրդին բաշխուելու համար։

Հրաժեշտ տալէ ետք հայրենի հողին ու դժուար պայմաններու տակ ապրող հայրենի ժողովուրդին, արժանթինահայ շրջանաւարտներու խումբը կը վերադառնայ Պուէնոս – Այրէս, ուխտելով մնալ հաւատարիմ իր արմատներուն ու – հոգ չէ թէ հեռաւոր ափերէ – բերելու իր մասնակցութիւնը Հայրենիքի վերակառուցման գործին, հաւատարիմ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարի Մանուկեան կրթական հաստատութենէն ներս իրենց ստացած տասնամեայ դաստիարակութեան։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Գ) Ո՞ր երիտասարդն է որ կրնայ խուսափիլ այս երազէն։ Բազեղներու մէջ կորսուած տնակ մը, շրջապատուած պարտէզով։ Քիչ մը հեռուն վտակ մը, իր խոխոջիւնով։ Հեռո՜ւն քաղաքին աղմուկն ու շփոթութիւնը։ Ու կածան մը, ուր զարնան ամէն ինչ երգ է ու ծաղիկ։ Կտուրին տակ ծիծեռնակներ, որ վաղ առաւօտեան կը սկսին ծլվլալ։ Սովորական ու դասական երազ մըն է ասիկա, բայց չկայ գգալուն մարդ մը, որ ասոր մօտեցող յուզումներ չունենայ։ Ու երիտասարդ կին մը՝ համակ քնքշութիւն ու համակ գորով, որ երեկոյեան ճամբուն վրայ կը սպասէ վերադարձի ժամուն։ Սիրուն մանուկներ, որ զարնան հետ կ՚աճին։ Բայց տարբեր է կեանքը։ Ու ամէն ինչ դժուար է կեանքի մէջ։ Ու ամուսնութիւնը, գրեթէ միշտ, ճակատագրական սխալ մըն է։ Արդարեւ, չկայ ընտրութիւն մը կեանքի մէջ, որ զղջում չձգէ իր ետին։ Արդ՝ ամուսնութիւնը ընտրութիւն մըն է, որ յանձնառութեան տակ կը դնէ մարդուս ողջ ապագան։ Ու ոչինչ կարելի է ընել այս հիմնական անպատեհութեան դէմ։ Պէտք է ուրեմն, որ կարելիութեան սահմաններուն մէջ ու ատոհճանաբար ամուսնական շղթաները թեթեւնան ու անհատը յաջողի անխախտ պահել իր էութիւնն ու ազատութիւնը։ Այս բոլորը լոկ խօսքեր են սակայն, քանի որ երբ սիրոյ հովը կ՚ելլէ՝ չկայ երիտասարդ մը, որ չդողայ սարսուռէ։ Ինչո՞ւ թէ կեանքը պարգեւէր ինծի հանդարտ իմաստութիւն մը՝ շատ ձախող ընտրութիւն մը չընելու համար։

⁂

Քունը կը կաթկթէ աչքերէս ու ձեռքերս կը մսին։ Անտարակոյս, պիտի շարունակէի արտագրութիւնս, եթէ այս բոլոր յիշատակները չխուժէին վրաս։ Գլուխս քաշել վերմակիս տակ ու թոյլ տալ որ անցեալոյն պէս փրփրուն ու տաք ալիքները ողողեն զիս։

Հոգիս կը նմանի բարտիի մը, որ կը սարսռայ հովին է՛ն աննշան շունչէն։ Կը յիշեմ ինչ որ ի սպառ կորսուելու կը թուէր, – տարիներ առաջ արտասանուած բառեր, փոքրիկ միջադէպեր, հաճոյքներ։ Թիթեղ մը՝ ածուի մը եզերքը, ծերունի կին մը, որ շաբաթը անգամ մը կուգար տուն, մեր ազախինին հետ ընթրելու։ Աներեւակայելիօրէն աղքատ էր այդ հէք պառաւը, բայց մաքուր։ Ու կարելի չէր չսիրել զայն։ Իր յոգնած աչքերուն խորը բարութիւնը կը ցոլար՝ սուրբ նշոյլներով։ Իր ձայնը կարծես կը հեռանար աստի – ճանապար։ Լռութեամբ կը նայէի քովը ու կ՚ուզէի որ ողջ գիշերը խօսէր ինծի։ Մեր քաղաքին կենդանի պատմութիւնն էր կարծես ու արթուն խիղճը։ Ու երբ ոտքի կ՚ելլէր, գաւազանին վրայ դողդոջելէն ու մեքենաբար օրրելով գլուխը, անպարագիծ գորով մը կը համակէր հոգիս։ Ու արտասուելու քաղցր ծարաւ մը կը տեղմէր կոկորդս։ Երբեմն կուլայի իսկ։

Դեկտեմբեր բաճըրմէկ

Ո՛չ, պիտի չկրնամ խուսափիլ բնաւ իր հայեացքէն։ Այդուն, առաջին ժամէն մինչեւ ուշ գիշեր ան վրաս կը ծածանի՝ սիրոյ երգի մը պէս։ Կարելի չէ, որ հրաժարիմ իրմէն։ Ոչ ուշադրութիւնս իմս է, ոչ ալ հոգիս։ Ուր ալ երթամ՝ իր ձայնը կը հետեւի ինծի։ Ու ոչ ոքի հետ կը յաջողիմ հրաժարիլ իր ներկայութենէն։ Վայրկեաններ կան, երբ իր անունը կը թռի շրթներէս։ Կ՚ուզեմ աղաղակել ընկերներուս թէ կը սիրեմ զայն, բայց չեմ կրնար, վասնզի ինծի կը թուի թէ լոկ լռութեամբ կրնամ գորովս իր բարձրութեան վրայ պահել։

Որոշած էի իր անունը չարտասանել բնաւ, որոշած էի չխօսիլ իր մասին, այս տետրակին մէջ։ Սակայն ինչպէ՞ս կրնամ զսպել սանձարձակ սիրտս։ Ինչպէ՞ս կրնամ առաւօտը ողջունել՝ առանց գաղտնօրէն իր անունը մրմնջելու։ Նուագարանի մը պէս եմ, որ յետին հպումէ մը կը սարսռայ։ Ինչո՞ւ կը տոչորիմ այսպէս սիրով։ Ու սէրս վէրքի մը պէս է, որ խորունկէն կ՚արիւնի։ Կարելի՞ է միթէ այս անբուժելի վէրքով՝ երթալ դէպի ապագան ու յաղթել կեանքին։

Կ՚ըսեն թէ ամէն մարդկային զգացում ի վերջոյ կը նուաղի։ Յայնժամ ի՞նչ արժէք կ՚ունենայ այլեւս կեանքը։ Ամէն ինչ լոկ իր յիշատակով է գեղեցիկ։ Եթէ գեղեցկութիւնը վերցնէ իր շղարշը իրերուն ու մարդոց վրայէն՝ երկիրը չի՞ դադրիր միթէ պարտէզ մը ըլլալէ։ Երկիրը չի՞ վերածուիր միթէ մռայլ անապատի մը։ Հոգիս շնորհակալ է նոյնիսկ իրմէ եկած անձկութիւններուն ու տառապանքին համար, – վասնզի ան կեանքն է ու կեանքին հրճուանքը։

Զոյգ շարքի վրայ բազմիքէն կը վերադառնայինք, երբ այդ անակնկալ հանդիպումը պատահեցաւ։ Առաջին անգամ Արշամն էր, որ նշմարեց զայն ու արմուկով այնպիսի սաստիկ հարուած մը ըրաւ թիկունքիս, որ քիչ մնաց պիտի իյնայի գետին։ Երեւակայութիւնս կը թափառէր վերստին անոր քղանցքին շուրջ ու ոչ մէկ հանդիպում ընդունակ էր զիս խլելու ներքին երջանկութենէս։

– Ծօ՛ նայէ կ՚ըսեմ քեզի, ըսաւ Արշամ, Արմինէն...

Ծիշդ այդ երկվայրկեանին այս վերջինը նկատեց մեզ ու իրապէս սրտագրաւ ու ինքնեկ ուրախութեամբ մը բաժնուեցաւ իր ընկերուհիներէն ու վազեց մեզի։ Հակինչին ժպտուն ու համախոհ ակնարկին տակ, շարքերէն ելանք դուրս, մինչ բոլոր աղաքը իրենց սիրուն գլուխները դարձուցած կը դիտէին մեզ։

– Տատ չուշանաք, յանձնարարեց հսկիչը բարեմտութեամբ։

(Շար. 63)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԸ ՌԵՆՍԻ. -- Տիկին Մարի Թոփուզեան 200 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Շահան Պիւրթէ 1000 ֆրանք թերթին 67-րդ տարեդարձին առթիւ:

***

ՓԱՐԻԶ. -- Համակիր մը 500 Ֆր.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Գին՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝ «Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին:

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիտրա-Մերիտթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան:

Սոյնը 77-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, -- հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. -- Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու):

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. -- Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բուռ պատճառի արծարծուող հարցերու:

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

– ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Տօն է Վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

ԾԱՆՕԹ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

***

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին, հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագի աւարտին կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Խաղողի օրհնութիւն ժամը 11.45-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգս. 16, տօն է Վերափոխման Աստուածածնի: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ՝ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել, կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ՝ պատարագ ժամը 10-ին: Յետ պատարագին պիտի կատարուի աւանդական խաղողօրհնութիւն:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

ՇԱԲԱԹ, Օգոստոս 15, Մատաղի պատրաստութիւն ժամը 15-ին:

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9.30-ին:

Պատարագ ժամը 10.15-ին:

Մատաղօրհնէք եւ Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45-ին:

Ուխտաւորի սեղան Պարսամեան համալիրի մէջ ժամը 12.30-ին մինչեւ ուշ գիշեր, երաժշտական մթնոլորտի մէջ: Ցերեկ -- իրիկուն խորոված:

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Ս. Աստուածածնի տօնին առթիւ, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի ձեռամբ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ

որ կը քարոզէ:

Երգեցողութիւնք՝ Եկմալեան եղանակաւ, ընկերակցութեամբ երգէոնի:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Խաղողօրհնութիւն:

Սկիզբ պատարագի ժամը 10-ին:

SIDON TRAVEL FRANCE

PRESENTE

ARMENIE '92

VOL DIRECT PAR AEROFLOT PARIS-EREVAN-PARIS

voyage organisé à la carte départ chaque semaine

• Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

PRIX PAR PERSONNE

Pour une semaine		Pour deux semaines	
Chambre double	6.250 Frs	Chambre double	7.300 Frs
Chambre individuelle	6.950 Frs	Chambre individuelle	8.700 Frs

NOTRE PRIX COMPREND

- Le transport aérien en classe économique
- Les transferts: Aéroport-Hôtel-Aéroport
- Hébergement à l'hôtel ARMENIA avec petit-déjeuner
- Les frais de visa.

VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

MINIMUM 15 PERSONNES

CALENDRIER ET PRIX PAR PERSONNE

— Du 19 Août au 02 Septembre — Du 16 Septembre au 30 Septembre
— Du 02 Septembre au 16 Septembre— Du 30 Septembre au 14 Octobre

14 JOURS — PENSION COMPLETE — 7.950 Frs

Supplément chambre individuelle 1.400 Frs
Réduction enfant (02-12 ans) 50% — Réduction bébé (moins de 2 ans) 90%

transport aérien seul

• Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

PRIX DU TRANSPORT

Aller-Retour : **4.600 Frs** Aller ou Retour simple : **2.750 Frs**
Réduction enfant 50% Réduction bébé 90%

Pour tous renseignements et inscriptions contacter: Sonia ACHDJIAN

SIDON TRAVEL FRANCE
34, Av. DES CHAMPS-ELYSEES
ESCALIER A, 2e ETAGE, 75008 PARIS
TEL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

OFFICE A EREVAN
HOTEL ARMENIA - CHAMBRE 611
TEL.58-25-52 FAX 56-40-60

— ՖԿԽ — — ՖԿԽ —

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ՊԷԼՖՕՆԹԷՆԻ ՄԵՐ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16 ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

— ԳԱՂՈՒԹԻՍ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ Է —

— CBAF — — CBAF —

Fête Champêtre Bénédiction du raisin

DANS NOTRE CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE
DIMANCHE 16 AOUT TOUTE LA JOURNEE

— VENEZ NOMBREUX —
— TOUTE LA COMMUNAUTE ARMENIENNE EST INVITEE —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 15-16
SAMEDI-DIMANCHE
15-16 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (անՏեօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.863
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — No 17.863

ԾՐԱԳԻՐ ԽՕՍՔԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՈԼՈՐ ՊԻՂԱՏՈՍՆԵՐԸ

Կա՞յ արդեօք խորհրդանշական աւելի յայտուն օրինակ քաղաքական ապարդիւնութեան քան պատառ — պատառ եղած Եուկոսլաւիան :

Օգոստոս է : Շատեր ամրան արձակուրդի մէջ են եւ հեռատեսիլէն ալ կը նըշմարուին տեսարժան վայրեր, երբ կարծիք մը կը խնդրուի քաղաքական դէմքէ մը : Քանի մը հոգեհաճ խօսքեր, բաւ հոգին՝ դատապարտում կամ հաւանութիւն Ֆրանսայի ճշդած դիրքին եւ վերջ : Ամբողջ ժողովուրդներ կը ջարդուին Եւրոպայի սրտին վրայ : Արդելափակման կայաններու մէջ մարդիկ չարչարանքի տակ կը մեռնին : Կարմիր Խաչի Միջազգային Կոմիտէն կը դատապարտէ ճամբարներու մէջ տիրող տմարդի վարուելակերպը : Զեկոյցի մը մէջ, Կարմիր Խաչը կը վկայէ թէ «անմեղ բնակիչներ ահաբեկուած են եւ զոհ են անմարդկային վարմունքներու : Աւելին՝ այս մարդոց արգելափակումը հետեւանք է բնակչութեան զանգուածային եւ բռնի տեղահանումներու քաղաքականութեան մը, որ կը բնորոշուի վայրագութեան մշտական գործածութեամբ» :

Կը խօսուի ցեղասպանութեան մասին, որ կը գործուի «յանուն ցեղային բիւրեղացման» եւ սակայն, ոչ ոք գործնական միջոցներու կը դիմէ վերջ դնելու համար այս ջարդին : Ճիշդ է, աղուոր աղուոր խօսքեր կ'արտասանուին : Մարդասիրական օժանդակութիւնը անպակաս է, բայց, այց՝ այսքան : Եւ եթէ Ապահովութեան Խորհուրդն ալ ի վերջոյ որոշում մը առաւ, ան ալ որձեւէգ բանաձեւի մը սահմանները չանցնիր : Ընդառաջելով Միացեալ-Նահանգներու, Մեծն-Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի դիմումին, Ապահովութեան Խորհուրդը կ'որոշէ արտօնել «գործածութիւնը բոլոր անհրաժեշտ միջոցներուն» բայց տալու համար մարդասիրական օժանդակութեան առաքումը : Երկրորդ բանաձեւով մըն ալ, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը կը պահանջէ որ ճամբարները բացուին Կարմիր Խաչի քննիչներուն առջեւ եւ վերջ դրուի հոն կիրարկուող անընդունելի վարուելակերպին : Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է սակայն, որ ամբողջ Արեւմուտքը մարդասիրական օժանդակութեան մը պետական տակ կը քօղարկէ քաղաքական կարողութենէ մը խուսափումը :

Նոր չէ այս վերաբերումը : Եւ Պոսնիաքներէն, Խրուաթներէն առաջ — եւ ցաւախառնաբար՝ վերջն ալ — շատ են այն ժողովուրդները որոնք համը առած են մարդասիրական այս օգնութիւններուն, որոնք թոյլ կուտան Արեւմուտքի իր խիղճը հանգստացնելու եւ իր ղեկավարներուն ալ անոյշ քուն մը քաշելու :

Եւ դեռ ժողովուրդներու ահաւոր ճակատագիրը, անխուսափելի տառապանքը չի սահմանափակուիր Եւրոպայի սրտին վըրայ ապրող մարդոցմով, եթէ նոյնիսկ այսօր անոնք կը մնան ամէնէն յատկանշական օրինակը «մեծեր»ու փոքր հաւաքներուն :

Սոմալի, Աֆղանիստան եւ մեզի համար անմոռանալի՝ կոտտացող վէրքը՝ Արցախ : Միխիթարուի՞լ որ միակ անիրաւուած ժողովուրդը Հայը չէ . . . :

Նաւ լեղի է այդ մխիթարանքը : Բայց, ինչ կը փոխուի, երբ միացած կը մնան աշխարհի բոլոր պիղատոսները :

« ՅԱՌԱՋ »

ԱՐՑԱԽ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԵՒ ԸՆԴՀ. ԶՕՐԱԿՈՉ

ԽԻՍՏ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազրպէյճանական ուժերու յառաջխաղացքով հայկական գիւղերու գրաւումէն ետք, թշնամիին վերահսկողութեան ենթարկուած է նաեւ Սարսանգի ջրամբարը : Ստեղծուած ռազմաքաղաքական ծանր կացութեան առջեւ ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդը պատերազմական վիճակ հռչակած է Օգոստոս 13-ին, հետագրելով Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի : Յայտարարուած է նաեւ 18 - 45 տարեկան այր մարդոց զօրակոչ եւ դիմում եղած է Հայաստանի իշխանութիւններուն որ աջակցին զօրակոչի ենթակայ ԼՂՀ-ի բնակիչները Արցախ վերադարձնելու գործին, արգելք հանդիսանալով Հայաստանէն անոնց հեռանալուն : Այս մասին լրագրողներու հաղորդած է Հայաստանի Նախագահի մամլոյ քարտուղար Ռուբէն Շուգարեան, աւելցնելով որ այսօր Ռուսաստանի մէջ կան ուժեր որոնք շահագրգռուած են Ղարաբաղի պատերազմին մէջ Ազրպէյճանի նախաձեռնութեան պահպանումով : Իսկ ԼՂՀ-ի բարոյահոգեբանական ծանր կացութիւնը անմիջական հետեւանք է Հայաստանի ներքին անկայուն վիճակին :

Պատերազմական վիճակի հռչակման եւ ընդհանուր զօրակոչի այս լուրերուն բաւական լայն արձագանգ կուտային Օգոստոս 14 թուակիր «Լը Մոնտ», «Քոթիտիէն տը Փարի», «Լիպերասիոն», աւելի կարճ՝ «Լը Ֆիկարօ» : Կը հաստատէին թէ գլխաւորաբար Մարտակերտի շրջանի 5 գիւղերու՝ Հաթերք, Մաղաւուզ, Մոխրաթաղ, Գետաւանի եւ Ջարդախաչի անկումէն ետք է որ այս որոշումները առնուած են եւ այս կորուստներն ալ կը վերագրուին այն խուճապին, որ ստեղծուած է Հայերու մօտ Արծուաշէնի գրաւումէն ետք Ազերիներու կողմէ, ըսած է նաեւ Ռ. Շուգարեան : ՀԱՄ-ի կեդրոնական հեռատեսիլն ալ յայտարարած է թէ Ազերիները նոր յարձակումի մը ձեռնարկած են Կրասնոսելսկի շրջանը բաւական զոհեր պատճառելով (15-էն 40), բայց, Ուրբաթ, Օգոստոս 14-ին մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Հայերը ետ մղած էին յարձակումները եւ կացութիւնը շրջուած էր :

Ֆրանսական վերոյիշեալ թերթերը կ'արձագանգէին նաեւ ձախողած պետական հարուածի մը Ազրպէյճանի մէջ, ըստ Ներքին Նախարար՝ Իսքէնտէր Համիտովի յայտարարութեան : Չէ ըսուած թէ ո՞վ էին հեղինակները, այլ միայն ճշդուած թէ «չէզոքացուած» էին : Միւս կողմէ, Նախիջեւանէ, Օգոստոս 12-ին դրօշի տակ կանչած է պահեստի այն զինուորները, որոնք ազատ արձակուած էին անցեալ տարի եւ առկախած նոր ազատ արձակումները եւ այս՝ «մինչեւ Հայերու հետ պատերազմի աւարտը» :

Յարձակումները կը շարունակուին Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն վրայ : Օգոստոս 12-ին հինգ հոգի վիրաւորուած են Իջեւանի Այգեհովիտ եւ Աղաւնաւոր գիւղերուն ռմբակոծութեան իբր հետեւանք : Նոյն օրը մինչեւ կէս գիշեր Նախիջեւանէն ռմբակոծուած է Վայքի Բարձրունի գիւղը : Հայ սահմանապահներու պատասխան կրակոցներէն ետք Օգոստոս 13-ին ալ շարունակուած է ռմբակոծումը :

Վարդենիսի շրջանն ալ ենթակայ է կանոնաւոր հրետակոծութեան . 30 հրթիռներ ինկած է Վարդենիսի Սոթք գիւղին վրայ : Օգոստոս 12-ին ռմբակոծուած է նաեւ Եղեգնաձորի Խաչիկ գիւղը ուր աւերներ կան :

***

Օգոստոս 14-ին, Ուրբաթ առաւօտ մեր առած լուրերը Երեւանէն, հեռաձայնով, նոյնքան մտահոգիչ էին, ինչ կը վերաբերի Արցախի կացութեան : Նախորդ օրը եւ գիշերը (Օգոստոս 13), գրադով եւ գրադի աւելի կատարելագործուած տեսակով ռմբակոծուած են Ստեփանակերտ, Խոջալու, Նորագիւղ եւ Հադրութ : Առաջին տուեալներով 9 մեռեալ կար Ստեփանակերտ, բայց այն համոզումը կար, դժբախտաբար, որ զոհերու թիւը աւելի մեծ պէտք է ըլլար : Մէկ մեռեալ ալ զոհ գացած էր Պատաւաքար :

***

Օգոստոս 13-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ Ապահովութեան Խորհուրդի նիստ գումարուած է ուր քննարկուած է ԼՂՀ-ի եւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն մէջ ստեղծուած ռազմական իրավիճակը : Յանձնարարականներ տրուած են պետական իշխանութեան տարբեր մարմիններու :

***

Երեւանի կրպակներուն մէջ կրկին յայտնուած է Արցախի Արցախ օրաթերթը որ նախապէս լոյս կը տեսնէր «Խորհրդային Ղարաբաղ» անունով ամէն օր, հայերէն եւ ռուսերէն տարբերակներով : Առ այժմ Մայիսէն ի վեր «Արցախ»ը լոյս կը տեսնէ շաբաթը 3 օր և միայն հայերէն :

***

Օգոստոս 11-ին Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան ընդունած է Կրասնոսելսկի 2000 հոգինոց ռուս համայնքի ներկայացուցիչները որոնք պաշտպանութիւն խնդրած են ազրպէյճանական դիրքերէ անընդհատ ռմբակոծուող իրենց շրջանին համար : Անոնք ըսած են թէ հակառակ յարձակումներուն պատճառած աւերներուն, իրենք մտադիր չեն այլուր փոխադրուելու, այդպէսով հերքելով Ազրպէյճանցիներուն յերիւրանքը թէ Ռուսերը հալածանքի պատճառով կը լքեն Հայաստանը : Ռուս բնակչութեան ներկայացուցիչները հանդիպում ունեցած են նաեւ Ռուսաստանի դեսպանին հետ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԿԱԽՆԵՐՈՒ ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԻ նախագահը իր կնոջ եւ ութ տարեկան զաւկին հետ (նաեւ օդաչուն) զոհ գնաց օդանաւի արկածի մը, երբ Այաչիօ կ'երթար, ուր պիտի մասնակցէր Մասսեթիինեթի վերաբերեալ համաժողովի մը : Իվոն Պրիան եւ ընտանիքը տեղ գրաւած էին Սեսնա 172 զբօսաշրջիկային օդանաւի մը մէջ, որ ճամբայ կ'ելլէր Գալվիէն եւ որ քիչ ետք ճզմուած է բլուրի մը վրայ : Ծնած 1954-ին, Պրիան քաղաքական ուժեղ դէմք մըն էր :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը որոշած է պաշտօնապէս պատասխանել փոխադարձ յարաբերութիւն հաստատելու Հայաստանի առաջարկներուն . ինչպէս ծանօթ է, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան զանազան առիթներով կրկնած էր Հայաստանի այս փափաքը որուն Թուրքիա միայն բերանացի պատասխաններ տուած էր : Ներկայիս Երեւանի իշխանութեան բաւել չտալու համար թէ Անգարա խուսափեցաւ պաշտօնական պատասխան մը տալէ, Անգարա որոշած է Արտաքին Նախարարութենէն Քաղաքական գործերու խորհրդական, աւագ դեսպան Պիլկին Ունանը այս առաքելութեամբ ղրկել Երեւան : Ան պիտի յայտնէ թէ Թուրքիա անխտիր ճանչցած է նախկին խորհրդային բոլոր հանրապետութիւնները . իսկ դիւանագիտական յարաբերութեան հաստատումին համար հարկաւոր կը նկատէ որ յարգուին հողային փոխադարձ ամբողջականութեան, ներքին հարցերու չմիջամտելու սկզբունքը, սահմաններու անբռնաբարելի ըլլալու հանգամանքը : Կը նախատեսուի որ Պիլկին Ունան հանդիպում ունենայ նաեւ Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ :

***

Օգոստոս 14-ի «Հիւրրիյէթ»ը կ'անդրադառնայ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա գազեդա»յին տրուած յայտարարութեան ուր ան կրկնած է թէ իշխանութեան գլուխ գտնուող ՀՀՇ-ը նպատակ ունեցած էր ինքնուրոյն ու սահմանակիցներու հետ լաւ յարաբերութիւններու վրայ հիմնուած Հայաստան մը կերտելու . Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները բարւոքելու քաղաքականութիւնը առաջին քայլին ընդդիմութեան կողմէ քննադատուելով հանդերձ, այսօր այլեւս ընդունելի դարձած է գաղափարը, ըսած է Հայաստանի Նախագահը :

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՕԳՈՍՏՈՍ 13)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՌՕՐԵԱՅԷՆ

Վարչապետ Խ. Յարութիւնեան Օգոստոս 7-ին այցելած է Երեւանի մէջ կառուցուող առողջական կեդրոնը որ պիտի ծառայէ վիրաւորներու յետ-բուժական խնամքին : Կեդրոնը կը կառուցուի միջազգային Կարմիր Խաչին ու Հայաստանի համատեղ ջանքով :

***

Նոյն օրը Խ. Յարութիւնեանի նախագահութեամբ կատարուած խորհրդակցական նիստի մը քննարկուած են Գիւմրիի կենցաղային պայմանները, վառելիքի իրավիճակը, սննդեղէնի մատակարարումը, փոխադրամիջոցներու կացութիւնը բարելաւելու եւ ձմրան պատրաստելու հրատապ հարցերը :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ

ՕԳՈՍՏՈՍ 11

Այս տողերը գրի կ'առնեմ հանդիպումէ մը ետք։ Արդիւնք են մօտ երկու ժամ տեւող զրոյցի մը, երկու ակադեմականներու հետ (որոնց անունները չեմ տար, իրենց խնդրանքին ընդառաջելով)։ Առաջինը՝ Ամերիկացի է, երկրորդը՝ ծնունդով եւ դաստիարակութեամբ Անգլիացի։ Երկուքն ալ ներկայիս կը դասաւանդեն ամերիկեան ծանօթ համալսարաններու մէջ։ Իրենց ճիւղն է «Խորհրդայնագիտութիւն» (սովիէթօլօճի)։ Առաջինը քաղաքական գիտութիւններու մասնագէտ է, մանաւանդ՝ Խորհրդային Միութեան իսլամ հանրապետութիւններու ներքին կառոյցին, կրօնական արտօնեալ, նաեւ ստորերկրեայ կեանքին քաջածանօթ։ Կը տիրապետէ ուզբեքերէնի եւ ազրպէջաներէնի, նաեւ ... ռուսերէնի եւ, ո՛վ հրաշք, հայերէնի։ Երկար ատեն Բաքու գտնուած է։ Երկրորդը, Անգլիացին, պատմաբան է, մասնագէտ՝ Վրաստանի վերջին երկու դարերու պատմութեան։ Ահա այս երկու անձերուն հետ է որ խօսեցայ Կովկասի ներկայ վիճակին մասին։ Կը փոխանցեմ իրենց կարծիքներէն, վերլուծումներէն, հաստատումներէն անոնք՝ որոնք կրնան հետաքրքրել գիտակից հայ ընթերցող մը։

Նախ՝ անկապ սակայն հետաքրքրական տեղեկութիւն մը։ Համայն աշխարհի մէջ գտնուող Վրացիներու 98,5 տոկոսը կը բնակի Վրաստանի մէջ։ Մոսկուայի մէջ մի քանի տասնեակ հազար հաշուող վրացական «սփիւռք» մը կայ, Փարիզի մէջ՝ մի քանի հազար, ուրիշ բուռ մըն ալ, Հարաւային — Ռուսիոյ մէջ։ Եւ այսքան։ Ըստ իրենց ամէնէն ապդայնամոլ մասնագէտներուն, 3.750.000 իսկական Վրացիներ կան աշխարհի մէջ։ Եւ սակայն, ընդգծեց պատմաբանը, իր հողին 2000 տարիէ ի վեր ամուր կառչած այս ժողովուրդը անապահովութեան խորունկ զգացում ունի, անդադար կը մտահոգուի ոչ միայն իր ներքին շրջանային եւ բարբառային բաժանումներու, այլ նաեւ ռուս, հայ, աբխազ, Թուրք, ազրպէջանցի եւ անշուշտ օսեթ փոքրամասնութիւններու մասին։

Մեր խօսակցութեան գլխաւոր առանցքը եղաւ Իրանը, ինչ որ անակնկալ մըն էր ինծի համար։ Երկու խօսակիցներս ալ ընդգծեցին որ 1988-էն ետք ոչ միայն Կովկասը անկիւնադարձի մը առջեւ կը գտնուի, այլ նաեւ Իրանը։ Այս երկիրը ունի 45-էն 50 միլիոն բնակիչ։ Ատոնց 6 — 8 միլիոնը հիւսիս — արեւմտեան Իրանի, այսինքն «ազրպէջանցի» Թուրքեր են, որոնք կը բնակին հին Խորհրդային սահմանին մօտ։ Սակայն Իրանի մէջ «ազրպէջանցի»ներու թիւը շատ աւելի մեծ է, — 10-էն 14 միլիոն ծագումով ազրպէջանցի քաղաքացիներ ունի Իրանը՝ ցրուած ամէն կողմ, մեծ քաղաքներուն մէջ։ Ունի նաեւ մի քանի միլիոն Թիւրքմէններ, երկրին հիւսիսային կողմը, Թիւքմէնիստանի սահմանակից շրջանին մէջ, մի քանի միլիոն Քիւրտ, ապա նաեւ ուրիշ փոքրամասնութիւններ, ի միջի այլոց Հայեր։ Իրանի բնակչութեան կէսը միայն «Պարսիկ» է։

Արդ այս իրականութիւնները ծանօթ են գիտակից Հայուն, թէեւ Ազրպէջանցիներու վերագրուած թիւը, Իրանի մէջ, ցնցեց զիս — սակայն այդ իրը Պարսիկ գիտնականներու աշխատանքն է, ըստ խօսակիցներուն։ Թերեւս մեզի ծանօթ է նաեւ այն իրականութիւնը որ պարսկական կայսրութիւններու անցեալը, 1514-էն 1828, կազմաւորուած է Օթթօման եւ ցարական կայսրութիւններու դէմ մղուած պայքարով մը։ Հին Պարսկաստանը կորսնցուց Կովկասը Թուրքերու եւ Ռուսերու, կեդրոնական Ասիան՝ Ռուսերու։

Այսօր, Իրանի մէջ շատ փոքր է թիւը անոնց, որոնք աշխարհագրական իմաստով ծաւալապաշտ կամ կայսերապաշտ են։ Չկան կարեւոր պետական դէմքեր, որոնք, օրինակ, պիտի ուզէին նախիջեւանեան կամ ազրպէջանական հողեր կցել Իրանի, թէեւ կէս — կատակ ոճով մասնագէտներէն մէկը ըսաւ, — թերեւս կ'ուզեն ձեր Մեղրիի գօտին առնել։ Ես ալ, ամբողջական լրջութեամբ, ըսի որ պիտի նախընտրէի այդ գօտին Իրանի «դիջիլ» եւ Իրանը այդպէս Արաքսին «մեր» կողմը կամ ափը անցընել — բերել, Թուրքերն ու Ազրպէջանցիները նոր վիճակի մը առջեւ դնելով։ Այս մասին աւելի ըսելիք կայ, որ կը սպասէ տարբեր յօդուածի մը։

Խօսակիցներս ըսին թէ Իրա՛նն ալ, Թուրքիան ալ, այսօր ծաւալապաշտ չեն բառին սկզբնական, հողային առումով։ Տնտեսական ծաւալապաշտներ են։ Ժպիտով մը՝ մասնագէտներէն մէկը ըսաւ, — Կովկասի ծաւալապաշտ պետութիւնները Ազրպէջանն ու Հայաստանն են, — անոնք հաւանաբար ձեր Զանգեզուրը կ'ուզեն, դուք Ղարաբաղը՝ որ միջազգային օրէնքով անոնց կը պատկանի։

Վերադառնալով զրոյցի առանցքի Իրանին, ամերիկացի մասնագէտը ըսաւ հետեւեալը։ Բազմազգ Իրանը կը դիմանայ իբրեւ մէկ պետութիւն, միայն ու միմիայն եթէ յաջողի երկու դետնի վրայ, — կրօնական եւ տնտեսական։ Շիի կրօնքը եւ տնտեսական բարգաւաճութիւնը երկու ուժերն են, որոնք պիտի երաշխաւորեն պետութեան հեղինակութիւնը։ Արդ՝ Իրանը հրաշք մը կը փորձէ ստեղծել, քանզի ընդհանրապէս տնտեսական յառաջդիմութիւնը կը տկարացնէ կրօնական յետադիմական հոսանքը։ Բայց այդ տարբեր պատմական հանելուկ մըն է։ Կենտականը, Իրանի մէջ, յետ — Խոմէյնական ղեկավարներու մէջ կղերական եւ թեքնիք, Ամերիկայի ու Անգլիոյ մէջ ուսանած վարչական մարդոց սա եզրակացութիւնն է, — թէ՛ կրօնքը, թէ՛ տնտեսական կեանքի զարգացումը կը պահանջեն, կը պարտադրեն իրանեան ընդլայնում, դէպի նոր շուկաներ։

Եւ Իրանը կ'ուզէ որ Կեդրոնական Ասիան ու Կովկասը բաց ըլլան, մատչելի ըլլան իր «շուկայ», իր կրօնքին, եւ իբր շուկայ՝ իր ապրանքին։ Անգլերէն խօսք մը կայ, — export - driven development — արտածումէ մղուած զարգացում։ Այս արտայայտութիւնը յաճախ գործածուեցաւ մասնագէտներու կողմէ։ Անոնք ըսին որ Իրան չի կրնար միայն քարիւղի արտածումէն ստացուած օտար դրամանիշով զարգանալ, — երկիրը բաւական թեթեւ արդիւնաբերութիւն եւ ճարտարարուեստ ունի, — ներքին շուկան եւ քարիւղի բերած դրամը չեն բաւեր, գործարաններ եւ գործ ստեղծելու համար։ Եթէ Իրան կարենայ Կովկասի եւ Կեդրոնական Ասիոյ շուկաներուն մէջ մրցիլ Թուրքիոյ, Ռուսիոյ, Փաքիստանի եւ Չինաստանի հետ, ապա շրջանային շատ աւելի մեծ շուկայ մը կ'ունենայ։ Կ'երաշխաւորէ ճարտարարուեստի զարգացում, նաեւ՝ կրնայ թերեւս օգտագործել եւ ընդարձակել իր հին մշակութային եւ կրօնական կապերը։ (Մասնագէտը ընդգծեց որ մինչեւ 1920, Կեդրոնական Ասիոյ բնտրանին պարսկերէն կը խօսէր իբր երկրորդ կամ երրորդ լեզու, տեղական լեզուին հետ եւ յաճախ ռուսերէնէ առաջ)։

Արդ, ըսին երկու մասնագէտներն ալ, այս շուկային մէջ հաւանական մրցակիցներուն ամէնէն յառաջացածը ... Թուրքիան է։ Ռուսիան հրթիռ գիտէ շինել, սակայն սպառողական առօրեայի յատուկ ապրանք, ոչ։ Յետոյ՝ եւրոպական եւ ամերիկեան դրամագլուխը ոչ Իրանէն, ոչ ալ Փաքիստանէն պիտի ուզէ ներթափանցել դէպի Կեդրոնական Ասիա, այլ՝ Թուրքիայէն, Հայաստանի եւ Նախիջեւանի ճամբաներէն անցնելով։ «Եթէ կարենաք լեզու գտնել Ազրպէջանի հետ», ըսաւ Վրաստանի մասնագէտ Անգլիացին, դուք (Հայերդ) աւելի՛ քան Վրացիները, պիտի վերադառնաք ձեր հին, պատմական դերին, պիտի ըլլաք բարեկեցիկ միջնորդ — վաճառական ազգ, քանի որ կը ճանչնաք միւս բոլոր ազգութիւնները։ Վրացին օտար պետութիւններու հետ վաճառականութիւն շատ քիչ ըրած է, Հայերը ոչ միայն Տաշքենդը եւ Աշխապատը կը ճանչնան, այլ նաեւ Մոսկուան, Թեհրանը, Պոլիսը»։

Կ'ամփոփեմ։ Ըստ մասնագէտներուն, Իրան պիտի մերժէ մեկուսացուիլ Կովկասի ու Կեդրոնական Ասիոյ մէջ, սակայն չի գիտեր թէ միջամտութեան ո՞ր ձեւը թէ՛ զգոյշ է, թէ՛ ազդու։ Իրան չուզեր իր ազրպէջանցի կամ թիւրքմէն փոքրամասնութիւններու անջատողական հակումները քաջալերել, սակայն կ'ուզէ կապ ստեղծել իր պետութեան եւ այս մեծաթիւ փոքրամասնութիւններու «հայրենիք»ներուն միջեւ, ապա նաեւ փոքրաթիւ Իրանահայերու «հայրենիք»ին հետ։ Զուգեր որ Հայաստան Մեղրին գիջի Ազրպէջանի եւ տնտեսական շուկան՝ Թուրքիոյ։ Սակայն հակառակ պետական անհաւեկչութեան բերած իր մասնակցութեան, հակառակ կրօնական ծայրահեղութեանց, Իրան շատ զգոյշ, դանդաղ որոշող եւ դանդաղ շարժող պետութիւն մըն է, որ կրնայ Կովկասի «խաղը» կորսնցնել, այս տարուան ընթացքին։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

ՀՌԻՓՍԻՄԷ (ԼԷՈԼԱ) ՍԱՍՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Շարունակելով Սոնա Զէյթլեանի հատորէն արտատպումները, այսօր իրեն հետ կ'ոգեկոչենք Լէոլա Սասունին, զոր պէտք է յիշեն Փարիզի հին գաղութի անդամները. —

***

... «Ամէն սեւի մէջ եւ ամէն սուգի՝
Կայ հին մեռելի նշխարք մը բարի,
Որ միշտ կը վառի,
Որ կուտայ միշտ լոյս
Կեանքի խրախոյս,
Կենդանութիւն նոր
Ու դեռ կամք հզօր
Եռանդ ու կորով ծագող ամէն օր։
Երբ կեանքն է այսպէս որ կը կրկնէ քեզ
Կեանքով մահուան մէջ ու մահով
կեանքին,
Չի մնար սարսափ ընդմիշտ կորչելու»...

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Հռիփսիմէ Մեծատուրեան, բանաստեղծ Միսաք Մեծարենցի զարմուհին, ծնած է Բինկեան (Ակն) 1893-ին։ Հայրը հարուստ վաճառական էր եւ գործով Պոլիս կը գտնուէր, երբ 1896-ին Սուլթան Համիտի սարքած հայկական կոտորածին զոհ գնաց։ Հօրը մահէն ամիս մը ետք ծնաւ եղբայրը՝ Վահանը եւ յետոյ ընտանիքը Բինկեանէն Սեբաստիա փոխադրուեցաւ։

Հռիփսիմէ նախ յաճախեց տեղական ազգային վարժարանը, իսկ երբ 1908-ին ընտանեօք Պոլիս հաստատուեցան, քրոջը՝ Մաննիկի հետ Ամերիկեան Գոլէճ գնաց։ Շատ կանուխէն յայտնուեցաւ Հռիփսիմէի կազմակերպելու, ձեռնարկ մը ձեռնհասօրէն վարելու կարողութիւնը։ Իր գոլէճական ընկերուհիներ՝ Եսթեր Տէր — Սահակեանի, Արաքսի Շիրինեանի, Մանուշակի, Վերժինի եւ քրոջը՝ Մաննիկի գործակցութեամբ Թումանեանի «Անոյշ»ը բեմադրեց՝ ստանձնելով Մոսիի դերը։ Կարօ Սասունի իր «Յուշեր եւ Վկայութիւններ» հատորին մէջ կը պատմէ, թէ 1914-ի Նոյեմբերին, Թիֆլիսի մէջ կը տեսնէ Յովհաննէս Թումանեանը եւ կը պատմէ «Անոյշ»ի ուսանողական բեմադրութեան ըստեղծած խանդավառութեան մասին. —

« — Ահա նորութիւն, էն էլ աղջիկների նախաձեռնութեամբ, — ըսաւ Թումանեան։

— Աղջիկներու սրտին մէջ միշտ «Անոյշ»ի մը ողբերգութիւնը կայ, — ըսի, — անոնք Սարօ մը գտան դեր կատարող, սակայն Մոսիի դերը իրենց ընկերուհիներէն մէկը ստանձնեց։

— Էդ էլ նորութիւն է, Մոսիի նկարագիր ունեցող մի օրիորդ...

Քիչ մը լռելէ ետք աւելցուց.

— Էդ օրիորդը մի տղին կը դառնայ, կեանքը կը վայելի, «Անոյշ»ի ճամբով չի գնայ։

Տարիներ ետք այդ օրիորդը տիկին Լէոլա Սասունի եղաւ»։

Գոլէճական վառվռուն ու աշխոյժ Հայուհիներու խումբը միշտ ներկայ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ուսանողական Միութեան «Ազատամարտ» ակումբի կազմակերպած դասախօսութիւններուն եւ Սկիւտարի «Րաֆֆի» բարձրի հայագիտական ձեռնարկներուն։ Այս երիտասարդուհիներուն ազգային նպատակներու ծառայելու ոգին այնքան զօրաւոր էր, որ 1910-ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը մտան։ Իրենց երդման արարողութիւնը կը վարէր Կարօ Սասունի։ Իբրեւ շարքային ընկերուհի՝ Հռիփսիմէ ընտրեց Լէոլա ծածկանունը, որ յետագային դարձաւ մնայուն անուն։

1913 — 1914-ին Լէոլա մաս կազմեց խմբակի մը, որ անհարեկչական աշխատանքի համար կը մարզուէր եւ Համազասպի հսկողութեան տակ՝ զէնքի եւ ձեռնառումբի գործածութեան վարժութիւն ձեռք բերաւ։

Եղեռնի մղձաւանջէն ետք, ընկերուհիներէն Եսթեր Տէր — Սահակեանի եւ Արաքսի Շիրինեանի հետ գաղտնօրէն Պոլիսէն Պուլկարիա անցաւ, անկէ ալ դաշնակցական Բարունակ Կապուտիկեանի (բանաստեղծուհի Սիլվայի հայրը) եւ Մ. Օզանեանի առաջնորդութեամբ հասան Թիֆլիս, ուր խնամատարական աշխատանքի լծուեցան։ Վանի նահանջէն ետք, երբ Թիֆլիսի արուարձաններէն մէկուն մէջ որբանոց մը բացուեցաւ, Լէոլա այնքան վստահութիւն կը վայելէր, որ տնօրէնուհիի պատասխանատու պաշտօնին կոչուեցաւ։

1916-ի գարնան, երբ հայ կամաւորները կ'առաջանային դէպի Պիթլիս — Մուշ — Խնուս, յեղափոխական աշխատանքներու մասնակցելու տենդէն բռնուած Լէոլան միացաւ Պիթլիսի նախկին հիւպատոսին՝ Արշակ Սաֆրաստեանի և նախ Վան, անկէ ալ Մուրատի հետ Պիթլիս գնաց, ուր հաւաքուած էին Անդրանիկ, Սեպուհ, Սմբատ եւ ուրիշ յայտնի խմբապետներ։ Մուշի անկումէն ետք, կ'ուզէր Ծովասարի եւ Կուրտիկի բարձունքներուն վրայ մղուող կռիւներուն մասնակցիլ, սակայն շրջանի հասարակական գործերու վարիչ Կարօ Սասունիի կարգադրութեամբ՝ իր ընկերուհի Արաքսի Շիրինեանին հետ որբերը հաւաքելու եւ ապահով կայաններ հասցնելու պարտականութիւնը ստանձնեց։ Այնուհետեւ, Լէոլա Մուշ կը մնար, իսկ Արաքսի որբերը Կարս կը փոխադրէր։

1916-ի Օգոստոսին, երբ մասնակի նահանջ մը տեղի ունեցաւ Սասնոյ բարձունքներէն եւ Մուշ քաղաքէն, որբերն ու մօտ երեսուն հազար ժողովուրդ ճամբայ ելան դէպի Արարատեան դաշտ եւ Կարս։ Լէոլա առաջին մեկնողներուն մէջ չէր. ընդհակառակն՝ Փեթայիի տարազով եւ զէնքը ուսին միացաւ յետսապահ խումբին՝ Փեթարցի Մանուկի, Սասունցի Մուշեղի, Մօրուք Կարոյի, Մշեցի Արմենակի, Զօրոյի եւ անոնց ընկերներուն։ Սկիզբը հին ֆետայիներէն ոմանք կնոջ մը ներկայութիւնը անընդունելի կը գտնէին. սակայն Լէոլայի ճիւղարութեան ու նշանառութեան տիրապետութեան, դիմադրական կորովին եւ զոհաբերութեան ոգիին դիմաց, հետզհետէ տեղի տուին։ Այնուհետեւ Լէոլա անբաժան եղաւ Խնուսի, Մուշի, Սասունի եւ Բուլանուխ — Մալազկերտի գործիչներէն ու մարտիկներէն։

1916 — 1917-ին Լէոլա իր գոլէճական ընկերուհիներուն գործակցութեամբ, կիներու եւ աղջիկներու խնամատարական խումբ մը կազմեց եւ Խնուսի ու Մուշի բոլոր որբանոցներուն պատասխանատուութիւնը ստանձնեց։ Նախկին որբերը Կարս կը փոխադրէր՝ տեղ բանալու համար կամաւորական գունդերուն կողմէ փրկուած անտէր մանուկներուն։ Ան իր աշխատանքները կազմակերպելու կարողութեամբ բոլորին յարգանք կը պարտադրէր եւ իր խօսքը կշիռ ունէր։

1917-ին երբ Կարօ Սասունի Թիֆլիս կը գտնուէր՝ Հ. Յ. Դ. Ռայոնական ժողովին մասնակցելու համար, Լէոլա Խնուսէն Թիֆլիս գնաց եւ Հոկտեմբերին գաղափարակից ու զինակից երիտասարդները ամուսնացան։ Յաջորդ ամիսն իսկ, իրենց պարտականութիւններուն բերումով, դարձեալ Խնուս վերադարձան։

1918-ի Փետրուարի վերջերը Էրզրում Թուրքերու ձեռք ինկաւ, իսկ Մարտին ու Ապրիլին Վանէն, Մուշէն, Խնուսէն ու Ալաշկերտէն հայութեան նահանջը սկսաւ դէպի Արարատեան դաշտ։ Որբերը պահակներու պաշտպանութեան տակ ճամբայ հանելէ ետք, Լէոլա անգամ մը եւս միացաւ Փետայիներու յետսապահ ձիաւոր զօրամասին։ Այս զօրամասը յաճախակի բախումներ ունեցաւ ներխուժող Թրքական բանակներուն, ինչպէս նաեւ այն Թուրքերուն եւ Քիւրտերուն հետ, որոնք քաջալերուած Թրքական յառաջխաղացքէն, նահանջող հայութեան ճամբան կտրել կ'ուզէին։ Հակառակ իր յառաջացեալ յղութեան, Լէոլա ոչ միայն կռիւներուն կը մասնակցէր, այլեւ շուրջիններուն ոգեւորութիւն կը ներշնչէր։

Առաջին զաւակը ծնաւ Երեւանի մէջ Մայիս 14-ին։ Ամուսինը քանի մը օր առաջ Թիֆլիս մեկնած էր՝ Արեւմտահայ Զինուորական Մարմնի խորհրդակցութեան մասնակցելու համար։ Սակայն վրայ հասաւ Ալեքսանդրապոլի գրաւումը Թուրքերուն կողմէ, ինչպէս նաեւ թըրքական բանակին յառաջացումը դէպի Սարդարապատ եւ Ղարաքիլիսէ։ Կարօ Սասունի մնաց Ղարաքիլիսէի ճակատին վրայ եւ կռուեցաւ իր տարօնցի ու սասունցի զօրամասերէն։ Այդ նոյն զօրամասերը, ուր իր կինն ու նորածին զաւակը

կը գտնուէին, գործեցին Էջմիածնի, Սարդարապատի, Աշտարակի եւ Եղուարդի շրջաններուն մէջ։ Խանձարուրի մէջ փաթթուած երախան միշտ գինուորի մը վիզէն կախուած էր։ Իսկ Լէոլա կազմակերպած էր կիներու եւ աղջիկներու խումբ մը, որպէսզի վիրաւորներն ու հիւանդները խնամեն, տարագիր ընտանիքներուն կարիքները հոգան եւ տեղափոխութեան հոգեն։ Ամիսներ ետք, այնքան հոգածութեամբ պատուած երախան մալարիայի զոհ պիտի երթար։

Հայաստանի Հանրապետութեան հրաժարումէն ետք, երբ սասունցի եւ տարօնցի զօրամասերը Թուրք-թաթարներով բնակուած շրջանները կը մաքրէին, Լէոլա մնաց անոնց կողքին եւ իր տրամադրութեան տակ ունէր 15 - 20 ձիաւոր կռուիններ։ Երբ Գորիսէն ճամբայ ելաւ դէպի Սեւան, անկէ ալ Երեւան հասնելու համար, Թաթարները լեռնանցքը կտրեցին։ Լէոլայի խումբը այնպիսի բուռն կռուով դիմադարձեց, որ Թաթարները անակնկալի եկած՝ խուճապահար փախան ու խումբը Երեւան հասաւ Հոկտեմբեր 10-ին։ Այնուհետեւ Լէոլա նուիրուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Կարմիր Խաչի կազմակերպումին, որ այդ շրջանի իր գլխաւոր իրագործումը եղաւ։ Իսկ երբ 1920-ին ամուսինը Շիրակի նահանգապետ նշանակուեցաւ, հայկական որբանոցներու ընդհանուր վարիչին հետ գործակցեցաւ։

Հայաստանի խորհրդայնացումէն յաջորդող հալածանքի ու սարսափի օրերուն, Լէոլա Սասունի ալ Չեկայի բանտը նետուեցաւ։ Ան կրցաւ փրկուիլ Փետրուարեան ապստամբութեան օրերուն, երբ Սասունցի Մուշեղ հերոսական գրոհով մը Չեկայի շէնքը գրաւեց եւ հոն գտնուող 500 բանտարկեալները ազատ արձակեց։ Այս ծանրակշիռ դէպքերէն ետք էր, որ Լէոլա մօտ տասը հազար գործիչներու եւ մարտիկներու հետ Երեւանէն Զանգեզուր, անկէ ալ Պարսկաստան անցաւ, մինչդեռ երկրորդ զաւակը՝ տասը ամսական Սուրէնը եւ մայրը մնացին Երեւան։ Լէոլայի մտերիմ ու գործակից Արաքսի Նիրինեանն ալ Պարսկաստան անցնողներուն մէջ էր, սակայն Թաւրիզի ճամբուն վրայ թաթար աւազակներու յարձակումի մը զոհ գնաց։

1922-ին Թաւրիզ գտնուող տարագիրներուն շնորհուած ներումէն օգտուելով, Լէոլա Երեւան վերադարձաւ իր նորածին զաւկին՝ Վիգէնի հետ եւ մօրը ու Սուրէնին ընկերակցութեամբ, նախ Թիֆլիս, յետոյ ալ Պոլիս անցաւ։ Նոյն տարուան վերջերը ատեն մը Սոֆիա, Վիեննա եւ Ժընեւ մնալէ ետք, 1925-ին Սասունիները Փարիզ հաստատուեցան։

Փարիզ կեցութեան վեց տարիներուն ընթացքին, հետզհետէ աճող ընտանիքին պարտադրած պատասխանատուութիւններուն կողքին, բեղուն գործունէութիւն ունեցաւ Կապոյտ Խաչի մէջ։ Ինչպէս հայրենիքի, նոյնպէս ալ սփիւռքի մէջ Լէոլա Սասունի շարունակեց քալել հայրենի ծառայութեան ճամբով եւ անսահման նուիրումով, գործեց տարասփիւռ հայութեան վերականգնումին համար։ Փարիզէն ետք, Գահիրէի, յետոյ Հալէպի եւ վերջապէս Պէյրութի մէջ միշտ Հայ Օգնութեան Միութեան (ՀՕՄ) աշխատանքներ կազմակերպող բազմարդիւն գործիչը եղաւ։

Լիբանանի մէջ Օգնութեան Խաչի հիմնադիրներէն էր Զապէլ Շանթ, որ նախապէս իր բաժին մասնակցութիւնը բերած էր հիմնադրութեանը՝ Ֆրանսայի Կ. Խաչին, որ այժմ Հայ Կապոյտ Խաչ կը կոչուի։ Տիկին Շանթ գործած է յօգուտ Լիբանանի եւ Սուրիոյ Օգնութեան Խաչին։ Ան մասնակցած է Պէյրութի դարմանատուներու աշխատանքներուն եւ նախաձեռնողներէն մէկը եղած է չքաւոր դպրոցականներու համար «Պնակ մը Կերակուր»ի երախտաշատ գործին։ Լիբանանի օգնութեան Խաչի հիմնադիր ընկերուհիներէն եղած է նաեւ Ազատնի Փափազեան, որ տարիներ շարունակ անսակարկ նուիրումով ծառայած է։

Իր կարգին, Լէոլա Սասունի ամբողջ երեք տասնամեակ հաւատաւոր ու գործունեայ ընկերուհիներ համախմբեց, որոնց կարգին պատասխանատու պաշտօններ ստանձնեցին Վերժին Տէր-Կարապետեան, Արաքսի Արծրունի, Արշալոյս Արմէնեան, Բերկրուհի Առաքելեան, Վերժին Ֆաթթալ, Բեգա Գրլըճեան, Աղաւնի Ռաֆայէլեան եւ Թալի Գրուշեան։ Այս ընկերուհիներուն գործակցութեամբ, դարմանատուներու ցանց մը ստեղծեց, չքաւորներուն ու որբերուն սնունդին ու առողջութեան հսկեց, անոնց կրթական կարիքները հոգաց, հայ կնոջ մտաւոր ու ընկերային մակարդակի բարձրացման նպաստեց, ազգային հաստատութիւններուն օժանդակեց, մինչեւ որ հետզհետէ բազմացող գաղութին ամէնէն բարգաւաճ, կենսունակ ու բազմանդամ կազմակերպութիւններէն մէկը դարձաւ Լիբանանի Օգնութեան Խաչը (ԼՕԽ)։ Արդարեւ Լիբանանի կառավարութիւնը բարձրօրէն գնահատելով ԼՕԽ-ին դերը եւ Լէոլա Սասունիի անձնուէր ծառայութիւնը, 1966-ին Մայրիներու Ազգային Կարգի շքանշանով պատուեց վաստակաւոր խաչուհին։

Տարիներու ընթացքին առողջութիւնը քայքայուեցաւ, սակայն մնաց ԼՕԽ-ի Շրջանային Վարչութեան գործավարի պաշտօնին վրայ եւ հանգիստ-դադար չունեցաւ։ Անցնող տարիներուն հետ անդիմադրելի դարձաւ Հայրենիք երթալու փափաքը եւ տեսնելու Սարդարապատի յաղթանակի կոթողը եւ Արագածի բարգաւաճ գիւղերը, ուր հաստատուած են Սասունցիները եւ որոնց գրաւման համար մղուած կռիւներուն՝ ինք ալ մասնակից եղած էր։

Թէեւ առողջական վիճակը թոյլ չէր տար նման ճամբորդութիւն մը կատարել, սակայն հոգեկան կարիքը մեծ էր. --

« -- Խօսք չի հասկնար, մեռնելու կ'երթայ, -- կ'ըսէր մեր աւագ ընկերը, իր ամուսինը, Կարօ Սասունի։

« Խօսք չհասկցաւ ու գնաց։ Անխմանալի է մարդ էակին քայլերը վարող խորհուրդը ... խօսք չհասկցաւ ու գնաց, վերադարձաւ ու կարճ ժամանակ մը ետք մեռաւ, իր աչքերուն ունենալով վերջին պատկերը այն երկրին, որուն շքեղ տեսիլքին համար, հազարաւոր ֆետայիներու հետ ինք եւս կռիւներու մէջ նետած էր ինքզինքը» (Տե՛ս՝ Սարգիս Չէքիճեան, «Արցունքով եւ Երախտագիտութեամբ», խմբագրական «Ազդակ» օրաթերթի, 1969 Հոկտեմբեր 7)։

Հայաստանէն վերադառնալէ տասը օր ետք, Լէոլա Սասունի աչքերը փակեց 1969, Հոկտեմբեր 2-ին, ուխտը կատարած մէկու մը հոգեկան բաւարարութեամբ։

Իր մահուան առթիւ, Խորէն Թիւթիւնճեան հետեւեալ արժեւորումը կ'ընէ. -- «Տիկին Սասունին հայ կնոջ նոր տիպարն էր, իբրեւ մտաւորական եւ մարտիկ, միաժամանակ նաեւ զաւակներու մայր եւ տանտիրուհի։ Հիւրասէր, սեղանը բաց՝ իր հարուստ սրտին պէս։ Արդարամիտ էր եւ անկախ մտածող։ Ունէր իր սեփական դատողութիւնն ու գործելակերպը» (Տե՛ս՝ «Ազդակ» օրաթերթ, 1969, Հոկտ. 9)։

Իսկ օրուան «Ազդակ» օրաթերթի խմբագիրը՝ Սարգիս Չէքիճեան հետեւեալ արժեւորումը կ'ընէ անոր կեանքի ուղիին. -- «Իր ապրած ժամանակաշրջանի խռովքներէն մեծապէս ազդուած եւ ժամանակին վրայ ազդող զօրաւոր անհատականութեամբ օժտուած էր ան, որ մեր ժողովուրդին հետ բազմաթիւ անգամ սուրէն ու հուրէն անցաւ, բայց չընկճուեցաւ սուրին առջեւ, չտկարացաւ հուրին դիմաց, ոսոխին սուրին դէմ սեփական սուրը բարձրացնելու բացառիկ կորով մը յայտնաբերեց, անոր աներեր հոգին հակադրեց իր հուրը, դառնալով մեր յեղափոխութեան գործնապէս մասնակցած հայուհիներուն մէկ ուշագրաւ դէմքը» (Տե՛ս՝ վերը յիշուած աղբիւրը)։

Այժմ Կարօ եւ Լէոլա Սասունիի զաւակներէն Սուրէն (Սերժ) Փարիզ հաստատուած է, իսկ Բարգէն իր ընտանիքին հետ Լոս-Անճըլըս կը բնակի։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՎԱՌՆԱ այցելած են Ֆրանսահայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Առաքելական յանձնախումբի նախագահ Ժան Յակոբեան եւ փոխ-նախագահ եւ «Բանբեր»ի խմբագրութեան անդամ՝ Շաւլ Սըրապործեան։ Անոնք հանդիպում ունեցած են տեղւոյն հայ գաղութին հետ։ Պատուելին այս առթիւ ըսած է. -- «Մենք եկանք ձեր քով ոչ թէ որոշ կրօնք մը տարածելու, այլ ձեզի ծանօթացնելու Աստուածաշունչի եւ Քրիստոսի վարդապետութեան հետ»։

**

ՍՈՖԻԱՅԻ Հ. Օ. Մ.-ի վարչութիւնը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է Յուլիս 25-ին Խանասորի արշաւանքի 95-րդ տարեդարձին առթիւ, որ այս տարի կը զուգադիպէր Վարդավառի տօնին։ Լեռներն լեռան ստորոտը պատկառելի բազմութիւն մը հաւաքուած է եւ անցուցած խանդավառ օր մը։

**

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Բագրամեան» սրահին մէջ, Յուլիս 19-ին, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.-ի Արեւմտեան-Ամերիկայի Շրջանային Վարչութեան դաստիարակչական յանձնախումբին «Հայ կինը 21-րդ դարու սեմին» շարքին մէջ, դասախօսութիւն մը տուած է Մարի-Ռոզ Աբուսէֆեան նիւթ ունենալով՝ «Հայ կինը Կոստան Զարեանի գործերուն մէջ»։

**

ԷՆՍԻՆՈՅԻ (Գալիֆորնիա) Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահը հաւաքուած են, Յուլիս 8-ին, շուրջ 50 հոգի եւ հիմ դրած են Շրջանաւարտներու Միութեան, աւելի ճիշդ վերակազմելու ընդարմացած միութիւնը։

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ մէջ, Յուլիս 16-ին, շուրջ 80 անդամներ եւ հիւրեր ներկայ եղած են «Տարեցներու միութեան» Հոլիվուտի մասնաճիւղի ամառնային ճաշ-հանդէսին, Միութեան, աւելի ճիշդ վերակազմած՝ առթիւ։

**

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Օգոստոս 2-ին, առաջին անգամ ըլլալով տօնուած է «Ոսկի Աշունը» 17 հազար Հայերու մասնակցութեամբ։ Այս անգամ, տօնը միայն միջազգային տօնի բնոյթ ունեցած է։ Կազմակերպիչները եղած են Արամայիս Ղարիպեան, Արմէն Այվազեան եւ Յակոբ Պետրոսեան։

**

ՔՐԻՍԵՆԹԱ ՀՈՎԻՏԻՆ մէջ, Յուլիս 20-ին տեղի ունեցած է «Համազգային»ի Արեւմտեան-Ամերիկայի 9-րդ մասնաճիւղին հիմնումը։ Այս առթիւ խօսք առած է Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Կոմիտէի ներկայացուցիչը Տիգրան Տէր-Սարգիսեան, ապա շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Համազգայինի Արեւմտեան-Ամերիկայի Շրջանային վարչութեան ատենապետ՝ Վարուժան Տէմիրճեան։

ՄԹԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Երբ տղոց վերջին շարքերը կորսուեցան, կէս փողոցին մէջ, վարանքով աչքերս բարձրացուցի ու քիչ մնաց՝ ճչայի թերկրութենէս։ Երբեք չէի կրնար երեւակայել թէ քանի մը ամիսներու բաժանումը՝ այդ աստիճան կրնար գեղեցկացնել երիտասարդ աղջիկ մը։ Սակայն հրճուանքիս արագութեամբ յաջորդեց յանցանքի սուր զգացում մը։ Կարելի՞ է միթէ, կ'ըսէի մտովի, որ հայեացքս ըղձայուն ըլլայ ուրիշ աղջկան մը գեղեցկութեան։ Դէմքը լուսնային լիութիւն մը առած էր ու իր ճերմակ ու նուրբ մորթը թաւշային մեղմ փայլ մը։ Ամէն ինչ ամբողջութիւն ու մանկութիւն էր վրան։ Իր ճոխ ու գանգուր վարսերը թեթեւօրէն կը դողային հովէն ու աչքերուն խորը՝ անխմանալի հրճուանք մը կար, որ ոչ միայն կ'արտայայտէր իր ներքին երջանկութիւնը, այլ եւ մաքուր երիտասարդութիւն մը։ Բրդէ սպիտակ շիփակ մը՝ կը սեղմէր կիսանդրին սիրուն գօտիով մը։ Ոչ միայն ես, այլ եւ Արշամն ու Զարեհը ապշած էինք հիացումէ։

-- Ի՞նչ զարմանալի տղաք էք, ըսաւ ըղձարթ, կարծես թէ խօսիլ չէք գիտեր...

Արշամ էր, որ առաջինը արթնցաւ իր հիացիկ ապշութենէն, ուրախ ծիծաղ մը արձակեց, վերագտաւ իր ողջ կենսուրախութիւնը։

-- Այս փափուկ պարոնին անունը Զարեհ է, պոռաց՝ զայն քշելով առաջ ու սեղմելով, որ ձեռք երկարէ, իսկ քու ընկերուհիներդ...

Միւս երկուքը նոյնքան չքնաղ էին երիտասարդութեամբ։ Ու բացայայտ էր թէ կը համակրէին մեզի ու կը զուարճանային մեր երկչոտութեան պատճառաւ։ Անոնց դէմքերուն վրայ Պոլսոյ ստահակութիւնն ու անմեղ անառակութիւնը կար։ Վստահաբար հարուստի աղջիկներ էին։

-- Այս խարտեաշ օրիորդին անունը Զաբուհի է, ըսաւ Արմինէ, իսկ սատրը՝ Պերճուհի։ Երեքս ալ Ամերիկեան Վարժարանը կը յաճախենք...

-- Իսկ մենք, երեքս ալ՝ որբ ենք, ինչպէս կ'ըսեն ու շուտով պիտի մեկնինք այս ձեր սքանչելի քաղաքէն...

Այս յայտարարութիւնը բաւեց, որ աղմկալի խօսակցութիւն մը փրթի, միջանկեալ բացագանչութիւններով ու ծիծաղներով, որ փողոցին լռութիւնը կը չէնցնէին։ Հակառակ փորձած ճիգիս՝ չէի յաջողեր միտք ընել։ Ակնարկս կառչած մնացած էր Արմինէի գարնանային դէմքին։ Անոր բոսոր բերնին շուրջ աննկարագրելի ու յոյժ մանկական ժպիտ մը կար, որ անընդհատ կը տեղափոխուէր համաձայն արտասանած խօսքերուն։ Մտովի կ'ըսէի, թէ կեանքը թակարդ մըն էր ու սուր ցաւ մը կը խրէր սրտիս մէջ։ Պէտք չէր, որ զայն գեղեցիկ գտնէի։ Ծածկելու համար ձեռքերուս դողը՝ զանոնք աճապարանքով գրպաններուս մէջ դրի ու հեռանալու զօրեղ փափաք մը ցնցեց զիս։

Ինչո՞ւ համար կը տառապէի այսպէս։ Կ'ըսէի, - ա՞յս է միթէ սէրը։ Հոգիս խաղաղութիւն չունի ու անձկութիւնը կը վառէ զիս։ Ու քանի միւսներուն խօսակցութիւնը կ'աշխուժանար ու զուարթութիւնը կը մեծնար այնքան հոգիս կը կծկուէր իր յանցապարտ յուզումին պատճառաւ։ Որքա՜ն զուարթ ու անփոյթ էր երիտասարդութիւնը այդ տղոց ու աղջիկներուն վրայ։ Անոնց բոլոր շարժումները շնորհալի ու գրաւիչ էին՝ վասնզի չէին գիտեր թէ ի՞նչ է անձկութիւնը։ Կեանքին հրճուանքը դրօշակ պարզած էր անոնց վրայ։ Ու քանի հոգիս կը հեռանար իրենցմէ, այնքան ակնարկս կառչած կը մնար անոնց գեղեցկութեան։ Հայեացքս զարմանալի ճշդութեամբ մը կը մանրամասնէր իւրաքանչիւրին շնորհը։ Կը յիշեմ նոյնիսկ, թէ անձկութեանս հակառակ խորհրդածութիւն մը ունեցայ մտքէս, -- Ո՞ր ապուշն է, կ'ըսէի, որ կրնայ համարձակիլ պնդել թէ Հայերը գեղեցիկ չեն։ Այն որ Զարուհի կը կոչուէր, հակառակ խարտիշահեր ըլլալուն, արեւելեան հեշտալէտ գեղեցկութիւն մը ունէր, գիրգ ու ներդաշնակ միաժամանակ։ Երրորդը նուրբ ու թափանցիկ աղջիկ մըն էր, կարծես փխրուն, բայց ոչ նիհար։ Միայն իր խորունկ ու սեւ աչքերն էին՝ որ կը մատնէին իր ծագումը։ Անոր ձեռքերը կը նմանէին ծաղիկներու։ Ու կուցէ իրենց սանձարձակ զուարթութիւնն էր, որ անգամ մը եւս խոցեց սիրտս ու ինծի թելադրեց այդ բառերը, որոնց տհաճելի շեշտէն ես իսկ ամչցայ։

-- Պէ՛տք է որ մեկնինք ըսի խստութեամբ։

Հինգը միասին լռեցին ու երկարօրէն դիտեցին զիս, իսկ ես անայլայլ պատրաստուեցայ հեռանալ։ Դէմքիս վրայ զգացի Արշամին շանթահարիչ ակնարկը, մինչդեռ Զարեհ լռութեամբ կը հետեւէր ինծի։

-- Եթէ այդքան կը վախնաք հսկիչէն կորսուեցէք գացէք, ըսաւ Արշամ արհամարհոտ հեգնութեամբ մը ու դառնալով աղջիկներուն, ես ձեզի քիչ մը կ'ընկերանամ...

Սակայն զուարթութիւնը անհետացած էր դէմքէն։ Երկարօրէն դիտեց զիս ու զգացի թէ արտասանած խօսքերը չէին համապատասխաներ զգացումներուն։

-- Ո՛չ, ըսաւ Արմինէ, մենք է որ ձեզի կ'ընկերանանք, քանի որ ազատ ենք. Իրիկունը աղուոր է արդէն, հաճելի պտոյտ մը կ'ըլլայ։

Մեր պզտիկ խումբը Հապի ճամբայ ելած էր, երբ ինքզինքս գտայ Արմինէին կուշտը, քիչ մը միւսներէն ետ։ Կ'ուզէի քայլերս արագացնել, ազատելու համար իր հայեացքէն ու ընկերակցութենէն, բայց բազուկիս հպելով կեցուց զիս։ Ինծի թուեցաւ թէ եղբեւանի կը բուրէր։

(Շար. 64)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Նազելի Չալըքեանի մահուան առթիւ, Փարիզէն Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Ալեքսանեան 200 Ֆր. կը նուիրեն Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ (տոմսով «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Աստուածածնայ Վերափոխման տօնին առթիւ՝ Փարիզի Հայ Կաթողիկէներու Ս. Խաչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Հայ Կաթողիկէներու

Կիրակի, Օգոստոս 16, առաւօտեան ժամը 11-ին :

Խաղողօրհնէքի արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ պատարագէն ետք ժամը 12·15-ին :

Յետ արարողութեան՝ ընդունելութիւն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« ԿԱՅՔ »

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն :

Գին՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝ «Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

67-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՕՇ. — Պր. Անդրանիկ Թորոսեան 500 Փրանք :

***

ՓԱՐԻԶ. — Տոքթ. Ա. Տանոլեան 1000 Փրանք :

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16, Տօն է վերափոխման Սրբուհւոյ Աստուածածնին :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի :

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·45-ին :
Պատարագ ժամը 10·30-ին :

ԾԱՆՕԹ. — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

***

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Օգոստոս 17, Յիշատակ է Մեռելոց :

Ժամը 10-ին կը մատուցուի պատարագ :

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին, հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 16-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ :

Պատարագի աւարտին կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն :

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին :
Պատարագ ժամը 10-ին :
Խաղողի օրհնութիւն ժամը 11·45-ին :

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chambre double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

— ՖԿԽ — — ՖԿԽ —

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔ

ՊԷԼՖՕՆԹԷՆԻ ՄԵՐ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16 ԱՄԲՈՂՋ ՕՐԸ

— ԳԱՂՈՒԹԻՍ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ Է —

— CBAF — — CBAF —

Fête Champêtre
Bénédiction du raisin

DANS NOTRE CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE
DIMANCHE 16 AOUT TOUTE LA JOURNEE

— *VENEZ NOMBREUX* —
— *TOUTE LA COMMUNAUTE ARMENIENNE EST INVITEE* —

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

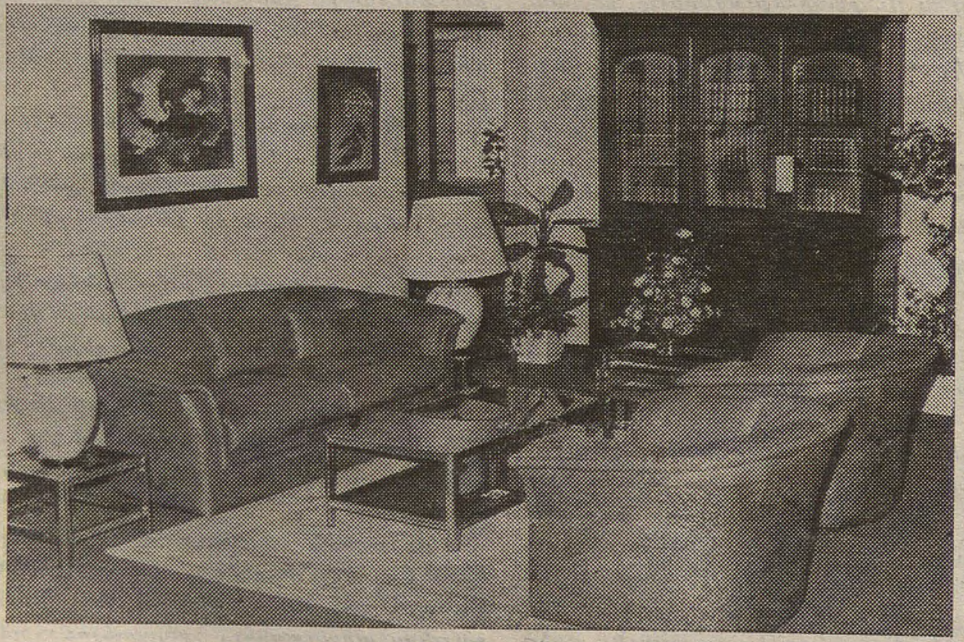

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — ” 60 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — ” 60 ՖՐ.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « ՅԱՌԱՋ »
Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 18
MARDI 18 AOUT 1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.864 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.864

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

ՑՈՅՑԵՐ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

ԱՐՑԱԽԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Հայաստանի քաղաքական մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ եւ ընդդիմադիրները կը շարունակեն հանրաժողովներ ընել Ազատութեան հրապարակը ու ելոյթներով կը պահանջեն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաժարումը: Այսպէս, Ուրբաթ, Շաբաթ, Կիրակի, (Օգոստոս 14, 15, 16) միթինկները իրարու յաջորդած են, բայց, ներկաներու թիւը շատ հեռու է երբեմնի հաւաքոյթներէն, ուր հարիւր հազարաւորներ կուգային խանդավառութեամբ եւ յոյսով լսել Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամները: Այսօր, ոչ խանդավառութիւն մնացած է, ոչ ալ, որեւէ յոյս անելի լաւին: Կազմակերպիչները կ՚ըսեն թէ Ուրբաթ իրիկուն 100 հազար հոգի հաւաքուած էր (Երեւանի ձայնասփիւռ), «Մոնտ» կը գրէր թէ (Օգոստոս 16 / 17) Ազգային դաշինքը, որ կազմակերպած էր ցոյցը 50 հազար մասնակցողի խօսք կ՚ընէր, մինչ թերթը «քանի մը հազար» կ՚ըսէր աղբիւր ունենալով ԱՖՓ-ն: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կ՚ապաւինէր ոստիկանութեան տեղեկութեան ըստ որուն 3.000 հոգի կար, կը մնայ միջին մը գտնել եւ խորհիլ թէ 15-էն 20 հազար հոգի եկած են լսելու ընդդիմութեան բանբերներ, ինչպէս՝ Պարոյր Հայրիկեան (ԱԻՄ), Դաւիթ Վարդանեան (ԱԺՄ), Վահան Յովհաննիսեան (Հ.Յ.Դ.): Ազգային դաշինքը, որ կը համախմբէ խորհրդարանական ընդդիմութիւնը ոչ միայն խիստ քննադատութեան կ՚ենթարկէ Նախագահին եւ կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը, այլեւ կը պահանջէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաժարումը (այս վերջինն կ՚էտին չի միանար ԱԱԿ-ը): Այս առընչութեամբ, ուրեմն, ցոյցէն ետք պատուիրակութիւն մը դիմած է Նախագահական պալատ եւ ընդունուած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ: Նախագահը յայտնած է որ 3000 հոգի չի կրնար պահանջել իր հրաժարականը, քանի որ իրեն դէմ քուէարկած են միայն 129 հազար հոգի եւ թեր՝ մէկ միլիոն 300 հազար: Որոշած է Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ գումարել Երկուշաբթի, Օգոստոս 17-ին իբրեւ միակ օրակարգ ունենալով՝ համաքուէ կազմակերպելու հարցը Նախագահին հանդէպ վստահութիւն արտայայտելու, այսինքն պարզ՝ վստահութեան քուէ ժողովուրդին կողմէ, որպէսզի տեղեկացուի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի քուէ տուող այդ մէկ միլիոն 300 հազար հոգիին կարծիքը: Ի դէպ, կը թուի որ այս ընդդիմութիւնը քանդել կ՚ուզէ, բայց յայտնի չէ թէ ինք ի՞նչ պիտի շինէ, ի՞նչպէս եւ որոնցմո՞վ: Այսօր, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի բոլոր ձախողութիւնները կը վերագրուին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ իր վարած քաղաքականութեան, բայց, հետաքրքրական պիտի ըլլար տեղեկանալ թէ նոր եկողները ի՞նչ հրաշք քաղաքականութիւն մը գտած են եւ պիտի վարեն երկիրն ու Արցախը փրկելու համար:

Հայաստանի քաղաքական այս կնճռոտ վիճակին կ՚արձագանգէին «Լը Մոնտ» (Օգոստոս 16 / 17), «Քոթիտիէն տը Փարի», «Ֆիկարօ» (Օգոստոս 17) շեշտելով թէ օրէ օր աւելի խնդրոյ առարկայ է Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ միշտ կողմնակից եղած է բանակցութեամբ կարգադրելու Ղարաբաղի հարցը եւ մերժած ճանչնալ այդ ինքնավար Հանրապետութիւնը աւելի չլարելու համար, արդէն լարուած կացութիւն մը:

Տեղւոյն վրայ ալ, այսինքն Արցախ, կառավարութիւնը որու գլուխն էր Օգէգ Եսայեան հրաժարած է եւ տեղը՝ գործի անցած՝ «Պաշտպանութեան պետական խորհուրդ մը»:

***

Զինուորական դետնի վրայ շաբաթավերջին պարզուած պատկերը շատ փոփոխութիւն չէր կրած:

— Օգոստոս 14-ին, Գորիսի եւ Ղուբաթլիի սահմանագլուխը պատանդներու եւ դերիներու փոխանակում տեղի ունեցած է: Վաչիկ Քոչարեան եւ Լեւոն Գասպարեան, որոնք 1990-էն ի վեր ազրպէջանական բանտերն էին վերադարձուած են 2 Ազրպէջանցի գերիներու փոխարէն:

Գորիսի ներքին գործերու բաժնի պետ՝ Մուշեղ Խոյլունցի համաձայն տարւոյն սկիզբէն ի վեր 70 հոգի փոխանակուած են:

Օգոստոս 14-ին ազրպէջանական բանակի զինուած ստորաբաժանումները լայնածաւալ յարձակում գործած են Մարտակերտի շրջանը, բայց հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը ետ մղած են յարձակումները եւ յաջորդ օրն ալ կրցած են վերադառնալ Սարսանգի ջրամբարին: Մարտերու ընթացքին հայկական ուժերը փճացուցած են հինգ հրասայլ, երկու զրահակառք:

Օգոստոս 15-ին Ֆիզուլիէն Ազրպէջանցիք շարունակած են ռմբակոծումները եւ դլխաւորաբար ռումբեր ինկած են Մելիքջանլու գիւղին վրայ: Մարտունիի կեդրոնի վրայ ինկած ռումբերէն հինգ մեռեալ եւ 9 վիրաւոր կայ: Նոյն իրիկունն ալ ՍՈՒ-25 օդանաւով ռմբակոծուած է Աչան գիւղը, երկու վիրաւոր կայ:

Օգոստոս 16-ին ռումբեր ինկած են Մեղրիի շրջանային կեդրոնը մէկ մեռեալ կայ եւ 15 վիրաւոր: Ռումբ ինկած է հիւանդանոցին վրայ:

***

Հանրապետութեան Նախագահը որոշած է յանձնախումբեր ստեղծել մինչեւ Օգոստոս 22, որպէսզի անոնք գրադին Հանրապետութեան բոլոր շրջանները եւ քաղաքները զինուորական զօրակոչէն եւ ծառայութենէն խուսափողներով:

***

ՊԻԼ ԳԼԻՆԹԸՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Միացեալ-Նահանգներու նախագահութեան դեմոկրատ թեկնածու, Ճորճ Պուշի մրցակիցը՝ Պիլ Գլինթըն Օգոստոս 13-ին անդրադարձած է Հայաստանի կացութեան ու յատարարած թէ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետք Հայաստան առաջին երկիրն էր որ խուրացուց ժողովրդավար ընթացք մը. այսօր ինք տեղեակ է երկրին մատնուած նեղութիւններուն որոնց գլխաւորն է Արցախի հարցը որ հետեւանք է ազրպէջանական յարձակումներուն: Գլինթըն մաղթած է որ Հայաստան յաջողի լուծել արցախեան, տնտեսական ու այլ հարցեր եւ շարունակէ ժողովրդավար իր ուղեգիծը: Միացեալ-Նահանգներու Նախագահութեան թեկնածուն հարկաւոր կը նկատէ որ իր երկիրը գործակցելով ՄԱԿ-ի, Եւրոպայի ապահովութեան ու տնտեսական ժողովին նաեւ միջազգային այլ կազմակերպութիւններու հետ ջանայ օգնական ըլլալ Արցախի համար խաղաղական լուծում մը գտնելու Հայաստանի ջանքին: Ան աւելցուցած է որ ինք միշտ պիտի շարունակէ հետաքրքրութեան իր ոլորտին մէջ պահել Հայաստանը:

Յայտարարութիւնը հայ քաղաքական շրջանակներու փոխանցուած է Երեւանի ամերիկեան դեսպանատան կողմէ: Որեւէ ճշդում չէ կատարուած այն մասին թէ Հայաստանով միշտ հետաքրքրուելու Գլինթընի կեցուածքը կը վերաբերի՞ նաեւ յետ ընտրական ժամանակամիջոցին, թէ ոչ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ հաստատեց «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի լուրը, ըստ որուն Միացեալ-Նահանգները ծրագրեր պատրաստած են օդանաւային արշաւանքներու Իրաքի որոշ թիրախներու վրայ, եթէ Պաղտատի իշխանութիւնները արգիլեն ՄԱԿ-ի քննիչներու մուտքը այն նախարարութիւնները, որոնք ճշդուած են: Բայց, Պուշ խորապէս վրդոված է, որ նման ծրագիր մը կը վերագրուի նախագահական իր ընտրապայքարին ... քա՛ւ լիցի: Ճիշդ է թէեւ որ, Հուսթընի մէջ (Թեքսաս) Օգոստոս 17-ին կը բացուէր Հանրապետական համագումարը, որ պիտի ընտրէ իր թեկնածուն եւ Պուշ հարցախոյզերու մէջ շատ ցած է:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ հարցերը կը բազմանան եւ Շեվարնածէ որ արդէն Օսէթներու եւ նախկին նախագահ Գամսախուրդիայի հարցերն ունի, դէմ պէտք է դնէ նաեւ Աբխազիոյ անկախապաշտներուն: Շաբաթավերջին ազգային պահակազօրքը Աբխազիա մտաւ (արեւմտեան Վրաստանի փոքրիկ ինքնավար Հանրապետութիւն, ընակչութեամբ մասամբ թրքական ծագումով) եւ բախումներու հետեւանքով 27 մեռեալ եւ տասնեակներով վիրաւորներ կային: Կիրակի ալ ռուս վայրաչուներ հասան, պաշտօնապէս «Ռուսերու ապահովութիւնն ու պարպումը երաշխաւորելու համար»: Անդին ալ «զվեադիստ»-ները տեղի չեն տար եւ Շեվարնածէ մեծ դժուարութիւններու կը բախի եւ կը թուի որ ձայն բարձրացնելը չի քաւեր. — «Աբխազիան Վրաստանի մաս կը կազմէ եւ Վրաստանն ալ միացեալ Պետութիւն մըն էր եւ կը մնայ»:

Շ. ՓԱՍՔՈՒԱ 70 ծերակուտական գրաւ (անհրաժեշտ թիւն էր) ստորագրելու համար դիմում մը սահմանադրական Խորհուրդին, Մաասթրիխթի դաշնագրին մէջ այն տարակուսեամբ թէ յօդուածներ կան որոնք դէմ են ֆրանսական Սահմանադրութեան, ինչպէս օտարներու (թէկուզ Եւրոպացի) քուէարկութեան իրաւունքը:

ՖՐԱՆՍԱՆ Եւրոպայի աղբամանը չէ, ըսաւ նաեւ Բնապահութեան նախարարուհին, Գերմանիայէն ներածուած վտանգաւոր թափօններուն ստեղծած գայթակղութեան առթիւ: Երեւան ելաւ որ հիւանդանոցային թափօններու ապօրինի ներածման ցանց մը կայ եւ արդէն երեք հոգի մեղադրանքի տակ առնուած են:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ շրջանառութեան դրած է ազգային դրամանիշը որ կը կոչուի «Մանադ»: Մէկ, տասը եւ 250-նոց թղթադրամները տպուած են Ֆրանսայի մէջ: Մէկ մանադը կ՚արժէ 10 ռուբլի:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ — ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ, բազմաթիւ ցոյցեր նշած են ՓՔՔ-ի (Քիւրտիստանի Աշխատաւորներու Կուսակցութիւն) յարձակումներու սկզբնաւորութեան 8-րդ տարեդարձը: Ապահովութեան ուժերու միջամտութեան հետեւանքով 1 մեռեալ, 16 վիրաւոր կայ եւ քանի մը հարիւր ալ ձերբակալութիւն:

ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

ՔՈՒՇՆԷՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ԱՅՑԵԼԵԼԷ ԵՏՔ ՃԱՄԲԱՐՆԵՐԸ

Տեղահանութիւն, կիներ եւ մանուկներ մէկ կողմ, այրերն ալ ճամբարներու մէջ, կմախացած մարմիններ, չարչարանք ֆիզիքական թէ հոգեբանական, սնունդի պակաս եւ վերջապէ՛ս ինչ որ մարդը կ՚եւրեւակայէ չարչարելու համար իր նմանը: Ֆրանսայի Առողջապահութեան եւ Մարդկայնական Գործունէութեան Նախարարը՝ Պեռնար Քուշնէր կրկին գնաց Պոսնիա ու կրցաւ այցելել երեք ճամբարներ: Հաստատուած է որ հոս համախմբուած են քաղաքայիններ, այսինքն գերիներ չեն, այլ՝ պարզ մարդիկ, որոնք ճամբարներ փոխադրուած են իրենց տուներէն, մինչ կիներն ու երախաները տարուած են այլ ուղղութեամբ: Տուներուն վրայ կը գրուի՝ մահմետական ու հոն ապրող ընտանիքը կը տեղահանուի, քովի տունը սերպ է, վրան գրուած է ու մարդ չի դպչիր: Մեթոտները նոր չեն: Ըստ Քուշնէրի վարուելակերպը հանդէպ այս բանտարկեալներուն բարելաւուած է, այն օրէն երբ աղմուկ բարձրացած է միջազգային մամուլին մէջ: Ըսել չէ, կ՚աւելցնէ Քուշնէր թէ լաւ պայմաններու մէջ են, բայց, չարչարանքները մեղմացած են:

Ախտոներ վերածուած են ճամբարներու եւ հոն խռնուած են ծեր, մանուկ, չափահաս: Սերպ «քաղաքական կոմիսար»ը կը յայտնէ թէ բոլորը «պատասխանատու են ցեղասպանութեամբ սերպ ժողովուրդին հանդէպ» եւ պիտի դատուին ու դատապարտուին: Խրուաթներն ալ ճամբարներ ունին, ուր Սերպեր համախմբած են եւ չարչարած: Երիտասարդ սերպ զինուոր մը կը վկայէ. — «Ուսթաշիները գիս բռնեցին: Խրուաթ չորս ճամբարներէ անցայ նախքան փոխանակուիլս 75 օրուան արդելափակումէ ետք: Դժոխքէն անցայ: Քառասուն քիլօ կորսնցուցի: Սերպ բանտերուն մէջ նման մեթոտներ չեն կիրարկուիր: Խրուաթներն ու մահմետականները ցեղասպան ժողովուրդներ են»: Տարբեր չէ, սակայն, Սլովէնի մը պատմածը որ ճաշակած է Սերպերու բանտը:

Ֆրանսայի մէջ քննադատութիւնները եւ դատապարտումները կը շարունակուին կառավարութեան հասցէին ընդդիմութեան կողմէ: Քուշնէր կ՚ընդունի որոշ մեղադրանքներ, բայց կ՚ըսէ նաեւ թէ Ֆրանսա չի կրնար միջամտել: Այն ատեն, կ՚աւելցնէ, (Կիրակի, ժամը 20, «Անթէն 2») պէտք է Աֆղանիստան ալ միջամտել, Ղարաբաղ ալ, Վրաստան ալ եւայլն:

Մարդասիրական օժանդակութիւնը կը շարունակէ հասնիլ տեղ-տեղ զինեալ պաշտպանութեան տակ, բայց կռիւները սաստկացած են, մանաւանդ Կորաժէի շրջանը:

Նախարարն ալ չի ժխտեր որ «ցեղային մաքրագործման» քաղաքականութեան կը տարուի: Ոստիկանութեան պետը չի վարանիր ըսելու. — «Եւրոպան, անգամ մըն ալ, մեզ կը թողու որպէս միակ պատուար Իսլամի յառաջխաղացման դէմ»:

× Պապն ալ ղրկած է յատուկ բանագնաց մը յանձին կարդինալ Ռոժէ Էչէկարայի:

× Ուաշինկթընի համար «զինուորական ուղղակի միջամտութիւն մը մեծ սխալ մը պիտի ըլլար»:

ՀԱՍԿՆԱԼԻ՞ Է ԼՐԱՏՈՒԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ

Նման հարցադրում մը նոյնիսկ անիմաստ է ու ոչ մէկ այժմէականութիւն կրնայ ունենալ զարգացած ընկերութիւններու համար: Անոնց, որոնք «լրատուներու դարաշրջան» անուանումը բերին ներկայ ժամանակին: Գլխաւորաբար հեռատեսիլը ու ապա գրաւոր ու բերանացի մամուլն են անոր լծակները: Այլեւս ընկերային ըմբռնումներ, չափանիշեր, համոզում, տպաւորութիւններ ... ամէն, ամէն բան պատրաստուած, կլլուելու, մարսուելու պատրաստ ձեւով կը հրամցուին անոնց հզօրագոյն ձեռքերով: Լրատուամիջոցներն են որ մէկ օրէն միւսը հերոս մը կը կերտեն խաւաքարտէ խամաճիկէ մը, կամ եթէ ուզեն, լեզուի կամ գրիչի երկու հարուածով կը տապալեն արժէքներ, մեծութիւններ: Արդար — անարդարի, կամ տեղին — անտեղիի ոչ մէկ տրամաբանական մօտեցում պէտք է փնտռել ատոր մէջ, առհասարակ. գեղեցկութիւն, ճաշակ, հաւատք, սկզբունք, բառեր են որոնք ենթարկուած են լրատուամիջոցներու միահեծան իշխանութեան: Այսպէս է ամէնէն բարձր ու ծանրակշիռ հարցերէ մինչեւ ամէնէն յետինները: Անոնցմէ թելադրուած, անոնց կողմէ շինուած կարծիքները, համոզումներու դէմ տակաւին չէ յայտնուած հաւասարակշռող ուժ մը: Ու յաջողած ընկերութիւնները շատ լաւ ըմբռնած են այս պարագան. ըմբռնած ու հետամուտ՝ այդ զինարանին տիրելու, զայն իրենց շահուն ծառայեցնելու իմաստութեան: Դարաշրջանի լուսանցքին վրայ չմնալու հրամայականներուն գլխաւորներէն է այդ իմաստութիւնը ունենալը:

Ունի՞նք: Չունի՞նք: Ո՞վ ունի: Այս հարցումներն իսկ ժամանակավրէպ են այլեւս զարգացած ժողովուրդներու համար: Ժամանակավրէպ ու նոյնիսկ՝ ծիծաղելի: Սակայն երբ կը դառնանք մենք մեր իրականութեան, ոչ ժամանակավրէպը գոյութեան իրաւունք կը ստանայ, ոչ ալ ծիծաղելին: Ընդհակառակն: Նոյնիսկ կարելի չէ ըսել թէ յաջողած ենք բռնել ժամանակավրէպին պոչէն. իսկ ծիծաղելին արդէն ուրիշ հասցէներ ունի մեզ մօտ:

Շատ յաճախ կը գանգատինք արեւմտեան քաղաքական շրջանակներու անտարբերութենէն, այն բոլորին հանդէպ, որոնք հայկական են: Մեզմէ քիչեր միայն կ'անդրադառնան այլեւս տարրական դարձած այն իրողութեան որ հետաքրքրութեան մղիչ ուժը Նորին վսեմութիւն Շա՛հն է միայն. կը գանգատինք լրատուամիջոցներու եւս անտարբերութենէն, առանց մտածելու ատոր բաղադրիչ մէ՛ր մասնակցութեան: Ղարաբաղի մէջ ադրբէջանական վայրագութեան քանի՛ պարագաներու երբ կար հետաքրքրութիւնը գոնէ թափուած արիւնին հանդէպ, անկարելի եղաւ պատահարներու վայրէն փութով տեսագրութիւն հասցնել: Ասոր օրինակները ունին թէ՛ ֆրանսական, թէ՛ գերմանական լրատուամիջոցներու դիմումները ստացած անձեր: Հայաստան չէ կրցած տիրանալ լրատուական ժամանակակից համակարգի մը որ եթէ նոյնիսկ չողողէ արեւմուտքը լուրերով ու նկարով, գոնէ նման դիմումներու գոհացում տայ: Մանաւանդ այն պարագային երբ Ադրբէջան Թուրքիոյ միջոցները գործածելով կը հասնի աշխարհին, նոյնիսկ սուտը որպէս իրականութիւն ներկայացնելով:

Որո՞ւնն է մեղքը երբ մինչ անտարբերութենէ կը գանգատինք, ոչինչ կ'ընենք հոգ չէ թէ պատահական հետաքրքրութիւններ գոհացնելու համար: Անշուշտ, կարելի է անմիջապէս չքմեղանքի երգը երգել, նիւթական միջոցներու չգոյութեան յանկերգով: Սակայն ատկէ առաջ կուգայ մտայնութեան ներկայութիւնը այդ գաւառը գլխաւորողներու մօտ. կարելի՞ է ըսել թէ կայ ատիկա: Լրատուական գործին կարեւորութիւնը Հայաստանի մէջ ըմբռնողը առհասարակ կուսակցական մամուլի օրկաններ են որոնց խմբագրական կազմերը մեծ մասով ունին Սփիւռքէն տարրեր: Սակայն ատիկա կարելի չէ նկատել լրատուական պաշտօնական աղբիւր: Իսկ պաշտօնական աղբիւրները այդ ուղղութեամբ շատ մտահոգութիւն ունեցողի տպաւորութիւն չեն գործեր, քանի որ նիւթական ճարելու հարցն իսկ խօսքի նիւթ չէ եղած մինչեւ այսօր:

*Սփիւռքի յատկապէս ոչ կուսակցական մամուլին աշխատանքի առօրեային մնայուն ցաւն է Հայաստանի լրատուութեան կաղն ի կաղ ընթացքը: «*Հայաստանի Հանրապետութեան*» Յուլիս 30-ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյց մըն ալ յաւելեալ պատճառ կ'ըլլայ կրկնակի անդրադարձներու:*

Այսօր Անտրոնեան այս մասին արտայայտուելու կը մղէ Միացեալ — Նահանգներէն պատմութեան դասախօս, պատմաբան Լեւոն Մարաշլեանը, որ դասախօսութիւններու շարք մը տուած է Երեւան, տեղւոյն Ամերիկեան համալսարանին հրաւէրով: Ան խօսքը ուղղելով յատկապէս լրագրողներու, դիւանագիտութեան ասպարէզին մէջ աշխատողներու, կ'ըսէ. «ժամանակն է որ մեր օրերու տեղեկատուական պատերազմին մէջ, ինչպէս ճակատ դրկուելէ առաջ զինուորը անհրաժեշտ զէնքով կը զինուի, այնպէս ալ լրագրողը, դիւանագէտը, իւրաքանչիւրը իր մարզին մէջ զինուած ըլլայ դիւանագիտական լրատուութեան մէջ ծանր կշռող, տպաւորիչ խօսք ըսելու անհրաժեշտ միջոցներով»: *Ապա, չեղածին մէջ լաւութեամբ արժանապատուութեան հարց մըն ալ սպրդեցնելով, կը շարունակէ.* «եւ ի վերջոյ, մինչեւ ե՞րբ պիտի սպասենք որ այս կամ այն լրատուական գործակալութիւնը ողորմութեան նման, եւ կամ խղճալով մեզ՝ Հայերուս իր բարի խօսքը ըսէ, երբ մենք եւս կարելիութիւնը ունինք արեւմտեան լրատու գործակալութիւններուն հաղորդելու, ցուցադրելու մեր ճշմարտութիւնը»:

Այս թերացումին մէջ Լ. Մարաշլեան գիտակցութեան պակասի մը կամ անկարողութեան մը փոխարէն անզօրութիւն կը տեսնէ. երկիրը ծանր կացութեան մէջ է, իսկ ապրուած 70 տարին այս մասին մտածելու ոչ իսկ պատճառ ունեցած են խորհրդային ժողովուրդները. ատկէ՝ այսօրուան անփորձութիւնը: Սակայն կայ օրինակը՝ տրամադրելին օգտագործելու. «Ադրբէջանէն ուղարկուած տեղեկատուութիւնն ալ որակով ու տարածումով ոչ այնքան իրենց գործն է, որքան Թուրքերու»: *Ասկէ անդին հարցը կազմակերպչական է առաւել չափով ու նիւթական. Թուրքիա ունի իր դեսպանատուները առաջինին համար, իսկ երկրորդին՝ պետական պիւտճէն որուն մէկ մասն ալ, ինչպէս կը յիշեցնէ Լ. Մարաշլեան, կը ստանայ դուրսէն. օրինակ՝ Ամերիկայէն, ուրկէ կը ստանայ հարիւրաւոր միլիոններու եւ միլիառ տոլարի միջեւ տարեկան յատկացում:*

Այս կացութեան մէջ, եթէ նոյնիսկ դժուար է մրցիլ այնքան հզօր միջոցներու հետ, կարելի չէ՞ աշխարհի ամէն ծայրը ճիւղաւորուած հայկական Սփիւռքէն օգտուիլ: Կարելի չէ՞ր:

Հայաստանի վարչակարգին մէջ աթոռներ տրամադրուած են Սփիւռքէն անձերու որոնք կը զբաղին գլխաւորապէս արտաքին քաղաքականութեան հարցերով. այդ անձերը պէտք է լաւ ճանչնան գոնէ Սփիւռքի իրենց շրջանը: Ու սխալ չըլլար մտածել թէ իրենց գործունէութիւնը կրնար ընդգրկել նաեւ լրատուութեան մարզը:

Սակայն բազմաթիւ փորձեր ցոյց տուին թէ «պէտք է»ներով ու «պէտք էր»ներով չքալեց ու չի քալեր Հայաստանի վարչական մեքենան. թերեւս ալ չափազանցուած լաւատեսութիւն է տրամաբանութեան նման ընթացքով մը մօտենալ այս հարցին. վերջապէս, այս բոլորին ի՞նչպէս չհակադրել այն երեւոյթը որ հայաստանեան լրատուութեան — ձգենք դիւանագիտութիւնը — պարզ գործունէութիւնը տակաւին չէ յաջողած Սփիւռքին պէտք ունեցածը մատակարարել հարկաւոր ձեւով ու ժամանակին. իսկ գալով խորհրդականներու, անոնց ներկայութիւնն ալ այս ուղղութեամբ մեծ հեռանկարներ գծելու առանձ շատ բան չունի, քանի որ թարմ է փորձը որ եկաւ նախագահական ծանօթ ճառով. զայն ամէնէն աւելի խոցելի դարձնողը Սփիւռքի Հայերու վերաբերող սխալներու բազմութիւնը չէ՞ր: Ատիկա գոնէ կրնային — պարտաւոր էին — սրբագրել այդ նոյն խորհրդականները, անշուշտ եթէ նախագահը խուցի մը մենութեան մէջ չպատրաստեց Յունիս 29-ի ելոյթը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ. — Քնարիկ Գասպարեանի այս նամակը կը հրատարակենք հաճոյքով, քանի ան չի ժխտեր Հ. Յարութիւն Վ. Պզտիկեանի տեղեկութիւնները Հալէպի հայ կեանքին մասին, այլ կը բերէ յաւելեալ մանրամասնութիւններ որոնք, բնականաբար տեղ չունէին հարցազրոյցի մը շօշափած ընդհանուր հարցերուն մէջ:

**

ՅԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳԻՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Փարիզ կը գտնուիմ արձակուրդի եւ գրեթէ երեք շաբաթներէ ի վեր «Յառաջ»էն կ'առնեմ զիս յուզող — հետաքրքրող Հայաստանեան — Արցախեան լուրերը, ինչպէս նաեւ գաղութայինը:

Օգոստոս 8 / 9-ի ձեր թիւով Հալէպի գաղութի որպիսութիւնը կը հարցնէիք Հայր Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի հետ հարցազրոյցով մը եւ ուրեմն՝ իմ որպիսութիւնս ալ մաս կը կազմէր հարցազրոյցին. քանի որ թէ՛ Հալէպահայ եմ, թէ՛ ուսուցչուհի: Կը կրկնեմ Հայր Պզտիկեանի հետ թէ՝ Հալէպի սրտին զարկերը դեռ շատ հայկական են, թոքերն ալ ազգայնութիւն կ'արտաշնչեն, երբեմն — երբեմն կը հայրենաշնչեն եթէ սեւ ամպեր չապականեն մթնոլորտը, աչքե՞րը ... տկար են՝ կը դիտեն բայց չեն տեսներ, աւելի ճիշդը չեն ուզեր տեսնել. լեզո՞ւն՝ ճիշդ ամէն գաղութներուն պէս օտարախառն է. ձա՞յնը ... քիչ մը քաշուած, հեռահեռէ անլսելի ... ստամոքսը՝ լայն եւ կ'ընդունի ամէն տեսակի ու որակի նոր ու հին ուտելիքներ եւ կը մարսէ առանց ճիգի...:

Բայց ասկէ անդին կան նորութիւններ, որոնք չեն յիշուած հարցազրոյցին մէջ եւ կը փափաքիմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել, որպէսզի այն բացասական կէտերը, որ արձանագրեց Հայր Պզտիկեան հալէպահայութեան անունին քով, դառնան դրական եւ Հալէպը պահէ իր «հնոց»ի դերը, որ կը տանի Պէյրութի հետ եօթանասուն տարիներէ ի վեր Սփիւռքի մէջ: Կատարած ամբողջացումս կամ սրբագրումս բնական է, որ չէ հիմնուած վիճակագրական ուսումնասիրութեան վրայ, այլ պարզապէս յիշողութեան եւ ընդհանրապէս կ'ուզեմ արտայայտուիլ հայկական դպրոցներու եւ ուսուցիչներու պատրաստութեան եւ այդ կապակցութեամբ հարցերու մասին:

Վերջին երեք - չորս տարիներուն Բերիոյ Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի Ուսումնական Խորհուրդը ամառնային դասընթացք կը կազմակերպէ Ազգային Նախակրթարաններուն դիմող բոլոր թեկնածու — ուսուցիչներուն եւ անոնցմէ կ'ընտրէ իր պաշտօնէութիւնը ըստ թեկնածուին ձեռք բերած արդիւնքին, կարողութեան եւ նախասիրութեան, ապա կը սահմանէ անոր դասաւանդելիք տարիքն եւ կարգը: Ինչպէս նաեւ ուսուցիչները երբեմն կը հետեւին Պետական - կրթական անօրէնութեան կազմակերպած դասընթացքներուն եւ այսպիսով կը շահին նոր փորձառութիւն ու կը հմտանան: Ուսուցչական ասպարէզը պատահականութեան ձգուած չէ այլեւս, եւ ոչ ալ ժամանցի կամ նիւթական ապահովման վայր միայն: Մտայնութիւնները փոխուած են, աշխատանքը դարձած է ընդհանրական եւ իգական սեռին «աշխատիլը ամօթ է» կարծիքը ջնջուած է եւ դարձած անհրաժեշտութիւն, հոգիի սնունդ, մտքի առողջութիւն եւ նիւթական անկախութիւն: Ուսուցչութիւնը միակ տարածուած ասպարէզն է իգական սեռին համար մինչեւ ամուսնութիւն» սխալ արտայայտութիւն մըն էր Վարդապետին կողմէ, որովհետեւ Հայր Պզտիկեան կամ նկատի ունի միայն իր ղեկավարած վարժարանը եւ անմիջական շրջապատը կամ կապ չէ հաստատած գաղութիս տարբեր խաւերուն հետ, որ տեսնէ թէ՝ Հալէպահայուհիները գրաւած են պետական զանազան գրասենեակներու քարտուղարութիւնները կամ հաշուապահութիւնները, ստանձնած են ճամբորդական ընկերութիւններու կառավարումը, մաս կազմած են օդակայանի եւ զբօսաշրջիկութեան, դրամատուներու եւ վաճառատուներու պաշտօնէութեան: Վերջին հնգամեակին պետական հեռատեսիլի երկրորդ կայանի յաջողագոյն խօսնակները երկու Հայուհիներ են: Ոսկերչատուները, դերձակատուները եւ առհասարակ գործատուները լեցուն են անուս կամ թերաւարտ ուսումով հայ օրիորդներով եւ տիկիններով. եւ երբեք քիչ չէ թիւը բժշկուհիներուն, ատամնաբուժուհիներուն, ճարտարապետուհիներուն, երկրաչափուհիներուն, դեղագործուհիներուն եւ նոյնիսկ կան փաստաբանուհիներ, չմոռնանք վարժարաններու տնօրէնուհիներն ու մանկապարտիզպանուհիները:

Ուրե՞մն:

Հալէպահայուհիներու համար ուսուցչութիւնը միակ տարածուած ասպարէզը չէ եւ ուսուցչութիւնը չի տեւեր միայն մինչեւ ամուսնութիւն: Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանի ուսուցչուհիներուն մէկ երրորդը տիկիններ են:

Իսկ Երկրորդական Վարժարաններու մէջ թէեւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն են ուսուցչուհիները եւ բացակայ է հայ ուսուցիչը. բայց Հայր Պզտիկեան դարձեալ կը սխալի երբ կ'ըսէ «այդ է պատճառը, որ բացի Հայերէնէն գրեթէ բոլոր միւս նիւթերը տեղացիներ կը դասաւանդեն»: Ճիշդ է, որ արաբերէն լեզու եւ գրականութիւն քաղաքական գիտելիքներ եւ Արաբական Պատմութիւն առարկաները կը դասաւանդեն տեղացիներ, բայց անգլերէն, բնագիտութիւն, ուսողութիւն, քիմիագիտութիւն, կենսաբանութիւն (եւայլն) մեծամասնութեամբ կը դասաւանդեն Հայեր՝ գոնէ Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանի մէջ, նոյնիսկ Դամասկոսի եւ Հալէպի Պետական համալսարանին մէջ ունինք հայ դասախօսներ (երկու սեռէն) եւ դասախօսի օգնականներ:

«Պատրաստուած անձեր չենք կրնար նկատել Սուրիոյ մէջ» կ'ըսէ Հայր Պզտիկեան, քանի որ միշտ Հալէպի կամ Սուրիոյ մէջ «պատրաստուած»ը տեղ չէ գտած արտադրելու կամ արտայայտուելու եւ արտագաղթած է եւ հանրածանօթ դարձած նոր գաղութին մէջ իբրեւ «նոր»ինը: Բայց այսօր, հակառակ տիրող ոչ — բնաստեղծական կլիմային, օրաթերթի եւ ռատիօժամի չգոյութեան, ուսումնասիրութեանց աղբիւրներու չգոյութեան, ցուցասրահներու եւ հանդիսասրահներու անյարմարութեանց եւ նոյնիսկ ընկալողներու սակաւութեան՝ ընդունուած եւ հանրայայտ անուններ են գոնէ Սուրիա — Լիբանանի մէջ եւ ծանօթ Հայաստանի մէջ՝ Յակոբ Զօլաքեանը (բանահաւաք — բանասէր), Արաքս Չէքիճեանը (դասական երգչուհի), Վահէ Տէմիրճեանը (Պետական Ռատիօ — Հեռատեսիլի դասական երաժշտութեան ներկայացուցիչ), Հայկ Պարիկեան, բժիշկ Թորոս Թորանեան եւ բժիշկ Թէհմիզեան (գրողներ), Մանինա Սիւաֆին, Վիգէն Պէրթիզլեան եւ Զաւէն Պարտաքճեանը (նկարիչներ), Աբրահամ Կոստանեան (պարուսոյց), Պերճ Երէցեան եւ Ժիրայր Ռէյիսեան (երաժշտագէտներ), Տոքթոր Ռոպէր Ճէպէճեան եւ Խորէն Փիլաւճեան (հաւաքողներ) եւայլն ... շարքը կը հասնի նոյնիսկ Հայր Պզտիկեան արուեստագէտ — նկարիչին, որ հինգ տարիներէ ի վեր հաստատուած է Հալէպ:

Կարծեմ օրը կը հասնի, ուր Հալէպի հայութիւնը իր մտաւորականութեամբ եւ իր իսկ ճիգերով պիտի պատռէ զինք վարագուրող պաստառ եւ շողայ արեւի շողերուն մէջ:

ՔՆԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Օգոստոս 10

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈՂՈՎ ՄԿՐՏՈՒԱԾՆԵՐ

— Պատմուածքներ —

Հեղինակ՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԵԼԵԱՆ

Նորք Հրատարակչատուն

Պոլիս, 1992

ՕՍԷԹՆԵՐՈՒ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՐԱԶԸ

Նախկին Եուկոսլավիոյ արիւնալի քայքայումը որ ամէն օր արհաւիրքի նորանոր էջեր կը բանայ ամբողջ մարդկութեան առջեւ, կը թուի թէ մոռցուցած է հողային այլ հարցեր, այլ արիւնահեղութիւններ: Անշուշտ չէ՞ Ղարաբաղը. մենք խոկ սկսած ենք մեզի ըսել թէ երբ Եւրոպայի սիրտին թառած Եուկոսլավիոյ պատերազմներուն չի հակազդեր աշխարհ, ինչո՞ւ կը սպասենք որ դիրքորոշում ունենայ կամ գործնական քայլերու դիմէ հայեւատրպէջանական կնճիռը հարթելու համար:

Այսպէս է նաեւ Օսէթիոյ պարագան. պատժիչները որոնք պարբերաբար կը մեկնին ու կը յիշեցնեն զայն երբ աւելի գրաւիչ «ապրանք» չունենային, այսօր ան խոկ անդրադառնալու անոր գոյութեան:

Այդ մասին էջ մը ունի «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ի Յուլիս 30 – Օգոստոս 5-ի թիւը, ուր տեղ տրուած է սեփական թղթակցութեան մը. հոն, հակադրուելով Ելցինի ու Շեվարդնաձէի միջեւ վերջերս կայացած համաձայնութեան, Հարաւային Օսէթիոյ անկախականներու պարագլուխը՝ Ղուլումբէկով կը կրկնէ իրենց վճռականութիւնը պայքարը շարունակելու: Ճիշդ է որ ներկայիս վրացական անընդմէջ ռմբակոծութիւնը զիրենք մայրաքաղաք Ցխինվալիի նկուղներուն մէջ պատսպարելու մղած է, սակայն օսէթ ղեկավարը որ ըլլալ նախկին տնօրէնն է, կ'ըսէ թէ իրենց անկախութիւնը յամեցնելու պարագային շրջանը պիտի վերածուի «Նոր Աֆղանիստան»ի մը:

Վրաստանի ինքնավար նախկին այս մարզը 100 հազար բնակիչ ունի: Օսէթները յետնորդներն են պատմական Ալաններու, քրիստոնեայ են իրենց դրացի Վրացիներուն նման, սակայն իրենց լեզուն որ պարսկական ծագում ունի, ոչ մէկ հասարակաց տուեալ կը մատնէ վրացերէնին հետ: 1989-էն ի վեր Հարաւային – Օսէթիան ի զուր միացում կը յայտարարէ իր ռուս զարմիկներուն՝ Հիւսիսային – Օսէթիոյ հետ: Ճիշդ է որ զրկուած ըլլալով ծանր հրետանիէ, Ղուլումբէկովի մարտիկները զինուորական մեծ ուժ մը չեն ներկայացներ, սակայն Ռուսաստանի եւ Վրաստանի միջեւ քաղաքական ապակայունացման միայն ազդակ մըն են:

Յունիսին Ռուսաստանի Խորհրդարանի անդամները իրենց առաջարկած էր Ռուսաստանի Դաշնակցութեան մաս կազմել, սակայն Շեվարդնաձէի կտրական պատասխանը յստակ էր. «պէտք չէ լուցկի մը նետել կ'այրող վառօդի տակառի մը մէջ»:

Յունիս 24-ին ստորագրուած խաղաղութեան եւ հրադադարի համաձայնութենէ մը ետք Յուլիս 14-ին ռուս, վրացի, հարաւային եւ հիւսիսային օսէթ զինուորներէ բաղկացած չէզոք միաւորներ զետեղուած էին Վրացիներու եւ Օսէթներու միջեւ: Եթէ այս կարգադրութիւնը յաջողութիւն գտնէ, կարելի է նման քայլեր առնել նաեւ ազգային կամ սահմանային այլ կնճիռներու պարագային եւս:

Պատերազմէն առաջ, մայրաքաղաք Ցխինվալի 50 հազար բնակիչ ունէր. վրացական հրանօթները որոնք հարիւրաւոր մեռեալ պատճառեցին, ստիպեցին որ այդ բնակչութեան կէսը խոյս տայ: Մնացեալը կ'ապրի ահ ու սարսափի մէջ:

Հրադադարէն ի վեր, հակառակ անոր որ հրետանիները լռած են, միշտ հատ ու կենտ ռումբեր կ'իյնան հոս կամ հոն. այս պատճառով ալ հիւանդանոցի բժիշկները ու հիւանդապահուհիները չեն լքեր հերթերը. վիրաբոյժներու պետը կ'ըսէ – «Անոնք մեզ բոլորս ալ սպաննել կ'ուզեն»: Քաղաքին կեդրոնական մասի հանրապարտէզը գերեզմանոցի վերածուած է որովհետեւ նախկին գերեզմանատունը որ քաղաքէն ելքին կը գտնուէր, վտանգաւոր վայր մը դարձած է: Սակայն, հակառակ զանգուածային քանդումներու մասին Օսէթներու տարաձայնութիւններուն, հազուադէպ են հիմնայատակ կործանուած շէնքերը:

Շեվարդնաձէի գործակիցներուն համաձայն, իրենց բուն խնդիրը նախկին խորհրդային զօրքին երկու կողմերուն ալ ձեռքը հասած մեծ քանակութեամբ զինամթերքի գոյութիւնն է: Վրաստանի նոր բանակին սպայակոյտի նախագահը կը խոստովանի որ կան տարրեր որոնք կը խուսափին իրենց հակակշիռէն: Այդ բանակը առ այժմ 2500 զինուոր միայն ունի:

Օսէթներու պահանջքին մէջ Շեվարդնաձէի անդիջող կեցուածքը մասամբ կը բացատրուի հոկտեմբեր 11-ի ընտրութիւններով. անոնց պահանջքը անընդունելի նկատուած է վրացական հանրային կարծիքին կողմէ: Ռուսեւվրացական յուլիսեան դիւանագիտական յարաբերութիւնները որոնք Ռուսիոյ յարգանք կը հարկադրեն Վրաստանի ներկայ սահմաններուն հանդէպ, Օսէթներու անկախութեան մերժումին հոմանիշ են: Այսուհանդերձ, ստորերկրեայ իր ապաստարանէն Ղուլումբէկով կը կրկնէ. – «Կարճ ժամանակէն Հիւսիսային – Օսէթիոյ միանալով միակ երկիր մը պիտի վերածուինք. պիտի ձգենք թէ՛ Վրաստանը, թէ՛ Ռուսաստանը: Ուրիշ դաշնակիցներ կ'ունենանք. թերեւս Միացեալ – Նահանգները...»:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ

15 հազար տպաքանակով լոյս տեսած է «Հայկական հարց» մէկ հատորնոց հանրագիտարանը (ռուսերէն) որ կը պարունակէ 800 յօդուած, 25 քարտէս եւ մօտ 400 լուսանկար: Հրատարակութեան պատրաստ է նաեւ հայերէն տարբերակը. բանակցութիւններ կը տարուին անգլերէն հրատարակութեան համար եւս:

**

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՄԱՐ

Ռուսաստանի Իւանովօ մարզին հայկական «Նարեկ» մշակութային կեդրոնը 200 հազար ռուբլի հանգանակած է Արցախի համար ու յանձնած ԼՂՀ-ի ղեկավարութեան: Ղրկուած են նաեւ պարէնային տարբեր մթերքներ:

**

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՇԱՐԺԱԲԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Խ. Յարութիւնեան Օգոստոսի առաջին շաբաթը ընդունած է ամերիկացի յայտնի շարժապէտ Ճոն Ֆիլտոնը որ ղեկավարն է երկրաբանական ծառայութեան ընդհանուր շարժաբանութեան կեդրոնին: Շօշափուած են Հայաստանի մէջ երկրաշարժներէ պաշտպանուելու ազգային կեդրոնը ժամանակակից սարքերով օժտելու գործին Միացեալ – Նահանգներու մասնակցութեան եւ գիտական, թեքնիք մարզերու մէջ համագործակցութեան հարցեր:

**

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Տեղւոյն իրադրութեան ծանօթանալու եւ դիւանագիտական կապ հաստատելու տուեալները ուսումնասիրելու համար Հայաստան այցելած են Ռուսաստանի Հունգարիոյ դեսպանը եւ գլխաւոր հիւպատոսը: Անոնք ընդունուած են վարչապետին, Արտաքին փոխ – Նախարարին ու Վազգէն Ա.-ի կողմէ: Դեսպանը ըսած է թէ իրենք մտադիր են հանդէս գալ Պուտափէշթի մէջ Եւրոպահայերու խորհրդաժողով կայացնելու առաջարկով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԲԱՐԻ ԿԱՏԱԿՆԵՐ
– ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ –

Լեւոն Տէր – Պետրոսեանին հարցրի.
– Քանի՞ լեզու գիտէք:
– Մի շարք, – ժպտաց նա:
– Զարմանում եմ, – ասացի, – մի շարք լեզուներ գիտէք, բայց լեզու չէք գտնում մի շարք կուսակցութիւնների հետ:

**

– Պատգամաւորներն ունե՞ն սիրելու իրաւունք, – հարցրի Գագիկ Յարութիւնեանին.
– Ունեն, եթէ Գերագոյն Խորհուրդն այլ որոշում չի ընդունում...

**

– Հողի վրայ մի յարկանի տուն ունեմ, – Ա. Սաղոյեանին դիմեց ընտրողը, – բայց ջուր, գազ եւ լոյս չունեմ:
– Գոնէ լիֆթն աշխատո՞ւմ է, – հարցրեց Սաղոյեանը:

**

– Բոլոր հայրապետները դաշնակցականներ են եղել, – հպարտացաւ Ս. Խանզադեանը:
– Բայց տարիներ առաջ հպարտանում էիր, թէ կոմունիստնե՛ր են եղել, – զարմացայ ես:
– Դաշնակցակա՛ն կոմունիստներ են եղել..., – արդարացաւ նա:

**

Վերջերս հաւաքուեցինք դպրոցական ընկերներով եւ նշեցինք մեր սիրելի ուսուցիչ Կարօ Դանիէլեանի ծննդեան օրը:
– Սիրելի ուսուցիչ, – հանդիսաւոր ասացի ես, – դուք ուղիղ տասը տարի դասաւանդել էք մեզ, բոլորս սիրում ենք ձեզ, յիշում ենք ձեր ամէն մի խօսքը, միայն թէ չենք յիշում, թէ ի՞նչ առարկայ էիք դասաւանդում:
– Ես, դուք ե՞րբ էիք դասի գալիս, որ իմանաք, թէ ի՞նչ էի դասաւանդում, – խելօքն պատասխանեց ուսուցիչը:

**

Գրողների Միութեան ժողովում մի ղեկավար ընկեր հպարտութեամբ ասաց, որ իրենց շրջանում բարեբախտաբար պակասում են բռնաբարութեան փորձերը:
– Է՛, ձեզ մօտ ո՞ւր է կարգին տղամարդ..., – կատակով ասաց բանաստեղծուհի Մետաքսէն:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

– Ինչո՞ւ կ'աճապարես, ըսաւ իր դաշնակը, որ ողջ ամիսներու ընթացքին իմ ուրախութիւնս եղած էր այն երազ օրերուն, կարծես թէ կ'ուզես փախիլ: Որքա՛ն փոխուած ես...

– Դուն ալ փոխուած ես, ըսի մեղմօրէն, առանց հայեացքս բարձրացնելու: Ամբողջ աշխարհը փոխուած է...

Վայրկեան մը լռութեամբ քալեցինք: Վատահարար եղբեւեանի կը բուրէ, ըսի մոլի ու դմայլելիօրէն երիտասարդ աղջիկ մըն է, բայց ինծ ի՞նչ...

– Այդ ըսել չէի ուզեր, յարեց ընտանի քաղցրութեամբ մը, ոչ միայն բնաւորութեամբ, այլ նաեւ դէմքով փոխուած ես: Տարիքէդ վեր լրջութիւն մը կայ վրադ: Մեր ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին բառ մը չհրտասանեցիր ու կարծես թէ հաճելի չէր քեզի մեր շատախօսութիւնը...

Անշուշտ չէի կրնար ըսել թէ հոգիս գերուած էր անձկութեամբ: Յամառութեամբ դիտեցի զայն ու անոյշ ակարութիւն մը գրաւեց ամբողջ մարմինս: Ի՞նչ ըրած էի արժանի ըլլալու համար կեանքի այս նոր խաղին: Մտովի կ'ըսէի. – Ա՞յս է միթէ սէրը, այս ճօճումն ու վարանքը հոգւոյս խորունկ կորովին ու այս անակնկալ տեսիլքին միջեւ: Ինչո՞ւ համար այսօր ճամբուս վրայ էր այս աղջիկը: Ու Արշամ չէ՞ր կրնար միթէ զիս ազատել այս երկուութենէն:

– Չհարցուցիր նոյնիսկ թէ ի՞նչ կ'ընէի, ո՞ւր էի:

– Կը ներես, ըսի դողդոջուն, գիտես որ աքսորի մէջ քաղաքավարութեան դաս չէին տար մեզի...

– Քաղաքավարութեան խնդիր չէ, յարեց վշտահար, այլ համակրութեան...

Կը սպասէր գուցէ, որ բողոքէի: Ընդհակառակն, շրթունքներս խածի՝ աւելի տհաճելի խօսք մը չըսելու համար: Թող բարկիդ պէս ըլլայ, ըսի մտքէս:

– Ինչո՞ւ այդպէս տրտում ես, հարցուց վերստին հաշտուած, պատահածը ոչ ոք կրնայ փոխել: Ես ալ ծնողքս կորսնցուցած եմ, բայց ամէն մարդ պէտք է հաշտուի իր ցաւին հետ: Կեանքը իր իրաւունքները ունի...

– Դո՞ւն ալ հոս հանդիսա մնացողներուն պէս կը խօսիս, պատասխանեցի բրտութեամբ, չկրնալով զսպել ինքզինքս: Ո՛վ որ կրնայ հաշտուիլ՝ թո՛ղ հաշտուի: Ամէն մարդ իր ապրելու եղանակը ունի...

Որքան տրտում է այժմ իր հայեացքը ու դէմքը որքա՜ն յուզիչ:

– Միտքս քեզ վշտացնել չէր, ըսաւ մեղմիկ:

Վերջին խօսքերն էին որ արտասանեցինք: Կը քալէինք քով քովի, լռելեայն: Ու ոչ ես, ոչ ինք ոչինչ կ'ընէինք միւսներուն հասնելու համար: Մեր ճամբուն վրայ ծովը իր լոյծ տարածութեամբը հանդարտօրէն կը ննջէր: Բարեմիտ անցորդներ մեղսակից ժպիտով մը կը դիտէին մեր խումբը: Մերթ ընդ մերթ Արշամ գողունի հայեացք մը կը ձգէր վրանիս: Կ'ուզէի անյապաղ դպրոց վերադառնալ, քանի որ չէի կրնար խաղաղեցնել հոգւոյս ալեկոծութիւնը:

Ո՜վ Արուսեակ, Արուսեակ, կը մրմնջէին շրթներս, օրն ի բուն ու գիշերն ի բուն անունդ շրթունքներուս վրայ է ու ակնարկիդ լոյսը դէմքիս վրայ: Մարմինս կը դողդոջէ անձկութենէ ու հոգիս ծարաւի է ձայնիդ: Խանձած արտերու պէս կը փափաքիմ ու արիւնս կը բանկի սիրոյս սաստկութենէն: Սկիզբը կը կարծէի թէ՛ խաբին զօրով մըն է միայն, այլ այժմ գիտեմ թէ սիրով կը տոչորիմ: Սիրտս զանգակի մը պէս կը հնչէ ու ձեռքերս կը մրսին, մարմինիս դողին պատճառաւ: Չէ՞ր կրնար միթէ կեանքը աւելի շռայլ ըլլալ հետս ու քու ներկայութեանդ հրճուանքը պարգեւէր ինծի: Ինչպէ՞ս պիտի կարենամ տոկալ այս տոչորումին, երբ գարունը ծաղկազարդէ արտեւաններն ու բլուրները, երբ ձերբազատեալ ջրերը խուժեն անդերն ի վար, երբ երկրին ակօսներուն մէջ ծաղիկները շուայտ ալիքներով բանկին, երբ աղաւնիները կտուց – կտուցի մնջեն: Յուզումէս շնչարեկ կը քալէի ու դէմքիս վրայ կը զգայի Արմինէի ակնարկին քաղցրութիւնը:

– Պէ՛տք է որ ուրիշ անգամ մը եւս հանդիպինք, ըսաւ մեղմիկ, գուցէ տրամադրութիւնդ աւելի բարձր ըլլայ ու քիչ մը շատախօսես...

– Գրեթէ բնաւ առանձին դուրս չենք ելլեր, պատասխանեցի ակամայ՝ իրապէս յուզուած իր ցոյց տուած գորովէն:

– Ուրեմն ես է, որ քեզ տեսնելու կուգամ, երեկոյեան մը դէմ:

Երբ բաժնուեցան ու երբ վերջապէս մնացինք առանձին փողոցին մէջ, – Արշամ ու Զարեհ խելայեղ էին երջանկութեամբ: Իրենց հրճուանքը այնքան մեծ էր, որ չէին նշմարեր անգամ իմ շփոթս: Երիտասարդ անասուններու պէս կը պտըտէին շուրջս՝ խայտանքի բացագանչութիւններ արձակելով: Միայն դպրոցին դրան առջեւ՝ յաջողեցայ օձիքս ազատել իրենցմէ ու ապաստանեցայ անկիւն մը: Ու մէկէն հոգիս փղձկեցաւ եւ արտասուքի խոշոր կաթիլներ գլորեցան այտերս ի վեր: Յետոյ ողջ գիշերը չկրցայ փակել աչքերս:

Դեկտեմբեր Ճամբերկու

Կը կարծէի թէ այլեւս ոչ երջանիկ ըլլալ գիտեմ, ոչ ալ հրճուանքէ արտասուել: Կը կարծէի թէ արիւնս թունաւորուած էր սիրով, այլ երիտասարդ գառնուկի մը պէս կը խայտայ հոգիս:

(Շար. 65)

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« ԿԱՅՔ »

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. Թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն :

Գին՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին :

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիտրա-Մերիոթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան:

Սոյնը 77-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն կործագրուած եւ վաւերացուած, -- հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր Նիւթական տեղեկագրին:

3. -- Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու):

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. -- Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին լաւ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

SIDON TRAVEL FRANCE

PRESENTE

ARMENIE '92

VOL DIRECT PAR AEROFLOT PARIS-EREVAN-PARIS

voyage organisé à la carte
départ chaque semaine

- Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

PRIX PAR PERSONNE

Pour une semaine		Pour deux semaines	
Chambre double	6.250 Frs	Chambre double	7.300 Frs
Chambre individuelle	6.950 Frs	Chambre individuelle	8.700 Frs

NOTRE PRIX COMPREND
- Le transport aérien en classe économique
- Les transferts: Aéroport-Hôtel-Aéroport
- Hébergement à l'hôtel ARMENIA avec petit-déjeuner
- Les frais de visa.

VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

MINIMUM 15 PERSONNES

CALENDRIER ET PRIX PAR PERSONNE
— Du 19 Août au 02 Septembre — Du 16 Septembre au 30 Septembre
— Du 02 Septembre au 16 Septembre — Du 30 Septembre au 14 Octobre

14 JOURS — PENSION COMPLETE — 7.950 Frs
Supplément chambre individuelle 1.400 Frs
Réduction enfant (02-12 ans) 50% — Réduction bébé (moins de 2 ans) 90%

transport aérien seul

- Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

PRIX DU TRANSPORT
Aller-Retour : 4.600 Frs — Aller ou Retour simple : 2.750 Frs
Réduction enfant 50% — Réduction bébé 90%

Pour tous renseignements et inscriptions contacter: Sonia ACHDJIAN

SIDON TRAVEL FRANCE
34, Av. DES CHAMPS-ELYSEES
ESCALIER A, 2e ETAGE, 75008 PARIS
TEL: 42 56 40 30 — FAX: 42 25 41 21

OFFICE A EREVAN
HOTEL ARMENIA - CHAMBRE 611
TEL.58-25-52 — FAX 56-40-60

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. --

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. -- Պր. եւ Օր. Գրիգորեան (Կէրինիէն) 3000 Ֆր., Օր. Թանիա Թաճիրեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10.000 Ֆր., Պր. Թորոս Պէքմէզեան 100 Ֆր., Օրիորդ Ալիէթ Տէօքմէճեան 1000 Ֆր., Կարօ Մինասեան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Հաչմանեան 500 Ֆր. :

Ժիրայր Մուրատեանի յիշատակին՝ Տիկին Անթուանէթ Մուրատեան 700 Ֆր.: Ֆրանսուա Երեմեանի յիշատակին՝ Տիկին Ատել Ըշըլեան 25 տոլար: Ժերժ -- Մելիք Նուպարոֆի յիշատակին՝ Տիկին Ֆլորիտա Տիմա 500 Ֆր.: Գասպար Գայկուսուզեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Կարապետ Աբրահամեան 100 Ֆր.: Իրմա Ճիլատեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Կիւլպէնկեան 500 Ֆր.: Իրենց ամուսնութեան 50-ամեակին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Քերովբ Ֆարչեան 500 Ֆր.: Պօղոս Ֆըրէնկեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Տիլան 1000 Ֆր.: Ժիրայր Տամլամեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Վահրամ Մոսդիչեան 500 Ֆր. :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՈՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱՁԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h.30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գին 80 Ֆր. — Թղթատարի ծախքով՝ 90 Ֆր. 90

ԴԻՄԵԼ --
«ՅԱՌԱՋ»

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 19
MERCREDI
19 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.865 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNÉE — No 17.865

«ՀՐԱԺԱՐԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌ ՉՈՒՆԻՄ» Կ'ԸՍԷ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ ՄԸ ՈՐ ՄԻԱՅՆ ԱՆՆԵՐԵԼԻ ԺԱՄԱՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՄԱՏՆԷ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԱԾ

Որքան ալ մենք մեզ չուզենք իրաւունք տալ դատելու Հայաստանեան հարցերը, երբ հանգիստ նստած ենք արեւմտեան կողմն աշխարհի, կարելի չէ սակայն զսպել մեր վրդովումը ի տես երեսփոխաններու, որոնք օրերը իրիկուն կ'ընեն աւելորդ ճառերով, մինչ անդին ժողովուրդը կը տուայտի զրկանքներու մէջ եւ որու համբերութիւնն ալ հարկ է շատ չշահագործել:

Ուրեմն, Երկուշաբթի, Օգոստոս 17-ին, արտակարգ նիստ կար, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաւէրով, ի պատասխան ցոյցերու եւ իր հրաժարման պահանջին: Արդ, հետաքրքրական է նաեւ հաստատել որ նիստը դռնփակ էր, բայց ... կը սփռուէր հեռատեսիլէն:

Ելոյթ ունենալով, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտարարեց թէ չի հրաժարիր քանի որ օրէնքին մէջ նախատեսուած պատճառներէն ոչ մէկը կայ (հիւանդութիւն, խախտում Հանրապետութեան օրէնքներու կամ անձնական փափաք քաշուելու): Ինք ընտրուած է ժողովուրդին ձայներու 83%-ով, ուրեմն ժողովուրդին կարծիքը հարկ է առնել հանրաքուէով: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան երեսփոխաններու ուշադրութեան կը յանձնէ որ շրջանցելով Հանրապետութեան նախագահը պաշտօնանկ ընելու սահմանադրական ձեւերը, ընդդիմութիւնը կը փորձէ իշխանութեան փոփոխութեան հասնիլ ուժի ճնշում բանեցնելով, ինչ որ պետական յեղաշրջման ձգտում է: Կը շեշտէ որ քաղաքական ընդդիմութեան շարքերը այսօր ալ ուժեր կան որոնց հետ իշխանութիւնները կրնան եւ պէտք է գործակցին, սակայն զուգահեռաբար, ցաւօք, կայ նաեւ մերժողական դիրքերէն հանդէս եկող թեւը, որ հրաժարած է կառուցողական մօտեցում ցուցաբերելէ:

Բայց, գլխաւոր անհեթեթութիւնը այն է որ ընդդիմութիւնը կը մերժէ Նախագահին իրաւունքը ճանչնալ Խորհրդարանի արտակարգ նիստ հրաւիրելու տուեալ որոշ հարցի մը շուրջ: Ըստ իրեն նախագահը միայն կրնայ խնդրել որ քննուի սա կամ նա հարցը: Ամէն պարագայի մէջ քուէարկութեան կը դրուի այն հարցը թէ Նախագահին առաջարկած հարցը կրնա՞յ քննարկուիլ. բայց, 117 ձայն կը ստանայ միայն (120 է անհրաժեշտ թիւը): Այնուհետեւ ընդդիմութիւնը 93 ստորագրութիւն ժողուած կ'առաջարկէ որ նիստ քննարկէ Հայաստանի իրավիճակը: Այս կէտն ալ կը ստանայ միայն 105 ձայն ու նիստը կը փակուի ոչ մէկ հարց քննելով: Յիշենք որ Պարոյր Հայրիկեանն ալ առաջարկած էր որ քննարկուին սահմանադիր ժողովի ձեւաւորման եւ ընտրութիւններու առընչուող փաստաթուղթերու թղթածրարը, քուորում չըլլալով, այս մէկ հարցը քուէարկութեան իսկ չէ դրուած: Այս ամբողջը ցոյց կուտայ աններելի ընթացք մը «ժողովուրդի ներկայացուցիչներու» կողմէ, որոնք իրաւունք պէտք չէ ունենան այսքան թեթեւութեամբ վարուելու այսքան ծանր հարցերու հետ:

Ի՞նչ կը նշանակէ «Լեւո՛ն՝ դաւաճան», «Լեւո՛ն՝ հրաժարում» բացագանչել օրն ի բուն, ընդդիմութեան մը կողմէ որ ոչ շինարար այլ ծրագիր մը ներկայացնելու ի վիճակի է, ոչ ալ լուրջ հարցի մը շուրջ խորհրդարանական մեծամասնութիւն մը ստեղծելու:

***

Երկուշաբթի գիշեր, Օգոստոս 17-ին, ռմբակոծուած է Ստեփանակերտի կեդրոնը: Երկու մեռեալ կայ եւ վեց վիրաւոր:

Նախորդ օրն ալ ռազմական գործողութիւնները շարունակուած էին Մարտակերտի եւ Մարտունիի շրջանները: Հայկական ինքնապաշտպանական ուժերը ետ մղած են հակառակորդը: Ռումբեր կ'իյնան միշտ Վայքի շրջանի գիւղերը, Տաուշի շրջանի Պառաւաքար գիւղը: Մեղրի ալ կրկին ու կրկին կը ռմբակոծուի: Գործողութիւններու ընթացքին ալ հայկական կողմը ունի 2 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր, բայց, հայ մարտիկները՝ կրցած են գրաւել բարձունքը, ուրկէ կը ռմբակոծուէր Մեղրին: Դիրքերու ամրապնդում կատարուած է Արծուաշէնի շրջանը եւ Ազերիներու հինգ հրասայլ փճացած:

***

Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Խորհուրդի գլուխն է Ռոպէր Քոչարեան:

***

«Լը Մոնտ» (Օգոստոս 18) կ'անդրադառնար այս խորհուրդի կազմութեան, Քոչարեանը ներկայացնելով իբրեւ Երեւանի իշխանութեան մօտ մէկը մինչ՝ «վերջին ամիսներուն, հայկական գերազգայնական ընդդիմութեան մօտ հոսանքն էր, գլխաւորաբար Դաշնակցութեան, որ կը տիրապետէր այդ շրջանին Խորհրդարանին» կ'աւելցնէ թերթը: Կ'ակնարկուի նաեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դժուարութեանց: Թերթին օրուան խմբագրականն ալ «Կովկասի կաթսան» առաւելաբար նուիրուած ըլլալով հանդերձ Աբխազիոյ, վերջին պարբերութեամբ մը կը խօսի նաեւ հայ-ազերի բախումներուն մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ ամէն ինչ կը խոստանայ Ամերիկացիներուն, կը ծաղրէ իր մրցակիցը (որ ինքզինքը արդէն Սպիտակ Տունը կը տեսնէ), կ'ըսէ թէ հարցախոյզերը ընաւ հոգը չեն եւ թէ շատ առողջ է. ճիշդ է որ իր առողջութեան մասին շշուկներ կան եւ արդէն յոգնած կը թուի ու «ցոյց կուտայ որ 68 տարեկան է»: Գործը դիւրին չէ սակայն, տնտեսական վիճակը, գործազրկութիւնը, պիւտճէին բացը, տկարացած աճը պատճառ են որ Պուշի մրցակիցին դիրքը, առ այժմ գոնէ, աւելի հանգիստ ըլլայ: Հանրապետականները բաւական պահպանողական ծրագիր մը ունին, գլխաւորաբար վիժումի մասին, զոր կ'ուզեն արգիլել:

«ՔԻՒՐՏ ԱՆԶԱՏՈՂԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐ», ըստ Թրքական Անատոլու գործակալութեան, սպաննած են երեք զինուորներ, որ իջնեն հանրակառքէ մը եւ ճամբորդներու աչքին առջեւ սպաննած են: Ութ այլ զինուորներ եւ մէկ քաղաքային սպաննուած են Կիրակի, (Օգոստոս 16) Քիւրտերու եւ Թուրք ապահովութեան ուժերու բախումներու ընթացքին:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ կոչ մը ըրած է որպէսզի Պետութիւններու Նոր Համադաշնակցութիւն մը ստեղծուի նախկին Խորհրդային Միութեան աւերակներուն վրայ եւ նոր քաղաքականութիւն մը տարուի Ռուսաստանի համար: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է, որ նախկին ղեկավարը կոչ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՉԻՆՉ ԸՍԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խաչեան վարժարանը ծանօթ անուն է նոյնիսկ ոչ Պոլսեցիներու. անոր սեմէն անցած ազգական կամ բարեկամ չունեցողն իսկ գիտէ գոնէ թէ կրթական կարեւոր հաստատութիւն է ան, հայ իրականութեան տուած բազմաթիւ դէմքեր: Այսքան միայն ծանօթացումի մասին, քանի որ շարունակութիւնը անցեալին մխրճուած, ներկային անհաղորդ հայկական յաճախադէպ կեցուածք կրկնելու վտանգը ունի: Մինչդեռ Խաչեանի համբաւը ունի ներկային խարսխուած յենակներ ալ: Ներկան՝ որպէս ապրելու անմերժելի միջավայր ու չափանիշներու արտադրիչ, որուն հետ արթուն կապի մեր ոլորտը ինքնախաբէութեան կայաններու յաջորդութիւն մը կը մատնէ յաճախ:

Այդ «յաճախ»ը չշեշտելու, չիյնալու համար ինքնագոհութեան ծուղակը, Խաչեան ինքզինքը կը պարտադրէ պատշաճելու ներկայի հրամայականին: Ինչպէս ամէն տեղ, հոն եւս օրէ օր կարեւորութիւն կը ստանայ օտար լեզուներու ուսուցումը: Ծանօթ է թէ ծնողներ շատ անգամ որքա՛ն անհեթեթ ծայրայեղութիւններու կը դիմեն իրենց զաւակները այդ բարիքէն չզրկելու համար:

Խաչեան վարժարանը անցեալ դասաշրջանէն սկսած է միջնակարգի այս նըպատակով դասարանի մը կիրարկութեան: Անգլերէնի համակարգ ունեցող դպրոցներու մակարդակով այդ լեզուն կը դասաւանդուի հոն. տեղեկատուութիւնը կը շեշտէ թէ այդ դասարանին ծրագրին մէջ տեղ տրուած է հայերէնին ու թրքերէնին: Ա. տարուան յաջողութենէն ետք, դպրոցը կը պատրաստուի այս տարի զուգընթաց դասարան մըն ալ բանալ, գոհացնելու համար բազմապատկուած դիմումները:

Կ'ընդգծուի յատկապէս այն պարագան թէ այս կարգադրութեան համար օտար վարժարաններու աստղաբաշխական թոշակներուն հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունի հայ ծնողքէն պահանջուածը: Նոյնիսկ բացառիկ պայմաններ կը ստեղծուին այն աշակերտներուն համար որոնք ընթացիկ սակն ալ վճարելու կարելիութիւն չունին:

Ինչպէ՞ս այս բոլորը...

Բայց այդ հարցումին պատասխանելու փորձը աւելորդ խնդրում մը կ'ըլլայ ֆրանսահայ գաղութին պատկանող օրաթերթի մը սիւնակներուն համար: Նաեւ անիմաստ:

Թէ ուրեմն ինչո՞ւ այս բաները գրել այդ նոյն մամուլին մէջ:

Այդպէ՛ս...: Երբեմն յիշեցնելու համար օրինակ, թէ անկարելի կարելիներ կա՛ն աշխարհի մէկ անկիւնը որոնք ոչ մէկ կապ ունին ֆրանսահայ կեանքին հետ:

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՕՐԱԿԱՐԳԸ

Ինչպէս աւելի առաջ ալ Թուրք մամուլը անդրադարձած էր, Արտաքին Նախարարութեան խորհրդական Պիլկին Ունան պատուիրակութեամբ մը այս շաբթու ընթացքին Երեւան կը մեկնի: Առաջին անգամ է որ Թուրքիա այս աստիճան կարեւորութիւն կուտայ Երեւանի այցելութեան մը: Ըստ Օգոստոս 18-ի «Հիւրրիյէթ»ին, օրակարգի գլխաւոր նիւթը պիտի ըլլայ Մեծամօրի հիւլէակայանին հարցը. ինչպէս ծանօթ է, Հայաստանի իշխանութիւնները որպէս դարման երկրին ուժանիւթի սուր տագնապին, կը մտածեն զայն կրկին բանեցնելու միջոցներու մասին: Այս պարագան կը վրդովէ Թուրքիան որ մտահոգ է իր սահմանին մօտակայքը նման կայանի մը ներկայացուցած վտանգին պատճառով: Թուրքիա նոյնիսկ տրամադիր է մտածելու Հայաստանի ելեկտրականութիւն տալու մասին, քանի որ առկա բարի դրացնութեան արտայայտութիւն մըն ալ պիտի նկատուի. սակայն նման փոխ-յարաբերութիւններու հաստատումին մեծագոյն խոչընդոտ կը նկատուի պատերազմական կացութիւնը որ կը տիրէ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ: Այնքան ատեն որ Հայաստան իր ձեռքը կը պահէ Ղարաբաղի մէջ գրաւեալ հողեր, Թուրքիա չի փափաքիր քայլեր առնել որոնք նեղ կացութեան կը մատնեն Ազրպէյճանը: Այս պատճառով, կը սպասուի որ Պիլկին Ունան Երեւանի իշխանութեան թելադրէ վերջ տալ պատերազմական վիճակին, գրաւուած շրջաններէ քաշուիլ, որպէսզի բարեկամութեան շինիչ յարաբերութիւն հաստատուի երկու երկիրներուն միջեւ:

Պատուիրակութեան հետեւելիք ճամբու ուղղութիւնն ալ հարց մը դարձած է Անգարայի համար: Անհեթեթ կը նկատուի որ ան Անգարա-Երեւան միջոցը կտրելու համար Անգարայէն Մոսկուա, անկէ Երեւան երթայ. սակայն այլ հարց է նաեւ հայեւթուրք սահմանային անցքին բացումը: «Հիւրրիյէթ»ի յօդուածագիրը հարց կուտայ թէ Թուրքիա զօրութիւնը չունի՞ իր բարձրաստիճան մէկ անձնաւորութիւնը Անգարայէն օդանաւով Երեւան ղրկելու. մանաւանդ երբ նման քայլ մը հոգեբանական կարեւոր ազդեցութիւն մըն ալ պիտի գործէ Հայաստանի վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԽՕՍՔԻՆ ՈՒ ԳՈՐԾԻՆ ՄԻՋԵՒ

Իրենք զիրենք «Հայաստանի մտաւորականութիւն» պիտակին տակ ամփոփած երկու տասնեակ անուններ որոնց մեծ մասը կուգայ գրական ու բեմի ոլորտէն, հրապարակային յայտարարութիւն մը ստորագրած են, «Մտաւորականութիւնը ծառայում է միայն ժողովրդին» խորագիրով: Իր ընդունելի – անընդունելի, ծուռ կամ կամ շիտակ կողմերով, անխախտ ամբողջ դասակարգի մը յամառ լռութիւնը խզող առաջին ձայն մըն է, որուն գլխաւոր մեկնակէտը պէտք է եղած ըլլայ Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Յունիս 29–ի ծանօթ ելոյթը: Յայտարարութիւնը լոյս տեսած է Յուլիս 29–ի «Երեկոյեան Երեւան» թերթին մէջ, խմբագրութեան նօթով մը որ իր կարգին կը կրէ «Հրապարակայնութեան ալիք» խորագիրը: Ինչպէս կարելի ենթադրել անկէ, խմբագրութիւնը տեղ տուած է Յայտարարութեան, որպէս հրապարակայնութեան երեւոյթ, առանց «ամէն ինչում անվերապահօրէն համաձայն լինելով նրանց հետ»:

Ինչ կը վերաբերի մտաւորականներու խումբին խօսքին, առաջին տողերէն հոն յայտնուած է երկրին տագնապալի ներկային պատճառած մտահոգութիւնը ու այն կեցուածքը որ կը շեշտէ ատոր մէջ «հանրապետութեան ղեկավարութեան աններելի սխալները»:

Ստորագրող մտաւորականները՝ Խորէն Աբրահամեան, Ռոպէր Ամիրխանեան, Վարդան Գրիգորեան, Մհեր Դաւոյեան, Ֆրունզէ Դովլաթեան, Պերճ Զէյթունցեան, Մնացական Զօհրաբեան, Գէորգ Էմին, Ալեքսանդր Թոփչեան, Հենրիկ Իգիթեան, Սիլվա Կապուտիկեան, Սերգէյ Համբարձումեան, Արմէն Յովհաննիսեան, Հմայեակ Յովհաննիսեան, Լեւոն Մկրտչեան, Ալվարդ Պետրոսեան, Սօս Սարգսեան, Դաւիթ Սեդրակեան, Բագրատ Ուլուբաբեան, Միքայէլ Քոթանեան – անմիջապէս կ'աւելցնեն որ իրենցմէ շատեր բանաւոր ու գրաւոր ելոյթներով զգուշացուցած են սխալներու հետեւանքներէն, սակայն իրենց տագնապները «լաւագոյն դէպքում արժանացել են քամահրական ռեպլիկների»:

Ստորագրողներու ցանկէն Սիլվա Կապուտիկեանի «Պատգամ» («Գրական Թերթ» Օգոստոս 30, 1991) տասնաւորն էր մէկը կ'երեւի անկնարկուած գրաւոր ելոյթներուն ուր բանաստեղծուհին վրդոված՝ անկախութեան դիմող ժողովուրդին պոռթկումէն, կը զգուշացնէր թէ այդ ընթացքը դատապարտուած է անկումի...: Սակայն փակելով յիշողութեան այս խառնակիչ փակագիծը, վերադառնանք մտաւորականներու բանին: Յայտարարութեան մէջ ուշադրաւ յաջորդ կէտը ամբաստանութիւններն են որոնք կ'ուղղուին իշխանութեան. առաջինը կը վերաբերի «քաղաքական ցուցամոլութեան» ու «պետական իշխանութեան քաղաքային կառոյցի ձեւաւորման ասպարէզում նեղ կուսակցական դիրքորոշման»: Երկրորդը կ'ուղղուի Հանրապետութեան Նախագահին որ «օր առաջ պէտք է պատրաստ լինի առաջին հերթին ամբողջ ժողովրդի ղեկավարութեան պատասխանատուութիւնը եւ հոգսը ստանձնել, իրենից հեռու վանել միջկուսակցական տարաձայնութիւնների եւ խծբծանքների բեռն ու կծիկը, վեր կանգնել սեփական պատկանելիութիւնից եւ պայմանականութիւններից, իր գնահատականների եւ գործողութիւնների մէջ լինել վեհանձն ու անաչառ»: Կը քննադատուին նաեւ Նախագահին անհանդուրժող կեցուածքը իր քաղաքական ընդդիմախօսներուն նկատմամբ եւ հրապարակային անուանարկումներն ու սպառնալիքները: Նախագահը կ'ամբաստանուի տակաւին անուղղակի կերպով, «այս կամ այն կուսակցութեանը կամ խմբակցութեանը քաւութեան նոխազ դարձնելու փորձեր»ով ու իրեններուն բացարձակ հովանաւորութեամբ:

Մտաւորականութեան անունով տրուած այս յայտարարութեան որ չորս սիւնակ գրաւած է «Երեկոյեան Երեւան»ի մեծադիր էջին վրայ ու ամբողջութեամբ արտատպուած Հայաստանի ու Սփիւռքի Հ.Յ.Դ.–ի մամուլէն անուններու կողմէ, երկու սիւնակները յատկացուած են միայն այս քննադատութիւններուն ու ամբաստանութիւններուն: Ատկէ հետըզհետէ կը սկսի մտածելու մղել Յայտարարութեան բուն դրդապատճառին մասին որ խորագիրով թելադրուածէն տարբեր ազդակներ ալ կը մատնէ. տեղին է անշուշտ նման գրութեան մէջ մտահոգութեան պատճառներու բացայայտումը որուն տրամաբանօրէն պէտք է հետեւին մտաւորականութեան գործնական դիրքորոշումը, առաջարկներ եւայլն, որպէսզի արդարանայ «միայն ժողովրդին ծառայել»ու խորագրային կեցուածքը: Մինչդեռ առաջին երկու սիւնակին աւարտին, կարդալէ ետք «այս կամ այն կուսակցութեան կամ խմբակցութեան քաւութեան նոխազ դարձնելու» եւայլնի նման արտայայտութիւններ, մարդ կը տարուի մտածելու թէ արդեօ՞ք Յայտարարութեան բուն տուն տուողը իշխանութեան ընթացքին հակադրելու տրամադրութիւնը չէ՞. դժուար չէ կռահել թէ «քաւութեան նոխազ»ի դիրքին մէջ դիտուածը Հ.Յ.Դ.–ն է, հիմնուելով Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի Յունիս 29–ի ելոյթին: Անկախ այն հարցէն թէ այդ ճառը Հայաստան – Արցախի ներկայով տագնապած ոչ մէկ անկեղծ հայրենասէր պիտի ուզէր լսած կամ կարդացած ըլլալ, դժուար է չնկատել մտաւորականներու վերոյիշեալ տարազին քանի որ Նախագահը այդ առընչութեամբ քանիցս շեշտեց թէ իր թիրախը երբեք կուսակցութիւնը չէր, այլ անոր ղեկավար անձը: Թերեւս ոչ շատ կարեւոր մանրամասնութիւն մըն է ատիկա հեղինակներուն համար, բայց առանց այլընտրանքի ու ճարահատ մնացած ժողովուրդի մը վստահութիւնը գրաւելու նպատակը հետապնդողներ պարտէին աւելի բծախնդիր ըլլալ:

Այդ նպատակը կ'արտայայտուի նաեւ հետեւեալ տարազով որ կը տրուի որպէս «մտաւորականութեան միակ ճշգրիտ դիրքորոշումը». ատիկա «հաւասարապէս հեռու մնալն է թէ՛ իշխանութիւնների, թէ ընդդիմութեան ազդեցութեան եւ ազդման ոլորտներից»: Այս կեցուածքը, մտաւորականները կը փափաքին որ օրինակ ծառայէ ժողովուրդին, զայն հեռու պահելու համար քաղաքական պայքարի եւ քաղաքական բախումներու ծանր հետեւանքէն: Այս կեցուածքը, իշխանութեան ուղղուած քննադատութիւններու նոր ու երկար յորձանքէ մը ետք կը կցկցուի հետեւեալ ընդգծուած տողով. – «Ճշմարտութիւնը չի կարող կուսակցական լինել»: Այս մտանանչումը որ գրեթէ հանգանակի մը հանգամանքով կը ներկայացուի, յարմար նախաբան մը միայն կրնար նկատուիլ մտաւորականութեան պիտակով հրապարակ իջածներու, եթէ անոր հետեւէին նաեւ գործելու շօշափելի ծրագրեր. անիկա կրնար վստահութիւն, հաւատք ներշնչել, եթէ ճշմարտութիւնը կուսակցականութենէ այլուր փնտռողներուն միջեւ չգտնուէին անուններ որոնք կուսակցութեան ներկայացուցիչի բարձրագոյն դիրքէն մինչեւ գործիչի հանգամանքով ներկայացան երէկ ու կը ներկայանան մինչեւ այսօր: Ո՞վ պիտի չյիշէ, – օրինակ մը տալու համար միայն –, Սօս Սարգսեանի մը պարագան որ Հ.Յ.Դ.–ի նախագահութեան թեկնածութեան սիրոյն անտեսեց սիրուած ու յարգուած արուեստագէտի անցեալ մը, իսկ այսօր ճշմարտութիւն փնտռել կը քարոզէ ոչ կուսակցական ոլորտներու մէջ...:

Մտաւորականներու այս Յայտարարութիւնը «ծանրակշիռ խօսք»ի բնոյթէն կը կորսնցնէ նաեւ այն պարբերութեամբ որով կը հակադրէ – վերջապէ՛ս – բազմիցս իրեն ուղղուած քննադատութիւններու. հոն կ'ըսուի. – «կտրականապէս մերժում եւ վտանգաւոր ենք համարում փարիսեցիական բոլոր կշտամբանքները թէ մտաւորականութիւնը մի կողմ է քաշուել ժողովրդին յուզող խնդիրներից»: Ժողովուրդը յուզող խնդիրներէն մէկ կողմ քաշուած չըլլալու պնդումը արժէք կ'ունենար միայն «փարիսեցիական կշտամբանք»ը հերքելու զօրութեան տէր շօշափելի ապացոյցներով. անոնց փոխարէն, Հայաստանի վերջին շրջանի խանդավառող ու յուզող յեղաշրջումին մտաւորականութիւնը ձայնակցեցաւ զժգոհութեան մրմունջներով որոնք լեցուցին մամուլի էջերը: Կայի՛ն անշուշտ ընդհանուր վերիվայրումին մէջ բողոքի արժանի տուեալներ. սակայն Հայաստանի մտաւորականութիւնը ընդհանրապէս մնալով միջակութիւններու անխառն գծին հետեւորդ, ո՛չ իր գործով, ո՛չ ալ ընթացքով արժանիք ցուցաբերեց բողոքին ականջալուր ունենալու: Ճիշդ է որ ատիկա այնպէս կը թուի թէ մենաշնորհը չէ Հայաստանի ու նոյն երեւոյթը որպէս անհանգստացնող ազդակ – Ռուսաստանի պարագային – ուշադրութիւնը գրաւած էր նաեւ Նինա Պէրպէրովայի. սակայն մեր մօտ հարցը կը վերաբերի հաւատալի ու վստահելի ըլլալուն, որպէս ժողովուրդի մը ճգնաժամու ապաւէնը, յոյսերու, ակնկալութիւններու կիզակէտը:

Ատիկա էր միակ յուսալին մտաւորականներու խմբակէ մը որ Յայտարարութեան վերջին պարբերութեամբ կը հաւատայ թէ իրեն միանան հայ մտաւորականութեան բոլոր ներկայացուցիչները «եւ վերջնապէս կ'ասեն իրենց ծանրակշիռ խօսքը»:

Մինչ հայ ժողովուրդը կը սպասէր ու կը սպասէ անոնց Գործին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԱՇԻԻ ՃԱՄԲԱՆ

Շէն 17 տարեկան չինացի երիտասարդ մըն է. մետաքսէ շապիկ մը ու խալական բաճկոն մը հագուած է: Անմիջապէս կ'ըսէ թէ դրամատունը 8 հազար տոլար ունի: Վեց ամիս առաջ տակաւին [illegible] վրայ էր: Օր մը լսեց Թրանսսիպէրիէնի մասին. այն շոգեկառքին որ Փէքինէն ճամբայ կ'ելլէ ու կը կտրէ Կոպիի անապատը, մոնղոլեան տափաստանները, Սիպերիոյ անծայրածիր հարթավայրերը, կ'եզերէ Պայքալ լիճը ու կը հասնի Մոսկուա, աւարտելով պատմական մետաքսի ճամբան: Չինացի պատանին այդ համայնապատկերները վայելելու փափաք չունի. զինքը կը հետաքրքրէ այդ ճամբորդութեան առեւտրական կողմը որ փայլուն հեռանկարներ կը խոստանայ:

Փէքինի կայարանի աղմկալի իրարանցումին մէջ կայ նաեւ Ֆրանսացի զոյգ մը որ իր մեղրալուսնին համար այդ ճամբորդութիւնը ընտրած է. ուրկէ՞ գիտնան թէ երկաթուղային «Թաթի» վաճառատան մը մէջ պիտի անցընեն ամուսնութեան առաջին օրերը...:

Ճամբորդները առաւելագոյն 35 քկլմ. կրնան ունենալ իրենց հետ: «Առաջ սահմանափակում չկար» կը բացատրէ Շէն. իր առաջին ճամբորդութեան այնքան մեծ քանակութեամբ ապրանք լեցուցած էր բաժանեակին մէջ որ դուրը, նըրբանցքին մէջ կը քնանար ինք: Շոգեկառքը այնպէս բեռնաւորուած էր որ բաժանեակները մէկ կողմ ծռած էին ու տապալելու վտանգին ենթակայ: Անկէ ի վեր բեռներու քանակը սահմանափակուած է 35 քիլօկրամով:

Շէն երեք ճամբորդութիւն կատարած է. իւրաքանչիւրէն տասը հազար Ֆրանք կը շահի: Չինացի բանուորի մը երկու տարուան շահոյն կը համապատասխանէ այդ գումարը: Փէքինի մէջ այնքան մեծ է Շէներու թիւը որ այդ ճամբորդութեան տոմս մը ձեռք ձգելու համար երկու ամիս պէտք է սպասել: Սակայն ամէնէն դժուարը Փէքինէն ելքի արտօնութիւնն է: Ատիկա ալ կը կարգադրուի կեղծ հրաւիրագիր մը դնելով 1000 տոլարի որուն փոխարժէքը կը գոյանայ փոխառութիւններով:

Շոգեկառքը մեծ մասով լեցուն է Չինացիներով. կան արեւմուտքցիներ եւս: Չինացիները շատով կը տեղաւորուին. բնաւ չեն հետաքրքրուիր հիւսիսային Չինաստանի բնանկարներով: Աւելի հետաքրքրուած են շոգեկառքին ճաշարանով, որովհետեւ պէտք է ուժ առնալ: Անգամ մը նախկին խորհրդային սահմանագլուխը անցնելէ ետք ուտելիք շատ բան պիտի չմնայ: Շոգեկառքը ճամբայ ելլելէ երկու ժամ ետք արդէն շարժուն չինական շուկայի մը վերածուած է:

Կը հասնին Մոնղոլիա. յետոյ անապատէն կ'անցնին. կը մտնեն «եուրտ»երու եւ ձիաւորներու կանաչ դաշտերը: Վերջապէս կ'երեւին ռուս սահմանապահները որոնք տակաւին վարժուած չեն ճամբարուին աւարտին. եռանդով կը քննեն քուշէթները, կը մտնեն շոգեկառքին տակ, կը բարձրանան առաստաղին վրայ: Ամենայն ուշադրութեամբ աչքէ կ'անցընեն մուտքի արտօնագիրները. չըլլայ որ փախըստական մը պահուըտած ըլլայ շըրջուն այդ շուկային իրարանցումին մէջ: Անոնց կեցուածքը մեղմելու համար Չինացիները ծխախոտի տուփեր ու ըմպելիի շիշեր կը ձգեն մէջտեղը: Մաքսային պաշտօնեաներու գրպանները նուէրներով կը յորդին: Ատոնք կը կազմեն մաքսատան տուրքը որով երկաթուղիի այս կարաւանատէրերը իրենց ապրանքը Ռուսաստան մտցնելու իրաւունք կը ստանան:

Սահմանը անցնելէ քանի մը ժամ ետք, առաջին կայարանին մէջ կը սկսի առեւտուրը: Բաժանեակներու երկայնքին, կառամատոյցին վրայ հարիւրաւոր Ռուսեր խռնուած են: Պոռալով, կանչելով իրենց ձեռքերը կ'երկարեն պատուհաններուն. վաճառորդներու կարենալ հասնելու համար ոմանք ուրիշներու ուսը ելած են: Չինացիները անոնց կը նետեն կաշիէ բաճկոններ, բուրդեր որոնց մօտէն նոյնն է շոգեկառքին մէկ ծայրէն միւսը: Ինչպէս նաեւ գիները. անոնք կ'աւելնան, քանի շոգեկառքը Մոսկուայի մօտենայ:

Տասը վայրկեան կանգ առնելէ ետք երբ շոգեկառքը կը մեկնի, Չինացիները կը նստին իրենց դրամները հաշուելու: Մէջքերուն կապուած պայուսակներ ունին որոնք կ'ուռին, քանի կաշիէ բաճկոններու բեռը նուազի:

Փէքին – Մոսկուա երկաթուղին կը ծառայէ նպատակի մը որուն մասին մտածած իսկ չէին անցեալ դարուն գիծը յղացող ճարտարապետները: Ատիկա առեւտրական հանգամանքն է: «Սովետները շատ աղքատ են» կ'ըսէ Շէն: Ամէնէն յարգի ապրանքը կաշիէ բաճկոններն են որոնք 20 Ֆրանքի կը գնուին Փէքինի մէջ ու աւելի քան տասնապատիկ գիներով կը ծախուին: Բնաւ կարեւոր չէ թէ անոնցմէ աւելի վատորակը եւ տձեւը կարելի չէ գտնել: «Ոչ մէկ չինացի կը հագուի ատոնք. մերինները կովու կամ ոչխարի կաշի կ'ըլլան» կ'ըսէ Շէն զգուանքով: Փէքինի մէջ փոքր աշխատանոցներ կան որոնք միայն ռուսական շուկային համար կ'աշխատին:

Կայարանէ կայարան, գիշեր – ցերեկ նոյն առեւտուրն է. նոյնիսկ առտուան ժամը 4–ին կառամատոյցները խճողուած են յաճախորդներով. այնքան որ «գործի կ'առնուին» նոյնիսկ չինացի ոչ առեւտրական ճամբորդներ, ինչպէս համալսարանի դասախօս մը որ Ս. Պետերբուրգ կը մեկնի սեմինարի մը մասնակցելու:

Ուղեւորութիւնը ունի նաեւ իր փոքրիկ տրամները. Պոլոթնովայի կայարանը պատահած է նոյնիսկ որ առեւտուրը ըմբոստութեան վերածուի: Ամբոխը ետ մղուած է մահակի հարուածներով: Քիչ անդին չինացի վաճառորդն ու ռուս յաճախորդը կռիւի կը բռնուին ու Չինացին խոհանոցի երկար դանակ մը կը հանէ: Յետոյ երբ շոգեկառքը ճամբայ կ'ելլէ, բաժանեակին մեծաւորը կուգայ յանդիմանելու ու յորդորելու իր երկրացին. կը յիշեցնէ թէ չինական առեւտուրը կը սկսի ինքնատիրապետումի դերագոյն սկզբունքէն:

«Մեծագոյն հարցը Ռուսաստանէն Չինաստան տանելիք բան մը ճարելն է՝ կ'ըսէ Շէն. ոչինչ կայ. գրեթէ ոչինչ»:

Ռուբլիները տոլարի վերածելէ ետք Շէն կը մտնէ տարադրամով գործող վաճառատուները: Իտալական կօշիկները իր երկրէն աւելի աժան են հոն: Մեծագոյն վախը պայուսակը գողցնելն է. ռուբլիներ պարունակողը կը կապէ մէջքին, իսկ տոլարները դրուածը՝ վզին շուրջ երբ կը շրջի Մոսկուայի փողոցները: Մտադիր է երկու – երեք տարի եւս շարունակելու այս գործը, ապա վերադառնալու կիսատ մնացած ուսումին:

Ա. Թ. Թ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՁՈՅԳ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐԸ

ԽՄԲ. -- Այս թղթակցութիւնը, զոր ստացանք (Օգոստոս 14-ին) ինչ որ կը նշանակէ թէ բաւական ժամանակ դրած է Ալֆորվիլէն մինչեւ Փարիզ...: Հակառակ այս յապաղումին տեղ կուտանք, այն պարզ պատճառով, որ կրթական բնոյթ ունեցող հանդիսութեան մը կը վերաբերի:

**

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի եւ նախակրթարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Յունիս 27-ին, վարժարանի սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նաղգաշեանի: Ներկայ էին Ալֆորվիլի երեսփոխան -- քաղաքապետ՝ Ռընէ Ռուքէ, փոխ -- քաղաքապետ՝ Ժան Փիէր Մօրանչէլ եւ Թիւէր, գաղութի հոգեւոր հովիւը, Սուրբ Պօղոս -- Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամները, կրթական յանձնախումբի անդամները եւ բազմաթիւ ծնողներ:

Հանդէսը սկսաւ առաւօտեան ժամը 9.30-ին: Օրուան հանդիսավարը Տիկին Արուսեակ Տէմիր բարի գալստեան եւ ողջոյնի խօսքէն ետք, բացուած յայտարարեց հանդէսը:

Նախակրթարանի առաջին դասարանի աշակերտները ելոյթ ունեցան երգերով եւ արտասանութիւններով: Ապա վարժարանի տնօրէն Պր. Մինաս Պօղոսեան ընդհանուր տեղեկութիւններ հաղորդեց ծնողաց, դպրոցին արձանագրած յաջողութիւնը, ուսուցչուհիներու տարած աշխատանքները եւ շեշտեց անհրաժեշտութիւնը նախակրթարանի մը Ալֆորվիլի գաղութին մէջ: Յիշեց թէ 1991 Սեպտեմբերէն ի վեր դպրոցը ունեցած է նախակրթարանի առաջին դասարանը եւ յառաջ տարեշրջանին կ'ունենայ իր երկրորդ դասարանը: Շնորհակալութիւն յայտնեց ծնողներու դպրոցին հանդէպ իրենց ունեցած վստահութեան:

Սկսաւ գործադրուիլ հանդէսի յայտագիրը եւ հետզհետէ բեմ բարձրացան Մեղու, Բողբոջ, Կոկոն, Ծաղիկ եւ առաջին դասարանի աշակերտները եւ խանդավառութիւն ստեղծեցին սրահին մէջ իրենց պարերով, երգերով եւ արտասանութիւններով:

Մեղու դասարանը ներկայացուց «Ճկոյթիկը», Բողբոջ դասարանի աշակերտները «Շոգեկառքը», Ծաղիկ դասարանի աշակերտները ներկայացուցին «Խամաճիկները»:

Ապա առաջին դասարանի կողմէ ներկայացուեցաւ մանրախաղ մը «Կաթայ» եւ տրամախօսութիւն մը «Չարին վերջը»: Բողբոջ դասարանի աղջիկները ներկայացուցին Համբարձման տօնը, «Անոյշ»էն, յարմարցուած մանուկներու համար, Կոկոն դասարանի աշակերտները ներկայացուցին «Պէքասին» պարը: Յայտագիրը աւարտեցաւ Ծաղիկ դասարանի կողմէ կատարուած «Հայաստան» խմբական արտասանութեամբ, որ արժանացաւ երկարատեւ ծափահարութեան: Նկատելի էր որ ուսուցչուհիները որեւէ ճիգ չէին խնայած որպէսզի հանդէսը յաջողութեամբ պսակուի:

Առ ի տեղեկութիւն ըսենք թէ 1991 -- 1992 կրթական տարեշրջանին Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանը ունեցաւ 102 աշակերտներ.

Մեղու դասարան՝ 19, Բողբոջ՝ 24, Կոկոն՝ 24, Ծաղիկ՝ 16, Նախակրթարանի Ա. դասարան՝ 19:

Առաջնորդը իր խօսքին մէջ նախ գոհունակութիւն յայտնեց վարժարանէն ներս կատարուած աշխատանքներուն համար, շնորհաւորեց ուսուցչուհիները այս գեղեցիկ հանդէսին համար ու ներշնչուելով Աւետարանի սերմնացանի առակէն, կրթական մշակին դաստիարակչական աշխատանքը նմանցուց սերմնացանին որ հողին մէջ հունտերը նետելէ ետք կը սպասէ անոնց արդիւնքը: Այսօր, աւելցուց Գիւտ Արքեպիսկ. ուրախ ենք որ Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանը մեզի կ'ընծայէ շրջանաւարտներ որոնք թրծուեցան ազգային ոգիով այս կրթական յարկին մէջ:

Գնահատական խօսքեր ըրաւ հոգեւոր հովիւին, Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կրթական յանձնախումբին, որոնք հակառակ դժուարութեանց աշխատեցան դպրոցին վերելքին համար, որուն ականատեսները եղաք այսօր դուք: Թելադրեց որ ամէն Հայ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս օժանդակէ Սուրբ Մեսրոպ Վարժարանին:

Ապա տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւն եւ վկայականաբաշխութիւն:

Աղօթքով վերջ գտաւ հանդէսը:

**

Կիրակի, Յունիս 28, երեկոյեան ժամը 4.30-ին նոյն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքներու ամավերջի հանդէսը:

Բացումը կատարեց Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի Կրթական Մարմնի ատենապետ Եդուարդ Պատուականեան, բարի գալուստ մաղթելով ծնողներուն եւ թելադրելով որ ծնողներ քաջալերեն իրենց զաւակները որ յաճախեն հայկական վարժարան, սորվելու իրենց մայրենի լեզուն եւ գրականութիւնը:

Յայտագիրը կը բաղկանար արտասանութիւններէ՝ նուիրուած հայ լեզուին, հայկական դաշտին ու հայրենիքին ու տրամախօսութիւններէ: Աշակերտներ արտասանեցին Յովհաննէս Թումանեանի, Դանիէլ Վարուժանի, Մուշեղ Իշխանի, Թէքէեանի, Սիամանթոյի եւ Խաչատուր Աբովեանի գործերէն:

Աշակերտները ներկայացուցին չորս տրամախօսութիւններ «Շարադրութեան նիւթը», «Անխելք մարդը», «Կրիան եւ Շունը», «Ժխտականը» եւ «Կարեւոր ժողով մը»:

Հայերէն լեզուի դասընթացքները տեղի ունեցան Երկուշաբթի երեկոները եւ Շաբաթ կէսօրէ վերջ՝ մեծերու համար, իսկ փոքրերու համար Չորեքշաբթի ամբողջ օրը, առաւօտեան ժամը 9-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9-ը:

Կրօնական դասերը աւանդուեցան հոգեւոր հովիւին կողմէ: Ծնունդի, Վարդանանցի, Զատիկին, Համբարձման եւ այլ տօներուն առիթով հաղորդուեցան:

Իր փակման խօսքին մէջ Ներսէս Ծ. Վարդապետը իր գնահատանքը յայտնելէ ետք ուսուցչական կազմին եւ անոնց տարած աշխատանքներուն, շեշտեց այն գաղափարը թէ ժողովուրդի մը ողնաշարը իր մշակոյթն է: Ազգի մը գոյութիւնը ապահովողը անոր ոգեկան հարստութիւնն է: Ցոյց տալով սրահի կեդրոնը դրուած Մեսրոպ Մաշտոցի նկարը, ըսաւ թէ մեր ազգը պահպանողը մեր հաւատքը, մեր լեզուն եւ մեր մշակոյթն է եւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց մեր գիրին եւ գրականութեան հայրն է: Հայ գիր եւ գրականութիւն կը նշանակեն հայ դպրոց: Հայ դպրոցն է միայն որ իր ստեղծած միջավայրին մէջ կուտայ ազգային դիմագիծ մը մեր աշակերտներուն: Իր խօսքի վերջաւորութեան թելադրեց որ ծնողներ իրենց համար ազգային նուիրական պարտականութիւն նկատեն իրենց զաւակները ղրկել վարժարան հայերէն լեզուն եւ գիրը սորվելու համար:

Հանդէսը փակուեցաւ միաբերան երգուած «Հայր Մեր»ով:

Թ.

«Ողնի»ի էջերէն

Սարալանջի թեք ճանապարհով ներքեւ է սլանում հանրակառքը: Նրա յետեւից մի մարդ է վազում: Նրան խղճալով, հանրակառքի յետեւի պատուհանից ուղեւորներից մէկն ասում է.

-- Ա՛յ մարդ, հերիք է վազես, սիրտդ կը տրաքի:

-- Որ իմանաս ես ո՛վ եմ, քո՛ սիրտը կը տրաքի:

-- Ո՞վ ես:

-- Էդ հանրակառքի վարորդը...:

**

-- Ինչո՞ւ ես ինքնաշարժդ լուանում, սկսելով համարանիշից:

-- Անցած անգամ համարանիշը վերջում լուացի, տեսամ իմ ինքնաշարժը չէր:

**

Մի ծեր բերդաւանցի ասում է.

-- Ա՛յ կնիկ, պարապ նստելով բան չի ըլլի, արի՛ Ղազախը տրաքցնենք: Հլա գնա՛ էն պահած փառօղը բեր:

Կինը բերում է փառօղը: Ծերունին վառարանի խողովակն ուղղում է դէպի Ղազախ, փառօղը լցնում վառարանի մէջ ու կրակ տալիս: Լսւում է ուժեղ պայթիւն: Վախից ցնցուած ծերունին բացում է աչքերն ու ասում.

-- Կնիկ, լաւի որ սհէ քանդեց, բա Ղազախն ի՞նչ կ'ըլի արած...:

**

«Սասունցի Դաւիթ» կայարանում գնացքից իջած մի ուղեւոր ցանկացաւ ուղղել ժամացոյցը՝ ըստ մետրոյի էլեկտրոնային ժամացոյցի: Մի քանի անգամ նայեց, ապա նայեց ակնոցով, նորից առանց ակնոցի եւ զարմացած դիմեց կողքին կանգնածներին. «Հրաշք է պարզապէս: «Բարեկամութիւն» կայարանում ժամը 10-ն էր, իսկ այստեղ՝ 9.45: Դուրս է գալիս որ տեղ եմ հասել ճամբայ ընկնելուց առաջ»...:

**

-- Պապիկ, ես արդէն մե՛ծ եմ:

-- Ինչի՞ց որոշեցիր, բալա ջան:

-- Քո չափ եմ ուտում:

-- Է՛հ, բալա ջան, էդ ե՛ս եմ սկսել քո չափ ուտել:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Երէկ, երեկոյեան սերտողութեան ընթացքին, վիճելու պատրելու համար կը կարդայի Արշամին այդ անմիտ գիրքը, -- Պոքաչչիոյի Տասնօրեակը, երբ կոնակէս լսեցի հսկիչին յանդիմանական ձայնը: Բռնութեամբ գրաւեց գիրքս, իսկ ես քիչ մնաց պոռթկայի զայրոյթէս, եթէ ականջիս չհանդիպէր Զարեհին աղաչական հայեացքին: Յեղակարծ ատելութեամբ մը կը դիտէի զայն՝ այդ հաճոյք պղտորող պարոնը, որ հսկիչ կը կոչուի, երբ ան փոխանակ զայրանալու, ժպտեցաւ ու բարձրաձայն կանչեց զիս: Տեղէս ելայ որքան կարելի էր յապաղելով, տնտնալով, բացայայտօրէն զգացնելով թէ փութով հնազանդելու տրամադրութիւն չունիմ: Ու երբ հասայ սեղանին առջեւ՝ մանկավարժ կերպով ձեռքերս գրպաններս դրի, մերժելով յարգանքի տարրական արտայայտութիւնն իսկ ցոյց տալ այդ պարոնին: Բայց հակառակ այս բոլոր զգուշութեանց՝ հանդարտօրէն դիտեց զիս ու անվրդով ըսաւ.

-- Եթէ ուրիշ աշխատանք չունիս, տ'առ գիրք մը, որ գէթ կրնաս իրական հաճոյքով կարդալ: Անցի՛ր տեղդ...

Ծիծաղահար ու քիչ մըն ալ ամօթապարտ վերադարձայ տեղս: Ու սկիզբը չէի ուզեր բանալ այդ գիրքը, բայց հետաքրքրութիւնս յաղթեց քէնիս: Ռուբէն Զարդարեանի թարգմանած մէկ գիրքն էր, -- Սելմա Լակերլոֆի Երուսաղէմ Տալեքարլի մէջը: Առաջին էջերէն իսկ՝ ողջ էութեամբս աւազուեցայ խորը ու ահա նոր կը վերջացնեմ: Թարթիչներս թաց են դեռ ու մարմինս երջանկութենէս այնքան թեթեւ է, որ կ'ուզեմ երգել: Եթէ գիտնայի միայն Արուսեակի այն քնքուշ երգը, որ մամուռներուն տակ գլգլացող ջրի մը պէս կը հոսէր, գիշերուան այս ժամուն, որքա՜ն քաղցր պիտի ըլլար մրմնջել զայն: Բայց հազիւ քանի մը նիշեր, մերթ ընդ մերթ, կը զարթնուն մտքիս մէջ: Ու այդ եղանակի փշուրները կը բանեն, որպէսզի երեւակայութիւնս գարնանային զուարթութեամբ մը դեգերի հիւսիսի այդ սպիտակ երկիրներուն մէջ: Այդ ծաւի լիճերուն, անտառներուն, ձիւներուն շուրջ: Մարմինս զարմանալի ճշգրտութեամբ մը կը զգայ գարնան դանդաղ էջքն ու հունի ապա պայթիւնը այդ եզերքներուն վրայ: Կարծես թէ կը լսեմ սառոյցները, որ կը ճեղքուին ու հեղեղները, որ շառաչելով կը վազեն: Յետոյ երկչոտօրէն կը ծլին առաջին ծաղիկները, մինչ յոյժ ճերմակ աղջիկներ, որոնց դէմքերը կը նմանին խոշոր ծաղիկներու, երգելէն կը չմշկեն վերջին ձիւներուն վրայ: Անոնց խարտեաշ կամ ցորենագոյն, շէկ կամ յարդագոյն վարսերուն հիւսքերը կը հասնին մինչեւ իրենց մէջքը ու անոնց երգերը նոյնքան մելամաղձոտ են ու նուրբ, որքան Սոլվեկի երգը կամ Կրիգի Առաւօտը, որ նոյնպէս կ'երգէր Արուսեակ: Ահա՛, կ'անցնիմ Սթոքհոլմի կամ Քրիսթիանիայի փողոցներէն ու ապշահար կը դիտեմ այդ ճերմակ էակները, որ գարնան մաքրութիւնն ու թարմութիւնը ունին: Կրնա՞յ ըլլալ միթէ, որ կեանքը այդքան ջինջ ըլլայ մարդկային էակներու վրայ:

Ո՜ ճամբաներ, կախարդ ու հեռաւոր երկաթուղիի գծեր, ծովեր որ կ'երթաք ափէ ափ՝ իւրաքանչիւր եզերքի վրայ ողջունելով նոր գեղեցկութիւններ ու նոր քաղաքներ, -- թո՛ղ ձեր յարատեւութիւնը դիւրացնէ կարօտս ազատութեան: Կ'ուզէի ձեր սիրոյ երգերը, որ բոլոր երկիրներու աղջիկները ոսկեայ ձայներով կը մնջեն, երբ երկիրը կը սկսի աճիլ ու ուռիլ գարնան ծածուկ յղութեան պատճառաւ: Ո՜ ճամբաներ, պողոտաներ, կածաններ ու ծովեր, -- կրնա՞յ ըլլալ, որ օր մը վերստին իմ երիտասարդութեանս առջեւ բացուիք: Չի՞ բաւեր միթէ հեծնել կապոյտ հովի մը վրայ, սուրալու համար դէպի կեանքը, -- դէպի յաւերժաբար գեղեցիկ գարունը:

Ո՜ անծանօթ ճամբաներ, ձեր կարօտով կը տոչորիմ ու չեմ կրնար յետին կածանը դիտել, առանց երեւակայելու քաղաքները, որ հեռուն են եւ ուր կեանքը կ'եռայ ինչպէս ովկիանոսը ծովախաղացքի ժամերուն:

Դեկտեմբեր քսաներեք

Անտարակոյս, հազիւ կը նախազգամ, իր մեկնումէն յետոյ, այս անխուսափելի վախճանը:

Հազիւ զարնուած թռչունի մը պէս էր, որ կը զգայ իր տաք արիւնին հոսիլը կուրծքէն: Ձեռքերս չեն դողար ու յուսահատութենէ չեմ արտասուեր: Արեւին մէջ նստած եմ, այդ նամակը ափիս մէջ ու զարմանքով կը դիտեմ երկիրը: Աւելի խորունկ վիշտ մը չի կրնար ըլլար կեանքի մէջ: Իւրովի կը կրկնեմ այս խօսքը, բայց անձկութենէ չեմ աղաղակեր: Հայեացքս ապշեցուցիչ ճշգրտութեամբ մը կը դիտէ ընտանի հեռանկարը, հակառակ իր զարմանքին: Կ'ըսեմ՝ գիտէի թէ թրքական գերեզմանատան նոճիները նոյն վեհափառ մթութեամբ սեւ կերոններու պէս պիտի ցցուէին երկինք, թէ ծովը պիտի ցոլար նոյն ծաւի տարածութեամբ, տղոց զուարթ ձայները պիտի բախէին մարմնիս: Յետին տերեւն իսկ պիտի չդադրէր սարսռալէ:

Արձանի մը պէս հանդարտ եմ ու ձեռքերս բացարձակ ազատութեամբ մըն է, որ գրպաններուս մէջ կը դնեմ: Կ'ըսեմ՝ ոչինչ կրնար արգիլել այս վախճանը: Գարունը կրնա՞յ միթէ երկրին ակօսներէն անցնիլ՝ առանց ծաղկեցնելու իր հետքերուն վրայ, բոլոր կոկոնները, առանց հպելու իր կենարար շունչով բոլոր երիտասարդներուն: Առաւօտը կրնա՞յ ծագիլ միթէ առանց լուսաւորելու մարդոց շէնքերն ու մանուկներուն քնքոյշ դէմքերը: Աղջիկ մըն էր, որուն քովէն կարելի չէր սահիլ, առանց սիրով դողդողջելու: Պտուղներով բեռնաւոր ծառի մը պէս էր, որ չի կրնար աշունը դիմաւորել՝ առանց թօթվելու իր ոսկեայ բեռը:

(Շար. 66)

(Շար. Ա. էջէն)

ըրած է որ տեսակ մը քաղաքային միանականութիւն գոյանայ կանխելու համար վատթարագոյնը Ռուսաստանի մէջ :

ՌՈՒԱՆԻ բանտապահի մը մահը, հետեւանք վտանգաւոր դատապարտեալէ մը ստացած հարուածներուն երկաթէ ձողով, պատճառ եղաւ որ Ռուանէն անդին ալ բանտապահները «բանտերու գործունէութեան արգելք»ի շարժում մը կազմակերպեն, այլ խօսքով միայն նուազագոյն սպասարկութիւն մը կ'ապահովուի : Այս ձեւով կ'ուզեն հանրային իշխանութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել իրենց պայմաններուն վրայ, արտայայտել իրենց դժգոհութիւնը :

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն — ՀԵՌԱՏԻՊ — Փ Ա Ր Ի Զ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՕԳՈՍՏՈՍ 13 / 16)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Օգոստոս 14-ին Նայիրի շրջանէն եւ Աբովեանէն առողջապահական աշխատողներու խումբ մը մեկնած է Ստեփանակերտ, տեղւոյն բնակչութեան ու Արցախի պաշտպաններուն բուժումով զբաղելու :

**

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Շահումեանի անկումէն ետք Երեւանի հանրակացարաններուն եւ գիշերօթիկ վարժարաններուն մէջ առժամեայ կացարաններ տրամադրուած են գաղթականներուն : Անոնցմէ շուրջ 300-ը տեղաւորուած են Ֆիզիք - մաթեմաթիկի միջնակարգ դպրոցը, որուն ղեկավարութիւնն ու շրջանակը ամէն բան կ'ընեն անոնց օգնելու համար :

**

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 12-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի պատուիրակութիւնը. քննարկուած են երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցեր : Հայաստանէն մեկնելէ առաջ պատուիրակութիւնը աշխատանքի հանդիպում ունեցած է Պետական նախարար Գրիգոր Արէշեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութեան հետ ու պատրաստուած են շարք մը պայմանագրեր :

**

Նոյն օրը վարչապետ Խ. Յարութիւնեան ընդունած է Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեանն ու փոխ-նախագահ Դաւիթ Սեդրակեանը : Զրոյցի նիւթը եղած է գիտութեան կազմակերպումը Ակադեմիային կարգավիճակը, համակարգի կառուցուածքը եւայլն :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն :

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին :

ԳՈՅԺ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը ցաւով կը գուժէ «ՄԵԾՆ ՄՈՒՐԱՏ» ջոկատի ազատամարտիկ՝
ՄԱՆՈՒԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
նահատակութիւնը, Մոխրաթաղի ազատագրական կռիւներուն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

67-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ. — Համակիր մը 1000 Ֆր.

**

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ. — Տոքթոր Մարգրիտ Մարկոսեան 100 տոլար :

UGAB - SUISSE
ORGANISE A GENEVE
le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	" 60 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	" 60 ՖՐ.

ARMEN LUBIN
LES LOGIS PROVISOIRES
Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱՁԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — *HARATCH*»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 20

JEUDI
20 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (անձեռնեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.866
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — No 17.866

ԿԱՐԳ ՈՒ ԿԱՆՈՆ ԱԲԽԱԶԻՈՅ ՄԷՋ

Հինգ օրերու բախումներէ ետք, վրացական ուժերը կարգ ու կանոնը պարտադրեցին շրջանին, Շեւարնածէի վերջնագրէն ետք: Արդարեւ Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Օգոստոս 17-ին պահանջած էր որ աբխազ Խորհրդարանին նախագահը հրաժարի եւ չեզոքացուած էր. – «Եթէ մերժէ, մեր ուժերը Սուխումի կը ծաւալին եւ իր ապօրինի Խորհրդարանը կը լուծեն. Պայմանաժամը այսօր է: Գործողութիւններուն կ'անցնինք վաղը»:

Sitôt dit, sitôt fait, ինչպէս կ'ըսէ Ֆրանսացին, Օգոստոս 18-ի ցերեկին արդէն, ազգային պահակազօրքը գրաւած էր հեռատեսիլի կայանը, Թղթատարը, օդակայանը եւ նաւահանգիստը: Զինուորական առժամեայ Կոմիտէ մը կազմուած է կարգ ու կանոնը պահպանելու համար շրջանին մէջ, քշած է անկախապաշտ իշխանութիւնները: Խորհրդարանը լուծուած է, նախագահն ալ՝ Վլադիսլաւ Արձինպա հրաժարած:

Շեւարնածէի նախագահած Պետութեան Խորհուրդը առաջարկած է աբխազ երեսփոխաններուն որ համաձայնաբար ընտրուած նոր նիւթ մը գտնեն Աբխազիոյ ազգային մասին որոշում տալու համար: Պետութեան Խորհուրդը, եթէ բանակցութիւնները ձախողին, ժողովրդական հանրաքուէի մը կրնայ դիմել (Աբխազները փոքրամասնութիւն են):

Կովկասի լեռնցի ժողովուրդներու Համադաշնակցութիւնը, տեղծուած Չէչէն նախագահ՝ Դուդայեւի նախաձեռնութեամբ (զինակից նախկին նախագահ Գամսախուրդիայի) անմիջապէս հակազդած է այս կացութեան եւ բանաձեւով մը, զոր քուէարկած է իր «Խորհրդարանը» երեք օր կուտայ վրացական ուժերուն, որ հեռանան Աբխազիայէն: Այդ պայմանաժամի աւարտէն ետք «կամաւորական գունդեր» կը ղրկէ՝ «զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկելու համար Վրաստանի դէմ»:

Վրացական զօրքը միջամտած էր չէզոքացնելու համար Գամսախուրդիայի զինեալ խմբակները: Ըստ աղբաղ իշխանութեանց, այդ գործողութիւնը «պատրուակ» մըն էր «քանդելու համար իրենց Հանրապետութիւնը»: Նոյն աղբիւրին համաձայն բախումներու հետեւանքով, 50 մեռեալ եւ աւելի քան 200 վիրաւոր կայ, ներառեալ գրոսաշրջիկներ:

**

ՎՐԱՍՏԱՆ-ԱԲԽԱԶԻԱ ԲԱԽՈՒՄԸ ԿԸ ՎՆԱՍԷ ՀԱՅԵՐՈՒ

Աբխազիոյ պատահարներուն հետեւանքով ամբողջութեամբ երկաթուղային կամուրջի մը պատճառով խզուած է Հայաստանի հետ երթեւեկը ու Ատլէրի մէջ կուտակուած մնացած են Հայաստանի պատկանող բեռներ եւ ուղեւորներ: Օգոստոս 16 եւ 17-ին օդանաւով կարելի եղած է փոխադրել հարիւրաւոր մարդիկ:

**

Աբխազիայէն հասած լուրերու համաձայն, Վրաստանի ազգային զօրքը բռնութիւններ կը գործադրէ տեղւոյն բնակչութեան նկատմամբ, որոնց զոհ գացած են Հայեր եւս:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՔՈՒԻ ԹՈՒՐՔ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

Թուրքիոյ զինուորական կցորդը՝ զօրավար Հալիլ Գալայճը որ սկսած է պաշտօնավարել Բաքուի մէջ, պատասխանելով «Հիւրրիյէթ»ի հարցումներուն, կտրականապէս մերժած է հայեւազերի մարտերուն մասնակցութիւն բերած ըլլալու ենթադրութիւնը: Կ'ըսէ թէ ինք մէկ պաշտօնատարն է Արտաքին Նախարարութեան եւ իբրեւ այդ անկարելի է մտածել բանակի գործունէութիւն մը:

Թուրք զօրավարը այսուհանդերձ, կ'ըսէ թէ աշխատանքներ կը կատարուին որպէսզի որոշ թիւով ազերի զինուորականներ Թուրք զինեալ ուժերու կառոյցին մէջ դաստիարակուին ու մարզուին. կ'աւելցնէ թէ ներկայիս ոչ մէկ Ազերի Թուրքիոյ մէջ կը մարզուի, սակայն յառաջիկայ օրերուն այս հարցը կրնայ օրակարգի նիւթ դառնալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎԷՆ յօդուած մը լոյս տեսած է «Լիպերասիոն»ի Օգոստոս 19-ի թիւին մէջ, այսինքն ձախողած փուչին տարեդարձին առթիւ: Նախկին ղեկավարը կը պնդէ որ զոհ մըն էր: Ըստ իրեն այդ արարքը նահանջել տուաւ իր երկիրը եւ խնդրոյ առարկայ ըրաւ այն հիմնական բարեփոխումները, որոնց ձեռնարկած էր: Կը ջանայ նաեւ արդարացնել իր սխալները, զորս չուրանար: Ներկային համար սակայն, կը խորհի թէ Ելցին մեծ պատասխանատուութիւն կը կրէ: Ընդհանուր ձեւով կացութիւնը շատ վտանգաւոր կը գտնէ: ՀԱՊ-ը իրապէս գոյութիւն չունի, կ'ըսէ, եւ եթէ չյաջողի իրապէս գոյութիւն ունենալ բոլորին պատերազմի վտանգը բոլորին դէմ պիտի մեծնայ: «Սահմանագլուխները խնդրոյ առարկայ կը դառնան եւ կ'իյնանք անհաւատալի կերպով վտանգաւոր կացութեան մը մէջ, որ կրնայ մեծ մաշտաբի վրայ պատերազմի մը ծնունդ տալ: Ով որ կոյր չէ կը տեսնէ» կ'աւելցնէ Գորբաչով որուն եզրակացութիւնն այն է որ ինքնաքննադատութեան եւ պատասխանատուութեան ժամը հնչած է: Հարկ է անդրադառնալ, եթէ ոչ շատ ուշ կ'ըլլայ: Հարց է սակայն, որ ինչպէս կարելի է վստահիլ քաղաքական վերլուծումներուն ղեկավարի մը որուն ահաւոր սխալներու հետեւանքն է ամբողջ նախկին Խորհրդային Միութեան ողբերգական վիճակը:

ԻՐԱՔԻ հարաւը միջամտելու համար, զինակիցները տարակարծիք կը մնան: Ռոլան Տիւմա յայտարարեց որ Ֆրանսա, Միացեալ - Նահանգները եւ Մեծն - Բրիտանիա կը նախատեսեն իրաքեան օդուժին արգիլել երկրին հարաւը թռչելու (ի պաշտպանութիւն շիիներուն), բայց, չեն համաձայնիր ապաստան գտած բնակչութեան տրուելիք օժանդակութեան շուրջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ չի հեռանար «գօտիէն վար» նիւթերէ եւ Եուսթընի արձարան մը վերջին պահուն բատիպուեր է հրաժարիլ քօքթէյլէ մը մըկրտուած՝ «Քլինթըն երկու սաւաննե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ (1)

Բայց ինչո՞ւ սա ընդդիմութիւնը:

Նստած ներաշխարհիս քարափին վրայ, կը սպասեմ, պարզապէս կը սպասեմ ինքզինքիս, կը սպասեմ որ գայ ան, գայ եւ միասին ձեռնարկենք սա երթին: Կը շարունակեմ սպասել, կուգան բոլորը, ան կը սպասցնէ զիս, ես կը սոսկամ: Անձկութեան լռութիւն:

Վախն է զերոյէ՞ն: Ենթախորագրէ՞ մը:

Անհամար ամիսներու մղձաւանջէն ետք, չգրելու տառապանքէն փրկուելու միակ դարմանը սա երթը պիտի ըլլայ: Գիրը:

Զուգադիպութիւն, այդ երթը պիտի վերաբերի Հայաստանին:

Պէտք է այլեւս յանձն առնեմ վտանգը, նամբայ ելլեմ առանձին:

Հեռաձայն մըն էր: Լոս - Անճըլըսէն: Աղաչանք որ արձակուրդս անցընեմ անձնական շէնք լողաւազանի մը մէջ:

-- Ի՞նչ կայ Հայաստան, -- կը սաէր ձայնը մինչեւ Փարիզ՝ թելերուն ընդմէջէն կապիկի մը պէս ոլորուելով:

Ի՞նչ կայ Հայաստան...:

Ու կանխելով դէպքերու յաջորդականութիւնը, Երեւան, Արմենիա Պանդոկի ընդունելութեան սեղանին ետին, կը գտնեմ Աննան, թարգմանիչ մը, որ տեսնելով զիս նախ կ'ուրախանայ, ապա հարց կուտայ մտահոգ՝

-- Եկել էք քաղաքներո՞ւմ անցկացնելու ձեր արձակուրդը...

Բայց հիմա օդակայանն եմ, առաջին անակնկալ, կը հանդիպիմ Պարոն Ստեփան Գարամարտեանին, Քարէն Եփփէ Ճեմարանի տնօրէնիս:

Զափազանց մեծ է զոհունակութիւնս:

Ուշացում օդանաւի, կը սպասենք, բայց կը մխիթարուիմ, կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով, օդանաւի մը վրայ հայկական տառեր կարդալով՝
«Հայկական ավիաուղիներ»:

Ավիա...: Ուրախութիւնս ամբողջական չէ, բայց ոչինչ:

Ինքզինքս գտած չեմ, կը մնամ չնչին բաներով ուրախացող մը: Չէ՞ որ գրասենեակիս մէջ, կողքիս, սեփական գործածութեանս համար, պատին կցած եմ նկարը օդանաւու մը, որու ամբողջ տարածքին, արձանագրուած է «Հայաստան» բառը, որպէս խորհրդանիշ, այլեւ իրականութիւն:
Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահական օդանաւն է:
«Գիտցանք պահել երազը, պիտի գիտնա՞նք պահել իրականութիւնը»՝ կը կրկնեմ ինքնիրենս՝ ամէն անգամ որ առիթ ունենամ սեւեռելու այդ խորհրդանիշը:
Ցիշատակներ Հալէպէն, արդէն թուչքի մէջ ենք, խօսակցութիւններ: Քեսապցի, զուսպ երիտասարդ, դիւանագէտի արտաքին, Պարոն Գարամարտեան թուաբանագէտ էր: Անձնականութիւն, վարչագէտ, կը մեկնէր Ամերիկա, կ'ըլլար համալսարաններու դասախօս, կը կատարէր հետազօտութիւններ, կը հրատարակէր հատորներ՝ միջազգային հեղինակութիւն, իր կալուածին մէջ:

Ներկայիս, Ստեփան Գարամարտեան Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանի հիմնադիրներէն է եւ *Dean of Business and Management*: Հարցումներ, պատասխաններ, կը զրուցենք, շուտով կ'անցնինք Հանրապետութեան Նախագահին Յունիս 29-ի հեռատեսիլային ելոյթին, Դաշնակցական է Պարոն Գարամարտեան, կուսակցական, լայնամիտ, իր աշխատանքը կը տանի իր հասկցած եղանակով, կը լսեմ իր պատասխանները, անոր տրամաբանելու պայծառութիւնը կ'ամրապնդէ իր անձին հանդէպ ունեցած յարգանքս, կը վերածէ անջնջելիի: Հասունութիւն, շրջահայեցութիւն, վերլուծելու, եզրակացութեան հասնելու ատակութիւն: Կը շարունակենք խօսակցիլ, յանկարծ կ'ուղղեմ հետեւեալ հարցումը.

-- Երբ որ Հայաստանի խորհրդարանը ընդունի քաղաքացիական օրէնքը եւ Սփիւռքի Հայերն ալ Հայաստանի քաղաքացի ըլլալու իրաւունք ունենան, պիտի ընդունի՞ք այդ քաղաքացիութիւնը:

Պատասխանը անմիջականօրէն դրական է:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահութեան ահաւասիկ իսկական թեկնածու մը՝ կ'ըլլայ մտածումս: Կը մտածեմ Սփիւռքի Հայաստանին հայթայթած քանի մը նախարարներուն մասին, «Ինչո՞ւ չէ Հանրապետութեան Նախագահ մը» կը մտածեմ, երջանիկ որ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանին կողքին ահաւասիկ յայտնաբերած եմ ուրիշ մը, արժանաւոր մրցակից մը:

-- Եթէ ձեզի առաջարկեն որ յառաջիկայ ընտրութիւններուն Հանրապետութեան Նախագահի պաշտօնին համար ներկայացնէք ձեր թեկնածութիւնը, կ'ընդունի՞ք, -- կ'ըլլայ յաջորդ հարցումս:

Պատասխանը անմիջականօրէն ժխտական է:

Կարեւոր չէր պատասխանը, իր բացատրութիւնները ունէր ան, իր համեստութիւնը կար, հաւանաբար կային այլ պատճառներ, սակայն ես գոհունակ էի գիտովս: Կարելի բան չէ որ ժողովուրդի մը ծոցին մէջ որեւէ պաշտօնի համար մէկէ աւելի արժանաւոր մարդիկ չգտնուին:

Տրուածը ընթրի՞ք էր, նախաճա՞շ, թէ որեւէ բան, կարեւոր չէր: Հինգ ժամուան սպասումը յոգնեցուցա՞ծ էր զիս, կարեւոր չէր այդ ալ: Ճամբայ ելած էր օդանաւը, կը թռչէր, ունէր միջոցի առատութիւն, ես ահա կրկին կ'երթայի Հայրենիք:

Կ'երթայի Հայրենիք, միակ տխրութեամբ որ պայուսակիս մէջ նաեւ դրած էի հաց եւ պանիր: Զգուշացուցած էին զիս: Ամէն օր կը կարդայի հայրենի ժողովուրդին զրկանքներուն, փուռերու դիմաց կազմուած պոչերուն մասին: Կազ չկար, ելեկտրականութիւն չկար: Շրջափակում: Գոնէ հացը եւ պանիրը պիտի ապահովէին բաւարար սնունդ՝ սովի չմատնուելու համար:

Կ'երթայի ի հեճուկս շատերու զիս տարհամոզելու ճիգերուն:

-- Հիմա ի՞նչ կայ Հայաստան:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՅՐ ԱՂՕԹՔ

Վերջին տարիներին յաճախակի է նոյն հարցը հնչում. ինչու հոգեւոր -- քաղաքական վերելքն իր մշակութային արտայայտութիւնը չի գտնում. այլ հակառակը՝ նկատելի են հոգեւոր տեղատուութեան նշաններ:

Պատճառները բազմազան են, կեանքը տրոհւում է, չերտաւորւում, այն յարափոփոխ շարժման մէջ է:

Իր վերին չերտերում նա այսօր ազատութեան, նուիրումի, անձնազոհութեան այլ ձեւեր չի յայտնաբերում, քան լինել առաջին շարքերում, զէնքը ձեռքին կռուել ոսոխի դէմ: Ժամանակի ընթացքում այդ հոգեւոր սխրանքը, վերին գիտակցութիւնը, ազգային հերոյիկեան պիտի փոխանցուէր հոգեւոր ոլորտ, որ տասնամեակների ճահճացումից յետոյ կարիք ունի կենարար արեան: Մտաւորականութեան մի մասն էլ կենտրոնանում է ազգային գաղափարի ու գաղափարախօսութեան շուրջ, ուր խտանում են լաւագոյն ուժերը:

Ազգային -- ազատագրական շարժումը կլանում է հոգեւոր համարեա ամբողջ էներգիան: Սա գլխաւորն է պատճառներից:

Միւս պատճառները սոցիալական, կաստայական, յաճախ նեղ անձնական են:

Հոգեւոր Հայաստանի գաղափարը, ոգեկոչուած դարասկզբին, որ այսօր շրջում է մամուլի էջերում, վերածուել է հալածական ուրուականի եւ կարող է խեղդուել քաղքենիութեան ճահճում, մի խաւ, որ արագօրէն ծաղկում է քաղաքական վերելքի զուգընթաց:

Քաղաքում ծաղկում է շուկայական կապիտալը, նախկին ստուերային կլանները կենսական տարածքներ են նուաճում եւ սպառնում են կլանել ամբողջ օդը: Տառացիօրէն աճում է օդ վաճառողների մի ամբողջ բանակ:

Սոցիալական օրգանիզմը վերածւում է ամենակուլ ստամոքսի, եւ սիրտն արիւն չի մղում ուղեղին: Մշակոյթը, մտաւորականութիւնն անպաշտպան են այս բաց երախի առջեւ: Մամոնայի պաշտամունքը սպառնում է աւերածութիւններ գործել այս ոլորտում:

Սրանք առարկայական պատճառներ են, սակայն ինչպէս տեսանք, կան նաեւ ենթակայական պատճառներ, կաստայական, նեղ անձնական պատճառներ, որոնք առաւել դժուար յաղթահարելի են:

Ինչպէս ամէնուր, այստեղ եւս պէտք է սկսել անհատից, մշակութային անհատից: Այսօր մարդիկ արագօրէն տեղի են տալիս, լքում են իրենց մասնագիտութիւնը, դադարում են գրել, աշխատել: Բացառիկ դէպքեր են, երբ հանդիպում ես հոգեւոր -- բարոյական ծանր բեռը յաղթահարած անհատի, որ նստած լուռ ու մունջ իր գործն է անում: Բոլորը թիկունքում ճակատ են փնտռում՝ աննկատելիօրէն գերիշխում են հռետորական -- պաթետիկ ոճերը, եւ մարդիկ արագօրէն ընկնում են քարոզչութեան եւ ճառայնութեան գիրկը:

Մենք կորցնում ենք արուեստի մշակի, ստեղծագործ մտաւորականի տիպը: Մարդկանց հետապնդում է ստուերում մնալու, անտեսուելու վախը. Նրանք վազում են ժամանակի ետեւից, կորցնելով այնքան թանկ կեանքի ժամանակը: Սա աւելորդ, անիմաստ խուճապ է, որ սպառնում է համընդհանուր վարակի վերածուել:

Սրա կողքին անկի պէս աճում ու արմատաւորւում է մարդկային հին արատը՝ անտարբեր մարդը: Ո՞վ է այդ մարդը, որ ամբողջ այս չորս տարիների ընթացքում խխունջի պէս փակուել է իր պատեանում եւ հիմա դուրս գալ է որոշել. դժգոհ գործութեան մը խաւ է դա՝ անկախ մասնագիտութիւնից ու դաւանանքից, որի ես--ը չի ցնցուել այս ամբողջ ընթացքում, այլ առաւել չերտապատուել է: Մտաւորականութեան շրջանում սա ունենում է առաւել ծանր դրսեւորումներ: Առաջացել է մարդու մի նոր տեսակ՝ հոգեւոր վտարանդին՝ որ օտարուած է իրականութիւնից, ազգային ոգորումներից, իր մասնագիտութիւնից:

Մարդիկ, որ լքել են իրենց հոգեւոր տունը, կորցրել են հոգեւոր յենակէտ եւ խուճապի, տագնապի մէջ են: Այստեղից էլ նահանջի, փախուստի տրամադրութիւնները, այստեղից էլ հոգեւոր տեղատուութիւնը, որ նկատելի է այս տարիների ընթացքում:

Մենք գործ ունենք մտաւորական -- մարդու մի տեսակի հետ, որ վերածուել է ամբողջովին սոցիալական մարդու, կորցրել է հոգեւոր դիմակայման ներունակութիւնը եւ անվերջ փոխում է իր դիմակը սոցիալական վայրիվերումներին զուգընթաց, որի հոգում յեղափոխում -- ները, ազգային վերելքը ոչ թէ հաւատ, յոյս, այլ վախ, կենդանական վախ են յարուցում:

Իսկ իր վախի համար նա հատուցում է պահանջում. ումի՞ց. Նրանցից, որ փոխեցին կեանքի բնականոն ընթացքը, որ կանգնեցին շարժման գլուխ եւ ժողովրդին հասցրին սոցիալական անդունդի եզրին: Եւ աննկատելիօրէն այդ մարդիկ համախմբւում են, միաւորւում, վերածւում ճառախօսների ու քարոզիչների մի բանակի եւ համալրում են ստուերային գաղափարախօսութեան աճող ալանը, որ մեզ հետապնդել է տասնամեակներ, բայց վերակենդանացել է այս չորս տարիների ընթացքում:

Մտաւորականութեան մի մասը չորս տարի անդուլ բողոքում է, բողոքում է ամէն ինչից՝ ազգային շարժումից, կեանքից, կառավարութիւնից, անտիրութիւնից, -- բացի հոգեւոր կեանքի դատարկութիւնից. --- չտեսնելով, որ հէնց ինքն է իր թիրախը, հէնց ինքն է սերմանում այդ դատարկութիւնը:

Ընդամէնը մարդուն զրկել են իր նեղ պատեանից, որին յարմարուել էր, այն համարումից, որ նա ամբարել էր տարիների ընթացքում: Նա տագնապում է, տանջւում է անհետացման, անէացման վախից, քանի որ բոլորի յետեւից գալիս է ժամանակի ստուերը: Բայց հէնց նրանք տարօրինակ արագութեամբ այսօր վեր են ածւում ճառասացներից խլելով քաղաքագէտների հացը, ոչ մի ցածր նոտա, բոլորը խօսում են պաթետիկ շեշտերով, «ծանրակշիռ» փաստարկներով, «մեղադրական» եզրակացութիւններով: Խօսքը վերածւում է ցուցանքի, կեղծ գիտելիքների ցուցադրութեան: Այսպէս է երեւում նա -- այս տարիների կեղծ մտաւորականը՝ դատարկ ցուցանակի պէս առկախ:

Եւ ամէն ինչի տակ թաքնուած է վախն ապագայի՝ սեփական ապագայի նկատմամբ:

Բոլորն են ազատութիւն երազում: Բայց ազատութիւնն առնուազն քո կաշուից թանկ պիտի գնահատես: Ազատութիւնը գին ունի՝ եւ այն պիտի վճարես. ոմանք վճարում են կեանքի գնով, իսկ ոմանք վերածւում են խուճապի քարոզիչների: Ծայրայեղութեան մէջ ընկնելով՝ համընդհանուր հոգեպլկութեան այս պայմաններում, այդ մարդիկ վերածւում են այլանդակ կերպարների, դատապարտութեան յուշկապարիկների:

Հոգեւոր կեանքը չի կենտրոնանում, այլ տրոհւում է, նրան սպառնում է փոշիացման, անհետացման վտանգը: Ջլատման, պառակտման ոգին տանում է մեզ հոգեւոր անկման, որ սպառնում է աղէտի վերածուել:

Մարդու այն տեսակն է սա, որ եզակիութեան բարդոյթից գնում է դէպի անհատականութեան փլուզում: Մինչդեռ նրան թւում է, թէ շահում է ամէն պարագայում, մինչ ջուր է դուրս գալիս ջրից, յարում է ամենափրկիչ ընդդիմութեան, որ իր թեւի տակ է առնում բոլոր դեգերող հոգիներին: Բայց, դա հէնց թուլացնում է այսօր գոյութիւն ունեցող ընդդիմութիւնը, որ կարեւոր նշանակութիւն ունի յատկապէս ներքին կեանքի ծանր խնդիրների, քաղաքական վերիվայրումների ու անցումների այս շրջանում հաւասարակշռութիւնը պահելու համար:

Ցառաջանում է ընդդիմութեան մի թեւ, որ զբաղուած է միայն թոյն թափելով, որ հիւանդ լեարդի նման լեղի ու մաղձ է արտադրում: Այս կարգի հրապարակումներով հեղեղուած է հանրապետական կուսակցական մամուլը, ներծծուած է մթնոլորտը: Դա, ի վերջոյ, տանում է դիլետանտութեան եւ գաւառամտութեան, կուրացնում է հէնց իրեն՝ խօսնակին: Այսօր, որոշ մեղադրականներ, մերկացումներ հնչում են իբրեւ ինքնասպանի խօսքեր: Մինչդեռ քիչ են հանդիպում լուրջ ու խոհեմ վերլուծութիւնները, ծանրակշիռ քննադատութիւնը: Ընդդիմութիւնը առաջին հերթին պէտք է կարողանայ գնահատել, արժեւորել, ընդգծել ձեռքբերումները, որ պատմականօրէն եզակի են եւ ակնյայտ, ոչ թէ իջնի բամբասանքի աստիճանի: Այսօր սեւ կրքեր են չիկանում ընդդիմութեան ընդերքում: Այսպէս կոչուած ընդդիմութիւններ են դառել նոյնիսկ այն արցախցի մտաւորականները, որոնք այս չորս տարում մի անգամ ոտք չեն դրել Արցախ: Նրանք անուանարկում են ընդդիմութիւնն իբրեւ այդպիսին: Ընդդիմութիւններ են դարձել տարիների յայտնի մարդատեացները, մերժուածները: Բայց, որտեղի՞ց են ուժ առնում այդ ասպետները, ո՞ւմ անփորձ հոգիներն են կերակուր դառնում նրանց համար:

(Երբ փոքր ազգի ընդդիմութիւնը տառապում է ժխտման կրքով -- ապա նրան դառը փորձութիւններ են սպասում: Այդպէս է, ինչքան էլ մտերիմ ընկերոջդ անուն -- ազգանունը գրես փոքրատառ արհամարհանքով, չարչարանաց ու յուսահատութեան ճանապարհն առաջին հերթին քո սրտի միջով է անցնելու, եւ քո ընկերն է նեցուկ կանգնելու քեզ քո ճանապարհին՝ եւ փորձութեան պահին ոչ թէ պառակտման ջատագով պիտի դառնաս, այլ ձեռք մեկնես ընկերոջդ):

Իմ համոզմամբ, ընդդիմութիւնը եւս չերտաւորման եւ ձեւաւորման ընթացք է ապրում: Մշակութային հարցերն այսօր նրան աւելի քիչ են յուզում:

Մի կարեւոր պատճառ եւս:

Կայ մի վտանգաւոր հակում, որին իմ կարծիքով, տեղի է տալիս մեր մտաւորականութիւնը: Դա կոլեկտիւ գաղափարախօսութիւնն է, իւրաքանչիւրն աշխատում է պատսպարուել զանազան կուսակցութիւնների, հասարակական շարժումների, միութիւնների ներքոյ: Դա տանում է մշակոյթի քաղաքականացման, որը նրա մահն է նշանակում:

Մինչդեռ ստեղծագործութիւնը զուտ անհատական ակտ է. էլ ուրիշ որտե՞ղ, եթէ ոչ այս ոլորտում պէտք է գործի վճռական մենակի տեսակը, կերպը, որ այնքան արժարժւում է ազգային գաղափարախօսութեան ոլորտում:

Հոգեւոր կառոյցը ենթարկւում է բարոյահոգեբանական վերակերտման, նորովի աստիճանակարգման: Եւ սա բնաւ չի նշանակում եղած կառոյցների քայքայում եւ հոգեւոր մեկուսացում:

Կոլեկտիւ մտածողութեան, կոլեկտիւ գործունէութեան կամ անգործունէութեան ժամանակն անցել է: Ժամանակը ջնջում, աւլում է հին մսուրքներից անուղղ կոլեկտիւ գաղափարախօսութիւնը: Միայն անհատական, հոգեւոր սխրանքով կարող է արուեստագէտը գտնել, նուաճել իր տեղը հոգեւոր ոլորտում: Սակայն իր գործը տեղ հասցնելու համար նա կարիք ունի որոշակի մթնոլորտի, հոգեւոր ֆոնի, ինչպէս դերասանը կարիք ունի բեմի եւ դահլիճի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱՌՈՅՑԸ

Հայաստանի ներկայիս ամէնէն ծանրակշիռ հարցերը դիւանագիտական աշխատանքին ու ըմբռնումներուն կարեւորութիւնը կը չեշտեն. անկախութեան առաջին օրէն, Արցախի հարցը օրակարգի միայն նիւթ դարձուց նախ սահմանակից, ապա՝ միջազգային հանրային կարծիքին տիրապետող երկիրներուն հետ յարաբերութիւններու խնդիրը: Առաջիններուն հետ պէտք էր վարել խելացի, ճիշդ նախատեսումներու յենած, իրապաշտ քաղաքականութիւն, որպէսզի նորանկախ երկիրը չգլորէր քաոսի մը անդունդը որ ամէն օր կը սպառնար բացուիլ անկախ Հայաստանի առաջին քայլերուն առջեւ. երկիրներու Բ. խումբին հետ մշակելի յարաբերութիւններու հարցը նոյնքան փափուկ էր, քանի որ շատ բան կրնար կախում ունենալ անոնց գոյացուցած կարծիքէն ու արտայայտած կեցուածքէն: Եւ եթէ նկատի առնուի որ Հայաստան այսքան պատասխանատու բնագաւառ մը ճիշդ վարելու անհրաժեշտ փորձառութեան տէր տարրերն ալ չունէր, ոչ ալ կրնար նախորդ պետականութեան ուղղութիւնը շարունակել, ակներեւ կը դառնայ թէ նոր կազմաւորուող երկրի մը համար որքան դժուարին մարզ է այս մէկը:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Օգոստոս 11-ի թիւին մէջ լոյս տեսած հարցազրոյց մը որ կատարուած է Արտաքին նախարարի Առաջին տեղակալ Արման Կիրակոսեանի հետ, կը պարզէ այս աշխատանքին ներքին փուլերը: 35 տարեկան է ան, պատմական գիտութիւններու թեկնածու, հայկական հարցի պատմութեան մասնագէտ ու հեղինակ՝ աւելի քան 50 գիտական հետազօտութիւններու:

Արման Կիրակոսեան նախ կը սահմանէ Արտաքին նախարարութեան աշխատանքին ամէնէն գլխաւոր մասը որ հիմը դնել է բոլորովին նոր կառոյցի մը: Ասիկա հասկնալի անհրաժեշտութիւն մըն է նոր անկախացած երկրի մը համար որուն մօտիկ անցեալը եօթը տասնամեակի համայնավարական վարչակարգ մը եղաւ:

Նախարարութեան նոր կառոյցը որոշուած է ուսումնասիրելով տարբեր պետութիւններու օրինակները: Ան կը պարփակէ չորս ուղղութիւն. առաջինը գործնական դիւանագիտութեան բաժինն է ուր կան հիւպատոսային, պետական արձանագրութեան, ներկայացուցչութիւններու եւ դեսպանատուներու մասերը: Երկրորդը՝ քաղաքական, պայմանագրային -- իրաւական, տնտեսական եւ մշակութային վարչութիւններու բաժինն է: Քաղաքականը նախարարութեան ղեկավարութեան համար ամէնէն կարեւոր հարցերու մասին առաջարկներ ու յանձնարարականներ կը մշակէ. պայմանագրային -- իրաւականը կ'իրագործէ կապը երկրին օրէնսդիր, իրաւապահ եւ գործադիր մարմիններուն հետ ու կը զբաղի միջազգային պայմանագրերու եւ համաձայնագրերու մշակումով:

Վերջերս որոշուած է ստեղծել պատմադիւանագիտական բաժին մը որ դիւաններով ու «Դիւանագիտական տեղեկատու» պարբերականին հրատարակութեամբ կը զբաղի: Իսկ առանձին խումբ կը կազմեն տարածքային բաժինները որոնք երկիրներու որոշ խումբի հետ յարաբերութիւնները կը տնօրինեն: Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մէջ կան Եւրոպական, Միջինարեւելեան, ՀԱՊ-ի, Ասիոյ, Աւստրալիոյ, Հիւսիսային Ամերիկայի, Ափրիկէի, Կեդրոնական եւ Լատինական Ամերիկայի բաժիններ:

Այս կառոյցին մէջ, զրուցավարը՝ Տիգրան Լիլոյեան դիտել կուտայ թէ կը պակսի Սփիւռքի բաժինը: «Սփիւռքի հետ կապերը մեր մշտական ու առաջնահերթ խնդիրների թւում են մնում: Ներքին նախարարութեան իւրաքանչիւր տարածքային բաժնում զբաղւում են հայ համայնքների հետ յարաբերութիւններով՝ տուեալ տարածաշրջանի կտրուածքով» կը պատասխանէ Արման Կիրակոսեան:

Հետաքրքրական է, ինչ որ կ'ըսուի նախարարութեան ղեկավարութեան ու անձնակազմին մասին: Նախորդ շրջաններուն այս բնագաւառի աշխատակիցներուն թիւը 15-էն աւելի եղած չէ: Բոլորն ալ տէր էին արտասահմանեան աշխատանքի փորձառութեան: Անոնք ընդգրկուած են Արտաքին նախարարութեան նոր կառոյցին մէջ: Լրացնելու համար պաշտօնէութեան թիւը, մամուլի յայտարարութիւն մը կը տրուի, որուն կը պատասխանեն 2000-է աւելի դիմումներ: Փոխ -- Նախարարը այդ հետաքրքրութեան մէջ տեսնել կը

ՊԱՀԱՆՋՔ, ՅԱՂԹԱՆԱԿ ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

19 տարիներ առաջ ժողովրդային համախմբութեամբ կառուցուած Լա Սիոթայի Ս. Կարապետ Եկեղեցին օծուած է 1973 Օգոստոս 15-ին ձեռամբ Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեանի. այդ օրը որ կը զուգադիպի Տօն Շողակաթի Սուրբ Էջմիածնի տեղի կ'ունենայ նաեւ օծման յիշատակութիւն եւ խաղողօրհնութիւն:

Եկեղեցին թէպէտ չունի իր հոգեւոր հովիւը բայց իր վեթերան ատենապետ՝ Պր. Թովմաս Համամճեան եւ ժրաջան ատենադպիր Սարկաւագ Աբրահամ Կարապետեան, մնալով հովանաւորութեան եւ կարգադրութեան տակ Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կը կատարեն ամիսը անգամ մը պատարագ, ուր՝ առաջնորդութիւնը կը դառնայ աւելի տպաւորիչ, որովհետեւ ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդը կը բերէ իր մասնակցութիւնը երգելով միասնաբար:

Բայց եւ այնպէս՝ վերջին տարիներու ընթացքին թէեւ ուրիշ հայահոծ թաղերու եկեղեցիներու համար նախանձելի օակոյն տեղացի բնակիչներուն եւ պաշտօնատուներուն համար մտահոգիչ կացութիւն մը գոյացաւ: Այդ Եկեղեցին, աւելի ճիշդ առումով մատուռը, սկսած էր պզտիկ գալ եւ յաճախ հաւատացեալ ժողովուրդը փողոցէն կը հետեւէր պատարագին:

Պր. Աբրահամ Կարապետեան գիտակից ըլլալով երկրին օրէնքներուն, տարի մը առաջ դիմում կատարած է տեղւոյն Քաղաքապետարանին որպէսզի արտօնութիւն եկեղեցի մը կամ սրահ մը — որ կարենայ ըլլայ եկեղեցւոյ վերածել — Լա Սիոթայի Հայ Համայնքին: Տարի մը տեւող բաւական դժուարին աշխատանքներէ յետոյ քաղաքապետարանի խորհրդատու Պր. Ժորժ Աւետիսեանի ալ տարած արդիւնաբեր ջանքով, Լա Սիոթայի քաղաքապետ՝ Պր. Լաֆօնտ խոստացած է տրամադրել քաղաքի կեդրոնը երկյարկանի շէնքի մը գետնայարկը եւ այդ խոստումը դարձած է իրականութիւն քաղաքապետարանի Յուլիս 9-ի կուսակցութիւններու մասնակցած ընդհանուր նիստին դրական արդիւնքով:

Այժմ կնքուած է յաջողութեան մը առաջին մասը եւ ժամը հասած է աշխատանքի: Տրամադրուած այդ յարկը կը կարօտի նիւթական հանգամանքութեան եւ գործնական մասնակցութեան, որպէսզի վերածուի մեր կրօնին, մեր հաւատքին վայել Տաճարի մը: Մեր նախահայրերը ունենալով միակ մտահոգութիւն Հայ մնալու, կրցան իրենց նախնական պայմաններով կառուցանել եւ վեհ պահել Եկեղեցին: Ուստի մենք պէտք է պարտք համարենք հետեւիլ իրենց գծած ուղիին եւ կը խորհիմ թէ այսօրուան արդիական պայմաններով աւելի հեշտ պիտի ըլլայ մեր կարելիութիւնները ի գործ դնել ապացուցանելու համար թէ Հայը կը բարեզարդէ իր գտնուած վայրը շնորհիւ իր կրօնքին, պատմութեան եւ մշակոյթին եւ ի մասնաւորի իր կամքով:

Կը մաղթեմ թէ ոչ մէկ Հայ անտարբեր մնայ այս կոչին եւ միասնաբար, մօտ թուականներու կարենանք տօնել Լա Սիոթայի նոր Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ բացումը:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍԵՌԱՑԻՆԸ՝ ԱՍՏՂԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

Անջրպետ գրկուած անձերու սեռային ապրումներուն մասին բժշկական պրպտումներու տարաձայնութիւններ սկսած էին շրջիլ 60-ական թուականներէն: Այն ժամանակէն երբ մարդատար առաջին անջրպետարանները կ'արձակուէին դէպի միջոց: Թերթեր ու պարբերականներ կանոնաւոր կերպով կ'արտայայտուէին այս մասին:

Ռուսական սեռային պարբերական մը այդ տարաձայնութիւններու առաջին հերոսուհին կը նկատէ առաջին աստղանաւորդուհին՝ ռուս Վալենտինա Տրեշկովան որ երեք օր անցուցած էր «Վոստոկ — 8»ին մէջ: Այդ ճամբորդութեան ընթացքին, միշտ նոյն թերթին համաձայն, ան կարեւոր փորձառութիւն մը կատարած է. իսկ երկիր վերադարձէն կարճ ժամանակ ետք, ամուսնացած է «Վոստոկ — 3»ի օդաչուին հետ:

Յետոյ, ամերիկեան շաբաթաթերթի մը համաձայն, քննութիւններ, բժշկական հետազօտութիւններ այս քիչ մը տարօրինակ զոյգին կեանքը մղձաւանջի վերածեցին ու անոնք քանի մը տարի ետք ամուսնալուծուեցան ուրիշ ելք չգտան:

Այդ թուականէն ետք կատարուեցան ուրիշ փորձեր ալ թէ՛ խորհրդային, թէ՛ ամերիկացի աստղանաւորդներու վրայ: Անոնք անհրաժեշտ կը նկատուէին այն հեռանկարով որ մարդ արարածը կը պատրաստուի մեկնիլ Հրատ մոլորակը ու այդ ճամբորդութիւնը կը նախատեսուի որ տեւէ երեք տարի:

Ամերիկացի աստղանաւորդի մը կարծիքով այն անձերը որոնք պիտի ձեռնարկեն այդ ուղեւորութեան, պէտք է զոյգերէ բաղկանան:

Ի՞նչ են սակայն ներկայի կարելիութիւնները աստղանաւերու որոնք պիտի գործածուին այս նպատակով. ամերիկեանները որպէս բնակելի տարածք 65 խորանարդ մեթրնոց տեղ միայն ունին ուր սեռային յարաբերութեան մը փորձը պիտի նմանի բազմաթիւ անձերու հասարակաց վրանի մը մէջ ձեռնարկելու այդ արարքին: Իսկ ռուսականները աւելի յարմար պայմաններ ունին. կարելի է հոն մեկուսի մաս մը անջատել հասարակաց բաժինէն ու առանձնանալ:

Նիւթը այնքան այժմէական կը թուի որ ՆԱՍԱ-ի փրոֆէսէօր մը նոյնիսկ արգելք չի տեսներ անջրպետին մէջ յղացուած երախայի մը գոյութեան: Միայն պայման կը դնէ որ առողջապահական բոլոր միջոցները առնուած ըլլան ու չհագրգռուած անձերը մտածեն նաեւ երկիր վերադարձին երախային ու մօր կրելիք հաւանական դժուարութիւններուն մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Երեկոյեան չարժանկարի տոմսն արժէր 2 ռուբլի: Օնիկը իր ու ընկերոջ՝ Շահէնի համար հսկիչին մեկնում է 3 ռուբլի:

— Ծօ Օնէս, մէկ ռուբլի պակաս է, — նկատեց հսկիչը:

— Խափ մէկ ռուբլու անկաղ աչէ. չէ՞ս տեսներ, աչքի մէկը չկայ, — վրայ բերեց Օնիկը:

**

Մայրը հարցնում է որդուն.

— Վերջերս ինչ որ աչքիս չի երեւում քո դպրոցական օրագիրը:

— Իմ դասընկերն է վերցրել, որպէսզի ծնողներին վախեցնի...:

**

Անտառում նշւում է աղուէսի յոբելեանը: Ստացւում են նրա հասցէով բազմաթիւ հեռագրեր: Ողջոյնի նամակ են որոշում ուղարկել նաեւ գայլերը: Գրում են ու սկսում մտածել՝ ինչպէ՞ս ստորագրել այն՝ «Գայլերի փոհմա՞կ», թէ «Մի խումբ ընկերներ»: Մտածում են, մտածում ու ստորագրում. «Ընկերների փոհմակ»:

**

Երիտասարդ ամուսինները Սեպտեմբերի 1-ին ուղարկում են որդուն առաջին դասարան: Պարզ է, նոր դպրոցական համազգեստով, պայուսակով, ծաղիկով: Դասերից յետոյ նրանք դիմաւորում են որդուն, որը ներս գալով, շպրտում է գրքերով լի պայուսակը եւ ասում՝

— Ինչո՞ւ դուք ինձ հէնց սկզբից չզգուշացրիք, որ այս գլխացաւանք քաշքշուկը տեւելու է տասը տարի...:

**

Ամուսինը վերադառնում է տուն հարբած վիճակով: Կինը վերցնում է թաց երեսսրբիչը եւ սկսում է խփել նրան՝ ասելով.

— Կը չարունակե՞ս խմել, կը չարունակե՞ս խմել, կը չարունակե՞ս խմել...

Իսկ նա ինչպէս կարողանում է ծածկում է իրեն, բայց հարուածները չեն դադարում:

— Կը չարունակե՞ս խմել, կը չարունակե՞ս խմել...

— Լա՛ւ, — ասում է վերջապէս լալկեաց ամուսինը, — լցրո՛ւ...:

կարծէ արտասահման մեկնելու հնարաւորութեան պզտիկ մը: Դիմողներու միջեւ ընտրութիւնը կը կատարուի չափանիշներով. մայրենիի ու նաեւ մէկ կամ քանի մը օտար լեզուի իմացութիւն, արտասահմանի մէջ աշխատանքի փորձառութիւն, վերլուծական կարողութիւն, եւայլն: Արման Կիրակոսեան կ'ըսէ նաեւ թէ միջնորդութեան բազմաթիւ փորձերու թիրախ կ'ըլլան իրենք, ի նպաստ սա կամ նա թեկնածուին, բայց Նախարարութիւնը կը կիրարկէ ամենակարեւոր չափանիշը. մասնագիտական բարձր մակարդակ, գիտելիք ու ընդունակութիւն: Ու կ'աւելցնէ թէ հակառակ դիմողներու մեծ թիւին, քարտերու հարցով բաւական նեղութիւն ունին, քանի որ լեզու գիտցողը միշտ չէ որ կրնայ դիւանագէտ ըլլալ, կամ փոխադարձը: Հոս, հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ 2000 թեկնածուներէ քանի՞ն յարմար գտնուած է ընտրուելու ու դեռ որքա՞ն բաց տեղեր ունի Նախարարութիւնը: Այդ պակասը լրացնելու գործին մէջ կարեւոր կէտ մըն է յետագայ տարրերու արտասահմանեան պատրաստութիւնը, եւ ինչպէս փոխ-նախարարն ալ կը նշէ, արդէն համաձայնութիւն կայ Յունաստանի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Աւստրիոյ, Ռուսաստանի ու այլ երկիրներու մէջ դիւանագէտներ պատրաստելու վերաբերեալ:

Հարցազրոյցին վերջին մասը կ'առընչուի դեսպանատուներ ունենալու հարցին. Ներկայիս Հայաստան դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններ ունի Միացեալ — Նահանգներ, Անգլիա, Ռուսաստան: Միացեալին համար, ինչպէս յայտնի կը դառնայ Արտաքին փոխ — նախարարին արտայայտութենէն, լուծումը կը յանգի նիւթական միջոցներու խնդրին:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ո՛չ, պիտի չարտասուեմ տրտմութենէ, փախստեայ՝ պիտի չսպրդիմ ննջարան, գլուխս պահելու համար բարձիս մէջ: Ընդհակառակը, կը զգամ գայրոյթը, որ ալեկոծութեամբ կ'ելլէ մարմնէս դէմքս ծեծելու համար իր գոռ զօրութեամբը: Կ'ըսեմ լոկ մանուկ մըն էի, որ զոհ կ'երթայ իր երեւակայութեան, որ կը կարծէ թէ իր տենչանքին սաստկութիւնը կը բաւէ՝ գարունը կեցնելու համար երկրի ճամբաներուն վրայ: Օրը պիտի յառաջանայ բոլոր օրերուն պէս ու երեկոյեան քաղցր ժամուն, Պոլսոյ բոլոր ափերէն, ծուխն ծուխն պիտի քակուին անհատներուն սրբազան երգերը: Յոյն փալիքարիները տուն պիտի վերադառնան՝ թրջելէ յետոյ իրենց կոկորդները քանի մը բաժակ մասթիքայով, հայ արհեստաւորները լռջութեամբ պիտի յիշեն իրենց կիներուն յանձնարարութիւնները, քահանաները պիտի հաւաքեն իրենց փէշերը, բանկալը ձգելով իրենց որբութիւնը:

Կ'ըսեմ լոկ մանուկ մըն էի, որ կը կարծէր թէ ծարաւէ բռնկիլ կը բաւէր՝ արժանի ըլլալու համար բոլոր հրճուանքներուն: Պիտի գայ, պիտի գայ գարունը, — ցանկապատերուն ու ծառերուն վրայ ու պիտի լուայ ողջ երկիրը իր զուարթ ջրերով: Բոլոր անոնց համար, որ հիւրընկալ բազուկներ ունին, գարունը կուգայ միշտ, առանց յետին արատի մը՝ իր յաւիտենապէս գեղեցիկ դէմքին վրայ: Լոկ ես էի, որ չէի ուզեր ըմբռնել թէ կայ ուրիշ գարուն մը, որ զուարթ բողբոջումներով կը բացուի մեր ներքին ակօսներէն: Քունքերուս վրայ արեանս բաբախիւնը չեմ զգար, ու շրթունքներս չեն կծկուիր քինոտ գառնութեամբ: Լոկ որոտալի բարկութիւն մըն է, որ կը հասունանայ մարմնիս մէջ: Կ'ըսեմ կ'արժէ՞ր միթէ: Բերանդ բոլոր տառապանքներուն լեղի համը գիտէր, հոգիդ բոլոր տուայտանքներուն անօգուտ գիտութիւնը: Պատրանք մը չկար, որմէ բուժուած չըլլայիր: Արիւնին ու ցեխին մէջէն, բոլոր զրկանքներուն աղբերէն կ'արժէ՞ր միթէ ազատ ափ ելլել՝ ընդունելու համար կեանքին առաջին սլացքը: Կ'ըսեմ՝ ոչ մէկ վէրք բարի է ու ոչ մէկ վէրքի պէտք էր ցոյց տալ թիկունքդ: Կ'արժէ՞ր միթէ մարմինս պրկել՝ մերժելու համար բոլոր խանդաղատանքները, բոլոր գութերն ու բոլոր կապերը, իյնալու համար կեանքի լարած առաջին որոգայթին մէջ: Սէրը իր դաւադիր թեւերով գրկած էր քեզ ու դուն կը կարծէիր թէ բոլոր պարտէզները պիտի դիմաւորէին քայլերդ: Ծեր ծառի մը բունին ահա կապած է քեզ այժմ, որպէսզի դիտես գարնան գալուստը անդերուն ու մարմանդներուն վրայ:

Պիտի գայ, պիտի գայ գարունը, — այդ աղջկան ու իր սիրականին համար: Երգերը քաղցր ալեկոծութիւններով պիտի ելլեն ու արտոյտներ պիտի թռին, վաղ այգուն, անոնց խրախճանքի քայլերէն: Ո՛չ, տրտմութիւնը պիտի չտապալէ զիս: Գլուխս բարձր՝ պիտի երթամ իմ ճակատագրիս, ու ոչ ոք պիտի լսէ այլեւս շրթներէս իր անունը: Շրթներս պիտի մոռնան իր անունին անոյշ համը:

Եթէ Արշամին զօրեղ մատները ըլլային՝ այս գրիչը բռնողը, այս բոլոր աւերորդ բառերուն փոխարէն ի՞նչ պիտի գրէին այս էջերուն վրայ: Սարսելով իր լայն ուսերը, ծռելով իր խոշոր գլուխը, Արշամ պիտի մըլտար, — ճշգրիտ ըլլանք: Ու մատները առանց դողալու, պիտի սահէին էջին վրայ: Արուսեակ կը գրէ թէ գարնան պիտի ամուսնանայ, թէ իր ապագայ ամուսինը ազնիւ ու քաջ տղայ մըն է, թէ մեծ երջանկութեամբ մըն է, որ այս լուրը կը հաղորդէ ինձ ու վստահ է թէ պիտի բաժնեմ իր հրճուանքը: Ոչ ոք ուրիշի հետ կրնայ բաժնել վիշտն ու հրճուանքը: Ենթադրենք թէ փակուած հաշիւ մըն է. բուռն ճիգով մը ջանանք, որ իրապէս այդպէս ըլլայ: Ոչ մէկ երիտասարդ պէտք է որ անընդհատ գլուխը ետ դարձնէ, վշտի հետքեր փնտռելով անցեալին մէջ, այլ անյողդողդ քայլերով պէտք է երթայ դէպի ապագան: Պէտք է որ վաղ առաւօտ ժպտով դիմաւորենք ծագող օրը: Վաղուան կեանքը գեղեցիկ է:

Արտասուքի կաթիլներէն չէ որ կ'երկնչիմ միայն, այլ ներքին տկարութենէ մը, որ ողնածուծէս կը բարձրանայ, կը սեղմուի կոկորդիս մէջ, կ'ողողէ կուրծքս: Ողջ մարմինս սպունգի մը պէս, իր յետին խորշերով, լի է այդ տկարութեամբ: Բոլոր բառերը անօգուտ են՝ վասնզի ոչինչ կրնայ արտայայտել զիս: Բոլոր խոնջէնքներէն, բոլոր յուսահատութիւններէն, բոլոր գայրոյթներէն անդին եմ: Ապագան ջնջուած է դիմացս ու ժամանակը իր երգը չի հեգեր վրաս: Մէկ չափ ու մէկ կշիռ ունիմ, — վէրքս, որ կ'արիւնի: Մէկ երգ ու մէկ իմաստութիւն գիտեմ, — սէրս, որ ընդերքներուս խորէն կ'աղաղակէ, որ չընդունիր կեանքին վճիռը:

Ահա՛ սիրոյ կրակը որ բոցավառ լեզուներով կողերս կը լզէ: Լեզուս կը փակչի քիմքիս: Ծարաւէ կը տոչորիմ, — տենդը կը լափէ արիւնս: Ու ոչ մէկ մայր կրնայ խաղաղեցնել ներքին ալեկոծութիւնս: Կ'ուզէի դաշտերը ելլել, խորունկ գիշերուան մէջ ու երկրին ու երկինքին պոռալ թէ այս ցաւը կը կքէ ուսերս, թէ կեանքին բեռը պիտի տապալէ զիս: Ո՛, քունը թող գար ու զիս ընկղմէր իր լիճին մէջ: Անդամներս կը կոտտան ցաւով: Թո՛ղ գարունը գթայ վրաս, թող երկիրը հանգչեցնէ զիս իր ծոցին մէջ, թող ջրերը ընկլուզեն այս վիրաւոր մարմինը:

Դեկտեմբեր քսանըչորս

Անհունապարելի դամբանի մը պէս փակ են շրթներս: Բայց մարդկային դէմքը հայելի մը չէ՞ միթէ: Ընկերներս հիւանդ անասուններու պէս՝ ողջ օրը դեգերեցան շուրջս:

(Շար. 67)

(Շար. Ա. էջէն)

րու միջեւ» (անկնարկ դեմոկրատ թեկնածուին արտամուսնական յարաբերութեանց) հանրապետական կուսակցութեան ղեկավարներու դիմումին ընդառաջելով: Խառնուրդը՝ քոնեաք, քուէնթրօ եւ ռոմ աւելի քնարեր է, կ'ըսեն չար լեզուները, քան՝ գրողին...: Պուշի օգնութեան հասած է Ռեկըն:

ՆԱԶԱՐԷԹԻ մօտ ութ հազար հինգ հարիւր տարուան գանկ մը երեւան հանուած է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԻՐ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Օգոստոս 8-էն ի վեր, ֆութպոլը վերստին մաս կը կազմէ մարզասէրներու առօրեային: Ֆրանսայի ախոյենական մրցաշարքերը վերսկսած են:

Առաջին բաժանումին մէջ – Բարձրագոյն դասակարգ՝ քսան ակումբներ – կը նախատեսուի սուր մրցակցութիւն մը չորս տարիներէ ի վեր ախոյեան Մարսէյլի, Մոնաքոյի եւ Փարիզի միջեւ: Օսէրի կազմն ալ բաւական զօրաւոր կը թուի իր խօսքը ըսելու երեք մեծերու կողքին:

Աւելի դժուար է ընտրութիւն մը ընել Երկրորդ բաժանումի 36 խումբերուն մէջէն, սակայն Բարձրագոյն դասակարգէն նոր արտաքսուածները – Նանսի, Քանն, Ռէնն – պիտի ջանան, անշուշտ, իրենց տեղերը վերագտնել լաւագոյններու շարքին մէջ:

Ծանօթ է որ, այս Երկրորդ դասակարգին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, հայանուն ակումբ մըն է որ կը ներկայացնէ Վալանս քաղաքը: Ակումբին վարչութիւնը, մեծամասնութեամբ Հայեր, յաջողած է մէջտեղ հանել այս դասակարգին համապատասխան խումբ մը: Առաջին երկու արդիւնքները այդ կը հաստատեն: 2 – 2 Պասթիայի հետ եւ փոքր պարտութիւն մը՝ 1 – 0 Ալէզի առջեւ: Երկու մրցումներն ալ՝ դուրսը:

Հայանուն ակումբին համակիրները առիթ պիտի ունենան, այս շաբթուան վերջը, դիտելու իրենց սիրելի խումբին խաղը Վալանսի մէջ, իսկ մրցակիցը՝ Նիս, անցեալին՝ անուանի Ֆրանսական ֆութպոլին մէջ, քանի մը տարիներէ ի վեր՝ շուքի տակ:

Անցեալ Փետրուարին, Նիս եւ Վալանս մրցեցան անգամ մը: Ֆրանսայի բաժակին ի հաշիւ էր այդ: Նիս յաղթեց դժուարաւ, իր դաշտին վրայ՝ 1 – 0: Անկէ ի վեր, փոփոխութիւններ եղած են երկու խումբերուն մէջ ալ: Վալանս աւելի զօրացած է թերեւս, շնորհիւ դուրսէն բերուած նոր խաղացողներու:

Առաջին յաղթանակ մը կարելի է, Վալանսի համար, այս շաբաթ: Ակումբին համակիրները ատոր կը սպասեն անհամբեր: Անկասկած, քանի մը հազար պիտի ըլլան մարզադաշտին շուրջ, խանդավառ, պատրաստ՝ ծափահարելու, տօնելու նորակազմ խումբին յաջող գործողութիւնները:

Ակումբին երկու Հայ խաղացողները, երկուքն ալ Հայաստան ծնած, Միշէլ Թէրզեան 29 տարեկան եւ Համլէթ Մխիթարեան՝ 30 տարեկան, չեն վերագտած, կ'երեւի, տակաւին իրենց ֆիզիքական լաւագոյն վիճակը: Վերեւ յիշուած երկու մրցումներուն, Մխիթարեան փոխարինող էր. պահ մը միայն խաղացած է:

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝ «Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

67-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆՈՒԷՐ. – Տիկին Սիլվա Գույումճեան 200 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ միջոցաւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն Տիկին Դարբինեանի (ծնեալ՝ Տէր – Ղուկասեան) մահուան առթիւ. – Դարբինեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Բամպուքեան 200 Ֆր.:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓ

Հարաւային Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդութեան Շրջանային Խորհուրդը կը կազմակերպէ Աւանդական

ՈՒԽՏԱՆԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 20

Պատարագի սկիզբ՝ ժամը 10-ին:

Ուխտաւորի Սեղան ժամը 12.30-ին:

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de

Mme SILVA GOMIGYAN

Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

SIDON TRAVEL FRANCE

PRESENTE

ARMENIE '92

VOL DIRECT PAR AEROFLOT PARIS-EREVAN-PARIS

voyage organisé à la carte
départ chaque semaine

- Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

PRIX PAR PERSONNE

Pour une semaine		Pour deux semaines	
Chambre double	5.500 Frs	Chambre double	7.300 Frs
Chambre individuelle	6.000 Frs	Chambre individuelle	8.700 Frs

NOTRE PRIX COMPREND

- Le transport aérien en classe économique
- Les transferts: Aéroport-Hôtel-Aéroport
- Hébergement à l'hôtel ARMENIA avec petit-déjeuner
- Les frais de visa.

VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

MINIMUM 15 PERSONNES

CALENDRIER ET PRIX PAR PERSONNE

– Du 19 Août au 02 Septembre — Du 16 Septembre au 30 Septembre
– Du 02 Septembre au 16 Septembre— Du 30 Septembre au 14 Octobre

14 JOURS — PENSION COMPLETE — 7.950 Frs

Supplément chambre individuelle 1.400 Frs
Réduction enfant (02-12 ans) 50% — Réduction bébé (moins de 2 ans) 90%

transport aérien seul

- Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

PRIX DU TRANSPORT

Aller-Retour : **4.600 Frs** Aller ou Retour simple : **2.750 Frs**
Réduction enfant 50% Réduction bébé 90%

Pour tous renseignements et inscriptions contacter: Sonia ACHDJIAN

SIDON TRAVEL FRANCE

34, Av. DES CHAMPS-ELYSEES
ESCALIER A, 2e ETAGE, 75008 PARIS
TEL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

OFFICE A EREVAN

HOTEL ARMENIA - CHAMBRE 611
TEL.58-25-52 FAX 56-40-60

ՇԱՀԱՆ ՍԱՀԱՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝	70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	”	60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	”	60 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 21

VENDREDI
21 AOUT
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.867 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.867

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄՆ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻՈՅ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

«Իէիպիեէ Տօղրու» շաբաթաթերթը Օգոստոս 9-ի թիւով յայտնումներով կ'արձագանգէ մամուլի ասուլիսի մը որուն ընթացքին Նախագահ Պուշի բանբերը Ռիչըրտ Արմիթէճ խօսած է նախկին խորհրդային Թրքական հանրապետութիւններու առընչուած Միացեալ-Նահանգներ-Իսրայէլեան ծրագիրներու մասին: Ասուլիսը տեղի ունեցած է Երուսաղէմի մէջ: Ռիչըրտ Արմիթէճ այն անձն է որ կը ղեկավարէ «Ազատութեան կամուրջներ»ու այս հանրապետութիւններուն մէջ տանելիք գործունէութիւնը:

Ան մամուլի ասուլիսին կը յայտնէ թէ Միացեալ-Նահանգներ մտադիր է Իսրայէլի հետ համարակաց գործունէութիւն տանիլ խնդրոյ առարկայ հանրապետութիւններուն մէջ, քանի որ շատ մը մարզերու իսրայէլեան փորձառութիւնը կրնայ անոնց օգտակար ըլլալ: Այս մասին կը բերէ օրինակ, ոռոգման թեքնիքներու պարագան եւայլն որոնք մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն գլխաւորաբար Ուզպէկստանի համար ուր ջուրի նեղութեան պատճառով կը կաղայ բամպակի մշակումը:

Արմիթէճի համաձայն, Միացեալ-Նահանգներ եւ Իսրայէլ համակարծիք են այն կէտին վրայ որ Միջին Ասիոյ հանրապետութիւնները պէտք է դարգացնեն լաիք [illegible] մը, ինչ որ մեծապէս կարեւոր կը նկատեն: Այս առումով անոնք կը մտածեն Թուրքիան եւս ներառնել իրենց գործունէութեան շրջածիրին մէջ, ցոյց տալու համար այդ ժողովուրդներուն թէ ժողովրդավարութիւն ու մահմետականութիւն խորքով հակասական բնոյթ չեն կրեր:

Ասուլիսին մասնակիցներէն մէկը հարց կու տայ թէ խնդրոյ առարկայ մահմետական երկիրներու ճակատին մէջ Ազրպէյճան եւս տեղ ունի՞. եւ թէ Հայաստանի հետ պատերազմական վիճակի մէջ գտնուելու անոր պարագան չի՞ խանգարեր ծրագիրներու ընթացքը: Ամերիկացի պաշտօնատարը կը շեշտէ թէ նկատի առնուած մահմետական երկիրները Ղազախստանը, Կիրգիզստանը, Թիւրքմէնստանը, Տաճիկստանը, Ուզպէկստանն են: Առ այժմ Ազրպէյճանը եւս այս խումբին հետ նկատի առնել ոչ ոքի գործին կը ծառայէ, յատկապէս Իսրայէլի: Եթէ օրինագիծը որ ներկայիս պատրաստութեան մէջ է, վաւերացուի, Հայերու հետ բախումները շարունակելու պարագային Ազրպէյճան եւս այս ծրագրին մասնակից դարձնել շատ պիտի դժուարանայ Միացեալ-Նահանգներու համար: Այս պատճառով առ այժմ նկատի կ'առնուին միայն հինգ հանրապետութիւնները որոնք ամէն բանէ առաջ առաւելութիւն կը ներկայացնեն Իսրայէլի համար:

Արմիթէճի հարց կը տրուի նաեւ թէ նոյն օրէնքը սահմանափակումներ կը բերէ՞ Հայաստանի նկատմամբ եւս, թէ անոնք միակողմանի ձեւով ուղղուած են Ազրպէյճանի: Ան կը պատասխանէ թէ Հայաստանի նկատմամբ սահմանափակում խնդրոյ առարկայ չէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

Ազրպէյճանական տորպաժանումները Օգոստոս 18-ին յարձակումներու ձեռնարկած են Մարտակերտի Մեծշէն եւ Մարտունիի Ճարտար գիւղերուն վրայ ու ետ մղուած են: Երեք հայ երիտասարդներ զոհուած են, թշնամին ունեցած է տասը հոգիի կորուստ: Գիշերը ռմբակոծուած են Հադրութի գրեթէ բոլոր սահմանամերձ գիւղերը:

***

Օգոստոս 19-ին կացութիւնը շատ սուր բնոյթ առած է Գորիսի, Կապանի, Կրասնոսելսկի սահմաններուն վրայ: Զանգելանի, Կուպաթլըի եւ Գետաբէկի ռազմակայաններէն զէնքի գրեթէ բոլոր տեսակներով ուժգին կրակ բացուած է հայկական սահմանամերձ շրջաններու եւ պաշտպանական դիրքերու վրայ:

Առաւօտուն մարտական գործողութիւններ ծաւալած են Գորիսի Կոռնիձոր գիւղին սահմանին վրայ: Երեկոյեան կրակը տեղափոխուած է նաեւ Շուռնուխ եւ Խնձորեսկ: Ռմբակոծուած է Գորիսը ուր ըստ նախնական տուեալներու, խաղաղ բնակչութենէն հինգ մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր կայ: Կրակի տակ մնացած են Կապանի Դաւիթբէկ, Եղվարդ, Ուժանիս եւ Կաղնուտ գիւղերը, քաղաքին կեդրոնը: Կրասնոսելսկի մէջ թշնամին կրակը կեդրոնացուցած է յատկապէս Վերին եւ Ներքին Ճամբարակ գիւղերուն ուղղութեամբ:

Իսկ Իջեւանի Բերքաբեր գիւղին սահմանային հատուածին վրայ խախտելով գիւղատնտեսական աշխատանքները չխանգարելու երկկողմանի համաձայնութիւնը, Ազրպէյճանցիները կրակ բացած են սահմանամերձ տարածքին մէջ խոտհունձքի ելած մշակներու վրայ: Հայ մարտիկները զանոնք դուրս բերած են կրակի գօտիէն: Մէկ հոգի վիրաւորուած է:

Արցախի կառավարութեան գլուխին անցած է Բորիս Առուշանեան, որ կը յաջորդէ հրաժարեալ Օլէգ Եսայեանի: Վարչապետին Ա. տեղակալն է Ժիրայր Պօղոսեան, առժամապէս:

***

ԶՕՐԱԿՈՉԸ ՁԱԽՈՂԱԾ

Օգոստոս 18-ին կառավարութեան խորհրդակցութեան ընթացքին քննարկուած է զօրակոչի ընթացքը: Նշուած է որ կազմակերպչական թերիներու հետեւանքով զօրակոչը ձախողած է, թերացած են տեղական իշխանութիւնները: Շրջանային եւ քաղաքային խորհուրդներու գործադիր կոմիտէներուն յանձնարարուած է միջոցներու ձեռնարկել խուսափողներու հարցերով զբաղող յանձնախումբեր ստեղծելու համար:

***

Սեպտեմբերէն սկսեալ ծխախոտն ու շաքարը կը վաճառուին կտրօններով: Ցեստագային կը մեծնայ կտրօնով տրուող ապրանքներու թիւը: Այս մասին յայտարարած է վարչապետ Խ. Յարութիւնեան:

***

Օգոստոս 18-ին Պետական Նախարարներ՝ Ռ. Զիֆթալարեան եւ Վիգէն Ճիտէճեան պրիֆինկի մը ընթացքին շօշափեցին ուժանիւթի եւ պարէնի ձմրան նախապատրաստութեան հարցը: Անոնք հաւաստիք տուին թէ աւելի լաւ պատրաստութիւն կատարուած է այս ձմրան համար ու շրջափակումը շարունակուելու պարագային իսկ երկիրը ապահով կ'ըլլայ անհրաժեշտ քանակութեամբ ուժանիւթով: Գալով պարէնի հարցին, ստեղծուած դժուարութիւնը հետեւանք է Վրաստանի կամուրջին քանդումին որ մինչեւ շարաթավերջ հաւանաբար պիտի նորոգուի. ամէն պարագայի, պետական նախարարները ապահովութիւն տուին որ երկիրը առանց հացի չի մնար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԲԽԱԶ ԱՆՋԱՏՈՂԱԿԱՆՆԵՐԸ, որոնք քշուեցան Սուխումիէն կը ջանան «ֆետայական պատերազմ մը» ստեղծել: Ամբողջ շրջանը Վրացիներու ձեռքն է բացի Գուդաուտայէ, ուր ապաստանած է աբխազ Խորհրդարանին Նախագահը՝ Արձինբա 1500 կամաւորներով: Յիշենք որ Աբխազիա ինքնավար հանրապետութիւն մըն է Սեւ ծովու վրայ, որու բնակիչներուն 20%-ն իսկ Աբխազ չէ: Վրացիները մեծամասնութիւն են Հայերուն եւ Յոյներուն հետ: Անցեալ ամիս սակայն, Աբխազները առանձին նիստ գումարելով Խորհրդարանին անկախութիւն հռչակեցին: Վրաստանի պահակազօրքի միջամտութենէն ետք, զոհերու հաշուեկշիռը բաւական ծանր է. — 70 մեռեալ եւ 1000 վիրաւոր:

(Շար. ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Փանիկ գիւղ — Արթիկի Շրջան
Հայ Կաթողիկէ Տիրամօր Եկեղեցի
Օգոստոս 16, Կիրակի
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածամօր

ՓԱՆԻԿԻ ՄԵԾ ՏՕՆԸ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Արեւոտ ու պայծառ օր, Արագածի լոյս գագաթներէն շողացող քաղցր զեփիւռով ծծուն: Փանիկի Եկեղեցին չքեղօրէն նորոգուած է: Բազմախուռն ժողովուրդ՝ ուրախութեան ժպիտներով ու զանգերով կ'ողջունեն Հայ կաթողիկէ Համայնքի Առաջնորդը, Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, որ ժամը 10.30-ին կը հասնի Աշոցքէն, իր հետեւորդներով:

Փանիկի հոգեւոր հովիւ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան, ողջոյնի խօսքին մէջ կ'ոգեկոչէ կատարուած ժրաջան աշխատանքը, նուիրատու բարերարներու յիշատակը, որոնց շնորհիւ այժմ հնարաւոր է միասին պատուել Ս. Աստուածամօր Վերափոխումը, այս վերանորոգեալ տաճարին մէջ: Իր անկեղծ սրտէն կը ժայթքի «Փառք Քեզ, Աստուած»:

Բոլորովին կերպարանափոխ է եկեղեցին, մարմարակերտ նոր խորանով, իւղաներկ նոր նկարով, մարմարեայ յատակներով, բեմով, դասով, դեղնաւուն սիւներով, գաճաչէն խոյակներով, բոլորակ նկարներու պատկերաշարքով, չքեղ ջահերով:

Փոքրիկներու երգչախումբը, անձնուէր Տիկին Ալայի ղեկավարութեամբ, համեստ նուագարանի մը ընկերակցութեամբ, սկիզբ կու տայ Սուրբ արարողութեան. «Խորհո՛ւրդ խորին, անհաս, անսկիզբն...»:

Եկեղեցին լի է հաւատացեալներով. եկած են նաեւ բազում բարեկամներ ու ծանօթներ՝ Երեւանէն, Գիւմրիէն, Արթիկէն, Արեւիկէն: Փանիկի ծերունազարդ 95-ամեայ Սոնայի աչքերը լի են արցունքներով: Ո՞վ չկացաւ այդ օրը: Կային հիւրեր Իտալիայէն, Ֆրանսայէն, նկարիչներ, ճարտարապետներ, Կամիլեան միաբաններ, Անարատ Յղութեան Միաբանութենէն Հայ երեք քոյրեր, Հալէպէն Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետ՝ Տ. Օգոստինոս Գուսան որ մասնակցեցաւ Սուրբ արարողութեան, բերելով ողջոյնը իր համայնքի Արք. Գերպ. Պետրոս Մըրիաթեանի:

Ներկայ են նաեւ Արթիկի Շրջանի Գործկոմի Նախագահը (փրեֆէ), Արթիկի քաղաքապետը, Փանիկի գիւղապետը, իրենց աջակից խորհրդականներով:

Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեան, եպիսկոպոսական խոյրով ու գաւազանով, խաչ ի ձեռին՝ մտաւ Դաս. պատանիներ — դպիր ու սարկաւագի պաշտօնով — արընթերակայ սպասարկուներն են: Ժամը 11:

Քարոզի պահուն, «Աստուածածին խորան լուսոյ» բնաբանով, Նորընտիր Արքեպիսկոպոսը կը դրուատէ Ս. Կոյս Մարիամ Աստուածամօր Վերափոխումը, ոգեկոչելով Տիրամայրը՝ մեր հոգեմայլ շարականներուն տպեղէն բառերով, Խորենացիէն, Նարեկացիէն ու Շնորհալիէն քաղելով չքեղ բանաձեւեր:

Երիտասարդներ, դեղին-կարմիր ժապաւէններ իրենց բազուկներուն՝ կարգ ու կանոնը կը ղեկավարեն: Աղմուկը շատ է ժամուն մէջ: Ցուցուած են բոլորը եւ հետաքրքիր: Հազիւ կը յաջողին ժողովուրդը զսպել՝ կարեւոր պահերուն լռութիւնն յարգելու:

Արարողութեան աւարտին՝ կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը. եւ ամէնուն կը հասնի ծրարիկ մը օրհնեալ խաղողէն: Ոգեւորութիւնը ծայր աստիճանի կը հասնի պարտէզին մէջ, գեղեցիկ զանգակատան հովանիին ներքեւ, ուր կը հանգչին եկեղեցիին առաջին շինարարները, Նահապետեան գերդաստանի անմահ նախահայրերը, 1800-ական թուականներու առաջին կէսէն:

Ժամը 13-ին հիւրերը կ'առաջնորդուին այգի, ուր բարձր ծառերու հաճելի ստուերներուն տակ կը տրուի ճաշ մը, շուրջ 150 հրաւիրեալներուն, աւանդական խորոված ու խմիչքներով: «Արագածի մանիներ» պարախումբը, հայրենի տարազներով, նուագով, երգ ու պարով կ'ոգեւորէր բոլորը:

Հաճելի զուգադիպումով, նոյն օրը ծննդեան տարեդարձն էր Հ. Կոմիտասին: Բաժակներ բարձրացան Վարդապետին «կենաց», օրհնելով անոր շինարար ու անխոնջ աշխատանքը: Դեռ ունի ծրագիրներ. չէ աւարտած քահանայատան եւ յարակից շէնքերու վերակառուցումը:

Սքանչելի առիթ մըն ալ եղաւ որ ամէնքը ոգեկոչէին նաեւ Հ. Ներսէս Վարդապետի Արքեպիսկոպոս անուանումը, շնորհաւորելով Կաթողիկէ Հայոց սիրելի Առաջնորդը, ու մաղթելով անոր յաջող ու ազգանուէր ձեռնարկներ՝ ի բարօրութիւն Հայաստանի մեր պաշտելի ժողովուրդին, եւ մանաւանդ հայցելու խաղաղութիւն՝ Արցախի մեր տառապող եղբայրներուն, արդարութեան յաղթանակին յոյսով առլցուն:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑ

Փանիկ
Օգոստոս 16, 1992

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՅՐ ԱՂՕԹՔ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սակայն սոցիալական պրոբլեմն ակըն-յայտ է այն գնալով կարող է աղէտալի չափեր ընդունել: Մշակոյթն անպաշտպան է, անպատրաստ է շուկայի առջեւ:

Այսօր վայրիվերոյ, անկարգ քայքայումից, տեղատուութիւններից խուսափելու համար անհրաժեշտ է պահպանել հին կառոյցները, լինեն դրանք ստեղծագործական միութիւններ, հրատարակչութիւններ, թերթեր ու հանդէսներ, որ ձեւաւորուել են դժուար ընթացքով եւ որոնց շուրջն են հաւաքուել մեր մտաւորականութեան սակաւաթիւ ուժերը: Հոգեւոր կառոյցը պէտք է նորոգուի, մաքրուի ներսից անօթի նման, որ մաքրւում է հին աղտեղութիւնից: Պէտք է պահպանել եղածը, այլապէս սոցիալական մի ամբողջ խաւ կը կանգնի անհետացման եզրին՝ միջակութեան հետ կուլ տալով նաեւ ապագայի սաղմերը:

Սրա հետեւանքով է նաեւ, որ ծնւում է ընդհանուր դժգոհութեան, անյուսութեան մի մթնոլորտ, ուր չիկանում է ժխտման կիրքը: Իսկ դա վտանգաւոր հոգեբանութիւն է, որովհետեւ յետադարձ ուժ ունի — կեանքը հաստատելու փոխարէն՝ ժխտում ես այն եւ արգելակում՝ ինքդ քեզ:

Այն խաւը, որ իր վրայ պէտք է վերցնէր իր բաժին հոգեւոր բեռը՝ հայրենիքի վերակերտման ճանապարհին, քայքայւում է եւ քայքայումից ծնւում է իր լերդուկը՝ վերածւում է սեւ ընդդիմութեան ինքնարաւ, ամէն ինչ ժխտող:

Ազգային պայքարի այս խորքի վրայ, որի շուրջ կեդրոնացած են բոլոր հոգեւոր եւ ֆիզիքական ուժերը, ջլատուած ու տարանջատուած է թւում հոգեւոր մթնոլորտը: Ստեղծուել է ինքնագոհութեան ու ինքնաժխտումի մի ընդհանուր կոյավիճակ որ մտաւորականութեան մէջ հերթական բարդոյթի է վերածուել:

Կարծես ենթագիտակցօրէն, բնազդաբար՝ հասարակութեան մի մասը խուսափում է կեանքի ներքին պառակտման, որ հաւասարազօր է ինքնասպանութեան: Մենք քաղում էինք դրա դառը պտուղները, ոչ հեռու անցեալում, քաղում ենք այսօր:

Այսօր մշակոյթը պետական հոգածութեան կարիքն ունի: Շատերի մէջ արդէն խտանում է կարօտախտն անցեալի նկատմամբ, երբ ամէն ինչ հարթ էր ու բարւոք, տրուած ի վերուստ: Այս ճգնաժամային հոգեվիճակի, սոցիալական տագնապի դէմն առնելու համար հարկաւոր են արագ, վճռական քայլեր:

Պէտք է յիշել, որ իւրաքանչիւր ձեռնարկում այս գերլարուած մթնոլորտում, զգայացունց իրավիճակում ընկալւում է չափազանցուած, յաճախ առասպելականացուած, եւ պետական այրերից այսօր պահանջւում է առաւելագոյնը: Ցանկացած շեղում ու վրիպում ցաւագին արձագանք է գտնում, պաթետիկ հոսքերի, բացասական լիցքերի հակադրութեան միջեւ խիստ ակտիւացած է բարոյական լարումը:

Այստեղ չոր, սխեմատիկ, գերատեսչական մօտեցումների վտանգը կայ, որ իրեն զգացնել է տուել վերջին տարիներին, որ յաճախ տանում է բարոյա - հոգեբանական խնդիրների շրջանցման ու անտեսման: Իշխանութեան ամրակայման, ամրապնդման մղումը տանում է չգիտակցուած նմանակման, ստերէոտիպերի, եւ հին գերատեսչական մօտեցումը նորից գլուխ է բարձրացնում մշակութային հարցերում:

Մեր մշակոյթը կորցրել է իր ներքին դիմադրողականութիւնը, զրկուել է կեդրոնաձիգ ուժից, մինչդեռ այսօր, քան երբեք, նա կարիք ունի ներքին հաւաքականութեան, ինքնակեդրոնացման, ինքնահսկողութեան: Այստեղ մեծ է իւրաքանչիւր անհատի դերը:

Անհրաժեշտ է ամրակայել, իւրացնել հոգեւոր նոր տարածքները, տարածել մշակոյթի դաշտը, որ տրւում է դժուար տքնութեամբ, վերստեղծել ժամանակի ներքին, հոգեւոր պատկերը, առանց որի կեանքը կ'աղքատանայ ... Հարկաւոր է լցնել խորացող ճեղքերը, որ կորուստներն անվերադարձ չլինեն՝ յատկապէս երիտասարդ սերնդի համար, որի ուսերին է հիմնականում քաղաքական պայքարի ծանր բեռը:

Եւ այստեղ եւս անհատական ճեղքումներ են հարկաւոր — ոչնչապաշտական, տեղ – տեղ քրէածին միջավայրից վեր բարձրանալու համար — իսկ դրա ճանապարհը մէկն է՝ կրկին նստել սպիտակ թղթի առջեւ...

Մշակութային կեանքն այսօր արհեստական շնչառութեան, վերակենդանացման կարիք ունի:

Ներքին ազդակներից բացի անհրաժեշտ են լուսաւոր, զօրեղ, արտաքին ազդակներ: Պետական հովանաւորութիւնը անգոյն, թոյլ ու անհեռանկար գաղափար է, քաղած հին բառարանից: Աւելի խոշոր ձեռնարկումների կարիք կայ, որ պիտի դրսեւորուի իբրեւ պետական քաղաքականութիւն: Մշակոյթն ազատութիւնից ոչ թէ պէտք է քայքայուի, այլ զօրեղ լիցքեր ստանայ:

Մենք պատմական օրեր ենք ապրում: Մեր ժողովրդի լաւագոյն մասը տառացիօրէն վերակերտում է իր Հայրենիքը, եւ ամէն ոք այստեղ իր անելիքն ունի:

Մշակոյթն այսօր ներքին կեդրոնացման, սթափութեան, յստակ վերլուծութեան կարիք ունի, նա կարիք ունի կեդրոնաձիգ մեծ ուժի: Նա կանգնած է դարավերջի ու դարասկիզբի մեծ յեղաբեկումների շեմին եւ պիտի ունենայ իր ազգային ծրագիրն ու ազգային առաքելութիւնը: Նա պիտի դառնայ պետութեան կարեւորագոյն ատրիբուտներից մէկը՝ ինչպէս բանակն է:

Նա պիտի հաստատի եւ հսկի իր Հայրենիքի հոգեւոր սահմանները, եւ այստեղ զինուոր է ամէն ճշմարիտ արուեստագէտ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Յուլիս 23

Ո՞ՐՆ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔ ԿՆՔԵԼՈՒ ԵՒ ԶԱՅՆ ՎԱՒԵՐԱՑՆԵԼՈՒ ԻՐԱՒԱՍՈՒ ՄԱՐՄԻՆԸ

Հայաստանի այսօրուան արտաքին քաղաքականութեան արդէն դժուարին կացութիւնը, սրուած ներքին քաղաքական պայքարով, սահմանադրական անորոշութեան պատճառով ա՛լ աւելի եռուն կերպարանք ստացած է: Արդարեւ, ներկայ պայմաններուն մէջ յստակ չէ գտնագտնել եւ ճշգրիտ իմանալ թէ ո՞րն է միջազգային դաշինք կամ համաձայնագիր ստորագրելու եւ վաւերացնելու իրաւասու մարմինը:

Սակայն որովհետեւ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունի այն միաձայնութիւնը ըստ որուն պէտք է անդարձ խզուիլ նախկին խորհրդային կարգերէն եւ որդեգրել ժողովրդավարական կարգեր, մեզի կը մնայ ուսումնասիրել Արեւմտեան երկիրներուն կարգերը, ո՛չ թէ ընդօրինակելով, Հայաստանի նոր վարչակարգերը կարկըտել այդ երկիրներուն վարչակարգերով, այլ ներշնչուիլ անոնց ժողովրդավարական փորձառութիւններէն որպէսզի ըստ այնմ ամուր հիմերու վրայ դրուի Հայաստանի ժողովրդավարութիւնը:

Հիմնուած ըլլալով իշխանութիւններու իրարմէ զատելու (séparation des pouvoirs) եւ հակակշռման (contre-pouvoirs) մարմիններու անկախութեան սկզբունքներուն վրայ, բոլոր ժողովրդավարական կարգերը միջազգային դաշինք եւ համաձայնագիր ստորագրելու եւ վաւերացնելու իրաւասութիւնները բաշխած են գործադիր եւ օրէնսդիր մարմիններու միջեւ: Այս յօդուածին մէջ պիտի արծարծենք միայն Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի Միացեալ — Նահանգներուն (ԱՄՆ) օրինակները տեսնելու համար թէ ինչպէս համադրուած են իւրաքանչիւրին իրաւասութիւնները:

Ժողովրդավարական վարչակարգ ունեցող երկիրներուն մէջ միջազգային դաշինք կամ համաձայնագիր ստորագրելու իրաւունքը տրուած է գործադիր մարմնին: Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ Հանրապետութեան Նախագահը կամ իր լիազօր ներկայացուցիչն է որ կը վարէ բանակցութիւնները եւ կը ստորագրէ դաշինք (տե՛ս՝ Սահմանադրութեան 52-րդ յօդուածը):

Միացեալ — Նահանգներու նախագահը նոյնպէս կը վարէ միջազգային բանակցութիւնները եւ կը ստորագրէ դաշինք կամ համաձայնագիր: Բայց ան կը հետեւի Ծերակոյտին (Senate), այսինքն օրէնսդիր մարմնին, խորհուրդին եւ համաձայնութեան: Այլ խօսքով, Միացեալ — Նահանգներու նախագահը բանակցութիւններուն հոլովոյթին տեղեակ կը պահէ Ծերակուտականները եւ կ'ենթարկուի անոնց թելադրութիւններուն (տե՛ս Միացեալ — Նահանգներու Սահմանադրութեան թիւ երկու յօդուածին երկրորդ պարբերութիւնը):

Սակայն Ֆրանսայի թէ Ամերիկայի Միացեալ — Նահանգներուն մէջ, Հանրապետութեան Նախագահին ստորագրութեամբ գործողութիւնը կանգ չառներ եւ դաշինքը կամ համաձայնագիրը գործադրութեան չանցնիր:

Ֆրանսայի պարագային երկու պայմաններ կան ուր օրէնսդիր մարմինը կը միջամտէ: Առանց անոր միջամտութեան դաշինքը անարժէք է:

— Առաջին պայման. — Միջազգային դաշինքը կամ համաձայնագիրը պէտք է համաձայն ըլլայ Ֆրանսայի Սահմանադրութեան: Եթէ դաշինքը պարունակէ յօդուածներ որոնք դէմ են Ֆրանսայի Սահմանադրութեան (հակա-սահմանադրականութիւնը կը հաստատուի Սահմանադրական Խորհուրդին տուած որոշումով), այդ պարագային դաշինքին վաւերացումը կը յետաձգուի մինչեւ Ֆրանսայի Սահմանադրութեան բարեփոխումը (amendement): Եթէ Սահմանադրութեան բարեփոխումը ընդունուի (յիշեցնենք որ Սահմանադրութիւնը կարելի է փոխել Ազգային Ժողովի որոշումով եւ կամ հանրաքուէով) միայն այն ատեն միջազգային դաշինքը կամ համաձայնագիրը կը վաւերացուի:

Մաաստրիխթի դաշինքը լաւ օրինակ է: Արդարեւ, մի քանի ամիսներ առաջ Սահմանադրական Խորհուրդը որոշած էր որ Մաաստրիխթի դաշինքը հակասահմանադրական յօդուածներ կը պարունակէր: Այդ պատճառով, Ֆրանսայի Սահմանադրութիւնը յառաջիկայ ամիսներուն պէտք է բարեփոխուի որպէսզի Մաաստրիխթի մէջ Նախագահ Միթերանի կողմէ ստորագրուած դաշինքը վերջնապէս վաւերացուի:

— Երկրորդ Պայման. — Ֆրանսայի Սահմանադրութեան 53-րդ յօդուածը կը թուարկէ շարք մը բնագաւառներ որոնց վերաբերեալ դաշինքի կամ համաձայնագրի վաւերացումը կարելի է միայն Ազգային Ժողովին քուէարկութեամբ՝ այսինքն օրէնքով: Յիշենք այս բնագաւառներէն երկուքը միայն, որոնք մեզ կը հետաքրքրեն: Խաղաղութեան վերաբերեալ դաշինքները ... եւ հողային անջատման, փոխանակման եւ կամ կցման դաշինքները: Այս բնագաւառներուն վերաբերող դաշինքները ի զօրու չեն դառնար մինչեւ այն ատեն որ Ազգային Ժողովին մեծամասնութիւնը զանոնք չվաւերացնէ: Այլ խօսքով, եւ ինչ կը վերաբերի 53-րդ յօդուածին, նոյնիսկ եթէ օրէնսդիր մարմինը չի մասնակցիր դաշինքին ստորագրութեան, ան է որ զայն վերջնապէս կ'ընդունի կամ կը ջնջէ: Եթէ Ազգային Ժողովին մեծամասնութիւնը նման դաշինքի դէմ քուէարկէ, նոյն դաշինքը անարժէք կը դառնայ:

Չբաւարարուելով, Ֆրանսայի Սահմանադրութեան վերեւ յիշուած 53-րդ յօդուածին 3-րդ պարբերութիւնը կ'աւելցնէ հետեւեալ յաւելեալ «կէտը»՝ «Հողի ոչ մէկ անջատում, ոչ մէկ փոխանակում եւ կամ ո՛չ մէկ կցում հնարաւոր է առանց խնդրոյ առարկայ բնակչութեան յօժարութեան»: Այլ խօսքով, հողային անջատման, փոխանակման եւ կցման պարագաներու նախ Ազգային Ժողովը պէտք է դրական կեցուածք որդեգրէ Հանրապետութեան Նախագահին ստորագրած դաշինքին նկատմամբ, հարկ եղած տեղը Սահմանադրութիւնը պէտք է բարեփոխուի (կամ ալ Սահմանադրական Խորհուրդը պէտք է յայտարարած ըլլայ որ դաշինքը հակասահմանադրական չէ) եւ վերջապէս խնդրոյ առարկայ հողամասին բնակչութիւնը պէտք է հանրաքուէով իր դրական կարծիքը յայտնէ: Դաշինքը ի զօրու կը դառնայ միայն ու միայն երբ այս երեք լրացուցիչ հանգրուանները հաւաքաբար եւ միաժամանակ դրական պատասխան տան: Իսկ այս երեք պայմաններէն առնուազն մէկուն ժխտական որոշումը անդարձ կերպով կը չէզոքացնէ ստորագրուած դաշինքը:

Մնացեալ դաշինքները կամ համաձայնագրերը, որոնք չեն թուարկուած Ֆրանսայի Սահմանադրութեան 53-րդ յօդուածին մէջ (տեսնել յօդուածը) կը վաւերացուին Հանրապետութեան Նախագահին առանձին ստորագրութեամբ՝ չեն դրուիր Ազգային Ժողովին առջեւ, քուէարկութեան համար:

Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու պարագային, անխտիր բոլոր միջազգային դաշինքները կամ համաձայնագրերը անպայման կ'ենթարկուին օրէնսդիր մարմնին քուէարկութեան: Այստեղ, Ծերակոյտն է որ կը քննէ դաշինքը եւ ներկաներուն (Ծերակուտականներուն առնուազն 50 առ հարիւրը առաւել մէկ ծերակուտական ներկայ պէտք է ըլլայ քուէարկութեան ժամանակ) երկու – երրորդի դրական քուէով է որ դաշինքը կամ համաձայնագիրը կը վաւերացուի: Եթէ ոչ, դաշինքը անզօր է, Հանրապետութեան Նախագահը չի կրնար զայն ստորագրել:

Երկրորդ տարբերութիւն մը կը զատէ Ֆրանսան Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներէն: Ֆրանսայի մէջ Ազգային Ժողովը դաշինքին մէջ բարեփոխումներ կատարելու իրաւունք չունի: Ազգային Ժողովը կա՛մ ամբողջութեամբ կ'ընդունի դաշինքը, կա՛մ ալ ամբողջութեամբ կը մերժէ զայն:

Իրողութիւնը հակառակն է Միացեալ – Նահանգներուն մէջ: Ծերակուտականներ ոչ թէ միայն կարող են բարեփոխումներ մտցնել ստորագրուած դաշինքին մէջ, աւելին, երբ բարեփոխուած դաշինքը ընդունուի Ծերակոյտին մեծամասնութեան քուէով, այն ատեն դաշինքին նոր տարբերակն է որ կը պարտադրուի դաշինքը ստորագրող կողմերուն: Կողմերը կարող են ընդունիլ Ծերակոյտին քուէարկած նոր բնագրով դաշինքը՝ անոնց ստորագրութեամբ դաշինքը ի զօրու կը դառնայ: Կարելի է նաեւ որ կողմերէն մին, երկուքը կամ բոլորը (բազմակողմանի դաշինքի պարագային) մերժէ կամ մերժեն ստորագրել Ծերակոյտին բարեփոխած դաշինքը: Այս պարագային դաշինքը կը «թաղուի», կ'անյայտանայ: Այլ խօսքով, Միացեալ – Նահանգներու մէջ միջազգային դաշինք ընդունելու կամ

մերժելու վերջին հեղինակութիւնը օրէնսդիր մարմինն է: Գերծադիր մարմնին գլխ նախագահը, ոչ մէկ ազատութիւն ունի եւ կ'ենթարկուի Ծերակոյտին ցանկութեան:

Ֆրանսայի մէջ նոյնպէս՝ կարեւոր հետեւանք ունեցող բոլոր դաշինքները կ'ենթարկուին Ազգային Ժողովին քուէարկութեան: Ջնչին եւ անկարեւոր դաշինքները միայն կը վաւերացուին Հանրապետութեան նախագահին ստորագրութեամբ, առանց Ազգային Ժողովին միջամտութեան:

Այս արագ նայուածքը Ֆրանսայի եւ Միացեալ -- Նահանգներու օրէնսդիր եւ գործադիր մարմիններուն մասնակի իրաւասութիւններուն վրայ, լի է թելադրանքներով: Տեսանք որ միջազգային բանակցութիւններու ժամանակ Միացեալ -- Նահանգներու օրէնսդիր մարմինը կ'ունենայ նախագահին: Նոյնն է Ֆրանսայի պարագան: Ընթերցողներուն անծանօթ չէ այն իրողութիւնը որ միջազգային բանակցութիւններու ժամանակ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը կը տեսակցի ոչ թէ միայն Ազգային Ժողովին Արտաքին Գործոց Յանձնաժողովին նախագահին, այլեւ Խորհրդարանին մէջ գործող բոլոր կուսակցապետներուն հետ, որոնք իրենց համոզումներն ու դիրքորոշումները, ինչպէս նաեւ վերապահութիւնները կամ զօրակցութիւնները կը փոխանցեն Հանրապետութեան նախագահին: Կեցուածքներուն անհամաձայնութիւնը կամ հակասութիւնը պատճառ մըն որ պատասխանատու անձեր չհանդիպին եւ միջին լուծումներ չգտնեն: Ժողովրդավարական կարգերով օժտուած Պետութիւններ գործադիր եւ օրէնսդիր մարմիններու գործակցութեամբ եւ մտքերու փոխանակութեամբ է որ կը դիմագրաւեն արտաքին խոչընդոտներն ու վըտանգները:

Հայաստանի պարագային վերջին իրադարձութիւնները դրական հետեւանքներ կունենան եթէ երկրին իշխանութիւններն ու Խորհրդարանը այս առիթը օգտագործեն եւ ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ հիմնուելով երկիրը օժտեն նոր Սահմանադրութեամբ: Միայն գործադիր եւ օրէնսդիր մարմիններուն դերերուն յստակ սահմանումը թոյլ կուտայ որ Պետութիւնը յաջողութեամբ դիմագրաւէ ներքին թէ արտաքին խոչընդոտները: Միայն ժողովրդավարական կարգերը կարող են ապահովել ներքին ամրութիւն: Ֆրանսա, Միացեալ -- Նահանգներ եւ այլ ժողովրդավարական Պետութիւններ փորձառութեամբ գիտեն որ իշխանութիւնները իրարմէ զատելու սկզբունքով եւ հակակշիռ մարմիններու անկախութեամբ միայն կարելի է հզօր եւ տոկուն պետական կառոյցներ ստեղծել:

ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

ՍԱԹՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Ու պիտի գայ հանուր կեանքի
    արշալոյսը վառ հագած,
Հազա՜ր հազար լուսապայծառ
    հոգիներով ճառագած,
Ու երկնահաս բարձունքին,
    Արարատի սուրբ լանջին,
Կենսաժպիտ իր շողերը պիտի
    ժպտան առաջին.
Ու պոէտներ որ չեն պղծել իրենց
    շուրթերն անէծքով,
Պիտի երգեն քո նոր կեանքը,
    նոր երգերով, նոր խօսքով,
Իմ նո՜ր հայրենիք, հզօր հայրենիք...»

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

«Հայրենիքիս հետ»

Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին կիները այրերու կողքին իրենց պատուաբեր մասնակցութիւնը բերին Պետութեան հիմերը ամրապնդելու եւ պետական ու ազգային առողջ կեանք ստեղծելու տեսակէտէն: Իբրեւ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի՝ հայ կինը քըւէարկելու իրաւունք ստացաւ եւ այս ձեւով, Հայաստանի Հանրապետութիւնը առաջին Պետութիւնը եղաւ, որ կիներուն ազգային -- քաղաքական կեանքի մասնակցելու իրաւունքը պաշտօնապէս ճանչցաւ:

Կիները օգտակար եղան մասնաւորաբար որբահաւաքման, խնամատարական, կրթական եւ գաղտնի գործունէութեան մարզերուն մէջ: Որբահաւաքման նուիրուած անուան հայուհիներէն է Զարուհի Մեղուրեան -- Սաղըեան: Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք, ան Երեւան մնաց եւ մինչեւ 1937 իր կապը պահեց արտասահմանի մտերիմներուն հետ: Այդ թուականէն ասդին յայտնի չէ, թէ մեռա՞ծ է, կամ աքսորուած ու անհետ կորած:

Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին նշանաւոր դարձան Մարօ Ստեփանեան եւ Սաթօ Յակոբեան կամ «Դաշնակցական Սաթօն», ինչպէս կը կոչուէր: Երկուքն ալ գաղտնի աշխատանքներ կը կատարէին, Սաթօն բանտարկուեցաւ համայնավարներուն կողմէ, սակայն Փետրուարեան ապստամբութեան օրերուն ազատեցաւ: Փոխանակ քանի դժոխային պայմաններէն խրտչելով իր պատեանին մէջ քաշուելու, աւելի մեծ անձնուիրութեամբ գործի լծուեցաւ: Իր ընկերուհի Մարօյի հետ Հ. Յ. Դաշնակցութեան արխիւները եւ գաղտնի թղթածրարները պահեց, երբ ղեկավար ընկերները հարկադրաբար հեռացան: Պահուած արխիւներուն մասին Էլլէն Բիւզանդ հետեւեալ խիստ շահեկան դրուագը կը պատմէ: Բանտարկուած Սաթօն խօսեցնելու համար ամէն միջոցի կը դիմեն, սակայն անվախ Հայուհին իր հոգեկան կորովը երբեք չի կորսնցներ: Վերջապէս Կոմիսարը կը դիմէ խորամանկութեան եւ յանկարծակի կերպով բանտախուցը մտնելով, կ'ըսէ. -- «Քաղաքացուհի Յակոբեան, շատ մի՛ հպարտանաք ձեր գաղտնապահութեամբ: Մենք մուկը ծակէն կը հանենք. գտա՛նք ձեր պահած արխիւները»:

-- «Գտա՞ք, -- ասաց Սաթօն քմծիծաղով, առանց յոյզի, -- Ձեր գտածը երեւի «Խաթաբալա»ի հաւաքածոն է (Թիֆլիս հրատարակուող երգիծաթերթ մը): Լաւ նայեցէք. այնտեղ շատ զուարճալի եւ ուսանելի յօդուածներ կան: Պատկերազարդ է նաեւ...» (տե՛ս՝ Էլլէն Բիւզանդ, «Հայրենիք» ամսագիր, ԽԳ. տարի թիւ 9, Սեպտեմբեր):

Յետագային Դաշնակցական Սաթօն անցաւ Զանգեզուր, ուր սպարապետ Գարեգին Նժդեհ կը շարունակէր պայքարը եւ դարձաւ անոր քարտուղարուհին: Լեռնահայաստանէն Իրան անցնողներուն վերջիններէն եղաւ, ապա հաստատուեցաւ Փարիզ իր ընկերուհի Մարօ Ստեփանեանի հետ: Սաթօ տողաշար մեքենայի գրաշարուհի եղաւ եւ ազատ ժամերը ամբողջութեամբ նուիրեց հանրային -- կուսակցական գործունէութեան: Ֆրանսահայ գաղութին Կապոյտ Խաչի հիմնադիրներէն եղաւ, իսկ Բ. աշխարհամարտին Գերմանիա գնաց եւ հայ ռազմագերիներու փրկութեամբ զբաղեցաւ: Յետոյ Փարիզ վերադարձաւ եւ գործեց միշտ նոյն նուիրումով ու եռանդով: «Դաշնակցական Սաթօն» մեռաւ Փարիզ, 1965 Ապրիլ 4--ին, սուգի մատնելով ամբողջ գաղութը:

ՍՈՆԱ ԶԷՅԹԼԵԱՆ

Յ. Գ. - «ՅԱՌԱՋ»: Կ'արժէ, առիթով մը, աւելի երկար ոգեկոչել սիրելի Սաթոյին յիշատակը, որ երկար տարիներ հանրային գործունէութիւն ունեցած է այս գաղութին մէջ, ի մասնաւորի Հ. Յ. Դ.-ի եւ Կապոյտ Խաչի: Բացառապէս ուշիմ եւ օժտուած իւրայատուկ *հիւմուռով* մը, ան երկար տարիներ միակ կին տողաշարն էր Ղուկասովի տպարանին, որու ղեկավար Գնդապետին պարտէինք դիմել, ամէն անգամ որ «Յառաջ» դժուարութիւններ ունենար եւ պարտաւորուէր «փոխ առնել» Սաթօն, որպէսզի «Յառաջ» լոյս տեսնէր:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գիւմրիի «Մանուշակ» ճամբարին մէջ հանգստացած են Ակներանէն 114 երախաներ, շնորհիւ «Արցախ -- Շիրակ» Հայրենակցական Միութեան ջանքերուն:

**

Ստաւրոպոլի հայ մշակոյթի «Էրեբունի» ընկերութիւնը ունեցած է սեփական շէնքը եւ 2000 քառակուսի մեթր հողամաս կրօնամշակութային կեդրոնի շինարարութեան համար: Քաղաքին 18 հազարնոց հայ գաղութը ունի կիրակնօրեայ 3 հայկական դպրոց եւ իր «Էրեբունի» թերթը:

**

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄ

Օգոստոս 5--ին Միացեալ -- Նահանգներու դեսպանատան բացումը կատարուած է Բաղրամեան փողոցի թիւ 18 շէնքին մէջ: Ամերիկեան դրօշի բարձրացման արարողութիւնը կատարուած է Ամերիկայի առժամեայ հաւատարմատար Թոմ Պրայսի եւ Հայաստանի պաշտօնական անձնաւորութիւններու ներկայութեան:

**

ԱՐՋՈՒՆ ԶՈՀ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

Կամոյի շրջանի Նորադուզ գիւղի բընակչուհի 42--ամեայ Մելանիա Նաւոյեան հաւանաբար Խոսրովի արգելանոցէն «այցելած» արջու մը յարձակման ենթարկուած է. օգնութեան հասածներու ճիչերով անասունը խոյս տուած է, սակայն վիրաւոր Հայուհիին կեանքը փրկել կարելի չէ եղած:

**

ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբերին Թիֆլիսի հայաշատ թաղին՝ Հաւլաբարի մէջ կը բացուի տիկնիկներու թատրոն մը որ գործն է ճարտարագէտ Գարրի Դաւթեանի: Ան ծանօթ դէմք մըն է որպէս տիկնիկներ շինող ու Թիֆլիս այցելող գրօսաշրջիկներն իսկ անպայման կը փափաքին հատ մը ունենալ անոնցմէ:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Զայրոյթէ դողալով՝ նամակը երկարեցի իրենց ու յետոյ պատռեցի զայն: Հայհոյելու, ծխելու, թուղթ խաղալու, գինովնալու ու յետոյ մեռելի մը պէս ննջելու անդարելի ծարաւ մը կը ցնցէր զիս: Ու երեկոյեան դէմ յանկարծ դիմադրութեանս վերջին պատնէշը տեղի տուաւ ու սկսայ բերանս աւրել, ինչպէս կ'ըսեն մեր քաղաքը: Զայրոյթս ու դառնութիւնս կեանքին դէմ էր՝ ոչ թէ անոր: Ո՛չ, կարելի չէր, որ այլեւս վայելուչ ու հանդարտ մարդիկ ըլլայինք, մենք որ անպատեհներու դիւխեմ հող մը չնչած էինք ու կեանքին աղը ունէինք մեր մորթին վրայ: Այն երիտասարդը, որ եղած էի, այս ամիսներու ընթացքին, լոկ ծաղրանկար մը կը թուէր: Բոլոր կենսունակ ուժերս ի նինջ էին, արեանս խօլ գըլարթութեան հետ: Անդրդվելաբար ոչ՛ միայն կեանքս, այլ եւ բոլոր շարժումներս ու զգացումներս պատշաճեցուցած էի իր կեանքի լուրջ ու տրտում կշռոյթին: Այժմ հնչած էր ազատութեան ժամը: Վերստին երիտասարդ գառազն մըն էի, որ կը վազէր թոլոր հաճոյքներուն վրայ, բոլոր դիւրին երջանկութեանց:

Սուտ կը խօսին անոնք, որ կ'ըսեն թէ կը պժգան կեանքի շուայտ խնջոյքներէն: Ով որ ուժեղ ձեռքեր ունի, չի կրնար առանց հեշտութեան սիրել երկիրը: Ուժեղ ակռաներ ունեցողները միայն իրապէս գիտեն ուտելու հաճոյքը: Արփինս կը խայտար իր անհամբերութենէն ու կարծես կը սուլէր երակներուս մէջ: Ագահ ախորժակ մը կը զգայի ու ծարաւս մեծ էր: Կեանքը ի՞նչ է, եթէ ոչ պզտիկ հաճոյքներու կուտակում մը: Երբ Արշամին հետ կը նըստէինք տանիքը, լուսնկային տակ, օրուան մը տաժանելի խոնջէնքէն վերջ՝ մեր անօթութիւնը կրնա՞ր միթէ խոնարհիլ որեւէ զգացական ծարաւի առջեւ: Սէրը լոկ լրացումն էր մեր երկրային հաճոյքներուն: Կիլիկեցի Պետրոսն էր, որ իրաւունք ունէր մեր անմիտ ձգտումներուն դէմ:

-- Ի՞նչ է կինը, կ'ըսէր հեգնութեամբ, -- տաք անկողին մը...

-- Պայմանաւ որ մաքուր ըլլայ, կը լրացնէր Արշամ, զայն հեգնելով:

-- Ուզածիդ չափ հեգնէ, կ'ըսէր միւսը, բայց իմ կարծիքս սխալ է: Եթէ կուրճ էք, անգամ մը եկէք հետս՝ համոզուելու համար, որ իրաւունք ունիմ...

Իրապէս ինչո՞ւ չէինք երթար բնաւ: Կեանքը փորձառութեանց շարք մըն է, կ'ըսէի մտովի: Ու ոչ մէկ պատուղ իր բոյրը կ'արձակէ առանց մեր ակռաներուն տակ պատռելու: Արփինս կը ծեծէր կողերս ու կանխահաս երիտասարդութիւնս կը վերստանար իր անձեռնմխելի իրաւունքները: Լոկ երկչոտ պատանի մըն եմ, կ'ըսէի արգահատանքով, մինչդեռ Արշամ լրիւ մարդ մըն է:

Լրիւ մարդ մը, որ գիտէ թէ ի՛նչ է հաճոյքը:

Կը դողայի ու կը մսէի, հակառակ մեղմ երեկոյեան: Ու Զարեհին լռութիւնը կը նեղէր զիս: Ոչինչ կորսուած է, կ'ըսէի մտովի, քանի որ դեռ անվթար է երիտասարդութիւնս: Շրթներուս վրայ ուրիշ երգեր պիտի ծլին ու դուցէ ուրիշ վէրքեր պիտի ունենամ: Սակայն ինչո՞ւ սիրտս կը զարնէ զանգակի մը պէս:

Երբ գիս խօսարան կանչեցին, չենթադըրեցի անգամ թէ կրնար Արմինէն ըլլալ: Անակնկալօրէն զայն գտայ դիմացս՝ դողդոջուն իր ջինջ գեղեցկութեամբը: Ինծ թուեցաւ թէ իր հայեացքը դէմքիս վրայ ընդունեցն իսկ՝ սկիզբ մըն էր դաւաճանութեան: Գլուխս դարձուցի պատին ու այտերուս վրայ զգացի արտասուքի առաջին կայլակները: Կ'ուզէի հեռանալ, բայց քայլերս չէին հնազանդեր ինծ: Երբ ձեռքս գորովով սեղմեց իր ափերուն մէջ, ինծ թուեցաւ թէ կրնայի բարձրաձայն հեկեկալ: Ջանացի ժպտիլ արցունքներուս մէջէն: Ջանացի պատրուակ մը գտնել հեռանալու համար: Բայց ինչո՞ւ ճիշդ այդ վայրկեանին՝ ակնարկս կառչած մնաց անոր չփակին ու մարմնիս խորը արթնցաւ հեռաւոր յիշատակ մը:

Մեր ծանօթութեան առաջին տարին էր՝ Բերիոյ մէջ: Ամրան առաջին օրերը կը խանձէին ողջ քաղաքը: Կեդրոնի թաղերէն կիրակմուտքի զանգակները սկսած էին հնչել, երբ Արմինէի տիրուհին զիս ու Արշամը կանչեց աշխատելու: Ամիսներէ ի վեր Շաբաթ օրը տօն էր ու խրախճանք մեզի համար: Ժամանակէն կանուխ կը հասնէինք՝ հեւ ի հեւ, անձկագին ու տան պատին տակ կ'երկննայինք սպասելով որ մեզ կանչեն: Գրեթէ միշտ Արմինէն էր, որ դուռը կը բանար ու նշանացի ներս կը հրաւիրէր մեզ: Բայց այդ օրը տեղացի աղախինը չէր եկած ու ինք էր անշուշտ, որ պիտի լուար սալայատակները: Որքա՜ն զով էր ու իրիկունը որքան հաճելի այդ ներքին բակին մէջ: Մեզ հազիւ նշմարած, Արմինէ չիկնեցաւ ու գլուխը անդին դարձուց եւ յանկարծ միայն ես ու Արշամ նկատեցինք թէ փէշը հանդրիճած էր ծունկերէն վեր, ցոյց տալով զոյգ մը անթերի սրունքներ: Անխօսուկ անցանք հորին գլուխը, սկսելու համար մեր աշխատանքին, բայց մեր ակնարկները չէինք կրնար հեռացնել իր սրունքներէն ու ծունկերէն: Երեքս ալ կը դիտէինք իրար, մինչեւ որ ան յեղակարծօրէն սկսաւ արտասուել ու վազելէն ներքանցք փախաւ: Յանկարծ միայն լըռեցինք մեր յամառ անփափկանկատութիւնը ու ամօթապարտ մնացինք: Համր ու չփոթահար՝ դուռին շուրջ կը տնտնայինք, չկրնալով ելք մը գտնել: Բարեբախտաբար, Արմինէ վերադարձաւ, ինքն իսկ խնդալով իր անակնկալ լացին վրայ: Սակայն օրերով չկրցանք մոռնալ անոր սիրուն սրունքներուն պատկերը:

(Շար. 68)

(Շար. Ա. էջէն)

Շվարնածէ, վերջին տեղեկութեանց համաձայն, մերժած է բանակցիլ:

ՊՈՒՇ, պաշտօնապէս թեկնածուն դարձաւ հանրապետականներուն: Նուսթընի համագումարին վերջին հաւաքոյթին, Օգոստոս 19-ին, խօսք առած է Պարպարա Պուշ ողեկոչելու համար «իր կեանքին մարդը»: Կարդացած է նաեւ նամակ մը զոր Թոնիկը ղրկեր է Հայաստանէն, ուր գացած էր հօրը հետ օգնութիւն տանելու երկրաշարժէն ետք:

ՍԵՎԻԼԼԱՅԻ միջազգային ցուցահանդէսին գացող այցելուներու հանրակառք մը շատ ծանր արկած մը ունեցած է եւ 45 ճամբորդներ մեռած են: 10 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Վարորդը ազատած է: Հանրակառքը Պարչելոնայէն ճամբայ ելած էր եւ ժամական 105 քիլոմեթր արագութեամբ կը սուրար, երբ արտօնուած արագութիւնը՝ 90 քիլոմեթր էր: Զոհերը բոլորն ալ Սպանացի են:

ԹԱԼԱՊԱՆԻ ԵՒ ՊԱՐՋԱՆԻ, քիւրտ երկու պարագլուխներ ընդունուեցան Ելիզէ, Նախագահ Միթերանի կողմէ, Օգոստոս 19-ին: Նախորդ օրը, Միթերան յայտարարած էր թէ կ'ուզէ օգնել Իրաքի շիիներուն: Այս չնախատեսուած ժամադրութեամբ ալ, Ֆրանսայի Նախագահը նոր ապացուցութիւն մը կուտայ Սատտամ Հիւսէյնի: Քիւրտ ղեկավարները, այս առթիւ ալ կրկնած են իրենց պահանջները՝ դաշնակիցներու պաշտպանութեան ընդլայնումը մինչեւ Սիւլէյմանիէի արեւելեան շրջանը եւ վերջ շրջափակման ի նպաստ Իրաքեան Քիւրտիստանի:

ԲԱՆՏԱՊԱՀՆԵՐՈՒ շարժումը մեղմանալու տեղ կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ եւ միջադէպերն ալ իրարու կը յաջորդեն, վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծելով: Արդարադատութեան նախարարին՝ Միշէլ Վօզէլի խոստումները հարիւրէ աւելի նոր պաշտօններ ստեղծելու, չեն բաւած հանդարտեցնելու համար բողոքները: Օգոստոս 19-ին, բանտարկեալներու բողոքի ցոյցն ալ ողբերգական հետեւանքներ ունեցած է եւ դատապարտեալ մը մեռած է տանիքէն իյնալով, ապստամբական շարժումի մը ընթացքին, 23 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են եւ նիւթական վնասներ կան: Միջադէպեր պատահած են նաեւ այլ քաղաքներու բանտերը:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՈՒՆ, Լիբանանի քրիստոնեայ շրջանի նախկին պետը որ Ֆրանսա ապաստանած է հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի, ուր չի ծածկեր, որ մտահոգ է Լիբանանի ապագային մասին եւ կը վախնայ որ «մէջտեղէն վերցուի»: Կ'այպանէ միջազգային հաւաքականութիւնը, կը նկատէ որ՝ «Թայէֆի խաղաղութեան երկու տարիները բաւեցին սնանկացնելու համար երկիրը եւ խլելու անոր ինքնիշխանութեան տարրերը»:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Քանի մը շաբաթ է, սովորականէն աւելի բողոքներ կը ստանանք մեր բաժանորդներէն – մանաւանդ գաւառէն – որոնք շատ անկանոն կը ստանան «Յառաջ»ը (3 – 4 թիւը միասին կամ պակաս թիւեր եւայլն, եւայլն):

Կ'ուզենք կրկին անգամ շեշտել թէ բոլոր անկանոնութիւնները կուգան միայն Թղթատարէն եւ գլխաւորաբար ցրումի կեդրոններէն (այսինքն՝ ստացող շրջանի): Ամէն օր, նոյն ժամուն «Յառաջ»ի առաքման ընկերութիւնը բոլոր թերթերը կը յանձնէ Թղթատարի կեդրոնը, ուրկէ հազիւ ժամ մը ետք բոլորն ալ կ'առաքուին զանազան ուղղութիւններով: Շրջաններ կան որ կանոնաւոր կը ստանան (ի մասնաւորի արտասահմանի կարգ մը երկիրներ), ուրիշներ՝ ոչ: Արձակուրդի շրջանն ալ չի բարելաւեր կացութիւնը:

Խորապէս կը ցաւինք, քանի այս անկանոնութիւնները կը վնասեն մեր աշխատանքին եւ ապարդիւն կը դարձնեն մեր բոլոր ճիգերը օրը օրին լոյս հասցնելու մեր ընթերցողներուն:

Կ'ապաւինինք մեր բաժանորդներուն ներողամտութեան մեր կամքէն բոլորովին անկախ այս անհամ կացութեան համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 18 / 19)

ՎԱՐԶԱՊԵՏԻՆ
ԹԻՖԼԻՍ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոս 14-ին միօրեայ աշխատանքի այցով Թիֆլիս էր հայկական կառավարական պատուիրակութիւնը, վարչապետ Խ. Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը կազմուած էր պետական նախարար Ռուբէն Զիֆթալարեանէ, նախարարներէ, գերատեսչութիւններու ղեկավարներէ: Քննարկուած են երկաթուղիի եւ ինքնաշարժերու ապահով երթեւեկին, կազամուղը մեծցնելու առնչուած հարցեր: Խ. Յարութիւնեան հանդիպում ունեցած է Է. Շեվարնածէի հետ:

***

ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ՌԱԿ-Ի ՀԵՏ

Օգոստոս 19-ին փոխ – նախագահ Գ. Յարութիւնեան հանդիպում ունեցած է ՌԱԿ-ի երեսփոխանական խմբակի ներկայացուցիչներուն հետ: Քննարկուած են հանրապետութեան կառավարման համակարգի յետագայ կատարելագործումին, յատկապէս նախագահութեան կից քաղաքական խորհուրդի ստեղծումին առնչուող շարք մը հարցեր:

***

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Օգոստոս 17-ին կառավարութիւնը քննարկած է Աբխազիոյ երկաթուղիի կամուրջին պայթումով ստեղծուած իրավիճակը: Տեղւոյն վրայ աշխատանքը կազմակերպելու նպատակով երկու պատասխանատու ղրկուած է Աոլէր ուր կուտակուած են Հայաստանի պատկանող բեռները: Պէնզինի եւ վառելանիւթի բաշխումի նոր կարգ որոշուած է: Աշխատանք կը տարուի Վրաստանի նաւահանգիստներէն հացահատիկ եւ ալիւր բերելու: Քննարկուած են նաեւ Երեւանի հանրային փոխադրութեան վիճակը բարելաւելու, բժշկական հիմնարկին մէջ լրացուցիչ տեղեր բանալու հնարաւորութիւնները, եւայլն:

***

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ
ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Պարչելոնայի Ողիմպիականներուն Հայաստան գրաւած է 18-րդ տեղը, իր ետին ձգելով 100 միլիոննոց տասնեակ երկիրներ: Յաղթական հերոսներէն ծանրաբարձ Ի. Միլիտոսեան ու ըմբիշ Մ. Իսկանտարեան գիմրեցի ըլլալով, մեծ տօնակատարութիւն տեղի ունեցած է Գիւմրիի մէջ որուն հրաւիրուած է հրաձիգ Հրաչեայ Պետիկեան: Քաղաքին խորհուրդին գործադիր կոմիտէին նախագահը Կ. Համբարձումեան ողջունելով ախոյեանները, ըսած է թէ անոնց շնորհիւ երկրաշարժէն վիրաւոր քաղաքին համբաւը հասած է աշխարհի բոլոր անկիւնները: Ան քաղաքին անունով Ի. Միլիտոսեանի յանձնած է նոր բնակարանին, իսկ Մ. Իսկանտարեանին՝ ինքնաշարժի մը բանալիները: Իսկ Ախուրեանի շրջանային խորհուրդի որոշումով երեք ախոյեաններուն տրամադրուած են ամառանոցի հողատարածքներ:

***

Ողիմպիականներու ախոյեան ՀԱՊ-ի պաքէթպոլի խումբին մաս կը կազմէր նաեւ Արովեանի «Հատիս»ին նախկին խաղացողներէն Էլէն Բունիաթեան:

UGAB - SUISSE
ORGANISE A GENEVE
le Vendredi 16 Octobre
UN CONCOURS DE DECLAMATION
DE POESIE ARMENIENNE
en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury
1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation
Renseignements et inscriptions :
UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3
(Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30
Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԹԱԼԱՐԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ԿԱՓ

Հարաւային Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդութեան Շրջանային Խորհուրդը
Կը կազմակերպէ Աւանդական
ՈՒԽՏԱՆԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԹԱԼԱՐԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 20
Պատարագի սկիզբ՝ ժամը 10-ին:
Ուխտաւորի Սեղան ժամը 12.30-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
«ԿԱՅՔ»
տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:
Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Իվ Նիկիւճիկեան 300, Պր. Վ. Սարգիսեան 300, Պր. Լ. Հ. Սարգիսեան 300, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Վրթանէսեան 100, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եռնճալը 150, Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 2000, Տիկին Ռօզ Ալեքսանեան 500, Պր. Ժագ Տէմիր 360, Տէր եւ Տիկին Ժ. Շահպազեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աւանոզեան 150, Պր. Պերճ Շիւքիւրեան 500, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կարապետեան 500, Տիկին Լօժէնի Մկրտիչեան 200, Պր. Ժան Ֆորթիւնաթօ 100, Տէր եւ Տիկին Պողօղլանեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տադէսեան 500, Տիկիններ՝ Սիրանոյշ եւ Անահիտ Հայրապետեան 500, Տէր եւ Տիկին Շահին Ադայեան 250, Պարոն Քայհան (Հոլանտայէն) 200 Ֆլորին, Պր. Խորէն Գասպարեան 250, Պր. Տէօվլէթ Պուղուրլեան 200, Տիկին Սաթենիկ Եախգարտաշեան 100, Օր. Ա. Թորգոմեան (Միացեալ Նահանգներ) 20 տոլար, Պր. Լեւոն Ղուկասեան 100, Օր. Սիլվէթ Յակոբեան 500, Պր. Հրաչեայ Անդրէասեան 50, Պր. Անդրէ Եախգարտաշեան 100, Տէր եւ Տիկին Գ. Սարգիսեան 500, Տիկին Իսգաբէր Եաղուպեան 50, Պր. Տելեմաք Գավէզեան 500 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան Մոմճեան գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին, 1000, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան Ժիրայր Տամլամեանի մահուան առթիւ՝ 500 Ֆր.:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

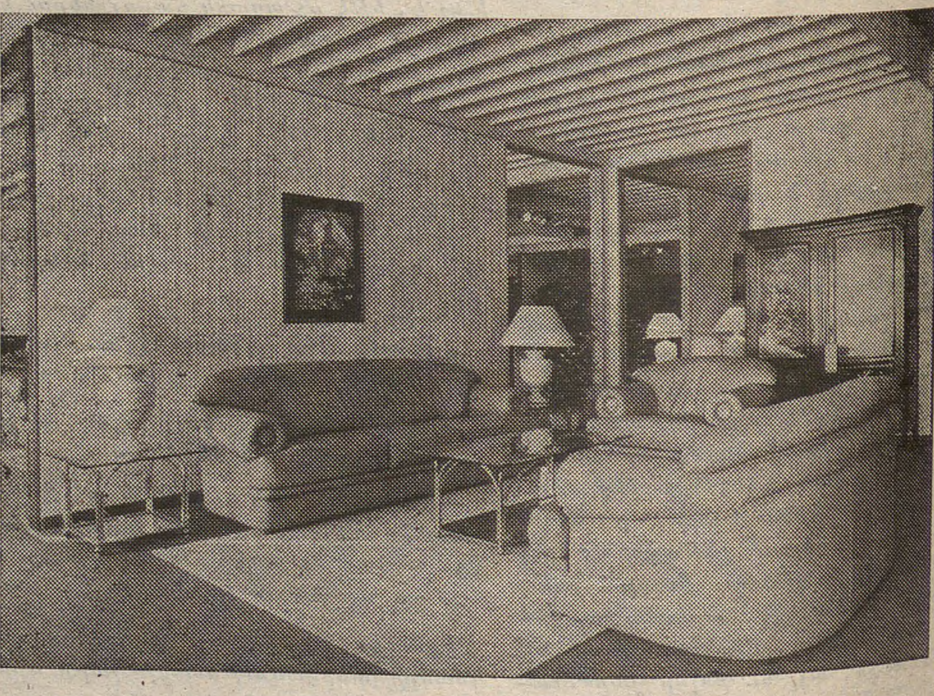

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 22-23
SAMEDI-DIMANCHE
22-23 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.868
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNEE — No 17.868

ԱՐՑԱԽ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՌՈՒՄԲԵՐ ԳՈՐԻՍԻ ԵՒ ԿԱՊԱՆԻ ՎՐԱՅ

6 ՄԵՌԵԱԼ, 15 ՎԻՐԱՒՈՐ 10 ՏՈՒՆ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

Ատրպէյճանական «ՍՈՒ – 25» օդանաւը Օգոստոս 20-ին ռմբակոծած է Մարտակերտի Ջրդրան գիւղը, վար առնուած է հայ մարտիկներու կրակոցներով: Ծանր մարտերէ ետք հայկական ջոկատները ետ քաշուած են շրջանի Մեծշէն գիւղէն եւ Սարսանգի ամբարտակէն: Սպաննուած են երկու Հայ մարտիկներ. Թշնամին ունի շուրջ 10 հոգիի կորուստ:

Ատրպէյճանի ուժերը Օգոստոս 20-ին օդային յարձակումի ձեռնարկած են նաեւ Մարտունիի շրջանային կեդրոնին Կարմիր Շուկայ գիւղին վրայ, զգալի վնաս պատճառելով խաղաղ բնակչութեան: Գիշերային կրակոցներու հետեւանքով Բերդաշէն գիւղէն բնակիչ մը վիրաւորուած է, նաեւ Ճարտար գիւղին մէջ մարտիկ մը: Նախորդ օրն ալ Հադրութի Ազոխ գիւղին մէջ 19-ամեայ պատանի մը սպաննուած է ատրպէյճանական կրակոցներէն:

Օգոստոս 20-ին հրետանային կրակոցներէ ետք ատրպէյճանական հետեւակը յարձակումի ձեռնարկած է Գորիսի Շուռնուխ գիւղին վրայ, սակայն հայ մարտիկներու դիմադրութեամբ նահանջած է: Հրետանային կրակը շարունակուած է Շուռնուխ, Տեղ, Խնձորեսկ եւ Կոռնիձոր գիւղերուն վրայ:

Այս շրջանին վրայ ռմբակոծութիւնները մասամբ դադրած էին Օգոստոս 21-ին, Ուրբաթ առաւօտ, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ: Բայց, նախորդ օրուան ռմբակոծումներու հետեւանքով 5 մեռեալ կար Գորիսի Տեղ գիւղը, մէկ ալ նոյն շրջանին մէջ, 15 վիրաւոր ալ կար եւ տասը տուն քարուքանդ եղած էին:

Հայկական ուժերն ալ ռմբակոծած են Ղուբաթլին ինչ որ վերջ տուած է Գորիսի վրայ ռմբակոծութեան, բայց Ազերիներու յարձակումները կը շարունակուին Կապանի վրայ:

**

Օգոստոս 20-ին ատրպէյճանական Քելպաճարէն կարճառեւ հրետակոծութեան ենթարկած են Վարդենիսի Նորաբակ գիւղը: Հայ սահմանապահները յաջողած են լռեցնել թշնամին: Կորուստներ չկան: Կէսօրին ալ ութ հրթիռ արձակուած է Լաչինի անցքին վրայ: Վիրաւորներ չկան:

**

Ինչ կը վերաբերի Արցախի իշխանութեան, թիւրիմացութեան հետեւանքով որ հաղորդուած էր թէ Օլէգ Եսայեանի Ա. տեղակալը՝ Բորիս Առուշանեան վարչապետ դարձած է: Ուրբաթ առաւօտ (Օգոստոս 21) Երեւանէն ճշդեցին թէ Առուշանեան կը մնայ տեղակալ եւ թէ [illegible] Ռոպէր Քոչարեանի գլխաւորութեան կազմուած պաշտպանութեան Խորհուրդն է, որ կը վարէ Արցախի գործերը:

**

Ուրբաթ առտու, Օգոստոս 21, Բաքուի մէկ արուարձանին մէջ (Կիւզդիւ՞ւք) զինամթերքի բազմաթիւ պահեստանոցներ պայթած են, զգալի նիւթական վնասներ պատճառելով: Մեռեալներ եւ վիրաւորներ ալ կան, բայց թիւը չէր ճշդուած տակաւին, երբ ԹԱՍ լուրը կը հաղորդէր: Կ'աւելցնէր սակայն թէ շրջակայ թաղերու բնակչութիւնը կը պարպուէր:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

ՋԵՐՄԵՌԱՆԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԸ՝

ԷՏՆԱ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Լիպերասիոն» (Օգոստոս 21) ամերիկեան ընտրապայքարին, աւելի ճիշդ հանրապետականներու համագումարին նուիրուած էջին մէջ առանձին թղթակցութիւն մը հրատարակած է, որ կը վերաբերի Պուշի եւ ընդհանրապէս հանրապետականներու ջերմեռանդ պաշտպան՝ Էտնա Պօղոսեանի: Ան, սկսած է, 1952-էն Այքով (Այզընհաուըր) եւ անկէ ի վեր տասը համագումարի մասնակցած է, միշտ հաւատարիմ մնալով հանրապետական կուսակցութեան: Իր հերո՞սը՝ Ռեկըն, լաւագոյն ճառերը, ըստ իրեն, անոր կը պատկանին: Կ'ըսէ թէ միշտ վճարած է պանդոկի եւ ճամբու ծախքերը, երբեք հրաւիրուած չէ, բայց, յատուկ սակեր կը շնորհուին: «Եթէ պահած ըլլայի ամբողջ ծախսած դրամս, այսօր հարուստ կ'ըլլայի» կը խոստովանի: Համագումարին ծանօթ դէմք մըն է, ծերակուտական Տոլը եկած է բարեւելու զինքը:

«Շատ կը սիրեմ զինքը» կ'ըսէ, «մեծ հայրս Միացեալ Նահանգներ եկող առաջին Հայը եղած է եւ Տոլ շատ բան կ'ընէ Հայաստանի համար»: Պուշի մէկ քոյրն ալ հեռաձայներ է իրեն, խաչբառ կ'ընէր եւ չէր գիտեր թէ ո՞րն է վեց գիրերով Հայաստանի մայրաքաղաքը: Էտնա օգնութեան հասեր է:

Թղթակիցը կը գրէ. – «Մաս կը կազմէ այն չորս հազար պատգամաւորներուն, ծիծաղելի գլխարկով եւ սահման չունեցող խանդավառութեամբ, որոնք համագումար մը կ'ընեն Ամերիկա»...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԸՐՆԱՔԻ մէջ (Անատոլու) շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են եւ կ'ունենան Թրքական ապահովութեան ուժերուն եւ Քիւրտերուն միջեւ: 48 ժամուան ընթացքին հազար Քիւրտեր (ՓՔՔ-էն) դէմ դրած են բանակին եւ ոստիկանութեան: Ըստ Թրքական աղբիւրներու կարգապահութեան ուժերէն 4 մեռեալ կայ: 100-էն 150 Քիւրտ ձերբակալուած է: Քրտական աղբիւրներու համաձայն աւելի քան 100 մեռեալ կայ: Խռովութիւնները սկսած են, Երեքշաբթի, Օգոստոս 18-ին Շըրնաք որ 40 հազար բնակիչ ունեցող կեդրոն մըն է, երբ ապստամբները յարձակած են քաղաքին հանրային եւ զինուորական շէնքերուն վրայ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը եւ քրիստոնեայ ընդդիմութիւնը մետասաներորդ ժամու բանակցութիւններ կը փորձեն, յետաձգել տալու համար երեսփոխանական ընտրութիւնները, որոնք նախատեսուած են Կիրակի, (Օգոստոս 23) օրուան համար: Բանակցութիւնները կը կատարուին Ֆրանսայի դեսպանին միջոցաւ: Ուրբաթ օրուան համար ընդհանուր գործադուլ կազմակերպած է քրիստոնեաներու արմատական թեւը: Յետաձգումի մը որոշումը անկարելի չի թուիր, որովհե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՃԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

"ԹՈՒՐՔԻ ԴԷՄՔՈՎ Է ԳԱԼԻՍ ՁՄԵՌԸ" (2)

Կարելի՞ է քաղաքական քարտէզ գծագրել պատերազմ մը չաւարտած:

– Ի՞նչ է Ջինաստանի բնակչութեան թիւը, – հարց կուտար աշխարհագրութեան ուսուցիչս:

Տատամսելով երբ ժամանակ կը կորսնցնէի,

– Շուտ ըրէ, արդէն աւելցաւ, – կ'ըսէր ան՝ սրամտութենէն խիստ գոհ:

Արդէն *Արմենիա*յի ճաշարանն եմ, սուրճ կը խմենք Աննային հետ, ներկայիս չկայ շաքարի տագնապ, հետեւաբար գրկուած եմ Հայաստան վերջին ներկայութեանս չարամիտ կատակը կրկնելու առիթէն:

– Առանց շաքարի, – կ'ըսէի սպասեակին ամէն անգամ որ սուրճ կ'ապսպրէի:

– Արդէն չունենք, – երբ կը խօսէր սպասեակը,

– Հոգ չէ, նորէն ալ դուք առանց շաքարի ըրէք, – կը յարէի:

Սրամիտ է, չէ՞:

Հիմա նստած ենք Աննային հետ, ան կը գրուհէ: Կը խօսի առանց դադարի, կը խօսի դժուարութիւններու մասին, կը խօսի հիւանդ մանուկներու մասին, կը խօսի հնգամեայ իր հիւանդ զաւկին մասին, անդադար կը կրկնէ.

– Չեմ ուզում կորցնել իմ զաւակին:

Շուտով նախադասութիւն մը կ'անջատուի բոլորէն, կը ստանձնէ խորագրի վերածուելու տխուր պարտականութիւնը.

– Թուրքի դէմքով է գալիս ձմեռը:

Աննա կը խօսէր անցնող ձմեռուան զրկանքներուն, տառապանքներուն, մահերուն մասին: Չկար կազ, չկար ելեկտրականութիւն, անոր տղան կը վախնար մութէն, մոմ կը վառէր Աննա, այս անգամ պատերուն վրայ խաղացող ստուերները կը սարսափեցնէին տղեկը:

Առաջին առաւօտս էր Երեւանի մէջ, ուրախալի փոփոխութիւն մը նկատելի էր օդակայանը: Այս անգամ մեզ առաջնորդած չէին այդ գայթակղեցուցիչ, այդ նուաստացուցիչ, այդ ամօթալի նկուղը: Խոշոր, լուսաւոր սրահ մըն էր, սպասումը կը տեւէր թէեւ, նամպրուկներուն փոխադրութիւնը կը կատարուէր նախնական ձեւերով: Նոյնիսկ անցագիր ստուգող ռուս զինուորները աւելի ազնիւ էին: Այլ փոփոխութիւն մը նկատելի էր նաեւ *Արմենիա Հիւրանոցը*, ուր ընդունող կիները աւելի հոգատար էին, աւելի ժպտուն: Շուտով պիտի հասկնայի: Աշխատանք կորսնցնելու վախն էր:

Աննա կը խօսէր գոնէ մանուկներուն տանելի ձմեռ մը ապահովելու մասին:

– Որ անջատեցին հոսանքը, դու արդէն չկաս, գոյութիւն չունես:

Աննա կը շարունակէր պատմել: Անցեալ Մարտին էր, մութը կախ, գացած էր Անի, իրենց գրասենեակը: Այդտեղ կը հանդիպէր ծանօթ ծերուկի մը: Ծերուկը կը փորձէր մխիթարել Աննան, ուժ ներարկել:

Ի՞նչ պիտի գար Մարտ ամիսէն ետք: Մարտէն ետք հօ, կրկին Փետրուար պիտի չգար...: Պիտի գար Ապրիլը, ապա Մայիսը, ապա...: Կ'ըմբռնէ՞ր Աննա:

Պիտի գար, եկած էին, բայց ահա կրկին կը մօտենար ձմեռը:

Աննա կը շարունակէր բարձրաձայն խորհրդածութիւնները: Կը նզովէր այրերը: Ապահովութիւն կը պահանջէր եւ՝ Հայ եւ Թուրք մանուկներուն համար: Այդ այրերը եթէ մայր ըլլային, այլեւս պատերազմ պիտի չընէին: Քանի մը օր առաջ, դեղարանի մը մէջ կը հանդիպէր ծերունիի մը: Ան բաւարար դրամ չունէր նոյնիսկ տասներմէկ ռուբլի արժող դեղը գնելու: Մանուկները պաղպաղակ կ'ուզէին, մանուկ չէի՞ն պիտի ուզէին, երկու պաղպաղակի համար Աննա պէտք է վճարէր երեսունվեց ռուբլի: Իսկ ըսէ՞ր թէ ինչ կը շահէր ինք: Միշտ քննադատած էր մեկնողները, հիմա ինք կ'ուզէր երթալ:

– Երբ Սփիւռքահայը սկսում է հայրենասիրական սիրուն ճառեր արտասանել, ուղղակի խելագարւում եմ:

– Ե՞ս ալ Սփիւռքահայ եմ, – հարց տալու անհեթեթութիւնը կը գործէի:

«*Թա՞րմ են կարկանդակները*» հարցուցած էի օր մը թաղիս հացագործին:

– Հապա ի՞նչ էք, – կը պատասխանէր Աննա, առաջին անգամ ըլլալով կը խնդար:

«*Յիմար հարցում*» գայրացած էր հացագործին կինը՝ քմծիծաղով մը:

Անսովոր ոչինչ, փողոցները մեծ թիւով կառքեր կը շրջագայէին: Մերուժան իր վարորդը ղրկած էր օդակայան, պիտի իջեւանէի *Արմենիա*, մաքուր էր սենեակը, հանգստաւէտ: Ծորակէն ջուր կը հոսէր, կար նաեւ ելեկտրականութիւն:

Իսկ ինչպէ՞ս պիտի հաստատէի Աննայի պատմութիւններուն ճշմարտացիութիւնը: Բայց ինչո՞ւ պիտի ստուգէի: Քննի՞չ էի: Ոստիկա՞ն: Օտար լրագրո՞ղ էի, թէ կրկին Հայրենիքը վերադարձած էի պանդոկի:

Երեկոյեան կը հաւաքուէինք «*Մարաչ*» նոր ճաշարանը: Արդէն դադրած էինք ուտելէ, սեղանը կը մնար խճողուած խորովածի տեսակներով, աղանդերներով, կ'ըսէի.

– Մեր սեղաններուն աւելցուքներով կրնանք կերակրել հարեւան հանրապետութիւնն ալ:

Կը ժպտէին:

. . . .

Ջուր տեղ բերած էի հացն ու պանիրը, սակայն կը յիշէի ներկայ ռուս դեկավարին երկու տարի առաջ արտայայտած միտքը՝ «*Սոցիալիզմ՝ շատ բարի, բայց ահա եօթանասուն տարի է չկարողացանք լուծել ժողովուրդին սնունդի եւ զգեստի գլխաւոր հարցերը*»:

Ահաւասիկ ազատութիւն, ահաւասիկ անկախութիւն, ահաւասիկ նո՛յն հարցերը՝ նոր, աւելի ողբերգական համեմատութիւններով:

Իսկ ո՞ւր էին շեփորուած «միատեղ ձեռնարկութիւն»ները, աւելի տպաւորիչ լեզուով՝ *joint-venture* յորջորջուածները: Ոչ ոք վերադարձած էր: Կը շարունակուէր միայն խաղալիք հայթայթող *Armentoys* անուանուած գործարանը:

«*Թուրքի դէմքով է գալիս ձմեռը*»:

Թելադրէ՞ի Աննային որ ձմրան, պաղպաղակի տեղ, խաղալիք գնէր երախաներուն:

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԽՐՏՈՒԻԼԱԿԸ

Ուրախ էինք ու խանդավառ երբ ամէն տեսակի կապանքները փշրուեցան ու ողջունել կարծեցինք ազատութեան արշալոյսը որ յետոյ պիտի նշմարէինք թէ աւելի կը նմանէր վերջալոյսի մը...: Արտաքին ու նաեւ ներքին ազդակներ շուտով զգալի դարձուցին թէ ազատութիւնն ալ ինքն իրեն մեծ բան չէր նշանակեր, եթէ չկար զայն վարող ղեկը: Արտաքին ազդակներու մասին կը գրուի ու կը խօսուի ամէն օր. թշնամիին, հզօրներու հաշիւներուն, նուրբ հաւասարակշռութիւններու, բարեկամ – թշնամի անիմաստ երկուութեան, դաւերու, վայրագութեան ու բազում այլ բաներու մասին կը գրուի, վէճեր, վիճարկումներ կ'ըլլան ու բոլորին հետ ազատութիւնը կը հալի ու կը մաշի:

Վէճերու, հակադրութիւններու առատ առաջ հայթայթող է նաեւ ներքին ոլորտը. հոն ուր ոչ բարեկամ, ոչ թշնամի գործ ունին: Օրինակ, մամուլի մարզը. զայն ողողած բանալէճերուն, ցեխարձակումներուն, փոխադարձ ամբաստանութիւններուն, դատապարտումներուն համար լիուլի ինքնաբաւ ենք. ո՛չ թշնամիի անհրաժեշտութիւնը կը զգացուի, ոչ ալ նոյնիսկ հակառակորդի: «Ազատութիւն», «ժողովրդավարութիւն» յղացքները որպէս ամուր պատուար կը ներկայացուին ամէնէն փոքր առարկութեան, կամ դիտողութեան մը. անոնք գրեթէ դահընկէց ըրած են «անիշխանութիւն» ըմբռնումն ալ ու զաւթած նաեւ անոր տարածքը:

Այս անդրադարձներուն դրդապատճառները որքա՛ն յաճախադէպ կը դառնային, այնքա՛ն կը պակսէր հակադրելու տրամադրութիւնը, որովհետեւ ա՛լ ճարահատութիւնն ու ձանձրոյթը կը փոխարինէին զարմանքին, ցասումին, ցաւին, ախտանքին յոգնութիւնը: Ի վերջոյ, մարդ կ'ապրէր այն կեանքը որ կրնար. պէտք էր ընդունիլ որ նոյնն էր ժողովուրդներու պարագան եւս:

Համակերպումի այս ինքնաթելադրութեան պիծէն չեղելու պատճառ եղաւ հայ մամուլի նոր, նորափթիթ անուն մը որ շուրջ երեք շաբաթ առաջ հասաւ Երեւանէն: Անոր թերթատումը եռ բերաւ ցեխի մէջ թաթխուած ազատութեան խլեակ մը որ այլեւս պատուար, պատնէշ ըլլալու ոչ մէկ զօրութիւն ունէր...: Հայկական ճգնաժամային ներկային մէջ թերեւս անտեղի նկատուի յամենալ նման անհեթեթութիւններու վրայ. սակայն ի վերջոյ, ոչ միայն քաղաքականութեամբ կեցցէ մարդ...:

Նորափթիթ այս անունը «Այսօր»ն է: Հասած առաջին թիւն էր 32 էջնոց այս շաբաթաթերթին: Ճակատի մակագրութիւնը անմիջապէս կ'ազդարարէ, անսովոր կերպով խճողուած առաջին էջէն, թերահաւատ նայուածքներու. «Այս թերթը աղքատների, չտեսների ու գռեհիկների համար չէ»: Պատգամը սեւի վրայ սպիտակ, մեծատառ, կրնար նոյնիսկ պատկառանք ազդելու փորձ մը ըլլալ, եթէ չըլլար ճիշդ անոր տակ զետեղուած քառորդ էջնոց լուսանկարը. հարուստ, տեսած – ապրած ու ազնուական կապիկ մը պէտք է ըլլայ այն որ տեղ կը գրաւէ հոն, քանի որ ձեռքերուն մէջ բռնած է «Այսօր» մը զոր ամենայն ուշադրութեամբ ու լրջութեամբ կը կարդայ... թառած՝ արեւմտեան ոճով արտաքնոցի մը վրայ, տափատը վար քաշուած:

Ընթերցողը, այսպէս, լաւ մը ըմբռնած այլեւս թէ ո՛ւր ուղղուած թերթ մը ունի ձեռքին մէջ, երբ կը դարձնէ անսովոր ողջոյնի այս էջը, ինքզինք դէմ առ դէմ կը գտնէ մանրատառ, խիտ շարուած երկու էջի հետ: Անոնցմէ մէկուն խորագիրն է՝ «Հայեր եւ Արմէններ». հեղինակ Ալ. Վարդեւեանի մասին էջին լուսանցքին մէջ տեղ գտած ծանօթացումը կ'ըսէ թէ ներգաղթած, ապա արտագաղթած Ֆրանսահայ ճարտարապետ մըն է. 1990-ին հիմնուած «Յարատեւման ուխտ» միաբանութեան որ յետագային Հայաստանի մէջ որպէս «Էութիւն» ազգային իմաստութեան տաճար արձանագրուած է, նախագահն է: Եւ որպէս «Էութեան» միաբան Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ հանդէս եկած է բանախօսութիւններու, ձայնասփիւռ – հեռատեսիլի հաղորդումներու եւ հրապարակախօսութիւններու նոր շարքով:

Քովի էջին մէջ այս միաբանին դրացնութիւն կ'ընէ Հրաչիկ Սարգսեան որ «Ովքեր են Սանսարները» չարունակելի գրութեամբ մը խորագրուած կ'ըսէ թէ պիտի պարզէ «Հայ – Արայական գիտա – արարման լեզուի ուսուցման եւ նրանից օգտուելու գաղտնիքները»: Այդ ծառայութիւնը յատկապէս ուղղուած է հայ մտաւորականներուն, որոնք յիշեալ գաղտնիքներուն շնորհիւ կը հասնին «մեծագոյն գիտական նուաճումների»:

Հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար անոնց որոնք առիթը չունին «Այսօր» մը ձեռք անցընելու, կ'արժէ, հաւանաբար տող մը մէջբերել «հայ – արայական գիտա – արարման» լեզուով. մէջբերումը հեղինակին 1946-ին գրած մէկ ոտանաւորէն է որ տեղ գտած է յօդուածին մէջ.

"Ա–յից ծնուեցին Ը–թ եւ Ու մէկտեղ,
/ ցի – Ա–յցինվե–ծըն Ը–թ եւ Ո–ն
Կ–ե–մն–Տ–ել /

Թող ներեն ընթերցողները որ այսքանով կը բաւարարուիմ ու իրենց չեմ կրնար փոխանցել «մեծագոյն գիտական նուաճումների» բանալին: Հմտութեան ու կարողութեան այս պակասը հատուցանելու համար կրնամ սակայն նոյն էջին «Կռունկ մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս» սիւնակէն աւելի մատչելի փոխանցումներ ընել. օրինակ՝ «Մադոնայի պարային խմբի երեք մասնակիցները նրան դատի են տուել, որովհետեւ վերջինս «Անկողնում Մադոնայի հետ» ֆիլմում զետեղել է նրանց հոմոսեքսուալային պարերը»: «Միք Ճակըրի քսանամեայ դուստրը Ճէյնը յայտարարեց որ յղի է: Սակայն «երջանիկ» հայրը անտարբեր վերաբերուեց այդ լուրին»: «Լայզա Մինէլլին օրը երկու անգամ զանգահարում է իր շանը՝ հարցնելու նրա գտնուելու վայրը»: Կարելի էր շարունակել շարքը, եթէ վախը չըլլար որ Կռունկէն խապրիկ յուսացողներու յուսախաբութիւնը մէկդի չպրտել կուտայ թերթը, մինչդեռ տակաւին այնքա՜ն լսելիք կայ «Այսօր»ի մասին...:

Ամերիկեան զօրաւոր դրոշմով էջեր յատկացուած են հոն «Բիզնէս»ի որ Հայաստանի ներկային կարեւորագոյն առանցքը կազմել սկսած է: Եւ յայտնապէս դաս տալու առաքելութիւնը կարեւոր տեղ ունի խմբագրութեան ծրագրին մէջ որ հոն ալ յաջողութեան դասեր կը տրուին սկսնակ բիզնէսմէններուն...:

Անմերժելի «արժանիք»ն ունի «Այսօր»ը իր տեսակի բազմազանութեան մը. գաղտնագիտութեան վերոյիշեալ լեզուէն ետք, կը խօսուի նաեւ թուագիտութեան մասին: Բաւական «գունաւոր», յաճախ անհասկնալի նկարներով ու բացատրութիւններով լեցուն քանի մը էջերէ ետք, կը բացուի տեսային «գիտելիքներու բաժինը, «Սեռական չեղումներու համառօտ բառարան»ով: Հոն կը տրուին բացատրութիւնները՝ «Հետերոքրոմոֆիլութիւն», «Պիրոլանգութիւն», «Տանատոֆիլութիւն» եւայլնի նման բառերու: Այս բաժնին յայտնապէս գործօն մէկ տարրն է Արտակ Մարտիրոսեան. ան նախ Փաւստոս Բիւզանդէն աշխարհաբարով կուտայ էջ մը, խորագրուած՝ «Հայոց պապ թագաւորը համասեռամոլ»: Յետոյ, քովի էջին մէջ Աստուածաշունչէն վերադիրով մը ան ստորագրած է «Կեանք» բանաստեղծութիւնը, որուն առաջին էջին ներկայացումը կատարուած է «Հայաստանում գոյութիւն ունի էրոտիկ գրականութիւն» նշումով: Ներեցէ՛ք անգամ մը եւս որ չկարենամ անկէ տողեր մէջբերել, քանի որ «Յառաջ»ը տակաւին հեռու է «Այսօր»ի ազատամիտ, լայնախոհ մամուլի ուղղութեան հետեւորդ ըլլալէ...: Փակելէ առաջ այս բաժինը, ըսենք որ չեն անտեսուած նաեւ «Սեռական անբաւարարուածութեամբ տառապողներ»ը ու իրենց համար հրատարակուած է հարցաթերթիկ մը...: Կնոջական ու արական մարմիններու լուսանկարներու բաւական անճաշակ շարքի մը զուգահեռ, ոչ գռեհիկ ընթերցողներու ուղղուած են հետեւեալ խորագիրները. – «Կանանց ատլետիզմը եւ սեքսը», «Ինչպէս նիհարեցնել յետոյքը», «Ինչպիսի ճանկեր ունէք» եւայլն,

եւայլն: Յետոյ կան մարզական առողջական էջեր, թղթախաղի դասեր, յայտարարութիւններ, շնորհաւորութիւններ, ծանուցումներ, իսկ վերջին էջին վրայ տրուած են ապրանքի սակարանի գիներ: Այս վերջին բաժինէն պէտք է չանտեսել թերթին կողմէ տրուած ծանուցում մը որով 15 տարեկանէն բարձր տարիքի չքմէկ լրագրավաճառներ կը փնտռուին որոնց կը խոստացուի 2500 – 3000 ռուբլի ամսական...: Իսկ «աղքատ» «չտես» ու «գռեհիկ» չըլլալուն գինը Երեւանի մէջ 10 ռուբլի, անկէ դուրս՝ 15 ռուբլի է «Այսօր» գնելու թեկնածուի մը համար:

Շաբաթաթերթին հիմնադիրն է Հայ երիտասարդ երաժիշտներու «Այսօր» կեդրոնը. «գրանցուած է Արդարադատութեան նախարարութիւնում»: Ունի խմբագիր որ կը կոչուի Արմէն Ֆոն Գէորգեան եւ խմբագրութեան տարօրինակ – կ'երեւի նորովի – ըմբռնում մը, քանի որ կ'ըսուի. – «նիւթերի հեղինակները իրենք են պատասխանատու իրենց բերած փաստերի ճշմարտութեան, իրենց արտայայտութիւնների, գեղարուեստական ու լեզուական մակարդակի համար:

Խմբագրութիւնը քիթը չի խոթում հեղինակային գործերի մէջ, չի խմբագրում ու չի կրճատում»: Լաւ կ'ըլլար որ մեզի նման յետամնացներու համար բացատրուէր նաեւ թէ ինչի՛ կը ծառայէ ուրեմն խմբագրութիւն կոչուածը. թերեւս պէտք չէ աճապարել հմտութեան սանդխամատերը մէկ թիւով իրացնելու եւ պէտք է սպասել յաջորդական թիւերու դասի էջերուն: «Այսօր»ի կողմէ մեծագոյն ծառայութիւնը պիտի ըլլան անոնք հայ խմբագիրներու որոնք աչքի լոյս կը թափեն խմբագրելու, սրբագրելու, կրճատելու եւ նման ապերախտ աշխատանքներու վրայ:

**

Կ'արժէ՞ր, հարց տրուի թերեւս, այսքան ժամանակ, տեղ ու ընթերցողի համբերութիւն սպառել նման երեւոյթի մը վրայ. ո՛չ, հաւանաբար, եթէ նոյնիսկ նկատի առնուի որ արձակուրդի սա շրջանին, ռազմաճակատէն ու ներքին տագնապներէ ճնշուած Հայն ալ պահ մը զբօսանքի պէտք կրնայ ունենալ: Այդ տեսանկիւնէն իսկ արդէն տալիք բան չունի «Այսօր»ը:

Իր վրայ այս առաջին ու վերջին կեդրոնացումը կը մեկնէր տիրող մտայնութիւն մը ու մթնոլորտ մը մատնանշելու. այն որ մամուլի այնքան կարեւոր մարզն ալ անտէր է Հայաստանեան իրականութեան մէջ ու չկայ արժանին արժանապէս տնօրինելու ատակ գլուխ, գլխաւոր: Այո՛, անշուշտ, ամէն մարդ ազատ է իր ճաշակով ու ըմբռնումով թերթ հրատարակելու, ինչպէս ամէն մարդ իր ճաշակով ու ըմբռնումով ընտրելու՝ կարդալիք թերթը. սակայն առկայ «բնական» պայմաններու մէջ: Հոն, ուր թերթի թուղթը ստորաբաշխական գիներով անգտանելի ապրանք մը չէ ու քիչ – շատ մատչելի բոլորին:

Իսկ Հայաստանի մէջ ուր տասնամեակներու անցեալի տէր ու «Այսօր»ներէ շատ աւելի լուրջ առաքելութիւններ ստանձնած մամուլի անուններ դժուարութեան մէջ են, ազատութեան կաղապարուած բացատրութիւն մը չի բաւեր երեւոյթը լուսաբանելու. կրնա՞յ «ազատութիւն»ը ընդունելի դարձնել օրինակ պարագայ մը ուր վերոյիշեալին նման թերթեր չարաթափան 32 էջի թուղթ ունենան, անդին պատանիներու թերթը չարչրկուի թուղթի տագնապէն ու վերապրումի ճարը գտնէ երկու երրորդով պակսեցնելով հրատարակութեան հերթականութիւնը: «Ազատութիւն» անունը տրուած այդ խամաճիկը սիրամարգի փետուրներէն մերկացնելու ժամանակը հասած չէ՞ արդեօք:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԱՍԻՆ

ՎՐԷԺ-ԱՐՄԷՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Երբ որ յօժարութեամբ ընդունեցայ «Համազգային»ի հրաւէրը՝ Աւստրալիա այցելելու, զիս խանդավառող ազդակներէն մէկը ընկ. Վահէ Օշականին վերստին հանդիպելու հնարաւորութիւնն էր, որ կ'ընծայուէր ինծի: Այդպէս ալ եղաւ, եւ առիթը ունեցայ մէկուկէս ժամուան մտերմիկ հարցազրոյց մը արձանագրելու իր հետ:

Ընկ. Օշական Սիտնի կը գտնուի, որովհետեւ իր կողակիցը, Տիկին Արսինէ Օշական այս տարուան սկիզբէն ստանձնած է տեղւոյն «Համազգային»ի Արշակ եւ Սոֆի Գալստեան (Գալուստեան) վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը:

Ընկ. Վահէին համար մեծ փոփոխութիւն մըն էր այս տեղափոխութիւնը. ժամանակ պիտի առնէ, որ ան հաշտուի այդ իրողութեան հետ: Անոր նշանները ալ կան արդէն: Այս Օգոստոսէն սկսեալ ան պէտք է Հայ մտքի պատմութիւն դասաւանդէ Սիտնիի Մագքուայրի համալսարանին մէջ: Ի հարկէ, իր հմտութեամբ եւ գիտութեամբ ան նաեւ անսակարկ գործակիցն է Տիկին Օշականին, որուն գլխաւորած վարժարանի երկրորդականի բարձրագոյն կարգերուն մէջ – երբ որ այդ կարգերը քանի մը տարիէն իրականութիւն դառնան – ան կրնայ նաեւ հայ գրականութեան ու պատմութեան դասախօս դառնալ:

Արդէն 70 տարեկան, ընկ. Վահէ տակաւին առոյգ է ու յարաշարժ: Տեւական որոնման մէջ՝ Սփիւռքի, հայութեան ու մեր կազմակերպութեան գալիքին մասին:

Ստորեւ կը ներկայացուի մեր այդ զրոյցի առաջին մասը, որուն գլխաւոր նիւթը Սփիւռքն է:

**

– Ընկեր Վահէ, երկար ատեն է Սփիւռքի ինքնութեան հարցը կը չարչրկէ միտքդ. յաճախ արտայայտուած ես այդ մասին. կը խնդրեմ որ անգամ մը եւս, մեր ընթերցողներուն համար փորձես ամփոփ կերպով բանաձեւել մտածումներդ:

– Կը մեկնիմ նախ պատմական երեւոյթէ մը, որ հազար տարիէ ի վեր սփիւռք մը կայ. Սփիւռքն է, որ տեւաբար մեր մշակոյթը վառ պահած է, մանաւանդ վերջին 200 տարիներու ընթացքին – Նոր Ջուղա, Կալկաթա, Թիֆլիս, Իզմիր, Պոլիս, Վենետիկ, Փարիզ, Ամսթերտամ, Դորփատ, – արտասահմանն է, որ զինուած ենք եւ Սփիւռքի մեր հոգեկանութիւնը կամաց – կամաց կազմուած է: Անոր շնորհիւ Հայաստանը ողջ մնացած է: Ասիկա կը շարունակուի եւ պէտք է շարունակուի: Մշակոյթները կ'ապրին աւանդութիւններու շնորհիւ, եւ ոչ առանձին, այլ՝ ընտանիքներով – արեւելեան եւրոպական մշակոյթ մը կայ, արեւմտեան եւրոպական մշակոյթ մը կայ. անգլօ – սաքսոն, լատին, բոլոր մշակոյթները խումբ – խումբ կը զարգանան. մեր բախտէն, մենք մեր միջավայրին մէջ առանձին եղած ենք. աւանդութիւն մը չէ շարունակուած դարերու ընթացքին, փոխ չենք առած ուրիշէն, դրացիներէն, եւ այսպէս, հիմա հասած ենք տեղ մը, որ եթէ սայթաքում մը ունենանք, կամ դժուարութիւն մը, չկայ մէկը որ մեզի կռնակ կենայ, թեթեւցնէ մեր բեռը: Ուրեմն, չենք գիտեր հիմա ո՞ւր դառնանք. Ռուսիոյ դառնանք՝ համայնավարութիւնը այնտեղ իր ահաւոր չեշտերը ձգած է. արաբական – իսլամական աշխարհին հետ մենք հոգեկան յարակցութիւն երբեք չենք ունեցած. քրիստոնէութիւնը մեզ Միջերկրականի կողմը դարձուց, կողմ մը, որուն հետ կապ ալ չունէինք ուղղակի. սարսափելի վիճակի մը մէջն է, որ հոս կը հասնինք, ուրեմն պէտք ենք դիմանալ մենք, մեր ուժերով. Հայաստանը՝ իր

խօսով, Սփիւռքը՝ իր խօսով, բայց որքան որ կրնանք իրարու պիտի օգնենք: Ասոր համար կ'ըսեմ, որ Սփիւռքը եղած է, պիտի ըլլայ եւ հայութեան դերագոյն շահերը կը պահանջեն որ ան չարունակէ պահել իր գոյութիւնը: Հայաստանը եւ Սփիւռքը մէկ ծառի երկու ճիւղերն են, բայց առանձին ճիւղերը, որոնք պէտք է ապրին:

– Սփիւռքի այսքան նօսրացումը – որքան կը տարածուինք՝ այնքան կը թեթեւնայ մեր տեսակաւոր կշիռը – չի՞ մտահոգեր քեզ. ի վերջոյ, խտացումով է, որ կրնանք բան մը ըլլալ, տեղ մը հասնիլ:

– Անշուշտ:

– Մենք կ'ընդլայնինք հակառակ ուղղութիւններով. այստեղ՝ Աւստրալիա աշխարհի վերջին սահմանն է. անկէ անդին ո՞ւր...

– Այո, ճիշդ է. եւ մեր ձեռքէն չէ կախուած առիթը. ցրուած պիտի ապրինք, պատկերաւոր ժողովուրդ մը պիտի ըլլանք Սփիւռքի մէջ, սակայն երթալով պզտիկ կեդրոններ պիտի հիմնուին, խտացում մը պիտի ըլլայ:

– Ո՞ր ազդակներն են, որ այդ կեդրոնացումը պիտի ստեղծեն. մամո՞ւլը. կազմակերպութիւննե՞ր:

– Այո, մամուլը շատ կարեւոր դեր մը ունի խաղալիք. պիտի գիտնանք աւելի ուժ տալ սփիւռքեան կառոյցներուն. օրինակ այստեղ, Սիտնի, թերթ չկայ, մտաւորականութիւն չկայ. ամէն մարդ ուշադրութիւնը դէպի Հայաստան դարձուցած է. ո՞վ պիտի զբաղի մեզմով, ո՞վ տէր պիտի կանգնի Սփիւռքին, եթէ ոչ մեր – արեւմտահայ սերունդները, որ գալ էք, մենք ենք:

– Իսկ հակառակ պարագային, եթէ մենք Հայաստանի նիւթական, տնտեսական օգնութիւն պիտի ցուցաբերենք, չե՞նք կրնար ակնկալել, որ փոխադարձաբար անկէ ալ ստանանք մե'զի պակասը, մշակութային աւիշը: Լեզուական տեսակէտէն կրնայ քիչ մը հարց ստեղծուիլ, այո, բայց եթէ հոս դրամը կայ, ինչո՞ւ չկարենանք բերել ուսուցիչը, խմբագիրը, մտաւորականութիւնը: Ասիկա չի՞ կրնար լուծում մը ըլլալ:

– Լուծում մը՝ յուեգոյն պարագային, եթէ մէկը չմնաց, սակայն որքան ատեն որ մեր ձեռքը – ոտքը կը բռնէ, մեր գլխուն ճարը մենք նայելու ենք. արեւմտահայ գրականութիւնը մերն է, Սփիւռքինն է, եւ այդ մարդիկը – Հայաստանցիները – չեն կրնար մեզի պէս զգալ, մեր գանգուածներուն հետ կապ ստեղծել, որ մշակոյթի մը ժառանգորդը ըլլալու գիտակցութիւնը սերմանեն: Իրենք արդէն ուրիշի'ն պէտք ունին, իրենց խոհ – գիրները մերիններէն տասնապատիկ աւելի ծանր են:

– Ես հոս ուրիշ հարց մը եւս կը տեսնեմ: Հիմա Պարսկահայերն ալ կուգան, կը խառնուին մեզի եւ կը վտանգեն արեւմտահայերէնի վերապրումը: Չեմ ուզեր որեւէ ձեւով նսեմացնել կամ ստորագնահատել Պարսկահայերը, սակայն Սփիւռքը, այսինքն արեւմտահայութեան մնացորդացը վտանգուած է այս տեսակէտով: Եւ եթէ Հայաստանէն ալ արտագաղթ պիտի ըլլայ եւ կ'ըլլայ, արեւմտահայ մշակոյթը կամ ատկէ ինչ որ մնացած է կը գտնուի կորսուելու վտանգին առջեւ: Մեծ թիւով արեւմտահայութիւն Հայաստան գնաց, ըլլայ Եղեռնէն առաջ, ըլլայ Եղեռնէն անմիջապէս ետք կամ աւելի ուշ, եւ հալեցաւ արեւելահայութեան մէջ, այն արեւելահայութեան որ ազգին փոքր մասն էր: Ահա ասոր համար կ'ըսէի, որ «Համազգային»ի գլխաւոր առաքելութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ տէր կանգնիլ արեւմտահայ լեզուին ու մշակոյթին:

– Շատ չիտակ է առիթը. մենք մեր մեծագոյն թշնամին ենք: Պարսկահայերուն մէջ ոչ մէկ ատեն ես այդ խմբերակայն ձգտումը տեսած եմ, որ իրենց լեզուն պարտադրեն, եւայլն:

– Ճիշդ ես, նման բան չկայ:

– Երկու լեզուներն ալ պիտի գործածուին Սփիւռքի մէջ. երկու լեզուներն ալ համազգային գանձերուն մաս կը կազմեն, բայց դէպքերու ընթացքը այնպէս կը բերէ, որ Սփիւռքի լեզուն արեւմտահայերէնն է ու պիտի մնայ: Եթէ Պարսկահայերը կամ Հայաստանա – հայերը Սփիւռքի մէջ իրենց լեզուով աւելի երկար կրնան դիմանալ, ինչու չէ, պէտք է պահեն զայն, սակայն Սփիւռքի մէջ մշակոյթի լեզուն արեւմտահայերէնն է եւ մե'նք է, որ դէշ հոգ կը տանինք մեր լեզուին: Ես կը նկատեմ, որ արեւմտահայերէնը չէ կրցած ժողովուրդի լեզուն դառնալ, մնացած է ընտրանիի մը լեզուն, գրական լեզու մը դարձած է ան: Ենթաբարբառ, argot չունի:

– Եթէ ունի՝ խառնուած է տեղական լեզուներուն հետ:

– Հայհոյանք չունինք, – հայհոյանքը լեզուն ողջ կը պահէ—, Փոլքլոր չունինք, ժողովուրդի բարբառ մը – բացի Այնճարի լեզուէն: Դասակարգի մը լեզուն է արեւմտահայերէնը, ատոր համար է, որ ես իմ գրածներուս մէջ ժողովրդային բառեր կը դնեմ – «պղտոր» լեզու կը գործածեմ, – որպէսզի լեզուն քիչ մը մարդկայնանայ, ժողովուրդը ապրեցնէ: Ես պիտի ուզէի գիտնալ որ Պարսկահայերը որքա՞ն պիտի դիմանան Սփիւռքի մէջ. մինչեւ հիմա Սփիւռք չէին. հիմա Սփիւռք եղան. քանի՞ սերունդ պիտի մնան. մենք չորս սերունդ դիմացանք եւ պիտի դիմանանք այս ձեւով: Ուրեմն վտանգը մեզմէ կուգայ. մենք է, որ պէտք եղածին պէս հոգ չենք տանիր մեր լեզուին, պրագէտները մանաւանդ. այնպէս բարձր, գեղեցիկ, լուսաշող լեզու մը կը գործածեն, սքանչելի է առիթը, բայց գրականութիւնը պիտի ապրի. իրականութեան հետ պիտի ապրի. իրականութիւնը այդ չէ:

– Լաւ, իսկ ուրիշ ի՞նչ ճանապարհներ կը տեսնես Սփիւռքի զօրացման, Սփիւռքը առողջ պահելու տեսակէտէն: Մեր ներկայ վիճակէն տարբեր վիճակ մը կրնա՞նք ստեղծել, որ մեր ինքնութիւնը պահելով՝ աւելի երկար դիմանանք: Լուծում մը, ունի՞ս, ընկ. Վահէ:

– Այդ մասին շատ կը խորհիմ, բայց բանաձեւի մը չեմ կրցած գալ: Անհրաժեշտ է, որ մտաւորականութիւնը ամէն բանէ առաջ իր կոչումին գիտակցութիւնը ունենայ. այս պայմաններուն մէջ Սփիւռքի, արեւմտահայութեան ապագան մեծ մասով կախուած է իր մտաւորականութեան բռնելիք դիրքէն: Անմիջապէս սա ալ ըսեմ, որ ասանկ պայմաններու մէջ մտաւորականութիւնը մէկ պաշտօն ունի, ոչ թէ զէնքը առնէ, կռուի երթայ – առիթը իր գործը չէ – մտաւորականութիւնը պիտի իր արժէքները բարձր պահէ: Ազատ գրագէտ պիտի ըլլայ: Սփիւռքի մէջ ազատ մտածող գրագէտ ըլլալը այնքան դժուար է, որքան Ղարաբաղի մէջ երթալ Շուշին գրաւելը – նոյն հերոսութիւնը կը պահանջէ, գիտցած եղիր, նոյն մարդկային ներդրումը կայ բարոյական ուժի: Մեր մտաւորականութիւնը պիտի կարենայ անկախ մտածումի դրօշը բարձր պահել: Զատուիլ հոսանքներու կամ կարգախօսներու ստեղծած իրարանցումէն. չատրուիլ յարձակումներէ կամ շողոքորթներու խօսքերէ. անկա'խ մտաւորականութիւն ըլլալ:

– Մինչեւ հիմա այդ անկախ մտաւորականութիւնը ինչո՞ւ ներկայութիւն չէ եղած. անհատներ կան, հոն են, ինչո՞ւ, այս ամբողջ 70 տարին, մտաւորականութեան հաւաքական դիմագիծը չէ ստեղծուած. անդէմ ժողովուրդ ենք: Խանդավառութեան պահեր ունինք, բայց մտաւորականութեան հաւաքական ճիգը չերեւիր: Այլապէս այդ մտաւորականները գացեր են, տարբեր մշակոյթներու սպասարկուն են դարձեր:

– Շատ ցրուած են. Խրախունի մը՝ Պոլիս, Նշանեան մը՝ Փարիզ, ուրիշներ հոս հոն, ցիրուցան. Մատթէոսեան մը կայ Պուէնոս – Այրէս.. բայց կապ չկայ ատոնց միջեւ. եւ այդ կապը ոչ կուսակցութիւնները, ոչ եկեղեցին, ոչ ոք պիտի ստեղծէ. իրե'նք են, որ պիտի ստեղծեն:

– Եթէ մեղադրուելիք մը կայ, ուրեմն, իրե՛նք են:

– Անշուշտ:

– Վերջ ի վերջոյ, եթէ հաւաքականութիւնը իր որոշ կռուանները ստեղծեր է, մտաւորականները եթէ հոն կիսով ներկայ են, կամ բացակայ են, իրենցմէ զատ ոչ ոք կրնանք մեղադրել:

– Ես ոչ ոք կը մեղադրեմ. նոյնիսկ երբ մեր գիրքերը չեն գներ, թող չգնեն, ազատ են մարդիկ: Ի'մ գործս է գիրքս մատչելի կամ սիրելի դարձնելը, ոչ թէ ժողովուրդին գործը: «Համազգային»ի դերերէն մէկը այս պիտի ըլլայ. հայ գիրք գնելը սիրելի դարձնենք, վարժեցնենք: Այս բաներուն համար Սփիւռքը իր խելքը գլուխը պէտք է բերէ. պէտք է ժողովներ, համագումարներ, սիմփոզիումներ սարքենք, մեր ինքնութեան հարցերով զբաղինք:

– Ասկէ առաջ նման փորձերը չեն յաջողած. չեմ գիտեր, բայց տեղ մը մըտահոգ կորիզ մը պէտք է գտնուի, որ նման հարցեր հետապնդէ: Այդ մտահոգ կորիզը չկայ. որեւէ վայրի մէջ չկայ: Մեր ցրուածութիւնը ահաւոր աւեր է, այս տեսակէտէն:

– Ճիշդ է:

– Այսինքն, անհատապէս կրնանք տառապիլ, ցաւը զգալ, բայց հաւաքաբար ոչինչ կարենալ ընել:

– Նորէն կուգամ ապակեդրոնացումի գաղափարին: Մենք կեդրոն չունինք, մայրաքաղաք չունինք: Անշուշտ եթէ կարենանք Սփիւռքին տալ մէկ քաղաքակա'ն կառոյց, քաղաքական սահմանում մը տալ – կրնա՞նք, չեմ գիտեր–, Սփիւռքը անկախութիւն հռչակէ ... Սփիւռքի անկախ հանրապետութիւն...

– Հիմա երկուք ենք, վաղը երե՞ք պիտի ըլլանք...

– Ես Հայաստանէն նոյնիսկ վտանգ կը տեսնեմ, քան թէ օգուտ:

– Ի՞նչ ձեւով:

– Որքան որ կրցած եմ հետեւիլ Սփիւռքէն, Հայաստան այսօր բան մը չունի տալիք...

– ... բացի այդ պատկանելութեան ըզգացումէն, որ հողէն պիտի գայ, որ պատմական արժէք ունի:

– Համաձայն եմ. ո'ւր որ ըլլաս, կ'ուզես Քամչաթքա ալ եղիր, սակայն քու տեղդ հոն պատրաստ է, հողդ հոն է: Եւ սակայն ամէնօրեայ կեանքի հնոցին մէջ երբ որ կը տապլտկիս, եւ տղադ քեզի հետ անգլերէն կը խօսի, կամ ինչ որ կ'ըլլայ, այդ հեռաւոր Հայաստանը շատ օգտակար չէ քեզի: Հիմա դուն անմիջա – կանօրէն հայկականութիւնդ պիտի պաշտպանես եւ յառաջացնես: Ըսել կ'ուզեմ, եթէ Հայաստանէն պիտի սպասենք որեւէ մտաւորական սնունդ, մենք շատ մեծ համբերութիւն պէտք է ունենանք. գոնէ սանկ 5 – 10 տարի մը: Գրող չկայ, եթէ գրող կայ՝ արտադրող չկայ: Ես միշտ կը հետեւիմ մամուլին. նորութիւն չկայ Հայաստանի մէջ. տարիներէ ի վեր նորութիւն չէ եղած: Ամէն երկրի մէջ կայ իրարանցում, բացի մեր երկրէն: Կամ ալ եթէ կայ՝ մեզի յայտնի չէ:

– Այս մասին կը խօսէի Հայաստանէն մտաւորական ընկերներու հետ, կ'ըսէին որ բոլորովին նոր, տարբեր դէմք մը պիտի ստանայ մեր գրականութիւնը. մինչեւ հիմա գրող սերունդէն այլեւս բան մի' ակնկալէք, ըսին, սակայն նորերը նամբան են, կուգան, ու յանկարծ պիտի բացուին, պիտի տեսնենք որ կա՛ն եղեր: Տարբեր մտայնութեամբ, տարբեր հոգեկան աշխարհով մարդիկ պիտի գան: Փոխանցումի մը շրջանն է, որ կ'ապրինք: Կը յուսամ, որ նոր խանդավառութեամբ մէջտեղ գան, որովհետեւ անցնող չորս տարիները շատ ննշիչ էին:

– Պետական կեցուածքն ալ պէտք է փոխուի. սփիւռքեան մէկ նախարարութիւն մը, թերեւս, Սփիւռքին տէր կանգնելու տրամադրութեամբ:

– Ատիկա ալ հաւանաբար մեզի պիտի վիճակուի, Սփիւռքի'ն, Սփիւռքի խողովակով պիտի ըլլայ:

– Սփիւռքի խողովակով, այո, այստեղ դեսպանատուներուն մէջ խորհրդատուներ կրնանք ունենալ, բայց իրենք ձեւով մը պէտք է զգան, որ Սփիւռքը Հայաստան է նաեւ. գաղութ չենք: Իսկ իրենք քաղաքական կեցուածք չունին մինչեւ հիմա Սփիւռքի հանդէպ: Կ'ըսեն թէ Սփիւռքը իրենց համար ուժի աղբիւր է: Լաւ, բայց իրենց համար քատ էութեան ի՞նչ է Սփիւռքը. կ'ուզե՞ն որ մնայ, կ'ուզե՞ն որ լուծարքի ենթարկուի. ի՞նչ քաղաքական հեռապատկեր ունին:

– Բայց իրենց չի մնար ուզել կամ չուզել. մնալը կամ չմնալը՝ մեզի' կ'իյնայ:

– Արժէքներու տարբերութիւն մը կայ, որ կամաց կամաց պէտք է փոխուի:

– Հոտ ալ անհրաժեշտութիւնը կուգայ Արտերկրի գաղափարի հիմնաւորման: Եթէ Երկիրը զգայ որ հոս Արտերկիր է, կրնայ այդ քու փնտռած կեցուածքդ ունենալ, բայց եթէ տեսնէ, որ Սփիւռքը պարզապէս *Diaspora* մըն է, այն ատեն այդ պատասխանատուութիւնը չզգար:

– Ըսածս այն է, որ Սփիւռքը Արտերկիր չէ, Երկի'ր է: Մե'նք ալ երկիր ենք: Այսինքն՝ եթէ հոսկէ հոն երթաս Հայաստանի մէկ գաւառէն միւս գաւառը գացած ըլլալու պէս պիտի ըլլայ քեզի համար. իրենք ալ նոյնը պիտի զգան մեզի հանդէպ: Եթէ կ'ուզես աւելի մանրամասնեմ՝ մենք Հայաստան կ'երթանք ոգեւորուելու, իրենք արտասահման կուգան աշխարհին բացուելու...

– ... սորվելո'ւ: Ընկ. Վահէ, գիտես որ հիմա այս ըսածովդ կը վերակենդանացնես հին (բայց ոչ հինցած) գաղափար մը: Երբ որ Կապուտիկեան 1963–ին, առաջին անգամ Սփիւռք եկաւ, աշխարհի ամէնէն ընդարձակ քաղաքն է Երեւանը, ըսաւ: Իսկ 1967–ին երբ որ Վարդգէս Պետրոսեանը Գանատա եկաւ, վերադարձին «մի կտոր Հայաստան» կոչեց մեր գաղութը: Ուրեմն, ըսածէդ կը հետեւցընեմ, որ ահա այս մէկ Հայաստանի, մէկ հայութեան գաղափարն ալ պէտք է ըլլայ մեր գոյութեան առանցքը:

– Ճի'շդ է:

ՎՐԷԺ – ԱՐՄԷՆ

Սիտնի, Յունիս 9, 1992
«Հորիզոն»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՅՆՃԱՐԻ (Լիբանան) Ազգային Ցառաջ – Գ. Կիւլպէնկեան երկրորդական վարժարանի տարեշրջանը փակուած է երեք հանդիսութիւններով: Մանկապարտէզի հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 23–ին, նախակրթարանի վկայականներու բաշխումը՝ Յունիս 28–ին, հուսկ՝ երկրորդականի բաժնի վկայականներու բաշխումը՝ Յուլիս 5–ին: Երեք հանդիսութեանց ալ ներկայ եղած են գիւղին հոգեւոր հովիւները, մարմիններու ներկայացուցիչներ, քոյր վարժարաններու ուսուցչական կազմեր եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացման խօսքերը արտասանած է վարժարանին տնօրէնը՝ Մովսէս Այնթապլեան, որ անդրադարձած է 1991 – 1992 կրթական տարեշրջանի գործունէութեան:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ամերիկեան Համալսարանէն, այս տարի, 31 հայ երիտասարդներ վկայուած են: Վկայականներու բաշխումը տեղի ունեցած է Յուլիս 13–ին, Համալսարանի շրջափակին մէջ: Խօսք առած են վարչապետ՝ Ռաշիտ Սոլհ, համալսարանի խնամակալ մարմնի անդամ՝ Լ. Շարաֆ եւ Ռաֆիք Հարիրի:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետ. Կեդր. բարձրագոյն վարժարանի նախակրթարանի եւ երկրորդականի վկայականներու բաշխման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է վարժարանին շրջափակին մէջ, Յուլիս 8–ին: Զոյգ փառերգներէն ետք, բեմ բարձրացած է Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Միութեան նախագահ վերապատուելի Գ. Գարձեան, որ Աստուածաշունչի ընթերցումով եւ աղօթքով օրհնած է հանդէսը, ապա գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Օրուան բանախօսը եղած է Աւստրալիայէն ժամանած վեր.. տոքթոր Ա. Հաւէսեան, որ ծանրացած է գլխաւորաբար տուն, դպրոց, եկեղեցի իրարու ագուցուած երրեակին վրայ:

(Շար. Ա. էջէն)

սեւ սուրիական իշխանութիւններն ալ գիտակից են որ իրաց այս կացութեան մէջ, ընտրութիւնները անելի կ'առաջ-նորդեն :

ԿԻՐԳԻԶԻՈՅ մէջ, երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Զորեքշաբթի օր (Օգոստոս 19), որու հետեւանքով 50 մեռեալ կայ : 186 ցնցումներ իրարու յաջորդած են :

«ՏԷՅԼԻ ՄԻՐԸՐ» հրատարակած է 9 էջերու վրայ Սարահ Ֆերկիւսոնի բաւա-կան «խօսուն» նկարները, Սէն - Թրոփէզ քաշուած, ուր Անգլիոյ իշխան Էնտրիւի կողակիցը կը յայտնուի իր «երմտական խորհրդատուին» գիրկը, կամ ան ծուած՝ դքսուհիին ոտքին մատները կը համբուրէ : Հինգ ամիս է որ իշխանական ամոլը բաժ-նուած է, բայց եւ այնպէս խեղճ Թա-գուհիին համար չատը՝ չատ է... : «Եղմը-տական խորհրդատուն» յաջողեր է ար-գելք հանդիսանալ, որ «Փարի - Մաչ» լոյս չընծայէ այդ նկարները, շնորհիւ Ֆրանսա գոյութիւն ունեցող օրէնքի մը՝ «Անձնական կեանքի իրաւունք»ի գաղա-փարը, որ գոյութիւն չունի Անգլիա : Հարցը այնքան աղմուկ հանած է որ ԼԸՐ-ջախոհ Պի-Պի-Սի-ն իսկ իր լրատուու-թիւնը սկսած է այդ նիւթով, մինչ «Տէյլի Միրըր» կը հպարտանայ որ երեքուկէս միլիոն օրինակ ծախած է ... (600 հազար ֆրանքի գներ է նկարները) : Պարզ է որ, մեր ապրած ժամանակաշրջանին, աւելի լաւ կը ծախուին Սարա Ֆերկիւսոնի մը մերկ պատկերները, քան՝ Պոսնիա - Հեր-ցեկովինի կամ Ղարաբաղի դոհերուն նկարները, հակառակ անոր որ այս վեր-ջինները ձրի ալ կ'առնուին :

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՈՍՏՈՍ 18 / 20)

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐ

Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը Օգոստոս 19-ին յայտարարած է թէ առանց օրինական հիմքի ռուսական 7-րդ բանակի սպաներէն գնուած բոլոր բնակարան-ները ետ կ'առնուին գնողներէն, յատ-կացնելու համար հայկական բանակի սպաներուն ու ենթասպաներուն : Այս որոշումին պատճառն այն է որ ռուս ըս-պաներու տրուած բնակարաններու ապօ-րինի գնումները վերջերս յաճախակի դարձած են :

***

ՆՈՒԷՐ ԳՈԳԱՐԱՆԻՆ

Միջազգային «Լէնտ Էնտ Քալչըր» բա-րեսիրական ընկերութիւնը երկու հազար հինգ հարիւր պտղատու ծառի տունկ նը-ւիրած է Սպիտակի Գոգարան գիւղին : Օտար մասնագէտները սկզբին ծրագրած էին բնակարաններու շինութեան օգնել, սակայն տեղացիները երբ նախընտրած են իրենք կառուցանել իրենց տուները, ընկերութիւնը իր ուժերը կեդրոնացու-ցած է յուշարձաններու վրայ :

***

ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒ
ԹՈՇԱԿՆԵՐԸ

Հայաստանի Ֆինանսներու Նախարա-րութիւնը 180 միլիոն ռուբլի յատկացու-ցած է Թոշակառուներու հիմնադրամին, կուտակուած յատկացումներու վճարու-մին համար : Կանխիկ դրամի հարցին պատճառով, ընկերային գետնի վրայ ա-մէնէն խոցելի տարրը՝ Թոշակառուները, առանձին ծերերը եւ առանձին մայրերը, քանի մը ամիսէ ի վեր չէին ստացած ի-րենց Թոշակներն ու նպաստները :

***

ՁՄՐԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ռուսաստանի հետ ստորագրուած հա-մաձայնագրին հիման վրայ այս ձմեռ Հայաստան կէս միլիոն Թոն քարածուխ պիտի գնէ Ռուսաստանէն : Տեղեկու-թիւնը տուած է «Հայկազ» վարչութեան պետը որ աւելցուցած է թէ Հայաստանի պահանջքը տարեկան 650 հազար Թոն է : Ի հարկին կարելի է աւելցնել գնումի քանակը :

***

ՆՈՒԷՐ ԳԻՒՄՐԻԻՆ

Գիւմրիի վերաբուժական հիւանդանոցը Գ. Կիւլպէնկեան հիմնադրամէն 200 հա-զար տոլարի արդիական սարքաւորումներ ու դեղօրայք ստացած է : Հայեւֆրանս. «Բժշկական սարքաւորումներ ու սպա-սարկում» ձեռնարկութեան մասնագէտ-ները կատարած են ճարտնական ու գա-նիական ապրանքներուն գետեղումը :

***

ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ
ՅԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ մէջ տեղի ունեցած ազգագրա-կան - Ֆոլքլորի միջազգային փառատօնին հրաւիրուած 24 խումբերէն մէկն էր Էջմիածնի «Արտամէտ» խումբը : Անոնք վերադարձած են երկու առաջին եւ մէկ երկրորդ մրցանակով : Խումբին ղեկա-վարն ու պարուսոյցն են Գէորգ ու Ներսէս Աթանէսեան եղբայրները :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Զարգացման Միջազգային Միութիւնը կուսակցական եւ յարանուա-նական շրջանակներէ եւ ազդեցութիւններէ հեռու եւ անկախ, Ֆրանսայի 1901 Յու-լիս 1-ի օրէնքին ենթարկուող Միութիւն է :

Միութիւնը իր մէջ հաւաքած է տնտե-սագէտներ, քաղաքագէտներ եւ իրաւա-բաններ որոնց միակ մտահոգութիւնը այս բնագաւառներուն մէջ Հայաստանի դի-մագրաւած դժուարութիւններուն մաս-նագիտական մօտեցումներ եւ լուծումներ առաջարկել է :

Միութեան անդամները կը հրաւիրեն այն անձերը որոնք կը փափաքին մաս-նակցիլ միտքերու փոխանակման կամ կ'ուզեն մօտէն ծանօթանալ Միութեանս այլ գործունէութիւններուն, հեռաձայնել 45 - 86 - 08 39

Թիւին կամ գրել հետեւեալ հասցէին՝
U.I.D.A.
B.P. 140
75224 Paris Cedex 05

***

Միութեան հիմնադիր անդամ է Խաչիկ Սուքիասեան (տես՝ «Յառաջ», Օգս. 21՝ «Ո՞րն է միջազգային դաշինք կնքելու եւ զայն վաւերացնելու իրաւասու մար-մինը») :

UGAB - SUISSE
ORGANISE A GENEVE
le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓ

Հարաւային Ֆրանսայի Կաթողիկոսա-կան Պատուիրակի Փոխանորդութեան

Շրջանային Խորհուրդը

Կը կազմակերպէ Աւանդական

ՈՒԽՏԱՆԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԼԱՐԻ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Սեպտեմբեր 20

Պատարագի սկիզբը՝ ժամը 10-ին :

Ուխտաւորի Սեղան ժամը 12.30-ին :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. Թիւերը կա-րելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրա-տունէն :

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝ «Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

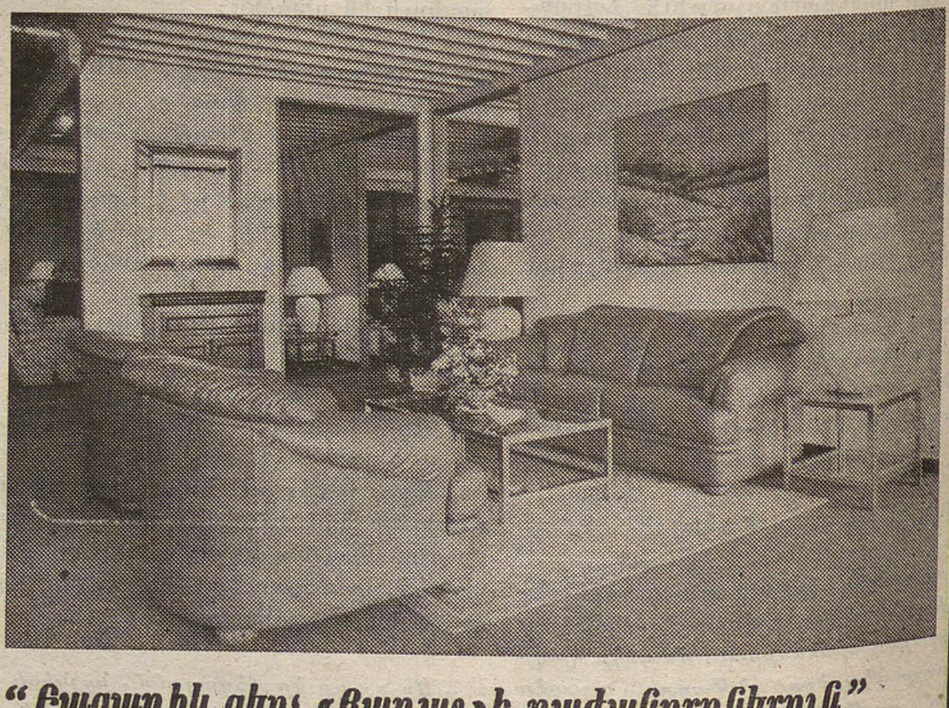

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 25

MARDI
25 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.869 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.869

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԵՒ ՇՈՒՇԻ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԻՆ

23 ՄԵՌԵԱԼ, 140 ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ ՄԵԾ ԱՒԵՐՆԵՐ

Շաբաթ եւ Կիրակի, ատրպէյճանական օդուժը բուռն ռմբակոծութիւններ կատարած է Ստեփանակերտի եւ Շուշիի վրայ, Երկուշաբթի, Օգոստոս 24-ին, մեր առած լուրերու համաձայն Երեւանէն, 23 մեռեալ կայ, 140 վիրաւոր եւ մեծ էին նիւթական վնասները: Արդարեւ ռումբերը ինկած են Ստեփանակերտի կեդրոնը, հանրակացարան մը քարուքանդ եղած է եւ այլ շէնքեր ալ:

Գրաղներ արձակուած են նաեւ Մարտունիի շրջանը, ուր 6 վիրաւոր կայ: Ուժեղ մարտեր կը շարունակուին Մարտակերտի շրջանը, ի մասնաւորի Դրմբոն, որ գրաւուած էր Ատրպէյճանցիներու կողմէ եւ ետ առնուած է:

Հայաստանեան ճակատի վրայ ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին: Մարտեր կան Կրասնոսելսկ, ուր հայկական ուժերը ետ մղած են Ատրպէյճանցիք: Ռումբեր նետուած են Տաւուշի շրջանը, Վահան եւ Մովսէս գիւղերուն վրայ, նաեւ Իջեւանի շրջանը՝ Վազաշէնի, եւ Բերքաբերի ուր բնակիչ մը մեռած է:

Նոր լարուած է կացութիւնը Վարդենիսի շրջանը. Օգոստոս 24-ին համեմատաբար հանդարտ էր Գորիս, բայց ռումբեր ինկած էին Կապանի շրջանը, Սալ գիւղի վրայ, վիրաւորներ կան:

***

Օգոստոս 21-ին, Մոսկուայի մէջ, Ելցին եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած են եւ քննարկած շրջանին կացութիւնը: Համաձայնութիւն մը ստորագրուած է Հայաստանի տարածքը գրաւող Ռուսաստանի զինուած ուժերու իրավիճակի մասին եւ միջազգային յարաբերութիւններու փոխադարձ հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցերու:

ՄԱՄՈՒԼ

Ստեփանակերտի ռմբակոծութեան կ'արձագանգէին, Օգոստոս 24-ին, «Իւմանիթէ» եւ «Ֆիկառօ», այս վերջինը թէեւ միայն Շաբաթ օրուան ռմբակոծութեան տեղեակ էր: Համայնավար պաշտօնաթերթը կ'ըսէր թէ նուազագոյն 30 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր կայ, մինչ «Ֆիկառօ» տասը մեռեալի եւ 30 վիրաւորի խօսք կ'ընէր:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՆ ԱԼ ՔՈՒԷ ԿՈՒՏԱՆ...

Ձեռնպահութեան համեմատութիւնը շատ մեծ եղած է, Կիրակի օր, Օգոստոս 23-ին, ոչ միայն քրիստոնեաներու շրջանները, այլեւ մահմետական: Լիբանանցիք իսկ կը խոստովանին որ խեղկատակութիւն մըն էր, մասքարատ մը: Տեղ տեղ խարդախութիւնները գլած անցած եւ ամէն երեւակայութիւն: Օրինակ՝ Զահլէ, ուր վեց քուէակեդրոն կայ՝ օրթոտոքս, մարոնի, կաթողիկէ, սիւննի եւ շիի որոնք նոյն տեղը չեն քուէարկեր: Ընտրական ցանկերուն վրայ 625 քուէարկողներէն 70-ը՝ ծնած է 1850-էն 1900-ի ընթացքին:

Ձեռնպահութիւնը բոլոր մրցանիշները կոտրած է: Ըստ առաջին տուեալներու, մասնակցութիւնը 10-էն 30% եղած է քրիստոնեայ մեծամասնութիւն ունեցող շրջաններու մէջ, շատերու կառքերը արդէն սեւ ժապաւէններ կը կրէին ի նշան «Ազգային սուգի»: Քուէարկողներու թիւը մեծ եղած է Պաալպէք ուր Հեզպոլլան կը տիրապետէ, բայց, Խորհրդարանին նախագահը արդէն չեղեալ կը համարի կարգ մը շրջաններու ընտրութիւնները (Զահլէի պէս) ուր խարդախութիւնները շատ բացայայտ եղած են: Այս առաջին շրջանի ընտրութիւնները սահմանափակուած էին Պէքաայի եւ հիւսիսային-Լիբանանի շրջանը: Յաջորդները՝ Օգոստոս 30-ին Պէյրութ եւ, Լեռնալիբանան, իսկ Սեպտեմբեր 6-ին հարաւային-Լիբանան:

Միջադէպեր ալ պատահած են եւ չորս մեռեալ կայ: Այնճարի մէջ է որ ասոնցմէ երկուքը մեռած կ'ըլլան (մէկը՝ զինուոր):

Դրամն ալ իր դերը խաղացած է այս կատակերգութեան — ընտրութիւններուն մէջ, որոնք առաջիններն են 1972-էն ի վեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹԻ թեր ու դէմ պայքարը ծայր տուաւ գլխաւորաբար Կիրակի, Օգոստոս 23-ին, երբ Մարի-Ֆրանս Կառօ, մէկ կողմէ («Անթէն 2», ճշմարտութեան ժամ) Ժէք Լանկ, միւս կողմէ (Կռան-Ժիւրի Էռ-Թէ-Էլ) բուռն կերպով դէմ ու թեր ելոյթներ ունեցան, ուրիշներու հետ անշուշտ, ինչպէս Ֆիլիփ Սէկէն (դէմ), Նիքոլա Սարքոզի, Էտուար Պալատիւր (թեր) նաեւ Հարլէմ Տէզիր (թեր) որ կուսակցութեան մը հիմնադիրն է՝ Շարժում եւ Ժան-Մարի Լը Փէն (դէմ) եւայլն, եւայլն: Խանդարողը արդէն պարզուած այս հակասական պատկերն է երբ դէմ են նոյն սատկութեամբ Համայնավար կուսակցութիւնը եւ Լը Փէնի ծայրայեղ աջ Ազգ. ճակատը, թեր է Ժիսքար տ'Էսթէն իր Իւ-Տէ-Էֆ-ով, պառակտուած է Շիրաքի Էռ-Փէ-Էռ-ը ուր եթէ ինք եւ քանի մը կողմնակիցներու (Տէվէճեան եւայլն) պատասխանը «այո՛» է, անդին քիչ չէ նաեւ «ո՛չ»երու թիւը գլխաւորութեամբ Ֆ. Սէկէնի: Ասոնց դրդապատճառները նոյնը չեն անշուշտ, բայց, թիւրիմացութիւնը կը ծագի երբ այն համոզումը կը ստեղծուի — ինչպէս էր Մարի-Ֆրանս Կառոյի պարագային — որ ոմանք դէմ են ոչ թէ Մաասթրիխթի, այլ պարզապէս՝ Միթերանի եւ «ոչ»ով անոր դէմ արտայայտուած կ'ըլլան, ինչ որ բոլորովին կը խեղաթիւրէ բուն հարցը: Արդէն, երբ Մարի-Ֆրանս Կառօ կ'ըսէ՝ «Եթէ «ոչ»ը յաղթէ, այդ պիտի նշանակէ ընդդիմութեան յաղթանակը ընդդէմ անոր որ ուզեց այս ուխտը, բանակցեցաւ եւ դէշ բանակցեցաւ անոր շուրջ, այսինքն՝ Հանրապետութեան նախագահին» ամէն ինչ յստակ կը դառնայ: Ժէք Լանկ գլուխն է «այո»ի արշաւանքին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Օգոստոս 24-ին կը բացուէր Իսրայէլեւարաբ բանակցութեանց նոր ժողովը, որ 5-րդն է Մադրիտէն ի վեր (Հոկտեմբեր 1991): Իսրայէլ յայտարարեց թէ նոր զիջումներու պատրաստ է, մինչ Արաբները կը պնդեն որ յանուն Ապահովութեան Խորհուրդի 242 եւ 338 յօդուածներուն Իսրայէլ ամբողջովին պէտք է քաշուի իր գրաւած հողերէն:

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ մէջ, 40 հոգի եւս մեռած է շաբաթավերջին, մինչ 48 ժամէն պիտի բացուի Լոնտոնի ժողովը նախկին Եուկոսլաւիոյ խաղաղութեան նուիրուած: Սիմոնն Վէյլ եւ Շառլ Միյոն Պոսնիա գացին, ընկերանալով մարդասիրական օգնութեան բեռնատար կառքերու («Էքիլիպր»):

ԷՆՏՐԻՒ ՄՐՐԻԿԻ անմիջական ժամանումը Ֆլորիտա, պատճառ եղած էր որ Կիրակի իսկ (Օգոստոս 23) մէկ միլիոն հոգի տեղափոխուի շրջանէն: Արդէն վնասներ հասցուցած էր Պահամաս կղզիները, ուր հասած է ժամական աւելի քան 190 քիլոմեթր արագութեամբ:

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ Թել Ավիվ տօնած է իր 62-րդ տարեդարձը, ի ներկայութեան վարչապետ՝ Իսաք Ռապինի: Նախկին վարչապետը Իսրայէլ կը գտնուի իր (ծագումով հրեայ) բարեկամուհիին՝ Իլանա Շիմէլի հետ:

ԺԸՆԵՒԻ ԺՈՂՈՎԸ

LES ABSENTS ONT TOUJOURS TORT

Ժընեւի մէջ, Օգոստոս 3-էն ի վեր գումարուած է Մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբի 44-րդ նստաշրջանը: Հոն կը ծեծուին զանազան հարցեր՝ փոքրամասնութեանց իրաւունք, չարչարանք, ցեղապաշտութիւն եւայլն: Հոն կը բացակայի Հայաստանի ներկայացուցիչը, բայց՝ չի բացակայիր Ատրպէյճան: Անուազն անհասկնալի է որ Հայաստանի իշխանութիւնները, որոնք երկար ամիսներ բուռն կերպով այպանեցին Ղարաբաղի իշխանութիւնները Հելսինքիի եւ Հռոմի ժողովներէն իրենց բացակայութեան համար, նոյն ձեւով վարուին Ժընեւի այս ժողովին հետ: Եւ դեռ, Արցախի ներկայացուցիչները բանաւոր պատճառներ ունէին, որոնք թէկուզ մասամբ, կ'արդարացնէին Հռոմ երթալու իրենց չկամութիւնը, քանի որ իրենց հանգամանքն իսկ խնդրոյ առարկայ էր, ինչ որ չէ Հայաստանի պարագային որ ՄԱԿ-ի անդամ Պետութիւն է: Կը պարզուի որ Երեւան կարեւոր չի նկատեր ոչ ժողովը, ոչ ալ քաղաքը, ուր ցարդ ներկայացուցիչ չունի: Արդարեւ, միջազգային գետնի վրայ, Ժընեւ բացառիկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ եւ անհրաժեշտ է որ Հայաստան հոն ղրկէ մէկը, որ հետեւի, գոնէ սկզբնական շրջանի մը, բոլոր միջազգային անցուդարձերուն (ժողով, հանդիպում, քոլլոք եւայլն, եւայլն) եւ եթէ ուշիմ է, դիւանագիտական փորձառութիւն ձեռք ձգէ, յետագային աւելի գործօն դեր խաղալու համար:

Այսօր կը բացակայինք Ժընեւի Մարդկային իրաւանց ժողովէն, ուր ոչ կառավարական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները (Հ. Պալեան՝ Հիւմըն ռայթց էտվոքէյթզ եւ Ռոպէրթօ Մալխասեան՝ ցեղերու եւ ժողովուրդներու միջեւ եղբայրական Միութեան համար Շարժում) հարկ եղած ելոյթները ունենալով հանդերձ չէին կրնար Պետութեան ներկայացուցիչի դեր կատարել, քանի իրենց ոչ-պետական հանգամանքով, չեն կրնար խօսք առնել ու պատասխանել, երբ Պետութեան մը ներկայացուցիչը սխալ արտայայտութիւն մը ունենայ Հայաստանի կամ Արցախի մասին: Եւ հետեւանքն այն է, այս բոլորին, որ Ատրպէյճան եւ Թուրքիա իրենց պատուիրակներով ազատ դաշտ ունեցած են իրենց ուզած ձեւով ներկայացնելու Արցախի վիճակը, Ատրպէյճանի «հողային բռնաբարումները» Հայերուն կողմէ եւ յանգիլ այն փաստու՛ր եզրակացութեան, որ Ատրպէյճան զոհ մըն է....:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՕԳՈՍՏՈՍ 21)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 21-ին Խ. Յարութիւնեան հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի վարչապետ՝ Եկոր Կայտարի հետ: Քննարկուած են Հայաստանի եւ Ռուսաստանի տնտեսական յարաբերութիւններու համակարգմանի զարգացման հնարաւորութիւններն ու հեռանկարները: Հանդիպումին ներկայ գտնուած են փոխ-վարչապետ Հրանդ Բագրատեան եւ նախարարներ եւս:

***

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արդիւնաբերութեան Նախարար Աշոտ Սաֆարեան կառավարութեան Օգոստոս 20-ի նիստին յայտնած է թէ անցած կիսամեակին 14 միլիառ ռուբլիի արտադրութիւն ձեռք ձգուած է եւ թէ Ապրիլէն ի վեր յարաբերական կայունացում նըկատուած է այս ոլորտին մէջ:

***

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Օգոստոս 20-ին փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեան լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ընթացքին դրական նկատած է Միացեալ-Նահանգներու այցելութեան արդիւնքները: Ան տեղեկացուցած է թէ Միացեալ-Նահանգներու առեւտրատնտեսական պալատին կից մարմին մը ստեղծուած է օժանդակելու համար յատուկ դրամագլուխներու դէպի Հայաստան ներհոսքին: Ան հնարաւոր նկատած է նաեւ որ միջազգային դրամատուները մասնակցին աղէտի գօտիին վերակառուցումին: Գ. Յարութիւնեան դիտել տուած է որ գոհացուցիչ չէ լրատուութեան վիճակը:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՁԱՆԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

(ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԿԱՐԷՆ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ)

ՆՄԲ. -- Յուլիս 12-ի մեր թիւով, առաջին անդրադարձ մը ունեցած էինք Կարէն Դալլաքեանի այս աշխատասիրութեան մասին, զայն սահմանափակելով, ինչպէս ըսած էինք, փոքրածաւալ զրոյցի վերաբերող բաժինի եւ մասամբ՝ Պոլսոյ: Այս անգամ, Հալէպի մեր աշխատակիցը կը զբաղի Սուրիոյ բաժնով, որ ըստ երեւոյթին, աւելի յաջող չէ...

**

Հայաստանէն հասնող տպագիր խօսք, մանաւանդ այս օրերուն, [illegible] ... որ Սփիւռքը [illegible] ... մեր ուշադրութիւնը, կը [illegible] ... մեր հաւաքական [illegible] ... մտահոգութիւնները:

Այսպէս է պարագան Կարէն Դալլաքեանի, [illegible] ... «Հայ Սփիւռքի Պատմութիւն» (Երեւան, 1992, 335 էջ) [illegible] ... Սփիւռքահայութեան եւ Մշակութային Կապի Կոմիտէին:

Դալլաքեանի այս գործը [illegible] ... Հայաստանի մէջ [illegible] ... «այսօր, երբ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակումով ստեղծուած են «մէկ ազգ, մէկ հայրենիք» բաղձալի կարգախօսը իրականութեան վերածելու քաղաքական հնարաւորութիւններ, արդիւնաւէտ հիմնական է դառնում ազգի տարբեր հատուածների կողմից միմեանց ճանաչելը»:

•

Սոյն մէջբերումը խրատցի ըլլալով հանդերձ, ճշմարտութիւն է սակայն, որ Սփիւռքը խոպան հող մը կը մնայ տակաւին Երեւանի մեր պատմագէտներուն համար: Եւ ասիկա, հակառակ խորհրդային Հայաստանի վերջին երեսուն տարիներուն բազմաթիւ անգամներ հրատարակուած գաղութներու ուսումնասիրութեանց կամ քննական ակնարկներուն: Ներկայացուած թէզերէն ո՛չ մէկը, ցայսօր, տարրկայապաշտ ու անաչառ մօտեցում չէ ցուցաբերած գաղութահայ մեր իրականութեանց նկատմամբ, քանզի, ինչպէս կը խոստովանի ի՛նք իսկ, Դալլաքեան՝ «Սփիւռքի պատմութեան ճշմարտացի վերաբերմունքի խնդիրը կրում էր գաղափարախօսականացուածութեան կնիքը»: Ըստ իրեն՝ «այսօր անհնարին է ընդունել դրանց մեծ մասում արծարծուած շատ թէզերն ու եզրայանգումները»:

Իր այս նոր հատորին հրապարակումով, Պր. Դալլաքեան յաւակնութիւնն ունեցած է սրբագրել անցեալի թերիները, «համակարգուած գիտական ուսումնասիրութիւններ»ու ճամբով նոր լոյս ցօղելու գաղութահայ տարածքի մեր իրականութեան վրայ: Եւ սակայն... այլթաքած է ի՛նք եւս: Եթէ Սփիւռքի գոյառման, անոր ապրած տագնապներուն, Հայրենիքի հետ անոր ունեցած կապերուն մասին իր տեսութիւններուն մէջ (ինչ որ կը կազմէ գիրքին բովանդակութեան առաջին բաժինը, էջ 7 -- 187) Դալլաքեան կրցած է թօթափել «գաղափարախօսական լուծը» ու յարաբերաբար պարկեշտ գտնուիլ, ապա գիրքին երկրորդ բաժնով՝ գաղութներու առանձին -- առանձին ներկայացման իր փորձին մէջ (էջ 188-էն մինչեւ վերջ) ան դժբախտաբար կատարած է ճախաւեր աշխատանք մը, իր «Պատմութիւն»ը հիմնելով դէսէն -- դէնէն ժողվուած տեղեկութիւններու, անգիտակից թէ գիտակից մոռացումներու, կասկածելի ու չա՛տ յաճախ ալ հիմնովին սխալ եւ անհեթեթ փաստարկումներու վրայ:

Լրագրային յօդուածի մը սահմանները թոյլատու չեն անշուշտ ամբողջական քննարկման ենթարկելու նման վիճելի հատորներ: Այդ պատճառով իսկ, մենք պիտի ջանանք սուղ հպանցիկ ակնարկ մը նետել գիրքին առաջին բաժնով Կարէն Դալլաքեանի արտայայտած կարգ մը տեսութիւններուն վրայ եւ ապա, իբրեւ սուրիահայ, պիտի կեդրոնանանք Սուրիոյ հայ համայնքին յատկացուած էջերուն վրայ, նախաճաշակ մը տալով պատմութիւն գրելու այն գիտակա՛ն մօտեցումէն, որուն նախաձեռնարկ ըլլալ կը յաւակնին կոչումով բանասէրներ:

**

Սկսելով ուրեմն գրքին Ա. բաժնէն (որ ինքնին բաժնուած է չորս գլուխներու), կրկնենք, որ բաւական պարկեշտ կեցուածքի մը արտայայտութիւնը կը մնայ ըլլալ, գոնէ՝ իր ընդհանրական գիծերուն մէջ:

Այստեղ, հեղինակը իր առաջին հայեացքը սեւեռած է «Հայրենիք -- Սփիւռք յարաբերութիւնների սկզբունքներուն» վրայ ու զանոնք բաժնած երեք տարբեր ժամանակաշրջաններու. --

Ա). --- Դասակարգային շերտաւորման շրջան, որ կ'ընդգրկէ 1920 -- 1940-ական թուականները, երբ անանցանելի անջրպետ մը գոյացած էր Հայրենիքի եւ արտասահմանի հայութեան միջեւ: Այստեղ, Դալլաքեան լուսարձակի տակ կ'առնէ յատկապէս 20-ական թուականներու կէսերուն ՀՕԿ-ի (Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ) արտասահմանեան մասնաճիւղերուն խողովակով քաղաքական քարոզչութիւն կատարելու Հայաստանի Համայնավար իշխանութեանց գործունէութիւնը: Ան նոյնիսկ կը համարձակի ըսել, թէ «ՀՕԿ-ը տակաւ առ տակաւ սկսեց ծառայել իբրեւ մի պատնէշ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ» (էջ 33): «Հայաստանը, կը գրէ Դալլաքեան, ըստ էութեան, աստիճանաբար խզեց իր բոլոր յարաբերութիւնները Սփիւռքի հետ: Սփիւռքահայութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը օտարուեց հայրենիքից». ու կը շարունակէ՝ «նման արդիւնքը ժամանակին համարւում էր համայնավարութեան խոշոր ու լուրջ յաղթանակը»: Հեղինակը ընդունելով հանդերձ կիրարկուած այս կոպիտ քաղաքականութեան մեծ դերը սփիւռքահայ գաղութներու պառակտման մէջ, գիտել կուտայ սակայն՝ թէ «գործնականում պառակտման կոնկրետ իրողութեան համար համայնավարների դաժանները գրեթէ հաւասար բաժանում էին թէ՛ Դաշնակցութիւնը, թէ՛ քաղաքական միւս ուժերը»:

Բ). --- Քաղաքական շերտաւորման շրջան, որ նախկինին բաղդատմամբ մէկ տարբերակն է անշուշտ, հետեւանք՝ 60-ական թուականներուն ծայր տուած Երուսաղէմեան ճգնաժամին: Դալլաքեանի համար խիստ կարեւոր է այստեղ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի դերը, հակառակ այն իրողութեան, որ "Կոմիտէի գործունէութեան հիմքում եւս ընկած էր «դասակարգային մօտեցման" սկզբունքը»: Այսուհանդերձ, ան համոզում կը յայտնէ որ «Կոմիտէն եղաւ ո՛չ թէ Սփիւռքի պառակտման գործիք, այլ հիմնականում՝ արտասահմանի հայութեան գէթ մի լուրջ մասը Հայրենիքին մերձեցնելու խողովակ: Պառակտումը Սփիւռքում արդէն իսկ գոյութիւն ունէր եւ թէժ ձեւեր էր ընդունել մինչեւ կոմիտէի ստեղծումը (1964)»:

Գ). --- Բոլոր տիպի շերտաւորումների վերացման եւ ազատ յարաբերութիւնների քաղաքականութեան շրջան, որ կը մարմնաւորէ 1988-ի երկրաշարժէն ու ղարաբաղեան շարժումէն ետք ստեղծուած մերօրեայ մթնոլորտը, ամէն կարգի մենաշնորհներու վերացումով:

Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել, որ Դալլաքեան բաւական լուրջ եւ համապարփակ մօտեցում մը ունեցած է Սփիւռքի գոյառման առաջին տարիներուն, Լօզանի դաշնագրէն առաջ եւ ետք զարգացած դէպքերուն նկատմամբ, բացայայտելով մանաւորաբար Արեւմուտքի ապարդիւն քաղաքականութեան կեցուածքը՝ ի դիմաց հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն: Հետաքրքրական են օրուան հայ մամուլէն կատարուած քաղուածքները, որոնց ընդմէջէն ցոյց կը տրուի ժողովուրդի մը կրած մեծ ցաւին կողքին՝ անոր մնացած արդար երազներուն պատրանաթափութիւնը մէկ օրէն միւսը...: Այդ ժամանակաշրջանի սփիւռքահայ զանգուածներու հոգեվիճակին անդրադառնալով, Դալլաքեան կ'ըսէ թէ խորհրդային Հայաստանի վարիչները կրնային լաւագոյնս օգտագործել հոգեբանական այդ բացառիկ պահը, հայրենի հողը մագնիսի վերածելու եւ անոր դիրքը ամրապնդելու՝ եթէ ոչ իբր քաղաքական հովանաւորող ուժը արտասահմանի հայութեան, այլ գէթ իբր անոր բարոյական առաջնորդը, Երեւանը դարձնելով ազգային ընդհանուր միութեան կեդրոն մը: Այդ մէկը չպատահեցաւ անշուշտ եւ «ըստ էութեան դա պատմական տարողութեան մի խոշոր վրիպում էր, որի պատճառով շատ աւելի դժուարին ու ծանր ուղի անցաւ սփիւռքահայութիւնը թէ՛ գոյաւորման, թէ՛ ինքնահաստատման փուլերում»:

Կարէն Դալլաքեան առանձին վերլուծման ենթարկած է խորհրդային Հայաստանի կազմաւորման առաջին տասնամեակներուն հայ ազգային երեք կուսակցութեանց անոր հանդէպ որդեգրած քաղաքական ուղեգիծը:

Այսպէս, մինչ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը անվերապահօրէն իր երազներուն իրականացումը կը տեսնէր խորհրդային Հայաստանի գոյութեան մէջ, ՌԱԿ-ը համայնավար գաղափարախօսութեան նկատմամբ իր անհաշտ կեցուածքին զուգընթաց՝ խորհրդային Հայաստանը կը նկատէր քաղաքական գետնի վրայ հայութեան ֆիզիքական գոյութեան միակ գրաւականը: Իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այդ թուականներուն կը յատկանշուի իր որդեգրած «Թուրքական օրիենտացիա»ով, ըստ որուն Թուրքիան կը դադրէր հայութեան գլխաւոր թշնամին նըկատուելէ ու անոր տեղը կուգար գրաւել խորհրդային վարչակարգը: Դալլաքեանի համար սակայն՝ «Դաշնակցութիւնը ընդունեց երկակի մօտեցման սկզբունք: Գաղափարական անհաշտ պայքարի կողքին, պատրաստակամութիւն յայտնեց սատարելու խորհրդային Հայաստանի տնտեսական զարգացմանը»:

Դալլաքեան յատուկ կ'անդրադառնայ նաեւ Եռագոյն դրօշի հարցին շուրջ տասնամեակներ ամբողջ Սփիւռքի մէջ ծաւալած անհեթեթ վէճերուն եւ արիւնալի մարտերուն (Դուրեան Արք.ի սպանութիւն-եւայլն), որոնց պատճառով, կ'ըսէ ան, ազգային միասնութիւնը միշտ բացակայ եղաւ արտասահմանի մէջ ու երբեք կարելի չեղաւ կեանքի կոչել բոլորին կողմէ փայփայուած «Համազգայնութային Կեդրոնական Մարմին» մը:

Գրքին Գ. գլուխը, «Սփիւռքի զարգացման հոլովոյթը» խորագրով՝ կ'անդրադառնայ գաղութահայ կառոյցներու ստեղծման ու բարգաւաճման, անոնց խաղացած դերին, հետապնդած նպատակներուն: «Ինքնահաստատման փուլ»ով համառօտ ներկայացուած են Հ. Մ. Մ.-ը, Համազգայինը, Հ.Մ.Ը.Մ.-ն ու ՀՕՄ-ը, Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը, Հ. Բ. Ը. Մ.-ն ու Հ. Ե. Ը.-ը: Ցանկէն կը բացակայի նոյնքան բազմաճիւղ եւ սփիւռքով մէկ տարածուած Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւնը:

1960 -- 1980 երկարող ժամանակահատուածը Դալլաքեանի համար «Զարթօնքի փուլ»ն է, յատկանշուած՝ Հայրենիք -- Սփիւռք կապերու ամրապնդումով ու մանաւանդ՝ Հայ Դատի վերակենդանացումով, որուն կից, հեղինակը սուսեր կը նկատէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պաշտօնական երկփեղկումը, 1956-ին: Այս տարընչութեամբ ան կ'անդրադառնայ վերջին տարիներուն Վազգէն Ա., Գարեգին Բ., համագործակցութեան եւ սակայն իրաւացիօրէն կ'ափսոսայ, որ այդ բնական յարաբերութիւնները «արձագանգ չգտան աւելի ստորին մակարդակներում»:

Հայ Դատի հետապնդման ուղղութեամբ Սփիւռքի մէջ վերջին 15 տարիներուն կատարուած աշխատանքներուն Դալլաքեան յատկացուցած է 10 էջ, առաւելաբար կեդրոնանալով ԱՍԱԼԱ-ի (Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի Բանակ) գործունէութեան եւ հետապնդած նպատակներուն վրայ, զարմանալիօրէն (բայց ինչո՞ւ զարմանալ...) ո՛չ մէկ յիշատակութիւն ընելով նպատակային իր թիրախներով ու մարտավարութեամբ յայտնի «Հայկական Ցեղասպանութեան Արդարութեան Մարտիկներ» կազմակերպութեան մասին, որ 1975-էն սկսեալ՝ սասանեց աւելի քան երկու տասնեակ հակաթուրք ահաբեկչական արարքներու պատասխանատուութիւնը (Վիէննա, Փարիզ, Մատրիտ, Վատիկան, Լահէյ, Սիտնի, Լոս Անճըլըս, Պոսթըն, Պուրկազ, Պելկրատ եւայլն):

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՕՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆՑՈՐԴԻ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՌԱՏԻՕ ԱՅԲ-ին

Թփուկ ծառերը հեշտ են չորանում
Տաք ու պաղ քամուց,
Քերծուածքից անգամ,
Ծղակոտրումից:
Վիթխարի մայրին կրկին նորանում,
Շիտակւում է շուտ՝
Մինչեւ իսկ անգութ ճղակոտրումից.
Խորունկ նոր վէրքին գտնում է նոր ճար՝
Ապաքինուելով բուժիչ այն խէժով,
Որ ուրիշ դէպքում կոչւում է ... հանճար:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

Երեք տարի առաջ էր, երբ առաջին անգամ Ռատիօ Այբ լսեցի, այդ օր նախանձը կրծեց գլխս՝ հայահոծ եւ հայախօս գաղութէ մը կուգայի, որ ատեններ չունէր եւ ոչ ալ ունենալու հնարաւորութիւնը: Իբրեւ հայ՝ հպարտութեամբ սկսայ ունկնդրել առաւօտեան սփռումները՝ լուրերը, հայերէնի լեզուագիտութեան դասերը, մանաւանդ Հայաստանէն կամ Սփիւռքի տարածքէն եկող հիւրերու հետ տեսակցութիւնները. յետո՞յ...: Մէկ ամիս ետք շատ սովորական դարձաւ ամէն ինչ, այլեւս ես ալ հարիւրաւոր ունկնդրողներու հետ նոյն տասնեակ մը Հայերը կը ճանչնայի, որոնք «պարապ վախտի խաղալիք» ըրած էին Ռատիօ Այբ-ը եւ իրենց հարցումներով կը մասնակցէին Յակոբ Պալեանի հարցազրոյցին: Վերջը՞: Ձայներուն ու երգացանկը գոց սորվեցայ ... եւ Ռատիօ Այբ-ը կորսնցուց իր առաջնահերթութիւնը եւ ստիպուած եղայ փնտռել ուրիշ կայաններ կամ ունկնդրել սփիւռքեան ձայներիզներս: Այդ օրերուն բարեկամներ ունեցայ, որոնք կը պատմէին Ռատիօ Ազգ-ի փառքի օրերը: Կը զարմանայի Ռատիօ Այբ, Ռատիօ Ազգ, ի՞նչ էր տարբերութիւնը ... կը կարծէի, որ ինկած էին անուններու խառնաշփոթութեան մէջ. չէ՞ որ ամէնքն ալ Ռատիօ ՀԱՅ են:

Այսօր, երեք տարի վերջ, նորէն փնտռեցի 96,4 Ռատիօ Այբ-ը: Նոյնն էր. նոյն

ստամները տարեթիւը փոխուած եւ ... անապանդ մը աւելցուած:

Ինչո՞ւ:

Վարչական, թէքնիք եւ ներքին հարցերը չեմ հասկնար եւ չեմ գիտեր, բայց կը տեմ միշտ թէ ահազանգի առաջքը առնուած կ'ըլլար եթէ.

- Եթէ Ռատիօ Այր Փարիզի խմնաւութիւնը փոխ առնէր իր գործածած չորութեան տեղ:

- Եթէ Ռատիօ Այր ծրագիրներ սփռէր, որոնք հետաքրքրէին ամէն սեռի եւ տարիքի հայեր նոյնիսկ ֆրանսախօս եւ չըսատանմար «Հայ Լեզու»ն, «Հայ Դըպրոց»ը եւ «Հայաստան» հարցերով:

- Եթէ Ռատիօ Այր ինքզինքին չփերապահէր գաղութի դատախարակիչի հանձանքը, այլ փորձէր դառնալ ամէնուն ընկերը կամ բարեկամը:

- Եթէ Ռատիօ Այր մտնէր ամէն տուն՝ ըսելէն թէ պատուհանէն՝ ձայնին փափկութեամբը, խօսքին զօրութեամբն ու լեզուին ճարտարութեամբը եւ չզոհանար Յակոբ Պալեանի կամ Վաչէ Պ...ի կամ թէքնիկէններու հետորական կամ ուռած ձայներով, երբեմն ալ կոտրտուած ընթերցումներով:

Ես ձեւ չեմ առաջարկեր, բայց վստահ եմ, որ անօրէնութիւնը օժանդակ կամաւորներ ներգրաւած պէտք էր ըլլար եւ անոնց վստահած «քիչ մը թեթեւ» ծրագիրներու սփռումը, եթէ չէր կրնար մնայուն այլ խօսակներ ունենալ:

Հսկայ կարելիութիւններով գաղութ մը՝ օրաթերթեր, պարբերականներ, ռատիօ, ուսումնասիրութեան կեդրոններ, հայագիտական ամպիոն եւ միլիոնատէր հայեր ու նիւթակա՞ն ահազանգ: Անըմբռնելի:

Ահազանգ պէտք էր հնչած ըլլար Ռատիոյին ձեւափոխութեան համար, որպէսզի աւելի կանուխէն ներգրաւուած ըլլային ունկնդիրները:

Ահազանգ պէտք էր հնչած ըլլար, որպէսզի ունկնդիրները «առ ի պարտակաութիւն» պիտաճէի իրենց մասնակցութենէն զուրս գային եւ ըլլային զործօն մասնակիցներ:

Համազանգ պէտք էր հնչած ըլլար, որ Ռատիօն չմնար միայն Փարիզահայութեան ձայնը այլեւ Ֆրանսահայութեան եւ ինչու չէ Սփիւռքի Ռատիօ-կայանը: Ցանկութիւն մը՝ որու մասին երազելն անգամ կը դառնայ սին, կը դառնայ անկարելի երբ կը մտաբերեմ թէ Փարիզի մէջ ամէն ինչի իրագործումը կամ փրկութիւնը ԱՀԱԶԱՆԳ-ով կը սկսի ու ԱՀԱԶԱՆԳ-ով կը վերջանայ:

ՔՆԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Փարիզ

Օգոստոս 18, 1992

ՊԱՐՁԵԼՈՆԱ

ՈՒ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Ամիսներէ ի վեր, մարզական աշխարհին հրատապ այժմէութիւնն էր, Սպանիոյ երկրորդ քաղաքին մէջ կատարուելիք Ողիմպիական խաղերը: Ու վերջապէս, պիտի հասնէր այնքան յափշտակութեամբ սպասուած պահը, երբ մեծաղղորդ հանդիսութեամբ, Յուլիս 26-ին, բացումը կը կատարուէր, տեղւոյն հսկայատարած մարզադաշտին մէջ, մարզականութեան գերագոյն այդ մարտնչումներուն:

Ամբողջ տասնեւհինգ օրեր, փայլացնող բոլոր մակարդակներով, բազմահարիւր մարզիկներու տենդագին մասնակցութեամբ ամէնուն ալ կենսական նպատակը ըլլալով, չահիլ փորձերուն առաջնութիւնը, կամ պատուաւոր դիրք մը գրաւելու, յաղթակներու դասաւորման մէջ: Որքա՜ն ուրախութիւններ, եւ նոյն ատեն յուսախաբութիւններ, որոնց սատար պիտի հանդիսանային աշխարհահռչակ ախոյեաններ, ու նաեւ դրեթէ նորեկներ, այլապէս անծանօթներ, բոլորովին չըսպասուածներ, որոնց ի դէմ, պիտի զգետնուէին հին օրերէն մինչեւ այսօր, այնքան չարք մը անուանի նախկին դափնեկիրներ: Այդ մրցումներուն ամէնէն հետաքրքրաշարժ մակարդակներէն էր 400 եղակն վազքի հեռաւորութիւնը, զոր այնքան փառաւորապէս պիտի խլէր կուատրփցի երիտասարդ Ֆրանսուհին, ընդհանուրի զմայլանքով, եւ այդպէս 24 տարիներ առաջ, դարձեալ Ֆրանսուհի՝ Գլոտ Պէտոնի այն ատենուան Ողիմպիականին յաղթական մրցանիշը կրկնելով: Բայց թոյլ տուէք որ պատմեմ անեկդոտ մը, երբ 1980-ին, արձակուրդով Ժուան Լէ Փէն կը գտնուէի, առաւօտ մը ծովահայեաց պողոտայի մը ընդմէջէն, ման գալով կը հանդիպէի վաճառատան մը սեմին, որուն վերեւ մեծատառ արձանագրուած էր «կնոջական հանդերձեղէն Գլօտ Պէտոն»: Մարզականութեան սիրահար, փափաքեցայ ներս մտնել շնորհաւորելու համար, 1968-ի 400 մեթրի եղական ախոյեանը: Զարմանքս մեծ եղաւ, երբ շնորհալի ախոյենուհին, քար անտարբերութեամբ վերաբերուեցաւ իրեն հանդէպ իմ յայտնած այդ հինաւուրց յաղթանակի հիացումս: Գիտէ՞ք ինչ պատասխանեց ան, որ 24 տարիներ առաջ, նոյն խանդավառութեամբ, ողի ի բռին վազած ու յաղթանակած էր իր հակառակորդուհիներուն, սա՝ - պարոն, ինձ չի հետաքրքրեր այլեւս, անցեալի կը պատկանի...: Չէի զարմանար մէկ կողմէ. ճիշդ է որ սահող ժամանակը կարծես այլեւս տեսակ մը մոռացութեան կը մատնէ անցեալի եղելութիւնները: Չեմ գիտեր թէ տարիներ վերջ, նոյն անտարբերութիւնը պիտի ցուցաբերէ այսօրուան կուատրփցի ախոյեանը: Բայց այս պահուս, հիւանդութիւն թէ վիպային կիրք, ոստում մը կ'ուզեմ ընել, մարզականութենէն դէպի շարժանկարի աշխարհը. առջեւս կը ցցուի, հին օրերու կէս դար առաջ երիտասարդ առաջնեկը՝ Ժան Մառէ: Այդ մեծատաղանդ արուեստագէտը, այն ատենի հոյակապ խաղարկութեամբ եւ իր քաչողական ֆիզիքականով, քա՜նի քա՜նի երիտասարդուհիներու սիրտերը լեցուցած էր սիրոյ կրակով, ու այսօր հասած եօթանասունի ափերուն, ինչպէս եւ իր տարեկից նախկին հիացողները, այսօր անոնք ալ հասած իր տարիքին, բոլորովին մարած է իրենց սրտերուն, անոր հանդէպ տածած սիրոյ հրնոյը: Անվիճելի իրողութիւն չէ՞ միթէ յայտնել, տարիներու թաւալումը իր ընացքով, կ'առնէ կը տանի ամէն ինչ...

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

- ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ -

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանին մէկ սրահին մէջ, Օգոստոս 6-ին, Հայաստանի դեսպանութիւնը ճաշ մը կազմակերպած էր, որու ընթացքին Հայաստանի փոխ - Նախագահը՝ Գագիկ Յարութիւնեան բացատրութիւններ տուած է «Հայաստան» հիմնադրամի մասին եւ տեղծուած է Ամերիկայի «Հայաստան» հիմնադրամը: Ներկայ եղած են ամերիկահայ գաղութի եկեղեցական, կուսակցական, բարեսիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, որոնց կարգին՝ Խաժակ Եպիսկոպոս Պարսամեան, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Տիկին Լուիզ Սիմոն - Մանուկեան, Հըրայր Յովնանեան եւայլն, եւայլն: ՌԱԿ-ը կը ներկայացնէին Արայ Գալայճեան եւ Գրիգոր Քէօսէեան: Գագիկ Յարութիւնեան հակիրճ պատմականն ընելէ ետք «Հայաստան» հիմնադրամին, շեշտած է անոր համահայկական բնոյթը: Յայտնած է նաեւ թէ հիմնադրամի նպատակը նոյնը ըլլալով հանդերձ, անոր կառոյցները կրնան տարբերիլ երկրէ երկիր, ըստ տեղական պայմաններուն: Խօսք առած են ՌԱԿ-ի, Հ. Յ. Դ.-ի, Հ.Օ.Մ.-ի ներկայացուցիչները: Գագիկ Յարութիւնեան խօսած է նաեւ ամերիկեան իր շըրջապտոյտի ընթացքին ունեցած հանդիպումներու մասին:

***

ՊԵԼՄՈՆԹ (Մեծն - Պոսթըն)ի Նաասր կեդրոնատեղին մէջ, Օգոստոս 11-ին, Հայաստանի փոխ - Նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան մամուլի ասուլիս մը տըւած է հայ եւ օտար թղթակիցներուն: Ներկայ եղած են Արտաքին Նախարարի տեղակալ՝ Գէորգ Ղազինեան, պաշտօնատարներէն՝ Աշոտ Եղիազարեան եւ Ուաշինկթընի մէջ Հայաստանի դեսպանատան քարտուղար՝ Գառնիկ Նանագիւլեան: Գագիկ Յարութիւնեան խօսած է իր ունեցած հանդիպումներուն մասին, զորս արդիւնաւէտ նկատած է: Անդրադառնալով Հայաստանի խրամիճակին, մանաւանդ Արծուաշէնի գրաւումէն ետք, ըսած է թէ այդ ուղղութեամբ դիմած է Ինկըլ Պըրկըրի, որպէսզի Միացեալ - Նահանգները ազդեցութիւն գործեն Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի վրայ: Հայաստանի փոխ - նախագահը պատասխանած է ուղղուած հարցումներուն:

***

ՊՈԼՍՈՅ Պէյքօզի Ս. Նիկողայոս Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է, Կիրակի, Օգոստոս 9-ին, նախագահութեամբ պատրիարքական փոխանորդ Շահան Արք. Սվաճեանի: Յետ եկեղեցական արարողութեան եւ մատաղօրհնութեան, հաւատացեալները բոլորուած են սիրոյ սեղանի մը շուրջ, բայց այնքան մեծ եղած է ներկաներու թիւը, որ բոլորը չեն կրցած տեղ գտնել: Խօսնակի դերը կատարած է Սիմոն Մելիքսէթեան, որ հակիրճ տեղեկութիւններ տալէ ետք Թաղային Խորհուրդի տեղեկագրէն, խօսքը տըւած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանի: Ան ծանրացած է ազգային ժառանգութիւններու հարցին վրայ: Ապա խօսք առած է Տիգրան Քահանայ, որ տեղեկութիւններ տուած է Եկեղեցւոյ մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, հուսկ փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արք., որ մեկնաբանած է «Կիրակի»ի իմաստը, շեշտելով որ ան Տիրոջ նուիրուած օրն է:

***

ՎԻՍԵՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ (Պուէնոս - Այրէսի արուարձան) մէջ երկու տասնամեակ է աւանդութիւն դարձած է Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մատաղը, որ այս տարի տեղի ունեցած է Յուլիս 5-ին: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, աւելի քան 300 հոգի հաւաքուած են «Գարլոս Կարապետեան» սրահին մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերելու մատաղի ճաշին: Խօսք առած է շըրջանի հոգեւոր հովիւը՝ Արշամ Ա. Քհնյ.: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ եւ հաւաքուած է 50 հազար տոլար: Փակման խօսքը արտասանած է Գիսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Կ'ուզէի վանել այս յիշատակը ու չէի կրնար: Ափովս սրբեցի արցունքներս ու լռութեամբ դիտեցի զայն: Որքա՜ն նուրբ էր դէմքը ու որքա՜ն հեշտաւէտ իր մարմնին երիտասարդութիւնը: Պիտի կրնայի՞ զսպել յուզումս ու քաջութեամբ խօսիլ իրեն: Եթէ միայն չհարցնէր թէ ինչո՞ւ կ'արտասուէի:

- Արշամը ո՞ւր է հարցուց, առանց նայուածքը բարձրացնելու:

- Պարտէզը ըլլալու է, պատասխանեցի անձկանօք:

Ոչ ինք, ոչ ես կը համարձակէինք բառ մը աւելցնել: Չէի ուզեր սակայն իր այցելութիւնը գաղտնի պահել Արշամէն:

- Երթա՛մ կանչեմ, ըսի անկեղծօրէն, Զարեհն ալ...

- Տե՛ս, ըսաւ, պայուսակը բանալով, քեզի քանի մը գրքեր բերի: Եթէ կ'ուզես տար դարակդ դիր ու ընդհանուր հակիրճէն արտօնութիւն ուզէ, պզտիկ պտոյտ մը ըլլալու համար: Իրեն լաւ թէ զարմուհիդ եմ...

Մեղմակից ժպիտ մը ծլեցաւ շրթունքներուն վրայ ու աչքերուն մէջ:

- Իսկ տղա՞քը, յամառեցայ անմտօրէն:

- Վերադարձիս կը տեսնեմ...

Ձայնը ոչ մէկ երկմտութիւն կը մատնէր ու աչքերուն մէջ յանցանքի ոչ մէկ նշոյլ կար: Ու որքա՜ն ջինջ էր դէմքը: Հազիւ հինգ վայրկեան յետոյ վերադարձայ ու զայն գտայ փողոցի դրան առջեւ: Լռութեամբ դարձանք փոքրիկ հրապարակը ու առանց նախամտածութեան մեր քայլերը ուղղեցինք կէս - դաշտային արահետի մը, որ ոլորապտոյտ կը բարձրանար դէպի մերձակայ բլուր մը: Բարակ հով մը գրկած կը տանէր մեզ:

- Ո՞վ կը մտածէր թէ օր մը վերստին պիտի հանդիպէինք իրարու...

Արահետը նեղ ըլլալուն՝ կը քալէր քիչ մը առջեւէն: Ու ձմրան զուարթ արեւը կարծես կը հետեւէր իր քայլերուն: Որքա՜ն գեղեցկացած էր այդ քանի մը ամիսներու ընթացքին ու ի՜նչ կանացի քնքշութիւն կար վրան: Թիկունքի հաճելի շարժում մը ունէր, որ չէի նկատած դեռ: Ու վերստին մտածեցի իր մերկ ծունկերուն ու մերկ սրունքներուն: Ու անգամ մը եւս զայրոյթը ծեծեց կողերս՝ կեանքին ու ինքզինքիս դէմ: Կրնա՞ր ըլլալ, որ այս ասուիճան տկար ըլլայի երիտասարդ աղջկան մը առջեւ:

Ա՞յս է միթէ սէրը, կ'ըսէի մտովի: Անձկութիւն ու վէրք ու դաւաճան տկարութիւն: Ակնարկս գերին է անոր թիկունքներու ցանցին ու ռունգերս խորին ծարաւով մը կը ծծեն այդ եղբեւանիի բուրումը: Ու որքան կեղծաւոր է մեր հոգին: Կ'ուզէի ես գլխ խաբել՝ պնդելով թէ չէի գիտեր թէ ո՞վ կը սպասէր ինծ, մինչդեռ երեք օրէ ի վեր այդ գաղտնի յոյսը կը ծածանէր վրաս՝ քաղցր երգի մը պէս: Ու դեռ խօսարանի նրբանցքէն ռունգերս զգացած էին իր ներկայութիւնը: Կարծես կը նախազգայի թէ պիտի գար՝ այդ նամակը ստացածիս պէս, ու յուսահատութեանս սեւ ջրերէն կ'ելլէր այս յոյսի ճերմակ ծաղիկը: Ա՞յս է միթէ սէրը, կ'ըսէի անկեղծ տուայտանքով մը, որ կը փակուի ընդմիշտ, կը կարծես թէ գիշեր է վրադ ու յանկարծ պատուհանէն նոր առաւօտ մը կը ծագի: Տուայտանք, ամուր յոյսեր ու դիւրին սպիացում մը: Կրնա՞յ ըլլալ որ յետոյ վէրքը միշտ կոտտայ: Վերստին արթնցող ցանկութեանս քովն ի վեր, կը բարձրանար դառնութեանս սեւ բոցը: Կեանքէն ապականած ճակ մըն եմ, կ'ըսէի խւրովի. ոչ մէկ մաքուր ու հաւատարիմ զգացում կրնայ ընձիւղիլ հոգւոյս խորէն: Կեանքը ա՞յս է միթէ: Հոգիս մթին է ստորերկրեայ դիւղի մը պէս ու խլուրդի մը պէս կը սիրեմ գիշերը: Ո՞ւր է գարունը հոգւոյս, ո՞ւր են սրտիս ծաղիկները:

- Եթէ չեմ սխալիր՝ մօտիկ ազգական-ներ ունիմ կ'ըսէիր: Ինչո՞ւ համար կրկին որբանոց մտար...

- Արշամին հետ միասին ըլլալու համար, ստեցի անվարան:

Կարելի չէ՞ր միթէ առաջին քայլը ընել: Կրնայի մեղմօրէն մօտենալ իրեն ու առանց խոշոր բառերու թեւը մտնել, կըրնայի ձեռքը պահել ձեռքիս մէջ: Երբեք պիտի չկարենամ, կ'ըսէի ներսիվ, ինքնակ, ինքնաբուխ շարժումով մը մօտենալ որեւէ հաճոյքի: Ինծ կը թուի թէ ոչ մէկ ուրախութիւն նախասահմանուած է ինծ: Ընդունակ եմ պաղարիւն ծառի մը քովէն անցնելու, ամբողջ տօթ օրով, առանց ձեռքերս երկարելու: Հպարտութիւնը ուտիճի մը պէս կը կրծէ ներսէն՝ բոլոր հրճուանքներս: Կայծակէ զարնուած ծառի մը պէս անօգնկ եմ ու անպտուղ: Ոչինչի մօտենալ գիտեմ պարզ հրճուանքով մը ու ոչինչի վրայ կ'ուզեմ ծռիլ հայցելու համար սէրը երկրին:

Երեկոյեան ճառագայթները այժմ մեր դէմքերուն վրայ դրասանդ կը հիւսէին: Ակնարկս հանդիպեցաւ իրենին ու վայրկեան մը թուեցաւ թէ ամէն արարք կըրնայ դիւրութեամբ տեղի ունենալ, թէ սէրը ոչ մէկ արդարացման կը կարօտի: Բայց ինչո՞ւ հոգիս յուսահատութենէն կը նուար:

- Եթէ կ'ուզես մեկնումէդ առաջ քեզ մերիններուն կրնամ ներկայացնել: Մօրաքոյրս զարգացած կին մըն է, վստահ եմ որ պիտի սիրես զինքը...

Չէի գիտեր թէ ի՛նչ էր ցանկութիւնս:

- Ձեւս պատասխաներ, պնդեց ժպտուն՝ թօթվելով ձեռքս, կարծես թէ կ'ամչնաս ինձմէ:

(Շար. 69)

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« ԿԱՅՔ »

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն :

Հատը՝ 100 *Ֆր. + առաքման ծախք՝* 16 *Ֆր. չէքերը գրել՝*
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին :

«ՅԱՌԱՋ»ի

ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% *Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :*

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 *տող) մահազդներու պարագային եւ* 1/8*րդ* (12-13 *տող) մնացեալին :*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 *առաւօտեան ժամը* 10-*ին, Լիտրա-Մերիտթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան ։*

Սոյնը 77-*րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է ։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր* 15, *իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործածուած եւ վաւերացուած,- հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝*

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- *Ներկայացում եւ վաւերացում* 1990 *եւ* 1991 *տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին :*
2. -- *Ներկայացում եւ վաւերացում* 1990 *եւ* 1991 *տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին :*
3. -- *Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու) :*
4. -- *Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը :*
5. -- *Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բստ պատշաճի արծարծուող հարցերու :*
6. -- *Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու :*

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

SIDON TRAVEL FRANCE

PRESENTE

ARMENIE '92

VOL DIRECT PAR AEROFLOT PARIS-EREVAN-PARIS

voyage organisé à la carte départ chaque semaine

- Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

PRIX PAR PERSONNE

Pour une semaine		Pour deux semaines	
Chambre double	5.500 Frs	Chambre double	7.300 Frs
Chambre individuelle	6.000 Frs	Chambre individuelle	8.700 Frs

NOTRE PRIX COMPREND

- Le transport aérien en classe économique
- Les transferts: Aéroport-Hôtel-Aéroport
- Hébergement à l'hôtel ARMENIA avec petit-déjeuner
- Les frais de visa.

VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

MINIMUM 15 PERSONNES

CALENDRIER ET PRIX PAR PERSONNE

— Du 02 Septembre au 16 Septembre — Du 16 Septembre au 30 Septembre
— Du 30 Septembre au 14 Octobre

14 JOURS — PENSION COMPLETE — 7.950 Frs

Supplément chambre individuelle 1.400 Frs
Réduction enfant (02-12 ans) 50% — Réduction bébé (moins de 2 ans) 90%

transport aérien seul

- Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

PRIX DU TRANSPORT

Aller-Retour : **4.600 Frs** Aller ou Retour simple : **2.750 Frs**
Réduction enfant 50% Réduction bébé 90%

Pour tous renseignements et inscriptions contacter: Sonia ACHDJIAN

SIDON TRAVEL FRANCE

34, Av. DES CHAMPS-ELYSEES
ESCALIER A, 2e ETAGE, 75008 PARIS
TEL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

OFFICE A EREVAN

HOTEL ARMENIA - CHAMBRE 611
TEL.58-25-52 FAX 56-40-60

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝ 70 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	» 60 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	» 60 ՖՐ.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « ՅԱՌԱՋ »
Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 26

MERCREDI
26 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.870 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — No 17.870

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱԿ-Ի ԿԸ ԴԻՄԷ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՈՎԿԱՍ ԳՆԱՑ

ՄԻՇՏ ԿՌԻՒՆԵՐ, ՌՈՒՄԲԵՐ, ԶՈՀԵՐ ԵՒ ԱՒԵՐՆԵՐ

Ստեփանակերտի եւ Շուշիի ռմբակոծումներու մասին, ֆրանսական աղբիւրները 40 մեռեալներու եւ աւելի քան 100 վիրաւորի մասին կը խօսէին, մինչ՝ «Արմէնփրէս», Օգոստոս 24-ի երեկուան հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տար այս մասին. — ՍՈՒ — 25 օդանաւը 500 քիլոնոց ռումբեր նետած է: Ասոնցմէ մէկը ինկած է հինգ յարկանի բնակելի շէնքի մը վրայ, ուր մեծ է մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը: Ռումբեր ինկած են Մանկավարժական Հիմնարկի շրջանը: Կիրակի առաւօտ, ժամը 9.30-ին է որ ռմբակոծուած է Շուշին եւ ռումբեր ինկած են եկեղեցիին շրջանը: Երկուշաբթի օր ալ (Օգոստոս 24) օդային յարձակման թիրախ դարձած է Ասկերանի շրջանի մեծ բնակավայրերէն մէկը՝ Նորագիւղը, մեծ աւեր գործելով:

Ղարաբաղի Պաշտպանութեան Խորհուրդի նախագահը՝ Ռոպէր Քոչարեան «յանցաւոր» որակած է համաշխարհային հանրութիւնը եւ միջազգային կազմակերպութիւնները իրենց անտարբերութեան համար ի տես Ազրպէյճանի վարուելակերպին, որ կը ջանայ Ղարաբաղի հարցը լուծել ոչ թէ բանակցութեան ճամբով, ոչ իսկ պատերազմի դաշտը այլ հայկական գիւղերու եւ քաղաքներու բարբարոսական ռմբակոծութիւններով (դեռ բաւական միամիտ լաւատեսութեան տէր պէտք է ըլլալ ակնկալութիւններ ունենալու համար միջազգային հաւաքականութենէն...): Մարտակերտի շուրջ ալ մարտերը կը շարունակուին եւ գիւղերն ալ տէր կը փոխեն մէկ օրէն միւսը:

***

Հայաստան ՄԱԿ-ի դիմած է Ապահովութեան Խորհուրդի արտակարգ նիստ մը պահանջելով քննելու համար Ղարաբաղի խիստ ծանրակշիռ կացութիւնը:

***

Օգոստոս 22-ին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ Ապահովութեան (Անվտանգութեան) Խորհուրդի նիստ մը տեղի ունեցած է, ուր քննարկուած են սահմանամերձ շրջաններու իրավիճակը, հացի մատակարարման եւ լրատուական միջոցներու վերաբերող հարցեր:

Օգոստոս 24-ին, շարունակուած է Կապանի (Հայաստան) շրջանի Հանդ, Սրաշէն, Ճակատէն, Ծաւ եւ Շիկահող գիւղերու ռմբակոծումը:

***

Օգոստոս 24-ին Բաքու կը ժամանէր Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի պատուիրակութիւնը, որու գլուխն է Ռաֆայէլլի: Պէտք է այցելէ Ղարաբաղ, երթայ նաեւ Երեւան:

***

Երեւան ժամանած է թրքական պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ՝ Պիլկին Ունանի, Արտաքին Նախարարութեան խորհրդատու:

Ան յայտարարած է թէ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ շփումները շատ կարեւոր են սահմանելու համար բարեկամութեան եւ գործակցութեան սկզբունքները ամուր հիման մը վրայ եւ հաստատելու դիւանագիտական յարաբերութիւնները: Վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ալ յայտարարած է որ Ռուսաստան տրամադիր է միջնորդելու որպէսզի Թուրքիա ելեկտրական ուժանիւթ հայթայթէ Հայաստանի:

***

Ռուսաստանի Նախագահին գլխաւոր խորհրդականը Գ. Բուրբուլիս Օգոստոս 25-28 պաշտօնական այցելութիւն մը կուտայ Թուրքիոյ. այցելութեան նախօրեակին ան յայտարարած է թէ Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէն Թուրքիա նախապատուութիւն վայելող գործակից երկիր մըն է որուն ոչ միայն երկրաքաղաքական, այլեւ պատմական, մշակութային, ցեղային ու կրօնական կարեւորութեան գիտակցութիւնը ունին իրենք: Բուրբուլիսի այս այցը նպատակ ունի նաեւ նախապատրաստելու Ելցինի այցելութիւնը որուն թուականը տակաւին չէ որոշուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ, Սեպտեմբեր 3-ին, պիտի մասնակցի մտքերու փոխանակութեան յայտագրի մը (Թի-էֆ-1) Մաասթրիխթի շուրջ: Վիճաբանութիւնը պիտի վարէ Կիյոմ Տիւրան (հանգուցեալ «5»ի ծանօթ դէմքը) եւ Հանրապետութեան Նախագահը միաժամանակ հաւանաբար վիճի զանազան շրջանակներէ եկած անձնաւորութեանց հետ, ինչպէս Քոհլ, Մէյճըր, Ֆի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԶԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

"ՆՐԱՆՔ ԳՆՈՒՄ ԵՆ ՈՒ ԷԼ ՅԵՏ ՉԵՆ ԳԱԼՈՒ" (3)

Պատշգամբը կեցած՝ կը դիտեմ Երեւանի մէկ հորիզոնը:

Հեռուն, Սուրբ Սարգիս Եկեղեցին է, դիմացս շէնքեր, ձախին դատարանը, վարը, բացատի մը մէջ, սկսուած կառոյց մը: Սկսուած: Տարի մը առաջ: Թերեւս երկու: Թերեւս աւելի: Կանգ առած է շինարարութիւնը, շուտով պիտի տեսնեմ նման անհամար կառոյցներ: Լքեալ՝ աւերակի տպաւորութիւն: Ոչ միայն տպաւորութիւն: Այդ փոսին մէջ ահա նաեւ հսկայ կռունկ մը՝ այլեւս անգործածելի, փճացած:

Կար ժամանակ, երբ Հայաստան կը հպարտանար իր երկինքը խճողող շինարարութեան խորհրդանիշ *կռունկ*ներով բանաստեղծը իր *կռունկը* կ'ուղարկէր դէպի այն երկիրները ուր պանդուխտներ կ'ապրէին.

Կռունկ, գնա՛, Հայոց դաշտի
Ծաղիկը տար պանդուխտներին:
. . . .
. . . .
Գնա՛, կռունկ, երկրէ երկիր ու ետ
դարձիր,
Բարով դառնաս:
Բեր մեր Հայոց պանդուխտներին ու ետ
դարձիր,
«Բարով» դառնաս:

Երկու կռունկ, երկուքն ալ խեղճացած:

Կը հեռանայնեմ, կը գտնեմ Նարինէն: Քիչ ետք մօտս է ան: Հոգեկան կապ մը ունիմ անոր հետ, կ'ուզեմ տեսնել զինք, ունկնդրել նաեւ իր վերլուծումները:

– Եկեղեցի երթանք, – կ'առաջարկէ Նարինէ:

– Բայց նախ բան մը խմենք, – կ'ըսեմ, կ'իջնենք Արմենիայի *bar*-ը:

Սրահին պարապութիւնը շնչահեղձ ընող ամերիկեան երաժշտութիւն մը կայ: Զգուանք: Միայն մէկ սեղան կայ գրաւուած: Գրեթէ կը պոռանք իրար հասկընալու համար:

Տխուր է Նարինէն ալ: Տխուր է իրենց համար եւ երկրին: Դժգոհ է ղեկավարներէն, խորհրդարանէն: Անպատասխանատուութիւն: Անլրջութիւն: Մեղադրանք: Սիրուն կին մը կրնայ ամբողջ խորհրդարանը իր ետեւէն քաշել, հանել սրահէն, վազցնել: Հեւացնել: Կին մը կրնայ ամբողջ խորհրդարանը իր ետեւէն քաշել նոյնիսկ եթէ քննարկուողը Արցախի կացութիւնն է:

Նարինէ մարդը կը նմանցնէ հրահանի, փոքրիկ հպում լեզուակին՝ պատրաստ է բռնկելու: Ան կը դիտէ վայրին պարապութիւնը, կը խօսի: Երկրին լաւ երիտասարդները մեկնած են կռուելու, մեկնած են այլ տեղեր, մնացած են մայթերու սեղանիկներուն անպէտք տղաքը: *Սթոլիկաւոր*-ները: Համալսարանի ամպիոնէն աւելի փառաւոր է անոնց աթոռակը: Երբ սրահի միակ սեղանը գրաւեցնող երեք տղաքն ու աղջիկն ալ դուրս կուգան սրահէն, Նարինէ կը նայի անոնց ետեւէն, կը յարէ յուզումով:

– Ինձ թւում է որ նրանք գնում են ու էլ յետ չեն գալու:

Անգործ է Նարինէ, ինչպէս անգործ են անհամար քաղաքացիներ: Մտած է քանի մը աշխատանքի մէջ, խուսափած է տեւականը: Եօթը ամիս է բանտարկած է ինքզինք տան մէջ, բանտարկած իր ջահելութիւնը, իր երազները: Փողը չի հետաքրքրեր զինք, ամէն ինչ կայ շուկան, բայց՝

– Ջրս պանանը արժի վեց հարիւր ռուբլի:

Նարինէն կը շարունակէ խօսիլ, ոչ մէկ արեւոտ խօսք: «*Ոչ մի լաւ բան չկայ*»: Ըսելիք չունիմ, ինք կը խօսի նոյն տրխրութեամբ: Աննայի տխրութեան մէկ տարբերակն է:

Դուրս կուգանք *բար*-էն, փոխանակ եկեղեցի երթալու, ոտքերս մեզ կ'առաջնորդեն դէպի հրապարակի գրախանութը: *Հրապարակի*...: «*Լենինի Հրապարակ*» պիտի գրէի, անդրադարձայ որ այլեւս «*Հանրապետութեան Հրապարակ*» կը կոչուի: փոխուած են շատ անուանումներ, ներկայիս կայ նոյնիսկ «*Ազատութեան Հրապարակ*»: Ազատութեան, բայց ի՞նչ ազատութիւն: Կա՞յ ազատութիւն չքաւորութեան մէջ: Իսկ ինչի՞ ազատութիւն: Կարելի՞ է նման վիճակ կոչել ազատութիւն, նուաստացնել *Օպերա*յի չքնաղ տարածութիւնը, ծաղրել ժողովուրդը:

Արդէն գրախանութն ենք, յափշտակուած եմ: Կը շրջիմ, ես կ'ընտրեմ, Նարինէ կը դիզէ: Շուտով կոյտ մըն է որ կը կազմուի: Վերցուցած եմ աւելի քան քըսանինընց հատոր գիրք, կը խնդրեմ որ հաշուեն:

Պատասխանատու աղջիկը կը տարուբերէ փայտեայ այդ գունտերը իր գործիքին վրայ, մատներուն ճապուկ շարժումները կը գումարնացնեն զիս: Պիտի չուզէի Արեւմուտքի հաշուիչ մեքենաներով փոխարինուած տեսնել այդ նախնական, այդ մանկական, բայց գործնական անխափան կազմածը:

– 127 ռուբլի, – կը խօսի ան, կը պատրաստուի ծրարելու:

Անմիջական ոչ մէկ անդրադարձ: Յետագային պիտի նկատէի, թէ Հայաստանի մէջ գիրքը վերածուած էր յետնագոյն պահանջի: Նկատումս հիմնաւորում մը պիտի ստանար, վերածուէր աներկբայ իրողութեան, երբ Արմենիայի ճաշարանին ամէնէն սովորական նախաճաշին համար ինձմէ պիտի պահանջէին 120 ռուբլի:

Կ'ուղղուէինք դէպի *փոշա*: Փարիզ հասցնելու համար զանոնք, կը պահանջուէր գիրքերուն արժէքին քառապատիկը: Յամաքի ճամբով: Պիտի հասնէի՞ն սակայն: Երբ երկրին մէջ ամէն բան կանգ առած էր, ի՞նչն է որ կուտար կնոջ այդ վստահութիւնը:

Հրաշք: Արդէն Փարիզ, տասը օր ետք, կը զարնուէր դուռս:

Գիրքերն էին:

Գիրքերն էին, սակայն չնչին նախաճաշի մը եւ քսանինինգ գիրքերու համար պահանջուած նոյն գումարը բան մը կը խախտէր մէջս: Մշակոյթը՝ ողորմելի նախաճաշ: Աննան տուած էր Հայաստան կեցութեանս կշռոյթը, Նարինէ երանգաւորած զայն, օրերուն հետ նման անհամար վիճակներ զիրար պիտի հրմշտկէին:

Տարի մը առաջ, *Միւռոնօրհնէք*ի մեր խումբին առաջնորդուհին էր Աննա: Սեւ ծամեր, զգեստին նկատմամբ հոգածու, ակնառու կին: Երբ կը ներկայանար երկրորդ ժամադրութեան, կրկին կը նկատէի անոր պատմուճանը.

– Բայց «*Մարտիրոս Սարեան*» մըն էք, – կ'ըսէի, ան կը ժպտէր փոխանակ:

Երրորդ ժամադրութեան՝ *Մինաս Աւետիսեան*ի գոյներն էին:

Ու այսպէս, ամէն օր, օրերով:

Հիմա, մէկ տարի ետք, երբ անոր խօսքերուն *գորշութիւնը* կը ծածկէր մտածումիս ամբողջ համայնապատկերը, ոչ իսկ մէկ շող, կը մտածէի ակնարկութիւններուս մասին, այս անգամ կը յիշէի *Յակոբ Յակոբեանի* նկարչութեան *մռայլ* նկարագիրը, կը լռէի, ոչ իսկ ակնարկ մը անոր զգեստին, ափս կը մնար նակտիս վրայ:

Նարինէին հետ եկեղեցի երթալու ժամանակ պիտի չըլլար:

Վանիկը պիտի գար մօտս:

– Լաւ է որ ծիրանի ժամանակ ես եկել, – կ'ըսէր ան սեննակէս ներս խուժելով՝ որպէս առաջին այլեւ խրախուսիչ խօսք:

– Ոչի՞նչ որ քիլոն երեսուն ռուբլի արժի..., – երբ կ'աւելցնէր, դրամի յիշատակութեան առատութիւնը ըմբոստութիւն մը կը ստեղծէր մէջս:

Կը ստեղծէր, սակայն կը յիշէի մէկ բարեկամուհիիս խօսքը.

– Սէրն իսկ կոկորդէն կ'անցնի:

Հապա՞ եթէ կարենայի դէմ – դիմաց բերել Աննան եւ Նարինէն, ունկնդրել անոնց խօսակցութիւնը, միտքերու փոխանակութիւնը: Կը մերժէի մտածումը: Ես չէ որ դէպք պիտի չստեղծէի: Իրաւունք չունէի:

«*Ծիրանի ժամանակ ես եկել...*»:

Այդ պիտի ըլլար նաեւ Վանիկին յուսադրող միակ խօսքը:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՋԱԽԱՒԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

(ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԿԱՐԼԷՆ ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹ

Այժմ, մանաւորելով մեր խօսքը սուրիահայ գաղութի մասին, սկիզբէն իսկ դիտել տանք, որ Պր. Դալլաքեանի ժողված (դէսէն -- դէնէն...) տեղեկութիւնները թարմ չեն, ունին առնուազն՝ 10 - 15 տարուան հնութիւն: Ինչ կը վերաբերի անճշդութիւններուն, այնքան շատ են, որ միայն գլխաւորները պիտի մատնանշենք, համապատասխան ուղղումներով:

Հեղինակը կը գրէ. -- «Սիրիայում Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ունի երկու թեմ՝ Փերիոյ (կեդրոնը՝ Հալէպ) եւ Դամասկոսի»:

Ուղղագրական կոպիտ սխալ մըն է անշուշտ, քանի Հալէպ քաղաքի պատմական անունը բնորոշող Բերիան կը գրուի միշտ Բ--ով, մինչ Փերիան (փիւր--ով) կրնայ բոլորովին տարբեր աշխարհ մը առաջնորդել մեզ, Պարսկաստանի խորերը...:

Կը շարունակենք կարդալ. -- «Դամասկոսի թեմը, որտեղ աւելի զօրեղ են Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան, հայ համայնավարների եւ նրանց յարող ուժերի թեւը, 1973 թուականից ի վեր իրեն դրել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան իրաւասութեան ներքոյ»:

Իրականութիւնն այն է, որ Դամասկոսի թեմը, որ 1929--ին պաշտօնապէս Անթիլիասի փոխանցուեցաւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան կողմէ, ո՛չ թէ 1973-էն, այլ՝ 1956--ի եկեղեցական տագնապի առաջին օրէն իսկ չի ճանչնար Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան իր ենթակայութիւնը ու այդ թուականէն ի վեր իր Առաջնորդով (ընդհանրապէս՝ էջմիածնեայ միաբաններ) եւ թեմական կառոյցներով միշտ կապուած կը մնայ Մայր Աթոռին: Այս պարզ ճշմարտութեան անգիտութիւնը հեղինակին կողմէ՝ երբ'ցս կը զարմացնէ մեզ, քանի Դալլաքեան ի պաշտօնէ տեղեակ ըլլալու էր այս մանրամասնութեանց, 1963 -- 1970 վարած ըլլալով... «Հայաստանի մինիստրների սովետին առընթեր հայ Եկեղեցու գործերի Խորհրդի նախագահ»ի պատասխանատու պաշտօնը:

Ըստ Պր. Դալլաքեանի՝ «Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը սիրիահայութեան մէջ ունի շօշափելի զանգուած եւ բազմաթիւ միաւորումներ: Սփիւռքի տարածքով մէկ թերեւս ուրիշ ոչ մի տեղ Ս. Դ. Հ. Կ. նման զօրութիւն չունի»:

Հակասական շատ բան կայ այստեղ, քանի հեղինակը ինք է գրողը թէ՝ «(Սուրիոյ) ներքին օրէնքների համաձայն, հայ ազգաբնակչութեանը (ինչպէս եւ միւսների) արգելուած է ունենալ քաղաքական կուսակցութիւններ եւ համապատասխան մամուլ» (էջ՝ 192): Արդ, երբ պայմանները այդ կը պարտադրեն -- ու գաղտնիք չէ այս մէկը--, ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ որ արգիլուած կուսակցութիւն մը «նման զօրութիւն» ունենայ այնքան մը որ՝ այլ գաղութներու իր քոյր մասնաճիւղերն իսկ չկարենան պահել նոյն մակարդակը...:

Պր. Դալլաքեան չի վարանիր արձանագրելու, որ «Ազգային Մշակութային Միութիւնը, որի մէջ ԱՇԽՈՅԺ դեր են տանում հայ համայնավարները, Հալէպի ԽՈՇՈՐ կազմակերպութիւններից մէկն է: Ունի շուրջ 300 անդամ»: (Ընդգծումները մերն են):

Երբ նման ածականներ կ՚օգտագործուին տարին մէկ -- երկու ճաշասեղան սարքող «ընտանեկան» միութիւններ բնորոշելու համար, կը մնայ ծիծաղիլ միայն, մաղթելով սակայն՝ որ օրին մէկը Հալէպի Ազգային Մշակութային Միութիւնը իրականացնէ իր հացէին Պր. Դալլաքեանի («Կեցցէ՛ գաղափարակից մեր ընկերը...») սնուցած վարդագոյն երազները...:

Ի դէպ, երբ «շուրջ 300 անդամ» հաշուող միութիւն մը փառաւոր տեղ կը գտնէ գաղութահայ պատմագրութեան մէջ, անընդունելի է ու աններելի յանցանք՝ տող մ'իսկ չյատկացնել այն միւսին, ինչպէս աշխոյժին ու խոշորին, որ ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉ-ն է (ՀՕՄ--ի գաղութային մասնաճիւղը), որ աւելի քան 70 տարուան խնամատարական բեղմնաւոր ծառայութեան անցեալ մը ունի Սուրիոյ մէջ, 1928--էն ի վեր կը հովանաւորէ ու կը մատակարարէ Հայ Ազգային Պատսպարանը, ունի արծուիկներու շարժում, հայկական վարժարաններէն ներս կը պահէ բազմաթիւ սաներ, կը հաշուէ շուրջ 1800 անդամուհիներ եւ 1987--էն ի վեր տէրն է հինգ յարկանի ընկերա -- բժշկական նորակառոյց արդիական կեդրոնի մը...:

Մին յիշատակելու, միւսը անտեսելու այս վարքագծին մէկ այլ օրինակն է Հ. Բ. Ը. Մ.--ի հովանաւորած գեղանկարչութեան Սարեան Ակադեմիան, որուն իբրեւ հիմնադիր կը տրուի լոկ բժիշկ Ռ. Ճէպէճեանի անունը, մինչ մոռացութեան հովին կը յանձնուի փրոֆէսէօր Զարեհ Գաբլանը...: (Պր. Դալլաքեանի ձեռքի տակ չունէ՞ր Ակադեմիայի 25--ամեակին առթիւ հրատարակուած յուշամատեանը, որ կը բացուի զոյգ հիմնադիրներուն մեծադիր նկարներով):

Խառնիճաղանճ մըն է հայկական դպրոցներու յատկացուած բաժինը, ուր սխալները այնքան շատ են, որ շփոթութեան կը մատնուի ... ամէնէն իրագեկ ընթերցողն իսկ: Դալլաքեան կուտայ Հալէպի մէջ ցայժմ գործող 17 դպրոցի անուն, առանց անդրադարձած ըլլալու, թէ անոնցմէ հինգը փակուած են աւելի քան տասնամեակ մը առաջ (օրինակ, «Սեդրակ Մեսրոպեան» վարժարանը փակուած է 1979--ին, «Վարդանեան»ը՝ 1978--ին, «Արամեան»ը՝ ա՛լ աւելի առաջ): Չէ յիշատակուած յատկապէս Ազգային Սահակեան վարժարանը, Հալէպի հայկական մեծագոյն դպրոցներէն մին, շուրջ 800 աշակերտներով, հիմնուած՝ 1927--ին:

Դամասկոսի պարագային, Դալլաքեան կ'ըսէ. -- «Նախակրթարանի մակարդակի են «Սահակեան», «Հայ Աւետարանական», «Կիւլլապի Կիւլպէնկեան», «Զաւարեան» եւ մի քանի ուրիշ վարժարաններ»:

Նախ ճշդենք, որ Դալլաքեանի յիշատակած «Սահակեան»ը այժմու «Կիւլլապի Կիւլպէնկեան» դպրոցին նախկին անունն է: Այս վարժարանը «Սահակեան» անունը կրած է իր հիմնադրութենէն մինչեւ 1967, որմէ ետք վերամկրտուած է «Կ. Կիւլպէնկեան»: Ինչպէս կ'երեւի վերի մէջբերումին մէջ, մեր պատմագիրը զանոնք կը ներկայացնէ որպէս անջատ վարժարաններ...: Իսկ «Զաւարեան» վարժարանը փակուած է տասնամեակ մը առաջ:

Անտեսուած է 250 աշակերտներով Դամասկոսի Ազգային Միացեալ դպրոցը, հիմնուած՝ 1929--ին, զոր Դալլաքեան ըստ երեւոյթին գետեղած է «եւ մի քանի ուրիշ վարժարաններ» խուսափողական տարազին տակ:

Նոյն հնամաշ տեղեկութիւնները իրենց գլուխը կը ցցեն նաեւ Քեսապի եւ Ճէզիրէի շրջանին յատկացուած բաժնին մէջ: Այսպէս, Դալլաքեան կը յիշատակէ Քեսապի մէջ գործող չորս դպրոցներ, որոնցմէ մին՝ «Գարատուրանի Ազգային Միացեալ Վարժարանը» փակուած է աւելի քան 15 տարիներ առաջ...: Գամիշլիի պարագային, ան կը յիշէ «Ազգային Եփրատ» եւ «Մեսրոպեան» դպրոցները ու կ'աւելցնէ՝ «Երկուսն էլ նախակրթարանի մակարդակով»: Դիտել տանք մեր պատմագրին, որ Ազգային Եփրատ վարժարանը ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ բաժին ունի 30 տարիներէ ի վեր...:

Այլ տեղ մը Դալլաքեան կը գրէ. -- «Հալէպում բացուեց Արամ Մանուկեան (...) պալատը: Կարեւոր քայլեր կատարուեցին Հայ Դատի հետապնդման ուղղութեամբ»:

Ո՞վ ինչ կը հասկնայ նման անորոշ արտայայտութիւններէ: «Կարեւոր քայլեր»ով ի՞նչ կ'ուզուի ըսել արդեօք: Սուրիական Խորհրդարանին մէջ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչո՞ւմը ապահոված ենք, թէ Թուրքիոյ դէմ բանաձեւ ներկայացուցած...: Պր. Դալլաքեան չի՞ գիտեր, թէ սուրիահայ գաղութը ո՛չ մէկ ատեն քաղաքական ուժ մը եւ կարեւոր ազդակ մը չէ եղած Հայ Դատի լուծման համար:

Փակենք սակայն ջղայնացուցիչ այս էջը ու անցնինք:

Բայց փակելէ առաջ կրկին անգամ դիտել տանք, թէ բոլոր այս անճշդութիւնները (որոնք կը տարածուին նաեւ միւս գաղութներու պատմութեանց վրայ) նկատի առած՝ դժբախտաբար կը տարուինք մտածել, որ Պր. Դալլաքեան գործին տակ մարդը չէ:

Առաւելագոյն ճիգով մը ու մանաւանդ գաղութներու տուած իր հերթական այցելութիւններուն լաւագոյնս օգտագործումով՝ թերեւս կարենար հրամցնել աւելի ... իրական «Պատմութիւն» մը, քան ինչ որ տուած է իր այս գիրքով: Եւ այդպիսով, խնայուած պիտի ըլլար մեզի այս ... գողգոթան:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎՐԱՆԱՔԱՂԱՔ ՄԸ

Ա. Աշխարհամարտը անհելի թափով սկսած էր բազմաթիւ ճակատներու վրայ: Ձմեռ էր արդէն ու Սուէտիոյ (Մուսա լեռ) զուտ հայաբնակ վեց գիւղերը մտահոգ անհանդստութեան մը մէջ էին. յայտնի չէր անոնց ճակատագիրը: Տղամարդիկ հաւաքուած էին գիւղապետերուն տուները եւ բոլորին բերանն էր «Սէֆէրպէրլիք» (զօրակոչ) բառը որուն ճիշդ իմաստը չէին հասկնար (այն ատեն մեր գիւղերուն մէջ սրճարաններ գոյութիւն չունէին, որովհետեւ ամօթալի էր անոնց գոյութիւնը, համանիշ ըլլալով ծուլարանի): Ժողովուրդը շուարած, սպասողական վիճակի մէջ էր երբ օր մըն ալ լուր հասաւ թէ Քէսապէն (Կասիոս լերան հարաւային փէշերուն վրայ զուտ հայաբնա՛կ ութը -- տասը հայկական գիւղ եւ գիւղախմբերով -- Սուրիա --) ստուար թիւով երեւելիներ Անտիոքի զօրանոցը դիմած են զինուորագրուելու պատրաստակամութեամբ:

Սուէտիոյ հայկական գիւղերն ալ օր մը վերջ Քէսապէն օրինակուած, կ'երթան Անտիոքի զօրանոցը: Կառավարութիւնը մարդահաւաքի գործէն ետք սկսած էր ժողովուրդին ճնշել տնտեսական գետնի վրայ: Նախ ամէն մէկ գիւղէ երկու - երեք ջորի կամ եզ պահանջուեցաւ. ժողովուրդը հազարումէկ դրկանքով կրցաւ պահանջքը կատարել: Անկէ ետք ուզուածը մէկ -- երկու եզ էր, ինչ որ մեծ դժուարութեամբ տրուեցաւ:

1915 Մայիս 9-ին առաւօտեան դէմ ժանտարմաներու եւ զինեալներու հսկայ ուժով մը Սուէտիոյ հայաբնակ գիւղերը հաւաքարար եւ անջատ -- անջատ պաշարման օղակի մէջ առնուած էին եւ այս միջոցին սպաննուածներ ալ կային...: 18 -- 45 տարեկան աւելի քան 2000 տղամարդիկ նախ Անտիոք, ապա Հալէպ ղրկուեցան: Անոնց մէջ էր նաեւ հայրս...:

Շատ չանցած, Յունիս 30--ին ալ Անտիոք եւ Սուէտիոյ հայ գեղացիներու տեղահանութեան հրամանը տրուեցաւ եօթը օրուան պայմանաժամով:

Ու մենք աքսորուեցանք աւելի քան հինգ հազար հոգի, որպէս աքսորավայր ունենալով Եգիպտոսի Փորթ Սայիտ նաւահանգիստի քաղաքը. Սուէզի ջրանցքին մօտ, ընդարձակ աւազուտին վրայ հարիւրաւոր վրաններ շարուած կը սպասէին:

Սուէտիոյ մեր նախկին գիւղերուն անուններով թաղերու բաժնուած այդ վրանաքաղաքը հայ գաղթականներու «քամփ»ը կը կոչուէր: Ամէն ինչ ունէինք հոն ուտելիք, հագուստ -- կապուստ, եկեղեցի, վարժարան, հիւանդանոց, խոհանոց, հաց եփելու փուռ: Այս ամէնը շնորհիւ նախ Հ. Բ. Ը. Միութեան:

Երբ 1918 Սեպտեմբեր 19--ին վերջ գտաւ պատերազմը, Իրաքի, Յորդանանի, Պաղեստինի ճակատներէն գերի բռնուած հայ բեկորներ սկսան խումբ -- խումբ մեր գաղթավայրը բերուիլ. անոնց մէջ էին նաեւ Պաղտատէն բերուած 400 որբեր: Քամփը հետզհետէ կ'ընդարձակուէր. բնակչութեան թիւը տասը հազարը անցած էր եւ վրաններն ալ կ'երկարէին դէպի հիւսիս, դէպի Միջերկրական:

Գաղթերու ժամանակ պատիւ փրկելու համար ամուսնութիւններ եղած էին առանց պսակի, Քամփին մէջ սկսած էր հանդիսաւոր կերպով հաւաքական պսակներ տեղի ունենալ, խրախճանքով ու նուագով: Նախ երգերով ու նուագածուներով հարսը եկեղեցի կը տանէին. մենք մանուկներս ալ կը հետեւէինք անոնց միշտ միեւնոյն երգը կրկնելով:

Անմոռանալի օր մըն ալ Մարաշի, Կիլիսի, Զէյթունի եւ այլ քաղաքներէ ինը նոր զոյգեր տարինք եկեղեցի Պսակի, իրենց խաչեղբայրներով, եօթը քահանաներով, մէկ վարդապետով: Ուրախ ու երջանիկ էր հայ գաղթականը որ ազատած էր սառոյց մահէ:

Պատերազմը դադրած էր ու գաղթականներու համար Փորթ Սայիտը այլեւս կորսնցուցած էր նշանակութիւնը: «Տուն կ'ուզենք դառնալ, տո՛ւն» կ'աղաղակէին անդադար հակառակ անգլիական զինուորական իշխանութեան խորհուրդներուն որոնք կը թելադրէին համբերել, ըսելով որ Թուրքիա տակաւին խաղաղած չէ:

Սուէտիացիները վերջապէս մաս առ մաս վերադարձան իրենց ծննդավայրը եւ սկսան վերաշինել իրենց պապենական աւերակ դարձած օճախներն ու պարտէզները: Մինչեւ 1919 Նոյեմբեր ամիսը հայկական այս վրանաքաղաքը բոլորովին պարպուած էր ու ամէն ոք վերադարձած իր ծննդավայրը: Յետոյ պիտի հասկնայինք թէ սխալ մը գործած էինք մինչ չլսելով անգլիական իշխանութիւններուն խրատները...:

ՄՈՒՍԱԼԵՌՑԻ

ՀԱՃԸՆ

Թուրքերը Հաճընին անունը փոխած եւ կոչած են Ալի Սայիտ Պէյլի: Հաճընը նաեւ կոչուած է Հարկին եւ Աչէ, որոնց միացեալ անուններուն աղաւաղումը ըլլալ կը թուի Հաճըն անունը:

Ամրաշէն այս քաղաքը կը գտնուի լեռնային Կիլիկիոյ կեդրոնը: Ըստ աւանդութեան, Հաճըն քաղաքը հիմնած են Անիի Հայերը, Անիի եւ Բագրատունեաց թագաւորութեան կործանման թուականներուն: Իսկ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան անկումէն ետք, Հաճընի տիրած են Եգիպտացիներն ու Օսմանցիները:

Մինչեւ 1915 թուականը Հաճընի բնակչութիւնը 35 հազար էր, որոնց մեծամասնութիւնը Հայեր էին, իսկ շատ չնչին տոկոսը՝ Թուրքեր: Հայերը կը բնակէին քաղաքին արուարձաններուն մէջ, իսկ շատեր իրենց լեզուին փոխարէն կը խօսէին աղաւաղուած հայերէն մը:

Քաղաքին մէջ պատկառելի հնութիւն մըն է Հայոց Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, կառուցուած՝ հնամենի բերդին վրայ, ԺԴ. դարուն:

Հաճընի Հայերը ունէին տնտեսական լաւ վիճակ: Անոնք կը զբաղէին վաճառականութեամբ, մանր առեւտուրով եւ արհեստագործութեամբ. մաս մըն ալ կը զբաղէր երկրագործութեամբ եւ գիւղատնտեսութեամբ: 1883--ին, Հաճընի մէջ պատահած է մեծ հրդեհ մը եւ բաւական վնաս պատճառած ժողովուրդին:

Քաղաքին մէջ կար Ամերիկեան Բարձրագոյն Վարժարան մը, ուր կը յաճախէին հայ աղջիկներ: Ամերիկացիք հաստատած էին նաեւ երկու որբանոցներ, հայ որբերու ու որբուհիներու համար:

Հաճընի Հայերը ունէին վեց եկեղեցի,

Անոնցմէ երեքը առաքելական էին, մէկը՝ կաթողիկէ, իսկ երկուքը՝ աւետարանական: Այս վեց եկեղեցիներէն իւրաքանչիւրը ունէր իր դպրոցը:

Հաճընէն քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ կար Ս. Յակոբ վանքը: Այս ուխտատեղին շինուած է լերան մը կողին վրայ եւ մօտ 200 տարուան հնութիւն մը կը ներկայացնէ: Այս վանքին մէջ, 1882-ին, բացուեցաւ գիշերօթիկ վարժարան մը՝ երկրորդ գիշերօթիկը Կիլիկիոյ: Դժբախտաբար, անիկա տարի մը ետք փակուեցաւ մեծ հրդեհին պատճառով:

Տեսակ մը ներքին ինքնավարութիւն ունէին Հաճընի Հայերը: Անոնք իրենց մէջ ունէին քառապետութիւն մը, որ կը կառավարէր ժողովուրդին ազգային եւ ընկերային կեանքը: Այսպէս, այդ չորս անձերը, որ «Աղա» կը կոչուէին, հեղինակաւոր իշխաններ էին, դատաւորներ, որոնք իրենց հասարակութեան ներքին հարցերը կը հարթէին եւ թոյլ չէին տար տեղական դատարան դիմելու:

Քաջարի հայրենասէրներ եղած են Հաճընցի Հայերը: Անոնք իրենց համայնքին, հայրենիքին եւ Կիլիկիոյ ազատութեան գաղափարին համար մարտնչած եւ բազմաթիւ զոհեր տուած են: Մեր պատմութեան ծանօթ են Հաճընցի մեծաթիւ ազգային, յեղափոխական եւ մտաւորական գործիչներ:

Հաճընի ընդհանուր Հայութիւնը, արիական ամէն ջանք կատարելէ ու դիմադրութիւն ցուցաբերելէ ետք, 1915-ին տեղահան եղաւ. Հաճնոյ տարագրեալներէն շուրջ 15 հազար հոգի, զինադադարէն ետք վերադարձան իրենց հայրենի քաղաքը: Անոնք դարձեալ կազմակերպուեցան եւ 1920 Թուին 9 ամիս շարունակ դիմադրեցին Մուսթաֆա Քեմալի բանակին: Ի վերջոյ, ռազմամթերքի եւ կենսական այլ կարիքներու սպառման հետեւանքով, անոնք մեծ մասամբ նահատակուեցան պատուով ու արժանապատուութեամբ:

Այս աղէտէն փրկուած մօտ 4000 Հայեր կրցին ցրուեցան Կիլիկիոյ մօտակայ երկիրներ: Իսկ Հաճընի վերջին աղէտը կազմակերպող Ջարդարար Ալի Սայիպ Պէյի անունով՝ քաղաքը կոչուեցաւ Ալի Սայիպ Պէյ:

Արտասահմանի Հայերը կազմած են Հայրենակցական Միութիւն մը, որ տարիներէ ի վեր կ'օգնէ Հաճընցի կարօտեալ տարագիրներուն: Նոյն միութեան ջանքերով, Հայաստանի մէջ, Նուպարաշէնի կից հիմնուած է Նոր Հաճըն մը, պատսպարելու համար տարագիր Հաճընցիները եւ յաւերժացնելու համար Հին Հաճընի յիշատակը:

Պէյրութի մէջ եւս, Հաճընցիները ունին իրենց Թաղամասը եւ եկեղեցին, որուն օծումը կատարուեցաւ 1938-ի Յունիս 19-ին:

Քաղեց՝

Տ. ՄԱԽՍԱՊԱԼԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ինչի՞ պիտի նմանի հեռատեսիլի նոր կայանը՝ «Արթ»ը՝ եւրոպական մշակութային կայանը, որ հինգերորդին տեղը պիտի գրաւէ Սեպտ. 28-էն սկսեալ: Ֆրանքօ-գերմանական այս կայանը որոշ տեղերէ այսօր ալ կարելի է դիտել եթէ մաս կը կազմէք հաղորդալար ունեցող շրջաններու բնակչութեան: Յայտագրին ամէնէն ուշագրաւ բաժիններէն մէկը լուրերու հաղորդումն է, որուն համար հետաքրքրական ձեւ մը գտնուած է. դէմ առ դէմ՝ գերմանացի եւ ֆրանսացի երկու բնտանիք կը մեկնաբանեն շաբթուան նիւթերը: Բազմազան նիւթերով ուրախ ու ոլորթաժներ կը տրուին: Ունկնդիրը կը տեսնէ, օրինակ, թէ ինչ է Ֆրանսացիներու եւ Գերմանացիներու հակադրութիւնը Պոսնիի հաւաքական գինեալ միջամտութեան մը պարագային:

Կայ լեզուի հարց մը որ սակայն յաջողութեամբ լուծուած է համաժամ թարգմանութեան շնորհիւ: Պատասխանատուները երկու ամսուան փորձի շրջանէ մը ետք կ'ըսեն թէ իրենց նպատակն է մեծագոյն ունկնդրութիւնը ունեցող կայանը ըլլալ որպէս հետաքրքրաշարժ հեռատեսիլ:

Կայանը տարեկան 1,2 միլիառ ֆրանքի պիւտճէ մը ունի որ կը հայթայթուի Ֆրանսացիներու եւ Գերմանացիներու կողմէ: Ներկայի փորձի շրջանը չի գոհացներ Ֆրանսացիները որոնք յատկապէս չեն ուզեր որ ձախողի ան ընտրութիւններու շրջանէն առաջ. Գերմանացիները աւելի համբերատար են ու բնական կը նկատեն որ նոր կայան մը իր կշռոյթը հաստատելու համար բաւարար ժամանակի պէտք ունենայ:

Արթ-ին նախատիպարը Եօթներորդ կայանն էր որ ստեղծուեցաւ 1986-ին որպէս մշակութային կայան, սեփական կայաններու գոյութիւնը ներել տալու համար քանի որ անոնք շատ քննադատուած էին այդ շրջանին:

Գերմանիոյ մշակութային երրորդ կայանն է ան. հեռատեսիլի տուրքը ամիսը 2 ֆրանքի յաւելում կրած է որպէսզի կարելի ըլլայ անոր պիւտճէն ապահովել. պահանջուած է նաեւ որ ան զանազանուի մշակոյթի միւս կայաններէն:

Ֆրանսայի մէջ ընդհակառակն, ան զըլխու ցաւի մը վերածուած է: Երբ Ե. կայանին փակումով ալիքը անոր տրամադրուած է, Բ. եւ Գ. կայանները սկսած են մրցակից մը տեսնել անոր մէջ ու աջը երբեմն ընտրանիի մը վերապահուած ըլլալուն, երբեմն ալ մեծ պիւտճէին ակնարկելով կը քննադատէ զայն:

Այսուհանդերձ, Արթ-ի պատրաստութիւնները կը զարգանան. կան տակաւին հարթուելիք խնդիրներ. ինչպէս օրինակ, այն որ Ֆրանսացիները կ'ուզեն ունկընդրութեան խիտ ժամերուն ազգային նըկարագրով ծրագիրներ հեռասփռել, իսկ Գերմանացիները չեն ուզեր լսել իսկ այս մասին: Իրաւամբ կ'առարկեն թէ կայանին սկզբունքը նոյն պահուն երկու ժողովուրդներուն նոյն ծրագիրը հրամցնելուն մէջ կը կայանայ: Միւս կողմէ, բոլոր անոնք որ ուղղակի վկաները կ'ըլլան այս կայանին ծնունդին, համայուած են այն գաղափարէն որ ատիկա իր տեսակին մէջ աշխարհի առաջին փորձն է: Անոնք իրենք զիրենք կը նկատեն Եւրոպայի ծնունդին ականատեսները: Ամէն մարդ համոզուած է որ շուտով Պելժիա, յետոյ Սպանիա, Իտալիա, Զուիցերիա եւ ուրիշներ պիտի ուզեն միանալ անոր. իսկ ոչ ոք կրնայ նախատեսել թէ այդքան մասնակցութեամբ ինչի պիտի նմանի կայանը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ 100.000 ՏՈԼԱՐԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ ՄԸ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՅԱԿՈԲ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

Անցնող Յուլիս 12-ին Տիթրոյթի մէջ իր մահկանացուն կնքեց ազգային վաստակաւոր գործիչ եւ իրաւաբան Յակոբ Ս. Տէրտէրեան, 90 տարեկան հասակին:

Յակոբ Տէրտէրեան երկար տարիներ անձնական մտերիմ բարեկամը հանդիսացած էր ազգային բարերար Ալեք Մանուկեանի: Ժամանակի ընթացքին այդ բարեկամութիւնը վերածուած էր նաեւ ասպարէզի գործակցութեան: Արդարեւ, Յակոբ Տէրտէրեան ծառայած էր Ալեք Մանուկեանի կողմէ հիմնուած ՄԱՍՔՕ ճարտարարուեստական յայտնի ընկերութեան որպէս առաջին հաշուապահն ու երկար տարիներու իրաւական խորհրդատուն:

Յաւերժացնելու համար անմոռաց յիշատակը իր երկարամեայ բարեկամին՝ Ալեք Մանուկեան 100.000 տոլար նուիրելով Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կը հաստատէ մնայուն հիմնադրամ մը, որուն տարեկան եկամուտները պիտի յատկացուին Սաութֆիլտի Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան Վարժարանի կարիքաւոր աշակերտներուն:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Յուլիս 18-ին, Վախճանած է Վեր. Կարապետ Ս. Թիլքեան, Հայ աւետարանական ծանօթ հովիւ մը, 86 տարեկանին: Ծնած էր Պիթիաս, Մուսա տաղի շրջանը, 1915-ին ընտանիքին հետ աքսորուած է Համա: 1924-ին յաճախած է Պէյրութի ամերիկեան համալսարանը, ուրկէ շրջանաւարտ եղած է 1929-ին, արուեստից ճիւղէն: 43 տարուան հովուական ծառայութիւն մը ունի հետեւեալ վայրերուն մէջ. - Մուսա Տաղ (1929 - 1930), (1933 - 1938), Քեսապ (1938 - 1946), Պէյրութ (1946 - 1967), Շիքակօ (1968 - 1975): Գրած է նաեւ «Քեսապի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին պատմութիւնը»:

***

ԱԹԷՆՔԻ մէջ Տիկին Ն. Քոչումեան եւ ամուսինը՝ Տ. Մարքիտիս տեղւոյն Տաֆնի շրջանի իրենց հողամասը նուիրած են Հայ Կապոյտ Խաչին, ի յիշատակ Տիկին Քոչումեանի վաղամեռիկ եղբօր՝ Պարգեւ Քոչումեանի, ծնած՝ Պարտիզակ, 1909-ին:

***

ԹԱՒՐԻԶԻ Ազգային Առաջնորդարանէն Օգոստոս 1-ի վաղ առաւօտեան ուխտաւորներ ճամբայ ելած են դէպի Ս. Թադէի վանքը: Թաւրիզի Հայերուն միացած էին Թեհրանէն, Ուրմիայէն, Նոր Ջուղայէն եւ հայաբնակ այլ քաղաքներէ հայրենակիցներ մասնակցելու համար այս 38-րդ ուխտագնացութեան: Պատարագած է Կաթ. փոխանորդ՝ Նշան Վրդ. եւ քարոզած: Նոյն օրը, վանքը 31 մանուկներ մկրտուած են: Իրիկունը կարաւանը վերադարձած է Թաւրիզ:

***

ԹԱՒՐԻԶ այցելած է, Յուլիս 9-ին, Իրանի իսլամական Խորհրդարանի անդամ՝ Վարդան Վարդանեան: Նոյն իրիկունը տեղւոյն գաղութին հետ հանդիպում մը ունեցած է «Հ. Օտեանեան» սրահը: Նախքան իր խօսք առնելը, Ատրպատականի Հայոց Թեմի կաթողիկոսական փոխանորդը՝ Նշան Վրդ. Թոփուզեան անդրադարձած է երեսփոխանին նախորդ չորսամեայ գործունէութեան: Ապա, Վ. Վարդանեան խօսած է Խորհրդարանի աշխատանքներուն մասին եւ Հայկական համայնքի հարցերուն, գլխաւորաբար թեմական խորհուրդներու կանոնագրերու հաստատման:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ուզէ ինքն էր որ ձեռքը ձգեց իմինիս մէջ կամ ուզէ ես էի, որ պահեցի զայն: Անոյշ դող մը կը ցնցէր մարմինս՝ այդ ձեռքին պատճառաւ:

- Քանի որ չես ուզեր խօսիլ, ըսաւ վըրդովւ, վերադառնանք...

Անշուշտ չէի գիտեր թէ ի՛նչ կ'ընէի: Բազուկներուս մէջ գրկեցի զայն ու երկարօրէն նայեցայ աչքերուն: Գիտէի թէ ընդունակ էի համբուրել զինքը, բայց կը ցանկայի զուցէ որ բիբերուն մէջ ցոլար հաւանութեան առաջին նշանը: Կը զգայի կուրծքը որ կ'ելեւէջէր կուրծքիս վրայ, բայց իր ձեռքերը ոչ մէկ շարժում կ'ընէին: Աչքերուն խորը ինձ կը թուէր թէ լոկ խանդաղատանք կար ու այդքան միայն: Յուսահատ դարձուցի գլուխս ու շարունակեցի քալել: Անիկա կը հետեւէր ինձ, բայց երբ նայեցայ աչքերուն, սկսաւ արտասուել: Ու յեղակարծօրէն իր գիրդ բազուկները նետեց վզիս ու համբուրեց զիս:

Ինձ կը թուէր թէ պիտի նուաղէի: Երկու ստուերներու պէս վերադարձանք անհնարին աճապարանքով մը: Կարծես թէ երկիւղահար մանուկներ էինք ու գիշերը կը հալածէր մեզ: Շնչասպառ կեցանք դպրոցի պատին տակ ու վերստին նայեցանք իրարու: Եթէ քիչ մը եւս կենայի՝ վստահ էի թէ պիտի արտասուէի: Ուզեցի ձեռքս երկարել, բայց բազուկներս դըրկեցին իր ուսերը: Բերանը կը դողդոջէր շրթունքներուս տակ: Մա՛յր իմ, կ'ըսէի մտովի, կեանքը սէր է եւ ուրիշ ոչինչ: Ծառերը սիրով կը բարձրանան ու ցորենները սիրով ոսկի կը կապեն:

Մա՛յր իմ, կ'ըսէի անպարագիծ խանդաղատանքով մը, գեղեցկութիւնը սէր է լոկ ու սիրոյ վէրքն իսկ անոյշ է: Երակներէս գարնան ջրեր խոխոջելէն կը վազեն ու հոգիս աղբիւրի մը պէս կը կարկաչէ: Մա՛յր իմ, յանցաւոր եմ սիրով, վանքի մեղքի ծարաւով կը դողդոջեմ: Կրնա՞յ ըլլալ միթէ, որ մարդ իր սէրը ուրանայ, երբ իր շրթունքները շնորհակալութենէ կը սարսռան: Իր բերանին համբոյրներովը խաղաղեցաւ հոգիս ու ահա՛ կը զգամ թէ կրնամ խոյանալ կեանքին վրայ՝ գարնան կայքերուն մէջ ազատ արձակուած նժոյգի մը պէս: Ո՛չ, մանուկ մը չեմ այլեւս: Ձեռքերուս վրայ արական յանդգնութիւնը ադամանդի պէս կը շողայ: Լոկ սէրն է, որ կը կեցնէ զիս: Աչքերուն խորը կը զգամ կեանքին քաղցր անձնատուութիւնը:

Որքա՜ն քաղցր է յաղթանակը: Եթէ ձայնս ձգեմ՝ վստահ եմ թէ ան զուալէն պիտի վազէ Վոսփորի եօթը բլուրներուն վրայ: Եթէ ազատ արձակեմ ցանկութիւնս՝ ան կրնայ արշաւել վայրի գազանի մը պէս, խորտակելով բոլոր խոչընդոտները: Ո՛չ, մանուկ մը չեմ այլեւս: Արիւնս զուարթութեամբ քունքերս կը ծեծէ ու բազուկներուս երկաթէ սեղմումին մէջ՝ կրնամ քաջութեամբ պաշտպանել անոր մաղաշ փափկութիւնը: Այլեւս ոչինչ կրնայ տրտմութենէ հիւանդ ձգել զիս: Յաղթանակը ճակտիս վրայ կը շողայ խոշոր, ադամանդակուռ զոհարի մը պէս: Կրնամ յառաջանալ այլեւս, առանց ամէն վայրկեան գլուխս ետ դարձնելու, առանց ապաստանելու անցեալին: Վանքի կը քալեմ սիրոյ դըրօշակը ուսիս:

- Առաջին օրէն գիտէի թէ՛ քեզ կը սիրէի, ըսաւ սեղմուելով կուրծքիս ու օրերով լացի, երբ իմացայ թէ աքսորէն վերադարձած ես առանց զիս վերջին անգամ տեսնել ջանալու:

Վերադարձի մրրիկն էր, որ քշած էր մեզ: Կրնայի՞նք միթէ կանգ առնել հըրաժեշտի համար, մենք որ մոռցած էինք բոլոր զօրավները, դրկուած բոլոր խանդաղատանքներէն: Մենք որ ապրիլ չէինք սորված:

- Արմինէ, ըսի մեղմիւ, թոյլ տուր որ գրեմ քեզի՝ քանի որ՝ չեմ գիտեր խօսիլ: Այս գիշեր իսկ պիտի գրեմ քեզի...

Վազելէն մտայ ներս ու ողջ տխեղերքը ուսիս վրայ թեթեւ էր:

Լուսնկան ելած է նորէն, - լրիւ, հանդիսաւոր: Ու ծովը վերստին աղմուկով կը զարնուի իր եզերքներուն: Քիչ առաջ միայն Արշամ հեռացաւ քովէս: Ձիս տեսածին պէս՝ դէմքը պայծառեցաւ ու զօրութեամբ թօթւեց ուսերս: Յուզումէն բռնուած էր լեզուն: Աչքերը կը շողային:

- Ես ալ երջանիկ եմ, ըսաւ վերջապէս կակազելէն:

Մնաք բարով, ո՛վ մթին պատանութիւն: Մնա՛ք բարով, արկածի, ազատութեան ու գրկանքի տարիներ: Կեանքը կը կանչէ զիս՝ տխեղերքի բոլոր անկիւններէն: Կեանքը կը պայթի վրաս՝ իր լիութենէն: Երակներէս արիւնս զուալէն կ'եւլէ ու կը ծեծէ քունքերս իր խորին զօրութեամբ: Պիտի նմջեմ ափիս մէջ սեղմած սիրտս ու երբ առաւօտը ծագի, պիտի ողջունեմ միակ հարստութիւնը, որ անկորնչելի է, - երիտասարդութիւնը:

(Շար. 70 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

լիփ Սէկէն (Թունդ Հակատակորդ) եւ ուրիշներ: Հաւաքոյթը նախագահուած է՝ Սոռայոն:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Պետութեան Խորհուրդը մասնակի զօրակոչի դիմեց «աննախընթաց սպառնալիք» որակելով «Հիւսիսային Կովկասի լեռնցի ժողովուրդներու Համադաշնակցութեան» կոչը կամաւորներ ղրկելու Աբխազիա: Այդ Համադաշնակցութեան հիմնադիր -- նախագահն է Դուդայեւ եւ կը համախմբէ մօտ 15 ժողովուրդներ: Դուդայեւ խաչակրութեան գաղափարն ալ մէջտեղ դրած է քանի մը ամիս առաջ «գաղթատիրական ուժերուն դէմ» (Նախ՝ Ռուսաստան, ապա նաեւ Վրաստան) որոնք իրենց միջեւ բաժնած են Կովկասը: Ինք Չէչէններու փոքրիկ Հանրապետութեան նախագահն է: Արդէն կը մեղադրուէր որ Գամսախուրդիայի կողմնակիցները կը պաշտպանէ, ներկայիս Աբխազիան ալ աւելցած է: Աբխազ ազգայնականներն ալ յարձակում մը գործած են Սեւ ծովու Օչամչիրայի պահակակայանի մը վրայ, չորս վրացի զինուոր սպաննուած է: Ըստ վրացական աղբիւրներու հարիւրաւոր զինեալ կամաւորներ Կովկասէն եկած Աբխազիա խուժած են անկախապաշտներուն օգնելու համար: Շեւարնաձէ վճռական է եւ չեշտած է որ ամէն բանի պատրաստ է «պաշտպանելու համար Վրաստանի միասնականութիւնը»: Այս մթնոլորտին մէջ, թէեւ, անկարելի չէ որ Հոկտեմբերի ընտրութիւնները յետաձգուին: Այս կացութեան առընչութեամբ, Էլէնա Պոնէր ալ յայտարարած է. -- «Շեւարնաձէի դիրքը գարմանալի չէ: Հակառակ, վերջին տարիներուն իր ցոյց տուած դեմոկրատ ոգիին, Վրաստանի ներքին համայնավար նախարարութեան նախկին պետն է: Ցետոյ, պէտք է վարէ փոքրիկ կայսրութիւն մը, որ քայքայման վտանգին տակ է: Այդ կայսրութեան ներկայացուցիչի մը պէս կը վարուի: Օգոստոս 25--ին ծանր բախումներ կային Աբխազիա եւ 45 մեռեալ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Խորհրդարանի նախագահը պահանջեց որ չեղեալ համարուի Կիրակի օրուան քուէարկութիւնը եւ իր հրաժարականն ալ տուաւ, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ խարդախութեանց, որոնք գործուած էին: Փոխ -- նախագահն ալ (յոյն -- օրթոտոքս) կառավարութեան հրաժարումը պահանջեց: Կը հաստատուի որ մասնակցութիւնը շատ քիչ եղած է, հազիւ 40% մահմետական շրջաններու մէջ, մինչեւ իսկ 25% Տրիպոլիսի պէս սիւննի քաղաք մը, 15%՝ Զահլէ, իսկ Պշարէի մօտ երեք քրիստոնեայ գիւղերուն 11.300 արձանագրուած քուէարկողներու վրայ, միայն 88 հոգի քուէատուփ դիմած է: Առաջին քուէարկութեան պարզած այս պատկերը շատ քաջալերական կը նկատուի քրիստոնեաներու կողմէ: Ընդհանուր տըպաւորութիւնն այն է նաեւ որ Կիրակի խարուածներու օրն էր: Հանրապետութեան նախագահը, որ կ՛ուզէր «քուէարկութեան երաշխաւորն» ըլլալ եւ իր կառավարութիւնը բաւական սխալած են: Սուրիացիք ալ սխալ հաշիւ ըրած էին: Եւ քիթին տակէն կը խնդայ Պատրիարքը՝ գերպ. Սֆէյր կը գրէ «Ֆիկառօ»ի թըղթակիցը:

ՌՈՍՏՈՔԻ մէջ (Նախկին Արեւելեան -- Գերմանիա) Օգոստոս 24--ին երրորդ օրն էր, որ կը շարունակուէին օտարատեաց ցոյցարարներու կողմէ, պոռթկումները քաջալերուած բնակիչներէն ալ: Յարձակումներու թիրախն է քաղաքական ապաստանի դիմողներու օճախ մը, որու վրայ կը տեղային քարկոծումները եւ մոլոթով քոքթէյլները: Դեռ կ՛ըսուի որ հոն բնակող Ռումանացիներն ու Գնչուներն ալ կը գըրգռեն երիտասարդ Գերմանացիները, անոնց երեսին պոռալով՝ «Գերմաններ, գացէք աշխատեցէ՛ք, ուտել կ՛ուզենք»:

ՏՈԼԱՐԸ կը շարունակէ իր անկումը, իրեն հետ ալ սակարանի անկում պատճառելով: Օգոստոս 24--ին Փարիզի սակարանը տոլարը 4 Ֆր. 77--ի իջած էր եւ ալ աւելի Ֆրանքֆուրթ, ուր իր նուազագոյնին հասած էր 1.42 տոյչ մարք: Կեդրոնական դրամատուներու գանգուածային միջամտութիւնն ալ օգուտ չէ ունեցած: Ուրիշ հետեւանք մըն է նաեւ գերմանական դրամանիշին ամրապնդումը: 3,406 ֆրանքի բարձրացած էր Փարիզ, Օգոստոս 24--ին եւրոպական տարադրամներու ամէնէն զօրաւորը դառնալով:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ ընդհանուր դատախազը՝ Նուրուլով Կուվայդուլլիեւ, որ 12 տարի է պաշտօնի գլուխ էր, սպաննուած է անցի օր, Դուշանբէ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10--ին, առաւօտեան ժամը՝ 9--ին:

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2--էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10--էն 12, եւ 15--էն 18.30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6):

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ. --
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« Կ Ա Յ Ք »

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին:

- Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ -

ՊԱՆԵԷՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15--էն 16.30:

Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour 4600 Frs
Aller ou retour simple 2750 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double 5875 Frs
En chambre individuelle 6120 Frs
Semaine supplémentaire en double 950 Frs
Semaine supplémentaire en ind. 1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne
En chambre double 8250 Frs
Supplément chambre individuelle 1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents 4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans) 825 Frs
Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՇԱՀԱՆ
ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ ” 60 Ֆր.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ ” 60 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»
Թղթատարի գին՝ 14 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 27
JEUDI
27 AOUT
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.871
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNÉE — № 17.871

ԱՐՑԱԽ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԶՈՀԵՐ

Այլեւս ընթացիկ երեւոյթ դարձած է զոհերու մասին խօսիլ: Օր չանցնիր որ նոր մեռեալներ ու վիրաւորներ չունենանք: Օգոստոս 25-ին մարտերը շարունակուած են Մարտունիի շրջանը: Ռումբ ինկած է Մուշկաշ գիւղի վրայ, ուր մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր կայ: Ռումբեր ինկած են նաեւ Մաճկալաշէնի վրայ եւ հոն 8 մեռեալ կայ եւ 10 վիրաւոր:

Ինչպէս լսած էինք երէկ, Մարտակերտի շրջանի գիւղերը ձեռքէ ձեռք կ'անցնին եւ Օգոստոս 26-ին, Դրմբոն Հայերու կողմէ վերագրաւուած էր:

Կապանի վրայ ալ ռումբեր կ'իյնան միշտ:

**

Թուրքիոյ երեք հոգինոց պատուիրակութիւնը որ Երեւան էր, Օգոստոս 26-ին Անգարա կը վերադառնար: Տեսակցութիւններ տեղի ունեցած էին Արտաքին փոխ-նախարար՝ Արման Կիրակոսեանի եւ գլխաւորաբար Նախագահի խորհրդական՝ Ժիրայր Լիպարիտեանի հետ:

**

ԺԱՆՏԱԽՏԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԶՕՐՔԻՆ ՄԷՋ

ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպաններուն գերի յանձնուած են ադրբեջանցի Վագիֆ Ալիզով եւ 4-րդ բանակէն վարձկան զինուոր Եւգենի Կոստանդինով. անոնք իրենց փախուստին պատճառ ցոյց տուած են ժանտախտի համաճարակը որ կը տիրէ ադրբեջանական զօրքին մէջ ու անոր յետագայ տարածումը կանխելու համար Ադրբեջանի Պաշտպանութեան Նախարարին հրամանով, հիւանդները անմիջապէս կը գնդակահարուին ու կը թաղուին: Գերիներու վկայութեամբ այդ ճակատագիրը ունեցած են 31 զինուորներ որոնց մասին լուրեր տարածուած են որ իբր թէ անյայտ կորսուած են: Ալիզով ու Կոստանդինով կասկածելով որ իրենք եւս վարակուած են, խոյս տուած են եւ բժշկական օգնութիւն խնդրած Հայերէն:

**

Ղարաբաղի Նորութիւններ գործակալութեան մէկ թղթակիցին հետ հեռաձայնի զրոյցի մը ընթացքին Ադրբեջանի ընդդիմադիր Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան մէկ ղեկավարը յայտնած է թէ Ադրբեջան անյապաղ պէտք է միակողմանի կերպով դադրեցնէ ռազմական գործողութիւնները Ղարաբաղի տարածքին վրայ եւ անմիջական կապ հաստատէ անոր հետ: Ան ըսած է նաեւ թէ Ադրբեջանի ժողովրդավար ուժերը պատրաստ են սերտ կապեր հաստատելու ԼՂՀ-ի ժողովրդավար ուժերուն հետ ու յառաջիկայ օրերուն այդ հարցը կը ներկայացնեն կառավարական մակարդակով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹԻ հանրաքուէին վերաբերող հարցախոյզերը զիրար կը հերքեն եւ յստակ ոչ մէկ գաղափար կու տան, քանի մէկը միւսին կը հակասէ: Մինչ Իփսոս-Սոֆրէսի համաձայն «այո»ն 51% է եւ «ոչ»ը՝ 49% Պի-Վի-Ա. ճիշդ հակառակ արդիւնքին հասած է, այսինքն՝ ո՛չ՝ 51%, այո՛՝ 49%: Պէտք է կրկնել թերեւս, թէ այս հանրաքուէն խորքին մէջ շատ Եւրոպայի եւ Մաասթրիխթի չի վերաբերիր, այլ տեսակ մը վստահութեան քուէի վերածուած է Միթերանի նկատմամբ: Եւ «այո՛»ն ու ո՛չ»ն ալ շատ իմաստ չեն ունենար այլեւս, բոլորն ալ զանազան հաշիւներէ տարուած ըլլալով: Մնաց որ հարցախոյզի ենթականերէն ո՞վ կարդացած է ուխտը եւ կարդացող սովորական մահկանացուն ալ ի՞նչ հասկցած է:

ԳԱԳՐԱՅԻ (Վրաստան) մէջ Աբխազները յարձակում գործած են վրացական պահակազօրքին վրայ: Առաջին տուեալներու համաձայն տասնեակներով մեռեալ ունէին Վրացիները եւ պահակազօրքն ալ պաշարուած էր:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ հարաւ-արեւելեան շրջանի 25 հազար բնակչութեամբ Շըրնաք գաւառակին մէջ շաբաթավերջին տեղի ունեցած դէպքերը իրենց ազդեցութեան տակ կը պահեն բնակչութիւնը որ սկսած է զանգուածային գաղթերու: Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ շրջանը պարպուելու վտանգին ենթարկուած է: Մինչ այդ, քիւրտ զինեալները կը շարունակեն իրենց գործողութիւնները. Երկուշաբթի օր Լիճէի մօտ հանրակառքէ մը անոնք եօթը զինուոր վար առած ու զբօսաշրջիկներու եւ այլ ճամբորդներու ներկայութեան գնդակահարած են, ապա կրակի տուած փոխադրամիջոցը:

Հարցը հրահրած է քաղաքական շրջանակներն ալ. ծագումով քիւրտ երեսփոխանուհի մը կրկնած է թէ անհրաժեշտ է Քիւրտերու տալ նոյն իրաւունքները զորս երկրին մէջ կը վայելէ Թուրք մեծամասնութիւնը: Ուրիշ երեսփոխան մըն ալ ըսած է թէ Թուրք իշխանութիւնները պէտք է ընդունին քիւրտ ազգային փոքրամասնութեան մը գոյութիւնը երկրին մէջ:

Քիւրտ զինեալներու արիւնալի գործողութիւններուն զուգադիպած է Իրաքեան Քիւրտիստանի պարագլուխ Ճ. Թալապանիի Անգարա այցելութիւնը: Ան վերջին պատահարներուն ու ՓՔՔ-ի մասին հարցումներուն չէ պատասխանած: Ըսած է միայն թէ Իրաքեան Քիւրտիստանի կառավարութիւնը շրջանը իր հակակշռին պիտի ենթարկէ, հետզհետէ իրաւական վարչակարգի մը վերածուելով: Զինեալ ամէն կազմաւորում պիտի վերածուի կանոնաւոր միաւորի:

Մուսուլի նահանգը ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան ենթարկելու տեսակէտին մասին հարցումի մը պատասխանելով քիւրտ ղեկավարը ըսած է թէ Իրաք արդէն բռնադատած է այդ շրջանին վերաբերող բոլոր միջազգային համաձայնագրերը ու Մուսուլը կցած իր տարածքին. այսուհանդերձ, օրինավիճակի փոփոխութիւն մը դիւրին գործ չէ ներկայ քաղաքական իրադրութեան մէջ ու կրնայ վնասել շրջանի արդէն փափուկ հաւասարակշռութեան:

**

Քիւրտերը ցոյց մը ըրին Փարիզ, Օգոստոս 25-ին եւ նոյնիսկ հրձիգ ռումբերով հրդեհ ստեղծեցին Պաճէ տիւ Պոսփոր, թէեւ «անծանօթները» կրցան խոյս տալ, բայց կասկած չկայ թէ քիւրտ էին արարքին հեղինակները: Զոհ չկայ, ոչ ալ մէկ վնաս:

ԵՐԵՒԱՆ	ՀԵՌԱՏԻՊ	ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՈՍՏՈՍ 22 / 25)

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Օգոստոս 20-ին սահմանային հանդիպում մը տեղի ունեցած է որուն ներկայ գտնուած են Պետական Նախարար Ռուբէն Ջիֆթալարեան, Երկաթուղիի պետ՝ Համբարձում Ղանդիլեան, Ուժանիւթի փոխ-նախարար՝ Մ. Յակոբեան իսկ ադրբեջանական կողմէն Նախիջեւանի փոխ-վարչապետ Ա. Ասադով, «Ազէներգօ» արտադրութեան տնօրէնը եւ երկաթուղիի պետը: Կողմերը համաձայնած են որ պէտք է վերսկսի Հայաստանէն Նախիջեւան ելեկտրականութեան հոսքը, իսկ Օգոստոս 26-էն Մինջեւան-Շարուր-Երասխ երկաթուղին: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ որ Սեպտեմբեր 1-էն բացուի Մինջեւան-Կապան երկաթուղին: Մինչեւ Սեպտեմբեր 1 երկրորդ հանդիպումի մը ընթացքին պէտք է քննարկուի Աղսթաֆա-Իջեւան գիծին բացումի հարցը:

**

ԱՆԳՈՅ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ

Ադրբեջանական լրատուութեան համաձայն, գործադրուած է զօրավար Կարօ Կարոյեանի մահավճիռը. ան կը ներկայացուի որպէս հայկական արշաւազօրքին մէկ ղեկավարը: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամլոյ կեդրոնի տնօրէնը այս մասին ըսած է թէ երեւակայական զօրավար մըն է ան զոր ստեղծած են իրենք, ապա գործադրած մահավճիռը: Գ. Յարութիւնեանի համաձայն կեղծ լուրին բուն նպատակն է ցոյց տալ թէ Ադրբեջանի դէմ կռուողները միայն Արցախի ինքնապաշտպանութեան ուժերը չեն:

**

ՀԱՅ ԵՒ ՄԵՐՁԲԱԼԹԵԱՆ ԿԱՊԵՐ

Արտաքին նախարարը պաշտօնական այցով Մերձբալթեան հանրապետութիւնները դառնալով, դիւանագիտական յարաբերութեան նախնական պայմանագիր ստորագրած է: Թէ՛ Ռիգայի, թէ՛ Տալլինի մէջ քննարկուած է Ղարաբաղի հարցը ու կողմերը համաձայն գտնուած են որ անհրաժեշտ է նկատի առնել ժողովուրդներու ազատ ինքնորոշման իրաւունքը:

**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան «Պոսթըն Կլոպ» թերթին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտարարած է թէ Ղարաբաղի հարցը տակաւին կարելի է լուծել խաղաղ միջոցներով: Ադրբեջանական վերջին յաջողութիւնները ան բացատրած է նախկին խորհ. զինամթերքի օգտագործումով:

ԵՐԲ ԱՆԿԱՐՈՂ ԵՆ ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ՄԱԿ

ՈՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ
ԶԱՐԴԸ ՉԻ ԴԱԴՐԻՐ

Մինչ, Օգոստոս 26-ին, Լոնտոնի մէջ պիտի բացուէր նախկին Եուկոսլաւիոյ նուիրուած «Խաղաղութեան ժողովը», անոր նախագահը, որ երկար ատեն է բանակցի ալ դեր կը խաղար, այսինքն՝ Լորտ Քարինկթըն հրաժարականը տուաւ, փաստելով եթէ հարկ էր որ անել կացութեան մատնուած են եւ ոչ մէկ յոյս կայ կարգադրութեան մը: Թէեւ այլեւս անհրաժեշտ ալ չէ, բայց անգամ մը եւս եւրոպական Հասարակապետութիւնը եւ ՄԱԿ-ը ցոյց տուին թէ ոչ մէկ հարց կըրնան լուծել, փաստեցին իրենց անկարողութիւնը, մինչ անդին կը շարունակուին ժողովուրդներու ջարդը, մանուկներու չարչարանքը, ծերունիներու գաղթը եւ դեռ լաւագոյն հեռանկարներու չգոյութիւնը: Հինգ ամիս առաջ էր որ (Ապրիլ 6) Եւրոպայի անդամ 12 Պետութիւնները կը ճանչնային Պոսնիոյ Հանրապետութիւնը, մինչ կը հռչակուէր «Սերպ Հանրապետութիւն մը Պոսնիա» եւ կը սկսէր Սարայեւոյի պաշարումը Սերպերու կողմէ: Լոնտոնէն Փարիզ եւ այլուր սպառնական խօսքեր եղան Սերպերու հասցէին, արեւմտեանները վճռապէս ըսին. -«Երբեք պիտի չընդունինք բռնի ուժով եղած նուաճումները», բայց, գործնական գետնի վրայ, ինչպէս կը գրէ «Լիպերասիոն», Պոսնիա Հերցեկովինը գոյութիւն չունի այլեւս: Սերպ ուժերը հողամասին 2/3-ը կը հակակշռեն, գրաւած են կենսական գօտի մը Պոսնիոյ եւ Խրուաթիոյ Քրաժինաները իրարու կապելու համար եւ կը շարունակեն ճնշումը դիմադրական կէտերու վրայ: Խրուաթներն ալ կը պնդեն որ «ազատագրած» են հողամասին 30%-ը, այլ խօսքով մահմետականներուն (բնակչութեան 43%-ը պատերազմէն առաջ, 31% Սերպերու եւ 17% Խրուաթներու կողքին) կը մնայ 5-էն 10% Պոսնիոյ հողամասէն: Կարելի է անշուշտ միացնել Խրուաթներու շրջանը քանի զինակից են մահմետականներուն, բայց այդ զինակցութիւնն ալ շատ յստակ չէ: Ու «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը կը զարմանայ միջազգային հասարակութեան կարճատեսութենէն, որ սկիզբէն անդրադառնալ ձեւացուց որ Պոսնիա-Հերցեկովին միակ հանրապետութիւնն էր դաշնակցութեան ծոցը որ մեծամասնութիւն կազմող ազգ չունէր, այլ ունէր՝ «Սահմանադրական երեք ժողովուրդ, հաւասար իրաւունքներով»:

Ուրեմն ի՞նչ լուծում պիտի կարենայ բերել Լոնտոնի ժողովը, որ միայն 3 օր պիտի տեւէ: Բոլորն ալ կը խոստովանին թէ բան մը պիտի չկարենան ընել: Լոնտոնէն Փարիզ նոյնանման խօսքեր կ'ըսուին. -«Երեք օրուան ժողովէ մը կարելի չէ ակնկալել որ բոլոր հարցերը լուծէ» կամ՝ «Հանրային կարծիքը ցնցիչ զարմանումի մը կը սպասէ, զոր անկարող ենք բերելու: Պէտք է գիտակցինք մեր սահմանափակումներուն»:

Բայց եւ այնպէս կը հաւաքուին ու աւելորդ ժողով մը եւս կը գրաւեն «մեծերը» իրենց տալով խղճի հանգստութիւն:

ԱՆՑԱԾ ՁՄԵՌԸ ՏԽՈՒՐ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻ՞ՒՆ

Օգոստոսեան տօթին ո՞վ կը մտածէ ձմեռուան մասին. ոչ անշուշտ այն որուն համար միւսներուն կարգին եղանակ մըն է ձմեռն ալ որ ոչինչ ունի սպառնալից: Այդպէս չէ պարագան սակայն Հայաստանի ժողովուրդին համար որուն ո՛չ մայիսեան գեխերը, ոչ ալ օգոստոսեան արեւը կրնան մոռցնել 1991 — 1992—ի ձմեռը: Այն մէկը զոր ապրեցաւ աչքն ու ականջը երկարած Վրաստանէն հասնող կազին ու Ատրպէյճան կառչած, մնացած այլ վառելանիւթերու որոնք չհասան ու չհասան:

Ի՞նչ է այս փորձառութեամբ դէպի նոր ձմեռ մը դիմող ժողովուրդին վերապահուած ճակատագիրը. պիտի կրկնուի՞ անցեալ թշուառութիւնը, թէ կարելի եղած է բաներ մը մտածել ու ընել: Այս մասին ձեւաւորուած հարցումներու ամէնէն յարմար հասցէին դիմած է «Երեկոյեան Երեւան»էն Ռ. Աւետիսեան, զրոյցի հրաւիրելով Վառելիքի եւ Ուժանիւթի փոխ — նախարար՝ Մ. Յակոբեանը: Ձմրան պատրաստութեան զուգահեռ, ան կը խօսի այլ հարցերու մասին եւս, նոր էջեր բանալով բարելաւման ջանքերու դէմ ծառացող անելներու մասին:

Փոխ — նախարարը, ինչպէս կ'երեւի իր արտայայտութիւններէն, Հայաստանեան այն բացառութիւններուն մաս կը կազմէ որոնք անցեալէն դաս առնելու, անկէ խրատուելու իմաստութեան տէր են: Աչքի առջեւ ունենալով անցած ձմեռուան սոսկումը, Նախարարութիւնը որոշած է այսօր տաքցուածէն ձմեռուան համար ալ պաշար կուտակել որպէսզի անակնկալի առջեւ չգտնուի: Այդ պաշարը նախատեսուած է որ կազմէ 350 թոն մազութ որուն 112 հազար թոնը արդէն մթերուած է:

Շրջափակման ծանօթ պայմաններուն մէջ Հայաստանի համար կենսական իմաստ ունի Վրաստանի կազամուղը որ անցեալ ձմեռ երկար ատեն ուժանիւթի միակ աղբիւրը եղաւ: Ան ներկայիս օրական հինգ միլիոն խորանարդ մեթրի տարողութիւն ունի, ինչ որ անբաւարար կը նկատուի երկրին պահանջքին համար: Ուստի համաձայնութիւն գոյացած է Վրաստանի հետ որ այդ կազամուղին տարողութիւնը աւելնայ: Առկա կը նշանակէ 200 միլիոն ռուբլիի գումար. գործը սկսուած է ու կը նախատեսուի մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ աւարտել զայն ու օրական 10 միլիոն խորանարդ մեթր կազ մտցնել Հայաստան: Եթէ գործադրուի Թիւրքմէնստանէն ալ աւելի կազ ստանալու պայմանագիրը, փոխ — նախարարին կարծիքով «ձմրանը տհաճ անակնկալներ չեն լինի»:

Դժուար չէ ենթադրել որ յոյսերու, նախատեսութիւններու իրականացումը լայնօրէն կախում ունի դրամական, նիւթական միջոցներէ: Իսկ Նախարարութիւնը ինչպէս այլ մարզեր, ծանր կացութեան մէջ է: Այս հաստատումը անմիջապէս մտածել կուտայ մսխումներու, չարաշահութիւններու մասին: Սակայն, ինչպէս կը փութայ նշել փոխ — նախարարը, «պարզապէս սպառողը չի վճարել ու չի վճարում օգտագործած ուժանիւթի դիմաց»: Սպառողը՝ ոչ միայն որպէս անհատներ, այլեւ հիմնարկ — ձեռնարկութիւններ որոնք նախարարութեան պարտք են 1·5 միլիառ ռուբլի: Իսկ բնակչութեան վճարելիքը աւելի քան 200 միլիոն ռուբլի կը կազմէ: Մ. Յակոբեան կը բացատրէ թէ այս երեւոյթը սկսած է աղէտի գօտիէն, տարածուած է գաղթականներու միջեւ ու վերջերս այլ դժուարութիւններու հետ զանգուածային բնոյթ ստացած: Առաջ քշուած պատճառաբանութիւնը այն է որ կեանքի դժուարութիւնները արգելք են վճարելու: Փոխ — նախարարը առանց զանգազելու այդ պատճառաբանութեան եզրին պահուած ցաւերուն վրայ, հետեւեալ պարզացումին կը դիմէ — «Ճշմարտութիւնն այն է որ ստացածիդ դիմաց պիտի վճարես: Այլապէս կը յայտնուես այն մարդու վիճակում որը կտրում է նստած ճիւղը»: Ան վախ կը յայտնէ նաեւ որ ներկան յղի է այնպիսի վտանգներով որոնցմով «վճարող — չվճարող, մեղաւոր — անմեղ, կարող է բոլորս յայտնուենք կտրուող ճիւղի վրայ»:

Փոխ — նախարարը յայտնապէս այնքան վճռական ըլլալու մղուած է արտաքին ճակատի հետ շփումին ազդեցութեան տակ. ան կ'ըսէ թէ ուժանիւթի կամ վառելանիւթի պահանջքը որպէսզի բաւարարուի, պէտք է երկիրը ի վիճակի ըլլայ փոխարժէք վճարելու խնդրոյ առարկայ հանրապետութեան: Պէտք է վճարումի միջոցները ունենալ նաեւ անհրաժեշտ նորոգութիւններու համար:

Ռ. Աւետիսեան դժուարութիւններու այսպիսի պատկերի մը առջեւ արդարօրէն հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ վիճակը շտկելու միջոցներ ձեռք չեն առնուիր: Այս հարցումին պատասխանելով փոխ - նախարարը կը մատնէ անել կացութիւն մը. պատժամիջոցները արդիւնք չեն տար, մնաց որ մեծագոյն պարտատէրը հիմնարկ — ձեռնարկութիւններ են որոնք իրենց կարգին վճարելու միջոցներ չունին, քանի որ անոնց գործերն ալ բնականոն թափով չեն ընթանար: Ճիշդ է որ երկիրը վարկ ստանալու պայմանագրութիւններ ունի արտասահմանեան քանի մը դրամատան հետ, սակայն «վարկը սովորաբար տրւում է շօշափելի ինչ որ եկամտաբեր ծրագիր իրականացնելու եւ ոչ թէ վառելիք գնելու համար»:

Հայաստանի այս մարզի տագնապը մեղմելու կարելիութիւն մըն ալ Իրանի սահմանակից ըլլալու պարագային կը թելադրուէր. նոյնիսկ պայմանագիր ստորագրուած էր որ 500 հազար թոն վառելանիւթ պիտի ստացուէր հոնկէ: Այդ վառելանիւթը պիտի փոխադրուէր Ջուլֆայի երկաթուղիի միջանցքը օգտագործելով, երբ տակաւին հայեւատրպէյճանական յարաբերութիւնները ներկայի չափ սուր բնոյթ չունէին: Այսօր այդ ճամբան օգտագործելի չէ, կը մնայ միայն ինքնաշարժով փոխադրութեան կարելիութիւնը որ խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ անշուշտ 500 հազար թոնի պարագային. սակայն այդ ձեւով փոխադրուած քանակն ալ կը բաւարարէ Մեղրիի, Կապանի, Գորիսի շրջաններուն պահանջքը:

Հակառակ անկարելիութիւններու, չկատարուածներու, փոխ — նախարարին տեղեկատուութիւնը գրեթէ բաւարար տուեալներ ունի համոզուելու որ «Անցած ձմեռը պէտք է յիշուի որպէս տխուր բացառութիւն»:

Երբ այսպէս հրապարակաւ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ ծանրագոյն ու անխուսափելի հարց մը, երբ մանաւանդ յայտնի կը դառնայ թէ եթէ ոչ հիմնական, գոնէ մասնակի լուծումներ կարելի են նիւթական միջոցներով, մարդ կը յիշէ «Հայաստան» հիմնադրամը. կը յիշէ անոր յարուցած մեծ աղմուկը, ստեղծած խանդավառութիւնը ու ներկայի գրեթէ երկկողմանի մոռացումի ենթարկուած կացութիւնը: Կարելի չէ՞ր, օրինակ, առաջնահերթ անհրաժեշտութիւն որպէս Սփիւռքին ուշադրութեան յանձնել վառելանիւթի հայթայթման համար պէտք եղածը ու այդ շօշափելի գետնին վրայ մասնակցութեան հրաւիրել, փոխանակ օրհնութեան ու ճառերու յամր աղմուկին:

Կարելի էր երեւի, բայց...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՂՆԻՆԵՐԸ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(1903 - 1974)

«Մենք գաղթական ենք, գաղթական չըլլալով հանդերձ: Մենք Սփիւռք ենք: Գաղթականը կը գաղթէ, Սփիւռքը ոչ: Հոս է մեր ազգային վէրքը, որ կը կոտտայ»:

Այսպէս սահմանեց Շահնուր՝ տարագիր Հայու ներկայ իրավիճակը: Արդեօք ոչ սփիւռքահայ մը կրնա՞յ աւելի ճշգրիտ սահմանում մը տալ Սփիւռքի իրականութեան, երբ իր մորթին վրայ զգացած չէ այդ կոտտացող վէրքը, որ տարիներ շարունակ մորմոքեց հոգին Սփիւռքի մեծ գրագէտ Շահան Շահնուրին:

Շահնուր Քերեստէճեան ծնած է Սկիւտար, 1903-ին. դեռ պատանի կ'ապրի մեր մեծագոյն աղէտին սարսուռները (*):

1922-ին քեմալական շարժումի վերահաս սարսափներէն խոյս տալով, կը նետուի Սփիւռքի գիրկը եւ կը հաստատուի Ֆրանսա, ուր տարագրուած իր հայրենակիցներուն պէս ինքզինքը կը զգայ թշուառ, օտար, իր արմատներէն խլուած պանդուխտ, հոգեպէս ընկճուած եւ յուսալքուած, մանաւանդ Լօզանեան ուրացումէն եւ Հայրենիքի անկախութեան կորուստէն ետք: Կը տառապի հայրենի հողի կարօտէն, մինչ ձուլման փոթորիկը կը թակէ մեր տարագիր բնակարաններուն դուռները: Յանկարծ, 1929-ին լուսանկարչութեամբ զբաղող այս երիտասարդը ահազանգի պէս կը հնչեցնէ արմատախիլ եղած Հայու պոռթկումը, «Նահանջը առանց երգի» իր առաջին վէպով, որ նախ լոյս կը տեսնէ «Յառաջ» օրաթերթի յաջորդական թիւերուն մէջ եւ կ'ալեկոծէ ու կը տագնապեցնէ հայ ընթերցողը, ոչ միայն այն տարիներուն, այլեւ տասնամեակներ շարունակ:

Այս վէպին իւրաքանչիւր տողին մէջ կայ արտայայտուած միտք մը, հեղինակին կողմէ ընթերցողին թելադրուած խօսք մը, որ շատ յաճախ ներկայացուած է ծածուկ հիւմըրով: Անիկա երեւութապէս սիրային — կենցաղային վէպ մըն է. հերոսը՝ Փեէռ (Պետրոս) անունով Հայ երիտասարդ մըն է, որ կը զբաղի նկարչութեամբ: Ան յարաբերութիւն կը մշակէ տարիքով իրմէ մեծ Ֆրանսուհիի մը հետ՝ Ժաննի (Նէնէթ), անշուշտ հրապուրուած անոր գեղեցկութենէն, եւ կ'ապրի անոր հետ, անտեսելով իր լեզուն, մշակոյթը, ու Հայու բարոյական ըմբռնումները:

Հեղինակը Փեէռի օրինակով ցոյց կուտայ օտարութեան անստոյգ կացութեան մէջ խարխափող Հայու բեկորներէն սիրոյ, կիրքի, վայելքի ու մոլութեան ճամբակ դարձած հայ երիտասարդութիւնը, որոնց հոգիները արդէն իսկ կը քալէին նահանջի ուղիէն՝ ցաւ ու մտահոգութիւն պատճառելով ձուլումի ու օտարացման վտանգին գիտակից մտածող տարրի այն անհատներուն, որոնցմէ էր վէպի հերոսին բարեկամ Սուրէնը, որուն միջոցաւ կը դրսեւորուին ու ընթերցողին ծանօթ կը դառնան հեղինակին էութիւնը, մտայնութիւնը, ցաւն ու տագնապը, ինչպէս նաեւ՝ գաղափարական աշխարհը:

Վէպին մէջ տեղ գրաւած են նաեւ նմանօրինակ այլ դէպքեր, օրինակ Փեէռի եւ Սուրէնի բարեկամ Հրաչի ամուսնութիւնը՝ օտար աղջկան մը հետ: Լօխումի (Զարեհ) ըմբոստացումը՝ անհայրենիք մարդու իր ճակատագիրին դէմ. ան կ'ուզէ Հայաստան ներգաղթել՝ կը մերժուի, կը փորձէ Պոլիս վերադառնալ, թրքական իշխանութիւնները անցագիր չեն տար: Անկարող՝ յարմարելու անյաջողութեան իրականութեան՝ կ'ապաստանի թմրեցուցիչներու ստեղծած արուեստական աշխարհին մէջ, որուն հետեւանքով կը կորսնցնէ իր հաւասարակշռութիւնը եւ կը քանդուի հոգեպէս ու ֆիզիքապէս, ստեղծելով այլ ողբերգական պատկեր մը՝ Սփիւռքի իրականութեան մէջ:

Այսպիսի պատկերներու ականատես ըլլալէ ետք, Շահնուր իր յուսահատութեան եւ ցասումին մէջ խեղդուող Սուրէնի բերանով, իր ցաւին համապօր սաստկութեամբ, աղեխարշ եւ ցնցիչ ճիչով մը կը պոռթկայ. «Կայ բան մը անել, անդիմադրելի, որ իր անունը կ'ոռնայ բոլոր քառուղիներէն, նահանջն է ան: Նահանջը, նահա՛նջը Հայերուն ... նահանջ հոգիներու՝ գլխու պտոյտ տուող զառիթափին վրայ սա նահանջը, կը ջնջէ, կը ձուլէ, կ'անհետացնէ ամէն բան»:

Նահանջին ստեղծած այս ողբերգութեան դիմաց, Շահնուր հոգեպէս կ'ընկճուի, ինքզինք իբրեւ մարդ եւ իբրեւ հայ կը զգայ նուաստացած, մանր եւ անարժէք, հսկայ ժողովուրդներու մէջ կորսուած, ոչինչ ներկայացնող, նոյնիսկ ապրելու իրաւունք չունեցող արարած մը: Այս զգացումը աւելի կը տագնապեցնէ զինք, կ'ուզէ բացատրութիւն մը գտնել Հայուն այս ողբերգութեան առաջնորդող պատճառներուն եւ բարկութեամբ կը գրէ. «Հայը ունի յոգնիլ չգիտցող ճամբորդներ, բնա՛ւ նաւապետ, խենթեր յեղափոխականներ, բայց ոչ յեղափոխութիւն, Հայը ունեցած է ազատութիւններ, երբե՛ք անկախութիւն: Հայը ամուլ է, անծին անպտուղ, Հայը դատարկ է, փուճ, ունայն, սնոտի, ապրելու իրաւունք չունի ան, քանի որ չէ ծնած»: Սակայն բարկութիւնը քիչ մը մեղմանալէ ետք, այդ անծնունդութիւնը միայն սփիւռքահայութեան վերագրելով՝ կ'ըսէ. — «բէ՛օհ, օր մը թերեւս ծնի, եւ մեր յուսացածէն տարբեր գոյնով մը կարմիր, դեղին կամ թէ սեւ, սակայն մենք՝ հայութեան այս թեւը, դատապարտուած ենք կորսուելու "մենք չենք ծնած"»:

Այս բոլորին կողքին, այդ բնազդային յոյսը, որ կը մնայ իւրաքանչիւր անհատի հոգիին մէջ, եւ որուն ամէնէն աւելի ծանօթ են Հայերը, սաւառնելով հեղինակին մութ պատկերներուն եւ նահանջած հոգիներուն վրայ կը հնչեցնէ ամէնուն էութեան մէջ «այդ հի՛ն, շատ հին մեղեդին, բոլորին ծանօթ», որուն շնորհիւ նահանջած հոգիներու մէջ բախում մը կը ստեղծուի, որմէ կը յառաջանայ հայ անունի մը կառչելու տենչը, մայրենի լեզուի կարօտը ու հայ մշակոյթի լուռ փառաբանանքը: Ինչպէս օրինակ վէպի վերջաւորութեան Փեէռ կ'ողբայ աղերսագին, որովհետեւ մոռցեր է իր հայերէն աղօթքը «Չե՛մ յիշեր կոր, կոստան, մեղքցիր ինծի, ես իմ «Հայր Մեր»ս չեմ յիշեր կոր...»:

Այս մոռացումը թէեւ ողբերգութիւն մըն է, բայց լաւատեսութիւն ու յոյս կը ներշնչէ, ան կը փաստէ որ «մեղեդին» բաւարար էր Հայուն մէջ պահելու Հայը, որ պիտի յաղթահարէր բոլոր խորտակիչ հոսանքներուն: Այս լաւատես պատկերով կ'աւարտէ իր վէպը Շահնուր, որ տիպարներ յօրինելու եւ շարժման մէջ դնելու իր հնարքներով, հաւաքական զգայնութիւններ համադրելու եւ բախումներ կազմակերպելու ուժով եւ մանաւանդ կառուցանելու բացառիկ շնորհի մը բերումով, իր վէպը ըրաւ ընդհանրապէս հայ գրականութեան վիպական սեռին գլուխ — գործոցներէն մէկը:

«Սէրը փորձանք է, կինը դրամ է, իսկ դրամը ամէն ինչ է»: Այսպէս բացատրեց Շահնուր իր վէպի գլխաւոր թեմաներէն սէրն ու կինը, որոնք սփիւռքահայը նահանջի առաջնորդող դեր կը կատարեն:

Այս վէպը Եւրոպա ինկած հայ սերունդի մասին կարեւոր վաւերագիր մը ըլլալէ բացի, ունի նաեւ այլ կարեւոր տեղեկութիւններ, վէպի ստեղծագործման նախորդող տասնամեակի ընթացքին Հայոց կեանքին մէջ տեղի ունեցած կարեւոր իրադարձութիւններու վերաբերեալ դէպքեր՝ որոնք այսօր մաս կը կազմեն մեր Հայոց պատմութեան «Անկախութեան մը յոյսը հալեցաւ, կորսուեցաւ յանձնուած բերդաքաղաքին հետ»:

ՍԵԴԱ ԲԻՒԼՃԵԱՆ
(«Ազդակ»)

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) 1916-ին կը յաճախէ Սկիւտարի Սեմերճեան դպրոցը, յետոյ կ'անցնի Պէրպէրեան վարժարանը, ուրկէ շրջանաւարտ կ'ըլլայ 1921-ին:

ԿԵՑՑԷ՛ ՍԵՌԵՐՈՒ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ աշխարհը խօսեցաւ այն Իտալուհիին մասին որ դժուար գերազանցելի ռեկորդի մը հաստատեց, առաջին անգամ մայրանալով 61 տարեկանին: Ուրիշ կնոջմէ առնուած ձուիկներ բեղմնաւորուեցան իր ամուսինին սերմով ու ապա սաղմը դրուեցաւ յապաղած մայրութեան թեկնածուին արգանդին մէջ: Ֆրանսա երեք տարի առաջ հաստատած էր այս մարզի առաջին մրցանիշ մը երբ նոյն ձեւով մայրացած էր 54 տարեկան կին մը, թէեւ կարելի չէ ըսել թէ յաջողութիւնը լման էր անոր պարագային:

Յղութեան եօթներորդ ամսին երակային խցումով մը մահաքունի մէջ ինկած էր ենթական, ինչ որ շեշտուած վտանգ մըն է յառաջացած տարիքի յղութեան պարագաներուն: Ուղեղային արիւնախցումներու հետեւանքով մայրը անդամալուծուած էր ու զաւակը ծնած վիրաբուժական միջամտութեամբ: Ոչ 26 տարեկան խորթ քոյրը, ոչ ալ մեծ մայրը ուզած էին անոր խնամքը ստանձնել:

Նման ծայրայեղ պարագաներու թիւը հետզհետէ կ՚աւելնայ. Նոյն փորձառութեան թեկնածու ծանօթ անուն մըն է շարժանկարի աստղ Ճէյն Ֆոնտա որ 50 տարեկան ըլլալէ ետք, այսօր կրկին մայրանալու փափաք կը յայտնէ: Ստեղծուած են սեփական դարմանատուներ որոնք ամէն բան կ՚ընեն այս գրեթէ արկածախնդրական փորձառութեան մղելու համար յիսունը անց կիները:

Պաշտօնական տուեալներով եւս, ուշ մայրանալու ձգտումը յստակ է. աւելցած է թիւը այն կիներուն որոնք կը յղանան 35 տարեկանէն ետք: 1975-էն ի վեր կրկնապատկուած է 40-էն ետք ծննդաբերող կիներու թիւը: Այսօրուան կինը աւելի ուշ կ՚ամուսնանայ, աւելի ուշ կը սիսի զաւակ ունենալ: Պէտք է ընդունիլ որ ներկայ կեանքի պայմանները, առողջապահական տուեալները որոշ չափով օգնական կ՚ըլլան այս տրամադրութեան: Նախնական ընկերութիւններու մէջ կնոջ մը սեռային գործօն կեանքը կը սահմանափակուէր 15-40 տարեկանի միջեւ. այսօր եւրոպական ընկերութիւններու համար այդ թիւերը 12-50 են: Այս շրջանին մէջ ծննդաբերութեան յարմարագոյն տարիքները 20-35 են: Այդ տարիքէն ետք կնոջական ձուիկներու արտադրութիւնը կը ցանցառանայ եւ արգանդը սաղմը պահպանելու յարմարագոյն տուեալները հետզհետէ կը կորսնցնէ: Կ՚աւելնայ յղութեան վտանգներու հաւանականութիւնը թէ՛ մօր, թէ՛ երախային համար:

Որոշ բժիշկներու համաձայն, յապաղած ծննդաբերութեան հնարաւորութիւնը վերջապէս պիտի իրագործէ երկու սեռերու նաեւ ա՛յս մարզի հաւասարութիւնը: Կատարուած գնահատումներով այս «հաւասարութիւնը» ամէն մէկ երախայի համար 300 հազար ֆրանք կ՚արժէ: Անկասկած նիւթականը պատուար պիտի չըլլայ շատ շատերու համար որոնք մեկնելով այս տեսակի արկածախնդրութեան մը փափաքէն, պիտի չուզեն հարց տալ թէ արդեօք բնութիւնը համամի՞տ է սեռերու այս հաւասարութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽԱԲԿԱՆՔ

Չէր յիշեր թէ երբ սկսած էր վազել եւ չէր անդրադարձած որ միշտ ալ վազքի տարազ չունէր, բայց կը վազէր, կը վազէր տունին մէջ, փողոցը, դաշտը, ամէն տեղ ... ու կարծես առանց վազքի չէր կրնար շնչել կամ կը շնչէր միայն երբ կը վազէր ու կը վազէր ապրելու համար թէ՞ կ՚ապրէր վազելու համար՝ ինք ալ վստահ չէր: Եւ այսպէս 75-ը անց էր ու դեռ կը վազէր: Օր մը քառուղիի մը վրայ երբ ուզած էր դանդաղիլ, քովէն մէկը կշտամբած էր. —

— Ծօ՛, կանաչ լոյսը չտեսա՞ր, վազէ՛:

Ու նորէն սկսած էր վազել, բայց ակամայ, եւ այլեւս վազքը նպատակ չէր եւ արդէն օր մըն ալ յստակ նպատակ ալ չէր ունեցած. վազքը եղած էր միջո՞ց պարապութիւնը լեցնելու, չմտածելու, լաւագոյն պահ, թէ՛ ... պէտք էր բան մը ընել, ինչպէս ուրիշներ ...:

Եւ այսպէս տարիները վազած էին ամիսներուն եւ ամիսները սահած հասած էին օրերուն ետեւէն եւ ինք դեռ կը վազէր, կը վազէր երբեմն ալ վազողներու ետեւէն եւ երբեք ետեւէն վազողներ կը նկատէր. կը նայէր աջ ու ձախ բայց տարբերութիւն չէր տեսներ, անգամ մը աջէն կը վազէր, յանկարծ օր մըն ալ ձախէն ... Ջղային էր մանաւանդ երբ ետեւէն խրխնջային, վազքը կը կեցնէր, գոյն կ՚առնէր ուժ առնելու պէս ու կը պատասխանէր՝ աւելի կը մրմռար առանց հաշուելու ժամանակն ու վնասը: Բայց եթէ հանդիպէր տարեկիցին կ՚արհամարհէր զայն ու վերէն կը նայէր, նոյնիսկ չէր խօսէր անոր հետ, կը վազէր եւ աչքերովը կը սպառնար. — «Տե՛ս, ես կը վազեմ, դուն կը քալես, հա՛, հա՛, հա՛: Ես կը վազեմ վարէն վեր ու աջէն ձախ, դուն քու տեղդ ես, ու կը մնաս ու չես վազեր, չես ալ կրնար վազել»:

Եւ ինք շարունակ կը վազէր:

Օր մը կ՚ուզէր երկինք հասնիլ, օր մը կը ցանկար մահուան, օր մըն ալ ... օ՛ ... ի՜նչ մեծ երազներ ... չէ՛, չէ՛, այլեւս վազքը նպատակ չէր, վազքը եղած էր միայն սովորութիւն: Զօրս կողմերն ալ վարժուեցան զինք միշտ վազքի մէջ տեսնելու, կը զարմանային երբ տեսնէին որ կը քալէր ...

— Ծերացե՞ր ես, ալ չե՞ս վազեր, վազէ՛, գիտենք:

Ալ կը վազէր վարկի համար, հոգ չէ, կը վազէր նորէն. չէ՞ որ այլեւս վազքը նպատակ չէր եւ եղած էր միայն սովորութիւն:

Օր մը յիսուն տարեկանին երբ նոյնը պատահեցաւ, կեցաւ, ջղայնացաւ. մէկ հատ հայհոյեց, մարդ հաւաքեց բայց եւ ... շարունակեց վազել ... Մէկ անգամ ալ վաթսունհինգ տարեկանին շատ խիստ հայհոյեց. ձայնը բարձրացուց. ի՜նչ օգուտ, փողոցը պարպուած էր արդէն. զինք լսող չկար, դիտող ալ չկար ... ալ չհայհոյեց. բարկութիւնը պէտք էր պարպեր ու որոշեց ապտակել զինք, ո՛չ, վազքը խանգարողը ... չէ՛, չէ՛, այնքան տաքցած էր վազքէն, որ չուզեց սպասել խանգարիչին եւ չչափեց, յանկարծ ապտակեց, աւելին՝ շոյեց ... եւ այդպէս դարձաւ նշանաւոր վազող, բայց ոչ մասնագէտ:

Ու կը վազէր:

Հիմա ալ անցեալի յուշերով կը վազէր ու յուշերն ալ վազքի կը մղէր ... ի՜նչ լաւ էին հին օրերը ... կը սոսկար միայն երբ մտաբերէր տարկիցը թէ՝ ինչպէս վերջերս կրցած էր զինք կեցնել քառուղիին մէջտեղը.

— Ծօ՛, ապրա՛ր, լոյսը կարմիր է, ո՞ւր կը վազես, կը կոխեն, սպասէ՛:

Հիմա որ այդ կը յիշէր, կը սոսկար ու կը մտածէր՝ դերափոխութի՞ւն:

Կը մտածէր՝ կարմի՞րը իրեն, կանաչը անոր .. Թո՛ւհ, թքնել ալ սկսաւ:

Ամէն ինչ վարկի հարց էր:

Վազէ՞ր ...

Ու

Հանգիստ չէր եւ հանգիստ չէին ձգեր զինք, կանաչ լոյս, կարմիր լոյս, աչքերուն առջեւ գունափոխութիւն տեղի կ՚ունենար, ցաւը կը կրծէր զինք ... ծերութի՞ւնն էր թէ՝ վերջակէտ վազքին: 75-ը անց էր բայց դեռ կրնար վազել թէեւ այլեւս վազքը նպատակ չէր եւ արդէն օր մըն ալ յստակ նպատակ ալ չէր ունեցած: Պէտք էր վազէր: Պիտի վազէր ... ընդունելի չէր վերջակէտը, բայց յանկարծ անդրադարձաւ, որ միշտ ալ վազքի տարազ չունէր ... ու բնաւ չհասկցաւ, որ վազելու իրաւունք ալ չունէր: Բայց ո՞վ իրաւունք ունի ԻՐԱՒՈՒՆՔ-ի մասին հարցնելու: Պէտք էր վազէր, նոյնիսկ առանց իրաւունքի: Պիտի վազէր անիրաւ այս աշխարհին մէջ:

Ու դեռ կը վազէ:

. . . .

Վերջին անգամ զինք տեսան վազքի ՓՈՐՁ կ՚ընէր: Փո՞րձ ... հապա մշտընջենական վա՞զքը, 75 տարուան հեւքը՞, դերափոխութի՞ւնը կամ գունափոխութի՞ւնը ... Խաբկա՛նք: Խաբկա՞նք ... Անիրաւ աշխարհ:

ՔՆԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Օգոստոս 13, 1992
Փարիզ

ԱՏՐԻՆԷ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Յունիս 24-ին ամբողջացաւ ընկ. Ատրինէ Գազանճեանի մահուան Առաջին տարելիցը: Հանգուցեալը տարիներ շարունակ աշխոյժ գործունէութիւն ունեցած էր Հայ Օգնութեան Միութեան շարքերէն ներս ստանձնելով պատասխանատու պաշտօններ՝ Բ. Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Փարիզի եւ պատերազմէն յետոյ Արժանթինի նախ՝ Գորտոպա քաղաքին, ուր փոխադրուած էր ընտանեօք, ապա՝ Պուէնոս Այրէսի մէջ:

Հայու իր ինքնութեան ու արմատներուն գիտակից ընկերուհի Ատրինէ Գազանճեան երկար տարիներ ուսուցչութիւն ըրած էր Մխիթարեան Վարժարանէն եւ Խրիմեան Կրթական Հիմնարկութենէն ներս, միաժամանակ դասաւանդելով հայ լեզուն Հայ. Երիտ. Միութեան հաստատած շաբաթօրեաներու համար հայերէնի դասընթացքներուն: Նոյն պաշտօնով երկար տարիներ ստանձնեց ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի հայերէնի դասաւանդութիւնները՝ իր խոր սէրը եւ պաշտամունքը հայերէնի եւ Հայրենիքի նկատմամբ փոխանցելով յաջորդական սերունդներուն:

Իբրեւ հայ պատասխանատու եւ գիտակից կին, ՀՕՄ-ի շարքերէն ներս իր երկար տարիներու ծառայութեան ընթացքին, կենդանի օրինակ մը եղաւ երիտասարդ հայ կիներուն ցոյց տալով, որ իրենց նմաններուն՝ մանուկ, երէց, կամ կարիքաւոր, ծառայելով վառ կը պահէին հայկական աւանդութիւնը:

Ներկայիս, Անկախ Հայաստանի ապրած պատմական ժամանակներուն, երբ մեր հայրենի քոյրերն ալ միանալով Հայաստանի Օգնութեան Խաչի շարքերուն, կը ծառայեն իրենց հայրենակիցներուն՝ ընկերուհի Ատրինէ Գազանճեան աւելի քան երբեք կենդանի տիպարը կը մնայ անձնուէր ծառայող ՀՕՄ-ուհիին:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

(Յուլիս 18)

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

- 1 -

Զենոբ Գլակ պատմաբան — խմաստասէրին կեանքին մէջ նշանակելի առաւօտ մը գոյութիւն ունեցած է: Այդ առաւօտն է որ Զենոբ Գլակ ապրած է իր ամենախոր եւ ամենաւրուռն գայթակղութիւններէն մին:

Գլակ կռնակի վրայ պառկելու սովորութիւն ունէր: Երբ այդ առաւօտուն աչքերը բացաւ, իր բաց բերնին ճիշդ դիմացը տեսաւ թիթեռնիկ մը եւ անմիջապէս բերանը գոցեց: Գարնան դեղնորակ թիթեռնիկ մըն էր, ճառագայթի մը պէս վառ թիթեռնիկ մըն էր եւ որ կը թափահարէր: Ո՞ր ծակէն կրցած էր ներս մտնել ան:

Գլակ ըսաւ.

— Ծօ դուն ո՞ր ծակէն կրցիր ներս մտնել:

Յետոյ իր բոպիկ ոտքերը դրաւ գետին, գիսախռիւ մազերը ճմռելով քունին վերջին կաթիլները գամեց եւ ուղղուեցաւ դէպի պատուհան: Բացաւ զայն ամբողջութեամբ, ու մնաց անոր առջեւ ափ ի բերան:

Իր աչքերուն առջեւ կը պարզուէր Հայոց աշխարհի ամենագեղեցիկ առաւօտներէն մին: Գարնան աննկարագրելի առաւօտ մը: Եւ ահա որ գայթակղեցաւ Զենոբ Գլակ: Ափը վերցուց բերնին վրայէն եւ բացագանչեց.

— Վա՛յ շան որդի ... Աս ի՜նչ տօն է, աս ի՜նչ հանդէս է, աս ի՜նչ հարսանիք է ...

Եւ անմիջապէս յետոյ աւելցուց.

— Եւ ի՞նչ իրաւունքով: Ի՞նչ բանի առթիւ, եւ ինչո՞ւ համար: Ամէն կողմ սուգ կայ ու ցաւ: Աշխարհը պատեր է մեզ: Կեանքը ծանր տուրք մը եղած է միշտ եւ հոգիները ցաւատանջ պիտի մնան յաւէտ: Եւ դո՛ւն, գարուն, ի՞նչ իրաւունքով հարսնիք կը սարքես: Աս քու ըրածդ տառական հակասութի՛ւնն իսկ է կեանքին: Դո՛ւն, գարուն, ի՛նչպէս չես անդրադառնար որ ծիծաղելիութեան վերջին աստիճանին հասած ես, յոյս ներշնչելու քու ձեռնարկովդ: Որովհետեւ, խոստովանէ՛, յոյսով կը ներկայանաս մեզի, վերակենդանութենէ կը բարբառիս, զարթօնք կը խոստանաս: Եւ այս բոլոր խաբուսիկ բաները դուն լուրջ կերպով կը ներկայացընես: Գարո՛ւն, քու ըրածդ տղայութիւն է, եւ վտանգաւոր տղայութիւն, քանի որ անմիտները եւ պարզամիտները խաղի կը բերես, զանոնք ոտքի կը հանես եւ խենթ բաներ ընել կուտաս անոնց: Դուն ե՞րբ խելքդ գլուխդ պիտի ժողվես, գարուն: Դուն ե՞րբ պիտի լրջանաս եւ հասուն մարդ դառնաս, գարո՛ւն:

Այսպէս խօսեցաւ Զենոբ Գլակ, թռչնագիր լեզուով: Անկէ ի վեր շատ մը մարդիկ իր ա՛յս խօսքերը վերլուծեցին, բացատրեցին, եւ մանաւանդ վիճեցան անոնց հետ: Մենք միայն սա գիտենք որ գարնան առաւօտը իրաւամբ խաղի կը բերէ եւ կը մանկացնէ բազմաթիւ բաներ: Շեփորը, զոր օրինակ:

Մինչդեռ երեկոյեան շեփորը խելահաս է ու լեցուն՝ մեկնումի մելամաղձոտութեամբ, առաւօտեանը կ՚ըսէ տղայական ու անկապակից բաներ: Եւ հակառակ իր այդ հանգամանքին, կամ իր այդ հանգամանքին իսկ պատճառաւ, որքա՜ն հաստատակամութեամբ կը շեփորէ: Տղայական բաները կը ստորագծէ, կը պնդէ ըսածին վրայ, երգում — պատառ կ՚ըլլայ, երկինք — գետին արձագանգ տալով: Ունի ճամբորդութեան հրաւէրներ, ունի աղեղներ երկնասլաց, եւ ժպիտներ՝ արդարի: Ո՛չ, գարնան առաւօտներու փողը մարդ պիտի՛ չըլլայ, խելքը գլուխը պիտի չժողվէ, պիտի չլրջանա՛յ:

Ահաւասիկ ան արթնցաւ մութ նրբանցքի մը խորը որ կը պատկանի հրշէջ զօրանոցի մը: Անմիջապէս ոտքի հանեց քընացող զինուորները եւ սկսաւ յառաջանալ: Ներդաշնակ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի ելքի մեծ դուռը որ բաց կը մնայ գիշեր թէ ցերեկ: Հոն կանգ առաւ սուինաւոր պահակին քով, որուն գլուխը կայ կարմիր սաղաւարտ մը, իսկ մէջքին լայն գօտի մը, նմանապէս կարմիր: Իր կեցած տեղը բարձրադաւթակ մըն է, քանի որ հոն կարելի է բարձրանալ քովընտի երկու սանդուխներով: Գաւթակին առջեւ կան 4 սիւներ որոնք իրենց վրայ կը կրեն յունական fronton-ը, Թրքական դրօշակով մը միասին: Սպիտակ սիւներուն մէջէն է որ առաւօտեան շեփորը կը հնչէ կրկին: Իր առջեւէն սկսող մեծ պողոտան որ Սէլամսըզի շուկային մեծ ողիքն է, կ՚ուռեցնէ իրմով, կ՚երթայ մինչեւ գնչուներուն թաղը, նոր ապսպրանքներ կը փորձէ աջ ու ձախ եւ յանկարծ կը փափաքի իջնել մինչեւ վար, մինչեւ Նաւամատոյց ու Վոսփոր: Ապահովաբար կը հասնի իր նպատակին, քանի որ երբ կը լռէ, իր պզտիկ բերնէն ջուրը կը կաթկթի: Պահակը կը բարեւէ զայն յարգանքով:

(Շար. 1)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Բիւզանդ Արապեանի (Պանեէօ) մահ -- ւան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Պր. Մարտիկ Տակոտեան 250--ական Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ «Աշխարհ»ին, եւ Պետրոս Սարաճեանի (Մարսէյլ) մահուան առթիւ ալ, խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկին Անահիտին եւ ընտանեկան պարագաներուն եւ 250 Ֆրանք կը նուիրէ «Կամք»ին, (տտանալ «Յառաջ»էն):

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՊԱՆԵԼՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15--էն 16·30:

Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX

Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« ԿԱՅՔ »

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. Թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10--ին, առաւօտեան ժամը՝ 9--ին:

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2--էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10--էն 12, եւ 15--էն 18·30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6):

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ. --
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77--րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10--ին, Լիտրա-Մերիոթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան:

Սոյնը 77--րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, -- հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2. -- Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3. -- Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու):

4. -- Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5. -- Քննարկում վերոնշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6. -- Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ -- ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

SIDON TRAVEL FRANCE
PRESENTE

ARMENIE '92
VOL DIRECT PAR AEROFLOT PARIS-EREVAN-PARIS

voyage organisé à la carte départ chaque semaine

• Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

PRIX PAR PERSONNE

Pour une semaine		Pour deux semaines	
Chambre double	5.500 Frs	Chambre double	7.300 Frs
Chambre individuelle	6.000 Frs	Chambre individuelle	8.700 Frs

NOTRE PRIX COMPREND
- Le transport aérien en classe économique
- Les transferts: Aéroport-Hôtel-Aéroport
- Hébergement à l'hôtel ARMENIA avec petit-déjeuner
- Les frais de visa.

VOYAGE ORGANISE EN GROUPE
MINIMUM 15 PERSONNES

CALENDRIER ET PRIX PAR PERSONNE

— Du 02 Septembre au 16 Septembre
— Du 16 Septembre au 30 Septembre
— Du 30 Septembre au 14 Octobre

14 JOURS — PENSION COMPLETE — 7.950 Frs

Supplément chambre individuelle 1.400 Frs
Réduction enfant (02-12 ans) 50% — Réduction bébé (moins de 2 ans) 90%

transport aérien seul

• Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

PRIX DU TRANSPORT

Aller-Retour : **4.600 Frs** Aller ou Retour simple : **2.750 Frs**
Réduction enfant 50% Réduction bébé 90%

Pour tous renseignements et inscriptions contacter: Sonia ACHDJIAN

SIDON TRAVEL FRANCE
34, Av. DES CHAMPS-ELYSEES
ESCALIER A, 2e ETAGE, 75008 PARIS
TEL: 42 56 40 30 FAX: 42 25 41 21

OFFICE A EREVAN
HOTEL ARMENIA - CHAMBRE 611
TEL.58-25-52 FAX 56-40-60

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈԻՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	,, 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	,, 60 Ֆր.

ARMEN LUBIN
LES LOGIS PROVISOIRES
Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « ՅԱՌԱՋ »
Թղթ-ատարի գին՝ 14 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 28
VENDREDI
28 AOUT
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.872 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.872

ՌԱՖԱՅԵԼԻ ԲԱՔՈՒԷՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՑԱԻ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՎԱՐԴԵՆԻՍ ԵՒ ԱՅԼ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

Սէ-էՍ-Սէ-Ը-ի պատուիրակութիւնը որ կը գլխաւորէ Ռաֆայէլի Բաքուէն Երեւան անցած էր Օգոստոս 26-ին: Գէորգի Պետրոսեան (Ղարաբաղի Խորհրդարանի ատենապետ նախագահը) յայտնած է իրեն թէ չի կրնար Երեւան երթալ ղինքը տեսնելու տեղւոյն ծանրագոյն կացութեան պատճառաւ եւ հրաւիրած է Ռաֆայէլին որ Ստեփանակերտ երթայ:

Ապահովութեան Խորհուրդը «խորապէս մտահոգ» է Լեռնային Ղարաբաղի կացութեան վատթարացումէն եւ կոչ ըրած է (Օգոստոս 26) անմիջական հրադադարի մը:

**

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ղազախստանի Նախագահը Նուրսուլթան Նազարբայեւ Ղարաբաղի հարցին շուրջ բանակցութիւններ կարելի դարձնելու եւ հաշտարար լուծում մը գտնելու նպատակով դիմած է Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի, առաջարկելով իր միջնորդութիւնը: Երեւան եւ Բաքու համաձայնած են կատարուած առաջարկին ու ընդունած՝ հանդիպում մը ունենալու գաղափարը: Հայաստան-Ազրպէյճան-Ղազախստան հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Ղազախստանի մայրաքաղաք՝ Ալմա-Աթայի մէջ:

**

Օգոստոս 26-ին, Քելպաջարի տարածքէն ռմբակոծուած են Վարդենիսի շրջանի Ջողազանը եւ մերձակայ ոսկիի հանքերը: Վիրաւորուած են երկու պատանիներ, որոնցմէ մէկը քիչ ետք մեռած է: Նոյն օրը, վաղ առաւօտէն ռումբեր ինկած են (9 ժամ անդադար) Կապան եւ շրջակայքը, ուր 30 արկ եւ հրթիռ արձակուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժիի Հուարի-Պումէտիէն օդակայանը շատ ծանր ոճրափորձ մը գործուեցաւ Չորեքշաբթի, Օգոստոս 26-ին, ռումբի պայթումով: Առաջին հաշուեկշիռը մը համաձայն ինը մեռեալ եւ 128 վիրաւոր կար, բայց այս թիւերը վերջնական չէին: Քիչ ետք, ուրիշ մըն ալ կը պայթէր քաղաքին կեդրոնը էր-Ֆըրանսի դրասենեակին առջեւ միայն նիւթական վնասներ պատճառելով, մինչ 3-րդ մը կարելի կ'ըլլար խափանել Սիփիէռի առջեւ: Առաւօտեան ժամը 10.30-ին է, երբ բազմահարիւր ճամբորդներ գիւղր կը հրմշտկէին օդակայանը, որ ահաւոր պայթիւն մը տեղի ունեցած է: Շատ զօրաւոր ռումբ մըն է որ պայթած է հակայ աւեր գործելով: Ան կը գտնուէր մանուկի մը հետ գտնուող կնոջ մը աթոռին տակ: Հինգշաբթի, Օգոստոս 27 մինչեւ ցերեկ ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, կասկածները միայն ծայրայեղ մահմետականներուն վրայ չէին կեդրոնանար: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ յստակ է, այն է որ միակ նպատակը կուրօրէն սպաննել էր, քանի որ այս օրերուն, բազմութիւնը շատ է, բոլոր օդանաւերը ծայրէ ծայր լեցուն են, շատ են օդափոխութենէ վերադարձողները: Ֆրանսա դատապարտեց այս կոյր ոճրափորձերը, մինչ դէտեր կը խորհին թէ այս արարքները նախանշան են որ բռնութեան նոր ճակատ մը կը բացուի, որ սկսաւ Մ. Պուտիաֆի սպանութեամբ, Յունիսին:

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹԻ շուրջ նոր հարցախոյզ մը, այս անգամ ԻՓՍՈՍ-ի կողմէ եւ կատարուած Օգոստոս 24-25-ին աւելի գլալի յաղթանակ մը կը նախատեսէ «ոչ»ին համար, քանի որ 52% է: Ըստ նոյն հիմնարկին, այսօրուան քննութիւնը 30%-ի ձեռնպահութիւն կ'ակնկալէ: Նըման հաւանականութեան մը պարագային, հարկ է նաեւ նախատեսել թէ ի՞նչ կ'ըլլայ առանց Մաասթրիխթի Ֆրանսա մը, թէեւ «ոչ»ի ջատագովները կը պնդեն որ աղէտ մը պիտի չըլլայ, ո՛չ Ֆրանսայի, ոչ ալ Եւրոպայի համար: Նոյն կարծիքը չունին ճարտարարուեստի եւ դրամատուներու մեծերը որոնք յոռետես են եւ տագնապը անխուսափելի կը նկատեն: Ի՞նչ կրնայ պատահիլ եթէ «ոչ»ը յաղթէ: Ապահով է որ Միթերան պիտի չքաշուի, բայց իր դիրքը շատ կը տկարանայ եւրոպացի իր ընկերակիցներուն քով: Ներքին ճակատի վրայ կը վարկաբեկուին նաեւ Ժիսքար եւ Շիրաք, Սէկէն մեծ դէմք կը դառնայ եւ Լը Փէնի դիրքն ալ կ'ամրապնդուի: Ամէն պարագայի մէջ, օրէ օր աւելի հաստատ է որ «ոչ»երու կողմնակիցները բոլոր անոնք են, աջ, ձախ, կեդրոն որոնք ամէն բանէ յուսախաբ են, դառնացած են եւ այդ ձեւով կ'ուզեն արտայայտել իրենց դժգոհութիւնը:

ՊՈՐՔՈՒՄԻ (Հիւսիսային ծով) կղզին, է այս անգամ, որ Միթերան եւ Քոհլ հանդիպում ունեցան: Խօսակցութիւնը երկու նիւթ ընդգրկած է. — գերմանական մտավախութիւնները եթէ Ֆրանսա «ոչ» պատասխանէ եւ Եուկոսլաւիոյ տագնապը: Ըստ երկու ղեկավարներուն, եթէ դաշինքին նախատեսած եւրոպական Միութիւնը արդէն իրագործուած ըլլար, աւելի կարելի կ'ըլլար Եուկոսլաւիոյ նման տագնապներու տիրապետել: Ի պատասխան այն հարցումին որ «ոչ»ի յաղթանակի մը կը վերաբերի Ֆրանսայի մէջ, Միթերան ըսած է. — «Դեռ հոն չենք: Բուն թեսթը Ֆրանսացիներու քուէն պիտի ըլլայ: Հարցախոյզերը ցոյց կուտան որ պէտք է բացատրել, բացատրել, բացատրել, համոզել, համոզել, համոզել»:

ԼՈՆՏՈՆԻ ժողովին, Ֆրանսա և Գերմանիա միջազգային Ատեանի մը ստեղծումը կ'առաջարկէ դատելու համար մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ: Բոլորին համար մէկ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրք մամուլը կը շարունակէ գլխաւոր տեղը յատկացնել Շըրնաքի վերջին պատահարներուն. կը հրատարակուին պարպուած փողոցներու, բնակարաններու լուսանկարները: Ժողովրդային վաստակի կուսակցութեան, — որ ծանօթ է քրտամէտ ուղղութեամբ—, երեսփոխաններէն երեքը ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարին հեռագրելով փափաքած են որ դէտեր ղրկէ տեղւոյն վրայ. անոնք կը պնդեն որ մեռեալներու թիւը ծանուցուածէն (15) շատ աւելի է եւ Օգոստոս 23-ի օրը ժողովուրդը մինչեւ առաւօտ թիրախ եղած է ծանր հրետանիներու կրակոցներուն: Երեսփոխանները կ'ըսեն թէ Շըրնաքի բնակչութիւնը մարդկային ողբերգութիւն մը կ'ապրի զոր այլեւս կարելի չէ Թուրքիոյ ներքին մէկ հարցը նկատել:

Հարցը պատճառ եղած է որ Թուրքիոյ Ներքին նախարարը հարցաքննուի Ենթարկուի Նախարարներու Խորհուրդին կողմէ: Լուսաբանելի կէտեր կը նկատուին այն պարագաները որ մինչ կ'ըսուի թէ Շըրնաքի շուրջբոլորը ակնապատուած է ու մուտքի-ելքի որոշ կէտեր ենթակայ են խիստ քննութեան, ի՞նչպէս շուրջ հազար ցուցարարները յաջողած են քաղաք մտնել. ի՞նչպէս հոն տարուած են ծանր թնդանօթներ ու հրթիռարձակներ: Շրջանը ապահովութեան ուժերու խիստ հակակշռին տակ է ու խուզարկութիւններ կատարուած են նաեւ Ատանայի մէջ, ուր 35 հոգի կասկածելի նկատուած, հսկողութեան տակ առնուած են:

Միւս կողմէ թրքական օդուժին պատկանող սաւառնակներ իրաքեան սահմանը անցնելով 3 ժամ ռմբակոծած են քիւրտ զինեալներու բանակավայրերը: Կատարուած տեղեկատուութեան համաձայն գործողութիւնը յաջողութեամբ աւարտած է:

Օրուան Հարցեր

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ՄԸ ԿԱՐ...

Ամէն բան սկսաւ անկախութեան հռչակումովը Խրուաթիոյ եւ Սլովենիոյ, 1991 Յունիս 25-ին. գրեթէ անմիջական եղաւ դաշնակցային զօրքին հակազդեցութիւնը որ զինեալ միջամտութեան դիմեց Սլովենիոյ մէջ: Յուլիս 3-ին Խրուաթիա բեմ դարձաւ Խրուաթներու եւ Սերպերու ճակատումին, երբ վերջինները կը փափաքէին որ իրենց շրջանը Սերպիոյ կցուի: Զինեալ այս ճակատումը պատճառ եղաւ որ երկու օր ետք Եւրոպական Հասարակապետութիւնը զինադրել հաստատէ եւ կասեցնէ նիւթական օժանդակութիւնը Եուկոսլաւիոյ: Սեպտեմբեր 25-ին զինադրելի որոշումին միացաւ ՄԱԿ-ը, մինչ դաշնակցային զօրքին յարձակողականը շարունակուեցաւ Խրուաթիոյ արեւելեան կողմը, Դուպրովնիքի վրայ: Հասարակապետութիւնը Հոկտեմբեր 8-ին որոշեց նաեւ տնտեսական պատժամիջոցներ, մինչ Նոյեմբեր 18-ին ինկաւ Սլովէններու Վուքովար քաղաքը:

1992 Յունուար 15-ին Եւրոպա ճանչցաւ Սլովենիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութիւնը, իսկ Փետրուար 5-ին առաջին բախումները ծայր տուին Պոսնիա-Հերցեկովինի Մոսթար շրջանին մէջ: Նոյն ամսուան 21-ին ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ որոշեց որ 14 հազար զինուոր պիտի ղրկուէր Խրուաթիա: Ամսուան վերջին օրը մահմետականներն ու Խրուաթ Պոսնիացիները կը քուէարկեն ի նպաստ Պոսնիա-Հերցեկովինի անկախութեան: Ապրիլ 6-ին Եւրոպայի Տասներկուքը Պոսնիոյ անկախութիւնը ճանչցան: Պոսնիա-Հերցեկովինի սերպական հանրապետութիւն մը հռչակուեցաւ ու նոյն ժամանակ Սարայեւօ պաշարուեցաւ Սերպերու կողմէ: Ապրիլ 24-ին Սերպիա եւ Մոնթէնէկրօ Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային հանրապետութիւնը կազմեցին, մինչ Եւրոպայի Հասարակապետութիւնը գայն ճանչնալու նախապայման ներկայացուց դաշնակցային ուժերու Պոսնիայէն նահանջը:

Մայիս 22-ին Պոսնիա-Հերցեկովին, Խրուաթիա եւ Սլովենիա ՄԱԿ-ի անդամ դարձան. նոյն ամսուան վերջաւորութեան նոյն կազմակերպութեան կողմէ ամբողջական անջարդել յայտարարուեցաւ Սերպիոյ եւ Մոնթէնէկրոյի դէմ, մինչ առաջին ռումբերը կ'իյնային Սարայեւոյի վրայ: Հակառակ ՄԱԿ-ի կապոյտ սաղաւարտաւորներ ղրկելու որոշումին, Սարայեւոյի հետ հաստատուած օդային կամուրջին ու Ադրիականի վրայ ծովային հսկողութեան, Յուլիսի աւարտին Եուկոսլաւիոյ պատերազմը արդէն 2.2 միլիոն հոգի տեղահանած ու աւելի քան 12 հազար զոհ խլած էր: Սակայն ո՛չ այս թիւերը, ոչ ալ Օգոստոսի սկիզբին ամերիկեան օրաթերթի մը կատարած յայտնութիւնը թէ արգելափակման սերպական ճամբարներ գոյութիւն ունին, բան չփոխեցին կացութենէն: ՄԱԿ-ը միայն պահանջեց որ միջազգային կազմակերպութիւններու առջեւ բացուին անոնք ու երկու բանաձեւ ստորագրուեցաւ. մէկը կ'արտօնէր զինեալ ուժի օգտագործումը որպէսզի Պոսնիա հասնի մարդասիրական օժանդակութիւնը, իսկ միւսը կը դատապարտէր «ցեղային մաքրագործում»ի ըսկզբունքը որ կը կիրարկուէր: Վերջապէս, ամբողջ աշխարհ բաւական անտարբերութեամբ դիտելէ ետք արգելափակման կայաններու մէջ կատարուած տեսարանները ու խաղաղ ժողովուրդներու անբացատրելի տառապանքը, Օգոստոս 14-ին Ֆրանսա յայտարարեց թէ պատրաստ է 1100 հոգինոց ուժ մը ղրկելու Եուկոսլաւիա, Բրիտանիա՝ 1800 եւ Իտալիա՝ 1500:

Աւելի քան տարուան մը այս դարգացումներէն ետք, կարելի՞ է արդեօք յուսալ որ 4400 հոգինոց այդ զինեալ ուժը պիտի յաջողի վերջ տալ այլեւս անգոյ Եուկոսլավիոյ արիւնալի ժառանգութեան ու ցեղային մաքրագործումի յարութիւն առած ուրուականին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԷՋՄԻԱԾԻՆ Է

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հրաւէրով, Երկուշաբթի իրիկուն, Օգոստոս 24-ին Մայր Աթոռ Էջմիածին ժամանած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ. միասնաբար խորհրդակցելու համար Հայաստանի քաղաքական խառնակ կացութեան շուրջ:

Քանի մը օր է արդէն, որ երկու կաթողիկոսները գլուխ գլխի տեսակցութիւններ ունին եւ հաւանական կը նկատուի որ միասնաբար կոչ մը ընեն մինչեւ շաբթուս վերջ: Գարեգին Բ. Անթիլիաս կը վերադառնայ Կիրակի, Օգոստոս 30-ին:

ՍՊԻՏԱԿ ԹՈՒՂԹԷՆ ԴԷՊԻ ՄՇԱԿՈՅԹ

Հայաստանի մշակոյթի ոլորտին տագնապին առընչուած Հրաչեայ Թամրազեանի յօդուածը (*) կրկին ուշադրութիւնները կը կեդրոնացնէ այս բնագաւառին վրայ: Մինչ դէպքերու թաւալող ընթացքին հետ աւելի կը շեշտուի այս մարզին ամայութիւնը, իրմով հազիւ ձեռքի մը մատներուն վրայ կը համրուին այն մտաւորականները որոնք տեղւոյն վրայ ձայն բարձրացուցին կամ կը բարձրացնեն այս մասին:

Մշակոյթի մարզին ամայութիւնը, հատուակ գոյնզգոյն դէմքերու տեւական ամուլքին, կը գործէ երկու ուղղութեամբ. առաջինը այն է որ ժողովուրդի մը ամենաբարձր ու ամէնէն մնայուն արժէքներու այս բնագաւառը «անտէր»ի նըման որակումներ ընկերակից կ'ունենայ, իսկ երկրորդը՝ գոյութիւնն է մտաւորական կոչուած դասակարգէն դժգոհներու բանակի մը, որ շուարումին ու յուսահատութեան միջեւ ինկած, ընկերային ժխտական ազդակ մը կը դառնայ:

Այս կարգի անդրադարձները կը յղեն ներքնապէս ուրիշ հարցադրումի մը որ այլ հրջածիրի մէջ անհեթեթ պիտի նըկատուէր. ան կը միտի յստակեցնելու, «[illegible]ունկելու» թէ ի՞նչ, կամ ո՞վքեր կը պարտէ «մշակոյթի մարդ» կամ «մտաւորական» պիտակուած հայաստանեան հասարակութիւնը:

Գիտակցաբար մամուլէն ու հրատարակութիւններէ հեռեւողի մը համար այս նիւթին տակ խմբուածը միտասր գանուած մը չէ, եւ երբ «մտաւորականի տիպը կորցնում ենք» կ'ըսէ Հ. Թամրազեան, նկատի ունի առանց չակերտի այն սահմանումը որմէ աշխարհի ամէն անկիւնը նոյն բանը կը հասկցուի: Մինչդեռ հայաստանեան օրինակին մէջ գոնէ երեք մակարդակ նկատելի է. «մտաւորականի» կոչումին ամէնէն մօտ թառածները ըղձանրապէս անցեալի փառքով չքաւորուածներ են որոնց արժանիքը խնդրոյ առարկայ մարզին հետ որեւէ առնելիք չունի: Ան շահուած է տրուած շահինչերու հնազանդութեան, պատեհապաշտութեան, կամաւոր կուրութեան ու խուլութեան մրցանիշներու կշիռով: Երկրորդ խումբը որ առաջինին չափ բազմութիւն չէ, կը բաղկանայ դժգոհներէ. դժգոհ՝ այսօր, ինչպէս երէկ: Դժգոհ, ընկած՝ միշտ ենթակայականէն, եթէ միայն փոխուած են թեմաները: Այս 2 խումբէն մնացած փոքրամասնութիւնը որ այսօր գրեթէ մանր-ա-մասնութեան վերածուած է--, առանց չակերտի մնացածն է, որ ողնայարը պիտի կազմէ սպասուած առողջ մտաւորականութեան:

Ինչ որ «մշակոյթին տիրութիւն» կը կոչուի այսօր, պետականութեան շըրջանակին մէջ ստեղծումը պիտի ըլլայ այն միջոլորտին ուր տասնամեակներու ընթացքին խախտած չափանիշերը դարմանուին ու մարդին մոլախոտերը աճելու հող չունենան այլեւս: Անգամ մը որ այս մըթնոլորտը գոյլ ըլլայ, անկասկած, ընձիւղները թօթափած պիտի ըլլան ներկան չընհեղձ ընող ստորոգելիները ու մշակոյթը թէ' տէր պիտի ունենայ, թէ' ծառայ…:

Այս վստահութիւնը մասամբ կը յենի անկինկալ հանդիպումի մը յիշատակին. 1987-ի աշնան, Գորիսի Մշակոյթի Տան մէջ կազմակերպուած երեկոյթի մը առիթ տրուած էր ճանչնալու շրջանէն երիտասարդներ որոնց գրպաններուն մէջ ինքնագիր էջեր կային. բոլորն ալ անտիպ: Անոնք նոր բացուած խօսքի ազատութեան ...նչով, իրենց դժգոհութիւնն ու բողոքը յայտնեցին խմբագիրի մը որ մեզի կ'ընկերանար. ուզեցին որ համոզիչ պատասխան տայ իրենց հարցումին, թէ ինչո՛ւ գրական մամուլը կը յամառի մերժել շատ մը անուններ, իր սիւնակները յատկացնելով միշտ նոյն ստորագրութիւններուն: Արդար էր պոռթկումը ու հասկընալի մեզի համար, մանաւանդ այն պատճառով որ անոնց անտիպներէն հոն կատարուած ընթերցումներով շատ աւելի ինքնատիպ ու հետաքրքրական էջեր յայտնուած էին, քան «ընդունուած»ներու մեծ մասին գործը որ տափակութիւններու անվերջանալի կրկնութենէ մը կը բաղկանար:

Այսօր երբ ազատութիւնը փակագիծներէ դուրս եկած է այլեւս, կը մնայ գըրական միջավայրը առողջացնել, հետըզհետէ մէկդի ընելով տասնամեակներու ժանգին խաւը, որպէսզի ապարէզը գըրաւուի գրականութիւնը միայն որպէս արուեստ նկատի ունեցող գրողներու կողմէ: Նոյնը նաեւ այլ մարզերու մէջ:

Մինչ այդ, մինչեւ որ խախտածները սրբագրուին, մտայնութիւնները փոփոխութեան ճամբան բռնեն, մինչեւ որ մըշակոյթի ոլորտը գգայ պետական հոգածութեան շունչը, բարեփոխումին ամէնէն ամուր կռուանը կրնան ըլլալ արուեստագէտները, ինչպէս կ'եզրակացնէ Հ. Թամրազեան, «կրկին նստել սպիտակ թղթի առաջ» բանաձեւով: Եւ քիչով ուրախանալու վարժընթացէն անցած մեր իրականութեան մէջ յուսատու էր վերջերս տեսնել այս տրամադրութիւնը ուրիշներու քով եւս: Այդ ուրիշներէն մէկը Մարգօ Ղուկասեանն էր որ «Գրական Թերթ»ի կլոր սեղանին ընթացքին (տե'ս «Յառաջ», Օգոստոս 7) կը յայտնէր թէ չի դադրիր ընելէ ինչ որ լաւագոյնս կըրնայ ընել, այսինքն ձայնասփիւռի մանկական ժամուն համար հաղորդաշար պատրաստել: Սպիտակ թուղթին առջեւ նստելու արարքը բացատրելու պատճառ չներկայացնող անուն մըն էր նաեւ բանաստեղծ, հրապարակագիր, Յովհաննէս Գրիգորեանը որ «Ազդարար»ի Յուլիս 24--30-ի թիւին մէջ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ, անդրադառնալէ ետք թերիներու, դժուարութիւններու, անցեալէն փոխանցուած ժխտականներու եւայլն, խօսելով իր մասին, կ'ըսէր. -- «ի հենուկս ամլացած, ժամանակի ու պայմանների կտրուկ փոփոխութիւններից շլմորած շատ ու շատերի, շարունակում եմ գրել եւ ակտիւօրէն հարստացնել… անտիպ գործերիս շարքը»:

Նոյն թերթին վերջին էջին մէջ նոյն կեցուածքը կը յայտնուի նաեւ նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի մօտ. ան եւս կ'ըսէ. -- «որքան էլ զարմանալի թուայ, այս վերջին երեք -- չորս տարում աւելի շատ եմ աշխատել, քան առաջ: Եւ շատ նկարիչների գիտեմ որոնք եւս այս տարիներին քրտնաջան աշխատել են: Արուեստը միշտ պէտք է շարունակուի եւ ոչ մի բան չպէտք է խոչընդոտի նրա զարգացումը»:

Միայն սպիտակ թուղթին առջեւ նստելու արարքով մեր մշակոյթը պիտի չհասնի անշուշտ փափաքելի մակարդակին, բայց այդ ճամբուն հետեւորդները յուսալի փոփոխութեան առաջին քայլը առնողները պիտի ըլլան: Չէ՞ որ կարեւորը մտայնութիւններու փոխուիլն է, ի հեճուկս դժգոհներու, անպէտներու տակաւին իշխող բանակին եւ ի սէր վաղուան հաստատ արժէքներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) -- Տե'ս՝ «Յառաջ», Օգոստոս 20 -- 21 «Կոյր ազօքէ»:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՂՆԻՆԵՐԸ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(1903 - 1974)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վէպին յաջորդեց «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը» անունով պատմուածքներու հատոր մը, որ կ'ընդգրկէ վեց պատմուածքներ եւ մէկ արձակ խոհական գրութիւն: Շահնուր, երեսուն տարեկանին, արդէն կատարեալ պատմուածագիր մըն էր:

Գիրքին առաջին երեք պատմուածքները կը ներկայացնեն Պոլսոյ հայ ժողովուրդին պարզամտութիւնը, բարոյական ըմբռնումները, սովորութիւնները եւ երբեմն թշուառութիւնը: Անոնց մէջ կարելի է տեսնել սիրոյ, դժբախտութեան, դաւաճանութեան եւ միամտութեան վերաբերող զանազան պատկերներ, ինչպէս նաեւ՝ հայ ժողովուրդին ապրումներուն եւ խառնուածքին հարազատ այլ սովորական դէպքեր, որոնք այնքան ճարտարութեամբ գծուած են, որ կարելի է շարժապատկերի վերածել:

Օրինակ, «Մանուկ մը տարեցներու մէջ» պատմուածքին հերոսներուն՝ Մարգուկ Սրապիոնի եւ իր դրացի ալէմտացի ժանտարմայի վէճերը, շարժումները, արտայայտութիւնները, դրացիներուն գըրոյցները ու հետաքրքրութիւնը այնքան հարազատ նկարագրուած են, որ պաստառի մը ընդմէջէն դիտուած շարժուն պատկերի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն:

Յաջորդ երեք պատմուածքները եւս, ինչպէս առաջին երեքը, կը փաստեն հեղինակին վարպետ պատմուածագիր մը ըլլալու իրողութիւնը. անոնք եւս գծուած են խնամքով եւ ճարտարութեամբ: Անոնց մէջ արծարծուած գլխաւոր թեման օտարումն է:

Շահնուր կը ներկայացնէ Ֆրանսա հաստատուած հայ պոլսեցի ժողովուրդին դիմագրաւած դժուարութիւնները, յատկապէս նոր միջավայրին հարկադրաբար յարմարելու դժուարութիւնը. մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի յիսուն -- վաթսուն տարեկան հայրերու եւ մայրերու:

Պատմուածքներուն հերոսները, ինչպէս՝ Եպրաքսէ հանըմ եւ Տագէս Աղա Ֆրանսա կը հասնին, իրենց հետ բերելով իրենց սովորութիւնները, յիշատակները եւ հոգեխառնութիւնը ինչ որ բնական երեւոյթ մըն է, բայց խնդիրը հոն է, որ այդ բոլորը չեն յարմարիր նոր միջավայրին սովորութիւններուն կամ օրէնքներուն, որոնք կը պարտադրեն այլ վարուելակերպ մը, որ այս անգամ չի յարմարիր Հայու բուն էութեան, որ չկարենալով յարմարիլ՝ կը մնայ պառակտուած անցեալին եւ ներկային միջեւ, որովհետեւ ենթակաները չեն կրնար կտրուիլ անցեալէն, ոչ ալ կրնան ընդունիլ ներկան. հետեւանքն այն կ'ըլլայ, որ Եպրաքսէ հանըմները եւ Տագէս աղաները ըՍփիւռքի մէջ իրենք զիրենք կը զգան իրենց անձին օտար դարձած անհատներ եւ կ'ապրին իրենց օտարումին խոր տագնապը:

Օրինակ «Պճեղ մը անոյշ սիրտ»ի հերոսուհին՝ Եպրաքսէ հանըմ անձնազոհ, աշխատասէր, ազնիւ, վերջապէս տիպար մայր մըն է, որ իր զաւակներուն հետ հաստատուած է Փարիզ, բայց դժգոհ է, որովհետեւ չի կրնար իր տունը, գորգը մաքրել իր ուզածին պէս, քանզի երկրին կարգ ու կանոնը չեն թոյլատրեր, որ Եպրաքսէ հանըմ գորգը պատուհանէն երկարելով թօթվէ կամ առատ ջուրով տախտակամածը մաշեցնելու աստիճան չփէ. հետեւաբար ինքզինք կը զգայ կաշկանդուած եւ զրկուած՝ զինք ուրիշներէն զատորոշող յատկանիշներէն: Զաւակները կը թելադրեն իրեն որ չգործէ իր հին սովորութիւններուն համաձայն եւ փոխուի, բայց փոփոխութիւնը իրեն համար կը համապատասխանէ արժանապատուութեան կորուստի, որովհետեւ փոխուիլը ըստ իրեն կը նշանակէ կորսուիլ, հետեւաբար իր ամբողջ էութեամբ կը պայքարի նոր սովորութիւններուն դէմ: Նըմանօրինակ դէպքեր կը պատահին նաեւ Տագէս աղային, բայց այս մէկը առիթուած կ'ըլլայ համակերպելու ներկայ նոր կացութեան, սակայն առանց բոլորովին անջատուելու իր անցեալէն եւ ահա հինին եւ նորին շփումովը կը ստեղծուի օտարած, պառակտուած անհատականութիւն մը:

Շահնուր չի բաւարարուիր այս պատկերները ներկայացնելով, այլեւ կ'ուզէ այս ողբերգութիւններու դուռ բացող պայմաններուն ելք մը գտնել, կը տագնապի եւ կը յանգի այն եզրակացութեան որ եթէ այս հայ բեկորները ներգաղթեն հայրենիք, կրնան փրկուիլ կորուստէ, ազատելով նման անհանդուրժելի կացութիւններէ: Բայց ներգաղթի դիմումները կը մերժուէին, նեղութիւն պատճառելով սփիւռքահայ հեղինակին, ուստի ան շուարած ու բարկացած՝ կը սկսի յանցանքը բեռցնել հայ ժողովուրդի անխոհեմութեան վրայ, ըստ իրեն անոնք վարակուած էին դաշնակցութեան թոյնով. «Զարթօնք» խորագրուած պատմուածքին մէջ ան կ'ըսէ. -- «Եթէ առողջ ըլլայիր, դո՛ւն, գաղթահայութիւն, մենք քեզ տուն կը կանչէինք, Հայաստանի դուռները կը բանայինք քու առջեւ, բայց դուն հիւանդ ես, դաշնակցութեան թոյնով վարակուած ես, դո՛ւն, գաղթահայութիւն: Եւ մենք կը թողունք որ մնաս օտարութեան մէջ, մինչեւ այն օրը…»:

Գալով արձակ խոհական գրութեան, որ կը կոչուի «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը», Շահնուր կը փորձէ արթնցնել եւ գգաստութեան կանչել նահանջի մատնուած Հայը, որ մերթ կը կոչուէր Սմնանի եւ մերթ Ժազօ, քանզի Հայը անոր մէջ մահացած կը թուէր: Բայց չէ՞ որ Հայը իր աւանդութեան մէջ հաւատացած էր յարալէզներու, որոնք մահացած հայ հերոսները կ'ողջնցնէին եւ թոյլ չէին տար երբեք որ Հայը մեռնի: Ո՞ւր էին անոնք այսօր, ինչո՞ւ կը դաւաճանէին Սփիւռք դարձած հայութեան, չէին փորձեր վերապրեցնել զայն. պատճառը շատ պարզ է. Հայն այլեւս հեթանոս չէ, այլ քրիստոնեայ, ուստի կրնայ վերապրիլ համբառնալով միայն. իսկոյն հեղինակը կը փորձէ արթնցնել Համբարձումը, այն օտար դարձած Հայը՝ այն թշուառ մահացած հայութիւնը եւ վերահաստատել անոր մէջ վստահութիւնը իր անձին, ազգին եւ ապագային նկատմամբ: Այս փորձին հետեւանքով, բախում մը կը ստեղծուի Համբարձումի հոգիին մէջ եւ երկար տագնապալից պահէ ետք, Հայու հոգին կը համբառնայ Համբարձումին մէջ եւ կը գոչէ. «Սո՛ւտ է, ես չեմ մեռած, ես դեռ կրնամ յուսալ. -- կրնամ սիրել … կ'ուզեմ սիրել … սո՛ւտ է, այս ձայները ամբողջ ինծմէ է որ կ'ելլեն … սո՛ւտ է. ես մեռած չեմ … ես դեռ կրնամ ապրիլ…»: Շահնուր յաջողած էր իր առաքելութեան մէջ, բայց ո՞ւր էր ինք…

Հայ գրագէտը կ'ըլլայ Արմէն Լիւպէն եւ կը նուիրուի Ֆրանսական գրականութեան: Կը գրէ Ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններ, գերիրապաշտ շարժումին պատկանող եւ քանիցս կը տիրանայ արժէքաւոր մրցանակներու: Իսկ հայ հանրութեան կը ներկայանայ իր հրապարակագրական յօդուածներով, որոնց մէջ շատ անգամ եղած է դաժան:

Ընկերային -- գաղափարախօսական տեսակէտէ, ըստ իրեն քաջածանօթ Շահնուրագիրներու, Շահնուր յստակ եւ վերջնական ընտրութիւն մը կատարած չէ: Ան շատ անհատապաշտ է յարելու համար վարդապետութիւններու, որոնք կը նըւազեցնեն անհատին կարեւորութիւնը, միւս կողմէ ալ շատ մարդկային է կարենալ ընդունելու համար դրամատիրական երկիրներու մէջ տիրող պայմանները: Կը դժգոհի արեւմտեան աշխարհի կարգերէն, բայց այս դժգոհութիւնը աւելի ըմբոստութեան կը մղէ զինք, քան յեղափոխութեան:

1965-էն ետք, Շահնուր նորէն կը նըւիրուի հայ գրականութեան եւ իր գրական վաստակին կ'աւելցնէ երեք այլ գրքոյկներ՝ «Թերթիս կիրակնօրեայ թի-

...ը», «Բաց տոմարը» եւ «Կրակը կողքիս», որոնք բաղդատմամբ առաջին երկու գործերուն, մեծ արժէք չեն ներկայացներ (*)։ «Նահանջը առանց երգի» իր առաջին գործը կը մնայ իր գլուխ-գործոցը։

Շահան Շահնուր, իր ստեղծած անմահ հերոսներով, իւրայատուկ ոճով, լեզուի յստակութեամբ, հարազատ պատկերներու անթառամութեամբ եւ յատկապէս իր արուեստին ճկունութեամբ եւ կատարելագործութեամբ կը հանդիսանայ սփիւռքահայ գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն եւ ցարդ ամէնէն շատ սիրուած եւ կարդացուած հեղինակներէն մէկը։

«Նահանջ»ով Շահնուրի հնչեցուցած ահազանգը միայն Ֆրանսա ինկած հայ երիտասարդներու օտարացման ու ձուլման վտանգին չէր վերաբերեր, ոչ ալ կը սահմանափակուէր սփիւռքեան մէկ գաղութով։ Անիկա Թուրքէն մեզի փոխանցուած Սփիւռքին սկզբնական տարիներու ստեղծած տագնապային մէկ հարազատ խտացումն ու արտայայտութիւնն է, որ սակայն կ'երկարի յաջորդ տասնամեակներուն վրայ, կը հասնի մինչեւ մեր օրերը, իր կարկինը կը տարածէ ծովերէն ու ովկիանոսներէն անդին, ընելով ունի նաեւ այսօրուան մեր սփիւռքեան գաղութներու գաւակներուն, անգա՛մ «Ներքին սփիւռք»ին մէջ հասակ առնող հայ սերունդներուն, որոնց հոգիները այսօր, «Նահանջ»էն աւելի քան 60 տարի ետք, գործնապէս կը ցնցուին մեր Հայրենիքին ու Արցախին ապրած պատմական իրադարձութիւններուն արձագանգներով։

Ոսկրախտէ տառապող եւ իր կեանքին մեծամասնութիւնը հիւանդանոցները անցընող սփիւռքահայ գրականութեան այս կաղնին կը մահանայ 1974, Օգոստոս 20-ին, իր ետին թողնելով բոլոր հայորդիներուն ուղղուած աղերս մը՝ նուիրուած մեղեդի մը «Այն հին մեղեդին, շատ հին մեղեդին, բոլորին ծանօթ»։

ՍԵԴԱ ՔԻԼԷՃԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ»․ -- Գնահատելով հանդերձ «Ազդակ»ի աշխատակցուհիին տարած աշխատանքը, պարտք կը համարինք նուազագոյն ուղղումներ ընել։ Շահնուր հայ գրականութեան չնուիրուեցաւ 1965-էն ետք։ «Անապատի անցք»է մը յետոյ, իր առաջին գրութիւնը լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ, 1957 Փետրուարին, Շաւարշ Միսաքեանի մահուան առթիւ։ Ան կը կրէր՝ «Սիրտ Սիրտի» խորագիրը եւ տեղ կը գտնէր տարի մը ետք (1958) «Թերթիս կիրակնօրեայ թիւը» հատորին մէջ, «Սիրտ կայ որ կը ճաճանչէ» խորագրով, ինչպէս յաճախ կը պատահէր Շահնուրի պարագային, որ կը սիրէր խորագիր փոխել եւ վերամշակել իր գրութիւնները, ըլլալով կատարելապաշտ մը։ Ասկէ զատ լոյս տեսած են 3 հատոր եւս (չէ յիշուած՝ «Զոյգ մը կարմիր տետրակներ»ը)։ Վերջին երկուքը՝ «Բաց տոմարը» եւ «Կրակը կողքիս» «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածներ են 1970 -- 1974 տարիներուն, հրատարակուած «Յառաջ Մատենաշար»ի կողմէ եւ ինչպէս ըսինք՝ վերամշակուած եւ երբեմն ալ նոր խորագիրներով, հեղինակին ընտրութեամբ եւ հսկողութեամբ։

Ըսել թէ․ -- «Անոնք մեծ արժէք չեն ներկայացներ բաղդատմամբ առաջին երկու գործերուն» մեզի համար բաւական տարօրինակ դատում մըն է, քանի որ, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք՝ on ne compare que ce qui est comparable եւ վերջին երկու հատորներու գրութիւնները ոչ մէկ կապ ունին «Նահանջ»ին եւ «Յարալէզներուն» հետ։ Փառաւոր գրական էջեր են, զորս ստորագրած է հասուն եւ հմուտ մտաւորականը որ էր Շահնուր եւ հոն կան գրական եւ այլ եզակի վերլուծումներ։ Թերեւս Սեդա Քիլէճեան չէ տեսած այդ հատորները, որոնք մեծ արժէք կը ներկայացնեն գրական, քննադատական եւ այլ բազմաթիւ տեսանկիւններէ նաեւ նաշակ մը կուտան արեւմտահայերէնի գեղեցկութեան։

Ճիշդ է որ ցայսօր «Նահանջը» շատերու համար կը մնայ իր «գլուխ գործոցը», քանի Սփիւռքի ամէնէն հարազատ վէպն է։ Ինք բնաւ համաձայն չէր նման գնահատումի, որ կը խրտչեցնէր զինք։ Ֆրանսաբանութիւն մը գործածելով, պիտի ըսէինք՝ «Հեռաւորութիւնները առած էր այդ վէպէն», որու մասին իր կարծիքը տուաւ օր մը, ձօնագրութեան մը միջոցաւ․ -- «Այս գիրքը, որուն կը ստիպուիմ ներել իր ճարճատուն հուրին համար»։

ԱՏԱՆԱ

Ատանա (Սիհուն) կը գտնուի Սիհուն գետի ափին եւ համանուն վիլայէթի վարչական կեդրոնն է։

Ատանան առաջին անգամ յիշուած է Քսենոփոնի «Անաբասիս» գործին մէջ։ Անիկա հելլենիստական մշակոյթի կեդրոն էր եւ այդ շրջանէն պահպանուած են յուշարձաններու մնացորդներ։

Սիհուն գետին վրայ կանգուն մնացած է Յուստինիանոսի ժամանակ (527 -- 565) կառուցուած 22 կամարով եւ շուրջ 200 մեթր երկայնքով քարաշէն կամուրջը, որ վերաշինուած է 743 թուին եւ կոչուած՝ «Ճիսըր Ալ -- Վալիտ», Օմայեան խալիֆային անունով։ 840 թուին կամուրջը կրկին նորոգուած է Մութասիմ խալիֆայի օրով։

Երբ խաչակիրները անցան Կիլիկիայէն, Ատանան կը գտնուէր Հեթումեան տան հիմնադիր եւ Լամբրոնի տէր ասպետ Օշինի իշխանութեան տակ։ 1097-ին, խաչակիրները գրաւեցին Ատանան։ Իշխան Լեւոն Ա․, 1130 -- 1132-ին, վերանուաճելով դաշտային Կիլիկիան, Ատանան կցեց Ռուբինեան նորակազմ իշխանութեան։

ԺԲ․ -- ԺԳ․ դարերուն Ատանան մաս կազմած է Կիլիկիոյ Հայկական Թագաւորութեան․ անիկա եղած է արհեստագործութեան եւ առեւտուրի նշանաւոր կեդրոն, բազմամարդ եւ հարուստ քաղաք։

***

Ատանայի մէջ կայացած են 1303-ի եւ 1316-ի եկեղեցական ժողովները։ ԺԳ. -- ԺԴ. դարերուն կատարուած են շինարարական մեծ աշխատանքներ, կառուցուած են Թագաւորական պալատը՝ Ս․ Մինասի տաճարով, Ս․ Աստուածածին եւ Ս․ Ստեփանոս Եկեղեցիները։ Ս․ Ստեփանոսի մօտ Հայերը ունեցած են Ս․ Յակոբ եւ Ս․ Սարգիս Եկեղեցիները, որոնք յետագային կործանած են։

***

Քսաներորդ դարու սկիզբը Ատանան ունէր շուրջ 45 հազար բնակիչ, որուն 12.600-ը՝ Հայեր։ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք, 1909 թուին, Ատանայի Հայերը երկու անգամ կոտորածի ենթարկուեցան՝ մարդկային ու նիւթական մեծ կորուստ արձանագրելով։

Առաքելական Հայերը Ատանայի մէջ ունէին մէկ մանկապարտէզ, երեք դպրոց՝ Արգարեան, Արամեան և Աշխէնեան․ հոն կը յաճախէր շուրջ 1500 աշակերտ։ Կաթողիկէ Հայերը ունէին մէկ եկեղեցի, Անարատ Յղութեան Ս․ Կոյսի անունով եւ մէկ դպրոց։ Աւետարանականները ունէին իրենց ժողովարան ու դպրոցները։

1910-ին, Ատանայի մէջ լոյս տեսած է «Ատանա» հայատառ թրքերէն թերթը, իսկ 1919 -- «Արձագանգ Կիլիկիոյ», «Կիլիկիա», «Ազատ Տաւրոս», «Նոր Աշխարհ», «Կիլիկեան Սուրհանդակ» եւ «Նոր Սերունդ» թերթերը։

1915-ի տեղահանութեան աղէտը վերջին եւ մեծագոյն հարուածը տուաւ Ատանայի հայութեան, որուն ազգային կեանքը վերջնականապէս մարեցաւ 1922 - 1923-ին։

Համադրեց՝
Շ․ ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

***

ԱՏԱՆԱՅԻ ԺՈՂՈՎ (1316)

1316-ի Յուլիս 18-ին, Ատանայի մէջ տեղի ունեցաւ եկեղեցական երկրորդ ժողով մը, որուն ընթացքին քննուեցաւ հայ եկեղեցին կաթողիկէ եկեղեցիին միացնելու հարցը։ Միացման որոշում տրուած էր, բայց չէր գործնականացած։ 1316-ին, Աւինիոնի Յովհաննէս ԻԲ․ պապը Կիլիկիոյ Թագաւոր Օշինէն պահանջեց կատարել այդ որոշումը, որ տրուած էր 1307-ին, Սիսի ժողովին ընթացքին։

Հայկական Կիլիկիոյ քաղաքական կացութիւնը, որ վատթարացած էր մեմլուքներու, Թուրքմէն -- գարամաններու եւ Թաթար -- մոնկոլներու մշտական յարձակումներուն պատճառով, անոր գահակալներուն հարկադրեց տեղի տալ արտաքին միջամտութիւններուն եւ քաղաքական նեցուկ փնտռել Արեւելքի մէջ։

Օշին Թագաւորն ու Կոստանդին Գ․ կեսարացի կաթողիկոսը, Պապին միջնորդութեամբ եւրոպական Պետութիւններէն աջակցութիւն ակնկալելով, ազգային ժողով հրաւիրեցին։

Ատանայի ժողովին մասնակցեցան 18 եպիսկոպոս, 7 վարդապետ եւ 10 իշխան։ Անոնք հաստատեցին հայ եկեղեցին կաթողիկէ եկեղեցիին միացնելու որոշումը, բայց երկրի ազդեցիկ հոգեւոր առաջնորդներուն եւ ժողովրդական զանգուածներու կողմէ որոշումը դատապարտուեցաւ եւ մերժուեցաւ՝ տեղի տալով ներքին տարակարծութիւններու եւ անհամերաշխութիւններու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾԻՊԻՏ

Հարբած մի գիւղացի հանրակառքի կանգառում օրօրուելով, հազիւ կարողանում է կանգնել, դիմելով ելեկտրական ձողին օգնութեանը։

Մօտենում է մէկ ուրիշ հարբած մարդ․

-- Իսկ դու կարծում ես թէ քեզ այդպիսի ձողաջահով կը թողնե՞ն հանրակառք։

***

Հանդիպում են երկու ծերուկ․

-- Նիկոլայիչ, յիշո՞ւմ ես, ինչպէս էին մեզ Ա․ համաշխարհայինի ժամանակ դեղահատեր տալիս որ աղջիկների յետեւից չվազենք։

-- Է՛հ, ջահելութիւն, յիշում եմ...

-- Գիտե՞ս, ինձ թւում է թէ դրանք իմ վրայ սկսել են ազդել...:

ԻՑՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

Ամէն կողմ սուգ ու ցաւ, աղջամուղջը պատեր է մարդիկ, եւ հոգիները ցաւատանջ են, քանի որ պատերազմի չորրորդ տարին է։ Հազար ինը հարիւր տասնըութ։ Բայց ի՜նչ դարուն։ Առաւօտը կը սահի հեշտօրօր, զուլ, անտարբեր։ Հրշէջնե-րու վարդագոյն զօրանոցին դէմ Ինճէեան պողոտան հիւանդ է, ինչպէս ամբողջ շուկան։ Իր ոսկեզօծ մեծ տառերը մրոտուեր են եւ տախտակներուն ներկը կը թափի նշխար առ նշխար։ Դեղագործ Արթաքի էֆէնտին իր դրասեղանին առջեւ նստած է եւ խոր զգուանքով ականջ կուտայ պաշտօնական զեկոյցին։ Ցաղթեցինք, պիտի յաղթենք, մեզմէ ջուր մը միայն մնաւ, չաքարը պիտի աղէ, բուլշեւիկները սկսան մանուկներ ուտել։ Ընթերցումը կը կատարէ ծերուկ Տօքթոր Փաշայեանը, դեղագործին դէմը նստած, եւ ի՜նչ -- ի՜նչ նախադասութիւններ կը կարդայ չարական եղանակով, «ի Դանիէլէ մարգարէ»ով։ Ծաղրելու իր ձեւն ալ այս է։ Յետոյ կը խօսին պատրաստած ձայնով մը։ Բժիշկը շատ բան կը յուսայ Ամերիկայի Ուիլսընէն, իսկ դեղագործը՝ նոր բաշխուած պանիրի վէսիքայէն։ Ցնցոտիներ հագած կիսամեռ թուրք զինուորներ անօթի աչքերով ներս կը նային դեղարանէն, ու կը հեռանան՝ աչքերնին ետեւ։ Արթաքի էֆէնտի կը սկսի ծուէն -- ծուէն եղած դրամատոմսեր կարկտել ու ափով արդուկել, դէմքը աւելի թթուեցնելով։ Դուռը կը բանայ ծաղկոտ լաճ մը, հանրածանօթ Բենիկը, ըսելով․ -- «Հայ կ'ուզե՞ս»։ Դեղագործը կը հարցնէ թէ ի՞նչ տեսակ հայ է ու յետոյ կը գոչէ․ -- «Գետնին տակը անցնի քու վէսիքայի հայդ։ Դպալ մըն ալ պէտք է այդ ցեխը ուտելու համար»։ Եւ մինչ Բենիկ կը հեռանայ, Արթաքի էֆէնտի կը պոռայ ետեւէն․ -- «Եթէ զինուորի հաց գտնես՝ բեր, կ'առնեմ»։

Բժիշկն ու դեղագործը բոլորախորշին (rotonde) ետեւ գացին։ Հոն է որ քիչ վերջ լսեցին Ազաւնիի խնդուքը։ Տօքթոր Փաշայեան հարցուց թէ ինչ վիճակի մէջ է Ազաւնիի սէրը։ Շատ շնորհակալ եմ, լաւ վիճակի մէջ է։ Նշանածները շատ յարմարած են իրարու եւ կը պաշտեն մէկզմէկ։ Երկուքն ալ կապուելիք խենթեր են։ Իմ արիւններս կը դարձնեն։ Գրեթէ ամէն առաւօտ Աւետիս կուգայ «պարտէզ», ու կը սիրաբանի Ազաւնիին հետ։ Եթէ երբեք ես բուռն կերպով կը փափաքիմ պատերազմին վերջաւորութիւնը, պատճառներէն մէկն ալ սա է թէ, այդ պարագային Ազաւնի պիտի ամուսնանայ, պիտի կորսուի, տէփ պիտի ըլլայ, եւ ես, Արթաքի, մոմ մը պիտի վառեմ Ս․ Թադէոսին առջեւ։

Բժիշկը պզտիկ եւ մաշած ակռաներով ժպտեցաւ, ձեռքերը շփեց ու մտաւ նրբանցքը։ Յառաջացաւ կիսաստուերին մէջ, ու հասաւ այն գոց դրան առջեւ որուն ետին կը գտնուի «պարտէզը»։ «Պարտէզը» հազիւ երկու մեթր խորութիւն ունի։ Պատերազմէն առաջ ան խճողուած էր հաստափոր շիշերով, տուփերով, սրնգուկներով, որոնք երբեմն տախտակորմէն վեր ալ կը բարձրանային։ Այժմ ոչինչ մնացած է այդ բազարէն։ Վառած են, ծախած են եւ մնացած է միայն հոր մը։ Հոն է որ Ազաւնի կարեւոր գործեր կը գտնէ ընելիք, ամէն առաւօտ։

Ընդդիմացաւ Արթաքի էֆէնտին։ Բժիշկի ձեռքի հրաւէրներուն պատասխանեց ըսելով -- «ձգէ՛ սա խենթերը»։ Յետոյ՝ «կ'երեւայ քու սիրտդ կէնիշ է»։ Յետոյ՝ «դուն բնաւ պիտի չփոխուի՞ս»։ Ուրիշ այս կարգի բաներ մըն ալ ըսաւ եւ վերջը ինք ալ գնաց «պարտէզի» դրան առջեւ։

Ականջ տուին։

Սանդի աղմուկը երբ որ լռեց, Ազաւնիին ձայնը լսաւ։

-- Շա՛տ լաւ գիտես որ Կիրակի օրերը մայրիկիս կ'երթամ։ Վերջն ալ միս -- մինակս կը վերադառնամ Գատըգիւղէն մինչեւ հոս։ Եւ դուն բնա՛ւ չես մտահոգուիր խորհելով որ կրնայ ճամբան ինծի փորձանք մը պատահիլ։ Դուն ի՛նչ տեսակ նշանած ես։ Չե՞ս գիտեր որ Հայտար -- Փաշա գերմանացի զինուորները կը վխտան։

-- Կը վխտան...

-- Եւ ես շա՛տ կը վախնամ գերմանացի զինուորներէն․ շա՛տ կը վախնամ... սաստի՛կ...

Ազաւնի աւելցուց անմիջապէս յետոյ․

-- Որովհետեւ շա՛տ գեղեցիկ են անոնք... Ան ի՛նչ վարդագոյն այտեր, ի՛նչ ոսկեզօծ մազեր... ես շա՛տ կը վախնամ աղուոր զինուորներէն... Հապա՞ եթէ փորձանք մը պատահի...

Դեղագործը իր բռունցքները ուղղեց գոց դրան, բայց բժիշկը բռնեց զանոնք։ Արթաքի էֆէնտի ըսաւ -- «քանի մէկ տարեկան է՝ հաւու խելք չունի»։ Բարեբախտաբար սանդին մրճահարութիւնը վերսկսաւ եւ խափանեց իրենց փսփսուքը։

(Շար․ 2)

Տէր -- Մարկոսեան եւ Յակոբեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ հօրեղբօր՝

ՊՕՂՈՍ ՏԷՐ -- ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 27, Ռոքպրիւն -- Քափ -- Մարթէն:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Օգոստոս 29, ժամը 10--ին Ռընաժի (Իզէր) Եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

ամբաստանեալ կայ՝ Սերպիա, որ բոլորովին առանձնացած է: Ժողովին կը մասնակցին 400 հոգի, որոնք կը ներկայացընեն շուրջ 40 երկիր կամ միջազգային կազմակերպութիւն: Նախկին Եուկոսլաւիոյ հակամարտ կողմերէն, որպէս դէտ կը մասնակցին. -- Պոսնիա -- Հերցեկովինի Սերպերու եւ Խրուաթներու, Քոսովոյի Ալպանացիներու եւ Վօյվօտինի Հունգարներու ներկայացուցիչներ, մինչ պատւիրակութեանց կարգին են Եուկոսլաւիոյ նախկին դաշնակցութեան Հանրապետութիւնները:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Արտաքին նախարարն ալ Ֆարէս Պույէզ իր հրաժարականը տուաւ բողոքելու համար Սուրիոյ սուրիական կառավարութեան որոշումին դէմ, շարունակելու ընտրական գործընթացը: Նոյն պատճառներով հրաժարեցաւ նաեւ Ժօրժ Սաադէ Քաթայէպներու պարագլուխը, որ Թղթատարի նախարարն էր:

ՀԱԿԻՐԱՔԵԱՆ վինակցութեան արեւմըտեան դաշնակիցները ազդարարեցին Պաղտատի կառավարութեան, որ դադրեցնէ իր օդանաւերու թռիչքը երկրին հիւսիսը, ուր ապաստանած են հալածուած շիիները, հակառակ պարագային վար կ'առնուին: Պաղտատ յայտնեց թէ նման պարագայի մը, կրնայ հակօդային ինքնապաշտպանութեան դիմել:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ լրագրող մը ու կինը իրենց բնակարանին մէջ սպաննուած են: «Յունուար 20» թերթին հրատարակութեան տնօրէնը կ'ըսուի որ նախապէս ալ սպառնալիքներ ստացած է Ազրպէջանի դէմ հայեւուսս գործակցութեան մասին փաստեր ձեռք անցուցած ըլլալով: Ոճիրը մեծ հակազդեցութիւն առեղծած է երկրին մէջ ու Բաքուի մէջ բողոքի ցոյցեր կատարուած են: Թերթը անունը առած է 1990 Յունուար 20 թուականէն երբ խորհրդային ուժերը մտած էին Բաքու:

«ՄԻԼԼԻՅԵԹ» Թրքական օրաթերթին Օգոստոս 27--ի թիւին մէջ լոյս տեսած է Քիւրտիստանի քարտէս մը որ պատրաստուած է Փարիզի քրտական հիմնարկին կողմէ: Ներկայացուած քրտական սահմանները կը ներփակեն Թրքական 20 քաղաքներ, ինչպէս՝ Կարս, Էրզրում, Երզնկայ, Մալաթիա, Տիգրանակերտ, Մուշ, Վան եւայլն: Սահմանները կը տարածուին նաեւ Սուրիոյ, Իրանի եւ Իրաքի մաս մը քաղաքներուն վրայ: Թերթը մեծ դժգոհութեամբ կը նշէ թէ Հիմնարկը հովանաւորութիւնը կը վայելէ Տիկին Միթերանի:

ԱՆՏՐԻՈՒ մրրիկը Ֆլորիտայէն ետք ուր 11 հոգի մեռան) Լուիզիան հասաւ, ուր նիւթական հսկայ վնասներ պատճառեց եւ մէկ հոգի ալ մեռաւ: Ֆլորիտայի մէջ գործուած աւերը 20 միլիառ տոլար կը գնահատուի:

ՍԻԿԻԼԻՈՅ Ֆալքոնէ դատաւորին կը յաջորդէ կին մը՝ Լիլիանա Ֆերարօ: Առաջին անգամն է որ կին մը պիտի տանի հակամաֆիա պայքարը: Քարտուղարութիւնը վարած է սպաննուած դատաւորին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

67--ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 100 Ֆր.:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10--ին, առաւօտեան ժամը՝ 9--ին:

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2--էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10--էն 12, եւ 15--էն 18.30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6):

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ. --
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

– Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ –

ՊԱՆԵԷՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15--էն 16.30:

Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

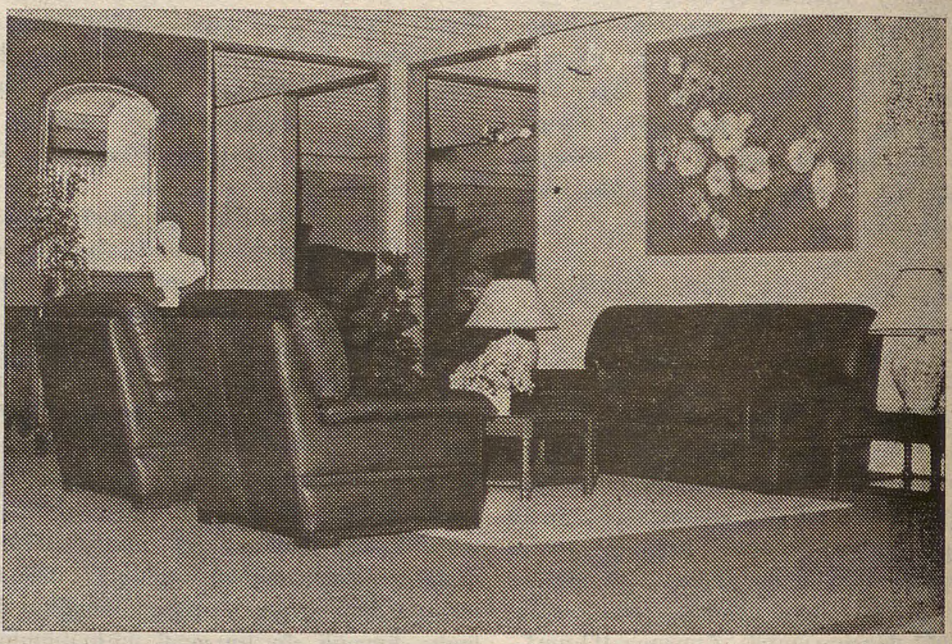

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ՇԱՀԱՆ
ԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.

ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ " 60 Ֆր.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂ-ՔԻՍ " 60 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ» Թղթատարի զին՝ 14 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 29-30
SAMEDI-DIMANCHE
29-30 AOUT
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.873 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.873

ԱԼՄԱ - ԱԹԱ

ՀԱՅ ԵՒ ԱԶԵՐԻ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ՇՈՒՐՋ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

ՌՈՒՄԲԵՐ ԿԸ ՏԵՂԱՆ 14 ՄԵՌԵԱԼ, 43 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով Ղազախստանի նախագահ՝ Նուրսուլթան Նազարբայեւի հրաւէրով հանդիպում մը տեղի կ'ունենար Ալմա -- Աթա Հայերու եւ Ազրպէյճանցիներու միջեւ Արտաքին նախարարներու մակարդակի վրայ: Ուրեմն, Հինգշաբթի օր, Օգոստոս 27-ին, Ալմա -- Աթա գացած էր հայկական պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ Րաֆֆի Յովհաննէսեանի: Նախարարութեան կարգ մը պաշտօնատարներէ զատ, պատուիրակութեան մաս կը կազմէր նաեւ Ապահովութեան (Անվտանգութեան) Կոմիտէի նախագահի տեղակալը՝ Խաւար Սիմոնեան:

Հանդիպումը դրական կը նկատուէր (երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, Ուրբաթ առտու, Օգոստոս 28), քանի Արտաքին երկու նախարարները մեմորանտում մը ստորագրած են ուր պատրաստակամութիւն կը յայտնեն աշխատիլ իրագործելու համար հրադադարի գործընթացը: Արտաքին նախարարներու հանդիպումէն ետք, նախագահ Նազարբայեւ ընդունած է պատուիրակութիւնները:

Եւ ճիշդ նոյն ժամերուն, մինչ Ալմա -- Աթայի մէջ այսպէս «սիրալիր» կարգադրութեան մը կը յօժարին Ազրպէյճանցիք, իրենց օդուժը (ՍՈՒ -- 25) կը ռմբակոծէր Ստեփանակերտի արուարձանը եւ զոհերու թիւը մեծ է, որովհետեւ գաղթականներ համախմբուած էին Ստեփանակերտէն Շուշ տանող կամուրջի մը վրայ, ուր ինկած է ռումբ մը, 14 մեռեալ կայ եւ 43 վիրաւոր:

Այս առընչութեամբ կարելի է անշուշտ անդրադառնալ Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարութեան լրատուական -- վերլուծական կեդրոնի ղեկավար՝ Լէյլա Եռնուսովայի յայտարարութեան, մամուլի ասուլիսի ընթացքին: Արդարեւ, ան, պատասխանելով Մարիօ Ռաֆայէլլիի 60 օրուան հրադադարի առաջարկութեան Ազրպէյճանի տուած հաւանութեան վերաբերող այն հարցումին՝ թէ այդ արդեօք կը նշանակէ՞ ռազմական գործողութիւններու դադրեցում, չեշտած է. -- «Արտաքին նախարարութիւնը ընթացող բանակցութիւնները ոչ մէկ ձեւով կը վերաբերին Պաշտպանութեան նախարարութեան»: Ցաւալի է, կը մնայ հարց տալ թէ ինչո՞ւ բանակցութիւն կը վարէ նախարարութիւն մը որ լիազօրութիւն չունի...:

Ազրպէյճան խախտած է նաեւ Հայաստանի եւ Նախիջեւանի պատուիրակութիւններու միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը (տե՛ս՝ «Յառաջ» Օգոստոս 27, Ա. էջ հեռատիպի բաժին): Օգոստոս 26-ին պէտք է վերսկսէր երկաթուղիի երթեւեկը Մեղրի -- Նախիջեւան -- Երասխ -- Երեւան, ինչ որ չէ իրագործուած, թէեւ հայկական կողմը վերականգնումի աշխատանքներու իրեն ինկած բաժինը կատարած էր:

***

Օգոստոս 26-ին, Ամիրանլարի ռազմական կայանէն, 40 արկեր արձակուած են Մարտունիի շրջանային կեդրոնին վրայ: Մէկ բնակիչ մեռած է, հինգ տուներ քանդուած են:

Շատ բուռն կռիւներ կը մղուին Մարտակերտի շուրջ, գլխաւորաբար՝ Դրմբոն, Ցարութիւնագոմեր եւ Մեհմանա գիւղերը:

***

Նախիջեւանէն նոր զարկ առած է Վայքի եւ Սիսիանի վրայ յարձակումը: Ռմբակոծուած են Բարձրունի, Խնձորուտ եւ Շաղաթ գիւղերը: Ռմբակոծուած է Կոռնիձորը (Գորիս), ուր չորս տուն քանդուած է: Գիշերը մարտական գործողութիւններ ծաւալած են Կրասնոսելսկի սահմանը, հայկական ուժերը յաջողած են հակառակորդը ետ մղել առաւօտեան դէմ, չորս մարտիկ վիրաւորուած են:

***

Օգոստոս 26-ին, Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ընդունած է ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Մ. Ռաֆայէլլի եւ անդամները: Հաւանութիւն տալով հանդերձ 60 օրուան հրադադարի սկզբունքին, դիտել տուած է որ մնայուն երաշխիքներու բացակայութեան պատճառով կը վարկաբեկուի հրադադարի գաղափարն իսկ: Երաշխիքը կրնայ ըլլալ միջազգային դէտերու ներկայութեամբ: Եւ հրադադարի հարցը, ըսած է նաեւ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, պէտք է կարգադրուի Ղարաբաղի եւ Ազրպէյճանի միջեւ, մինչ այս վերջինը կ'ուզէ անպայման Հայաստանը պատերազմի մէջ առնել: Ռաֆայէլլի խոստացած է դէտերու հարցը ներկայացնել ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը-ի նախագահութեան:

***

Հացի շատ սուր տագնապը կը շարունակուի Հայաստանի մէջ եւ ծանրակշիռ բնոյթ կ'առնէ, ինչ որ բնական է, երկրի մը մէջ ուր միայն հացն է որ կրնայ տեղ բռնել անմատչելի սնունդին: Իշխանութիւնները բարձր մակարդակի վրայ, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ եւ Նախարարներ կը ջանան լուծում գտնել, քանի եթէ շրջափակման հետեւանքով պաշարները չեն ամբողջանար, անդին հացի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՁԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՍԳԱՒՈՐ (4)

Քանի մը օր, քանի մը նայուածք մամուլին, փոխասացութիւն այլազան անհատներու հետ, շուտով կարգ մը եզրակացութիւններ կը վերածուին նոր տեսակէտներու:

Կան կիսախուլ մարդիկ, որոնք իրենց ականջային թերութիւնը ընդունելու փոխարէն, կը կրկնեն, թէ շատ գէշ կը լսուի, բան մը ունի հեռաձայնը, կ'ընդվզին:

-- Ալօօօ, չե՛մ լսում...

Թուղթի առհաւոր տագնապ, նաեւ թերթերու առհաւոր առատութիւն, անըմբռնելի վիճակ: Խորհուրդ:

Երբ կը քանդուէր կոմունիստական կարգը, երբ կը սնանկանար կուսակցական դրութիւնը, ինծի կը թուէր, թէ մարդիկ որոշ ատեն մը պիտի մնային ամէն կազմակերպութենէ դուրս, ժամանակ պիտի տային իրենք իրենց մտածելու, խոկալու, ուսումնասիրելու, անկուսակցական շրջանը վերածելու վայելքի: Անտեղի մտածում: Ոչ իսկ երկու տարի, ահաւասիկ կը յայտնաբերեմ անհաւատալի իրավիճակ մը: Երեւան կուտայ տպաւորութիւնը, թէ գոյութիւն ունեցած չէ համայնավար կուսակցութիւն, թէ երկիրը ապրած չէ միակուսակցութեան մէջ: Յարմարուելու ապշեցուցիչ ատակութեամբ, անհաւատալի ինքնագոհութեամբ, ընկողմանած նոր կացութեան մէջ՝ մարդիկ ցմրուր կը կիրարկեն բազմակուսակցականութիւնը:

Կար ժամանակ, երբ կը գրուէին յօդուածներ Ռուսերու դէմ, կը կատարուէին քննադատութիւններ, օր մըն ալ կանգ կ'առնէին անոնք:

Կը սկսէին յօդուածները Ազրպէյճանցիներու դէմ, կը գրուէին դիպուկ յօդուածներ, կը կատարուէին ճշմարիտ բացայայտումներ, բայց վերջ կ'ունենային անոնք ալ:

Ու հիմա, մարդիկ ձեռնարկած են նո՛ր գրոհներու, նո՛ր յարձակումներու, այս անգամ այլեւս իրարու վրայ, անոնք կը մեղադրեն զիրար, կը զրպարտեն, զիրար դաւաճան կը կոչեն, կ'ունենամ տպաւորութիւնը որ այս մէկը կանգ պիտի չառնէ, այս մէկը վերջ պիտի չունենայ, պիտի շարունակուի միշտ, յաւիտեան, անկէ ալ անդին:

Բայց այս ի՞նչ մախում թուղթի, շունչի, մելանի, արժանապատուութեան:

Գտածս կը ծաղրէ երեւակայութեանս սահմանափակումը:

Կը կարդայի, հարց կուտայի, թէ աւելի արդիւնաւէտ պիտի չըլլա՞ր ժամանակի մը համար փակել թերթերը, այդ ճիգը յատկացնել Ղարաբաղի:

-- Ալօ, ալօ, նորից չեմ լսում...: Նորից զանգէ:

Չկա՞ր մէկը որ ըսէր, թէ թերթերու սիւնակներուն մէջ ոչ մէկ հարց իր լուծումը գտած էր: Չկա՞ր մէկը որ յուշէր թուղթէ այդ պատերազմիկներուն, թէ ժողովուրդը իրենցմէ կ'ուզէր մէկ բան՝ հասցնել զինք Ազգ-ի այն բարձունքը, զոր նուաճած էին յօդուածագիրներ իրենց նօտոմ խմբագրականներով միայն, իրենց ստապատիր ճառերով միայն:

-- Էս ժողովուրդը էս ազգին արժանի չի, -- կը կրկնէր գիւղացի ծերուկ մը, կը տխրէր աւելի:

Շաբաթ երեկոյ էր, Յուլիս 19, բնթրիքին կը մասնակցէր նաեւ խոզաբոյծ մը: Գագի՞կ էր անունը: Ճառերու եւ կենացներու ընդմէջէն կը զանգատէր ան ալ: Պատասխանատուները չէին հայթայթած խոստացուած կերը, վախ ունէր որ անասունները սատկէին անօթութենէ:

-- Եթէ ուտելիք չունենան, զիրար կ'ուտեն, կը կշտանան, գոնէ կէսը կը փրկուի, -- երբ կ'ըսէր գիտուն բնողի զուարճախօսութեամբ, այդ անձնաւորութիւնը կը դառնար դէպի անծանօթ գիտութիւն՝

-- Խոզը խոզի միս չի ուտում, -- կը խօսէր քաղաքավար, կը ժպտէր:

Խոզը ուրեմն խոզի միս չէ՞ր ուտեր: Խելապատիկիս մէջ կը զարգանար միտքը, կը ծաւալէր: Մարդը խոզի չա՞փ ալ չկար: Եթէ չկար, չէ՞ր կրնար գոնէ դաս առնել անկէ, նմանիլ անոր, մինչեւ որ ժամանակ ունենար կտրելու դէպի մարդ տանող երկա՛ր, քարքարուտ, դժուա՛ր ճանապարհը: Եթէ անհատը ստանար խոզի բնութիւն, կը դադրեցնէր մարդասպան յօդուածները, սպանիչ ամբաստանութիւնները, կը ջնջէր հակառակորդը տրորելու, զայն ոչնչացնելու ախորժակները:

Թերթերուն մէջ գործածուած հայհոյանքներու մակարդակը հանճարեղի կը մօտենար: Կը մօտենար, ես կը յիշէի միամտութեանս այն օրը, երբ 17-ը տարի առաջ, «Բարե՛ւ, Հայաստան»ի մէջ կ'արձանագրէի, թէ մարդկութեան երազած իտէալ աշխարհը կարելի էր ստեղծել նոյնինքն Հայաստանի մէջ, Utopia-ի հետեւողութեամբ, այդ աշխարհը կոչել Hayopia, ցոյց տալ բոլոր ժամանակներու բոլոր տեսանողներուն հանճարը Հայուն: Արձանագրած էի, որովհետեւ անսահման էր հաւատքս Հայուն առանձնայատկութիւններուն նկատմամբ:

Ու հիմա անկախութիւն, հիմա ազատութիւն, հիմա իշխանութիւն, աթոռնե՛ր, աթոռնե՛ր, այդ աթոռներուն դիմաց շողիք արտադրող անհամար բերաններ:

«Պայքար, պայքար մինչեւ վերջ»ը վերածուած էր «Պայքար, պայքար մինչեւ աթոռ»ի, անդին կը հեծէր ժողովուրդը, կը հեծէր Ստեփանը, կը հեծէր Տիգրանը, կը հեծէր Նարինէն, կը հեծէր Մարինէն:

Կը հեծէր Անահան՝ կինը, որուն սեւ-ն իսկ գունաւոր էր տարի մը առաջ, որուն գունաւոր-ն իսկ սգաւոր էր, ահա, տարի մը ետք:

. . . .

Հապա՞ եթէ սխալ հասկցած ըլլայի Գագիկին ակնարկութիւնը, հապա՞ եթէ իրարու միս ուտող ըլլային խոզերն ալ, ուտէին զիրար, վերապրէր անոնց կէսը, չհասնէր նոր կեր, անոնք շարունակէին ուտել զիրար, ու այսպէս, շարունակաբար, մինչեւ որ վերջին խոզը սատկէր անիմանալի տուայտանքներու մէջ:

Իտէալիստական աշխարհահայեացք թէ մաթերիալիստական պատմահայեցողութիւն, ո՛չ մէկ կարեւորութիւն, վերատեսութեան պէտք է ենթարկեմ կարգ մը տեսակէտներ:

-- Ինչ ասացի՞ք...: Խուլ ասացի՞ք...: Մի քիչ աւելի բարձր խօսէք...:

Ոչ միայն կիսախուլ է խօսակիցս, լաւ չի բանիր անոր հեռաձայնն ալ:

Յուսահատ վար կը դնեմ ընկալուչը:

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆ

ԱՅՍՊԷ՞Ս ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Շահումեանի անկումէն ի վեր Հայաստանեան եւ Սփիւռքի մամուլին իշխանութեան ընդդիմադիր թեւին անուններուն մէջ սկսած է պտըտիլ «հող յանձնել»ու թէմա մը. այդ պտոյտը մշտական բնակութեան վերածուեցաւ երբ Շահումեանը եղաւ միայն նախընթաց մը. հող յանձնելու ամբաստանութիւնը շարունակուեցաւ Արծուաշէնի եւ ապա Մարտակերտի կարգ մը գիւղերուն կորուստով: Ատոր զուգահեռ՝ հասան տարաձայնութիւններ դասալիք ու թալանի ախորժակով ճակատ դիմողներու: Նոյնիսկ լսուեցաւ թէ կային ճարպիկ տիպարներ որոնց համար ճակատ երթալը վաճառելու ապրանք հայթայթելու պարբերական առաքելութեան վերածուած էր:

Հաւատա՞լ, չհաւատա՞լ այսքան ծանրակշիռ մեղադրանքներու. ի՞նչպէս հաւատալ որ տասնամեակներով սերունդներ չարչրկած Կարսի յանձնումէ մը ետք, իր անկախ երկրին սահմաններուն մէջ եւս հայ երիտասարդը կրնայ կոնակ դարձնել ռազմաճակատին ու խլուած հողերու: Ո՞ր մէկ հակափաստին ապաւինելով չհաւատալ, երբ ամէն օր թշնամիին կրակոցներուն տակ ինկածներու հերոսական մաքառումին նուիրուած տողերու քով, ականատեսներ սկսած են պատմել նաեւ եղածը հանդարտօրէն դիտողներու -- միմիայն դիտողներու -- մասին եւս:

Հարցը հաւանաբար անտեղի պիտի ըլլար Կարսի պարագային հետ բաղդատելու չափ լուրջի առնել, եթէ պաշտօնական լրատուութիւնն ալ չգար դարկ տալու տարաձայնութիւններով, հատ ու կենտ լուրերով ստեղծուած խուովքին: Անցեալ շաբաթ «Արմէնփրէս»ը հաղորդեց թէ Հայաստանի զօրակոչը ձախողած էր: Այս տեղեկատուութիւնը լրացնող բացատրութիւնը աւելի ծանրակշիռ էր սակայն պատճառածէն, Զօրակոչը ձախողած էր տեղական իշխանութիւններու թերացումով:

Անկախ Հայաստան աչքը բացաւ պատերազմի մէջ. պատերազմ՝ թշնամիի մը դէմ որուն այնքան սուղ վճարուած փորձառութիւնը կը կարծէինք թէ մեր էութեան մաս կազմած էր այլեւս: Մինակ վէպ գրելու եւ ճառ խօսելու կը զօրէր ուրեմն տոխկա...: Այլապէս, որքան ալ սուղ, որքան ալ անմատչելի ըլլային միջոցները, հայկական պետականութիւնը գիտցած պիտի ըլլար թէ գոյութիւնը խարսխելու ամէնէն ամուր կայքը զինեալ ուժն էր: Թո՛ղ ըլլային բարեկամ կարծուածներու խոստումները, թող ըլլար նաեւ անոնց հաւատք ընծայելու տրամադրութիւնը, սակայն ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը կամ ուրիշ բան ստուերէր բանակ ունենալու անհրաժեշտութեան գիտակցութիւնը. թո՛ղ ըլլար ան աշխարհի ամէնէն փոքրը, ամէնէն քիչ զինամթերք ունեցողը, սակայն մէկ անուն ու մէկ նպատակ կրողը: Հայկական հողէն առաջ ան պիտի պաշտպանէր հայկական պետականութեան վարկը, արժանապատուութիւնը ու Խրիմեանի Թուղթէ շերեփէն տարբեր բան պիտի տեսնէինք Հայաստանի Արտաքին նախարարին ձեռքը երբ կը դիմէր դաշնակից պետութիւններու, յիշեցնելով որ պարտ են Հայաստանի թիկունք կանգնիլ իրենց ցեղակից ու հաւատակից Ազրպէջանի մը դէմ...:

Ցեղա՛ւ: Զկրցա՞նք. չուզեցի՞նք բանակ ունենալ. պատասխանները ոչինչ կը փոխեն այն կացութենէն ուր հայկական զինեալ ուժերու հրամանատարը կ'ըսէ. -- «պէտք է ասեմ որ Հայաստանի ներկայ տնտեսական իրավիճակում ի հարկէ դժուար է ստեղծել զինուած ուժեր: Բայց մենք ստիպուած ենք այդ հարցը լուծել»: Ան կ'անդրադառնայ նաեւ Ազրպէջանական վերջին յարձակումներուն որոնք թիրախ ունին յատկապէս Հայաստանի հարաւային շրջանը, ըսելով. -- «արդէն ակտիւօրէն արծարծւում է տարածքների փոխանակման գաղափարը»:

Այո՛, դժուար է բանակ ստեղծել. սակայն միջոցները փաստօրէն գտնուած են, քանի որ հայ զինեալները երկու տարիէ ի վեր գոյութիւն ունին՝ կռուելու զէնքով, հանդերձանքով եւայլն: Հրամանատարութիւնը կեդրոնացնելու, անոր ամբողջական կարգավիճակ տալու եւ պետականութեան մէկ լծակը դարձնելու արա՞րքն էր դժուարինը: Կարդալով զօրակոչին ձախողած ըլլալուն լուրը, հաստատական հակում կը ստանայ ենթադրուած պատասխանը:

Մինչդեռ հաւատացած էինք թէ «Հայրենիք», «հող», «պետականութիւն», «ազգ», «ապագայ» եզրերը այսօրուան աշխարհին կանոնով չափելու դարը բացած էինք վերջապէս. ու պետականութիւն կը նշանակէր նաեւ անոնց արտաքսումը՝ երգերէ, ճառերէ, քերթողներէ, ողբ ու լացէ հիւսուած հնամաշ խրճիթներէն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՕՐԷՆՔԸ

... Բեռնամեքենայի թափքում տուփերի, դատարկ արկղների վրայ պառկած կամ կիսանստած մի խումբ զինուորներ են նստում՝ Մարտակերտ -- Ստեփանակերտ ճանապարհին: Բեռնամեքենայի թափքում, միւս ուղեւորներից առանձնացած, քչփչում են երկու Մարտակերտցիներ՝ երիտասարդ եւ, ըստ ամենայնի, առողջ տղամարդիկ:

-- Լսե՞լ ես, Թուրքերը նորից են մտել Կուսապատ:

-- Արա, բա ի՞նչ են անելու, կռուող չկայ:

-- Է, ի՞նչ կռիւ, մերոնք խաղում են: Շահումեանն ու Մարտակերտը Ամերիկան տուել է Թուրքին: Ես գետից էն կողմ, -- ցոյց է տալիս Խաչէնի Ջրահովիտը -- Հայ չի ապրելու: Տղայ ես՝ գլխիդ ճարը տես:

Լռեցին: Նկատեցին, որ լսում եմ: Խոժոռ նայեցին ու սսկուեցին մինչեւ Ստեփանակերտ:

Պատերազմի օրէնքով այս երկուսը դասալիքներ են, սադրիչներ: Պատերազմում նմաններին դատում են ամենայն խստութեամբ: Դա ներքին տնաքանդութիւն է, որ Շահումեանի դէպքերից սկըսած աւերում ու կազմալուծում է ոչ միայն ճակատը, այլեւ թիկունքը: Պատերազմի օրէնքով այդ տղամարդիկ պիտի ճակատում լինէին: Բայց ո՞ւր է պատերազմի օրէնքը:

Թարթառի աջափնեայ հայկական գիւղերը թշնամին չի մտել, բայց Վաղուհասից մինչեւ Ջլդրան անարգել ծաղկել է աւարառութիւնը: Ովքե՞ր են աւարառուները ոչ ոք չգիտի: Ի՞նչ տրամաբանութեամբ է իրականացուել թալանը:

-- Մէկ է՝ Թուրքն է տանելու:

Զարմանալի պատերազմ է. մէկը կեանքի գնով Դրմբոնի մատոյցներում կասեցրել է թշնամու գրոհը, փակել Քանէֆի ճանապարհը, աներկիւղ կրակ բացել գրոհիչ ինքնաթիռի վրայ, իսկ միւսը, համարեա նոյն ժամերին, Ջլդրանում մորթել է մի այլի կնոջ խոզն ու քէֆ արել: Վաղը, երբ լռեն որոտները, համոզուած եմ, երկրորդն աւելի բարձր է գոռալու, կուրծք է ծեծելու իսկ առաջինը երեւի մոռացուելու է:

Մարտակերտի շրջանի աւտոտրանսպորտի մեծ մասը վարորդների կամ նրանց պետերի կողմից սեփականացուել է: Այսօր էլ Ստեփանակերտի խուլ նրբանցքներում, մասնաւոր բակերում կարելի է տեսնել բեռնուած մեքենաներ, կցասայլեր, իսկ աւելի ճարպիկներն անցել են սահմանը: Անցել են պետական մեքենաներով: Ի՞նչ ճանապարհով են անցել, երբ հիւանդ, անկողնում գամուած ծերունին չի կարողանում անցաթուղթ ձեռք բերել: Ո՞վ է տնօրինում մարդկանց ճակատագիրը: Եւ մի՞թէ պատերազմող երկիրն իրեն կարող է այդպիսի շռայլութիւններ թոյլ տալ:

Ութ հազար հեկտար աշնանացան արտ Մարտակերտի շրջանում հրդեհուել կամ հնձուել է թշնամու կողմից: Ութ հազար հեկտա՜ր՝ ամբողջ հարթավայրային գօտին, շրջանի հացի շտեմարանը: Երեւի հազիւ մի հազար, երկու հազար հեկտար արտ է փրկուել Խաչէնի ու Թարթառի հովիտներում: Բայց արդեօ՞ք փրկուել է: Ի՞նչ տարբերութիւն, եթէ այդ արտերը չհնձուեն, ուրեմն դարձեալ կորած են մեզ համար: Բայց ո՞վ է մտածողը: Իսկ առջեւում ձմեռ է: Պատերազմող երկիրը հացի արժէքը չի՞ գիտակցի, հացի, որի լինել -- չլինելուց է կախուած պատերազմի ելքը: Մեր հայրերն ու մայրերը հայրենական կոչուած մեծ պատերազմի տարիներին զրկոցական են եղել, ամբարը նրանք հնձած արտերում հասկ ու հատիկ են հաւաքել՝ բուռ -- բուռ՝ ամէն ինչ ռազմաճակատի համար, ամէն ինչ յաղթանակի համար: Իսկ այսօր խոզերն արտ են մտնում, դաշտապահը տեսնում, շրջւում է, տնտեսութեան ղեկավարը տեսնում, շրջւում է: Բոլորս տեսնում, չնկատելու ենք տալիս: Շա՞տ ենք հարուստ: Ախր, վաղն էլի ձեռքներս մեկնելու ենք:

Դարձեալ Մարտակերտի շրջանից պիտի խօսեմ: Յուլիսեան խուճապի օրերն համբային անասունների մեծ մասը մնացել է գաւթիչներին, քիչ բան է փրկուել, դրա տեղն էլ տարոյդ քչերը գիտեն: Բայց դա չէ, որ ուզում եմ շեշտել: Մնացած, փրկուած անասունն էլ անտէր է մնացել: Ահա Առաջաձորի պետտնտեսութեան ֆերմայի հէնց դրանը սատկած -- ընկած մի կով: Կողքին մի երկու կթուոր է կանգնած:

-- Ի՞նչ է պատահել:

-- Հէչ, կով է սատկել:

-- Ինչո՞ւ:

-- Դէ, ես բժի՞շկ եմ: Իրենք էստեղ էին, սրսկեցին, գնացին, մի կէս ժամ յետոյ սատկեց:

Իրենք՝ տնտեսութեան տնօրէնը, ֆերմայի վարիչը, գլխաւոր անասնաբոյժը:

Ծոյլ, անտարբեր խօսակցութիւն, բայց ներկայ գներով չէ՞ որ 15 -- 20 հազար ռուբլու վնաս է հասցուել տնտեսութեանը, վնաս, որ, գիտեմ չի փոխ հատուցուելու, որովհետեւ՝ «կով է, էլի, սատկեց»: Որովհետեւ պատերազմ վարող երկրում կովի գինն իմացող չկայ՝ կով է էլի...

Խղճի, բարոյականութեան օրէնքներով պատերազմ չեն վարում: Կարելի է շըրջանցել յայտնի իմաստութիւնը՝ երբ որոտում են հրանօթերը, խիղճը մեռնում է: Ինքնափրկութեան բնազդը ստնում է կեցութեան սովորական չափանիշները եւ նրան կարող է դիմադարձ կանգնել միայն օրէնքի ուժը: Ես բռնութիւն չեմ քարոզում, բայց պատերազմում անընդունելի է ցանկացած ժողովրդավարական խաղ, մանաւանդ, երբ դա արւում է խմբակային -- կլանային ինքնափրկութեան բեմանիւթով: Պատերազմում չեն փրկւում: Պատերազմում կամ յաղթում են, կամ՝ պարտւում: Պատերազմն ուրիշ տրամաբանութիւն չունի:

Եւ որովհետեւ կողմերից ամէն մէկը պատերազմում է յաղթանակի համար, ուրեմն պիտի ունենալ յաղթանակի օրէնք: Դաժան, բայց արդարացի օրէնք որ կարելի է ամփոփել այսպէս՝ պատերազմում՝ ինչպէս պատերազմում: Ամէնուր: Եւ խրամատում, եւ թիկունքում:

ՎԱՀՐԱՄ ԱԹԱՆԷՍԵԱՆ

«Արցախ», Օգոստոս 8

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆ

«Հին օրերու ձեռուըներ, ո՞ւր էք դուք,
ձեռքեր օրհնեալ,
Ձեռքեր անպիղծ, ձեռքեր յուրթի եւ
արգաւանդ,
Ձեռքեր բարի եւ բեղնաւոր, ձեռքեր
վսեմ ու վեռական,
Երբ ցորեանին սրբազան սերմը ձեր
ափին մէջ,
Հալած ոսկու հեղեղի պէս լայնաբուռն
կը ցանէիք...»
ՍԻԱՄԱՆԹՕ
«Հայրենի Հրաւէր»

Եղիսաբէթ ծնած է Շուշի, 1874 Մայիս 5--ին: Հայրը Ղարաբաղի նշանաւոր Միրզա -- Ղահրամանի որդի՝ Իսահակ Մելիք -- Շահնազարեան ազատամիտ ու հայրենասէր պաշտօնաթող փոխ -- գնդապետ մըն էր: Ան իր զաւակները կը դաստիարակէր ազգասիրական ոգիով եւ կ'ուզէր, որ անոնք ճանչնան իրենց պարտաւորութիւնները հայրենիքին ու ժողովուրդին հանդէպ: Զաւակներէն մէկը մասնակցեցաւ Խանասորի արշաւանքին եւ նահատակուեցաւ կռիւներուն ընթացքին:

Մինչեւ 12 տարեկան Եղիսաբէթ յաճախեց Շուշիի ռուսական դպրոցը, ապա Թիֆլիս գնաց իր մօրաքոյրներուն մօտ եւ Գերմանիա մտաւ: Շատ ընդունակ և աշխատասէր աշակերտուհի մըն էր եւ աւարտեց 1893--ին, շատ փայլուն արդիւնքներով: Մօրաքոյրները ռուս բարձրաստիճան սպաներու հետ ամուսնացած ըլլալով, Եղիսաբէթի շրջանակը մեծ մասամբ ռուսական էր: Սակայն անձնական ծանօթութիւն ունէր Քրիստափոր Միքայէլեանի հետ, որ թուաբանութեան դասեր կու տար իր մօրաքրոջ որդիներուն: Իսկ իր երկու եղբայրները ուսանողական ընկերներն էին Սիմոն Զաւարեանին եւ Ռոստոմին ու կը մասնակցէին անոնց հերթական հաւաքոյթներուն: Եղիսաբէթ ալ սկսաւ ներկայ գտնուիլ այս հաւաքոյթներուն, սակայն գաղտնօրէն՝ իր ռուսասէր մօրաքոյրներուն դժգոհութիւնը չգրգռելու համար:

Առաջին անգամ 1892--ին էր, որ հաւաքոյթի մը ընթացքին Ռոստոմի հանդիպեցաւ: Սակայն նիհար, ժժգոյն, ինքնամփոփ, լռակեաց եւ խիստ համեստ «Քոթոթ» Ռոստոմը 19--ամեայ Եղիսաբէթին վրայ խոր տպաւորութիւն չձգեց: Այդ ժամանակ Ռոստոմ Թիֆլիս եկած էր իր հօրը պնդումով եւ Կրտսերներու Զինուորական Գոլէճը կը յաճախէր: Սակայն փոխանակ զինուորական ասպարէզին նուիրուելու, յեղափոխական գաղափարներով ներշնչուեցաւ: «Յեղափոխական գաղափարները արդէն գրաւած էին զինք. հաւասարութիւն, եղբայրութիւն, ազատութիւն եւ ընկերվարութիւն, իրեն համար այլեւս երբեք նպատակ չէր զինուորական մը դառնալը՝ իր հօրեղբայրներէն մէկուն նման» (Տե՛ս՝ Ռոստոմի այրին՝ Թագուհիի կամ Թագուշի հարցազրոյցը Փարիզի «Ազատամարտ» թերթին մէջ, արտատպուած՝ Պէյրութի «Ազդակ» օրաթերթին կողմէ 1981 Մարտ 25, 26, 27 թիւերուն մէջ):

1894--ին Եղիսաբէթ Ժընեւ գնաց բնագիտութիւն ուսանելու համար: Այդ շրջանին հոն կը գտնուէր նաեւ Ռոստոմ՝ «Դրօշակ»ի գործով: Ռուսական կրթութիւն ստացած օրիորդը առիթ ունեցաւ մօտէն ճանչնալու այդ եզակի մարդուն ապրելակերպը, գաղափարներն ու կատարած աշխատանքը: Անկրախ էր մանաւանդ անոր գաղափարական նուիրումը, ուժեղ դատողութիւնը եւ բարոյական բարձրութիւնը: Իսկ կարելի չէր անտարբեր մնալ անոր տարակարծութիւններ հարթելու, համադրելու, շաղկապելու ոգիին առջեւ:

1894--ին Եղիսաբէթ ու Ռոստոմ նշանուեցան: Ռոստոմի նշանուելու որոշումը մեծ անակնկալ մըն էր: Կը պատմուի, որ երբ ան Պարսկաստան կը գտնուէր, առիթով մը մամիկ մը հարց կու տայ իրեն. -- «Տղաս, դուն ամուսնացա՞ծ ես եւ զաւակներ ունի՞ս», իսկ Ռոստոմ քմծիծաղով կը պատասխանէ. -- «Տանը մնալու եւ ընտանեկան հոգսերով զբաղելու ժամանակ չեմ ունեցել»: Միւս կողմէ Եղիսաբէթի ծնողքն ու ազգականները բուռն կերպով հակառակեցան. աղջիկը կը

...պատկանէր հարուստ, ազնուական, ամբողջ Ռուսաստանի մէջ աչքի ինկող եւ յարգանք վայելող ընտանիքի մը, մինչդեռ տղան աղքատ, հնամաշ զգեստներով, գիւղացիական «սարդ» ծագում ունեցող եւ Ռուսաստանի մէջ նոյնիսկ ապրելու իրաւունք չունեցող փախստական յեղափոխական մըն էր։ Սակայն Եղիսաբէթի համար այս տարբերութիւնները արժէք չէին ներկայացներ։ Ան իր նշանադրութեան օրը խոր գիտակցութեամբ, յուզումով եւ երկիւղածութեամբ ձեռքը դրաւ «Դրօշակ»ի համարի մը վրայ եւ երդում ըրաւ ոչ մէկ ձեւով խանգարել Ռոստոմի հանրային -- յեղափոխական գործունէութիւնը։ Ծնողքը մինչեւ վերջ ընդդիմացան այս միութեան եւ զրկեցին իրենց աղջիկը օժիտի եւ ժառանգութեան իրաւունքէն։

Ժընեւի մէջ Եղիսաբէթ համալսարանական դասընթացքներու հետեւելու կողքին, եռանդով մասնակցեցաւ հասարակական կեանքին, նշանածին հետ «Դրօշակ»ի գրութիւնները չարեց եւ յօդուածներ գրեց։ Համալսարանին մէջ շուտով աչքի ինկաւ իր բացառիկ կարողութիւններուն համար եւ իր գիտութեան ուսուցիչը քանիցս խորհուրդ տուաւ լքել նշանածը, ամբողջութեամբ գիտութեան նուիրուիլ եւ նոյնիսկ բարձր գիտական պաշտօն մը առաջարկեց Իտալիոյ մէջ։ Սակայն Եղիսաբէթ իր կատարած նուիրական երդումը դրժողը չէր։

Երեք ու կէս տարիէն աւարտեց համալսարանական դասընթացքները, վերադարձաւ Թիֆլիս մօրաքոյրներուն քով եւ Ռոստոմի հետ ամուսնացաւ 1898-ին։ Սակայն փախստական Ռոստոմի հետքը գտնուած ըլլալուն, ամուսնութեան օրն իսկ ստիպուած եղաւ Թիֆլիսէն արտասահման մեկնիլ, իսկ Եղիսաբէթ Բաքու անցաւ եւ հոն ապրուստը հոգաց մասնաւոր դասեր տալով եւ նաւթահորերու յատակագիծներ գծելով։

Նորապսակները իրար գտան 1899-ի ամառը եւ հաստատուեցան Ֆիլիպէ։ Հոն Եղիսաբէթ դպրոց մը բացաւ գաղթական մանուկներու համար, ուր կը դասաւանդէր նաեւ Ռոստոմը։ Դպրոցական աշխատանքներուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին Պարտիզպանեան երկու քոյրերը, մէկը՝ ապագայ Սաթենիկ Տէր-Դաւիթեան, միւսը՝ Պերճուհի Բարսեղեան։

Եղիսաբէթ միայն կրթական գործով չէր զբաղեր, այլ ունէր նաեւ բեղուն հասարակական գործունէութիւն։ Ժողովուրդին հոգեմտաւոր զարգացման համար դասախօսութիւններ կուտար, հանրական ժողովներ կը հրաւիրէր եւ կը շեշտէր ընտանեկան դաստիարակութեան կարեւորութիւնը։

Ժամանակի ընթացքին Եղիսաբէթի հիմնած դպրոցը զարգացաւ, լայն ժողովրդականութիւն շահեցաւ եւ ունեցաւ ինքնուրոյն դրոշմ, մանաւանդ որ ոչ միայն հոն յաճախող մանուկներուն մտաւոր զարգացում կը տրուէր, այլեւ նոյնքան կարեւոր էր բարոյական դիմագիծ կերտելը եւ ուխտեալ հայրենասէրներ պատրաստելը։ Յետագային, Ֆիլիպէի եւ Պուլկարիոյ այլ քաղաքներու մէջ հասարակական բնոյթ կրող հաստատութիւններ հիմնուեցան։ Գրեթէ առանց բացառութեան, հիմնադիրները Եղիսաբէթի եւ Ռոստոմի աշակերտներն էին, որոնք իրենց մեծ դաստիարակներուն սկսած գործը կը շարունակէին։

Եղիսաբէթ, Ռոստոմ եւ իրենց աղջնակը՝ Թագուշ կ'ապրէին նիւթական շատ նեղ պայմաններու մէջ։ Ռոստոմ կուսակցական գործերով կլանուած ըլլալուն, ընտանիքին ամբողջ հոգը Եղիսաբէթի վրայ էր։ Երկրորդ զաւկին ծնունդէն ետք, ան ծանրօրէն հիւանդացաւ եւ ստիպուած եղաւ իր սիրած գործը ձգել եւ առեն մը Կովկաս երթալ՝ ապաքինելու եւ հանգչելու համար։

Հոն էր, որ տարիներ ետք, ծնողքը հետը հաշտուեցաւ եւ հին դժգոհութիւններն ու քէները մոռցուեցան։ Ծնողքին օժանդակութեամբ, Եղիսաբէթ Ջուխցերիա գնաց եւ առողջութիւնը վերագտնելէ ետք, Թիֆլիս վերադարձաւ եւ նուիրուեցաւ իր սիրած կրթական -- հասարակական գործին։ Այդ օրերուն մասին Թ. Զօրեան հետեւեալ վկայութիւնը կուտայ վերը յիշուած հարցազրոյցին մէջ. --

«Մայրս ուսուցչուհի էր։ Թիֆլիսի մէջ այդ ժամանակաշրջանին Հայերը կը կազմէին բնակչութեան կէսէն աւելին, այս իսկ պատճառով կային բազմաթիւ հայկական դպրոցներ։ Մայրս, այդ օրերուն, շատ գործունեայ կին մըն էր։

«Հարկ է նշեմ, որ այն փողոցը՝ ուր մենք կը բնակէինք, շատ Հայեր կային։ Աւելին. այս փողոցի շատ տուներուն մէջ կը բնակէին ազգականներ։ Մեր տունը կը «նայէր» երեք փողոցներու. ասիկա կը դիւրացնէր հօրս փախուստը, երբ ոստիկանութիւնը գար զինք ձերբակալելու։

«Այս փողոցին մէջ մենք ունէինք շատ բարեկամներ։ Ամէն անգամ որ ոստիկանները յայտնուէին, լուր կուտային մեզի։ Այս ձեւով հայրս բաւարար ժամանակ կ'ունենար փախչելու»։

Հակառակ ռուսական դպրոցներու կողմէ եղած փայլուն առաջարկներուն, իր ալ ստանձնած ընտանեկան ծանր պարտաւորութիւններուն -- Եղիսաբէթ կը հոգար նաեւ Ռոստոմի մօրը ու քոյրերուն -- ան նախընտրեց ծառայել հայկական վարժարանի մը մէջ եւ պաշտօնավարեց Յովնանեան եւ Գայեանեան դպրոցներուն մէջ իբրեւ բնական գիտութիւններու ուսուցչուհի։ Իր ազատ ժամերուն կը դասախօսէր Զուբալովի Տան ժողովրդական համալսարանին մէջ, դասեր կուտար Բարեգործականի հիմնած արհեստանոց -- դպրոցին մէջ եւ լայն գործունէութիւն ունէր մանաւանդ կիներու շրջանակին մէջ։ Երբ Ներսիսեան Վարժարանի հոգաբարձութեան անդամ նշանակուեցաւ, գործօն մասնակցութիւն բերաւ դպրոցին կրթական ծրագիրը մանկավարժական հաստատ հիմերու վրայ դնելու աշխատանքին։

Այսպէս ապրեցաւ ու գործեց մինչեւ 1914-ի ամառը։ Ամուսինին անձնական կեանքը կատարեալ ինքնամոռացում ըլլալուն՝ յանուն Սուրբ Գործին, այր եւ կին քիչ անգամ կը հանդիպէին, սակայն Եղիսաբէթ երբեք չէր բողոքեր։ Քրիստափոր Միքայէլեանի քրոջ որդին՝ Յովսէփ Թադէոսեանը հետեւեալ յատկանշական դրուագը կը պատմէ իր յուշերուն մէջ. -- «Մի օր Թիֆլիսում, փողոցում, Ռոստոմը հանդիպում է իր կնոջ՝ Տիկին Լիզային (Եղիսաբէթ)։ Տիկինը զարմացած հարցնում է Ռոստոմին։

« -- Ե՞րբ ես եկել։

« -- Մի եօթ օր կը լինի, -- պատասխանում է Ռոստոմը, -- բայց շատ էի զբաղուած, չկարողացայ տուն անցնել։

« -- Լաւ, -- ասում է կինը, -- երբ ժամանակ ունենաս, մէկ տուն էլ հանդիպիր...

« Եւ բաժանւում են» (Տե՛ս՝ Յովսէփ Թադէոսեան, «Թափառումներ Անցեալի Յուշերի մէջ», «Հայրենիք» ամսագիր, Նոյեմբեր -- Դեկտեմբեր 1946, թիւ 6, էջ 85)։

1914-ին Եղիսաբէթ եւ աղջիկը Ժընեւ մեկնեցան, ուր Ռոստոմ իրենց կը սպասէր։ Թագուշ հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ Ժընեւի իրենց կեանքը վերը յիշուած հարցազրոյցին մէջ. --

«Հօրս ժամանակին առաւելագոյնը, այսինքն՝ իւրաքանչիւր ազատ վայրկեան մեզի վերապահուած էր։

«Ան պարտաւոր էր թէեւ կանոնաւոր կերպով կատարելու տարբեր առաքելութիւններ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հաշւոյն, բայց ժամանակին մնացեալ մասը կը մնար մեզի հետ։ ... Ան երբեք չէր վարուեր ինչպէս կ'ըսեն՝ «ձեռքը թաթխել խմորին մէջ»։ Ճաշ կ'եփէր, տան գործերուն կ'օգնէր։ Շատ անդադար կերակուրներ կը պատրաստէր մեզի»։

Իսկ հօրն ու մօրը մասին Թագուշ կը վկայէ. --

«Իրականութեան մէջ, եթէ կ'ուզէք, սքանչելի եւ բարի մարդ մըն էր, նաեւ՝ զուարճ։ Ծայրայեղ ազնուութիւն կը բուրէր։ Եւ հակադրաբար մօրս, որ խիստ արտայայտութիւն մը ունէր մարդոց հանդէպ, հայրս մեծ վստահութիւն կը ցուցաբերէր թէ՛ իր ընկերներուն եւ թէ՛ ընդհանրապէս մարդոց հանդէպ։ Մայրս միշտ կը հակաճառէր իրեն, քննադատելով անոր կեցուածքը, որ մարդը կը դատէր անոր առօրեայ արարքներուն ընդմէջէն, եւ ոչ թէ վտանգի դիմաց։ Իսկ հայրս կը պատասխանէր. ամէն անգամ մարդիկ վտանգի մը դիմաց գտնուէին, կը կերպարանափոխուէին դէր -- մարդերու եւ սքանչելի արարածներու»։

Ժընեւի մէջ Եղիսաբէթ որոշեց պատրաստուիլ՝ Գիտութեանց Դոկտորի քննութիւններուն ներկայանալու համար։ Իսկ Թագուշ կ'ուզէր հետեւիլ Գեղարուեստի Վարժարանի դասընթացքներուն եւ յետոյ նկարչութեան նուիրուիլ։ Շուտով վրայ հասաւ Համաշխարհային Ա. պատերազմը եւ մայր ու աղջիկ կորսուեցան Կովկասէն, ուր գացած էր Ռոստոմ կուսակցական գործով։

1919 Յունուար 18-ին ամուսինին մահուան գոյժը առնելէ ետք, Եղիսաբէթ այլեւս Կովկաս չվերադարձաւ։ Այս մասին Թագուշ Զօրեան կը վկայէ վերը յիշուած հարցազրոյցին մէջ. -- «Մօրս միջոցով է որ իմացայ հօրս մահը։ Շատ մեծ քաջութիւն ունեցող կին մըն էր։ Օր մը գիս մօտը կանչեց եւ ըսաւ. -- «Հայրդ մեռած է»։ ... Դուք գիտէք, ատիկա իրեն համար շատ ծանր հարուած մը եղաւ, շատ դժուար հանդուրժելի։ Ինծի համար եւս նոյնը եղաւ, հակառակ անոր որ զինք շատ քիչ ճանչցած էի։ Իր մասին կը խօսէի յաճախ»։

1923-էն ետք, Եղիսաբէթ 11 տարի ծառայեց Քրաֆտ -- Պոնարի հիմնած հայկական որբանոց -- դպրոցին մէջ։ Հայ զրկուած մանուկներու դաստիարակութիւնը սուրբ գործ էր իրեն համար։ Մայրական գուրգուրանք ունէր անոնց հանդէպ, կ'աշխատէր որ մոռնան փշրուած երազները եւ ապագային նային հաստատ ու անվհատ։ Ռոստոմի նման Եղիսաբէթն ալ մեծ նուիրում ունէր երիտասարդութեան հանդէպ, գիտէր զանոնք հանրօգուտ աշխատանքի մղել եւ շնորհիւ իր բարոյական բարձրութեան ու պարտադրած յարգանքին, կրնար անոնց տարակարծութիւնները հարթել եւ ուժերը համադրել։

Բիւզանդ Եղիայեան, որ երկու տարի պաշտօնավարած է Եղիսաբէթի հետ Քրաֆտ -- Պոնարի հայկական կեդրոնին մէջ, հետեւեալ հաստատումները կ'ընէ այս բացառիկ կնոջ մասին. -- «Հայ կնոջ ճշմարիտ տիպար մը, համալսարանական ուսումով, մինչեւ ուքթորայի աստիճանին բարձրացած, բայց շատ համեստ եւ հանդարտ նկարագրով, միշտ ուշիմ եւ հայ մանուկներու հանդէպ համակ գուրգուրանքով լեցուն սիրտ մը, հասկցող մայր մը։ Ու տարօրինակ թուի թերեւս, այն երկու տարիներուն, որ միասին պիտի պաշտօնավարէինք, ես զայն պիտի յարգէի՝ իր ունեցած ճիշդ այն բանին համար, զոր չէի ակնկալեր գտնել հայ կնոջ մը մէջ -- կեանքի հանդէպ իր անայլայլ դրական կեցուածքը, յստակ թափանցող իր միտքը՝ մարդկային հարցերու մէջ։ Մեր մանկավարժական ժողովներուն մէջ երբ ինք կը խօսէր, գիտութիւնն ու սէրը միասին կը խօսէին։ Լաւ դիտուած, լաւ հաշուուած, լաւ մտածուած տեսութիւններ էին իր եզրակացութիւնները միշտ։ Եւ ամէնէն խոր՝ իր մէջ գիտունի հաւատքը» (Տե՛ս՝ Բ. Եղիայեան, «Եղուարդ Տարօնեանի Գիրքերը», «Ազդակ» օրաթերթ, 1962 Փետր. 14)։

1934-ին փակուեցաւ Քրաֆտ -- Պոնարի որբանոցը եւ Եղիսաբէթ ոչ միայն կորսնցուց իր սիրած գործը, այլեւ ենթարկուեցաւ նիւթական դժուարութիւններու։ Սակայն իր պողպատէ կամքով եւ անբեկանելի կորովով գլուխը միշտ բարձր բռնեց։ Մինչեւ իր մահը կատարեց հայ ժողովուրդին հանդէպ իր ունեցած պարտքը եւ հաւատարիմ մնաց ա արինեւ առաջ «Դրօշակ»ի համարին վրայ իր կատարած նուիրական ուխտին։

1934 Յուլիս 6-ին կատարուեցաւ իր մանկավարժական գործունէութեան յոբելեանը եւ վաստակաւոր կրթական ու հասարակական մշակը ջերմ գնահատանքի արժանացաւ։ Իր քալած ճանապարհը եւ զոհաբերութեան անգերազանցելի ոգին իբրեւ օրինակ պիտի ծառայեն գալիք սերունդներուն։

Արժէ շեշտել, որ Եղիսաբէթ այն հազուագիւտ կիներէն եղաւ, որ հասկցաւ ու յարգեց ամուսինին կուսակցական ղեկավարի պարտաւորութիւնները եւ իր նուիրումով թոյլ տուաւ ժողովուրդի բարօրութեան ձգտող անոր հոգիին։

ՍՈՆԱ ԶԷՅԹԼԵԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

Գուշակելի էր թէ Աւետիս կը շոյէ աղջիկը։ Իր խուլ ձայնը կ'ըսէր մեղմօրօր -- «...սիրե՛մ, ես քու լօփիկ միսերդ սիրեմ... փափկոտ միսերդ սիրեմ...»։

Քիչ վերջ նոյն արու ձայնը ըսաւ՝ այս անգամ առանց փաղաքշական շեշտի.

-- Չե՛մ դիմանար կոր Աղաւնիս, չե՛մ դիմանար կոր ... Աս պատերազմը ե՞րբ պիտի աւարտի որ կարգուինք մենք ... քեզ քանի կը սեղմեմ, այնչափ գէշ կ'ըլլամ կոր ... չե՛մ դիմանար կոր...

-- Ինչո՞ւ կը տրտնջաս, ըսաւ Աղաւնի։ Նորէն Աստուծոյ փառք տուր որ առանձին հանգիստ տեղ մը մնացեր ես։ Ի՞նչ պիտի ընէիր եթէ քեզ լեռները ղրկէին, քար կոտրելու ղրկէին ամելէ թապուրին մէջ։ Ուրիշներ հարիւրաւոր ոսկիներ ծախսեն՝ նորէն չեն կրնար քեզի պէս հանգիստ զինուորութիւն ընել։ Աղօթէ որ լաւ խոհարարութիւն գիտէիր եւ չուն Սիւլէյմանը քեզ քովը առաւ։

Աւետիս կրկնեց.

-- Խոհարարութիւն գիտեմ ... բայց չե՛մ դիմանար կոր...

Տօքթոր Փաշայեան նստաւ բանի մը վրայ որ ճռնչեց։ Արթաքի էֆէնտի որ կ'ուզէր անոր հեռանալը տեսնել, դժգոհեցաւ որ կը տեղաւորուի մարդուկը։ Իր դժգոհութիւնը ծածուկ չըլլալուն համար բժիշկը բռնեց դեղագործին դաստակը եւ ըսաւ -- «բազկերակդ գէշ կը տեսնեմ, դուն ալ չես դիմանար կոր...»։

Յանկարծ Աղաւնիին ձայնը ըսաւ.

-- Զգէ՛ ... մ'ըներ...

-- Ի՞նչ կ'ըլլայ աղուորս, պատասխանեց խոհարարը։ Մարդ մարդասանք չկայ։ Մեզ ո՞վ կը տեսնայ...։

-- Ի՞նչ բսիր։

-- Ո՞վ կը տեսնայ։

-- Ո՞վ պիտի տեսնայ ... մօրաքոյրս։ Գիտնալս վերի պատուհանէն նայելու սովորութիւն ունի ... աչքդ մէկ մը վեր առ՝ առանց յայտնի ընելու։

Դեղագործը լսաւ բժիշկին ականջին ի վար -- «կնիկէս այդքան մը խելք չեմ յուսար ամա ... կեցիր երթամ մէյ մը նայիմ»։ Թէեւ Աւետիսին ձայնը կ'ըսէր թէ նայող չկայ, բայց Արթաքի էֆէնտի հեռանալու պատրուակ մը գտած ըլլալով հեռացաւ։ Անձայն քայլերով մտաւ կողմնակի բաց դուռը եւ սկսաւ կատուի պէս բարձրանալ սանդուխները։ Երբ որ գաւիթը հասաւ, յառաջացաւ չորս ոտքի վրայ, մինչեւ ննջասենեակին առջեւ։ Ննջասենեակին դուռը բաց էր բարեբախտաբար եւ Արթաքի էֆէնտի վիզը երկարեց։ Քիչ մը աւելի, քիչ մը աւելի։ Ճիշդ այդ պահուն է որ սաստիկ վախցաւ դեղագործը։ Սարսռաց ամբողջ մարմնով, որովհետեւ իրենց ճերմակ փիսիկը՝ ոստումով մը իր կռնակը նետուած էր։ Արթաքի էֆէնտի հայհոյութիւնը կուլ տըւաւ, թողուց որ կատուն իր ծոծրակին վրայ տեղաւորուելու փորձեր ընէ եւ կրկին գլուխը երկարեց։ Իրաւամբ կինը ննջարանն էր։ Մէկ պատուհանը կիսով վեր առած էր եւ տակը դրած իրենց մեծ ու սեւ խոզանակը։ Քիթն ու բերանը այդ բացուածքին մէջ՝ դէմքը վարագոյրով պատսպարած՝ Տիկին էլպիս կը ջանար թէ՛ լսել եւ թէ տեսնել։

-- Իրա՛ւ է եղեր, ըսաւ Արթաքի էֆէնտի երբ որ բժիշկին քով դարձաւ։ Կնիկս ալ մտիկ կ'ընէ կոր ... Ա՛խ Աւետիս, ոչ տեսնող կայ, ոչ ալ լսող ... մա՛րդ -- մարդասանք չկայ...

Կրկին դադրեցաւ սանդուին աղմուկը եւ Աղաւնի ըսաւ.

-- Երկուքիս ալ անունը Ա-ով կը սկսի։ Մեր ճերմակեղէններուն վրայ միշտ Ա. մառքան պիտի ըլլայ։ Էյ ան ատեն ի՛նչպէս իմ ճերմակեղէններս քուկիններէդ պիտի զանազանենք...

Նշանածը ըսաւ.

-- Քա Աղաւնի, ադ ի՛նչ գէշ լուր տըւիր...

-- Հայա՛, շարունակեց աղջիկը խնդալով, շա՛տ գէշ լուր ... Չելլաս իմ քոմպինէզոններս հագնիս ... Ան ատեն ես ալ քու փաշալը վարտիքներդ կը հագնիմ. հա՛, հա՛, հա՛...

Համբոյրին աղմուկը այս անգամ երկար տեւեց։ Բոպէ մը կը դադրէր ու կը վերսկսէր։ Իրարու կը նայէին երկու տարեցները, քիթ -- քիթի փակցուած։ Տօքթոր Փաշայեան վերլուծեց բնախօսական պատճառներ։ Դեղագործին բարկութիւնը աւելցնելու գնով՝ ըսաւ թէ Մարտը կատուներուն ամիսն է, իսկ Մայիսը...

-- Աս բերանդ Հաճի Պէքիր է, ըսաւ Աւետիս, աս քիթիկդ ֆընտըխ թուրփի է։ Աս աչուկներդ պիլեայ են ... Գառն Աստուծոյ ես Աղաւնիս ... իջանելոյ Աղաւնոյ...

-- Ի՞նչ ըսիր...

(Շար. 3)

(Շար. Ա. էջէն)

գործատուներու մէջ անպարկեշտ արարքներ եւ չարաշահութիւններ կը կատարուին, ի հեճուկս ժողովուրդի մը, որուն տառապանքը քիչ մը շատ կ'անտեսուի :

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» : 28 août

LA POUDRIERE CAUCASIENNE

Hélène CARRERE - D'ENCAUSSE

Այս խորագրին տակ, խորհրդայնագէտ ակադեմականը յօդուած մը ստորագրած է, ուր կ'անդրադառնայ նաեւ Ղարաբաղի եւ դիտել կու տայ որ լուծում կայ եւ անոր բոլորովին անջատումը եւ ինքնավարութեան հաստատուիլը կամ կցումը Հայաստանի ոչինչով կը վնասէ Ազրբեջանի, ընդհակառակն : Ստորեւ յօդուածին առաջին հատուածը, որ այս հարցին կը վերաբերի :

Karabakh, Ossétie, Abkhazie, Tchétchénie, autant de noms et de territoires qui font du Caucase une véritable poudrière et évoquent tragiquement le Liban et la Yougoslavie.

Ces incendies qui embrasent la région ne relèvent pourtant pas de la «purification ethnique». Ils ne se ressemblent pas entre eux non plus, et leurs enjeux sont loin de peser du même poids. Le Karabakh, dont le sort oppose l'Azerbaïdjan musulman — où ce territoire peuplé d'Arméniens chrétiens est enclavé — à l'Arménie chrétienne qui réclame qu'il lui soit rattaché, est l'objet d'un conflit local, né d'une décision politique perverse, celle de Lénien et Staline qui l'ont, en 1923, inclus dans la République d'Azerbaïdjan au mépris des données humaines et culturelles.

Si les passions déchaînées ici depuis 1988 et le sang versé interdisent à court terme d'espérer une solution, il est clair qu'à plus long terme celle-ci existe. La sortie du Karabakh de la tutelle de l'Azerbaïdjan, sous forme d'autonomie totale ou par le rattachement à l'Arménie voisine, n'amputera pas l'Azerbaïdjan d'un territoire historique ni d'un territoire conséquent. Et elle lui assurera en dernier ressort une plus grande cohésion humaine et religieuse.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉԳՈՅԱՑԱՒ

Ինչպէս գրած էինք, Թրքական պատուիրակութիւն մը Երեւան գացած էր բարի դրացնութեան յարաբերութիւններու ծրագիր մշակելու համար : Թուրք պատուիրակութեան նախագահը՝ Արտաքին Նախարարութեան խորհրդական Պիլկին Ունան յայտնած է թէ իր երկիրը կը փափաքի Հայաստանի հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակել, սակայն ատոր համար հարկաւոր կը նկատէ որ Հայաստանի իշխանութիւնը յայտարարէ թէ կ'ընդունի ներկայ սահմաններու անփոփոխելի ըլլալուն հանգամանքը : Հայաստանի ներկայացուցիչները պատասխանած են թէ ՄԱԿ-ի անդամակցելով Հայաստան ընդունած է այդ կազմակերպութեան սկզբունքները, ուստի աւելորդ կը նկատէ նման յայտարարութիւն կատարել : Տեսակցութիւններու ընթացքին հայ պատասխանատուներ պնդած են նաեւ թէ Հայաստան Ազրբեջանէն հողային պահանջք չունի ;

Պիլկին Ունան ըսած է թէ տեսակէտներու տարբերութիւնը կարելի չէ եղած հարթել :

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՇԸՐՆԱՔԷՆ ՓԱՐԻԶ

Շուրջ 60 Քիւրտեր, որոնց մէջ 5 կին եւ երկու մանուկ, Օգոստոս 27-ին մինչեւ ժամը 20, գրաւեցին Առողջապահութեան Նախարարութիւնը եւ 15 պաշտօնատար ալ պատանդ բռնեցին ; Անոնք կը բողոքէին Թուրք Պետութեան ջարդերուն դէմ Շըրնաք եւ Ֆրանսայի ու ֆրանսական մետիաներու լռութեան : Կը պահանջէին որ Պ. Քուշնէր յայտարարութիւն մը ընէ եւ ըսէ որ Թրքական Քիւրտիստան կ'երթայ տեսնելու համար թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, Նախագահ Միթերան այլեւս զէնք չծախէ Թուրքիոյ եւ կինն ալ առաքելութիւն մը ղրկէ Շըրնաք : Պարզ է որ այս պահանջները չէին կրնար գոհացում ստանալ եւ ոստիկանները միջամտեցին ի վերջոյ պարպելու համար Նախարարութիւնը : Ստիպուած եղած են առաջին յարկի պատուհաններու ապակիները կոտրել կարենալ մտնելու համար :

Պէտք է ըսել որ կացութիւնը շատ ծանր կը թուի Շըրնաք, ինչպէս կը հաստատէր նաեւ «Մոնտ»ի թղթակիցը (Օգոստոս 28), կրկնելով ինչ որ արդէն գրած էինք երէկ եւ նկարագրելով քաղաք մը որ այլեւս միայն աւերակ է : Հարց կու տայ . — Ի՞նչպէս կեռիլլերոսներ, զինուած հրթիռարձակներով կրցած են խոյս տալ քաղաքէ մը որ պաշարուած է զինուորական ոստիկանութեամբ : Ինչո՞ւ, կը գրէ, ոչ մէկ ապստամբ սպաննուած է Շըրնաքի յարձակման ընթացքին ; Ինչո՞ւ տեղական պատասխանատուները արգիլած են լրագրողներու քաղաքին բնակիչներուն հետ խօսիլ : Ու կ'աւելցնէ, այս հարցումներէն ետք, ո՛չ արտակարգ վիճակի նահանգապետը՝ Ունալ Էրքան, ոչ ալ վարչապետ Տէմիրէլ կրցած են գոհացուցիչ պատասխան մը տալ : Մահմուտ Ալեանաք հրաւիրած է ՄԱԿ-ի պատուիրակութիւն մը որ տեղւոյն վրայ քննութիւն կատարէ վերջին դէպքերու կապակցութեամբ եւ որոնց ընթացքին, ըստ պաշտօնական տուեալներու, քան հոգի սպաննուած է : Եւ ինչպէս երէկ ալ ըսինք Թուրք մամուլը իշխանութեանց նկատմամբ քննադատական տողերով կ'արտայայտուի, չխնայելով Նախագահ Էօզալն իսկ : Միւս կողմէ ՓՔՔ-ի պարագլուխ՝ Ապտուլլահ Էօճալան հարցազրոյցի մը մէջ, զոր հրատարակած է Պոլսոյ քրտական մէկ օրաթերթը կ'ամբաստանէ Թ. Էօզալը որ գրգռութիւն մը գլուխ հանած է Շըրնաքի Քիւրտերուն դէմ : Կ'ըսէ «մեր կեռիլլերոսները բնաւ չեն յարձակած Շըրնաքի վրայ» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Իսա Ղամբարովի եղբայրը ձեռնարկած է նոր կուսակցութեան մը հիմնումին ; Քայլը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է, իսկ կուսակցապետ Ռուչէն Ղամբարով յայտնած է թէ ինք ժողովուրդին վստահութիւնը կը վայելէ ու իր կուսակցութիւնը որպէս այլընտրանք մը կը ներկայանայ իշխանութեան :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ վճռակամ է զէնք, զինամթերք ծախելու Թուրքիոյ . հարցը տեսակցութեան նիւթ եղած է Ռուսաստանի նախագահին գլխաւոր խորհրդական Գ. Բուրբուլիսի Անգարա այցելութեան ընթացքին : Թուրք մամուլին համաձայն այս քայլը արդիւնք է երկրին տնտեսական սուր տագնապին :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ երկու անջատ Պետութիւններու կը վերածուի Յունուար 1-էն, իր ստեղծումէն 75 տարի ետք (1918-ին, աւստրեւհունգար կայսրութեան աւերակներուն վրայ) ; Չեխաստան եւ Սլովաքիա, աւելի ուշ պիտի ունենան նաեւ երկու դրամանիշ, բայց, բաժանման բազմաթիւ կէտերը պիտի իրագործուին հետզհետէ :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԱՌԱՋԱՏԱՐԻՆ ԴԷՄ

Իր առաջին մրցումները ցոյց տուին որ Վալանսի Հ. Մ.-ին ներկայութիւնը արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին մէջ անտեղի չէ . ակումբը ունի խումբ մը՝ որ պիտի կրնայ պայքարիլ հաւասարէ - հաւասար իր մրցակիցներուն հետ : Անցեալ շաբաթ իրիկուն իր ձեռք բերած արդիւնքն ալ (0 - 0), Նիսի դէմ, այդ կը հաստատէ ;

Այս շաբաթ աւելի դժուար խաղ մը պիտի ունենայ անտարակոյս, քանի որ պիտի երթայ մրցիլ Մարթիկի դէմ՝ որ դասաւորումին գլուխն է ներկայիս : Իր վերջին արդիւնքը՝ յաղթանակ Նանսիի մէջ (0 - 1) : Անցեալ մրցաշրջանին Նանսի բարձրագոյն դասակարգին մէջն էր :

Այս անգամ ալ, ինչպէս անցեալ շաբաթ, Համլէթ Մխիթարեան, հաւանաբար պիտի չկրնայ խաղալ : Վնասուած է ծունկէն եւ շատ հեռու է իր ֆիզիքական լաւագոյն վիճակէն :

Վալանսի պահեստի կազմն ալ կը մտնէ այս շաբաթ ախոյեանական շուրջպարին մէջ : Ան կը խաղայ Ֆրանսայի առաջնութեան չորրորդ բաժանումին մէջ՝ ուր կը պայքարին 112 ակումբներ, բաժնուած ութ խմբակներու միջեւ : Պիտի սկսի ճամբորդութեամբ մը՝ Ռիւմիլի, Հօթ - Սավուա :

Վ. Ս.

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՏԷԼԷՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 80 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 1, ժամը 9.45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

BAIL A CEDER

ԾԱԽՈՒ Է

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

առողջական պատճառներով :

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել հետեւեալ թիւերուն . —
45 - 23 - 24 - 97 կամ՝ 43 - 40 - 92 - 09

Մինչ այդ՝ գրատունը բաց է ամէն օր, ժամը 13-էն 19 :

9, rue de Trévise, Paris 9ème
métro Cadet

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« ԿԱՑՔ »

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն :

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝ «Sté. des Gens de Lettres Arméniens» անունին :

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 - 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10-ին, առաւօտեան ժամը՝ 9-ին :

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10-էն 12, եւ 15-էն 18.30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6) :

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը :

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան :

Հեռաձայն. — 43 - 96 - 18 - 13

Հասցէ. —
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris